

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Akademia e Drejtësisë - Akademija Pravde - Academy of Justice

**Moduli osnovne obuke za stručne
saradnike**
(krivično-materijalni i proceduralni)

Priština, 2021

Republika e Kosovës
Republika Kosova/Republic of Kosovo
Akademia e Drejtësisë/Akademija Pravde/Academy of Justice

**Moduli osnovne obuke za stručne saradnike
(krivično-materijalni i proceduralni)**

Objavljeno od

Akademije Pravde

Autori:

Burim Ademi, sudija Apelacionog Suda

Afrim Shala, sudija Apelacionog Suda

Avni Mehmeti, sudija Osnovnog Suda

Izradu ovog modula podržao je Program za razvoj Ujedinjenih nacija (UNDP) na Kosovu, preveo OEBS, a štampala i objavila Akademija pravd

Poricanje:

Stavovi izneti u ovoj publikaciji (Modul) su stavovi autora i ne predstavljaju nužno zvanične stavove Akademije pravde i UNDP -a.

Autorsko pravo

Autorska prava za materijale koje su stvorili autori su zadržana. Nije dozvoljeno kopiranje/umnožavanje materijala bez saglasnosti Akademije Pravde i autora. Ako bilo koji deo ili pojedinačni izraz u tekstu nije zakonit ili tačan, ta činjenica ne utiče na sadržaj ili valjanost ostalih delova. Akademija Pravde može kopirati materijal u svrhu sprovođenja svog zakonskog mandata, bez pribavljanja saglasnosti autora.

© 2021 Autori i Akademija Pravde

Štampano u Prištini

Oktobar 2021

PREDGOVOR

Poštovani,

Obuke za pravosudni sistem su suštinski element i preduslov za efikasan pravosudni sistem, štaviše i garancija su stalnog razvoja u ostvarivanju nadležnosti, održavanju i jačanju nezavisnosti pravosuđa, povećanju odgovornosti i sticanju poverenja javnosti. Kontinuirani profesionalni razvoj osnovni je preduslov za povećanje učinka pravosudnog i tužilačkog sistema u efikasnoj implementaciji standarda vladavine prava.

U postizanju ovog cilja, pravosudni i tužilački sistem na Kosovu tokom svog rada suočava se sa mnogim poteškoćama i izazovima, uključujući aspekt čestih zakonodavnih promena, aspekt sudske prakse, kao i druga pitanja koja se odražavaju na imidž pravosuđa. i u poverenju javnosti. Stoga, neki od ovih izazova Akademija pravde, na osnovu svog zakonskog mandata, posvećena razvoju kapaciteta pravosudnog i tužilačkog sistema, kroz svoje programe obuke osmišljene posebno za novoimenovane sudije i tužioce, sudije i tužioce na dužnosti, za sudsko i tužilačko administrativno osoblje, kao i druge pravne stručnjake.

Sa ove tačke gledišta, Akademija pravde je u nastavku sprovođenja Okvirnog programa obuke predviđanog za 2021-2022, ocenila poseban značaj za položaj i ulogu stručnih saradnika i pravnih službenika u pružanju i stalnu profesionalnu podršku sudijama, tužiocima i pravosudnom sistemu uopšte. U tom kontekstu, Akademija Pravde u saradnji sa stručnjacima iz pravosudnog sistema i uz podršku donatora ima zadovoljstvo da kroz ovu publikaciju predstavi module za osnovnu obuku stručnih saradnika i iz oblasti krivičnog i građanskog pravosuđa. Moduli obuke predstavljeni u ovim publikacijama podeljeni su u dva dela i uključuju materijalni i procesni aspekt u oblasti krivičnog i građanskog pravosuđa, uključujući oblike sudskih odluka o različitim pravnim pitanjima.

Akademija pravde zahvaljuje se stručnim sudijama koji su svojim stručnim znanjem radili na razvoju sadržaja modula osnovne obuke u građanskoj i krivičnoj oblasti. Posebno se zahvaljujem UNDP -ovom projektu vladavine prava i projektu SAEK za podršku razvoju osnovnih modula obuke, a posebno se zahvaljujem OEBS -u na pomoći u prevodu na srpski modula osnovne obuke iz krivične oblasti, za stručne saradnike i pravne službenike iz ove zajednice.

S poštovanjem

Enver Fejzullahu

Izvršni direktor, Akademija pravde

SADRŽAJ

predgovor	3
DEO PRVI.....	17
GLAVA I OPŠTI DEO KRIVIČNOG PRAVA.....	17
POJAM, PREDMET I FUNKCIJA KRIVIČNOG PRAVA.....	17
IZVORI KRIVIČNOG PRAVA.....	18
Opšti osvrt.....	19
POJAM, ELEMENTI, OBJEKAT I SUBJEKAT KRIVIČNOG DELA	21
1. Pojam krivičnog dela	21
2. Elementi krivičnog dela.....	22
3. Objekat krivičnog dela	23
4. Subjekt krivičnog dela.....	24
RADNJA KAO ELEMENT KRIVIČNOG DELA.....	26
1. Opšti osvrt.....	26
2. Krivična dela učinjena činjenjem.....	27
3. Krivična dela učinjena nečinjenjem.....	28
V. MESTO I VREME IZVRŠENJA KRIVIČNOG DELA	28
1. Opšti osvrt.....	28
2. Mesto izvršenja krivičnog dela.....	29
3. Vreme izvršenja krivičnog dela.....	30
GLAVA II.....	31
NEZAKONITOST I UZROCI KOJI ISKLJUČUJU NEZAKONITOST	31
NEZAKONITOST	31
1. Pojam i značaj nezakonitosti	31
2. Društvena opasnost krivičnog dela	32
2.1. Opšti osvrt.....	32
2.2. Stepenuvanje društvene opasnosti krivičnog dela.....	32
III. UZROCI KOJI ISKLJUČUJU NEZAKONITOST	33
1. Opšti osvrt.....	33
2. Uzroci za isključenje nezakonitosti prema opštem delu Krivičnog zakonika Republike Kosovo	34
2.1. Nužna odbrana.....	34

2.1.3 Prekoračenje granica nužne odbrane	37
2.1.4 Krajnja nužda	38
2.1.5 Opasnost	39
2.1.6 Otklanjanje opasnosti.....	40
2.1.7. Prekoračenje krajnje nužde.....	41
2.1.8. Nasilje ili pretnja.....	41
2.1.9. Delo manjeg značaja.....	43
2.1.10 Radnje izvršene pod prinudom.....	44
2.1.11 Naredbe pretpostavljenih	45
3. Uzroci za isključenje nezakonitosti prema posebnom delu Krivičnog zakonika Republike Kosovo	45
4. Uzroci za isključenje nezakonitosti koji nisu predviđeni Krivičnim zakonikom Republike Kosovo	47
GLAVA III.....	48
KRIVIČNA ODGOVORNOST	48
I. POJAM I ELEMENTI KRIVIČNE ODGOVORNOSTI.....	48
1. Opšti osvrt.....	48
2. Pojam i elementi krivične uračunljivosti	49
3. Pojam krivične neuračunljivosti i uzroci koji čine lice neuračunljivim	49
4. Suštinski smanjena uračunljivost.....	50
II. KRIVICA	51
1. Pojam i značaj krivice u krivičnom pravu.....	51
2. Namera	51
2.1. Direktan umišljaj	52
2.2. Eventualni umišljaj	52
2.3. Odgovornost i kazna za dela izvršena sa direktnim i eventualnim umišljajem	53
3. Nehat.....	54
3.1. Svesni nehat	54
3.2. Nesvesni nehat	55
3.3. Razlikovanje nesvesnog nehata od slučajnosti	56
3.4. Odgovornost za krivična dela izvršena iz nehata	56
III. KVALIFIKOVANA KRIVIČNA DELA.....	57
1. Pojam i vrste kvalifikovanih krivičnih dela.....	57
2. Krivična dela kvalifikovana sa težim posledicama	57
3. Krivična dela kvalifikovana u posebnim okolnostima	58

GLAVA IV	60
ETAPE IZVRŠENJA KRIVIČNOG DELA	60
1. Opšti osvrt.....	60
2. Rađanje misli o izvršenju krivičnog dela.....	60
3. Pripremne radnje.....	61
4. Krivično delo u pokušaju	62
4.1. Opšti osvrt.....	62
4.2. Kažnjavanje pokušaja prema KZRK.....	63
4.3. Potpuni i nepotpuni pokušaj.....	63
4.4. Kvalifikovani pokušaj.....	64
4.5. Nepodoban pokušaj	64
5. Dobrovoljno odustajanje od izvršenja krivičnog dela.....	65
GLAVA V	68
SAUČESNIŠTVO U IZVRŠENJU KRIVIČNOG DELA	68
1. Pojam, uslovi i oblici saučesništva u krivičnom pravu.....	68
2. Saizvršilaštvo	69
3. Podsticanje.....	69
4. Pomaganje.....	71
5. Zločinačko udruživanje	73
6. Dogovor o izvršenju krivičnog dela.....	75
GLAVA VI.....	76
I. KRIVIČNE SANKCIJE.....	76
1. Pojam i funkcija krivičnih sankcija.....	76
2. Krivične sankcije i druge mere prema krivičnom pravu Republike Kosovo	76
II. KAZNE.....	77
1. Opšti osvrt.....	77
2. Vrste kazni	78
3. Svrha kazne.....	79
4. Glavne kazne.....	80
4.1 Kazna doživotnog zatvora	80
4.2. Kazna zatvorom	81

4.3. Novčana kazna	83
5. Alternativne kazne.....	84
5.1. Opšti osvrt.....	84
5.2. Uslovna kazna	84
5.3. Osnovni oblik uslovne kazne.....	84
5.4. Uslovna osuda sa nalogom za obaveznu rehabilitaciju	86
5.5. Uslovna osuda sa obaveznim nadzorom od strane probacione službe	87
5.6. Kazna sa nalogom za rad u javnom interesu.....	89
5.7. Polusloboda.....	90
6. Dopunske kazne	91
6.1. Opšti osvrt.....	91
6.2. Sistem dopunskih kazni.....	91
III. SUDSKA OPOMENA	95
Opšti osvrt.....	95
GLAVA VII.....	97
ODMERAIVANJE KAZNE I ZASTARELOST	97
I. ODMERAIVANJE KAZNE	97
1. Opšti osvrt	97
2. Individualizacija kazne.....	99
3. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti.....	99
4. Ublažavanje kazne.....	101
5. Oslobođanje od kazne.....	103
6. Odmeravanje kazne za krivična dela u sticaju.....	104
7. Uračunavanje pritvora i prethodne kazne.....	105
II. ZASTARELOST.....	106
1. Opšti osvrt.....	106
2. Zastarelost krivičnog gonjenja.....	107
3. Zastarelost izvršenja kazne	109
DEO DRUGI.....	111
POSEBNI DEO KRIVIČNOG PRAVA.....	111
GLAVA I.....	111
1. Pojam i predmet posebnog dela krivičnog prava.....	111
2. Odnos opšteg i posebnog dela krivičnog prava.....	113

3. Figura krivičnog dela.....	114
4. Sadržaj odredbi posebnog dela krivičnog prava.....	118
5. Sistem posebnog dela krivičnog prava	123
GLAVA II.....	124
KRIVIČNA DELA PROTIV USTAVNOG PORETKA I BEZBEDNOSTI REPUBLIKE KOSOVO.....	124
I. Opšti osvrt	124
II. Krivična dela iz ove Glave	125
1. Napad na ustavno uređenje Republike Kosovo (član 114).....	125
2. Krivična dela terorizma	125
2.1. Izvršenje terorističkog dela (član 129)	128
2.2. Pomaganje u izvršenju terorizma (član 130)	129
2.3. Olakšavanje izvršenja terorizma (član 131).....	130
2.4. Organizovanje, podrška i učešće u terorističkoj grupi (član 136).....	130
3. Druga krivična dela iz ove Glave	131
GLAVA III.....	133
KRIVIČNA DELA PROTIV ČOVEČNOSTI I VREDNOSTI ZAŠTIĆENIH MEĐUNARODNIM PRAVOM	133
I. Opšti osvrt	133
II. Krivična dela iz ove Glave	134
1. Genocid (član 142).....	134
2. Piratstvo (član 162).....	138
3. Krijumčarenje migrantima (član 164)	139
4. Trgovina ljudima (član 165).....	141
5. Druga krivična dela iz ove Glave	143
GLAVA IV	146
KRIVIČNA DELA PROTIV ŽIVOTA I TELA	146
I. Opšti osvrt	146
II. Krivična dela iz ove Glave	147

1. Ubistvo (član 172).....	147
2. Teško ubistvo (član 173).....	150
4. Nedoovoljen prekid trudnoće (član 178).....	163
5. Krivična dela iz ove Glave	166
GLAVA V	167
KRIVIČNA DELA PROTIV LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA.....	167
I. Opšti osvrt	167
II. Krivična dela iz ove Glave.....	168
1. Otmica (član 191).....	169
2. Prinuda (član 192)	170
3. Protivpravno lišenje slobode (član 193)	172
4. Uzimanje iskaza iznuđivanjem (član 194).....	175
5. Narušavanje nepovredivosti stanova i zgrada (član 197).....	176
6. Protivpravan pretres (član 198).....	177
7. Druga krivična dela iz ove Glave	177
GLAVA VI.....	179
KRIVIČNA DELA PROTIV IZBORNIH PRAVA.....	179
1. Opšti osvrt.....	179
2. Povreda prava kandidovanja (član 207)	179
3. Pretnja kandidatu (član 208)	180
4. Povreda prava glasanja (član 209)	181
5. Povreda slobodne volje birača (član 210).....	182
6. Zloupotreba službene dužnosti tokom izbora (član 211)	182
7. Davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem (član 212).....	183
8. Zloupotreba prava glasanja (član 213).....	184
9. Sprečavanje procesa glasanja (član 214).....	185
10. Povreda tajnosti glasanja (član 215).....	185
11. Falsifikovanje rezultata glasanja (član 216)	186
12. Uništavanje dokumentacije o glasanju (član 217)	186
GLAVA VII.....	188

KRIVIČNA DELA PROTIV PRAVA IZ RADNIH ODNOSA	188
I. Opšti osvrt	188
II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE.....	188
1. Povreda prava iz radnog odnosa (član 218)	188
2. Povreda prava pri zapošljavanju i tokom nezaposlenosti (član 219)	189
3. Povreda prava iz socijalnog osiguranja (član 223)	190
4. Druga krivična dela iz ove Glave	190
GLAVA VIII.....	192
KRIVIČNA DELA PROTIV SEKSUALNOG INTEGRITETA	192
I. Opšti osvrt	192
1. Silovanje (član 227)	192
2. Seksualni napad (član 229)	198
3. Degradacija seksualnog integriteta (član 230)	200
4. Krivična dela iz ove Glave	202
GLAVA IX.....	204
KRIVIČNA DELA PROTIV BRAKA I PORODICE	204
I. Opšti osvrt.....	204
II. Krivična dela iz ove Glave.....	205
1. Bigamija (član 205).....	205
2. Omogućavanje sklapanja protivpravnog braka (član 238)	206
3. Prinudno sklapanje braka (član 239).....	206
4. Vanbračna zajednica sa licem mlađim od šesnaest godina (član 240).....	207
5. Povreda porodičnih obaveza (član 244).....	209
6. Izbegavanje pružanja sredstava za život (član 245).....	210
7. Druga krivična dela iz ove Glave	211
GLAVA X	212
KRIVIČNA DELA PROTIV JAVNOG ZDRAVLJA	212
I. OPŠTI OSVRT	212
II. Krivična dela iz ove Glave.....	213
1. Širenje zaraznih bolesti (član 249).....	213
2. Nepostupanje po zdravstvenim propisima tokom epidemije (član 250).....	214
3. Prenošnje HIV virusa (član 252)	214

4. Zapošljavanje lica sa zaraznim bolestima (član 253)	215
5. Neukazivanje lekarske pomoći (član 255).....	216
6. Zagađenje pijaće vode (član 264).....	218
7. Druga krivična dela iz ove Glave	219
GLAVA XI.....	220
KRIVIČNA DELA OPOJNIH DROGA.....	220
I. OPŠTI OSVRT	220
2. Neovlašćena kupovina, posedovanje, stavljanje u promet i prodaja opojnih droga, psihotropnih i analognih supstanci (član 267).....	220
3. Neovlašćena proizvodnja i prerada opojnih droga, psihotropnih ili analognih supstanci ili pribora, opreme ili materijala za opojne droge (član 268).....	222
4. Olakšavanje nabavke ili upotrebe opojnih droga, psihotropnih ili analognih supstanci (član 271)	224
5. Druga krivična dela iz ove Glave.....	225
GLAVA XII.....	226
KRIVIČNA DELA PROTIV PRIVREDE.....	226
I. Opšti osvrt.....	226
II. Krivična dela iz ove Glave	226
1. Povreda prava jednakosti u privrednom poslovanju (član 278).....	226
2. Prouzrokovanje stečaja (član 280).....	227
3. Neovlašćeno odavanje poslovne tajne (član 286).....	228
4. Obmana kupaca (član 293).....	229
5. Falsifikovanje novca (član 296).....	231
6. NedoVOLjena trgovina (član 299).....	233
7. Izbegavanje poreza (član 307)	234
8. Krivična dela iz ove Glave.....	235
GLAVA XIII.....	237
KRIVIČNA DELA PROTIV IMOVINE.....	237
I. Opšti osvrt.....	237
II. Krivična dela iz ove Glave.....	238
1. Krađa (član 313).....	238
2. Teška krađa (član 315).....	241
3. Razbojnička krađa (član 316).....	244

4. Razbojništvo (član 317).....	245
5. Zloupotreba tuđe imovine (član 318)	246
6. Uzimanje u posed pokretne imovine (član 319).....	247
7. Protivpravno zauzimanje nepokretne imovine (član 320).....	248
8. Uništenje ili oštećenje imovine (član 321).....	249
9. Krivična dela iz ove Glave.....	250
GLAVA XIV	252
KRIVIČNA DELA PROTIV ŽIVOTNE SREDINE, ŽIVOTINJA, BILJA I KULTURNIH OBJEKATA	252
Opšti osvrt.....	252
II. Krivična dela iz ove Glave	253
1. Zagađenje, degradacija ili uništenje životne sredine (član 338)	253
2. Oštećenje objekata i opreme koja služe za zaštitu životne sredine (član 341)	255
3. Proizvodnja, prodaja i puštanje u promet štetnih sredstava za lečenje životinja (član 342) ..	256
4. Protivpravno pružanje veterinarskih usluga (član 344)	256
5. Nesprovođenje naloga za suzbijanje biljnih ili životinjskih bolesti (član 345)	257
6. Pustošenje šuma (član 348)	258
7. Šumska krađa (član 349)	259
8. Krivolov (član 350).....	261
9. Nezakonit ribolov (član 353).....	262
10. Neovlašćeno oštećenje, uništenje i uklanjanje zaštićenih spomenika ili objekata van Republike Kosovo (član 354)	263
11. Krivična dela iz ove Glave	265
Glava XV	266
KRIVIČNA DELA PROTIV OPŠTE BEZBEDNOSTI LJUDI I IMOVINE	266
I. Opšti osvrt.....	266
II. Krivična dela iz ove Glave	267
1. Izazivanje opšte opasnosti (član 356).....	267
2. Uništenje, oštećenje ili uklanjanje javnih instalacija (član 357)	270
3. Npropisno izvođenje građevinskih radova (član 360).....	271
4. Neotklanjanje opasnosti (član 362).....	272
5. Krivična dela iz ove Glave.....	273
GLAVA XVI.....	274
KRIVIČNA DELA PROTIV BEZBEDNOSTI JAVNOG SAOBRAĆAJA	274

OPŠTI OSVRT.....	274
II. Krivična dela iz ove Glave.....	275
1. Ugrožavanje javnog saobraćaja (član 370).....	275
2. Vožnja u pijanom i nesposobnom stanju (član 371).....	277
3. Nepružanje pomoći licu povređenom u saobraćajnoj nezgodi (član 374).....	278
4. Druga krivična dela iz ove Glave.....	280
GLAVA XVII.....	281
KRIVIČNA DELA PROTIV SPROVOĐENJA PRAVDE I JAVNE UPRAVE	281
I. Opšti osvrt	281
II. Krivična dela iz ove Glave	282
1. Neprijavljivanje pripremanja krivičnog dela (član 377).....	282
2. Neprijavljivanje krivičnih dela ili njihovih izvršilaca (član 378).....	283
3. Pružanje pomoći izvršiocu nakon izvršenja krivičnog dela (član 380).....	285
4. Lažno prijavljivanje ili potkazivanje (član 382).....	286
5. Davanje lažnog iskaza (član 384).....	288
6. Falsifikovanje dokumentacije (član 390).....	290
7. Druga krivična dela iz ove Glave.....	291
GLAVA XVIII.....	293
KRIVIČNA DELA PROTIV JAVNOG REDA.....	293
I. Opšti osvrt	293
II. Krivična dela iz ove Glave	293
1. Sprečavanje službenog lica u vršenju službene dužnosti (član 401).....	293
2. Napad na službeno lice (član 402).....	295
3. Skidanje ili oštećenje službenih pečata ili oznaka (član 406).....	296
4. Samovlašće (član 410).....	298
5. Skrnavljenje grobova ili leševa (član 413).....	299
6. Druga krivična dela iz ove Glave.....	300
GLAVA XIX	301
KRIVIČNA DELA PROTIV SLUŽBENOG POLOŽAJA	301
DEO TREĆI.....	332
SISTEM MALOLETNIČKOG PRAVOSUĐA.....	332

1. Opšti osvrt.....	332
Načela postupka prema maloletnicima	333
Mere i kazne prema maloletnicima	334
GLAVA-I-	338
NAČELA, NADLEŽNOSTI I STRANKE U KRIVIČNOM POSTUPKU	338
Načela krivičnog postupka	338
II Stranke u krivičnom postupku.....	343
GLAVA – II –	348
PRETKRIVIČNE RADNJE I FAZE KRIVIČNOG POSTUPKA	348
Početne policijske radnje	348
POD-GLAVA I.....	352
TAJNE TEHNIČKE MERE ISTRAGE I NADZORA U KRIVIČNOM POSTUPKU	352
Pojam i karakteristike tajnih tehničkih mera posmatranja i istrage u krivičnom postupku	352
Osnovni principi:	353
Međunarodni akti koji se odnose na privatnost i privatni život	353
Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima.....	355
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima	355
Vrste tajnih tehničkih mera nadzora i istrage i njihovo značenje.....	356
Skriveni fotografski ili video nadzor	356
Tajno praćenje razgovora	357
Pretres poštanskih pošiljaka	358
Prisluškivanje telekomunikacija;	359
Kontrolisana isporuka poštanskih pošiljaka	360
Prisluškivanje komunikacija preko kompjuterske mreže.....	361
Korišćenje uređaja za traganje ili lociranje	362
Simulirana kupovina	363
Simuliranje krivičnog dela podmićivanja	364
Istraga pomoću prikrivenog islednika	365
Obelodanjivanje finansijskih podataka	366
POD-GLAVA II	374
FAZE KRIVIČNOG POSTUPKA	374
1. Faze krivičnog postupka.....	374

Veštačenje	378
Angažovanje veštaka od strane okrivljenog	383
Sadržaj izveštaja o veštačenju.....	384
Uviđaj i rekonstrukcija.....	384
Međunarodni zahtevi ili dokazi obezbeđeni van zemlje	385
Prihvatljivi dokazi i njihova procena.....	386
Ispitivanje u prethodnom postupku.....	387
Uzimanje izjave u prethodnom postupku.....	388
Posebna istražna mogućnost.....	391
PRAVNA POUKA: Protiv ovog rešenja je dozvoljeno pravo na žalbu, u roku od 24 sati, od trenutka prijema rešenja. Žalba se podnosi Apelacionom sudu u Prištini, preko ovog suda u dovoljnim primercima.....	414
R E Š E N J E	417
Protiv okrivljenog:	417
POD-GLAVA III	422
OPTUŽNICA I IZJAŠNJAVANJE	422
Prvo saslušanje.....	425
pod-glava IV	440
glavni pretres i presuda.....	440
GLAVNI PRETRES	440
Glavni pretres se može podeliti u nekoliko faza	440
Pripreme za glavni pretres	440
Javnost glavnog pretresa	442
Održavanje glavnog pretresa	443
Preduslovi za održavanje glavnog pretresa	445
Okončanje, odlaganje i obustava glavnog pretresa	447
Vreme za zaključivanje glavnog pretresa.....	448
Početak glavnog pretresa.....	448
Redosled izvođenja dokaza na glavnom pretresu.....	450
O b r a z l o ž e n j e	464
OSNOVNI SUD U MITROVICI	466
POD - GLAVA V	479
PRAVNI LEKOVI	479

GLAVA III.....	495
SPROVOĐENJE POSTUPKA.....	495
GLAVA IV.....	503
POSEBNI POSTUPCI.....	503
Prvi deo.....	503
Postupak za izdavanja kaznenog naloga kao poseban postupak.....	503
Drugi deo.....	505
Postupak protiv lica sa mentalnim poremećajima.....	505
Izricanje i računanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja.....	525
Vrste mera obaveznog psihijatrijskog lečenja.....	525
Obavezno psihijatrijsko lečenje i zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi.....	525
Obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi.....	526
Treći deo - postupak brisanja kazne u evidenciji.....	529
Postupak brisanja kazne u evidenciji	529
ČETVRTI DEO – postupak brisanja kazni sa evidencije kao poseban postupak.....	532
Postupak za izdavanje poternice i javnih objava.....	532

DEO PRVI

GLAVA I OPŠTI DEO KRIVIČNOG PRAVA

POJAM, PREDMET I FUNKCIJA KRIVIČNOG PRAVA

a) **Pojam krivičnog prava** - Pod pojmom „krivično pravo“ podrazumevamo **granu pozitivnog sistema prava** (pravni aspekt) i **granu pravnih nauka** (naučni aspekt).¹

Kao grana pozitivnog sistema prava, krivično pravo je skup zakonskih odredaba koje određuju koja se ponašanja ili radnje smatraju krivičnim delima i koje vrste krivičnih sankcija ili drugih mera mogu biti izrečene počiniocima krivičnih dela. Krivično pravo sa pravnog aspekta čine Krivični zakonik Republike Kosovo² i drugi krivični zakoni.

Krivično pravo kao grana pravnih nauka ili kako se drugačije naziva nauka o krivičnom pravu, je naučna disciplina koja se bavi proučavanjem krivičnog prava, kao grane pozitivnog sistema prava. Tako se krivično pravo sa naučnog stanovišta bavi proučavanjem krivičnog prava sa pravnog aspekta. Krivično pravo, kao grana pravnih nauka (nauka o krivičnom pravu) obuhvata celinu studija i istraživanja krivičnog prava, gde na prvom mestu nauku o krivičnom pravu čine komentari na krivični zakonik, knjige, monografski radovi i radovi drugih autora, različitih članci koji se odnose na krivično pravo³ itd.

b) **Predmet krivičnog prava** - Predmet krivičnog prava je **krivično delo, učinilac krivičnog dela i krivične sankcije**.⁴ Predmet krivičnog prava, pored krivičnih sankcija, čine i mere obaveznog lečenja, mere i kazne koje se primenjuju prema maloletnicima, kao i druge krivične kazne i sankcije prema pravnim licima.

Krivično delo je ponašanje ili radnja koja se manifestuje u spoljnom svetu i koja je zakonom propisana kao krivično delo. Krivično delo je određeno činjenje ili ponašanje koje šteti ili ugrožava osnovne vrednosti čoveka, društva i pravnog sistema jedne države.

Član 1, stav 1 KZRK-a predviđa da su krivična dela i krivične sankcije propisane samo za ona dela kojima se ugrožavaju ili krše ljudska prava i slobode, kao i druga prava i društvene vrednosti zagarantovane i zaštićene Ustavom Republike Kosovo i međunarodnim pravom, čija se zaštita ne može ostvariti bez krivičnih sankcija pravne države.

Lice koje izvrši krivično delo naziva se učiniocem krivičnog dela. Osim onih koji neposredno preduzimaju radnju izvršenja krivičnog dela, počiniocem krivičnog dela, prema KZRK-u se takođe smatra: lice koje je na bilo koji drugi način značajno doprinelo izvršenju krivičnog dela⁵,

¹ SHALA, AFRIM, Hyrje në të drejtën penale, Botimi i tretë, Prishtinë, 2019, str. 13.

² Krivični zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, od 23.11.2018. (U daljem tekstu KZRK).

³ SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, Gjilan, 2010, str. 21.

⁴ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, Prishtinë, 2015, str. 27.

⁵ Član 31. KZRK-a.

podstrekač⁶, pomoćnik⁷, učesnici zločinačkog udruživanja⁸, kao i lica koja su se sporazumela o izvršenju krivičnog dela⁹.

Sredstva kojima krivično pravo ostvaruje pravnu zaštitu od krivičnih dela su krivične sankcije. Krivične sankcije predstavljaju prisilne krivičnopravne mere koje sud izriče u zakonom utvrđenom postupku protiv učinioca krivičnog dela, radi zaštite društva i pojedinca od kriminaliteta, a sastoje se u oduzimanju ili ograničavanju određenih sloboda i prava ili skretanja pažnje počiniocu da će mu biti oduzete ili ograničene slobode ili prava ako ponovo počini krivično delo¹⁰.

Krivične sankcije, prema članu 4, stav 1 KZRK -a, su:

1. Glavne kazne,
2. Alternativne kazne,
3. Dopunske kazne i
4. Sudska opomena.

Mere obaveznog lečenja izriču se počiniocu koji nije krivično odgovoran, značajno su mu umanjene mentalne sposobnosti ili je zavisn od droge ili alkohola. Prema članu 4, stav 2 KZRK-a, mere obaveznog lečenja su:

1. obavezno psihijatrijsko lečenje i zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi;
2. obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi; i
3. obavezno lečenje sa rehabilitacijom zavisnika od droge ili alkohola

c) Funkcija krivičnog prava - Funkcija krivičnog prava je zaštita društva od kriminaliteta. Kriminalitet označava celovitost krivičnih dela počinjenih u jednoj zemlji u određenom vremenu. Kriminalitet je štetna pojava po društvo uopšte, a posebno za građane. Kriminalitet šteti ili ugrožava bezbednost zemlje, najvažnije ljudske vrednosti, kao što su: ljudski život, telesni integritet, imovina, sloboda kretanja, ljudska prava i slobode, kao i niz drugih individualnih, nacionalnih i međunarodnih vrednosti. Funkcija zaštite društva od kriminaliteta ostvaruje se krivičnim zakonom, predviđanjem koja se društvena dela smatraju krivičnim delima i predviđanjem krivičnih sankcija, kao i drugih mera prema učiniocima krivičnih dela.

IZVORI KRIVIČNOG PRAVA

⁶ Član 32. KZRK -a.

⁷ Član 33. KZRK -a.

⁸ Član 34. KZRK -a.

⁹ Član 35. KZRK -a.

¹⁰ SALIHU, ISMET, citirano delo, str. 28.

Izvori krivičnog prava, kao i svake grane prava, podeljeni su na materijalne i formalne izvore.

Materijalnim izvorima krivičnog prava smatraju se društveni i ekonomski odnosi, kao i dobra i vrednosti koje društvo neguje, razvija i štiti.

Formalni izvori krivičnog prava predstavljaju skup krivičnopravnih odredaba koje se primenjuju na Kosovo. Formalnim izvorima krivičnog prava na Kosovo smatraju se: Krivični zakonik Republike Kosovo, Zakon o maloletničkom pravosuđu, Ustav Republike Kosovo, razne međunarodne konvencije i deklaracije itd.

a) **Krivični zakonik Republike Kosovo** - Krivični zakonik Republike Kosovo smatra se glavnim i osnovnim izvorom krivičnog prava. KZRK ima ukupno 34 poglavlja sa 434 članova i podeljen je na dva dela: opšti deo i poseban deo. Opšti deo KZRK-a čine glave I- XIII (članovi 1-113), dok poseban deo KZRK-a čine glave XIV-XXXIII (članovi 114-429). Dok su prelazne i završne odredbe navedene u glavi XXXIV (članovi 431-434).

Opšti deo KZRK-a sastoji se od niza zakonskih odredaba koje su opšteg i načelnog karaktera, a koje se odnose na krivična dela uopšte, uslove za krivičnu odgovornost i krivične sankcije. Takođe, u opštem delu KZRK-a postoje odredbe koje se odnose na nužnu zaštitu, krajnju nuždu, oblike krivice (umišljaj i nehat), faze izvršenja krivičnog dela, saradnju u izvršenju krivičnog dela, zastarelost itd.

Poseban deo KZRK-a sadrži odredbe koje određuju posebna krivična dela i krivične sankcije za svako krivično delo.

Poseban deo krivičnog prava sastoji se od sledećih poglavlja:

Glava XIV: Krivična dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo

Glava XV: Krivična dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom;

Glava XVI: Krivična dela protiv života i tela;

Glava XVII: Krivična dela protiv ljudskih prava i sloboda;

Glava XVIII: Krivična dela protiv izbornih prava;

Glava XIX: Krivična dela protiv prava iz radnih odnosa;

Glava XX: Krivična dela protiv seksualnog integriteta;

Glava XXI: Krivična dela protiv braka i porodice;

Glava XXII: Krivična dela protiv javnog zdravlja;

Glava XXIII: Krivična dela opojnih droga;

Glava XXIV: Organizovani kriminal;

Glava XXV: Krivična dela protiv privrede;

Glava XXVI: Krivična dela protiv imovine;

Glava XXVII: Krivična dela protiv životne sredine, životinja, bilja i kulturnih objekata;

Glava XXVIII: Krivična dela protiv opšte bezbednosti ljudi i imovine;

Glava XXIX: Krivična dela protiv oružja;

Glava XXX: Krivična dela protiv bezbednosti u javnom saobraćaju;

Glava XXXI: Krivična dela protiv sprovođenja pravde i javne uprave;

Glava XXXII : Krivična dela protiv javnog poretka; i

Glava XXXIII : Službena korupcija i krivična dela protiv službene dužnosti

b) **Ustav Republike Kosovo** - Kao i u bilo kojoj drugoj zemlji u savremenom svetu, čak i na Kosovu, Ustav se smatra izvorom krivičnog prava, a u nekim slučajevima čak i direktnim izvorom krivičnog prava.

c) **Međunarodno krivično pravo** - Međunarodno krivično pravo se može smatrati izvorom krivičnog prava, ako je tako nešto predviđeno zakonom. Ustav Republike Kosovo predviđa da će se određeni broj međunarodnih pravnih akata primenjivati direktno na Kosovu, pored ovog Ustava.¹¹ Stoga se krivičnopravne odredbe ovih međunarodnih pravnih akata smatraju sastavnim delom kosovskog krivičnog prava.

d) **Ostali zakoni** - U posebnom delu KZRK -a postoje i one zakonske odredbe prema kojima se kada je reč o obeležjima određenog krivičnog dela primenjuje drugi zakon ili upućuje na drugi zakon, radi pojašnjenja njegovog sadržaja. Na primer, član 178 KZRK-a, koji predviđa krivično delo nedozvoljenog prekida trudnoće, poziva se na Zakon o prekidu trudnoće¹², član 249 KZRK -a, koji predviđa krivično delo širenje zaraznih bolesti, poziva se na zakone i druge odredbe koje određuju koje se bolesti smatraju zaraznim i kako se mogu širiti¹³, član 218

¹¹ Član 22. Ustava Republike Kosovo predviđa da „Ljudska prava i slobode garantovani sledećim međunarodnim sporazumima i instrumentima zajemčeni ovim Ustavom, direktno se primenjuju u Republici Kosovo i imaju prioritet, u slučaju sukoba, nad odredbama zakona i drugi akti javnih institucija: (1) Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima; (2) Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli; (3) Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i njegovi protokoli; (4) Okvirna konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina; (5) Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije; (6) Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena; (7) Konvencija o pravima deteta; (8) Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja;

¹² Zakon br. 03/L-110 o prekidu trudnoće, od 06.11.2008. godine.

¹³ Zakon br. 02/L-109 o sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti, od 10.05.2007. godine.

KZRK-a, koji predviđa krivično delo povrede prava iz radnih odnosa, poziva se na zakon¹⁴ ili kolektivni ugovor itd. U svim ovim slučajevima, ovi zakoni se mogu smatrati izvorom krivičnog prava.

e) Drugi izvori krivičnog prava - Po pravilu, sudovi svake države primenjuju isključivo krivični zakon te države. Međutim, u nekim slučajevima zakoni drugih država ili strano krivično pravo mogu se predstaviti kao indirektni izvor krivičnog prava i samo kada je tako nešto izričito predviđeno zakonom. Shodno tome, član 108, stav 4 KZRK-a propisuje da se krivično zakonodavstvo Republike Kosovo primenjuje na svakog građanina Republike Kosovo koji počini krivično delo van teritorije Republike Kosovo i ako je ovo delo takođe kažnjivo na mestu gde je izvršeno. Stoga, u ovom slučaju, radi primene krivičnih zakona Republike Kosovo na lice koje je državljanin Republike Kosovo, za krivično delo izvršeno van teritorije Republike Kosovo, ovo delo mora biti predviđeno krivičnim zakonodavstvom date države kao krivično delo. Dakle, u ovim slučajevima se mora uzeti u obzir strano krivično pravo, odnosno smatrati izvorom krivičnog prava.

Običajno pravo, sudska praksa i nauka o krivičnom pravu se po pravilu ne smatraju direktnim izvorima krivičnog prava. Međutim, napravljen je izuzetak od ovog pravila u slučajevima kada su u pitanju ljudska prava i osnovne slobode zagarantovani Ustavom Republike Kosovo. Shodno tome, član 53 Ustava Republike Kosovo predviđa da se osnovna prava i slobode zagarantovane ovim Ustavom tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava.¹⁵ Stoga, na osnovu ove ustavne odredbe, možemo zaključiti da se sudske odluke Evropskog suda za ljudska prava smatraju izvorima krivičnog prava u Republici Kosovo, kada je u pitanju tumačenje ljudskih prava i osnovnih sloboda zagarantovanih Ustavom Republike Kosovo.

POJAM, ELEMENTI, OBJEKAT I SUBJEKAT KRIVIČNOG DELA

1. Pojam krivičnog dela

U krivičnopravnoj teoriji, postoji formalni, materijalni i formalno-materijalni pojam krivičnog dela.

Prema **formalnom pojmu**, krivičnim delom smatra se ono činjenje ili nečinjenje koje je u krivičnom zakonodavstvu predviđeno kao krivično delo.

Prema **materijalnom pojmu**, krivičnim delom smatra se ono činjenje ili nečinjenje kojim se oštećuju ili ugrožavaju osnovne ljudske vrednosti, države i međunarodne zajednice.

Dok **formalno-materijalni pojam** definiše krivično delo uzimajući u obzir kako formalne tako i materijalne elemente. Tako se, prema **formalno-materijalnom pojmu**, krivičnim delom smatra ono činjenje ili nečinjenje koje je u krivičnom zakonodavstvu predviđeno kao krivično

¹⁴ Zakon br. 03/L-212 o radu, od 01.11.2010. godine.

¹⁵ Više o presudama Evropskog suda za ljudska prava vidi: www.echr.coe.int

delo i kojim je oštećena ili ugrožena svaka osnovna vrednost čoveka, društva, države ili međunarodne zajednice.

KZRK, slično većini krivičnih zakona u regionu¹⁶, propisuje pojam krivičnog dela. Shodno tome, prema članu 7 KZRK-a, krivično delo je protivzakonita radnja koja je zakonom propisana kao krivično delo, čija su obeležja propisana zakonom i za koje je zakonom propisana krivična sankcija ili mera obaveznog lečenja. Dok, član 1, stav 1 KZRK-a predviđa da su krivična dela i i krivične sankcije propisane samo za ona dela kojima se ugrožavaju ili krše ljudska prava i slobode, kao i druga prava i društvene vrednosti zagarantovane i zaštićene Ustavom Republike Kosovo i međunarodnim pravom, čija se zaštita ne može ostvariti bez krivičnih sankcija pravne države. Dok se, prema stavu 2 ovog člana, propisivanje krivičnih dela, vrste mera i visina krivičnih sankcija za izvršioce krivičnih dela, zasnovani su na nužnost krivičnopravne sankcije i srazmernost stepenu i prirodi opasnosti za ljudska prava i slobode i društvene vrednosti.

2. Elementi krivičnog dela

Elementi krivičnog dela mogu se podeliti u dve grupe:

- 1) Osnovni ili opšti elementi krivičnog dela i
- 2) Posebni elementi krivičnog dela.

- 1) Osnovni ili opšti elementi krivičnog dela su:
- a) Ljudsko delovanje;
 - b) Protivzakonitost;
 - c) Propisivanje krivičnog dela zakonom i
 - d) Krivična odgovornost učinioca.

Da bi se svako činjenje ili nečinjenje, smatralo krivičnim delom, moraju zbirno posedovati sve ove elemente. Svi ovi elementi zajedno čine anatomiju krivičnog dela i svaki od njih je deo strukture krivičnog dela. Ovi elementi čine takozvano „opšte biće krivičnog dela“. Uprkos činjenici da se krivično delo sastoji od ova četiri osnovna elementa, krivično delo je jedinstveno, celina, jer samo njegova celina ima puno društveno i pravno značenje. U smislu svog društvenog i pravnog značaja, svi ovi elementi su isti. Stoga, ako nedostaje jedan od ovih elemenata, krivično delo ne može postojati. Dakle, svi ovi elementi sastavni su deo svakog krivičnog dela.

U zavisnosti od ugla iz kog se posmatraju, osnovni elementi krivičnog dela mogu se podeliti u dve grupe:

¹⁶ Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Savjet/Vijeće Evrope, Evropska Komisija, Sarajevo, 2005, str. 120.

- 1) Objektivni elementi i
- 2) Subjektivni elementi.

U grupi objektivnih elemenata nalaze se: ljudsko delovanje (delovanje sa uzrokovanom posledicom); protivzakonitost i propisnost krivičnog dela zakonom, dok u grupu subjektivnih elemenata spada samo krivična odgovornost učinioca (krivica).

2) **Posebni elementi krivičnog dela** su oni elementi koji nisu zajednički za sva krivična dela, već se pojavljuju u nekim krivičnim delima i elementi su koji razlikuju jedno krivično delo od drugog¹⁷. Posebni elementi krivičnog dela nazivaju se i „**obeležjima određenog krivičnog dela**“, a istovremeno ukupnost elemenata određenog krivičnog dela čini „**biće krivičnog dela**“. Dok, osnovni ili opšti elementi krivičnog dela moraju doći do izražaja u svakom krivičnom delu i oni zapravo čine opšti smisao krivičnog dela. Iz toga sledi da, iako osnovni ili opšti elementi krivičnog dela (radnja, protivzakonitost itd.) moraju doći do izražaja u svakom krivičnom delu, posebni elementi su obeležja ili karakteristični za određeno krivično delo i dolaze do izražaja pored opštih elemenata. Dakle, svako krivično delo poseduje svoje posebne elemente, koji dolaze do izražaja pored opštih elemenata i po kojima se jedno krivično delo razlikuje od drugog.

Posebni elementi krivičnog dela razbojništva iz člana 317, stav 1 KZRK-a su:

- 1) učinilac upotrebom sile ili ozbiljne pretnje napada život ili telo druge osobe;
- 2) prisvaja;
- 3) pokretnu imovinu;
- 4) takvog lica i
- 5) u nameri da pribavi sebi ili drugom protivpravnu imovinsku korist.

3. Objekat krivičnog dela

Objekat krivičnog dela su pravna dobra koja su zaštićena krivičnim pravom. Dakle, objekat krivičnog dela je pravno dobro protiv kojeg je krivično delo usmereno.¹⁸

Objekti krivičnog dela su vitalna dobra ili vrednosti čoveka, naroda jedne zemlje i međunarodne zajednice. To su ljudski život, njegov telesni integritet, osnovna ljudska prava i slobode, bezbednost, mir, jednakost, imovina, društveno-političko uređenje, bezbednost

¹⁷SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, Gjilan, 2020, str. 27.

¹⁸ SALIHU, ISMET, citirano delo, str. 186.

zemlje, teritorijalni integritet, sloboda u seksualnoj sferi, brak, porodica, životna sredina, životinje, biljke, kulturni objekti itd.

Objekat krivičnog dela je materijalni supstrat svakog krivičnog dela, jer je krivičnim delom ugroženo ili oštećeno svako dobro, koje je zbog svog društvenog značaja zaštićeno krivičnim pravom. U slučajevima inkriminisanja za krivično delo, čak i u fazama koje prethode radnji izvršenja, kao što je organizovanje zločinačkog udruživanja ili pripreme radnje, koje u stvari još ne predstavljaju čin izvršenja, to ne znači da su takva dela kažnjena samo zbog radnje, već zato što su i ovim radnjama, iako u udaljenijoj vezi, ugrožena dobra koja su zaštićena krivičnim pravom.

4. Subjekt krivičnog dela

U teoriji krivičnog prava, subjektom krivičnog dela smatra se **lice koje je izvršilo krivično delo**. Sem onih koji neposredno preduzimaju radnje izvršenja krivičnog dela, počiniocima krivičnog dela, se prema KZRK-u, smatraju i ova lica: **lice koje je suštinski doprinelo na bilo koji drugi način izvršenju krivičnog dela**¹⁹, zatim, **podstrekač**²⁰, **pomoćnik**²¹, **učesnici zločinačkog udruživanja**²², kao i **lica koja su se sporazumela da izvrše krivično delo**²³. Takođe, **pravna lica** se sada smatraju subjektom krivičnog dela²⁴, jer je Zakonom o odgovornosti pravnih lica za krivična dela²⁵ predviđeno da i pravna lica mogu biti učinioi krivičnih dela.

Kada je reč o starosnoj dobi, samo lica koja su navršila četrnaest godina smatraju se subjektima krivičnog dela. Član 17, stav 3 KZRK-a, propisuje da lice nije krivično odgovorno ako je u vreme izvršenja krivičnog dela bilo ispod četrnaest godina.

U zavisnosti od toga koji se kriterijumi primenjuju, subjekti krivičnog dela mogu se podeliti u nekoliko kategorija.

Ako se uzme u obzir starosna dob, počinioci se dele na **maloletna i punoletna lica**. Maloletnima se smatraju lica od četrnaest do osamnaest godina. Maloletnici se, prema članu 3 Zakona o maloletničkom pravosuđu, dele na **mlađe maloletnike** (od 14 do 18 godina) i **starije maloletnike** (od 16 do 18 godina). Prema ovoj zakonskoj odredbi, **punoletno lice** smatra se licem starijim od 18 (osamnaest) godina dok se **mlađim punoletnim licem** smatraju osobe od 18 (osamnaest) do 21 (dvadeset jedne) godine.

¹⁹ Član 31. KZRK-a.

²⁰ Član 32. KZRK -a.

²¹ Član 33. KZRK -a.

²² Član 34. KZRK -a.

²³ Član 35. KZRK -a.

²⁴ Članovi 37. i 112. KZRK -a.

²⁵Zakon br. 04/L-030 o krivičnoj odgovornosti pravnih lica za krivična dela, od 31.08.2011. godine.

Prema kriterijumu psihičkih sposobnosti učinilaca krivičnih dela, da li su u stanju da shvate značaj dela i kontrolišu svoje ponašanje, krivično zakonodavstvo razlikuje **odgovorna lica**²⁶, **neodgovorna lica**²⁷ i **lica sa smanjenom uračunljivošću**²⁸.

Ako se uzme u obzir da li su ranije osuđivani, krivično zakonodavstvo pravi razliku između **počinilaca koji su prvi put počinili krivično delo i recidivista**, onih koji su ranije osuđivani za drugo krivično delo.

Ako se uzme u obzir njihova uloga i doprinos u izvršenju krivičnog dela, KZRK prepoznaje:

- 1) počiniooca krivičnog dela,
- 2) podstrekača,
- 3) pomoćnika,
- 4) učesnike zločinačkog udruživanja i
- 5) osobe koje su se sporazumele da izvrše krivično delo.

Učiniocem krivičnog dela smatra se lice čijom je neposrednom radnjom izazvana posledica krivičnog dela, kao i lice koje je na bilo koji drugi način bitno doprinelo izvršenju krivičnog dela.

Podstrekačem se smatra lice koje preduzima takve radnje kojima umišljano izaziva ili nameće odluku o izvršenju krivičnog dela drugom licu.

Pomoćnikom se smatra lice koje umišljano preduzima radnje kojima se drugom licu pomaže u izvršenju krivičnog dela.

Učesnici u zločinačkom udruživanju krivično su odgovorni i osuđeni su ako su izričito ili prećutno postigli dogovor sa jednim ili više lica o izvršenju ili podsticanju na izvršenje krivičnog dela za koje je zakonom zaprećeno najmanje pet godina zatvora i preduzme pripreme radnje, radi realizacije takvog sporazuma, kao i učestvuje u zločinačkom udruživanju.

Lica koja su se sporazumela o izvršenju krivičnog dela podležu krivičnoj odgovornosti i biće kažnjena ako su pristala da počine krivično delo i ako jedno ili više tih lica preduzelo bilo kakvu značajnu radnju za izvršenje krivičnog dela.

Ako se uzme u obzir njihov položaj, u krivičnom pravu postoje dve vrste subjekata krivičnih dela, aktivni subjekat i pasivni subjekat.

²⁶ Član 17. stav 1. KZRK -a.

²⁷ Član 18. stav 1. KZRK -a.

²⁸ Član 18. stav 2. KZRK -a.

Aktivnim subjektom krivičnog dela smatra se lice koje svojom radnjom izaziva posledicu krivičnog dela.

U većini slučajeva, krivična dela može počiniti bilo koje lice (bilo koji subjekat). Krivična dela koja svako lice može počiniti nazivaju se „*delicta communia*”. To su krivična dela koja zakonodavac definiše formulacijom „*Ko god poćini*“, npr. ubistvo, telesne povrede, krađa, pljačka itd. Međutim, postoje neka krivična dela koja zbog svojih posebnih obeležja ne može poćiniti svako lice, već samo kategorija lica koja poseduju određene karakteristike ili su u određenim ili posebnim odnosima. Tako, npr. krivično delo ubistvo novorođenećeta po rođenju²⁹ može izvršiti samo majka; krivično delo primanje mita³⁰ može izvršiti samo službeno lice; krivično delo uskraćivanja lekarske pomoći³¹ može izvršiti lekar ili drugi zdravstveni radnik itd. Takva krivična dela, koja mogu izvršiti samo lica koja poseduju određena svojstva ili se nalaze u određenim odnosima, u krivičnom pravu se nazivaju „*delicta propria*”.

Pasivnim subjektom krivičnog dela smatra se lice koje je krivičnim delom oštećeno ili ugroženo. Dakle, pasivni subjekat krivičnog dela je oštećeni ili žrtva krivičnog dela. Oštećeni ili žrtva, predstavlja lice čija su lićna ili imovinska prava oštećena ili ugrožena krivičnim delom³². Oštećeni može biti i fizićko i pravno lice.

RADNJA KAO ELEMENT KRIVIĆNOG DELA

1. Opšti osvrt

Radnja se smatra jednim od osnovnih ili općtih elemenata svakog krivičnog dela. Pod pojmom „**radnja**” u krivičnom pravu podrazumevamo sva ponašanja ili radnje koje se manifestuju u spoljnom svetu i koje su zakonom propisane kao krivićna dela.³³ Dakle, pod radnjom podrazumevamo radnje kojima se ostvaruje biće krivićnog dela. Drugim rećima, radnja je dobrovoljan telesni pokret osobe, kojim se izvršava krivićno delo,

Primeri radnje kao elementa krivićnog dela

- pucanje iz oružja u krivićnom delu ubistvo;
- udaranje drugog lica predmetom u krivićnim delima nanošenja lakših ili težih telesnih povreda;
- uzimanje tuđeg predmeta u krivićnom delu krađa itd.

²⁹ Član 176. KZRK-a.

³⁰ Član 421. KZRK-a.

³¹ Član 255. KZRK-a.

³² Član 19. stav 1. taćka 7. ZKP-a.

SALIHU, ISMET, citirano delo, str. 212.

Radnje koje liče na ljudsku psihu i unutrašnju volju, poput misli, želje, odluke i namere da se počini krivično delo, ne mogu se smatrati radnjama u krivičnom pravnom smislu i nisu kažnjive ako se ne manifestuju u spoljnom svetu³⁴.

Osim toga, da bi se smatrao relevantnom radnjom u krivičnom pravu, mora biti dobrovoljan. Smatra se da je dobrovoljna radnja preduzeta i usmerena od strane svesne osobe i shodno slobodnoj volji. S tim u vezi, prema krivičnom zakonu, neće se smatrati radnjom i neće se kažnjavati ponašanje ili radnje koje su preduzete ili izazvane **nesvesno, slučajno ili pod uticajem nasilja ili pretnje**.

Primeri radnji preduzetih nesvesno, slučajno ili pod uticajem nasilja ili pretnji

- radnja u snu, u kom slučaju majka guši svoju novorođenu bebu davljenjem;
- ako se osoba koja hoda po trotoaru zbog mraza oklizne i tom prilikom povredi drugu osobu u njenoj blizini;
- kada osoba A uperi revolver prema osobi B, koja radi na šalteru banke i natera je na taj način da joj da sav novac koji se nalazi u sefu.

Kao što se vidi iz ovih primera, takve radnje, koje su prouzrokovale štetne posledice, preduzete su nesvesno ili slučajno ili protiv ljudske volje (pod uticajem nasilja ili pretnje). Iz tog razloga se radnje ovih lica u krivičnom pravu ne smatraju krivičnim delima. U krivičnom pravu su važne samo one ljudske radnje koje odgovaraju radnji definisanoj u pravnom biću dotičnog krivičnog dela.

Član 8, stav 1 KZRK predviđa da se krivično delo može izvršiti činjenjem ili nečinjenjem. Stoga, kada je reč o načinu ispoljavanja radnje izvršenja krivičnog dela, krivično pravo prepoznaje dve vrste krivičnih dela: **krivična dela izvršena činjenjem** i **krivična dela učinjena nečinjenjem**.

2. Krivična dela učinjena činjenjem

Prema KZRK-u, većina krivičnih dela može se počinuti činjenjem, odnosno preduzimanjem aktivnih radnji u cilju izvršenja krivičnog dela. Krivična dela koja se mogu izvršiti činjenjem, u teoriji krivičnog prava, inače se nazivaju *komisivnim deliktima*. Krivična dela učinjena činjenjem ili komisivni delikti krše krivičnopravne norme, koje zabranjuju određenu radnju, norme koje se inače nazivaju *prohibitivne norme*³⁵. U ovim krivičnim delima lice postupa u suprotnosti sa određenom krivičnopravnom normom koja zabranjuje određenu radnju, npr. za krivično delo ubistva³⁶ krši se krivičnopravna norma koja zabranjuje lišavanje života bilo koje

³⁴KAMBOVSKI, VLLADO, E drejta penale, Pjesa e përgjithshme, Shkup, 2007, str. 164.

³⁵SALIHU, ISMET, CITIRANO DELO, STR. 214.

³⁶ Član 172. KZRK-a.

osobe; za krivično delo bigamije ³⁷ krši se krivičnopravna norma koja zabranjuje novi brak, dok je učinilac već u braku itd.

3. Krivična dela učinjena nečinjenjem

Krivična dela koja se mogu izvršiti nečinjenjem, u teoriji krivičnog prava, inače se nazivaju **omisivnim deliktima**. Krivična dela izvršena nečinjenjem bivaju izvršena nepreduzimanjem radnje koju je učinilac bio dužan da preduzme. Ova definicija krivičnih dela nečinjenjem data je i u članu 8, stav 2 KZRK-a, prema kojem je krivično delo učinjeno nečinjenjem, samo kada učinilac propusti da preduzme radnju koju je bio dužan da preduzme. Dakle, ovaj način izvršenja krivičnog dela izražava se kao pasivan stav čoveka u određenim okolnostima, koji dovodi do zabranjene posledice u spoljnom svetu.

Kao krivična dela učinjena nečinjenjem koja su predviđena

posebnim delom KZRK-a nalaze se:

- neukazivanje lekarske pomoći ³⁸,
- nepostupanje po zdravstvenim propisima tokom pandemije³⁹,
- neotklanjanje opasnosti ⁴⁰,
- nepružanje pomoći licu povređenom u saobraćajnoj nezgodi ⁴¹,
- neprijavlivanje pripremanja krivičnog dela⁴²,
- neprijavlivanje krivičnih dela ili njihovih izvršilaca⁴³,
- neprijavlivanje lica optuženog pred međunarodnim krivičnim tribunalom⁴⁴ itd.

Shodno članu 8, stav 2 KZRK-a, krivično delo je izvršeno nedelovanjem samo kada izvršilac nije preduzeo radnju koju je bio obavezan da preduzme. Obaveza postupanja može proizaći iz profesije ili radnog odnosa, iz zakona, iz radnji koje su ranije preduzete itd.

V. MESTO I VREME IZVRŠENJA KRIVIČNOG DELA

1. Opšti osvrt

³⁷ Član 237. KZRK-a.

³⁸ Član 255. KZRK-a.

³⁹ Član 250. KZRK -a.

⁴⁰ Član 362. KZRK-a.

⁴¹ Član 374. KZRK-a.

⁴² Član 377. KZRK-a.

⁴³ Član 378. KZRK-a.

⁴⁴ Član 379. KZRK-a.

Krivična dela mogu se izvršiti na različitim mestima i u različito vreme. Određivanje mesta i vremena izvršenja krivičnog dela od velikog je značaja za krivično pravo. U krivičnom pravu pitanje utvrđivanja mesta i vremena izvršenja krivičnog dela postavlja se u slučajevima kada je delo izvršenja krivičnog dela preduzeto u jednoj zemlji, a posledica je nastala u drugoj zemlji ili kada je delo izvršenja krivičnog dela preduzeto u jednom trenutku, dok je posledica nastala kasnije.

2. Mesto izvršenja krivičnog dela

Obično je posledica krivičnog dela nastala na mestu izvršenja radnje. U takvim slučajevima, mestom izvršenja smatra se mesto gde je radnja preduzeta i gde su nastupile posledice i ne nastaju dileme. Međutim, u nekim slučajevima radnja izvršenja se preduzima na jednom mestu, dok posledica nastupa na drugom.

Primeri u kojima se radnja izvršenja preduzima na jednom mestu, a posledica nastupa na drugom

Osoba A postavila je eksploziv na putnički autobus koji je stao u Gnjilanu i ovaj eksploziv eksplodira nakon što je ovaj autobus stigao u Prištinu. Ili npr. u drugom slučaju, osoba A, koja je na Kosovu, putem mobilnog telefona šalje preteću poruku osobi B, koja se nalazi u Nemačkoj, preteći osobi B da će joj oduzeti život. Kao što se vidi u ovim slučajevima, radnja izvršenja krivičnog dela preduzeta je u Gnjilanu, odnosno na Kosovu, a posledica je nastupila u Prištini, odnosno u Nemačkoj.

Ova krivična dela, u kojima je delo izvršenja izvršeno na jednom mestu, a posledica je nastupila na drugom se u krivičnopravnoj nauci nazivaju **krivičnim delima na daljinu**. Kod krivičnih dela na daljinu postavlja se pitanje koje mesto se smatra mestom izvršenja krivičnog dela: mesto preduzimanja radnje izvršenja ili mesto na kome je nastupila posledica.

Utvrđivanje mesta izvršenja krivičnog dela važno je iz sledećih razloga:

- od mesta izvršenja krivičnog dela zavisi koji će se krivični zakon primenjivati;
- mesna nadležnost sudova utvrđuje se u zavisnosti od mesta izvršenja krivičnog dela;
- u nekim krivičnim delima mesto izvršenja krivičnog dela smatra se konstitutivnim elementom⁴⁵ i
- u nekim slučajevima, sa stanovišta međunarodnog krivičnog prava, važno je utvrditi mesto izvršenja krivičnog dela, kada je delo izvršeno u jednoj državi, a posledica je nastupila u drugoj.

⁴⁵Na primer, osnovni oblik krivičnog dela krivolov, iz člana 350. stav 1. KZRK-a, može se izvršiti samo ako neko lovi divlje životinje na teritoriji (mestu) na kojoj je lov zabranjen. U vezi sa ovim, vidi: SHALA, AFRIM, Veprat penale kundër mjedisit, kafshëve, bimëve dhe objekteve kulturore sipas Kodit Penal të Republikës së Kosovës, Revista "Avokatura", br. 14, Oda e Avokatëve të Kosovës, Prishtinë, 2012, str. 15-31.

Što se tiče mesta izvršenja krivičnog dela, u članu 10, stav 1 KZRK-a predviđeno je da je krivično delo je izvršeno na mestu na kojem je izvršilac delovao ili bio dužan da deluje, kao i na mestu gde je nastupila posledica.

Stav 2, člana 10 KZRK-a definiše mesto izvršenja kada je krivično delo pripremljeno ili pokušano. Dakle, prema ovoj zakonskoj odredbi, krivično delo je pripremljeno ili pokušano, kako na mestu na kojem je izvršilac delovao, tako i na mestu na kojem je izvršilac hteo da posledica nastupi

3. Vreme izvršenja krivičnog dela

Vreme izvršenja krivičnog dela, slično mestu izvršenja krivičnog dela, ima poseban krivičnopravni značaj. Utvrđivanje vremena izvršenja krivičnog dela važno je iz sledećih razloga:

- od trenutka kada se smatra da je krivično delo učinjeno zavisi koji će se zakon primenjivati, zakon koji je bio na snazi u vreme kada je radnja preduzeta ili zakon koji je bio na snazi u vreme kada je nastupila posledica;

- shodno vremenu izvršenja krivičnog dela utvrđuje se krivična odgovornost i krivica učinioca, odnosno da li je učinilac starosne dobi krivične odgovornosti a u nekim slučajevima od ovoga zavisi izricanje kazne, npr. kazne se mogu izreći samo starijim maloletnicima (osobama od šesnaest do osamnaest godina),

- zastarelost krivičnog gonjenja počinje da teče od trenutka izvršenja krivičnog dela i

- u nekim slučajevima vreme izvršenja krivičnog dela je konstitutivni element nekih krivičnih dela, npr. da li je krivično delo počinjeno u doba mira, rata, vanrednog stanja ili tokom epidemije⁴⁶.

Kada je reč o vremenu izvršenja krivičnog dela, u članu 9 KZRK-a predviđeno je da je krivično delo pripremljeno ili pokušano, kako na mestu na kojem je izvršilac delovao, tako i na mestu na kojem je izvršilac hteo da posledica nastupi.

⁴⁶Ili npr. osnovni oblik krivičnog dela ilegalnog ribolova, iz člana 353. stav 1. KZRK-a, može se izvršiti samo ako neko peca u vreme kada je ribolov zabranjen.

GLAVA II

NEZAKONITOST I UZROCI KOJI ISKLJUČUJU NEZAKONITOST

NEZAKONITOST

1. Pojam i značaj nezakonitosti

Krivično delo je protivzakonita radnja koja je zakonom propisana kao krivično delo, čija su obeležja propisana zakonom i za koje je zakonom propisana krivična sankcija ili mera obaveznog lečenja.⁴⁷ Dakle, nezakonitost je osnovni ili opšti element svakog krivičnog dela. Da bi se bilo koja radnja smatrala krivičnim delom mora biti nezakonita. Radnja se smatra nezakonitim ako je u suprotnosti sa normama pravnog poretka. U principu, radnja ili nečinjenje lica koje je u skladu sa figurom krivičnog dela je takođe nezakonito. Takvo ponašanje obično krši norme krivičnog zakona koje zabranjuju bilo kakvu radnju (**prohibitivne norme**) ili koje nalažu preduzimanje bilo kakvih radnji (**imperativne norme**)⁴⁸.

Nezakonitost, kao opšti element krivičnog dela, po pravilu **ima objektivni karakter**⁴⁹ i to se utvrđuje povezivanjem radnje navedene u odredbama krivičnog zakona. U tom pogledu, u svim slučajevima kada je određena radnja u suprotnosti sa normama krivičnog zakonodavstva, koje nalažu ili zabranjuju ovu radnju, tada možemo zaključiti da je takva radnja nezakonita, da je određeno lice izvršilo krivično delo, pod uslovom da u tom slučaju nije postojao pravni osnov koji dozvoljava tu radnju. Međutim, iako je nezakonitost po svojoj prirodi komponenta objektivne prirode, u nekim slučajevima sadrži i subjektivne elemente. Stoga, ako analiziramo podatke o nekim krivičnim delima propisanim u posebnom delu KZRK-a, videćemo da bi se u nekim slučajevima da bi se određena radnja smatrala nezakonitom, mora se zaključiti da je lice izvršilo delo iz određenih motiva ili razloga. Dakle, motiv ili svrha su takozvani **subjektivni elementi nezakonitosti**. U slučajevima kada je subjektivni element sastavni element radnje kao nezakonitog dela, onda od toga zavisi postojanje ili kvalifikacija određenog krivičnog dela.

Primeri kada se subjektivni element smatra sastavnim elementom krivičnog dela

- Falsifikovanje novca, prema članu 296. KZRK-a, će se smatrati krivičnim delom samo ako je učinjeno radi stavljanja falsifikovanog novca u promet i u ovom slučaju, ako ta svrha nedostaje, neće se smatrati da je ovo je krivično delo izvršeno.

- Ako lice A uzme vozilo lica B, radi prisvajanja za sebe ili za drugo lice, onda će postojati krivično delo krađe, prema članu 313. KZRK-a. Ako lice A nije uzela vozilo lica B u ovu svrhu, već samo radi obavljanja nekih poslova u drugim gradovima, onda će doći do krivičnog dela uzimanje u posed pokretne imovine, prema članu 319. KZRK-a.

⁴⁷ Član 7. KZRK-a.

⁴⁸ SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 227.

⁴⁹ ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM, Komentari i Kodit Penal të Republikës së Shqipërisë, Tiranë, 2004, str. 45.

U teoriji krivičnog prava, nezakonitost se može razumeti iz formalnog i materijalnog aspekta.

Nezakonitost iz formalnog aspekta je radnja ili propust koji je u suprotnosti sa bilo kojom krivičnopравnom odredbom.

Nezakonitost iz materijalnog aspekta označava radnju koja je u suprotnosti sa bilo kojom krivičnopравnom odredbom, ali koja istovremeno šteti ili ugrožava pravno dobro koje je zaštićeno upravo ovom krivičnopравnom odredbom. Dakle, nezakonitost iz materijalnog aspekta odgovara društvenoj opasnosti od krivičnog dela.

2. DRUŠTVENA OPASNOST KRIVIČNOG DELA

2.1. Opšti osvrt

Kao što je navedeno iznad, materijalna nezakonitost manifestuje društvenu opasnost krivičnog dela. Dakle, opasnost je društveno obeležje i materijalni element, materijalna komponenta nezakonitosti, odnosno krivičnog dela. Stoga se delo koje nije opasno po određenu društvenu zajednicu ne može smatrati krivičnim delom. S druge strane, treba napomenuti da se u krivičnom pravu ne smatra krivičnim delom svaka društveno opasna radnja. Da bi se opasna radnja smatrala krivičnim delom, potrebno je da se ta radnja manifestuje većim stepenom opasnosti i da je zakonom propisana kao krivično delo. To je zbog činjenice da postoji značajan broj drugih štetnih radnji koje su zabranjene zakonom, ali i zato što poseduju manju dozu opasnosti, ne smatraju se krivičnim delima, već se mogu smatrati: prekršajima, disciplinskim prekršajima, administrativnim prekršajima itd. Osim toga, u savremenom svetu se obavlja mnogo radnji koje se smatraju veoma opasnim po ljudski život i imovinu, poput rudarstva, saobraćaja, odnosno transporta svih vrsta, korišćenja nuklearnih elektrana, proizvodnje oružja, otrova itd, ali korist koju ove radnje donose se procenjuje da je mnogo veća od opasnosti koje predstavljaju, pa su kao takve dozvoljene zakonom iako su opasne.⁵⁰ Iz toga sledi da se svaka opasna radnja ne smatra krivičnim delom, dok svako krivično delo takođe mora biti i opasno.

Opasnost i intenzitet dela su relativni i po sadržaju imaju dinamičan karakter, s obzirom na činjenicu da se opasnost i intenzitet istog procenjuju uzimajući u obzir vreme u kojem je određena radnja preduzeta i s obzirom na društvene okolnosti u kojima je ta radnja preduzeta.

2.2. Stepenovanje društvene opasnosti krivičnog dela

Opasnost je obeležje svakog krivičnog dela i kako bi se svaka radnja ili nečinjenje smatralo krivičnim delom, mora biti opasna radnja ili nečinjenje. Međutim, društvena opasnost krivičnog dela se može stepenovati i biti različitog intenziteta. Stoga su određena krivična dela manje opasna, dok su neka krivična dela opasnija. Npr. krivično delo ubistvo⁵¹ je opasnije je

⁵⁰SHALA, AFRIM, Citiran rad, str. 271.

⁵¹ Član 172. KZRK-a.

krivičnog dela lakše telesne povrede⁵², krivično delo razbojništva⁵³ je opasnije od krivičnog dela krađe⁵⁴ itd.

Stepenovanje društvene pretnje se vrši uzimajući u obzir intenzitet i značaj pravnog dobra koje je ugroženo ili oštećeno.

Stepen opasnosti se određuje uzimajući u obzir takođe i način izvršenja krivičnog dela, sredstva izvršenja, vreme izvršenja, mesto izvršenja, svojstva žrtve⁵⁵ itd. Osim toga, stepen opasnosti zavisi od izvršioca i motiva zbog kojih je lice izvršilo delo, cilja, ranijeg života, ličnih osobina lica, načina izvršenja krivičnog dela, činjenice da li je recidivista itd. Iz svega ovoga proizilazi da je opasnost objektivno-subjektivni pojam jer uključuje objektivne elemente koji pripadaju krivičnom delu i subjektivne elemente koji pripadaju ličnosti izvršioca krivičnog dela.

Na osnovu stepena opasnosti utvrđuje se i težina krivičnog dela. Tako, u slučajevima kada je opasnost veća onda se i krivično delo smatra težim i obrnuto, kada je opasnost manja, krivično delo se smatra lakšim. Stepen opasnosti krivičnog dela posebno je izražen u krivičnim sankcijama. Tako se za najopasnija krivična dela predviđaju i izriču teže kazne, dok se za manje opasna krivična dela predviđaju i izriču blaže sankcije.

Utvrđivanje opasnosti je važno jer se time razlikuju ista krivična dela.

Primeri kako ista krivična dela imaju različite stepene opasnosti

Dakle, npr. lice A, izvršenjem krivičnog dela krađa, prisvaja predmet vredan 2.500 evra, dok lice B, izvršenjem krivičnog dela krađe prisvaja predmet vredan 100 evra. U ovom slučaju, iako se radi o istom krivičnom delu, opasnost od krivičnog dela lica A je veća od opasnosti od krivičnog dela lica B, stoga će i biti kažnjeni različitim merama kazni, odnosno lice A će biti kažnjeno težom kaznom u odnosu na lice B.

III. UZROCI KOJI ISKLJUČUJU NEZAKONITOST

1. Opšti osvrt

Obično se sve radnje koje poseduju opšte i posebne elemente konkretne figure krivičnog dela takođe smatraju i nezakonitim delima, odnosno krivična dela i njihovi izvršioци će biti krivično

⁵² Član 185. KZRK-a.

⁵³ Član 317. KZRK-a.

⁵⁴ Član 313. KZRK-a.

⁵⁵ Npr. u posebnom delu KZRK -a su predviđena kao teški oblici krivičnih dela ako su počinjeni protiv osetljivih žrtava. Prema članu 113. stav 39. KZRK-a, osetljiva žrtva je žrtva krivičnog dela koja je dete, osoba sa fizičkim ili mentalnim sposobnostima, osoba sa umanjnim sposobnostima, trudnica, starija osoba ili osoba čiji je odnos ili zavisnost od izvršioca čini posebno podložnom ponovljenoj viktimizaciji, ponovljenom zastrašivanju ili ponovljenoj osveti.

odgovorni. Međutim, postoje uzroci ili okolnosti utvrđeni krivično-pravnim normama, koje u konkretnom slučaju, zbog istovremene pojave relevantnih okolnosti, čine delo dopuštenim, iako sadrži sva svojstva krivičnog dela. Ove krivično-pravne norme se nazivaju **permisivne (dopuštajuće) norme** ili norme koje dopuštaju određene radnje, koje su inače zabranjene radnje i koje se smatraju krivičnim delima.

Uzroci ili okolnosti koji isključuju nezakonitost su brojni i različite su prirode. U teoriji krivičnog prava uzroci koji isključuju nezakonitost se dele u tri grupe:

- 1) uzroci za isključenje nezakonitosti prema opštem delu KZRK -a;
- 2) uzroci za isključenje nezakonitosti prema posebnom delu KZRK-a i
- 3) uzroci za isključenje nezakonitosti prema drugim granama pravde.

2. Uzroci za isključenje nezakonitosti prema opštem delu Krivičnog zakonika Republike Kosovo

U opštem delu KZRK-a su izričito propisani ovi uzroci ili okolnosti, koji isključuju nezakonitost određene radnje:

- nužna odbrana⁵⁶,
- krajnja nužda⁵⁷,
- delo manjeg značaja⁵⁸,
- nasilje ili pretnja⁵⁹,
- dela izvršena pod prinudom⁶⁰ i
- naredbe pretpostavljenih.⁶¹

2.1. Nužna odbrana

U članu 12. stav 2 KZRK-a je propisano: “Nužna odbrana je ona koja je neophodna da izvršilac odvрати protivzakonit, stvaran i neposredan napad na sebe ili drugo lice, pod uslovom da vrsta odbrane bude srazmerna stepenu opasnosti koji predstavlja napad”.

Primeri nužne odbrane

Ako lice A napadne lice B nožem, ali osoba B ubije lice A braneći svoj život dok je bilo pod napadom.

⁵⁶ Član 12. KZRK-a.

⁵⁷ Član 13. KZRK-a.

⁵⁸ Član 11. KZRK-a.

⁵⁹ Član 14. KZRK-a.

⁶⁰ Član 15. KZRK-a.

⁶¹ Član 16. KZRK-a.

Kao što se vidi iz ovog primera, u slučaju nužne zaštite se ostvaruju sva svojstva krivičnog dela ubistva, međutim, budući da je delo učinjeno pod nužnom odbranom, smatra se da krivično delo ne postoji jer su u ovom slučaju ispunjeni svi gore navedeni pravni uslovi i u takvim slučajevima žrtva ima pravo da odbije nezakoniti napad. U članu 12. stav 1 KZRK-a je izričito propisano da “delo izvršeno u nužnoj odbrani nije krivično delo”.

Nužna odbrana, kao okolnost koja isključuje nezakonitost, obezbeđena je u svim krivičnim zakonodavstvima savremenih država⁶².

Na osnovu člana 12. stav 2 KZRK-a, kako bi se smatralo da postoji nužna odbrana, moraju se pojaviti **napad i odbrana**. Napad i odbrana istovremeno su dva glavna elementa nužne odbrane, koji moraju da ispune određene uslove. Ako odbrana i napad ne ispunjavaju određene uslove, onda ne može biti reči o postojanju nužne odbrane.

2.1.1. Napad

Napad je svaka radnja određenog lica koja ima za cilj povređivanje ili ugrožavanje bilo kog pravnog dobra drugog lica.

Uslovi koji se trebaju ispuniti u slučaju napada:

a) Napadač mora biti čovek - Da bi postojala nužna odbrana, napad mora preduzeti samo čovek. U slučajevima kada napadi dolaze od domaćih ili divljih životinja ili natprirodne sile, može doći do krajnje nužde. Ovaj uslov, da čovek mora da izvrši napad, predstavlja neophodan zahtev koji razlikuje nužnu odbranu od krajnje nužde⁶³.

Napad može da izvrši bilo koje lice, punoletno lice, maloletnik, dete ili mentalno bolesna osoba itd.

b) Napad može biti usmeren protiv bilo kakvog dobra - KZRK ne spominje pravna dobra koja mogu biti predmet napada, ali uopšteno je reč o odbijanju napada prema sebi ili drugom licu. Na ovaj način napad može biti usmeren na pravna dobra koja pripadaju fizičkim licima, pravnim licima, bezbednost ili teritorijalni integritet Kosova itd. Međutim, u svakodnevnom životu najčešće se napada ljudski život, telesni integritet, seksualna sloboda i imovina.⁶⁴

c) Napad mora biti nezakonit - Napad se smatra nezakonitim kada napadač nema nikakva pravna ovlašćenja za svoje radnje i kada ta radnja ugrožava pravni sistem. Dakle, napad je nezakonit kada je u suprotnosti sa bilo kojom zakonskom odredbom.

⁶²GARAČIĆ, ANA, Kazneni zakon u sudskoj praksi, Zagreb, 2011, f. 29.

⁶³ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM, Citiran rad, str. 135; MUÇI, SHEFQET, E drejta penale, Pjesa e përgjithshme, Tirana, 2006, str. 178.

⁶⁴ Za razliku od KZRK-a, Krivični zakon Republike Albanije (Zakon br. 7895, od 27.01.1995) pominje pravna dobra koja mogu biti predmet napada. Dakle, u članu 19. ovog Zakonika je propisano: “za lice koje je počinilo delo pod nuždom da zaštiti svoj život, zdravlje, prava i svoje ili tuđe interese ne postoji krivična odgovornost...”, ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM, Citiran rad, str. 134; LUARASI, ALEKS, Kodi penal me praktikë gjyqësore, Tirana, 2003, str. 34.

Iz uslova da napad mora biti protivzakonit proističe da napad izvršen na osnovu bilo kakvog zakonskog ovlašćenja nije nezakonit i da nužna odbrana od takvog napada nije dozvoljena. Tako, na primer, nije dozvoljena nužna odbrana protiv policijskih službenika, koji na osnovu zakonitog naloga lišavaju slobode određeno lice ili građanin se ne može usprotiviti organima krivičnog gonjenja koji na osnovu zakona vrše pretres njegovog stana.

Međutim, ako ovlašćeno službeno lice prekorači svoja ovlašćenja, onda se ova vrsta prekoračenja smatra nezakonitim napadom i nužna odbrana je dozvoljena protiv istog. Iz zahteva da napad mora biti nezakonit proističe princip prema kojem nije dozvoljena nužna odbrana od lica koje se brani u nužnoj odbrani (*nužna odbrana protiv nužne odbrane*)⁶⁵.

d) Napad mora biti neposredan - Napad se smatra neposrednim u slučajevima kada se očekuje da će početi u bilo kom trenutku, kada je počeo da deluje i dok traje, odnosno dok ne prestane. Na osnovu ovog uslova, proističe da nije dozvoljena odbrana od napada koji će uslediti nakon određenog vremena, kao ni odbrana od napada koji je završen ili je prestao da deluje.

Smatra se da će napad početi u bilo kom trenutku, npr. u slučaju da u tokom svađe između dva lica jedna od njih repetira pištolj ili izvuče nož iz futrole. Repetiranje pištolja mecima ili izvlačenje noža su preliminarne radnje koje, gledajući objektivno, jasno daju do znanja da se napad očekuje u svakom trenutku. Ili u drugom slučaju, npr: ako lice A, sa nožem u ruci, juri lice B kako bi je ubolo i ako lice B, čim joj se lice A približi, izvuče pištolj i puca u to lice; u ovim slučajevima se smatra da je odbrana u neposrednoj vezi sa napadom iako isti još nije započeo, ali se očekuje da u svakom trenu započne. Dakle, napad se smatra neposrednim čak i kada još nije počeo, ali se očekuje da će u svakom trenutku započeti⁶⁶.

U slučajevima kada je napad počeo da deluje, odbrana se može preduzeti odmah i može trajati sve dok napad traje. U trenutku kada napad prestane da deluje ili kada se napad odbije ili nadvlada treba da stane (prestane) i napad.

e) Napad mora biti stvaran - Jedan od uslova da se smatra da nužna odbrana postoji je da napad mora biti stvaran. Ako neko greškom misli da je napadnut i pod zabudom povredi ili liši života "napadača", u ovim slučajevima se radi se o takozvanoj *fiktivnoj nužnoj odbrani ili putativnoj nužnoj odbrani*. Na primer, lice A, kako bi se našalilo sa licem B, u mraku napada ovo lice pištoljem dečjom igračkom, dok lice B, misleći da je napad stvaran, ubije "napadača" - lice A. U ovim slučajevima ne postoji nužna odbrana jer napad nije stvaran, odnosno napad zapravo nije ni postojao⁶⁷.

2.1.2. Odbrana

Odbrana je svaka ljudska radnja kojom se nanosi šteta ili ugrožava bilo kakvo dobro napadača.

⁶⁵SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 241.

⁶⁶Idem, str. 241.

⁶⁷KAMBOVSKI, VLLADO, Citiran rad, str. 223-224; SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 242.

U praksi, u većini slučajeva, kod nužne odbrane, napad se odbija od sebe.

Primeri kada čak i treće lice odbija napad

- Ako lice A napadne lice B, a lice C, u cilju odbijanja ovog napada, nanosi štetu ili ugrožava određeno pravno dobro lica A.

- Ako lice A pokuša da izvrši seksualni odnos sa licem B na silu, dok lice C u cilju odbijanja ovog napada nanosi štetu ili ugrožava određeno pravno dobro lica A.

U teoriji krivičnog prava, nužna odbrana se takođe naziva i *pomoć u nužnoj odbrani*.

Uslovi koji se trebaju ispuniti u slučaju odbrane (odbijanja napada), su:

a) Odbrana mora biti usmerena protiv napadača - Da bi postojala nužna odbrana, odbrambene radnje moraju biti usmerene protiv napadača, protiv pravnog dobra napadača koje je neophodno za odbijanje napada. Ako napadač koristi sredstva trećeg lica kao sredstvo napada, onda napadnuto lice tokom odbrane, ima pravo da ošteti ili uništi čak i ova prava dobra (sredstva treće strane).

b) Odbrana mora da bude nužna zarad odbijanja napada - Da bi se odbrana smatrala nužnom odbranom, ista mora da bude nužna da lice odbije napad od sebe ili drugog. Odbrana se smatra nužnom u slučajevima kada se ustanovi da se napad nije mogao odbiti bez nanošenja ikakve štete napadaču. Da li je odbrana bila nužno neophodna je faktičko pitanje koje utvrđuje sud ili državni tužilac u svakom konkretnom slučaju.

Međutim, iako se u krivičnom pravu zahteva da odbrana bude nužno neophodna, to ne znači da je napadnuta osoba dužna da beži, sakrije se od napadača, izbegne put na kojem je čeka, pozove nekoga upomoć itd. Takođe, od napadnutog se ne zahteva da žrtvuje svoja određena dobra kako bi izbegao napad.

c) Odbrana mora biti proporcionalna intenzitetu napada - Da bi odbrana bila nužno neophodna, mora postojati proporcionalnost (srazmernost) između intenziteta napada i odbrane. Kroz uslov da odbrana mora biti proporcionalna intenzitetu napada postavljaju se granice nužne odbrane. Pod ovim uslovom, odbrana mora biti takve prirode i intenziteta da je dovoljna za odbijanje napada. Obim i intenzitet dozvoljenosti odbrane zavise od npr. namere napadača, sredstava koja koristi prilikom napada, fizičke snage napadača, svojstava napadača, alata koje poseduje napadnuti itd. Ako napadnuti ima mogućnosti i vreme da izabere način i sredstva za odbranu, treba da iskoristi taj način i ta sredstva kako bi napadaču naneo lakše povrede ili lakšu štetu.

2.1.3 Prekoračenje granica nužne odbrane

Prekoračenje granica nužne odbrane dolazi do izražaja u slučajevima kada odbrana nije proporcionalna napadu ili kada se odbrana preduzima nakon što je napad odbijen ili prestao da deluje.

Primeri kada odbrana nije proporcionalna intenzitetu napada

- U slučaju kada fizički razvijena odrasla osoba liši života petogodišnje dete, udarajući ga sekirom nekoliko puta.

Primeri kada je odbrana preduzeta nakon što je napad odbijen

- U slučaju kada napadnuti uspe da slomi ruku i uzme nož napadaču, a zatim istim nožem nanese smrtonosne rane.

Primeri kada je napad prestao da deluje

- U slučajevima kada napadač, nakon što je ranio sa više hitaca napadnutog, prekida radnju i počinje da se povlači, dok napadač trči ka njemu i nanosi mu teške telesne povrede ili ga liši života.

Što se tiče takvih situacija, u stavu 3 člana 12. KZRK -a je predviđeno da se disproporcija između napada i odbijanja napada smatra prekoračenjem granica nužne odbrane. U svim ovim slučajevima kada napadnuti prevaziđe granice nužne odbrane, svaka šteta koja se nanese napadaču se smatra krivičnim delom i takvo lice snosi krivičnu odgovornost kao za bilo koje drugo krivično delo.

Međutim, iako se radnja (šteta) koja je izvršena u slučaju prevazilaženja nužne odbrane smatra krivičnim delom, u KZRK-u je propisana mogućnost da će izvršilac takvog krivičnog dela biti lakše kažnjen, pa čak i oslobođen kazne. Ovo je izričito propisano u stavu 4 člana 12. KZRK-a u kojem je propisano da izvršilac koji prekorači granicu nužne odbrane može se blaže kazniti. Ako izvršilac prekorači granice zbog jakog šoka ili straha izazvanog napadom, može biti oslobođen kazne.

2.1.4 Krajnja nužda

Prema članu 13. stav 2 KZRK-a, krajnja nužda postoji kad je krivično delo izvršeno kako bi izvršilac otklonio od sebe ili drugog lica neposrednu i neizazvanu opasnost, koja se nije mogla izbeći na drugi način, pod uslovom da zlo naneto na taj način ne bude veće od zla koje je pretilo. Dok je u članu 13. stav 13. KZRK-a izričito propisano da delo izvršeno u nužnoj odbrani nije krivično delo. Stoga je krajnja nužnost druga okolnost ili uzrok koji isključuje nezakonitost radnje, iako izvršena radnja sadrži sva obeležja krivičnog dela.

Krajnja nužnost, po svojoj prirodi i krivičnopravnom dejstvu, je opšti uzrok koji isključuje nezakonitost, odnosno postojanje krivičnog dela. Opravdanost za prepoznavanje krajnje nužnosti u krivičnom pravu je određena slučajevima koji se mogu pojaviti u svakodnevnom životu. Shodno tome, u kombinaciji različitih okolnosti se mogu stvoriti takva opasna stanja ili situacije, koje se mogu izbeći samo oštećenjem ili uništavanjem pravnih dobara trećih lica.

Primeri krajnje nužde

- lekar koji ima uređaj za reanimaciju, a ima dva pacijenta u kritičnom stanju, zapostavlja jednog od njih, kako bi spasio drugog⁶⁸;
- lice A da bi spasilo život detetu, nasilno upada u kuću lica B, koja je u plamenu;
- tokom patološke trudnoće, lekar je žrtvovao fetus kako bi spasio majčin život;
- lice A uzima tuđi čamac kako bi spasilo život detetu koje se davi u vodi;
- vozač, koji radi spašavanja života deteta, koje se iznenada pojavi ispred automobila, izađe na trotoar i tom prilikom povredi pešaka itd. U teoriji krivičnog prava se pominju i vrlo ozbiljni slučajevi krajnje nužde. Poznat je slučaj kada je od potopljenog čamca na otvorenom moru ostala samo jedna daska koja može držati samo jednu osobu, dok, pokušavajući da se spasi, dve osobe guraju jedna drugu, pri čemu se jedna udavi jer nije imala gde da se drži, a osoba koja ju je odgurnula se spasi⁶⁹.

Na osnovu člana 13 stav 2. KZRK-a, kod krajnje nužde do izražaja moraju doći **opasnost i izbegavanje opasnosti**.

2.1.5 Opasnost

Opasnost se definiše kao situacija u kojoj se na osnovu postojećih objektivnih okolnosti opravdano pretpostavlja da u svakom trenutku na tom mesta može biti oštećeno pravno dobro fizičkog ili pravnog lica. Drugim rečima, opasnost se definiše kao uslov koji može na tom mestu i direktno oštetiti ili uništiti pravno dobro fizičkog ili pravnog lica.

Za razliku od nužne odbrane, za koju kao što smo videli napad može doći samo od čoveka, u krajnjoj nuždi opasnost može biti posledica različitih uzroka. Tako, npr. opasnost može doći od prirodnih sila i pojava, kao što su npr. poplava, grom, zemljotres, jaki mraz, odron zemljišta, lavina, snažni vetrovi itd, napadi divljih ili domaćih životinja, kvar tehničke opreme, kao npr. kvar mehanizma za kočenje kod automobila, autobusa ili kamiona; ljudske radnje ili ponašanje koje izazivaju požar, opasnosti u saobraćaju, eksplozije itd.

Uslovi koji se trebaju ispuniti u slučaju opasnosti su:

a) Opasnost ne sme da bude izazvana ili prouzrokovana - Prema ovom uslovu, ne može se smatrati da je lice postupilo u krajnjoj nuždi ako je svojom krivicom, namerno ili iz nehata, izazvalo opasnost. Npr. ako lice A namerno ili iz nehata izazove požar i, pošto je u opasnosti, da bi se spaslo, povredi drugog; ili ako lice A u naseljenom mestu vozi velikom brzinom i u tom slučaju dete iznenada izađe na put, isto se ne može pozvati na krajnju nuždu da u pokušaju da spasi dete, lice izađe na trotoar i u tom slučaju nanese ozbiljne povrede pešacima. Takođe, ne može se smatrati da postupa u krajnjoj nuždi vozač koji zna da vozilo nije u redu i kako bi

⁶⁸KAMBOVSKI, VLLADO, Citiran rad, str. 231.

⁶⁹SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 246.

izbegao sudar, jer ne može da zakoči, izađe na suprotnu stranu puta i slučajnom pešaku nanese teške povrede ili smrt.⁷⁰

U slučajevima kada se utvrdi da je opasnost izazvalo lice koje se nalazi u krajnjoj nuždi, KZRK pravi razliku između toga da li je opasnost izazvana namerno ili iz nehata. Ako je opasnost prouzrokovana nehatom, sud može izvršioca kazniti blažom kaznom.⁷¹

b) Opasnost može ugroziti svako pravno dobro - KZRK ne definiše pravna dobra koja mogu biti ugrožena. Međutim, u principu, opasnost može ugroziti svako pravno dobro koje je zaštićeno pravnim sistemom, ali u praksi je opasnost najčešće usmerena protiv života, tela, zdravlja, slobode, imovine itd.

c) Opasnost mora biti stvarna - Opasnost se smatra stvarnom u slučajevima kada zaista postoji, odnosno objektivna je. Opasnost je stvarna ili realna kada je počela da deluje ili se u svakom trenutku očekuje da će delovati. Ako lice pogrešno misli da postoji opasnost po bilo koje njegovo dobro ili bilo kojeg drugog lica, onda se radi o takozvanoj *putativnoj krajnjoj nuždi* ili *fiktivnoj krajnjoj nuždi*. Putativna ili fiktivna krajnja nužda bi postojala npr. ako neko misli da je došlo do zemljotresa i bežeći povredi drugo lice ili ošteti tuđu imovinu.

2.1.6 Otklanjanje opasnosti

Otklanjanje opasnosti se smatra radnjom koja se preduzima radi očuvanja pravnog dobra kojem pretila opasnost.

Uslovi koji moraju biti ispunjeni u slučaju otklanjanja opasnosti su:

a) Da nije postojala mogućnost da se opasnost otkloni na bilo koji drugi način - Da bi se smatralo da postoji krajnja nužda, mora se zaključiti da se u ovom slučaju opasnost nije mogla izbeći bez oštećenja ili uništavanja pravnog dobra drugog lica. Ako se u ovom slučaju ustanovi da se opasnost mogla izbeći na bilo koji drugi način, npr. bežanjem, pozivanjem upomoć, napuštanjem mesta događaja itd, a ako lice nije iskoristilo ove mogućnosti, onda je opasnost otklonjena nanošenjem štete pravnom dobru drugog lica. U takvim slučajevima neće biti krajnje nužde jer se opasnost mogla otkloniti na neki drugi način.

b) Otklanjanje opasnosti mora biti trenutno - Smatra se da je opasnost trenutna u slučajevima kada se radnja kojom se opasnost izbegava preduzima u vreme dok opasnost deluje ili kada se očekuje da će opasnost početi ili se pojaviti u bilo kom trenutku. Ako je do oštećenja pravnog dobra došlo pre nego što se opasnost pojavila ili nakon što je prestala, onda sva oštećenja pravnog dobra predstavljaju zloupotrebu ove institucije i takve radnje se smatraju krivičnim delima.

⁷⁰SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 250; ELEZI, ISMET-KAČUPI, SKENDER-HAXHIA, MAKSIM, Citiran rad, str. 149; KAMBOVSKI, VLLADO, Citiran rad, str. 231.

⁷¹ Član 13. stav 13. KZRK-a.

c) Mora postojati određena proporcionalnost između otklonjene opasnosti i nanetog zla -
Da bi postojala krajnja nužda, mora postojati proporcionalnost između otklonjene opasnosti i nanetog zla.

2.1.7. Prekoračenje krajnje nužde

Prekoračenje krajnje nužde dolazi do izražaja u slučajevima kada do otklanjanja opasnosti ne dolazi u skladu sa uslovima koje određuje KZRK. Odnosno, prekoračenje ili kako se drugačije naziva eksces krajnje nužde se odražava u sledećim slučajevima:

- a) kada je šteta veća od zaprećenog zla;
- b) kada se opasnost mogla izbeći nanošenjem manje štete pravnom dobru drugog lica,
- i
- c) kada je oštećenje pravnog dobra drugog lica izvršeno nakon što je opasnost prestala, prošla.

Radnja izvršena u slučaju prekoračenja granica krajnje nužde se smatra krivičnim delom.

Ako je prevazilaženje krajnje nužde učinjeno namerno, izvršilac će biti kažnjen za krivično delo učinjeno iz namere, dok ako je prevazilaženje krajnje nužde učinjeno iz nehata, izvršilac će biti kažnjen samo ako zakon izričito propisuje krivičnu odgovornost čak i kada delo je učinjeno iz nehata. Međutim, budući da u većini slučajeva opasnost koja se javlja u slučaju krajnje nužde vrši pritisak na psihičko stanje izvršioca, zakonodavac je s opravdanjem predvideo mogućnost ublažavanja kazne za krivična dela izvršena u prekoračenju krajnje nužde. Štaviše, KZRK je predvideo mogućnost oslobađanja od kazne ako se utvrdi da je prekoračenje granica krajnje nužde učinjeno izvršeno u posebno olakšavajućim okolnostima.⁷²

2.1.8. Nasilje ili pretnja

Nasilje i pretnja izričito su propisani kao okolnosti koje isključuju nezakonitost. Tako je u stavu 1 člana 14. KZRK propisano da delo izvršeno pod uticajem nepodnošljivog nasilja ili pretnje kojima se izvršilac nije mogao odupreti, nije krivično delo samo ako izvršilac, neposredno posle prestanka opasnosti, prijavi prinudu i protivzakonito delo pred nadležnim organima. Pod nasiljem se podrazumeva upotreba sile nad licem radi prisiljavanja na preduzimanje ili nepreduzimanje određene radnje, čime se ostvaruju svojstva krivičnog dela. Osim toga, pod nasiljem ili silom takođe treba uzeti u obzir primenu hipnotisanja ili druga omamljujuća sredstva sa ciljem da se neko protiv svoje volje dovede u nesvesno stanje ili da se onespособi da pruži otpor⁷³.

Na osnovu gore navedene zakonske odredbe, nasilje se smatra okolnost koja isključuje postojanje krivičnog dela u slučajevima kada je izvršilac primorao drugo lice da preduzme ili

⁷² Član 13. stav 13. KZRK-a.

⁷³ Član 113. stav 13. KZRK-a.

ne preduzme određenu radnju i da li je isto bilo nepodnošljivo. Nasilje se smatra nepodnošljivim kada lice nije imalo priliku da se istom suprotstavi i stoga nije moglo postupiti drugačije. Iz toga sledi da svaka vrsta nasilja ne isključuje krivicu, dakle ni krivično delo, već samo nasilje koje je bilo nepodnošljivo.

Nasilje može biti **apsolutno i relativno**.

- a) **Apsolutno nasilje** je nasilje kojim je lice u potpunosti, apsolutno, onemogućeno da slobodno odlučuje o svom ponašanju.

Primeri apsolutnog nasilja

Ako lice A veže ovlašćenog radnika železnice, koji iz tog razloga nikada ne može dati znak za zaustavljanje voza i na taj način dođe do sudara vozova i u tom prouzrokuju velike ljudske žrtve i materijalna šteta.

Iz ovog primera se vidi da neposredni izvršilac krivičnog dela, zbog apsolutnog nasilja koje je prema njemu primenjeno, nije bio u stanju, prema svojoj volji, da preduzme odgovarajuće mere za sprečavanje izazivanja štetnih posledica. Apsolutno nasilje će postojati i u slučaju kada jedno lice hipnotiše drugo ili na silu primora da konzumira alkohol ili bilo koje drugo opojno sredstvo i nakon što ga potpuno onesvesti, traži od istog da izvrši krivično delo, a lice usled potpunog nedostatka svesti, postupi na zahtev nasilnika.⁷⁴

- b) **Relativno nasilje** dolazi do izražaja u slučajevima kada lice protiv kojeg je nasilje usmereno nije u potpunosti lišeno mogućnosti da odlučuje, ali nasilje koje se primenjuje vrši pritisak i takvog je intenziteta koji lice primorava da preduzme ili ne preduzme određenu radnju

Primeri relativnog nasilja

- Ako lice A uperi pištolj u službenika koji radi na kasi u banci i zatraži od njega da preda novac iz kase.

Za razliku od apsolutnog nasilja, koje je usmereno samo na lice koja treba da preduzme radnju, odnosno uvek je direktno, relativno nasilje može biti direktno ili indirektno. Relativno nasilje je direktno u slučajevima kada se koristi protiv lica koje je prinuđeno da deluje ili ne deluje, dok je relativno indirektno nasilje u slučajevima kada je, na primer, izvršeno nad detetom kako bi se njegov roditelj primorao da izvrši određenu radnju; ako se preduzima protiv imovine sa ciljem da vlasnik protiv svoje volje preduzme određenu radnju koji nasilnik zahteva od njega itd.

Osim nasilja, i pretnja se takođe smatra okolnošću koja isključuje postojanje krivičnog dela, ako su ispunjeni uslovi propisani članom 14. KZRK-a. Pretanja je izjava ili druga radnja pomoću

⁷⁴ SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 254.

koje se nekome stavlja do znanja da će ga zadesiti zlo ako se ne ponaša kako lice kojoj se pretilo želi. Pretnja je vrsta pritiska, vrsta psihičkog nasilja, koje utiče na volju drugog lica da preduzme radnju koja ima obeležja krivičnog dela. Lice kojoj je upućena pretnja suočeno je sa alternativom da izvrši određenu radnju ili prihvati da bude pogođeno zlo koje mu pretilo⁷⁵.

Pretnje se u većini slučajeva iznose usmeno, rečima, kroz različite izjave, međutim, mogu se izvršiti i pismeno, slanjem telefonskih poruka, e-mailom, putem Facebooka ili drugih društvenih mreža (Instagram, Twitter, Snapchat itd.) ili konkludentnim radnjama. Za postojanje pretnje nije neophodno da lice koje pretilo ozbiljno razmišlja o realizaciji pretnje. Nije čak ni potrebno da postoje stvarne mogućnosti za realizaciju pretnje. Smatraće se da pretnja postoji ako lice kojem je upućena, na osnovu okolnosti konkretne situacije, stekne uverenje da će se pretnja zaista ostvariti.

I pretnja, poput nasilja, mora biti nepodnošljiva.

Osim toga, kako bi se isključila nezakonitost i krivica u delima izvršenim pod uticajem nasilja ili pretnje, lice odmah nakon prestanka opasnosti mora nadležnim organima da prijavi nasilje ili pretnju i nezakonito delo. Pod nadležnim organima, u smislu ove zakonske odredbe, se smatraju Policija Republike Kosovo, Državno tužilaštvo itd.

Stoga, na osnovu gore navedenog, kako bi nasilje ili pretnje isključili nezakonitost, tada se kumulativno moraju ispuniti sledeći uslovi:

1. Delo je izvršeno pod uticajem nasilja ili pretnje;
2. Da nasilje ili pretnja budu nepodnošljivi i
3. Lice odmah po prestanku opasnosti prijavi nasilje ili pretnju i nezakonito delo nadležnim organima.

U stavu 2 člana 14. KZRK-a je predviđeno da ukoliko je krivično delo izvršeno pod uticajem podnošljivog nasilja ili podnošljive pretnje kojima se izvršilac nije mogao odupreti, kazna se može ublažiti samo ako izvršilac, neposredno posle prestanka opasnosti, prijavi prinudu i protivzakonito delo pred nadležnim organima.

Dok je u stavu 3 ovog člana predviđeno da se svako ko primeni silu ili pretnju iz stava 1. i 2. ovog člana smatraće se izvršiocom krivičnog dela.

2.1.9. Delo manjeg značaja

Institut dela manjeg značaja je predviđen članom 11. KZRK-a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ne predstavlja krivično delo ona radnja koja, iako sadrži obeležja krivičnog dela predviđenog zakonom, predstavlja radnju od manjeg značaja. Radnja je manjeg značaja ako je opasnost beznačajna zbog prirode ili težine radnje; odsustva ili beznačajnih štetnih posledica; okolnosti

⁷⁵Idem, str. 258.

u kojima je izvršeno delo; nizak stepen krivične odgovornosti izvršioca ili lične okolnosti izvršioca.

Primeri dela manjeg značaja

- Ako lice A u prodavnici ukrade čokoladu ili svesku itd.

U radnji lica A su ispunjeni svi elementi krivičnog dela krađe, iz člana 313. KZRK-a, međutim, pošto je stepen opasnosti ovog dela beznačajna, veoma mali, ovo delo se ne smatra krivičnim delom jer ovo delo ili slična dela gube svoj krivični karakter. Međutim, iako se delo manjeg značaja koje u sebi sadrži nizak stepen opasnosti ne smatra krivičnim delom, isto ipak ostaje nezakonito delo, ali ne za krivično pravo, već za neku drugu granu prava, npr. kao prekršaj ili disciplinski prekršaj itd.

Da bi se radnja smatrala krivičnim delom manjeg značaja, ključni su svi objektivni i subjektivni elementi koji čine figuru izvršenog krivičnog dela. Ovi elementi su, npr. način izvršenja radnje, mesto izvršenja, vreme izvršenja, sredstva koja su korišćena u izvršenju radnje, oblik krivice, odnos između izvršioca i žrtve, umišljaj izvršioca, njegov raniji život i slične okolnosti.

Na osnovu člana 11. KZRK-a, kako bi postojalo delo manjeg značaja, kumulativno moraju biti ispunjena dva kriterijuma:

1) da delo, koje ima sva obeležja krivičnog dela definisanog zakonom, predstavlja malu, beznačajnu opasnost (objektivni kriterijum) i

2) da mali značaj dela pokazuje nizak stepen krivične odgovornosti izvršioca ili njegovih ličnih okolnosti (subjektivni kriterijum).

2.1.10 Radnje izvršene pod prinudom

U članu 1 stav 15. KZRK-a je izričito propisano da delo izvršeno pod prinudom nije krivično delo.

Prema stavu 2 člana 15. KZRK-a, delo je izvršeno pod prinudom kada izvršilac, suočen sa neizbežnim nasiljem ili pretnjom koja se ne može izbeći a koja ugrožava život, telo ili slobodu, izvrši protivzakonito delo kako bi otklonio opasnost od sebe ili drugih lica. Smatraće se da je delo izvršeno pod prinudom samo ako izvršilac, odmah posle prestanka opasnosti, prijavi prinudu i protivzakonito delo nadležnim organima.

Na osnovu gore navedene zakonske odredbe, da bi prinuda bila relevantna, kumulativno moraju biti ispunjeni sledeći uslovi:

1. Lice se mora suočiti sa neizbežnim nasiljem ili pretnjom neizbežnog nasilja;
2. Neizbežno nasilje ili neizbežna pretnja ugrožavaju život, telo ili slobodu lica ili bilo kog drugog lica sa kojim ima porodičnu vezu;
3. Da bi lice izvršilo nezakonitu radnju kako bi izbeglo gorenavedenu opasnost i

4. Da lice odmah po prestanku opasnosti prijavi pretnju i nezakonito delo nadležnim organima.

Dok je u stavu 3 člana 15. KZRK-a propisano da delo nije izvršeno pod prinudom ako, i u meri u kojoj se od izvršioca može očekivati, u predviđenim okolnostima prihvati opasnost, naročito ako je sam izazvao opasnost ili je bio zakonom obavezan da se suoči sa takvom neposrednom silom ili pretnjom sile. Pod takvim okolnostima kazna se može ublažiti.

2.1.11 Naredbe pretpostavljenih

Po pravilu, u slučajevima kada je lice u određenoj administrativnoj, policijskoj, vojnoj itd. službi i izvrši radnju na osnovu naređenja državnog organa ili svog pretpostavljenog, vojnog ili civilnog, a koja je propisana kao krivično delo, to lice će snositi krivičnu odgovornost i biti kažnjeno. Drugim rečima, ako je lice izvršilo radnju na osnovu naređenja državnog organa ili svog pretpostavljenog, vojnog ili civilnog, izvršilac neće biti oslobođen krivične odgovornosti. Ovo je izričito propisano članom 16. stav 1 KZRK-a. Međutim, ova zakonska odredba predviđa situaciju kada je lice oslobođeno krivične odgovornosti za krivično delo izvršeno na osnovu naređenja državnog organa ili svog pretpostavljenog, vojnog ili civilnog, ako su kumulativno ispunjena sledeća tri uslova:

1. Izvršilac je bio zakonom obavezan da izvrši takvo naređenje;
2. Izvršilac nije znao da je to naređenje protivzakonito; i
3. Naređenje nije bilo očigledno protivzakonito.

U stavu 2 člana 16 KZRK-a je propisano da su nalozi za genocid, ratne zločine ili zločine protiv čovečnosti nezakoniti u svim okolnostima.

3. Uzroci za isključenje nezakonitosti prema posebnom delu Krivičnog zakonika Republike Kosovo

U određenim odredbama posebnog dela KZRK-a su propisani određeni uzroci ili okolnosti koje isključuju nezakonitost određenih krivičnih dela, ove odredbe se inače nazivaju **specijalne permisivne norme**. U posebnom delu KZRK-a, posebni uzroci koji isključuju nezakonitost su propisani u članovima 178, 187, 200, 202, 377, 378, 379, 380, 381. itd.

Tako je u članu 178. KZRK-a kao krivično delo propisan nedozvoljen prekid trudnoće. Međutim, u članovima 15. i 16. Zakona o prekidu trudnoće⁷⁶, na koji se odnosi ova zakonska

⁷⁶Zakon br. 03/L-110 o prekidu trudnoće, od 6.11.2008. (u daljem tekstu ZPP).

odredba KZRK-a, određene su dve grupe razloga ili uzroka zbog kojih se može prekinuti trudnoća⁷⁷ i to:

- 1) medicinski razlozi i
- 2) kriminološki razlozi.

1) **Prekid trudnoće iz medicinskih razloga** se može izvršiti u bilo kom periodu trudnoće, uz odluku lekarske komisije i uz saglasnost trudnice sve dok je ona svesna, u slučajevima kada se ustanovi da nastavak trudnoće ili porođaj ugrožava život ili zdravlje žene, kao i kada se utvrdi da je plod sa deformacijama koje su štetne po život zatim ako se ustanovi bolest ili teško stanje koje izazivaju težak invaliditet čije je lečenje neizvesno.

2) **Prekid trudnoće iz kriminoloških razloga** se može izvršiti do dvadeset druge nedelje trudnoće i indukovanog porođaja čak i kasnije uz lekarsku preporuku i nakon potvrde nadležnih institucija koje su ovlašćene da utvrde da li je trudnoća posledica jednog od sledećih krivičnih dela:

- a) silovanje;
- b) neželjeni odnosi žena koje su žrtve trgovine ljudima i prisilne seksualne eksploatacije, ili
- c) seksualni odnos sa maloletnim licem ili incest.

Stoga, ako se prekid trudnoće izvrši iz navedenih razloga, to se ne smatra krivičnim delom, pa je isključena nezakonitost ovog dela.

Za krivično delo učestvovanje u tuči, prema članu 187. KZRK-a, lice se ne smatra krivično odgovornim ako je učestvovalo u tuči bez svoje krivice, ili samo da bi odbranilo sebe ili da bi razdvojilo druge učesnike u tuči.

Lice se ne smatra krivično odgovornom za krivično delo neovlašćenog otkrivanja poverljivih informacija, prema članu 200. KZRK-a, ako je poverljive podatke saopštilo u javnom interesu, ako taj interes prevagne nad interesom neotkrivanja tajne informacije.

Takođe, u krivičnom delu neovlašćeno fotografisanje i drugi oblici snimanja, iz člana 202. KZRK-a, lice ne snosi krivičnu odgovornost ako se fotografisanje ili snimanje vrši u cilju otkrivanja krivičnog dela i izvršioca krivičnog dela, ili podnošenja kao dokaza policiji, tužiocu ili sudu, i ako se te fotografije i snimci predaju navedenim organima.

Zatim, za krivično delo neprijavlivanja pripremanja za krivično delo člana 377. KZRK-a, osim krivičnih dela koja uključuju zlostavljanje deteta i nasilje u porodici, lice nije krivično odgovorno shodno stavu 1. ovog člana ako je u srodstvu sa izvršiocom krivičnog dela u

⁷⁷SHALA, AFRIM, Citiran rad, str. 104.

svojstvu roditelja, deteta, bračnog druga, brata ili sestre, usvojitelja ili usvojenika ili lica sa kojim izvršilac živi u vanbračnoj zajednici.

Sve gorenavedene zakonske odredbe se smatraju **posebnim permisivnim normama**, jer pod određenim okolnostima isključuju nezakonitost ovih krivičnih dela.

4. Uzroci za isključenje nezakonitosti koji nisu predviđeni Krivičnim zakonikom Republike Kosovo

Uzroci i okolnosti isključenja nezakonitosti, koji nisu predviđeni KZRK-om, relativno su mnogobrojni i različite su prirode. Ova grupa razloga koji isključuju nezakonitost uključuje:

- 1) radnje izvršene u toku obavljanja službene dužnosti;
- 2) dozvoljene opasnosti;
- 3) radnje izvršene na osnovu roditeljskog prava i prava vaspitanja;
- 4) medicinske intervencije;
- 5) saglasnosti oštećenog,
- 6) postupanja u interesu oštećenog i “pretpostavljeni pristanak”, kao i
- 7) samopovređivanja.

GLAVA III

KRIVIČNA ODGOVORNOST

I. POJAM I ELEMENTI KRIVIČNE ODGOVORNOSTI

1. Opšti osvrt

Krivična odgovornost je opšti element krivičnog dela. U krivičnom pravu, lice se smatra krivično odgovornim ako je u vreme izvršenja krivičnog dela posedovalo određene psihičke karakteristike i ako je imalo određeni psihički odnos prema delu koje je izvršilo. Drugim rečima, lice se smatra krivično odgovornim ako je u vreme izvršenja krivičnog dela bilo uračunljivo i krivo.

Na osnovu gore navedenog, ispostavlja se da se krivična odgovornost sastoji od ova dva elementa:

1. Od određenih psihičkih karakteristika izvršioca (uračunljivosti) i
2. Stava ili odnosa izvršioca prema zločinu koji je izvršio (od krivice)⁷⁸.

Dakle, krivična odgovornost u krivičnom pravu se sastoji od uračunljivosti i krivice. Osoba se smatra uračunljivom ako poseduje one osobine ili psihičke karakteristike koje joj omogućavaju da shvati značaj dela i kontroliše svoje ponašanje. Dok se lice smatra krivim ako je postojao određeni stav ili odnos prema izvršenom krivičnom delu što omogućava da se tereti za delo, odnosno kada delo smatra svojim. Iz toga sledi da, kako bi postojala krivična odgovornost, izvršilac mora biti uračunljiv i kriv. Uračunljivost i krivica, kao sastavni elementi krivične odgovornosti, usko su povezani među sobom. U tom pogledu, ako lice nije uračunljivo, nije u stanju da razume značaj dela i kontroliše svoje ponašanje, onda se ne može smatrati krivim. To je zbog činjenice da je uračunljivost osnova, temelj na kome se gradi i zasniva krivica.

U članu 17. stav 1 KZRK-a je propisano da je izvršilac krivičnog dela krivično odgovoran ako je uračunljiv i krivično delo je izvršio iz umišljaja ili iz nehata. Kao što se vidi iz ove zakonske odredbe, KZRK ne koristi izraz krivica, već koristi dva oblika krivice - umišljaj ili nehat, kojima istovremeno određuje stepen intenziteta krivice izvršioca. KZRK izbegava upotrebu izraza krivica jer se ovom izrazu ili pojmu u teoriji krivičnog prava, u zavisnosti od izvršilaca, daje različito značenje i značaj.

Da bi se lice moglo smatrati krivično odgovornim i da bi moglo biti osuđeno, lice je moralo biti uračunljivo i krivo u dato vreme, odnosno u vreme izvršenja krivičnog dela. Dakle, uračunljivost i krivica se moraju utvrditi u trenutku izvršenja krivičnog dela.

⁷⁸SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 276.

2. Pojam i elementi krivične uračunljivosti

Kao što je navedeno iznad, kako bi se smatralo da je lice krivično odgovorno i kako bi moglo biti kažnjeno za izvršeno delo, lice mora biti uračunljivo. Dakle, uračunljivost je element krivične odgovornosti. U krivičnom pravu se lice smatra uračunljivim ako poseduje intelektualne (mentalne) i volitivne osobine ili sposobnosti koje omogućavaju da razmišlja, rasuđuje, odlučuje i kontroliše svoje ponašanje i postupke. Drugim rečima, lice se smatra uračunljivim kada je mentalno sposobno da razume, svesno je važnosti i posledica radnje koju izvrši i kad je u stanju da kontroliše svoje ponašanje. Dakle, čovek se smatra uračunljivim kada je u normalnom mentalnom stanju, stanju koje mu omogućava da svesno i voljno izvrši radnju.

Iz gore rečenog sledi da se uračunljivost sastoji od dva elementa:

- 1) Intelektualni element ili element svesti i
- 2) Volitivni element volje ili element želje.

U krivičnom pravu, element intelekta ili intelektualne sposobnosti postoji kada je izvršilac krivičnog dela sposoban da shvati značaj svog dela, da ima jasnu sliku (predstavu) da čini opasnu i nezakonitu radnju.

Dok volitivni element ili element želje, odnosno volje, postoji kada je lice u tom stanju ili ima psihičku sposobnost da odlučuje i kontroliše svoje ponašanje. Dakle, psihička sposobnost lica koja omogućava dobrovoljno odlučivanje o izvršenju dela i sposobnost kontrole sopstvenog ponašanja voljni su volitivni element ili element volje - želje.

Da bi bilo krivično odgovorno, između ostalog, lice mora imati navršenih četrnaest godina u vreme izvršenja krivičnog dela. Ovo je propisano članom 17. stav 3 KZRK -a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, lice nije krivično odgovorno ako je u vreme izvršenja krivičnog dela bilo ispod četrnaest (14)

godina.

3. Pojam krivične neuračunljivosti i uzroci koji čine lice neuračunljivim

U članu 18. stav 1 KZRK-a je propisano da smatra se da je izvršilac krivičnog dela neuračunljiv ako je u vreme izvršenja krivičnog dela bolovao od trajne ili privremene duševne bolesti, ako je bio mentalno poremećen ili je zaostalog duševnog razvoja, što je uticalo na njegove mentalne funkcije tako da nije mogao da shvati prirodu i značaj niti posledice svog činjenja ili nečinjenja, ili tako da nije bio u stanju da upravlja svojim činjenjem ili nečinjenjem, niti da shvati da izvršava krivično delo.

Prema ovoj zakonskoj odredbi, postoje tri vrste ili grupe mentalnih bolesti ili poremećaja koji mogu učiniti lice neuračunljivim, i to:

- 1) privremene ili trajne duševne bolesti;

- 2) mentalni poremećaji i
- 3) zastoj u mentalnom razvoju.

Međutim, treba napomenuti da bilo koja vrsta ovih bolesti ili duševnih poremećaja ne čini izvršioca neuračunljivim, već samo ako je jedna od ovih bolesti imala određeni uticaj na psihički život čoveka, na način na koji osoba ne može da razume ili kontroliše svoje radnje ili propuste ili shvatiti da vrši krivično delo.

4. Suštinski smanjena uračunljivost

Uračunljivost i neuračunljivost su dva moguća duševna stanja čoveka uopšteno, a posebno izvršioca krivičnog dela. Međutim, duševno ili psihičko stanje osobe, odnosno duševna bolest, mentalni poremećaji ili zastoj u mentalnom razvoju mogu biti takvog intenziteta da ne čine osobu potpuno neuračunljivom, ali takva osoba ipak možda ne bude potpuno uračunljiva. U tim slučajevima, duševna bolest, poremećaj ili zastoj u razvoju, samo donekle ili delimično, lišavaju osobu sposobnosti da shvati značaj dela i da kontrolišu svoje ponašanje. U krivičnom pravu ovo ljudsko stanje se naziva i **bitno smanjenja uračunljivost** ili **smanjena duševna sposobnost**. U članu 18. stav 2 KZRK-a je propisana bitno smanjena uračunljivost ili smanjena duševna sposobnost. Ova zakonska odredba propisuje da: “Smatra se da je izvršilac krivičnog dela smanjeno uračunljiv ako je u vreme izvršenja krivičnog dela njegova sposobnost da shvati prirodu i značaj ili posledice svojih činjenja ili nečinjenja bila bitno umanjena zbog nekog od razloga nabrojanih u stavu 1. ovog člana (*Privremene ili trajne duševne bolesti; mentalni poremećaji i zastoj u mentalnom razvoju*). Takav izvršilac smatra se krivično odgovornim, ali će sud imati u vidu ove okolnosti prilikom odlučivanja o trajanju i vrsti kazne ili mere obaveznog lečenja”.

Iz ove zakonske odredbe se vidi da je bitno smanjena uračunljivost takvo stanje osobe u vreme izvršenja krivičnog dela, ako je usled trajne ili privremene duševne bolesti, mentalnog poremećaja ili zastoja u mentalnom razvoju, sposobnost izvršioca da razume značaj dela ili sposobnost da kontroliše sopstveno ponašanje značajno ili bitno umanjena.

Bitno smanjena uračunljivost može biti uzrokovana duševnim bolestima, mentalnim poremećajima i zastojima u mentalnom razvoju, ali koje nisu takve prirode i intenziteta da dovedu osobu u potpuno neuračunljivo stanje, ali se ta osoba ne može smatrati potpuno uračunljivom.

Prema članu 18. stav 2 KZRK-a, lice koje izvrši krivično delo u stanju bitno smanjene uračunljivosti se smatra krivičnom odgovornim, ali ove okolnosti sud uzima u obzir pri odlučivanju o trajanju i vrsti sankcije ili meri obaveznog lečenja. Dakle, bitno smanjena uračunljivost ne isključuje krivičnu odgovornost da se lica smatra krivično odgovornim, ali sud mora uzeti u obzir ovu činjenicu prilikom odlučivanja o trajanju i vrsti sankcije ili meri obaveznog lečenja.

II. KRIVICA

1. Pojam i značaj krivice u krivičnom pravu

Kao što je naglašeno iznad, kako bi se smatralo da je lice krivično odgovorno za izvršeno delo, lice mora biti **uračunljivo i krivo**. Dakle, uračunljivost i krivica su sastavni elementi krivične odgovornosti.

Da bi lice bilo kažnjeno za svoje delo nije dovoljno samo da je izvršilo nezakonito delo koje je zakonom propisano kao krivično delo, već mora da je to delo izvršilo svojom krivicom.

Prema krivičnom zakonodavstvu savremenih država, u odsustvu krivice, izvršilac krivičnog dela ne može biti osuđen. U vezi toga, princip je poznat u teoriji krivičnog prava kao “**nullum crimen nulla poena sine culpa**” što u direktnom prevodu znači “**nema krivičnog dela i nema kazne bez krivice**”.

Krivica je lična odgovornost izvršioca za njegovo delo. Smatra se da je lice izvršilo krivično delo krivicom u slučajevima kada je znalo da će svojim postupkom ili nečinjenjem izazvati posledicu zabranjenu u spoljnom svetu, posledicu koja je zakonom propisana kao krivično delo, a ako je prema posledici - prema delu postojao takav odnos ili relacija koja omogućava sudu da ga tereti za to delo. Psihički odnos ili relacija izvršioca prema krivičnom delu se naziva **krivicom**⁷⁹.

Iz ove definicije krivice proizlazi da krivica uključuje radnju i posledicu krivičnog dela. Zbog toga se u teoriji krivičnog prava poznaje:

- a) krivica vezana za radnju i
- b) krivica vezana za posledicu krivičnog dela.

KZRK predviđa dva glavna oblika krivice:

- 1) Umišljaj (dolus) i
- 2) Nehat (culpa).

Član 22. KZRK-a propisuje da svest, umišljaj, nehat ili namera kao obavezni elementi krivičnog dela mogu se izvesti iz činjeničnih okolnosti.

2. Namera

⁷⁹SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 293.

Prema stavu 1 člana 21. KZRK-a, krivično delo može da se izvrši sa direktnim ili eventualnim umišljajem. Stoga, na osnovu ove zakonske odredbe, namera može biti:

- a) Direktni umišljaj i
- b) Eventualni umišljaj.

Prema stavu 2 člana 21. KZRK-a, lice postupa sa direktnim umišljajem ako je bilo svesno svog dela i htelo izvršenje toga, dok u stavu 3 ovog člana, lice postupa sa eventualnim umišljajem ako je bilo svesno da njegovo činjenje ili nečinjenje može dovesti do zabranjene posledice i pristalo na to.

2.1. Direktni umišljaj

Kao što je navedeno iznad, direktni ili posredni umišljaj (*dolus directus*) postoji kada je izvršilac svestan da će svojim postupkom ili nečinjenjem izvršiti štetno delo (krivično delo) i to želi da izvrši, želi da izazove zabranjenu posledicu u spoljnom svetu. Iz ovoga se vidi da je, da bi se smatralo da je lice izvršilo krivično delo sa direktnim ili posrednim umišljajem, neophodno da je svesno svog dela i da je želelo da ga izvrši. Dakle, u direktnom umišljaju se treba izraziti intelektualni element i volitivni element.

Intelektualni element (svest) i volitivni element (volja, želja), u kojima se izmišlja i podržava direktna ili posredna volja, predstavljaju dve stranice istog pitanja i međusobno se prepliću. Ipak, ova dva elementa istog pojma imaju kvalitativne razlike među sobom i zbog toga ih iz teorijskih i praktičnih razloga treba razraditi odvojeno.

1) Intelektualni element ili element svesti, u direktnom ili posrednom umišljaju, dolazi do izražaja u slučajevima kada je izvršilac svestan (zna) ili ima jasnu predstavu o radnji koju čini i posledicama koje će to delo izazvati. Npr, u krivičnom delu ubistva, iz člana 172. KZRK-a, izvršilac je svestan svojih radnji (hitac iz oružja, više udaraca nožem u blizini srca itd) i posledica koje će biti prouzrokovane ovom radnjom (lišavanje života drugog lica).

2) Volitivni element ili element želje, kod direktnog umišljaja se izražava kada je izvršilac htelo (želeo) da svojim delovanjem ili nečinjenjem izazove određenu posledicu. Smatra se da je lice želelo da izvrši delo kada preduzme radnju da izazove posledicu, koja je obeležje određenog krivičnog dela. Npr. u krivičnom delu laka telesna povreda, iz člana 185. KZRK-a, želja je izvršioca da preduzimanjem određene radnje (udaranje palicom ili pesnicom) izazove određenu posledicu (nanošenje lake telesne povrede drugom licu).

2.2. Eventualni umišljaj

Eventualni umišljaj (*dolus eventualis*) postoji kada je izvršilac bio svestan da se činjenjem ili nečinjenjem može prouzrokovati zabranjena posledica, ali je svesno pristao (složio) da bude

prouzrokovano. Ili, eventualni umišljaj postoji kada je izvršilac bio svestan da njegovo činjenje ili nečinjenje može dovesti do zabranjene posledice i pristao na to.⁸⁰

Kod eventualnog umišljaja, lice odlučuje da preduzme ili ne preduzme radnju, iako je svesno da se može prouzrokovati zabranjena posledica. Ovde treba napomenuti da uzrokovana posledica nije ona koju lice želi, ali računajući, pretpostavlja sa velikom verovatnoćom da će ta radnja biti izazvana i uz sve to, slaže se, prihvata da se i ta posledica uzrokuje kako bi realizovalo svoj glavni cilj.

Primeri eventualnog umišljaja

- Lice A puca iz pištolja kako bi ubilo lice B, a koje upravlja vozilom u kojem se nalazi i lice C. U ovom slučaju lice A je svesno da može da pogodi i lice C ili će ubistvom osobe B biti takođe prouzrokovana smrt lica C usled sudara ili prevrtanja vozila i lice prihvata uzrokovanje ove posledice;

- Lice A zapali kuću lica B, iako je svesno da član porodice lica B može izgubiti život, ali pristaje da izazove i ovu posledicu (smrt člana porodice lica B).⁸¹

Kao što se vidi, u svim ovim slučajevima izvršilac, iako je svestan, pretpostavlja da se može prouzrokovati zabranjena posledica, ali da bi postiglo svoju glavnu svrhu, ipak se ne suzdržava od takve radnje, dakle prihvata da se prouzrokuje zabranjena posledica u spoljnom svetu, odnosno krivično delo.

I ovaj oblik umišljaja se takođe sastoji od dva elementa: **intelektualni element ili element svesti** i **volitivni element ili element volje**.

1) Intelektualni element ili element svesti postoji kada je izvršilac svestan da zabranjena posledica može nastati kao rezultat njegovog činjenja ili nečinjenja. Npr. u gorenavedenom slučaju, lice A je svesno da ako puca u pravcu lica B, onda i osoba C može biti lišena života iz gore navedenih razloga.

2) Volitivni element ili element volje - Ovaj oblik umišljaja je izražen kada izvršilac prihvati ili pristane da izazove zabranjenu posledicu. Dakle, u gore navedenom slučaju, izvršilac prihvata ili se slaže da pucanjem iz oružja u pravcu lica B i lica C takođe liši života.

2.3. Odgovornost i kazna za dela izvršena sa direktnim i eventualnim umišljajem

Prema KZRK-u, za krivična dela izvršena sa umišljajem, izvršilac je uvek krivično odgovoran, bez obzira na to da li je delo izvršeno sa direktnim umišljajem ili sa eventualnim umišljajem. Štaviše, KZRK ne pravi nikakvu principijelnu razliku u smislu kazne za dela izvršena sa ova dva oblika umišljaja. Međutim, u teoriji krivičnog prava i sudskoj praksi, u većini slučajeva, krivična dela izvršena sa direktnim umišljajem se smatraju težim od krivičnih dela koja su izvršena sa eventualnim umišljajem. To je zbog činjenice da se u direktnom umišljaju intenzitet

⁸⁰ Član 21. stav 13. KZRK-a.

⁸¹SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 300.

intelektualnog i volitivnog elementa manifestuje u većem stepenu. Iz tog razloga, u načelu, izvršioци krivičnih dela izvršenih sa direktnim umišljajem se kažnjavaju strože nego izvršioци krivičnih dela izvršenih sa eventualnim umišljajem.

3. Nehat

Nehat (*culpa*) je drugi oblik krivice i prema intenzitetu krivične odgovornosti je lakši oblik krivice. Uopšteno, nehat postoji kada izvršilac ne želi da se prouzrokuje posledica, odnosno kada je posledica prouzrokovana protiv njegove volje.

U KZRK-u se razlikuju dva oblika nehata:

1. Svesni nehat i
2. Nesvesni nehat.

Ova dva oblika nehata se međusobno razlikuju samo po elementu svesti ili intelektualnom elementu. Dok se oba ova oblika nehata razlikuju od umišljaja jer ni u jednom obliku nije izražena želja ili volja da se izazovu zaranjene posledice u spoljnom svetu.

3.1. Svesni nehat

Svesni nehat ili kako se drugačije naziva lakomislenost (*luxuria*), prema stavu 2 člana 23. KZRK-a postoji kada je lice svesno da zabranjena posledica može da nastupi kao rezultat njegovog činjenja ili nečinjenja, ali olako smatra da ona neće nastupiti ili da će moći da spreči njeno nastupanje.

Primeri svesnog nehata

- Lice A tokom leta, za vreme visokih temperatura, pali vatru na svojoj njivi kako bi zapalilo otpatke, iako je bilo svesno da se vatra može proširiti i na drugi komšijski prostor, ali se nadalo da će uspeti da zadrži vatru pod kontrolom i da se vatra neće proširiti na drugi prostor. Zatim se u određenom trenutku vatra proširi i zahvata široko područje u planinama i voćnjake, nanoseći znatnu materijalnu štetu;

- Lice A tokom zime, po maglovitom vremenu i po zaleđenim putevima, upravlja automobilom velikom brzinom, iako zna i pretpostavlja da može izazvati saobraćajnu nesreću zbog mraza i magle, ali misli i nada se da će svojim profesionalnim veštinama i iskustvom, kao vozač, uspeti da kontroliše vozilo. U međuvremenu, u jednom trenutku automobil sklizne i prevrne se u provaliji i u tom slučaju jedan od putnika izgubi život, dok ostali pretrpe ozbiljne telesne povrede;

- Lice A u prizemlju, na zabavi koja se organizuje povodom venčanja, puca iz pištolja, iako, pre nego što zapuca, pomisli, pretpostavlja da može pogoditi nekoga na drugom spratu⁸².

- Građevinski radnik sa trećeg sprata baci ciglu na trotoar, iako je svestan da bi mogla da pogodi prolaznika itd.

⁸²SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 309- 310.

Glavna i tipična karakteristika svesnog nehata je da izvršilac ne želi posledicu, niti je prihvata, ne slaže se sa izazivanjem iste. Izraz lakomislenost ili svesni nehat, koji zakonodavac koristi za utvrđivanje ovog oblika krivice, ima za cilj da okvalifikuje radnju izvršioca kao neozbiljnu, površnu, neodgovornu ili ponašanje kojim je precenilo svoje sposobnosti.

Iz ovog proističe da suština svesnog nehata leži u činjenici da izvršilac ne želi da izvrši krivično delo; nada se da zabranjena posledica neće biti uzrokovana, odnosno preduzima radnju sa uverenjem da će izbeći posledicu, da će je sprečiti. Kod svesnog nehata, lice ne bi preduzelo radnju da je sigurno znalo da će posledica biti prouzrokovana.

3.2. Nesvesni nehat

Nesvesni nehat ili kako se drugačije naziva “nemar” postoji kada lice nije svesno da bi zabranjena posledica mogla biti prouzrokovana njegovim činjenjem ili nečinjenjem, iako je u okolnostima i prema njegovim ličnim karakteristikama moglo ili bi trebalo da bude svesno ove mogućnosti. Nesvesni nehat je propisan u stavu 3 člana 23. KZRK-a, prema kojem izvršilac postupa iz nesvesnog nehata kad nije bio svestan da zabranjena posledica može da nastupi kao rezultat njegovog činjenja ili nečinjenja, iako bi prema datim okolnostima i svojim ličnim svojstvima mogao odnosno bio dužan da bude svestan te mogućnosti. Dakle, suština nesvesnog nehata leži u činjenici da je lice izvršilo krivično delo, koje ne samo da nije htelo da učini, već o kojem uopšte nije razmišljalo, nije pretpostavilo da bi njegovim činjenjem ili nečinjenjem moglo biti izvršeno. U ovome i leži razlika između svesnog nehata i nesvesnog nehata, jer, kao što smo videli iznad, u svesnom nehata izvršilac predviđa mogućnost, svestan je da njegovo činjenje ili nečinjenje može izazvati zabranjenu posledicu, dok u nesvesnom nehata ili nemaru izvršilac nije svestan, nimalo ne razmišlja, ne pretpostavlja da njegovo činjenje ili nečinjenje mogu izazvati zabranjene posledice.

Takođe, nesvesni nehat se razlikuje od svih drugih vrsta krivice, jer ovde osoba nema nikakav psihički odnos prema izvršenom delu. Ova tvrdnja je zasnovana na okolnosti da u slučajevima kada se izvrši krivično delo iz nesvesnog nehata, nedostaju kako intelektualni tako i volitivni element.

Primeri nesvesnog nehata

- Lice A u slučaju parkiranja svog vozila (kombi) na putu ne povlači ručnu kočnicu radi sigurnog parkiranja, dok nakon parkiranja vozilo kreće u pravcu kuće lica B, koja je bila na udaljenosti od 60 metara od mesta parkiranja, pri čemu udara u zid ove kuće, otvorivši rupu i ošteti kuhinju koja se nalazila u toj prostoriji, i u tom slučaju nanoseći znatnu materijalnu štetu, kao i ugroženost članova porodice oštećenog, koji su u to vreme bili kod kuće⁸³;
- Majstor, koji gradi kuću, baca polomljenu ciglu sa drugog sprata i u tom slučaju nanosi ozbiljnu povredu licu koje se tu slučajno zateklo;

⁸³ SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, str. 277.

- Lovac puca na divlju životinju, ali u tom slučaju pogađa čoveka koji je sekao drva u šumi itd.

3.3. Razlikovanje nesvesnog nehata od slučajnosti

U krivičnom pravu se smatra da postoji slučajnost (*casus*) kada lice izazove zabranjenu posledicu koju prema objektivnim okolnostima nije bilo dužano da predvidi, dok prema svojim karakteristikama i sposobnostima nije moglo da predvidi. U ovim slučajevima se smatra da je posledica slučajno uzrokovana. U tom slučaju nedostaje subjektivna veza između radnje i izazvane posledice, već je izražena samo objektivna veza. Iz tog razloga, zbog nedostatka subjektivnog elementa (krivice), iako je prouzrokovana zabranjena posledica, koja je u KZRK propisana kao krivično delo, a pošto je ova posledica nastala slučajno, u krivičnom pravu se ne smatra da je izvršeno krivično delo, pa se učinilac istog ne smatra krivično odgovornim i ne kažnjava se.

Primeri slučajnosti u krivičnom pravu

- Lice A dok hoda po putu se oklizne i u tom slučaju nanese telesne povrede svom prijatelju koji je bio pored njega;
- Lice A prilikom upravljanja vozila noću, povređuje drugu osobu koju ne vidi jer je u pijanom stanju ležala na putu itd.

3.4. Odgovornost za krivična dela izvršena iz nehata

Kao što smo videli iznad, nehat je lakši oblik krivice od umišljaja. Za krivična dela izvršena s umišljajem, izvršilac se uvek smatra krivično odgovornim i kažnjava se. Dok, u slučajevima kada je krivično delo izvršeno iz nehata, kažnjava se samo u izuzetnim slučajevima i samo kada zakon izričito predviđa da će izvršilac biti kažnjen čak i u slučajevima kada je delo izvršio iz nehata. Ovo je predviđeno članom 17. stav 2 KZRK-a, u kojem stoji da je lice krivično odgovorno za krivično delo izvršeno iz nehata samo ako je to izričito propisano zakonom. U slučajevima kada zakon predviđa da će izvršilac biti kažnjen za krivična dela izvršena iz nehata, predviđena kazna je blaža nego za krivična dela koja su učinjena s umišljajem. U posebnom delu KZRK-a su izričito predviđeni slučajevi kada je izvršilac krivično odgovoran za izvršenje krivičnih dela iz nehata. U vezi toga, vredi pomenuti sledeća krivična dela koja su najčešća u našoj sudskoj praksi:

- Ubistvo iz nehata⁸⁴;
- Služenje alkoholnih pića licima mlađim od šesnaest godina⁸⁵;
- Zagađenje, degradacija ili uništenje životne sredine⁸⁶;

⁸⁴ Član 175. KZRK-a.

⁸⁵ Član 266. KZRK-a.

⁸⁶ Član 338. KZRK-a.

- Izazivanje opšte opasnosti⁸⁷;
- Npropisno izvođenje građevinskih radova⁸⁸;
- Ugrožavanje javnog saobraćaja⁸⁹ itd.

III. KVALIFIKOVANA KRIVIČNA DELA

1. Pojam i vrste kvalifikovanih krivičnih dela

Kvalifikovano krivično delo smatra se slučaj kada izvršilac preduzme radnju da izazove posledicu, dok je u stvari prouzrokovana druga posledica, ozbiljnija od one koju je izvršilac htio da izazove i koja se obično uzrokuje. Takođe, kao kvalifikovano krivično delo smatraju se slučajevi kada lice izvrši krivično delo u posebnim okolnostima i uslovima, kao što su: način izvršenja, sredstva, mesto, vreme, karakteristike izvršioca, karakteristike žrtve, motivi itd, koji to delo čine opasnijim.

Kvalifikovana krivična dela se smatraju ozbiljnim oblicima krivičnih dela i naravno treba ih kazniti strožim kaznama.

Iz gore izloženog proizilazi da u krivičnom pravu postoje dve vrste kvalifikovanih krivičnih dela:

- Krivična dela kvalifikovana sa težim posledicama i
- Krivična dela kvalifikovana u posebnim okolnostima.

2. Krivična dela kvalifikovana sa težim posledicama

Krivično delo kvalifikovano sa težom posledicom postoji kada izvršilac preduzme radnju da izazove određenu posledicu, ali u stvari izaziva ozbiljniju posledicu od one koju je želio i koja se obično izaziva.⁹⁰ U takvim slučajevima, kao rezultat osnovnog krivičnog dela, nastaje teža posledica, za koju je zakonom propisana stroža kazna. Tako nešto je predviđeno članom 24. KZRK-a, koji se naziva "odgovornost za teže posledice". Prema ovoj zakonskoj odredbi, kad izvršeno krivično delo proizvede posledice koje prevazilaze nameru izvršioca, a za koje ovaj zakon propisuje težu kaznu, može se izreći teža kazna ako se posledica može pripisati nehatu izvršiocu.

Krivično delo kvalifikovano sa težom posledicom se može smatrati da postoji samo ako zakon izričito predviđa ovu vrstu pravne konstrukcije - **osnovno krivično delo i teža posledica**, koja je uzrokovana osnovnim krivičnim delom.

⁸⁷ Član 356. KZRK-a.

⁸⁸ Član 360. KZRK-a.

⁸⁹ Član 370. KZRK-a.

⁹⁰SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 321.

Primeri kvalifikovanog krivičnog dela

- Ako lice A u nameri da nanese telesne povrede licu B, udari lice B metalnom šipkom, ali od ovog udara lice A prouzrokuje smrt lica B;
- Ako lice A prekrši svoje porodične obaveze, ostavljajući u teškom stanju člana porodice koji nije u stanju da se brine o sebi i usled toga prouzrokuje smrt člana porodice;
- Ako lice A, kršeći Zakon o prekidu trudnoće, prekine trudnoću trudnice i ovaj prekid trudnoće prouzrokuje smrt trudnice itd.

U ovim slučajevima osnovnim krivičnim delom se smatraju telesna povreda, povreda porodičnih obaveza i neovlašćeni prekid trudnoće, dok se najtežim posledicama smatraju smrt lica B, smrt člana porodice i smrt trudnice.

U pogledu oblika krivice sa kojim se može izvršiti krivično delo kvalifikovano sa težom posledicom, treba naglasiti da je u odnosu na osnovno krivično delo izvršilac morao delovati s umišljajem, a izuzetno i iz nehata. Dok prema težoj posledici, koja je prouzrokovana osnovnim krivičnim delom, izvršilac je morao delovati iz nehata.

3. Krivična dela kvalifikovana u posebnim okolnostima

Okolnosti u kojima se izvrše krivična dela su npr. vreme, mesto, sredstvo, način izvršenja, motiv zbog kojeg je krivično delo izvršeno, svrha, predmet ili pravna vrednost prema kojoj je usmerena radnja izvršenja, lične osobine izvršioca ili žrtve itd. U nekim slučajevima, ako je krivično delo izvršeno pod određenim okolnostima, predviđenim zakonom, to delo stiče svojstvo opasnijeg ili težeg krivičnog dela, koje se u krivičnom pravu naziva **kvalifikovano krivično delo** ili **kvalifikovano u posebnim okolnostima**. Iz tog razloga, u posebnom delu KZRK-a je u nekim slučajevima predviđena stroža kazna za osnovno krivično delo ako je izvršeno u posebnim okolnostima. Ovde govorimo o određenim okolnostima koje postoje u vreme izvršenja krivičnog dela ili su s njim u bliskoj vezi.

Primeri krivičnih dela kvalifikovanih u posebnim okolnostima

- Ako je krivično delo špijunaže⁹¹ izvršeno tokom rata, neposredne ratne opasnosti ili oružanog sukoba. U takvim slučajevima osnovno krivično delo se smatra špijunažom, dok se pod kvalifikacionim okolnostima smatraju vreme rata, neizbežna opasnost od rata ili oružani sukob;

⁹¹ Član 124. KZRK-a.

- Ako je delo pretnje⁹² izvršeno uz upotrebu bilo kakvog opasnog sredstva, tada se u takvim slučajevima osnovno krivično delo smatra pretnja, dok se kvalifikujuća okolnost smatra opasno sredstvo;

- Ako je krivično delo teška telesna povreda⁹³ izvršeno nad ugroženom žrtvom, onda se u takvim slučajevima osnovno krivično delo smatra teškom telesnom povredom, dok je kvalifikaciona okolnost ugrožena žrtva;

- Ako je krivično delo protivpravno lišenje slobode⁹⁴ izvršeno na okrutan način, onda se osnovnim krivičnim delom smatra nezakonito lišenje slobode, dok se kvalifikaciona okolnost smatra okrutan način izvršenja ovog krivičnog dela;

- Ako je krivično delo šumska krađa⁹⁵ izvršeno u zaštićenoj šumi, u nacionalnom parku ili u drugim šumama sa posebnom namenom, tada se osnovnim krivičnim delom smatra šumska krađa, dok se pod kvalifikovanom okolnošću smatraju obeležja zaštićenog objekta - zaštićena šuma, nacionalni park ili druge šume sa posebnom namenom;

- Ako je krivično delo protivpravno oduzimanje ili držanje deteta⁹⁶ izvršeno zarad materijalne koristi ili iz drugih niskih pobuda, pri čemu se u takvim slučajevima osnovnim krivičnim delom smatra nezakonito oduzimanje ili držanje deteta, dok se kvalifikaciona okolnost smatra svrha sticanja imovinske koristi ili druga niska pobuda;

- Ako je krivično delo neovlašćena kupovina, posedovanje, stavljanje u promet i prodaja opojnih droga, psihotropnih i analognih supstanca⁹⁷ izvršilo lice zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja, tada se u takvim slučajevima osnovnim krivičnim delom smatra neovlašćena kupovina, posedovanje, stavljanje u promet ili prodaja opasnih opojnih sredstava, dok se kvalifikacionom okolnošću smatra svojstvo službenog lica koje zloupotrebljava svoj položaj ili ovlašćenja itd.

Kao što se vidi, okolnosti koje čine krivično delo kvalifikovanim odnose se na modalitete izvršenja dela, kao što su: način, sredstvo, mesto i vreme izvršenja, predmet prema kojem je radnja usmerena, osobine žrtve, osobine izvršioca itd.

Krivično delo kvalifikovano u posebnim okolnostima se obično izvršava s umišljajem, ali se može izvršiti i iz nehata. Smatra se da je ova vrsta krivičnog dela izvršena s umišljajem u slučajevima kada je izvršilac, pored osnovnog dela, bio svestan i posebnih okolnosti koje čine delo opasnijim i u tim okolnostima je želeo da izvrši to delo.

U određenim slučajevima, krivično delo kvalifikovano posebnim okolnostima takođe može biti izvršeno i iz nehata. Ovo delo se smatra izvršenim iz nehata kada je izvršilac svestan da vrši delo u okolnosti koja krivično delo čini opasnijim ili težim, ali olako misli da ta okolnost ne postoji (svesni nehata) ili kada nije svesno da delo vrši u okolnostima koje ga čine opasnijim, ali prema objektivnim okolnostima u kojima je postupilo i prema svojim ličnim osobinama, moglo je biti svesno i moralo je biti svesno da se delo vrši u tim okolnostima (nesvesni nehata).

⁹² Član 181. KZRK-a.

⁹³ Član 186. KZRK-a.

⁹⁴ Član 193. KZRK-a.

⁹⁵ Član 349. KZRK-a.

⁹⁶ Član 242. KZRK-a.

⁹⁷ Član 267. u vezi sa članom 275. KZRK-a.

GLAVA IV

ETAPE IZVRŠENJA KRIVIČNOG DELA

1. Opšti osvrt

Radnja osobe koja je usmerena na izvršenje krivičnog dela je složen proces i kao takva obično prolazi kroz nekoliko faza. U teoriji krivičnog prava postoje različita mišljenja o tome koje su faze izražene tokom izvršenja krivičnog dela.⁹⁸ Međutim, smatramo da su sledeće faze koje mogu doći do izražaja tokom izvršenja krivičnog dela:

- 1) Rađanje misli o izvršenju krivičnog dela;
- 2) Odluka o izvršenju krivičnog dela;
- 3) Pripremne radnje koje se preduzimaju radi izvršenja krivičnog dela;
- 4) Početak izvršenja krivičnog dela, koje može ostati u pokušaju i
- 5) Izvršenje krivičnog dela (završeno krivično delo).

Ove faze izvršenja krivičnog dela ne moraju biti izražene u svakom slučaju, jer se neka krivična dela u određenim slučajevima mogu izvršiti bez prolaska kroz sve ove faze. U praksi se takođe može dogoditi da se neko dobrovoljno odrekne završetka krivičnog dela, iako postoji mogućnost da se krivično delo završi (dobrovoljno odricanje).

2. Rađanje misli o izvršenju krivičnog dela

Prema savremenom krivičnom pravu, u slučajevima kada je lice samo mislilo ili odlučilo da izvrši krivično delo ne može biti kažnjeno, odnosno rađanje misli o izvršenju krivičnog dela i odluka o izvršenju krivičnog dela ne spadaju u sferu krivičnog prava, ako se ne manifestuje u spoljnom svetu. Razlozi zbog kojih se lice ne kažnjava samo zato što se je pojavila ideja ili je odlučilo da izvrši krivično delo su mnogobrojni i različite su prirode. U teoriji krivičnog prava se navode sledeći razlozi:

- Poteškoće u argumentovanju rađanja misli ili odluke o izvršenju krivičnog dela;
- Rađanjem misli o izvršenju krivičnog dela ne znači da će lice izvršiti krivično delo jer se takvo mišljenje može promeniti pre nego što se ispolji u spoljnom svetu;
- Takođe, i odluka o izvršenju krivičnog dela se u međuvremenu može promeniti pre nego što se manifestuje u spoljnom svetu;
- Stvorice se neizvesnost u pogledu ljudskih prava i sloboda u pogledu činjenice da bi se stvorile mogućnosti da se lica kažnjavaju na osnovu različitih pretpostavki;

⁹⁸ SHALA, AFRIM, Hyrje në të drejtën penale, str. 121.

- Rađenje misli ili odluka o izvršenju krivičnog dela ne mogu izazvati štetne posledice, ne mogu ugroziti ili oštetiti pravna dobra itd.

3. Pripremne radnje

U KZRK-u su pripremne radnje decidivno i izričito predviđene. Prema stavu 1 člana 27. KZRK-a, ko svesno priprema izvršenje krivičnog dela biće kažnjen samo ako je to izričito propisano zakonom.

Kao što ukazuje i sam naziv ovog instituta, pripremne radnje sastoje se u pripremi izvršenja krivičnog dela, odnosno pripremnim radnjama lice preduzima radnje kojima se priprema izvršenje krivičnog dela.

U stavu 2 člana 27. KZRK-a je predviđeno da se pripremne radnje sastoje od:

- snabdevanje sredstvima ili osposobljavanje sredstava za izvršenje krivičnog dela;
- otklanjanje prepreka za izvršenje krivičnog dela;
- dogovaranje, planiranje ili organizovanje izvršenja krivičnog dela sa drugim licem, kao i
- druge radnje kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog dela, ali koje ne sadrže radnju izvršenja.

Na osnovu gore navedene zakonske odredbe, pripremne radnje se kažnjavaju samo ako je tako nešto izričito predviđeno zakonom. Ako pažljivije pogledamo odredbe posebnog dela KZRK-a, primećujemo da se priprema za krivično delo kažnjava samo kada su u pitanju veoma teška krivična dela, kao što su:

- Izvršenje terorističkog dela⁹⁹;
- Pomaganje u izvršenju terorizma¹⁰⁰;
- Olakšavanje i finansiranje izvršenja terorizma¹⁰¹;
- Vrbovanje za terorizam¹⁰²;
- Obučavanje za terorizam¹⁰³;
- Podstrekavanje na izvršenje terorističkih dela¹⁰⁴;
- Prikriivanje ili neprijavlivanje terorista ili terorističkih grupa¹⁰⁵;

⁹⁹ Član 129. KZRK-a.

¹⁰⁰ Član 130. KZRK-a.

¹⁰¹ Član 131. KZRK-a.

¹⁰² Član 132. KZRK-a.

¹⁰³ Član 133. KZRK-a.

¹⁰⁴ Član 134. KZRK-a.

¹⁰⁵ Član 135. KZRK-a.

- Organizovanje grupe radi izvršenja genocida, zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina¹⁰⁶;
- Zločinačko udruživanje¹⁰⁷ itd.

U slučajevima kada se nakon preduzimanja pripremnih radnji izvrši krivično delo, ne smatra se da su izvršena dva krivična dela, jer su pripremnje radnje iscpunjene izvršenim krivičnim delom. Tako, na primer, ako je lice organizovalo grupu za izvršenje zločina genocida, a zatim i samo izvršilo zločin genocida, neće se smatrati da je zajedno izvršilo dva krivična dela (organizovanje grupe koja se smatra pripremnom radnjom, iz člana 154. KZRK-a i izvršenje krivičnog dela genocida, iz člana 142. KZRK-a).

4. Krivično delo u pokušaju

4.1. Opšti osvrt

Prema članu 28. stav 1 KZRK-a, krivično delo u pokušaju postoji kada neko namerno preduzima radnje za izvršenje krivičnog dela, ali delo nije učinjeno ili elementi krivičnog dela nisu ostvareni. Prema ovoj zakonskoj definiciji, pokušaj će postojati u slučajevima kada je krivično delo počelo da se čini, ali nije nastala željena posledica.

Primeri krivičnog dela u pokušaju

- Lice A ispaljuje vatreno oružje u smeru lica B, kako bi lice B lišilo života, ali ga ne pogodi;
- Lice A radi krađe vozila lica B, razbija prozor ovog vozila, ulazi u vozilo, međutim, dok je obijalo bravu radi aktiviranja upravljača automobila, bude uhapšeno od Policije Republike Kosovo itd.

U krivičnopravnom aspektu, da bi se smatralo da je učinjen pokušaj krivičnog dela, kumulativno moraju biti ispunjena sledeća tri uslova:

- 1) da se preduzme radnja izvršenja krivičnog dela;
- 2) da se radnja preduzme s umišljajem i
- 3) da delo nije završeno, odnosno da nije izazvana posledica krivičnog dela.

Pokušaj se razlikuje od pripremnih radnji zbog činjenice da se pripremnim radnjama stvaraju samo uslovi za efikasno izvršenje krivičnog dela, dok pokušajem počinje izvršenje krivičnog dela, preduzima se radnja izvršenja, ali izvršilac ne prouzrokuje željenu posledicu.

¹⁰⁶ Član 154. KZRK-a.

¹⁰⁷ Član 34. KZRK-a.

4.2. Kažnjavanje pokušaja prema KZRK

Prema stavu 2 člana 28. KZRK -a, kazniće se pokušaj izvršenja krivičnog dela za koje je zaprećena kazna zatvora u trajanju od tri ili više godine. Međutim, pokušaj izvršenja drugog krivičnog dela kazniće se samo ako je to izričito propisano zakonom. U stavu 3. ovog člana jer propisano da izvršilac koji pokuša da izvrši krivično delo kazniće se kao da je krivično delo izvršeno, ali se kazna može ublažiti.

Kao što je navedeno iznad, pored krivičnih dela za koja se može izreći kazna zatvora od tri ili više godina, pokušaj je kažnjiv i za druga lakša krivična dela, ako je tako nešto izričito predviđeno u posebnom delu KZRK-a.

Takvi slučajevi u kojima je pokušaj kažnjiv, prema posebnom delu KZRK-a, su:

- Krivično delo neovlašćeni prelazak preko graničnog prelaza ili granice¹⁰⁸;
- Krijumčarenje migrantima¹⁰⁹;
- Narušavanje nepovredivosti stanova i zgrada¹¹⁰;
- Degradacija seksualnog integriteta¹¹¹;
- Falsifikovanje hartija od vrednosti i instrumenata plaćanja¹¹²;
- Uzimanje u posed pokretne imovine¹¹³;
- Krađa identiteta i pristupnog uređaja¹¹⁴;
- Šumska krađa¹¹⁵;
- Neovlašćeno oštećenje, uništenje i uklanjanje zaštićenih spomenika ili objekata van Republike Kosovo¹¹⁶;
- Protivzakonito inkasiranje ili isplata¹¹⁷ itd.

4.3. Potpuni i nepotpuni pokušaj

Budući da se smatra da je pokušaj završen, kako u slučaju kada je radnja izvršenja završena, tako i u slučaju kada je radnja izvršenja tek započela, ali uvek pod uslovom da posledica krivičnog dela nije izazvana, u krivičnom pravu su poznate dve vrste krivičnog pokušaja: potpuni pokušaj i nepotpuni pokušaj.

¹⁰⁸ Član 140. stav 4. KZRK-a.

¹⁰⁹ Član 164. stav 4. KZRK-a.

¹¹⁰ Član 197. stav 2. KZRK-a.

¹¹¹ Član 230. stav 8. KZRK-a.

¹¹² Član 287. stav 6. KZRK-a.

¹¹³ Član 319. stav 2. KZRK-a.

¹¹⁴ Član 336. stav 7. KZRK-a.

¹¹⁵ Član 349. stav 4. KZRK-a.

¹¹⁶ Član 354. stav 6. KZRK-a.

¹¹⁷ Član 428. stav 3. KZRK-a.

Potpuni pokušaj smatra se da postoji kada je radnja izvršenja započela i završila, ali posledica nije izazvana.

Primeri potpunog pokušaja

Lice A puca iz vatrenog oružja u lice B, ali ne može da je pogodi.

Nepotpuni pokušaj smatra se da postoji kada lice započne čin izvršenja, ali ga ne završi.

Primeri nepotpunog pokušaja

Lice A uperi vatreno oružje u lice B, ali ne puca, jer se lice B sakrilo na određenom mestu.

Nepotpun pokušaj, u teoriji krivičnog prava, naziva se i “nedovršeni pokušaj”¹¹⁸.

4.4. Kvalifikovani pokušaj

Kvalifikovani pokušaj u krivičnom pravu se smatra da postoji u slučajevima kada preduzetom radnjom pokušano izvršenje krivičnog dela, a zapravo je ostvarena figura drugog krivičnog dela, koja je zakonom definisana kao posebno krivično delo.

Primeri nepotpunog pokušaja

Lice A ispaljuje vatreno oružje u smeru lica B, kako bi lice B lišilo života, ali mu nanese samo teške telesne povrede;

U ovom slučaju lice A je u stvari izvršilo krivično delo teška telesna povreda, ali pošto je umišljaj bio da izvrši krivično delo ubistva, u krivičnom pravu će se smatrati da je to lice izvršilo krivično delo ubistvo u pokušaju, a ne krivično delo nanošenje teških telesnih povreda.

Dakle, u ovim slučajevima, za kvalifikovanje krivičnog dela odlučujući je umišljaj izvršioca, a činjenica da je lice ovim pokušajem nanelo teške telesne povrede će se uzeti u obzir kao otežavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne.

4.5. Nepodoban pokušaj

Nepodoban pokušaj postoji kada sredstva koja su korišćena za izvršenje krivičnog dela ili predmet protiv kojeg je preduzeta radnja izvršenja nisu mogla uzrokovati posledice krivičnog dela. Nepodoban pokušaj postoji u slučajevima kada lice želi da izvrši krivično delo i u tu svrhu preduzima radnju izvršenja, ali to čini sredstvima koja koristi ili nad predmetom protiv kojeg je delo učinjeno je objektivno nemoguće izvršiti krivično delo. Tako je u članu 29. KZRK-a predviđeno da sud može osloboditi od kazne lice koja pokuša da izvrši krivično delo nepodobnim sredstvima ili protiv nepodobnog objekta. Stoga, na osnovu ove zakonske odredbe, nepodoban pokušaj može biti:

¹¹⁸MUČI, SHEFQET, CITIRAN RAD, str. 215.

- a) Nepodoban pokušaj u pogledu sredstava i
- b) Nepodoban pokušaj u pogledu objekta.

Nepodoban pokušaj u pogledu sredstava kojima je pokušano izvršenje krivičnog dela postoji kada vatreno oružje nije opalilo jer je igla bila slomljena; kada neko puca iz praznog pištolja, dok je izvršilac mislio da je pištolj napunjen; kada neko sipa otrov drugome u piće, ali je otrov izgubio dejstvo jer je dugo stajao u skladištu.¹¹⁹

Dok nepodoban pokušaj u pogledu objekta postoji kada predmet krivičnog dela uopšte ne postoji ili kada objekt nema ona obeležja koja su neophodna za izvršenje krivičnog dela. Npr. puca puškom u leš, a izvršilac misli da je osoba živa; abortus kod žene koja nije trudna; kada izvršilac uđe u kuću svog komšije da ukrade novac, koji je video da je komšija stavio u ormarić, ali nakon otvaranja noćnog ormarića ne nalazi novac jer je komšija pre toga novac deponovao u banku itd.

U teoriji krivičnog prava poznate su dve vrste nepodobnog pokušaja: apsolutno nepodoban pokušaj i relativno nepodoban pokušaj.

a) Apsolutno nepodoban pokušaj postoji kada sredstvom kojim je pokušano izvršenje krivičnog dela ili predmet protiv kojeg je pokušano izvršenje krivičnog dela, delo ne bi moglo biti izvršeno nikako i ni u kom slučaju. Na primer, pucanje iz praznog pištolja; pucanje u osobu koja je ranije umrla. U prvom slučaju radi se o apsolutno nepodobnom pokušaju vezanom za sredstvo, dok se u drugom slučaju radi o apsolutno nepodobnom pokušaju u pogledu objekta nad kojim je pokušano izvršenje krivičnog dela.

b) Relativno nepodoban pokušaj postoji kada su sredstva koja su korišćena ili objekat protiv koga je radnja izvršena, generalno gledajući, pogodna za izvršenje krivičnog dela, mogla da izazovu zabranjenu posledicu, ali u ovom konkretnom slučaju, zbog postojanja i dejstva drugih okolnosti, nisu bila podobna. Na primer, radi izvršenja krivičnog dela ubistvo korišćena je veoma mala količina otrova¹²⁰ itd.

Kao što je ranije pomenuto, u članu 29. KZRK-a je propisana mogućnost oslobađanja od kazne, ako je osoba pokušala da izvrši krivično delo nepodobnim sredstvima ili protiv nepodobnog objekta.

5. Dobrovoljno odustajanje od izvršenja krivičnog dela

Dobrovoljno odustajanje od izvršenja krivičnog dela postoji u slučajevima kada neko preduzima pripremne radnje ili pokušaj izvršenja krivičnog dela, ali uprkos činjenici da može izvršiti krivično delo dobrovoljno odustane od njegovog izvršenja. Iz toga sledi da odustajanje

¹¹⁹SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 350.

¹²⁰SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 351.

mora biti dobrovoljno, odnosno da izvršilac sam odluči da neće izvršiti delo, iako zna da se delo može okončati i tako izazvati zabranjenu posledicu u spoljnom svetu.

Prema stavu 1 člana 30. KZRK -a, dobrovoljno odustajanje od izvršenja krivičnog dela postoji ako izvršilac dobrovoljno odustane od izvršenja krivičnog dela koje je započeo iako je bio svestan da je prema svim okolnostima mogao da nastavi sa izvršenjem dela, ili ako izvršilac, posle izvršenja tog dela spreči nastupanje posledica.

Dobrovoljno odustajanje od izvršenja krivičnog dela je moguće kako u nepodobnom pokušaju tako i u podobnom pokušaju.

1) Dobrovoljno odustajanje od nepodobnog pokušaja postoji u slučajevima kada lice svojom voljom prestane sa daljim delovanjem, prestane da deluje. Na primer, uperi pištolj u drugo lice, ali ne puca.

2) Dobrovoljno odustajanje od podobnog pokušaja se izražava u slučajevima kada lice nakon što je završilo radnju izvršenja, preduzme drugu radnju, koja sprečava izazivanje posledice.

Primeri dobrovoljnog odustajanja od podobnog pokušaja

- Ako lice A stavi u hranu ili piće lica B smrtonosnu dozu otrova, ali odmah joj da protivotrov ili odvede u bolnicu i na taj način spreči uzrok smrti lica B.

- Kada lice A poštom pošalje paket eksploziva licu B, ali se u međuvremenu predomisli i obavesti lice B pre nego što primi paket i na taj način spreči povrede ili smrt lica B¹²¹.

Neće se smatrati da je došlo do dobrovoljnog odustajanja od izvršenja krivičnog dela ako je izvršilac preduzeo sve mere kako bi sprečio nanošenje posledice, ali je posledica ipak naneta. Npr. da protivotrov ili odvede u bolnicu lice koje je otrovalo, ali pored toga nastupi ista posledica smrti. U takvim situacijama radnje izvršioca, koje su imale za cilj sprečavanje zabranjene posledice, sud može uzeti samo kao olakšavajuće okolnosti u slučaju izricanja kazne.

Prema članu 30. stav 1 KZRK-a, da bi se bilo ko oslobodio kazne, odustajanje od izvršenja krivičnog dela mora biti dobrovoljno. Odustajanje se smatra dobrovoljnim ako se osoba svojom voljom suzdrži od dovršetka krivičnog dela.¹²² U tom pogledu, neće se smatrati dobrovoljno odustajanje ako se lice suzdrži od izvršenja krivičnog dela usled uticaja spoljnih okolnosti, na primer zato što ne može da obije sef u kojem se nalazi novac ili zato što se u trenutku upada u prodavnicu pojavi stražar ili zato što je ubeđeno da su alati koje koristi za upad u prodavnicu nisu neprikladni. Takođe, da bi bilo relevantno za krivično pravo, dobrovoljno odustajanje od izvršenja krivičnog dela mora biti konačno.

¹²¹ *Idem*, str. 353.

¹²² ELEZI, ISMET-KAČUPI, SKENDER-HAXHIA, MAKSIM : Citiran rad, str. 173; MUČI, SHEFQET : Citiran rad, str. 223.

Član 30. stav 1 KZRK predviđa fakultativnu mogućnost oslobađanja od kazne, ako se lice dobrovoljno odrekne izvršenja krivičnog dela.

Motivi koji podstiču lice da dobrovoljno odustane od izvršenja krivičnog dela mogu biti različite prirode.

Dok je u stavu 2 člana 30. KZRK-a predviđeno da u slučaju dobrovoljnog odricanja izvršilac će se kazniti za dela koje čine drugo, zasebno, krivično delo.

GLAVA V

SAUČESNIŠTVO U IZVRŠENJU KRIVIČNOG DELA

1. Pojam, uslovi i oblici saučesništva u krivičnom pravu

Saučesništvo u krivičnom pravu podrazumeva slučajeve kada u izvršenju krivičnog dela učestvuju dva ili više lica, dok se lica čijom je radnjom ili nečinjenjem krivično delo izvršeno, nazivaju saučesnicima. Ili, saučesništvo podrazumeva izvršenje krivičnog dela od strane dvoje ili više lica dogovorom između njih.¹²³

Učešće dvoje ili više lica u izvršenju krivičnog dela pred krivičnim pravom otvara niz pitanja koja treba rešiti, a odnose se na utvrđivanje uloge i doprinosa svakog saučesnika u izvršenju krivičnog dela, kao i kao utvrđivanje njihove krivične odgovornosti.

Saučesništvo je institucija krivičnog prava koja je regulisana odredbama opšteg dela KZRK-a, ali zbog veće opasnosti i u posebnom delu KZRK-a postoje neke zakonske odredbe koje se odnose na ovu instituciju.

Da bi se smatralo da postoji saučesništvo u krivičnom pravu, između učesnika mora da dođe do **određene objektivne i subjektivne veze**.¹²⁴

Objektivna veza leži u činjenici da svaki saučesnik mora preduzeti neku radnju, čime doprinosi izvršenju krivičnog dela, dok subjektivna veza leži u činjenici da svi saučesnici moraju biti svesni da će u izvršenju određenog krivičnog dela učestvovati ili delovati zajedno na različite načine.

U članovima 31. do 35. KZRK-a su predviđeni sledeći oblici saučesništva:

- 1) Saizvršilaštvo,
- 2) Podsticanje,
- 3) Pomaganje,
- 4) Zločinačko udruživanje i
- 5) Dogovor o izvršenju krivičnog dela.

Lica koja učestvuju i deluju u ovih pet oblika saradnje nazivaju se:

- 1) saizvršilac,
- 2) podstrekivač,

¹²³ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM, Citiran rad, str. 176.

¹²⁴SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 373.

- 3) pomoćnik,
- 4) organizatori ili članovi zločinačkog udruženja, kao i
- 5) lica koja su se dogovorila na izvršenje krivičnog dela.

2. Saizvršilaštvo

Prema članu 31. KZRK-a, saizvršilaštvo postoji kad dva ili više lica zajednički izvrše krivično delo učestvujući u izvršenju krivičnog dela ili bitno doprinoseći njegovom izvršenju na neki drugi način. Drugim rečima, saizvršilaštvo postoji ako dva ili više lica, učestvujući u radnji izvršenja ili na bilo koji drugi način, zajedno izvrše krivično delo. Iz ovoga proizilazi da bi se smatralo da je došlo do saizvršilaštva, kao vida saradnje, dva ili više lica su morala učestvovati u radnji izvršenja krivičnog dela. Npr. dva ili tri lica pucaju u smeru drugog lica i time izvrše krivično delo ubistvo¹²⁵, ili dva ili više lica zajedno izvrše krivično delo teške krađe.¹²⁶

Gore navedena zakonska odredba predviđa da je svaki saizvršilac odgovoran i biće kažnjen kaznom predviđenom za izvršeno krivično delo. U ovom slučaju saizvršilac je krivično odgovoran u granicama svojeg umišljaja ili nehata.¹²⁷ Iz ove zakonske odredbe proizilazi da saizvršioци u izvršenju krivičnog dela mogu delovati u različitim oblicima krivice i da je moguće da jedan deluje sa direktnim umišljajem, a drugi sa eventualnim umišljajem. Takođe, moguće je da kod jednog saizvršioца postoji umišljaj, a kod drugog nehat. Tako se krivična odgovornost i kazna za svakog saizvršioца određuju zasebno, u zavisnosti od oblika krivice sa kojom su postupili i od toga koliko su doprineli izvršenju krivičnog dela.

Prema članu 36. stav 3 KZRK -a je predviđeno da lične prilike, uključujući odnose i svojstva koji mogu dovesti do isključenja krivične odgovornosti ili oslobađanja od kazne, postojanje težeg ili blažeg oblika krivičnog dela ili onih koji utiču na odmeravanje kazne se mogu uzeti u obzir samo prema licu na koje se odnose. Ako lične prilike koje se odnose na izvršioца imaju uticaja na izricanje blaže ili strožije kazne i te okolnosti čine bitno obeležje krivičnog dela, saizvršilac, podstrekač ili pomagač odgovoran je za kaznu propisanu za krivično delo ako je znao za takve okolnosti, čak i ako se one nisu odnosile na njega.

3. Podsticanje

Podsticanje, kao oblik saradnje, je uređen članom 32. KZRK-a. Prema stavu 1. ovog člana, svako ko svesno pomaže drugom u izvršenju krivičnog dela, biće kažnjen kao da je on izvršio krivično delo, ako je krivično delo izvršeno. Dakle, kao što se vidi u ovoj zakonskoj odredbi, pojam podsticanja nije definisan kao oblik saradnje. U teoriji krivičnog prava podsticanje se

¹²⁵ Član 172. KZRK.

¹²⁶ Član 315. KZRK.

¹²⁷ Član 36. stav 1 KZRK.

definiše kao preduzimanje radnji kojima drugo lice namerno izaziva ili potvrđuje odluku o izvršenju krivičnog dela.¹²⁸

Iz ove definicije proizilazi da se podsticanje može izvršiti u slučajevima kada se protiv lica koje uopšte ne namerava da izvrši krivično delo i uz određene radnje utiče na donošenje odluke (odluči) da izvrši krivično delo. Budući da se za drugi oblik podsticaja smatra slučaj kada drugo lice namerava da izvrši krivično delo, ali još nije donelo konačnu odluku, odnosno kada je odluka promenljiva ili je još uvek u nedoumici da li će izvršiti krivično delo ili ne i ako drugo lice svojim delovanjem utiče na jačanje te odluke, da odluči da izvrši krivično delo. U ovom obliku podsticanja, inicijativa za izvršenje krivičnog dela ne počinje od podstrekača. U vezi toga, smatra se da podsticanje postoji čak i u slučajevima kada je lice izradilo plan za izvršenje krivičnog dela, ali se još nije odlučilo za sprovođenje tog plana. Ako jedno lice podstiče drugo lice koje je već odlučilo da izvrši krivično delo, onda se u krivičnom pravu ne smatra da je izvršeno podsticanje, već se u ovim slučajevima radi o takozvanom “neuspešnom podsticanju”.

U KZRK-u osim pojma nisu definisani ni načini ni sredstva pomoću kojih se može izvršiti podsticanje. Međutim, u teoriji krivičnog prava i sudskoj praksi usvojeno je stanovište da se podsticanje može izvršiti bilo kojom vrstom radnje kojom se kod drugog može formirati ili učvrstiti odluka o izvršenju krivičnog dela. Radnjama podsticanja se mogu smatrati npr. radnje kojima se drugi ubedi, davanjem poklona, insistiranjem na izvršenju krivičnog dela, obećanjem poklona, molbama, pretnjom, davanjem saveta, ismejavanjem zbog neodlučnosti, skretanjem pažnje na prednosti koje će biti ostvarene izvršenjem krivičnog dela itd.

Podsticanje može preduzeti jedno ili više lica. U slučajevima kada podsticanje preduzimaju dva ili više lica, ovo se u teoriji krivičnog prava naziva “su-podsticanje”.

Podsticanje mora biti usmereno na određeno lice, kao budućeg izvršioca kako bi izvršilo određeno krivično delo.

Podsticanje se može izvršiti samo s umišljajem, kao najtežim oblikom krivice i tako nešto je izričito predviđeno članom 32. KZRK-a. Dakle, podstrekač mora biti svestan da svojim postupkom podstiče drugog na izvršenje krivičnog dela i istovremeno želi izvršenje istog. Podsticanje je uvek usmereno na izvršenje određenog krivičnog dela. Podstrekač je dakle lice koja želi ili prihvata ostvarenje određenog krivičnog dela, uz posredovanje izvršioca.

Treba napomenuti da je podsticanje moguće izvršiti i iz nehata, ali to prema KZRK-u nije kažnjivo, odnosno ne ulazi u kriminalnu zonu.

Što se tiče kažnjavanja podstrekača, član 32. KZRK-a propisuje da se podstrekač kažnjava za bilo koju vrstu krivičnog dela kao da je lično izvršio krivično delo, bez obzira na težinu, pod uslovom da je krivično delo izvršeno pod njegovim podsticanjem. Dakle, da bi podstrekač bio kažnjen, izvršilac je dužan da izvrši krivično delo, a kao što je gore pomenuto, podstrekač se kažnjava kao da je sam izvršio krivično delo.

¹²⁸SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 390; KAMBOVSKI, VLLADO, Citiran rad, str. 372.

U stavu 2 člana 32. KZRK-a je uređeno pitanje kažnjavanja podstrekača, u slučajevima kada je samo došlo do izvršenja krivičnog dela u pokušaju. Prema ovoj zakonskoj odredbi, svako ko svesno podstiče drugog na izvršenje krivičnog dela kazniće se kao da je lično izvršio to krivično delo, ako krivično delo bude pokušano ali ne i izvršeno.

Dok je u stavu 3 člana 32. KZRK-a predviđeno da svako ko svesno podstiče drugog na izvršenje krivičnog dela kažnjivog sa najmanje pet godina zatvora (5), a krivično delo nije ni pokušano, lice koje vrši podsticanje će se kazniti za delo u pokušaju.

Zbog veoma visoke opasnosti nekih krivičnih dela i njihove specifičnosti, u nekim slučajevima KZRK propisuje podsticanje kao zasebno ili nezavisno krivično delo. U posebnom delu KZRK-a, podsticanje je predviđeno kao posebno krivično delo u sledećim slučajevima:

- Podstrekavanje na izvršenje terorističkih dela¹²⁹;
- Izazivanje razdora i netrpeljivosti¹³⁰;
- Podsticanje na agresivni rat ili oružani sukob¹³¹;
- Navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu¹³²;
- Navođenje na seksualne akte lažnim obećanjem braka¹³³ itd.

U ovim slučajevima, kada je podsticanje zakonom predviđeno kao posebno krivično delo, smatra se da je delo izvršeno bez obzira da li je delo izvršeno ili je ostalo u pokušaju. U svim slučajevima u kojima je podsticanje predviđeno kao posebno krivično delo, izvršiocu se neće suditi prema odredbama o saučesništvu, već će mu se suditi kao i za svako nezavisno krivično delo.

4. Pomaganje

Pomoć je preduzimanje radnji kojima jedno lice namerno pomaže drugom licu u izvršenju krivičnog dela. Član 33. stav 1. KZRK-a predviđa bilo ko svesno pomaže drugom u izvršenju krivičnog dela, biće kažnjen blažom kaznom od izvršioca.

U stavu 2 člana 33. KZRK -a predviđeno je da pomaganje u izvršenju krivičnog dela obuhvata, ali se ne ograničava na:

- davanje saveta ili uputstava kako da se izvrši krivično delo;
- stavljanje na raspolaganje sredstava za izvršenje krivičnog dela;
- stvaranje uslova ili otklanjanje prepreka za izvršenje krivičnog dela; ili

¹²⁹ Član 134. KZRK.

¹³⁰ Član 141. KZRK.

¹³¹ Član 156. KZRK.

¹³² Član 177. KZRK.

¹³³ Član 233. KZRK.

- unapred dato obećanje za prikrivanje dokaza o izvršenom krivičnom delu, izvršiocu ili identitetu izvršioca, sredstvima korišćenim za izvršenje krivičnog dela, ili koristi ostvarene od izvršenja krivičnog dela.

Iz ove zakonske odredbe se vidi da pomaganje kao oblik saradnje može biti fizička i psihološka pomoć.

Pod fizičkom pomoći se mogu smatrati: stavljanje na raspolaganje izvršiocu sredstava za izvršenje krivičnog dela i uklanjanje prepreka za izvršenje krivičnog dela. Kao fizička pomoć mogu se smatrati sve one druge radnje koje objektivno pomažu drugom licu u izvršenju krivičnog dela.

Primeri fizičke pomoći

- čuvanje straže za vreme izvršenja krivičnog dela,
- prevoz ili odvođenje lica do mesta izvršenja krivičnog dela,
- provera spremnosti sredstava kojim bi krivično delo trebalo izvršiti itd.

Pod psihičkom pomoći se mogu smatrati: davanje saveta ili uputstava kako da se izvrši krivično delo i unapred dato obećanje za prikrivanje dokaza o izvršenom krivičnom delu, izvršiocu ili identitetu izvršioca, sredstvima korišćenim za izvršenje krivičnog dela ili koristi ostvarene od izvršenja krivičnog dela.

Za razliku od podsticanja, koje se po svojoj prirodi može postići samo radnjom, pomaganje se može postići radnjom i nečinjenjem. Smatra se da se pomoć vrši radnjom u slučajevima kada pomagalac preduzimanjem aktivnih radnji pomaže izvršiocu u izvršenju krivičnog dela. Dok se pomoć nečinjenjem vrši u onim slučajevima kada lice ne preduzme radnju na koju je bilo prisiljeno i na taj način pomogne drugome u izvršenju krivičnog dela. Npr. čuvar u prodavnici kako bi pomogao drugome u izvršenju krivičnog dela krađe, ne zatvori vrata prodavnice.

Vremenski gledano, pomoć se obično pruža pre početka izvršenja krivičnog dela i to se takođe naziva **pomoć unapred**. Međutim, pomoć se može pružiti čak i za vreme izvršenja krivičnog dela, sve dok se krivično delo u materijalnom smislu ne okonča. Radnje preduzete nakon izvršenja krivičnog dela se ne mogu smatrati kao pomoć, pod uslovom da nisu obećane pre nego što je krivično delo izvršeno. Tako, npr. smatraće se pomoć ako jedno lice obeća drugome da će nakon izvršenja krivičnog dela krađe sakriti izvršioca i ukradenu imovinu. U suprotnom, ako neko sakrije učinioca izvršioca krivičnog dela, iako mu to ranije nije obećao, onda će takvo lice odgovoriti kao poseban izvršilac krivičnog dela Pružanje pomoći izvršiocu nakon izvršenja krivičnog dela.¹³⁴

Pomoć može biti uspešna i neuspešna. Neuspešna pomoć će postojati kada lice kojem je pomoć pružena nije izvršilo krivično delo ili nije pokušalo da izvrši ili nije preduzelo kaznene

¹³⁴ Član 380. KZRK.

pripremne radnje. Takođe, smatraće se da postoji neuspešna pomoć čak i u slučajevima kada izvršilac krivičnog dela nije uopšte upotrebio radnje pomoćnika. Npr, lice A krivično delo ubistva¹³⁵ izvrši pištoljem, a ne nožem koji mu je dao pomoćnik; ili ako lice A izvrši krivično delo teške krađe¹³⁶ obijanjem prozora, a ne lažnim ključem koji mu je dao pomoćnik itd. Pošto KZRK ne sadrži nikakve zakonske odredbe, koje bi uredile pitanje kazne za neuspešnu pomoć, stoga možemo zaključiti da se neuspešna pomoć ne kažnjava, pod uslovom da ne sadrži elemente konkretnog krivičnog dela.

U stavu 1 član 33. KZRK-a je propisano da bilo ko svesno pomaže drugom u izvršenju krivičnog dela, biće kažnjen blažom kaznom od izvršioca.

Zbog prirode određenih krivičnih dela i njihove opasnosti, za koje se pruža pomoć i iz određenih kriminalno-političkih razloga, pomoć u određenim slučajevima prema posebnom delu KZRK-a je predviđena kao posebno ili nezavisno krivično delo. Takvi slučajevi su:

- Navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu¹³⁷;
- Pomaganje trudnici da prekine trudnoću¹³⁸;
- Pružanje pomoći izvršiocu nakon izvršenja krivičnog dela¹³⁹;
- Podvođenje ili prisiljavanje na prostituciju¹⁴⁰;
- Pružanje pomoći licu optuženom pred međunarodnim krivičnim tribunalom¹⁴¹ itd.

5. Zločinačko udruživanje

Zločinačko udruživanje je četvrti i najozbiljniji oblik saradnje u užem smislu. Prema krivičnom pravu, pojam zločinačko udruživanje podrazumeva zločinačku organizaciju, odnosno grupu lica koja su pristala na izvršenje krivičnog dela, mrežu lica sa zločinačkom namerom, kao i druge slične oblike saradnje za izvršenje krivičnih dela.¹⁴² Ovim oblikom saradnje se izvršavaju veoma teška krivična dela, kao što su: trgovina drogom, oružjem, ljudima, terorizam, teški oblici ubistva, pljačke, ucene, korupcija, pranje novca, kao i zločini izvršeni protiv čovečnosti i međunarodnog prava tokom oružanih sukoba ili ratova u različitim delovima sveta. U članu 34. stav 1 KZRK-a je definisan pojam zločinačkog udruživanja koji se manifestuje u slučajevima kada sa jednim ili više lica dogovori, izričito ili prećutno, o izvršenju ili podsticanju na izvršenje krivičnog dela za koje je zaprećena kazna zatvora od najmanje pet (5)

¹³⁵ Član 172. KZRK.

¹³⁶ Član 315. KZRK.

¹³⁷ Član 177. KZRK.

¹³⁸ Član 178. KZRK.

¹³⁹ Član 380. KZRK.

¹⁴⁰ Član 234. KZRK.

¹⁴¹ Član 381. KZRK.

¹⁴² SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 402- 403.

godina, i preduzme pripremne radnje za ostvarenje tog dogovora, kazniće se kaznom propisanom za dato krivično delo.

Zločinačko udruživanje, kao opšta institucija krivičnog prava, je propisana radi inkriminisanja najranije faze izvršenja krivičnog dela, u fazi pripreme krivičnog dela. Kod ove institucije se zapravo kažnjavaju pripremne radnje, ova dela se inače nazivaju "*delicta preparata*". Prema gore navedenoj zakonskoj odredbi, lica ulaze u zonu kriminala, odnosno kažnjavaju se samo ako se dogovore, odnosno postignu dogovor da izvrše ili podstaknu druge da izvrše krivično delo za koje je zaprećena kazna od najmanje pet godina zatvora i ako preduzmu pripremne radnje za realizaciju dogovora.

Na osnovu ove zakonske odredbe, u slučajevima zločinačkog udruživanja, lice se smatra krivično odgovornim i kažnjava ako su ispunjeni sledeći uslovi:

- kada je izričito ili prećutno postignut dogovor sa jednim ili više lica o izvršenju krivičnog dela;
- kada je postignut dogovor sa jednim ili više lica da se drugi podstaknu na izvršenje krivičnih dela;
- ovaj dogovor u krivičnom pravu smatra se relevantnim, samo ako je napravljen s umišljajem;
- krivično delo za koje je postignut dogovor mora biti kažnjivo zatvorom od najmanje pet godina i
- ako su radi izvršenja krivičnog dela za koje je postignut dogovor preduzete pripremne radnje za realizaciju dogovora, npr. izvršeno je snabdevanje oružjem radi izvršenja ubistva itd.

Svi ovi uslovi moraju biti kumulativno ispunjeni kako bi se smatralo da postoji zločinačko udruživanje i kako bi lica mogla biti kažnjena za ovaj oblik saradnje.

Važno je napomenuti da se prema KZRK-u smatra da će se zločinačko udruživanje, kao oblik saradnje, smatrati da postoji i da će učesnici biti kažnjeni iako dogovoreno krivično delo nije izvršeno ili pokušano, dovoljno je da je dogovor postignut i da su bile preduzete pripremne radnje u cilju realizacije dogovora.

Uzimajući u obzir činjenicu da je zločinačko udruživanje zbog svoje prirode teško otkriti i vrši se zaverenički, u članu 34. stav 2 KZRK-a izričito je predviđeno da sud može ublažiti kaznu ili osloboditi od kazne lice koje je krivični odgovorno u sledećim slučajevima:

- dobrovoljno odustane od dogovora;
- dobrovoljno preduzme radnje da spreči dalje postojanje zločinačkog udruženja ili izvršenje krivičnog dela za čiju je namenu udruženje organizovano; ili

- dobrovoljno otkrije policiji šta zna o dogovoru dok se planirano krivično delo još uvek može sprečiti.

6. Dogovor o izvršenju krivičnog dela

Dogovor o izvršenju krivičnog dela je novi institut u KZRK-u kojom se inkriminiše sama činjenica postizanja dogovora o izvršenju krivičnog dela. Prema članu 35. stav 1 KZRK-a, svako ko se dogovori sa jednim ili više lica da izvrši krivično delo i jedno ili više od tih lica preduzme neku bitnu radnju u cilju izvršenja krivičnog dela, kazniće se kaznom propisanom za to krivično delo.

Dok je u stavu 2 ovog člana predviđeno da za potrebe ovog člana, izraz “bitna radnja u cilju izvršenja tog krivičnog dela” ne mora da bude krivično delo, ali mora da bude bitna pripremna radnja koja vodi ka izvršenju krivičnog dela o kojem su se dogovorila umešana lica.

GLAVA VI

I. KRIVIČNE SANKCIJE

1. Pojam i funkcija krivičnih sankcija

Krivične sankcije predviđene krivičnim pravom su mere prinude koje država sprovodi u cilju borbe i sprečavanja kriminala. Krivičnim sankcijama se izvršilac krivičnog dela ograničava ili lišava drugih veoma važnih prava, sloboda i vrednosti, kao što su: sloboda kretanja, imovina, određena prava, kao što su: pasivno pravo glasa, pravo na upravljanje vozilom, pravo na ostanak u državi itd. Dok se u nekim zemljama u kojima se smrtna kazna i dalje priznaje kao vrsta sankcije, izvršilac lišava života.

U teoriji krivičnog prava se naglašava da su krivične sankcije nasilne krivičnopravne mere koje sud izriče u zakonom definisanom postupku protiv izvršioca krivičnog dela radi zaštite društva i pojedinca od kriminaliteta, dok se sastoje od oduzimanja ili ograničavanja određenih sloboda i prava ili upozorenja za izvršioca da će mu biti oduzete ili ograničene slobode ili prava ako ponovo izvrši krivično delo.

Na osnovu ove definicije i gore rečenog, krivične sankcije imaju sledeće osnovne karakteristike:

- a) Kroz krivične sankcije društvo se štiti od kriminala najvažnije vrednosti pojedinca i društva uopšte;
- b) Krivične sankcije se mogu izreći samo izvršiocima krivičnih dela;
- c) Izvršiocima krivičnih dela se mogu izreći samo krivične sankcije koje su predviđene zakonom u vreme izvršenja krivičnog dela ("*nulla poena sine lege*");
- c) Krivične sankcije može izreći samo sud na osnovu postupka utvrđenog zakonom i
- d) Krivičnim sankcijama se izvršiocima krivičnih dela oduzimaju ili ograničavaju određene slobode i prava.

2. Krivične sankcije i druge mere prema krivičnom pravu Republike Kosovo

Krivične sankcije prema članu 4. stav 1 KZRK-a su podeljene u dve grupe:

- 1) Kazne i
- 2) Sudske opomene.

Kazne se dele na:

- a) Glavne kazne,
- b) Dopunske kazne; i

c) Alternativne kazne;.

Pored krivičnih sankcija, u KZRK-u postoji još nekoliko mera koje se primenjuju na određene kategorije izvršilaca krivičnih dela, kao npr. mere obaveznog lečenja.

Mere obaveznog lečenja, prema članu 4. stav 2 KZRK-a su:

- 1) obavezno psihijatrijsko lečenje i zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi;
- 2) obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi; i
- 3) obavezno lečenje sa rehabilitacijom zavisnika od droge ili alkohola.

Ove mere prinudnog lečenja, prema članu 84. stav 1 KZRK-a, mogu se izreći izvršiocu koji nije krivično odgovoran, koji ima bitno smanjenu uračunljivost ili je zavisnik od droge ili alkohola.

II. KAZNE

1. Opšti osvrt

Kazna je najstarija vrsta krivičnih sankcija i do kraja XIX veka, kazna je bila jedina vrsta krivičnih sankcija. Kazna i dalje predstavlja neophodnost i ključno sredstvo u borbi protiv kriminala.

Pojam formalne, materijalne i formalno-materijalne kazne je poznat u teoriji krivičnog prava.

Prema **formalnom pojmu**, kazna se definiše uzimajući u obzir formalne pravne elemente kazne, kao što su utemeljenost u zakonu, zakonitost u slučaju određivanja iste, organ koji je nadležan za određivanje, postupak za određivanje itd.

Prema **materijalnom pojmu**, kazna se definiše uzimajući u obzir svrhu kazne, a to je zaštita građana i društva od zločina.

Prema **formalno-materijalnom pojmu**, kazna se definiše uzimajući u obzir elemente formalnog i materijalnog pojma. Prema ovom pojmu, kazna je definisana kao nasilna mera predviđena zakonom, koju sud izriče krivično odgovornom izvršiocu krivičnog dela radi zaštite građana i društva uopšte i koja se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju sloboda i određenih prava izvršioca krivičnog dela.

Iz gore rečenog rezultuje da kažnjavanje poseduje dva elementa:

a) Prema svom sadržaju kazna mora predstavljati negativnu moralno-etičku ocenu krivičnog dela i izvršioca;

b) Kazna mora predstavljati zlo koje pogađa lice koja je izvršilo krivično delo.¹⁴³ Ovo zlo leži u oduzimanju ili ograničenju određenih pravnih dobara, kao što su: sloboda, imovina, zabrana upravljanja vozilom, zabrana obavljanja profesije, delatnosti, dužnosti ili funkcije, zabrana prava na izbor itd.

c) Kazna mora imati određenu svrhu koja se želi postići njenim izvršenjem. Opšta svrha kažnjavanja je zaštita društva i građana od opasnih radnji koje nanose štetu ili ugrožavaju najvažnije vrednosti pojedinca i društva;

d) Kazna mora biti definisana zakonom. Ovo je načelo zakonitosti kažnjavanja sublimirano u dobro poznatoj latinskoj maksimi “*nulla poena sine lege*” (kazna se ne može izreći ako nije predviđena zakonom);

e) Kazna se može izreći samo izvršiocima krivičnih dela koji su u vreme izvršenja krivičnog dela bili odgovorni i krivi;

f) Kaznu može izreći samo sud u postupku utvrđenom zakonom.

2. Vrste kazni

Prema KZRK-u, kazne se dele na:

- a) Glavne kazne,
- b) Dopunske kazne; i
- c) Alternativne kazne.

Glavne kazne su one vrste kazni koje zakon predviđa da se mogu izreći kao glavna mera kazne. Ovo su vrste kazni koje se mogu izreći kao jedine protiv izvršioca, bez obzira na drugu vrstu kazne.

Glavne kazne, prema članu 40. KZRK-a su:

- a) kazna doživotnog zatvora;
- b) kazna zatvora; i,
- c) novčana kazna.

Dopunske kazne su one vrste kazni koje se u načelu mogu izreći samo pored glavne ili alternativne kazne. Međutim, u članu 59. stav 3 KZRK-a je predviđeno da dopunska kazna zabrane upravljanja motornim vozilom može biti izrečena zajedno sa uslovnom osudom, sudskom opomenom ili oslobađanjem od kazne.

¹⁴³SALIHU, ISMET, Citiran rad, str. 423; KAMBOVSKI, VLLADO, CITIRAN RAD, STR. 441.

U stvari, dopunske kazne su zapravo komplementarne kazne i treba da pojačaju efekat glavne kazne. Član 59. stav 1 KZRK-a izričito predviđa da dopunska kazna može biti izrečena zajedno sa glavnom ili alternativnom kaznom.

Dopunske kazne, prema članu 59. stav 2 KZRK-a su:

1. ukidanje prava da bude biran;
2. nalog za nadoknadu gubitka ili štete;
3. zabrana obavljanja funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi;
4. zabrana obavljanja struke, delatnosti ili dužnosti;
5. zabrana upravljanja motornim vozilom;
6. oduzimanje vozačke dozvole;
7. nalog za objavljivanje presude; i
8. proterivanje stranog lica sa teritorije Republike Kosovo.

Alternativne kazne su rezultat savremenih trendova u krivičnom pravu i imaju za cilj da u svim mogućim slučajevima predviđenim zakonom umesto zatvora izreknu alternativne kazne, koje su kazne koje nisu u izolaciji, u zatvoru.

Glavne kazne prema članu 46. KZRK-a su:

1. uslovna osuda;
2. polu-sloboda; i
3. nalog za obavljanje rada u javnom interesu.

Stav 2 člana 46. KZRK-a predviđa da prilikom izricanja uslovne osude, sud može izreći i:

1. meru obaveznog lečenja; i
2. meru nadzora od strane službe za uslovni nadzor.

3. Svrha kazne

Svrhe kazne su navedena u članu 38. KZRK-a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, svrhe kažnjavanja su:

1. Da odvrati izvršioca od ponovnog izvršenja krivičnih dela i da ga rehabilituje;
2. Da odvrati druga lica od vršenja krivičnih dela;
3. Da obezbedi zadovoljenje žrtvama ili društvu za gubitak ili štetu izazvanu krivičnim delom; i
4. Da izrazi društvenu osudu za krivična dela, jača moral i učvrsti obavezu poštovanja zakona.

4. Glavne kazne

4.1 Kazna doživotnog zatvora

Kazna doživotnog zatvora je najstrožija kazna predviđena u KZRK-u. Kazna doživotnog zatvora znači trajno lišavanje slobode kretanja osuđenog lica, sve dok osuđeno lice živi.¹⁴⁴

Doživotni zatvor je glavna kazna i može se izreći samo ako je to izričito predviđeno zakonom. U KZRK-u, kazna doživotnog zatvora je predviđena za najteža krivična dela izvršena pod naročito otežavajućim okolnostima ili za krivična dela koja su izazvala veoma teške posledice.¹⁴⁵

Kazna doživotnog zatvora ni u kom slučaju nije predviđena kao jedina vrsta kazne, čak ni za najteže vrste krivičnih dela. Tako nešto je izričito predviđeno članom 41. stav 2 KZRK-a, prema kojem zakon ne može da propiše kaznu doživotnog zatvora kao jedinu glavnu kaznu za neko posebno krivično delo. Drugim rečima, doživotni zatvor bi trebalo da bude predviđen svaki put alternativno sa kaznom zatvorom.

Kazna doživotnog zatvora ne može se izreći licu koje u vreme izvršenja krivičnog dela nije navršilo dvadeset jednu (21) godinu života, ni licu kome je u vreme izvršenja krivičnog dela bila bitno umanjena sposobnost rasuđivanja.¹⁴⁶

Pošto je kazna doživotnog zatvora predviđena i može se izreći samo za veoma teška krivična dela, kako bi se zadržala oštrina, neophodna represija, u članu 90. stav 3 KZRK-a je predviđeno da lice osuđeno na doživotni zatvor može se uslovno osloboditi nakon što izdrži trideset (30) godina zatvora od izrečene kazne. Minimalni period nadzora od strane probacione službe je pet (5) godina.

U posebnom delu KZRK-a, kazna doživotnog zatvora je predviđena za sledeća krivična dela:

- Priznavanje kapitulacije i okupacije¹⁴⁷;
- Izdaja zemlje¹⁴⁸;
- Ubistvo visokih predstavnika Republike Kosovo¹⁴⁹;
- Špijunaža¹⁵⁰;
- Teška dela protiv ustavnog poretka ili bezbednosti Republike Kosovo¹⁵¹;

¹⁴⁴ SHALA, AFRIM, Hytje në të drejtën penale, Treçe izdanje, Priština, 2019, str. 170.

¹⁴⁵ Član 41. stav 1 KZRK.

¹⁴⁶ Član 41. stav 3 KZRK.

¹⁴⁷ Član 116. KZRK.

¹⁴⁸ Član 117. KZRK.

¹⁴⁹ Član 119. KZRK.

¹⁵⁰ Član 124. KZRK.

¹⁵¹ Član 126. KZRK.

- Izvršenje terorističkog dela¹⁵²;
- Genocid¹⁵³;
- Zločini protiv čovečnosti¹⁵⁴;
- Ratni zločini¹⁵⁵;
- Krijumčarenje migrantima¹⁵⁶;
- Trgovina ljudima¹⁵⁷;
- Ugrožavanje lica pod međunarodnom zaštitom¹⁵⁸;
- Ugrožavanje osoblja Organizacije Ujedinjenih nacija i pomoćnog osoblja¹⁵⁹;
- Teško ubistvo¹⁶⁰;
- Otmica¹⁶¹;
- Seksualne usluge žrtve trgovine ljudima¹⁶²;
- Seksualni napad¹⁶³;
- Degradacija seksualnog integriteta¹⁶⁴;
- Silovanje¹⁶⁵;
- Učešće u organizovanoj kriminalnoj grupi ili njeno organizovanje¹⁶⁶ itd.

4.2. Kazna zatvorom

Kazna zatvorom je druga vrsta kažnjavanja lišavanjem slobode, koja je predviđena članom 42. KZRK-a.

Kao i kazna doživotnim zatvorom, i kazna zatvorom je glavna kazna. Međutim, za razliku od kazne doživotnog zatvora, kazna zatvorom je predviđena za veći broj krivičnih dela.

Izricanje kazne zatvorom je uvek predviđeno kao alternativa kazni doživotnog zatvora. U nekim drugim slučajevima, u odnosu na novčanu kaznu, kazna zatvorom je predviđena alternativno ili kumulativno.

KZRK definiše opšti minimum i maksimum maksimalne kazne zatvora.

¹⁵² Član 129. KZRK.

¹⁵³ Član 142. KZRK.

¹⁵⁴ Član 143. KZRK.

¹⁵⁵ Članovi 144, 145, 146, 147. itd. KZRK.

¹⁵⁶ Član 164. KZRK.

¹⁵⁷ Član 165. KZRK.

¹⁵⁸ Član 167. KZRK.

¹⁵⁹ Član 168. KZRK.

¹⁶⁰ Član 173. KZRK.

¹⁶¹ Član 191. KZRK.

¹⁶² Član 228. KZRK.

¹⁶³ Član 229. KZRK.

¹⁶⁴ Član 230. KZRK.

¹⁶⁵ Član 227. KZRK.

¹⁶⁶ Član 277. KZRK.

Ukupna minimalna kazna zatvora je **30 (trideset) dana**, dok je ukupni maksimum kazne zatvorom **25 (dvadeset pet) godina**. Za krivična dela za koja je zakonom predviđena kazna doživotnog zatvora, sud može izreći kaznu zatvora do **35 (trideset pet) godina**.¹⁶⁷

Kazna zatvora izriče se na pune godine i mesece. Dok, ako sud izrekne ovu vrstu kazne za period do šest meseci, onda se kazna zatvorom izriče u punim danima.¹⁶⁸

Članovi 44. i 45. KZRK-a regulišu način zamene kazne zatvora novčanom kaznom ili nalogom za obavljanje rada u javnom interesu.

Tako, prema članu 44. KZRK-a, kad sud izrekne kaznu zatvora do šest meseci, sud može istovremeno, uz pristanak osuđenog lica, da odluči da kaznu zatvora zameni novčanom kaznom. U takvim slučajevima, kada je kazna zatvora zamenjena novčanom kaznom, sud nije ograničen na stepen obračuna definisan članom 43. stav 3 KZRK-a. To znači da se u slučajevima kada je kazna zatvora zamenjena novčanom kaznom, prema gore navedenoj zakonskoj odredbi, tada se izračunavanje kazne zatvora u novčanoj kazni ne vrši računanjem 1 (jednog) dana zatvora sa 20 € (dvadeset evra) novčane kazne.

Dok, prema stavu 1 člana 45. KZRK-a, sud može, uz pristanak osuđenog lica, da zameni kaznu zatvora u trajanju do šest meseci (6) nalogom za obavljanje rada u javnom interesu.

Ako izrekne nalog za obavljanje rada u javnom interesu, sud će naložiti osuđenom da obavi neplaćeni rad u javnom interesu, u određenom periodu od trideset (30) do dvesta četrdeset (240) sati rada. Probaciona služba odlučuje o vrsti rada u javnom interesu koju mora da obavi osuđeni, određuje organizaciju za koju će osuđeno lice obavljati rad u javnom interesu, odlučuje dane u nedelji u kojima mora da se obavlja rad u javnom interesu i vrši nadzor nad obavljanjem rada u javnom interesu. Rad u javnom interesu mora da se obavi u toku vremena koji sud odredi, koje ne može da traje duže od jedne (1) godine.¹⁶⁹

Prema stavu 4 člana 45. KZRK-a, ako po isteku određenog vremena osuđeno lice ne bude obavljalo rad u javnom interesu ili ako je taj rad u javnom interesu obavljalo samo delimično, sud će odrediti kaznu zatvora. Za svakih osam (8) sati rada u javnom interesu koji nije obavljen, biće određen jedan (1) dan zatvora.

Osuđeni može da bude pušten na uslovni otpust u skladu sa odredbama KZRK-a i Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, ako postoji opravdana osnova za očekivanje da neće izvršiti novo krivično delo. Prilikom donošenja odluke o uslovnom otpustu treba uzeti u obzir vladanje osuđenog za vreme izdržavanja kazne.

Izvršilac osuđen zbog krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje pet (5) godina, može se uslovno otpustiti nakon što je izdržao dve trećine (2/3)

¹⁶⁷ Član 42. stav 1 KZRK.

¹⁶⁸ Član 42. stav 2 KZRK.

¹⁶⁹ Član 46. stavovi 2 i 3 KZRK.

izrečene kazne. Za druga krivična dela, osuđeni se može uslovno otpustiti nakon što je izdržao polovinu izrečene kazne.¹⁷⁰

4.3. Novčana kazna

Izricanjem novčane kazne, izvršilac je dužan da u određenom roku uplati novčanu sumu u korist države.

Novčana kazna, kao krivična sankcija, priznata je svim krivičnim zakonodavstvima savremenih država¹⁷¹.

Ukupna minimalna kazna je 100 € (sto evra), dok je ukupna maksimalna kazna **25.000 € (dvadeset pet hiljada evra)**, dok za krivična dela vezana za terorizam, trgovinu ljudima, organizovani kriminal ili krivična dela izvršena u cilju sticanja imovinske koristi, ne može da bude veća od **500.000 € (petsto hiljada evra)**¹⁷².

U stavu 2 člana 43. KZRK-a je predviđeno da se presudom određuje rok za plaćanje novčane kazne. Rok ne može da bude kraći od 15 (petnaest) dana ni duži od 3 (tri) meseca, s tim da, pod opravdanim okolnostima, sud može da dopusti da se kazna plaća u ratama, u periodu koji neće biti duži od 2 (dve) godine. Presuda takođe mora da odredi vreme za uplatu rata i mora da naglasi da će opejka plaćanja u ratama biti opozvana ako osuđeno lice ne uplaćuje rate na vreme.

Član 43. KZRK-a reguliše i način zamene novčane kazne u kaznu zatvorom ili nalogom za obavljanje rada u javnom interesu. Stoga, prema stavu 3 člana 43. KZRK-a, ako osuđeno lice ne želi ili ne može da plati novčanu kaznu, sud može novčanu kaznu da zameni zatvorskom. Kad se kazna zatvora zamenjuje novčanom kaznom, 1 (jedan) dan u zatvoru računa se kao 20 (dvadeset) evra od novčane kazne. Kazna zatvora ne može da bude duža od 3 (tri) godine.

Ako osuđeno lice ne želi ili ne može da plati pun iznos novčane kazne, sud će zameniti preostali iznos novčane kazne kaznom zatvora, kao što je propisano u stavu 3. ovog člana. Ako osuđeni plati preostali iznos novčane kazne, prekida se izvršenje kazne.¹⁷³

Dok, ako osuđeni ne želi ili ne može da plati novčanu kaznu sud može, uz pristanak osuđenog, da umesto izricanja zatvorske kazne istu zameni novčanom kaznom uz nalog za obavljanje rada u javnom interesu. Nalog za rad u javnom interesu obračunava se tako da se 8 (osam) sati rada u javnom interesu računa kao 20 (dvadeset) evra novčane kazne. Trajanje rada u javnom interesu ne može da bude duže od 240 (dvesta četrdeset) sati.¹⁷⁴

U stavu 6 člana 43. KZRK-a je predviđeno da se novčana kazna se ne može izvršiti posle smrti osuđenog lica.

¹⁷⁰ Član 90. stavovi 1 i 2 KZRK.

¹⁷¹SHALA, AFRIM, *Sistemet kryesore të caktimit të dënimit me gjobë në të drejtën penale bashkëkohore*, časopis "E drejta", br. 2/2011, Pravni fakultet, Univerzitet u Prištini, Priština, 2011, str. 129- 137.

¹⁷² Član 43. stav 1 KZRK.

¹⁷³ Član 43. stav 4 KZRK.

¹⁷⁴ Član 43. stav 5 KZRK.

5. Alternativne kazne

5.1. Opšti osvrt

Glavna svrha alternativnih kazni, koje predviđa KZRK, je da se u svim mogućim slučajevima sprovede efikasna borba protiv kriminala, bez izvršenja kazne zatvora, odnosno borba protiv kriminala sankcijama i merama neizolacije, a ne zatvorom. Ovo se može shvatiti i iz same činjenice da zakonodavac ove kazne naziva “alternativnim kaznama”.¹⁷⁵

Alternativne kazne su predviđene članom 46. KZRK-a, dok su u narednim članovima detaljnije regulisane.

Prema stavu 1 člana 46. KZRK-a, alternative kazne su:

- 1) Uslovna osuda;
- 2) Polu-sloboda; i
- 3) Nalog za obavljanje rada u javnom interesu.

U stavu 2 člana 46. KZRK-a je predviđeno da prilikom izricanja uslovne kazne, sud može izreći još i:

- 1) Meru obaveznog lečenja; i
- 2) Meru nadzora od strane službe za uslovni nadzor..

5.2. Uslovna kazna

Uslovna osuda je obustava izvršenja kazne izrečene na određeno vreme i uz određene uslove. Ako lice osuđeno na uslovnu kaznu ne izvrši novo krivično delo u određenom roku i ako ispunjava uslove koje je sud odredio, kazna neće biti izvršena. U suprotnom, ako lice osuđeno na uslovnu kaznu tokom perioda suspenzije ove kazne izvrši novo krivično delo ili ne ispunjava druge uslove koje je sud odredio prilikom izricanja uslovne kazne, ova vrsta krivične sankcije se može obustaviti, odnosno opozvati, pa će lice osuđeno na uslovnu kaznu biti primorano da izdrži kaznu.

5.3. Osnovni oblik uslovne kazne

Prema stavu 2 člana 48. KZRK-a, prilikom izricanja uslovne kazne, sud određuje kaznu izvršiocu krivičnog dela i istovremeno određuje da se kazna neće izvršiti ako osuđeno lice ne bude izvršilo novo krivično delo u toku trajanja uslovnog perioda, koji određuje sud. Trajanje uslovnog perioda ne može biti kraće od 1 (jedne) godine ni duže od 5 (pet) godina. Na osnovu

¹⁷⁵ SHALA, AFRIM, Roli i Shërbimit Sprovues në shqiptimin dhe mbikëqyrjen e ekzekutimit të dënimeve alternative, Gnjilane, 2011, str. 1.

ove zakonske odredbe proističe da sud izvršiocu izriče kaznu, koju i proglašava, ali odlaže njeno izvršenje, obustavlja je na određeno vreme i uz određene uslove.

Svrha uslovne osude, prema članu 47. KZRK-a je da se kod lakših krivičnih dela ne primeni kazna, kad se proceni da je potrebno izreći opomenu pod pretnjom kazne kako bi se sprečilo da izvršilac ne izvrši krivično delo.

Prema stavu 3 člana 48. KZRK-a sud može u uslovnoj osudi da odredi da se kazna primeni ako osuđeno lice u datom roku ne vrati imovinsku korist stečenu izvršenjem krivičnog dela, ako ne nadoknadi štetu prouzrokovanu krivičnim delom, ili ako ne ispuni druge obaveze propisane odredbama KZRK-a. Sud određuje rok za ispunjenje ovih uslova u toku trajanja uslovnog perioda.

U stavu 1 člana 49. KZRK-a je predviđeno je da uslovna osuda može se izreći izvršiocu krivičnog dela za koje je zakonom predviđena kazna zatvora u trajanju do pet (pet) godina. Dok, prema stavu 2 ovog člana, uslovna osuda može se izreći izvršiocu krivičnog dela za koje je zakonom predviđena kazna zatvora u trajanju do 10 (deset) godina, ako se primene odredbe o ublažavanju kazne.

Pored toga, uslovna osuda može se izreći izvršiocu iz stavova 1 i 2 člana 49. ako sud izrekne novčanu kaznu ili kaznu zatvora u trajanju do 2 (dve) godine, bilo za pojedinačno krivično delo ili krivična dela u sticaju.¹⁷⁶

Prilikom odlučivanja o izricanju uslovne osude, sud će posebno uzeti u obzir svrhu uslovne osude, prethodno ponašanje izvršioca, ponašanje izvršioca nakon izvršenja krivičnog dela, stepen krivične odgovornosti i druge okolnosti pod kojima je krivično delo izvršeno.

Ako je izvršiocu izrečena kazna zatvora ili novčana kazna, sud može da izrekne i uslovnu osudu za obe ove kazne ili samo za kaznu zatvora.¹⁷⁷

Uslovna osuda se može opozvati, što u praksi znači da će protiv osuđenog biti izvršena kazna.

Uslovna osuda se može opozvati iz ova tri razloga:

- a) Ako je osuđeni tokom trajanja uslovnog perioda izvršio novo krivično delo,
- b) Ako se nakon izricanja uslovne osude utvrdi da je osuđeno lice izvršilo krivično delo, pre nego što je osuđeno na uslovnu kaznu; i
- c) Ako osuđeni nije ispunio obaveze koje su mu izrečene uslovnom osudom.

a) Opoziv uslovne osude zbog novog krivičnog dela može biti:

¹⁷⁶ Član 49. stav 3 KZRK.

¹⁷⁷ Član 49. stavovi 4 i 5 KZRK.

- obligativan i
- fakultativan.

U obligativnom, sud će opozvati uslovnu osudu ako osuđeni u toku uslovnog perioda izvrši jedno ili više krivičnih dela za koje je izrečena kazna zatvora u trajanju od najmanje dve ili više godina.¹⁷⁸

Prema stavu 2 člana 50. KZRK -a, sud može (fakultativno) da opozove uslovnu osudu ako osuđeni u toku uslovnog perioda izvrši jedno ili više krivičnih dela za koje je izrečena kazna zatvora u trajanju kraćem od dve godine ili novčana kazna, pošto oceni sve okolnosti koje se odnose na izvršena krivična dela i osuđenog, i naročito srodnost izvršenih krivičnih dela, njihovu težinu i motive za izvršenje krivičnih dela.

Prilikom opoziva uslovne osude, sud će izreći jedinstvenu kaznu za ranije izvršeno i za novo krivično delo, u skladu sa članom 76. KZRK-a, i tretiraće kaznu iz opozvane uslovne osude kao utvrđenu.

Ako sud ne opozove uslovnu osudu, za novo izvršeno krivično delo može da izrekne uslovnu osudu ili kaznu zatvora, ili novčanu kaznu. Ako sud izrekne uslovnu osudu za novo izvršeno krivično delo, primeniće se odredbe člana 76. KZRK-a i izreći će jedinstvenu uslovnu osudu i za ranije izvršeno i za novo krivično delo, i ujedno će odrediti zbirno vreme proveravanja koje ne može biti kraće od 1 (jedne) niti duže od 5 (pet) godina, računajući od dana kada odluka o kazni postane pravosnažna. Ako sud izrekne kaznu zatvora za novo izvršeno krivično delo, vreme provedeno na izdržavanju te kazne zatvora neće se računati u trajanje uslovnog perioda utvrđenog u uslovnoj osudi za ranije izvršeno delo.¹⁷⁹

b) Sud će opozvati uslovnu osudu ako posle izricanja uslovne osude pravosnažnom presudom bude utvrđeno da je osuđeni izvršio drugo krivično delo pre nego što je kažnjen uslovnom osudom, i ako sud oceni da ne bi bilo osnove za izricanje uslovne osude kada bi se znalo za to krivično delo.

c) Ako je uslovna osuda uslovljena ispunjenjem jedne ili više obaveza propisanih u članu 48. stav 3 i članu 56. KZRK-a, a osuđeni ne ispuni jednu ili više obaveza u roku koji je sud odredio, sud može da produži rok za ispunjenje uslova u toku trajanja vremena proveravanja, ili može da opozove uslovnu osudu i izvrši kaznu koja je određena uslovnom osudom. Ako sud uvidi da osuđeni nije mogao da ispuni obavezu iz opravdanih razloga, sud će ga osloboditi od ispunjenja te obaveze ili će tu obavezu zameniti drugom odgovarajućom obavezom propisanom zakonom.

5.4. Uslovna osuda sa nalogom za obaveznu rehabilitaciju

¹⁷⁸ Član 50. stav 1 KZRK.

¹⁷⁹ Član 50. stavovi 3 i 4 KZRK.

Uslovna osuda sa nalogom za obaveznu rehabilitaciju je druga vrsta uslovne osude i uopšteno ovo je vrsta alternativne kazna koja se može izreći izvršiocima umesto zatvora.

Prema stavu 1 člana 54. KZRK-a, sud može izreći uslovnu osudu sa nalogom za obaveznu rehabilitaciju u slučaju da je osuđeni prvi put povredio zakon i zavistan je od droge ili alkohola, ako nakon razmatranja izveštaja probacione službe oceni da je glavna motivacija za izvršenje krivičnog dela bila povezana sa njegovom zavisnošću od droge ili alkohola, i da bi uspešno lečenje znatno umanjilo rizik od izvršenja novog krivičnog dela. Sud će odrediti period u toku kojeg program obaveznog lečenja treba da započne i da se završi. Period obaveznog lečenja ne može trajati kraće od 3 (tri) meseca, ni duže od 12 (dvanaest) meseci.

Iz ove zakonske odredbe proizilazi da je uslovna osuda sa nalogom za obaveznu rehabilitaciju posvećena kategoriji onih izvršilaca krivičnih dela koji su alkoholičari ili zavisnici od droga i ako sud utvrdi da je zavisnost od alkohola ili droga glavni faktor koji je doprineo izvršenju krivičnog dela.

Uz uslovnu osuda sa nalogom za rehabilitaciju, izvršilac krivičnog dela se takođe ozbiljno opominje zbog krivičnog dela i izriče ovu vrsta kazne.

Licu osuđenom uslovnom kaznom nalogom za rehabilitaciju, sud određuje obavezu lečenja. Ovo lečenje podrazumeva realizaciju posebnog medicinskog programa, pomoću kojeg će se osoba osloboditi zavisnosti od alkohola ili droga.¹⁸⁰ Program lečenja nadgleda Probaciona služba Kosova.

Prema stavu 3 člana 54 KZRK-a, ova vrsta uslovne kazne se smatra izdržanom po uspešnom završetku programa rehabilitacije.

U stavu 4 člana 54. KZRK-a je predviđeno da ako osuđeni napusti program rehabilitacije, ne održava kontakt sa probacionom službom ili ne ispuni obaveze u smislu obaveznog lečenja, sud može da izmeniti raniju obavezu sa drugom, da produži trajanje obaveznog lečenja, ili da opozove uslovnu osudu i naloži izvršenje kazne određene uslovnom osudom.

5.5. Uslovna osuda sa obaveznim nadzorom od strane probacione službe

Po svojoj prirodi, sadržaju i načinu izvršenja, uslovna osuda sa obaveznim nadzorom od strane probacione službe je oblik anglo-američke vrste uslovne kazne jer se tiče obustave izvršenja kazne zatvora, kao i kontrole i pružanja pomoći izvršiocu krivičnog dela.¹⁸¹

Sud može izreći uslovnu osudu sa obaveznim nadzorom od strane probacione službe ako oceni da će se integracija osuđenog u društvo ili ispunjenje obaveza koje je izrekao sud bolje postići putem nadzora od strane probacione službe.¹⁸²

¹⁸⁰SHALA, AFRIM, Roli i Shërbimit Sprovues në shqiptimin dhe mbikëqyrjen e ekzekutimit të dënimeve alternative, Gnjilane, 2011, str. 3.

¹⁸¹SALIHU, ISMET, CITIRAN RAD, STR. 470.

¹⁸² Član 55. stav 1 KZRK.

Kad izrekne uslovnu osudu sa obaveznim nadzorom od strane probacione službe, sud nalaže osuđenom da održava kontakt sa uslovnom službom.

Tokom trajanja uslovnog perioda koji sud određuje u okviru minimuma i maksimuma predviđenog zakonom, probaciona služba pruža licu osuđenom na ovu vrstu uslovne osude pomoć, brine se o njemu i nadgleda da li osuđeno lice ispunjava dužnosti koje je sud odredio.

Sud takođe može da naredi osuđenom licu da izvrši jedno ili više od sledećih obaveza:

1. Lečenje ili rehabilitacija u ustanovi zdravstvene zaštite;
2. Podvrgavanje programu lečenja ili rehabilitacije;
3. Posećivanje psihologa ili drugog savetnika i postupanje u skladu sa njegovim preporukama;
4. Stručno osposobljavanje za određeno zanimanje;
5. Obavljanje radnih aktivnosti;
6. Korišćenje zarade i drugih primanja ili imovine za ispunjavanje porodičnih obaveza;
7. Obavezno obaveštavanje probacione službe o promeni adrese;
8. Odustajanje od korišćenja alkohola ili droga;
9. Neposećivanje određenih mesta ili lokacija;
10. Nedruženje ili držanje kontakta sa određenim ljudima;
11. Nenošenje bilo kakve vrste oružja;
12. Nadoknađivanje štete ili obeštećenje žrtve krivičnog dela;
13. Vraćanje imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog dela;
14. Zabrana posedovanja ili upotrebe računara, ili nepristupanje internetu, po zahtevu suda; ili
15. Dostavljanje finansijskih izveštaja, po zahtevu suda.¹⁸³

Pri izboru gorenavedenih obaveza, sud će posebno uzeti u obzir godine života osuđenog, njegovo opšte zdravstveno i psihičko stanje, način života i potrebe, naročito one koje se odnose na porodicu, školu ili posao, motive za izvršenje krivičnog dela, ponašanje nakon izvršenog krivičnog dela, njegovo ranije ponašanje, lične i porodične prilike i ostale okolnosti koje su važne za izbor vrste nadzora i dužinu trajanja nadzora.¹⁸⁴

¹⁸³ Član 56. KZRK.

¹⁸⁴ Član 55. stav 3 KZRK.

Ako osuđeni ne održava kontakt sa probacionom službom ili ne ispuni obavezu propisanu u članu 56. KZRK-a onako kako je sud naložio, sud može prethodnu obavezu da zameni drugom, da produži trajanje nadzora u toku vremena proveravanja ili da opozove uslovnu osudu.¹⁸⁵

5.6. Kazna sa nalogom za rad u javnom interesu

Rad u javnom interesu je četvrta vrsta alternativne kazne predviđena KZRK-om. Rad za opšte dobro ili u javnom interesu je nova kazna koja je prvi put uvedena sedamdesetih godina u nekim zemljama zapadne Evrope i SAD-u. U početku, u zemljama u kojima je rad u opštem interesu ili rad u javnom interesu predviđen kao alternativni oblik kažnjavanja, sprovođenje je bilo selektivno i eksperimentalno, u užem krugu ljudi i zemlje, a zatim se postepeno proširilo svuda.¹⁸⁶

Rad u javnom interesu kao alternativna kazna je u činjenici da je presudom suda izvršiocu krivičnog dela dodeljena obaveza da u određenom roku obavi posao u javnom interesu ili u opštem interesu, a te radove u javnom interesu ili koristi, osuđeno lice obavlja besplatno.

Prema članu 57. stav 1 KZRK-a, sud može osuđenom da izrekne kaznu rada u javnom interesu ako je izvršiocu izrekao novčanu kaznu do 2.500 (dve hiljade petsto) evra ili kaznu zatvora u trajanju do 1 (jedne) godine. Rad u javnom interesu može se odrediti jedino uz pristanak osuđenog.

Stoga, na osnovu ove zakonske odredbe, sud može izreći kaznu sa nalogom za rad u javnom interesu ako su ispunjeni sledeći uslovi:

- da je sud izvršiocu krivičnog dela izrekao kaznu zatvora do 1 (jedne) godine ili novčanu kaznu do 2.500 (dve hiljade petsto) evra i

- da osuđeni daje saglasnost za obavljanje rada u javnom interesu.

Ako izrekne uslovnu kaznu sa nalogom za obavljanje rada u javnom interesu, sud će naložiti osuđenom da obavi neplaćeni rad u javnom interesu, u određenom periodu od 30 do 240 sati rada.

Probaciona služba odlučuje o vrsti rada u javnom interesu koju mora da obavi osuđeni, određuje organizaciju za koju će osuđeno lice obavljati rad u javnom interesu, odlučuje dane u nedelji u kojima mora da se obavlja rad u javnom interesu i vrši nadzor nad obavljanjem rada u javnom interesu.¹⁸⁷

Član 57. stav 3 KZRK-a propisuje da se rad u javnom interesu obavlja u periodu koji odredi sud, koji ne može biti duži od 1 (jedne) godine.

¹⁸⁵ Član 55. stav 4 KZRK.

¹⁸⁶ SALIHU, ISMET, CITIRAN RAD, STR. 474.

¹⁸⁷ Član 57. stav 2 KZRK.

Prema stavu 4 ovog člana, u slučajevima izricanja kazne rada u javnom interesu, sud takođe može da naredi osuđenom da ispuni jednu ili neke od sledećih obaveza:

- da održava kontakt sa probacionom službom,
- da vrati imovinsku korist stečenu izvršenjem krivičnog dela,
- da nadoknadi štetu nastalu krivičnim delom,
- da ispuni druge obaveze predviđene krivičnim zakonom, kao i
- da ispuni jednu ili neke od petnaest vrsta obaveza predviđenih članom 56. KZRK-a.

Ako osuđeni ne obavi rad u javnom interesu, ili ga obavi delimično, sud može da produži trajanje nadzora u vremenu proveravanja, ili da opozove uslovnu osudu. Ako po isteku određenog roka osuđeni nije obavio rad u javnom interesu, ili ako je taj rad u javnom interesu obavio samo delimično, sud će odrediti kaznu zatvora. Jedan (1) dan zatvora određuje se za svakih osam (8) sati neobavljenog rada u javnom interesu.¹⁸⁸

5.7. Polusloboda

Polusloboda kao alternativna kazna je propisana u članu 58. KZRK-a. Prema stavu 1. ovog člana, kad izrekne kaznu zatvora u trajanju do 1 (jedne) godine, sud može da naloži izvršenje kazne poluslobode, zbog obaveza osuđenog lica vezanih za posao, obrazovanje ili stručno osposobljavanje, osnovnih odgovornosti prema porodici, ili potreba za zdravstveni ili rehabilitacioni tretman.

Kad izdržava kaznu poluslobode, osuđeni je dužan da se vrati u zatvor nakon obavljenih obaveza van zatvora, u vremenu koje je odredio sud.

Kao što se vidi, polusloboda se može izreći u slučajevima relativno lakih krivičnih dela i ako sud utvrdi da je korisno da se izvršiocu i društvu delimično omogući da ostane na slobodi za nastavak ili završetak bilo kog važnog posla. Pored toga, da bi mogao da izrekne ovu vrstu kazne, sud mora da bude uveren da će i sa ovom vrstom kazne biti postignuta svrha kazne, poboljšanje izvršioca i da u budućnosti neće izvršiti neko drugo krivično delo.

U stavu 3 člana 58. KZRK-a je predviđeno da kad osuđeni ne ispunjava svoje obaveze vezane za posao, obrazovanje ili stručno osposobljavanje, osnovne odgovornosti prema porodici, ili potrebe za zdravstveni ili rehabilitacioni tretman, sud će opozvati nalog o izvršenju kazne poluslobode i naložiće da ostatak kazne odsluži u zatvoru.

Kad sud naloži izdržavanje kazne u statusu poluslobode, može takođe da izrekne izvršenje jedne ili više obaveza propisanih u članu 48. stav 3 ili članu 56. KZRK-a.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Član 57. stavovi 5 i 6 KZRK.

¹⁸⁹ Član 58. stav 4 KZRK.

6. Dopunske kazne

6.1. Opšti osvrt

Dopunske kazne su posebne vrste krivičnih sankcija, koje su nastale kao rezultat saznanja da glavne kazne možda nisu jedino efikasno sredstvo protiv svih izvršilaca krivičnih dela. Iz tog razloga, u krivičnom pravu je formirano mišljenje da bi pored glavne kazne trebalo predvideti i druge krivične sankcije komplementarnog ili dopunskog karaktera, koje bi omogućile najefikasnije sprečavanje zločina i resocijalizaciju osuđenih lica.¹⁹⁰

Član 59. stav 1 KZRK-a predviđa da dopunska kazna može biti izrečena zajedno sa glavnom ili alternativnom kaznom. Dok je u stavu 3 ovog člana predviđeno da dopunska kazna zabrane upravljanja motornim vozilom ili oduzimanja može biti izrečena zajedno sa uslovnom osudom, sudskom opomenom ili oslobađanjem od kazne.

6.2. Sistem dopunskih kazni

U članu 59. KZRK-a su taksativno predviđene dopunske kazne i uslovi koji moraju biti ispunjeni da bi se te kazne izrekle. Prema ovoj zakonskoj odredbi, dopunske kazne su:

1. ukidanje prava da bude biran;
2. nalog za nadoknadu gubitka ili štete;
3. zabrana obavljanja funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi;
4. zabrana obavljanja struke, delatnosti ili dužnosti;
5. zabrana upravljanja motornim vozilom;
6. oduzimanje vozačke dozvole;
7. nalog za objavljivanje presude; i
8. proterivanje stranog lica sa teritorije Republike Kosovo.

1) Ukidanje prava da bude biran - Ova dopunska kazna je predviđena je članom 60. KZRK-a i u njoj stoji da će sud izvršiocu krivičnog dela da oduzme pravo da bude biran u trajanju od 1 (jedne) do 4 (četiri) godina, ako izvršilac, u nameri da bude izabran, izvrši neko od krivičnih dela protiv prava na glasanje ili drugo krivično delo za koje je predviđena kazna od najmanje 2 (dve) godine zatvora.

Na osnovu ove zakonske odredbe, dopunska kazna ukidanja prava da bude biran se može izreći u dva slučaja:

¹⁹⁰SALIHU, ISMET, CITIRAN RAD, STR. 479.

a) U prvom slučaju, ovu kaznu sud izriče ako lice sa ciljem da tokom izbornog procesa bude izabrano za odbornika u skupštini opštine, poslanika u Skupštini Republike Kosovo itd. izvrši neko od krivičnih dela protiv biračkog prava.

b) U drugom slučaju, sud izriče ovu dopunsku kaznu kada lice radi izbora izvrši krivično delo za koje je predviđena kazna zatvora od najmanje 2 (dve) godine.

Ovom dopunskom kaznom osuđeno lice se sudskom odlukom lišava pasivnog biračkog prava na određeno vreme, koje ne može biti kraće od jedne godine niti duže od tri godine.

2) Nalog za nadoknadu gubitka ili štete - Nalog za nadoknadu gubitka ili štete je nova dopunska kazna predviđena u KZRK-u. Prema članu 61. stav 1 KZRK-a, kada sud kazni lice koji je proglašeno krivim za bilo koje krivično delo koje obuhvata krađu, gubitak, nanošenje štete ili uništenje imovine, sud će narediti izvršiocu da obešteti žrtvi krivičnog dela. Dakle, kako se vidi u slučajevima u kojima je sud proglasio krivim izvršioca za izvršenje krivičnih dela koja uključuju krađu, gubitak, nanošenje štete ili uništenje imovine, onda sud mora da naloži izvršiocu da obešteti žrtvu krivičnog dela.

Obeštećenje obuhvata vrednost troškova koji su jednaki vrednosti svake ukradene, izgubljene, oštećene ili uništene imovine. Obeštećenje će biti naloženo i za svaki gubitak prihoda koji žrtvu pogodi kao posledica krivičnog dela i istražnog i sudskog postupka u vezi sa tim delom.¹⁹¹

3) Zabrana obavljanja funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi; - Sud će izreći dodatnu kaznu zabrane obavljanja funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi u trajanju od 1 (jedne) do 5 (pet) godina nakon izdržavanja kazne zatvora, ako je izvršilac zloupotrebio takvu dužnost zbog čega je kažnjen kaznom zatvora. U tim slučajevima, sud će ovu dodatnu kaznu izreći obavezno.

Sud može izvršiocu da zabrani obavljanje dužnosti u javnoj upravi ili javnoj službi u trajanju od 1 (jedne) do 3 (tri) godina, ako je izvršilac zloupotrebio takvu dužnost zbog čega je kažnjen novčanom kaznom ili uslovnom osudom.

Dok je u stavu 3 člana 62. KZRK-a predviđeno sud će zabraniti službenom licu da obavlja svoju funkciju u javnoj upravi ili funkcijama u javnoj službi u trajanju od 1 (jedne) do 10 (deset) godina, nakon izdržavanja kazne zatvora, ukoliko je lice osuđeno za bilo koje delo navedeno u Glavi XXXIII ovog Zakonika (Korupcija u službi i krivična dela protiv službene dužnosti).

Ovom dopunskom kaznom osuđeno lice se na određeno vreme lišava prava na obavljanje određenih funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi.

4) Zabrana obavljanja struke, delatnosti ili dužnosti - Prema članu 63. KZRK-a, sud može izvršiocu krivičnog dela da zabrani obavljanje određene profesije, samostalne delatnosti, rukovodeće ili upravne dužnosti, ili dužnosti vezanih za sistematizaciju, upravljanje ili rukovanje imovine u javnoj svojini ili odbranu takve imovine, ako je izvršilac zloupotrebio svoj položaj, delatnost ili dužnost u cilju izvršenja krivičnog dela, ili ako postoji razlog da se

¹⁹¹ Član 61. stav 2 KZRK.

očekuje da izvršilac obavljanjem takve profesije, delatnosti ili dužnosti može da zloupotrebi iste za izvršenje krivičnog dela.

Trajanje ove kazne ne može biti kraće od 1 (jedne) godine ni duže od 5 (pet) godina, računajući od dana pravosnažnosti odluke. Vreme provedeno u zatvoru ili u zdravstvenoj ustanovi ne uračunava se u trajanje ove kazne.¹⁹²

Prema stavu 3 člana 63. KZRK-a, prilikom izricanja uslovne osude, sud može odlučiti da se uslovna osuda opozove ako izvršilac ne poštuje zabranu obavljanja profesije, delatnosti ili dužnosti.

Sud će zabraniti službenom licu da vrši profesiju, nezavisnu aktivnost, rukovodeću ili upravnu dužnost u trajanju od 1 (jedne) do 10 (deset) godina, nakon izdržavanja kazne zatvora, ukoliko je lice osuđeno za bilo koje delo navedeno u Glavi XXXIII ovog Zakonika (Korupcija u službi i krivična dela protiv službene dužnosti).

Sud izriče izvršiocu krivičnog dela zabranu obavljanja profesije, delatnosti ili dužnosti iz člana 165. KZRK-a ili krivičnih dela protiv seksualnog integriteta, izvršenog nad detetom, zabranu obavljanja profesije, delatnosti ili dužnosti koja obuhvata redovan kontakt sa decom. Sud može izreći ovu kaznu u doživotnom trajanju, koja podleže periodičnom sudskom preispitivanju po isteku 10 (deset) godina od početka izdržavanja izrečene mere. Sud može prekinuti izvršenje na osnovu predloga osuđenog lica ukoliko utvrdi da više ne postoje razlozi za zabranu. Osuđeno lice može ponovo podneti svoj predlog, ali ne ranije od isteka jedne (1) godine od ranijeg preispitivanja.¹⁹³

Osuđeno lice se ovom dodatnom kaznom lišava prava da na određeno vreme obavlja određenu profesiju, delatnost ili dužnost.

5) Zabrana upravljanja motornim vozilom - Prema stavu 1 člana 64. KZRK-a, sud može da zabrani upravljanje motornim vozilom određene vrste ili kategorije izvršiocu krivičnog dela, koji ugrožava bezbednost javnog saobraćaja. Sud određuje trajanje ove dopunske kazne i ne može biti kraće od 1 (jedne) godine ni duže od 5 (pet) godina, računajući od dana pravosnažnosti odluke. Vreme provedeno u zatvoru ili u zdravstvenoj ustanovi ne uračunava se u trajanje ove kazne.

Stav 3 navedenog člana propisuje da prilikom izricanja uslovne osude, sud može odlučiti da se ta uslovna osuda opozove ako izvršilac prekrši zabranu upravljanja motornim vozilom. Ovaj stav se neće primeniti ako postoje vanredne okolnosti zbog kojih izvršilac mora da upravlja motornim vozilom.

¹⁹² Član 63. stavovi 1 i 2 KZRK.

¹⁹³ Član 63. stavovi 4 i 5 KZRK.

Dok, prema stavu 4 člana 64. KZRK-a, ako je kazna iz stava 1 ovog člana izrečena licu koji ima stranu dozvolu za upravljanje motornim vozilom, ova kazna se odnosi na zabranu upotrebe strane dozvole na teritoriji Kosova.

Ovom dodatnom kaznom osuđeno lice se lišava prava upravljanja vozilom određene vrste ili kategorije na određeno vreme.

6) Oduzimanje vozačke dozvole - U stavu 1 člana 65. KZRK-a je predviđeno da izvršiocu krivičnog dela koji ugrožava bezbednost javnog saobraćaja sud može da oduzme vozačku dozvolu za određenu vrstu ili kategoriju motornog vozila i da zabrani izvršiocu da uzima novu vozačku dozvolu za period od 1 (jedne) do 5 (pet) godina. Ako izvršilac nema vozačku dozvolu, sud će zabraniti izvršiocu da uzima vozačku dozvolu za određeni period.

Sud može izreći kaznu ako je izvršilac izvršio krivično delo, izazvavši pritom teške telesne povrede ili nečiju smrt, ili ukoliko sud oceni da dalje učešće izvršioca u javnom saobraćaju predstavlja opasnost za javni saobraćaj zbog njegove nesposobnosti da bezbedno upravlja motornim vozilom.

Prema stavu 3 člana 65. KZRK-a, vozačka dozvola se oduzima pravosnažnom sudskom odlukom. Vreme provedeno u zatvoru ili u zdravstvenoj ustanovi ne uračunava se u trajanje ove kazne.

Po isteku roka utvrđenog roka od suda, izvršilac može dobiti novu vozačku dozvolu u skladu sa opštim uslovima propisanim za dobijanje odgovarajuće vozačke dozvole.¹⁹⁴

7) Nalog za objavljivanje presude - Prema članu 66. KZRK-a, sud može da naloži objavljivanje presude, kad oceni da je objavljivanje u interesu javnosti, oštećene strane ili drugih lica. Nalog za objavljivanje presude podrazumeva da se presuda, u celini ili delimično, objavi u novinama ili emituje preko radija ili televizije o trošku osuđenog. Datum objavljivanja i njegovo trajanje određuje sud.

Novine, radio stanice ili televizijske stanice objaviće presudu koju im bude dostavio sud.

Prema stavu 5 člana 66. KZRK-a, neće se naložiti objavljivanje presude ukoliko bi takvo objavljivanje ugrozilo državnu tajnu, privatnost lica ili društveni moral.

8) Proterivanje stranog lica sa teritorije Republike Kosovo - Sud može da naloži proterivanje stranca sa teritorije Republike Kosovo u trajanju od 1 (jedne) do 10 (deset) godina.¹⁹⁵

Kad sud odluči o izricanju kazne proterivanja stranog lica iz Republike Kosovo i trajanju te kazne, uzeće u obzir u obzir vrstu i težinu krivičnog dela, motive za izvršenje krivičnog dela i vezu izvršioca sa Republikom Kosovo.

¹⁹⁴ Član 65. stav 4 KZRK.

¹⁹⁵ Član 67. stav 1 KZRK.

Neće se izreći kazna proterivanja stranog lica iz Republike Kosovo ako bi izvršenje kazne bilo u suprotnosti sa međunarodnim pravom.¹⁹⁶

Trajanje proterivanja računa se od dana pravosnažnosti sudske odluke. Vreme provedeno u zatvoru ili u zdravstvenoj ustanovi ne uračunava se u trajanje ove kazne¹⁹⁷.

III. SUDSKA OPOMENA

Opšti osvrt

Kao što je već navedeno, pored kazni, kao krivična sankcija prema KZRK-u smatra se i sudska opomena. Sudskom opomenom stavlja se na znanje izvršiocu da je izvršio štetnu i opasnu radnju koja sadrži obeležja krivičnog dela te da će sud, ako izvršilac bude ponovo izvršio takvu radnju, da mu izrekne težu krivičnopravnu sankciju.¹⁹⁸ Kao što se vidi, sudska opomena, po svom sadržaju, predstavlja ozbiljnu i javnu opomenu koju je izvršiocu izrekao sud i istovremeno ga upozorava da ubuduće ne čini krivična dela, jer će za takva krivična dela biti kažnjen. U tom pogledu, ova vrsta krivične sankcije ima sličnost sa ukorom kao vaspitnom merom za maloletne prestupnike.¹⁹⁹ Svrha sudske opomene je da se izvršiocu izda upozorenje kad je, uzimajući u obzir sve okolnosti koje se odnose na krivično delo i na izvršioca, sudska opomena dovoljna da se postigne svrha kažnjavanja.²⁰⁰

S obzirom na njenu prirodu, sudska opomena se može izreći samo za lakša krivična dela. Prema članu 82. stavovima 2 i 3 KZRK-a, sudska opomena se može izreći za dve kategorije krivičnih dela:

1. Za krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvorom do 1 (jedne) godine ili novčana kazna, u slučajevima kada su takva dela učinjena u olakšavajućim okolnostima, koje ova dela čine posebno lakim i
2. Za određena krivična dela za koja je predviđena kazna do 3 (tri) godine, prema uslovima utvrđenim zakonom.²⁰¹

Na osnovu članova 81. i 82. KZRK-a, proističe da se sudska opomena može izreći ako su ispunjeni sledeći uslovi:

1. Ako je reč o lakšim krivičnim delima;

¹⁹⁶ Član 67. stavovi 2 i 3 KZRK.

¹⁹⁷ Član 67. stav 4 KZRK.

¹⁹⁸ Član 82. stav 1 KZRK.

¹⁹⁹ SALIHU, ISMET-ZHITJA, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, Kodi Penal i Republikës së Kosovës, Komentar, Izdanje I, 2014, Priština, str. 290.

²⁰⁰ Član 81. KZRK.

²⁰¹ U članu 185. stav 4 KZRK (krivično delo laka telesna povreda) se izričito predviđa mogućnost izricanja sudske opomene, iako je za krivično delo iz stava 1 ovog člana predviđena kazna zatvora do 3 (tri) godine. Tako je u ovoj zakonskoj odredbi predviđeno da „Sud može da izrekne opomenu izvršiocu dela iz stavova 1. ovog člana ako je izvršilac bio isprovociran nečovečnim ili grubim ponašanjem oštećene strane”.

2. Ako izricanje kazne nije neophodno za krivičnopravnu zaštitu i
3. Ako sud stekne uverenje da će ova vrsta sankcije uticati na izvršioca u budućnosti da ne izvrši krivična dela.²⁰²

Postoji mogućnost da sud može izreći sudsku opomenu za više krivičnih dela izvršenih u sticaju, ako za svako od ovih krivičnih dela postoje gorenavedeni zakonski uslovi.

Prilikom odlučivanja o izricanju sudske opomene, sud naročito uzima u obzir svrhu sudske opomene, ranije ponašanje izvršioca, njegovo držanje posle izvršenja krivičnog dela, stepen krivične odgovornosti, druge okolnosti pod kojima je izvršeno krivično delo i dobrovoljno učešće izvršioca u programu lečenja.²⁰³

²⁰²SALIHU, ISMET-ZHITUA, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, Citirano delo, str. 290.

²⁰³ Član 86. stav 5 KZRK.

GLAVA VII

ODMERAVANJE KAZNE I ZASTARELOST

I. ODMERAVANJE KAZNE

1. Opšti osvrt

Nakon što sud utvrdi da je određeno lice izvršilac određenog krivičnog dela, onda, ako su ispunjeni drugi zakonski uslovi, treba da odmeri kaznu prema izvršiocu. Pod odmeravanjem kazne podrazumevamo utvrđivanje vrste i visine kazne prema izvršiocu krivičnog dela. Prilikom odmeravanja kazne moraju se uzeti u obzir sve otežavajuće i olakšavajuće okolnosti kako bi se utvrdila vrsta i visina kazne koja će odgovarati težini izvršenog krivičnog dela i društvenu opasnost izvršioca i kojom će se najbolje postići svrha kazne.

Prilikom odmeravanja kazne za krivično delo, sud mora uzeti u obzir minimalnu i maksimalnu kaznu propisanu za dato krivično delo. Sud zatim mora uzeti u obzir svrhu kazne, načela navedena u ovoj glavi, kao i olakšavajuće ili otežavajuće okolnosti koje se odnose na određeno krivično delo ili na kaznu. Kazna mora biti srazmerna težini dela, ponašanju i životnim prilikama izvršioca.²⁰⁴

U članu 69. stav 3. KZRK-a je predviđeno da prilikom određivanja kazne, sud će uzeti u obzir ali se neće ograničiti samo na sledeće okolnosti:

1. Stepenu krivične odgovornosti;
2. Pobude za izvršenje krivičnog dela;
3. Jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićene vrednosti;
4. Okolnosti pod kojima je delo izvršeno;
5. Ranije ponašanje izvršioca;
6. Priznanje krivice; i
7. Lične prilike izvršioca i njegovo držanje posle izvršenog krivičnog dela.

1) Stepenu krivične odgovornosti - Stepenu krivične odgovornosti, kao što je ranije navedeno, u sebi sadrži stepenu odgovornosti i krivice. Pošto se odgovornost i krivica, kao elementi krivične odgovornosti, mogu stepenovati, može se stepenovati i krivična odgovornost. Dakle, na krivičnu odgovornost mogu uticati okolnosti da je izvršilac bio u potpunosti ili delimično uračunljiv. Takođe, na stepenu krivične odgovornosti mogu uticati i okolnosti ako je izvršilac

²⁰⁴ Član 69. stavovi 1 i 2 KZRK.

izvršio delo sa direktnim umišljajem, eventualnom umišljajem ili iz svesnog ili nesvesnog nehata. Od stepena odgovornosti i vrste krivice zavisi da li će biti izrečena manja ili veća kazna.

2) Pobude zbog kojih je krivično delo izvršeno su psihološki uzroci, koji su lice podstakli na izvršenje krivičnog dela. Pobude mogu biti slabije po svojoj prirodi, kao npr. mržnja, opakost, sebičnost, osveta, interes itd. U ovim slučajevima se ove pobude smatraju otežavajućim okolnostima. Međutim, pobude iz kojih se čine krivična dela mogu biti i pozitivni (humani), kao npr. iz saosećanja, iz ljubavi, iz osećaja obaveze ili časti itd. i u takvim slučajevima te se pobude mogu smatrati olakšavajućim okolnostima.

3) Jačina ugrožavanja ili povreda zaštićene vrednosti je objektivna okolnost, koja govori o većem ili nižem stepenu društvene opasnosti od krivičnog dela i ona, kao takva, utiče na odmeravanje kazne.

4) Okolnosti pod kojima je krivično delo izvršeno mogu biti objektivne i subjektivne prirode, kao i mogu se odnositi na krivično delo, izvršioca, kao i na pasivni subjekt krivičnog dela.

Ove okolnosti se mogu odnositi na vreme, sredstva, način i mesto izvršenja krivičnog dela, određena duševna stanja izvršioca i žrtve, njihove odnose itd.

5) Ranije ponašanje izvršioca je takođe važno za ocenjivanje ličnosti izvršioca i njegovu društvenu opasnost. Tako, npr. ako je lice u svom prethodnom životu imalo ispravno ponašanje i bilo primer dobrog u svom okruženju, to pokazuje da izvršilac nije moralno pokvaren i da se primenom lakše kazne može postići svrha kazne. U suprotnom, ako je izvršilac krivičnog dela ranije osuđivan ili je živio život suprotno društvenim ili moralnim pravilima, kao što je npr. lutanje, kockanje, prekomerna konzumacija alkohola itd, onda će se ova svojstva uzeti kao otežavajuće okolnosti pri odmeravanju kazne jer jasno pokazuju da je za postizanje svrhe kazne potrebna teža vrsta i mera kazne.

6) Priznanje krivice od strane izvršioca je od posebnog značaja u krivičnom pravu. Na ovaj način, ako se izvršilac izjasni o krivici i prizna da je izvršio krivično delo koje je štetno za drugo lice i društvo, to pokazuje da se pokajao i da ubuduće neće činiti krivična dela i da će se dobro ponašati. Međutim, ako izvršilac ne prizna krivicu, ova okolnost pokazuje da takvo lice još nije shvatilo ili neće razumeti da je izvršilo štetno delo koje je predviđeno kao krivično delo, a u isto vreme ova okolnost može biti nagoveštaj da će takvo lice nastaviti da vrši krivična dela.

7) Lične prilike izvršioca i njegovo držanje posle izvršenog krivičnog dela su takođe važni za odmeravanje kazne i mogu biti pokazatelj onoga kako će izvršilac ponašati u budućnosti. Dakle, priznavanje izvršenja krivičnog dela ili kategoričko poricanje uprkos neospornim dokazima, zatim pravo kajanje ili zadovoljstvo za izvršenje krivičnog dela, pružanje pomoći žrtvi i porodici itd. su okolnosti koje nužno utiču na izricanje blaže ili teže kazne.

Pored gore navedenog, u članu 69. stav 5 KZRK-a je predviđeno da prilikom odmeravanja visine novčane kazne, sud će uzeti u obzir i imovinsko stanje izvršioca i naročito će uzeti u

obzir visinu njegovih ličnih primanja, drugih prihoda, imovinu i obaveze. Sud neće odrediti novčanu kaznu višu od mogućnosti izvršioca.

2. Individualizacija kazne

Prilikom odmeravanja kazne izvršiocu krivičnog dela, sud mora da individualizuje kaznu. Individualizacija kazne podrazumeva prilagođavanje kazne krivičnom delu i njenom izvršiocu, a svrha individualizacije kazne je izricanje takve kazne koja će efikasnije uticati na prevaspitavanje izvršioca krivičnog dela i sprečavanje kriminala. Individualizacija kazne u savremenom krivičnom pravu se mora izvršiti poštujući načelo zakonitosti, kako u pogledu vrste tako i visine kazne.

3. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

Odmeravanje kazne od strane suda se vrši u okviru minimalne i maksimalne kazne predviđene zakonom za određeno krivično delo, kao i uzimajući u obzir olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. U članu 70. stavovi 2 i 3 KZRK-a, su taksativno predviđene kako otežavajuće tako i olakšavajuće okolnosti koje sud mora uzeti u obzir prilikom odmeravanja kazne. Prema ovim zakonskim odredbama, pored ovih okolnosti koje su taksativno navedene, sudu je data mogućnost da u svakom konkretnom slučaju uzme u obzir i druge okolnosti, koje mogu uticati na određivanja teže ili blaže kazne. U okviru ovih okolnosti postoje objektivne okolnosti, koje se odnose na krivično delo, i subjektivne okolnosti, koje se odnose na izvršioca.

Pod otežavajućim okolnostima se podrazumevaju one okolnosti koje utiču da kazna bude stroža u granicama predviđenim zakonom za to krivično delo, dok se **pod olakšavajućim okolnostima** podrazumevaju okolnosti koje utiču da kazna bude blaža, takođe u granicama predviđenim zakonom.

Otežavajuće okolnosti su predviđene u stavu 2 člana 70. KZRK-a, prema kojem prilikom odmeravanja kazne, sud će uzeti u obzir ali se neće ograničiti samo na sledeće otežavajuće okolnosti:

1. Visok stepen umešanosti osuđenog u krivično delo;
2. Visok stepen umišljaja na strani osuđenog lica, uključujući svaki dokaz predumišljaja;
3. Prisustvo nasilja ili pretnje nasiljem u izvršenju krivičnog dela;
4. Da li je krivično delo izvršeno naročito svirepo;
5. Da li krivično delo ima više žrtvi;
6. Da li je žrtva krivičnog dela bila naročito ranjiva ili nesposobna da se brani;
7. Godine života žrtve, da li je mlada ili starija;

8. Stepen štete koju je osuđeni proizveo, uključujući smrt, trajnu povredu, prenošenje bolesti na žrtvu, odnosno bilo koju drugu štetu nanetu žrtvi ili porodici žrtve;

9. Svaka zloupotreba ovlašćenja ili službenog položaja osuđenog prilikom izvršenja krivičnog dela;

10. Dokaz o zloupotrebi poverenja od strane osuđenog;

11. Da li je krivično delo izvršeno u sklopu delovanja organizovane kriminalne grupe;

12. Ukoliko je krivično delo zločin iz mržnje koji podrazumeva svako krivično delo izvršeno nad licem ili grupom lica, ili nad imovinom motivisano na osnovu nečije rase, boje kože, pola, rodnog identiteta, jezika, veroispovesti, državljanstva, nacionalnog ili socijalnog porekla, pripadnosti zajednici, imovini, ekonomskom stanju, seksualnoj opredeljenosti, mestu rođenja, invaliditetu ili drugog ličnog statusa ili zbog sklonosti sa licima koja imaju prethodno navedene osobine, osim ako jedna od navedenih osobina nije propisana kao obeležje krivičnog dela;;

13. Svaka ranija krivična osuda osuđenog lica;

14. Ako je krivično delo izvršeno unutar porodične veze.

Dok su olakšavajuće okolnosti predviđene u stavu 3 člana 70. KZRK-a, prema kojem prilikom odmeravanja kazne, sud će uzeti u obzir ali se neće ograničiti samo na sledeće olakšavajuće okolnosti:

1. Okolnosti koje za malo nisu uzete kao osnova za isključenje krivične odgovornosti, na primer, stanje smanjene računljivosti;

2. Dokaz o provokaciji od strane žrtve;

3. Lične prilike i karakter osuđenog;

4. Dokaz da je osuđeni imao relativno mali doprinos krivičnom delu;

5. Činjenica da je osuđeni u krivičnom delu učestvovao ali ne kao glavni izvršilac, već kao pomagač, podstrekač ili kao podrška na neki drugi način;

6. Godine života osuđenog, da li je mlad ili stariji;

7. Dokaz da je osuđeni izvršio povraćaj ili obeštećenje žrtvi;

8. Generalna saradnja osuđenog sa sudom, uključujući dobrovoljnu predaju;

9. Dobrovoljna saradnja osuđenog u krivičnoj istrazi ili krivičnom gonjenju;

10. Priznanje krivice;

11. Iskazano kajanje od strane osuđenog;

12. Ponašanje osuđenog posle sukoba;

13. U slučajevima kad je izvršilac, koji je osuđen za krivično delo uzimanja talaca, otmice ili protivpravnog lišavanja slobode, ili ono što je propisano u članovima 169., 191. ili 193. KZRK-, suštinski doprineo da se oteto, odvedeno ili lišeno slobode lice oslobodi ili ostane živo, ili je dobrovoljno dao informacije koje doprinose utvrđivanju identiteta drugih lica odgovornih za krivično delo; i

14. U odnosu na krivična dela terorizma predviđena ovim zakonikom, činjenica da se izvršilac odriče terorističke aktivnosti pre nego što je došlo do bilo kakvih teških posledica i pruži policiji, tužiocima ili pravosudnim organima informacije koje inače ne bi mogle da budu dobijene; pomaže u sprečavanju ili ublažavanju posledica krivičnog dela; izvrši identifikaciju sa dovoljno detalja kako bi se omogućilo hapšenje ili gonjenje drugog teroriste ili terorističke grupe, pronalazi dokaze ili sprečava dalja teroristička dela.

4. Ublažavanje kazne

Sud određuje kaznu izvršiocu krivičnog dela samo u okviru minimalne i maksimalne kazne utvrđene zakonom za to krivično delo, na osnovu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti. Međutim, u svakodnevnom životu krivično delo može biti izvršeno u određenim okolnostima koje čine krivično delo posebno lakim, pa u ovim slučajevima određivanje kazne u granicama posebnog minimuma i maksimuma ne bi bilo u skladu s načelom pravde i ne bi odgovaralo svrsi kazne - kazna bi bila stroga.²⁰⁵ Na osnovu ovoga, članovi 71. i 72. KZRK-a predviđaju slučajeve u kojima sud ima mogućnost da izrekne kaznu ispod posebnog minimuma ili izrekne blažu kaznu.

Ublažavanje kazne je institut koji je poznat u svim krivičnim zakonodavstvima država u regionu i šire.

Ublažavanje kazne se primenjuje kada zakon predviđa mogućnost da sud izrekne kaznu ispod posebne minimalne kazne predviđene za to krivično delo i to do opšteg minimuma te vrste kazne ili da zameni kaznu predviđenu za to delo nekom vrstom blaže kazne.

Član 71. KZRK predviđa da sud može da izrekne kaznu ispod granice propisane zakonom ili da izrekne blažu vrstu kazne:

1. Kad zakon predviđa da se kazna izvršiocu može ublažiti ili smanjiti;
2. Kad sud oceni da postoje naročito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da se svrha kažnjavanja može postići i blažom kaznom; ili
3. U slučajevima kad izvršilac prizna krivicu, ili postigne dogovor o priznanju krivice.

²⁰⁵SALIHU, ISMET, CITIRAN RAD, STR. 503.

Stoga, na osnovu ove zakonske odredbe, u našem krivičnom pravu postoje tri vrste ublažavanja kazne:

- a) ublažavanje kazne u slučajevima kada je to izričito predviđeno zakonom,
- b) ublažavanje kazne prema ubedeđu suda i
- c) ublažavanje kazne u slučajevima kad izvršilac prizna krivicu, ili postigne dogovor o priznanju krivice.

Ublažavanje kazne u KZRK-u je predviđeno u sledećim slučajevima:

- prekoračenje granice nužne odbrane²⁰⁶;
- prekoračenje krajnje nužde²⁰⁷;
- nasilje ili pretnja²⁰⁸;
- radnje izvršene pod prinudom²⁰⁹;
- pravna zabluda²¹⁰;
- pokušaj²¹¹;
- pomaganje, kao oblik saradnje²¹²;
- zločinačko udruživanje, ako se izvršilac dobrovoljno odrekne sporazuma ili preduzme druge radnje predviđene zakonom²¹³;
- kod krivičnog dela navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu, ako je došlo samo do pokušaja samoubistva²¹⁴;
- kod krivičnog dela otmice, ako izvršilac dobrovoljno oslobodi oteto lice pre nego što su ispunjeni uslovi za koje je otmica izvršena²¹⁵;
- kod krivičnog dela napad na službeno lice, ako je izvršilac izazvan nezakonitom ili grubom radnjom službenog lica²¹⁶ itd.

Dakle, kao što se može videti, ublažavanje kazne je predviđeno kako u opštem tako i u posebnom delu KZRK-a.

Član 72. KZRK-a predviđa granice ublažavanja kazni. Prema stavu 1. ovog člana, kad postoje uslovi za ublažavanje kazne iz člana 71. KZRK-a, sud može ublažiti kaznu u sledećim granicama:

1. Ako je za krivično delo kao najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje deset (10) godina, kazna se može ublažiti do pet (5) godina zatvora;

²⁰⁶ Član 12. stav 4 KZRK.

²⁰⁷ Član 13. stav 3 KZRK.

²⁰⁸ Član 14. stav 2 KZRK.

²⁰⁹ Član 15. stav 3 KZRK.

²¹⁰ Član 26. stav 2 KZRK.

²¹¹ Član 28. stav 3 KZRK.

²¹² Član 33. stav 1 KZRK.

²¹³ Član 34. stav 2 KZRK.

²¹⁴ Član 177. stav 5 KZRK.

²¹⁵ Član 191. stav 5 KZRK.

²¹⁶ Član 402. stav 7 KZRK.

2. Ako je za krivično delo kao najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje pet (5) godina, kazna se može ublažiti do tri (3) godine zatvora;

3. Ako je za krivično delo kao najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje tri (3) godine, kazna se može ublažiti do jedne (1) godine zatvora;

4. Ako je za krivično delo kao najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od dve (2) godine, kazna se može ublažiti do šest (6) meseci zatvora;

5. Ako je za krivično delo kao najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od jedne (1) godine, kazna se može ublažiti do tri (3) meseca zatvora;

6. Ako je za krivično delo kao najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju kraćem od jedne (1) godine, kazna se može ublažiti do trideset (30) dana zatvora;

7. Ako za krivično delo nije propisana najmanja mera u kažnjavanju, tada se umesto kazne zatvora može izreći novčana kazna;

8. Ako za krivično delo nije propisan najmanji iznos novčane kazne, novčana kazna se može ublažiti do stotinu (100) evra.

U stavu 2 člana 72. KZRK-a je predviđeno da kod odlučivanja o stepenu ublažavanja kazne u skladu sa stavom 1. ovog člana, sud će naročito uzeti u obzir minimalnu i maksimalnu kaznu propisanu za krivično delo.

5. Oslobađanje od kazne

Član 73. KZRK-a predviđa mogućnost oslobađanja od kazne od strane suda i treba napomenuti da sud može osloboditi izvršioca od kazne samo u slučajevima kada zakon izričito predviđa ovu mogućnost. Na osnovu gorenavedenog možemo zaključiti da sud ne može osloboditi od kazne izvršioca krivičnog dela po slobodnom rasuđivanju.

Prema KZRK-u postoje dve grupe slučajeva u kojima izvršilac može biti oslobođen. Prva grupa slučajeva je predviđena **odredbama opšteg dela KZRK-a**, dok je druga grupa predviđena u **odredbama posebnog dela KZRK-a**.

Odredbama opšteg dela KZRK-a, mogućnost oslobađanja od kazne je predviđena u sledećim slučajevima:

- prekoračenje granice nužne odbrane²¹⁷;
- prekoračenje krajnje nužde²¹⁸;
- nepodoban pokušaj²¹⁹;
- dobrovoljni odustanak²²⁰ i

²¹⁷ Član 12. stav 4 KZRK.

²¹⁸ Član 13. stav 3 KZRK.

²¹⁹ Član 29. KZRK.

²²⁰ Član 30. stav 1 KZRK.

- zločinačko udruživanje, ako se izvršilac dobrovoljno odrekne sporazuma ili preduzme druge radnje predviđene zakonom²²¹.

I odredbe posebnog dela KZRK-a takođe predviđaju slučajeve kada sud može osloboditi izvršioca krivičnog dela od kazne. Takvi slučajevi su predviđeni za sledeća krivična dela:

- krivično delo udruživanje radi protivustavne delatnosti, ako član grupe ili udruženja o tome obavesti grupu pre izvršenja krivičnog dela²²²;
- Krivično delo organizovanje grupe radi izvršenja genocida, zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina, ako član grupe prijavi grupu pre izvršenja krivičnog dela²²³;
- krivično delo izbegavanje pružanja sredstava za život, ako izvršilac ispuni obaveze pre nego što sud izrekne presudu²²⁴ itd.

U slučaju oslobađanja od kazne, sud donosi presudu kojom izvršioca proglašava krivim, ali ga oslobađa od kazne.²²⁵

Prema članu 73. stav 2 KZRK-a, kad je sud zakonom ovlašćen da izvršioca krivičnog dela oslobodi od kazne, sud može da ublaži kaznu bez obzira na granice propisane za ublažavanje kazne.

Član 74. KZRK-a izričito predviđa mogućnost oslobađanja od kazne za **posebne slučajeve krivičnih dela izvršenih iz nehata**. Prema ovoj zakonskoj odredbi, sud može da oslobodi od kazne izvršioca krivičnog dela izvršenog iz nehata, u sledećim slučajevima:

- 1) ako posledice tog krivičnog dela toliko teško pogađaju izvršioca da je izricanje kazne nepotrebno za ostvarenje svrhe kažnjavanja; ili
- 2) ako izvršilac odmah po izvršenom krivičnom delu preduzme neophodne radnje da otkloni ili umanjí posledice tog dela, i ako u celosti ili u pretežnom delu nadoknadi štetu izazvanu tim delom.

6. Odmeravanje kazne za krivična dela u sticaju

Sticaj krivičnih dela postoji u slučajevima ako je izvršilac jednom ili više radnji izvršio više krivičnih dela za koja mu se istovremeno sudi i za sva ova krivična dela izrekne jedinstvena kazna. Član 76. stav 1 KZRK-a predviđa da ako je izvršilac jednom ili više radnji izvršio više krivičnih dela za koja mu se istovremeno sudi, sud prvo izriče kazne za svako pojedinačno delo, a zatim izriče jedinstvenu kaznu za sva ta krivična dela.

²²¹ Član 34. stav 2 KZRK.

²²² Član 127. stav 3 KZRK.

²²³ Član 154. stav 3 KZRK.

²²⁴ Član 245. stav 5 KZRK.

²²⁵ Član 365. stav 1 tačka 1.3 KZRK.

U teoriji krivičnog prava i krivičnom zakonodavstvu savremenih država poznata su tri sistema odmeravanja jedinstvene kazne za krivična dela u sticaju, i to:

- 1) sistem apsorpcije,
- 2) sistem asperacije i
- 3) sistem kumulacije.

1) Prema sistemu apsorpcije kazna se odmerava za svako krivično delo, ali se kao jedinstvena kazna izriče najstroža kazna koja apsorbuje blaže kazne. U našem krivičnom pravu ovaj sistem se primenjuje u slučajevima kada se izrekne kazna doživotnog zatvora. Tako je u članu 76. stav 2 tačka 1 KZRK-a predviđeno ako je sud izrekao kaznu doživotnog zatvora za bilo koje od krivičnih dela, izreći će samo tu kaznu. Dakle, prema ovoj zakonskoj odredbi, kazna doživotnog zatvora apsorbuje u sebe ostale izrečene kazne.

2) Prema sistemu asperacije kazne se prvo odmeravaju posebno za svako krivično delo u sticaju, zatim se kao osnova uzima najstroža kazna, dok se ostale dodaju ovoj, ali pod uslovom da jedinstvena kazna ne dostigne zbir svih kazni niti premaši opšti maksimum te vrste kazne propisane zakonom. Sistem aspiracije se primenjuje u slučajevima kada se izrekne kazna zatvora. Tako je u članu 76. stav 2 tačka 2 KZRK-a ako je sud izrekao kaznu zatvora za svako pojedinačno krivično delo, jedinstvena kazna mora biti veća od svake pojedinačne kazne, s tim da jedinstvena kazna ne može biti jednaka zbiru svih određenih kazni niti da traje duže od 25 (dvadeset pet) godina;

3) Prema sistemu kumulacije kazne se prvo odmeravaju posebno za svako krivično delo u sticaju, a zatim se sabiraju sve kazne i njihov zbir predstavlja jedinstvenu kaznu. Ovaj sistem se primenjuje samo u slučajevima kada sud izriče novčanu kaznu, a takvo nešto je predviđeno članom 76. stav 2 tačka 4 KZRK-a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ako je sud izrekao novčanu kaznu za svako pojedinačno krivično delo, jedinstvena novčana kazna je u visini zbira svih izrečenih kazni, s tim da ne može biti veća od dvadeset pet hiljada (25.000) evra, odnosno ne može biti veća od petsto hiljada (500.000) evra kad je jedno ili više krivičnih dela bilo izvršeno u nameri sticanja imovinske koristi.

Član 76. stav 2 tačka 3 KZRK-a predviđa da ako je sud izrekao kazne zatvora u trajanju do 3 (tri) godine za svako pojedinačno krivično delo, jedinstvena kazna zatvora ne može da traje duže od osam (8) godina, dok prema članu 76. stav 2 tačka 5 KZK-a, ako je sud izrekao kaznu zatvora za neka od krivičnih dela, dok je za ostala dela izrekao novčanu kaznu, sud će jedinstvenu kaznu zatvora i novčanu kaznu izreći u skladu sa tačkama 1 do 4 ovog stava.

7. Uračunavanje pritvora i prethodne kazne

Prema odredbama ZKP-a, zadržavanje u pritvoru i kućni pritvor se smatraju merama koje se mogu koristiti za obezbeđivanje prisustva okrivljenog, sprečavanje ponovnog izvršenja krivičnog dela i za uspešno sprovođenje krivičnog postupka. Iako se ove mere ne smatraju

kaznama, KZRK predviđa da će se vreme provedeno pod ovim merama uračunati u izrečene kazne, odnosno u institucionalne vaspitne mere prema maloletnicima. Tako je u članu 79. stav 1 KZRK-a predviđeno da se vreme provedeno u pritvoru, kućnom pritvoru, kao i vreme u svakom drugom lišavanju slobode koje se odnosi na krivično delo, uračunava se u izrečenu kaznu zatvora, maloletnički zatvor, vaspitno-popravnu meru ili novčanu kaznu.

Takođe i kazna zatvora ili novčana kazna koju je osuđeni izdržao odnosno platio za prekršaj ili privredni prestup uračunava se u kaznu izrečenu za krivično delo čija obeležja sadrže i obeležja prekršaja ili privrednog prestupa.²²⁶ S druge strane, mera bezbednosti koja je izrečena za prekršaj ili privredni prestup uračunava se u dopunsku kaznu za krivično delo čija obeležja sadrže i obeležja prekršaja ili privrednog prestupa.²²⁷

Prema članu 79. stav 4. KZRK-a

1 (jedan) dan pritvora,

1 (jedan) dan lišenja slobode,

1 (jedan) dan zatvora i

20 € (dvadeset evra) novčane kazne se izjednačavaju za potrebe uračunavanja prema ovom članu.²²⁸

Član 80 KZRK-a takođe predviđa uračunavanje pritvora i kazni izdržanih u drugim jurisdikcijama. Tako se, prema ovoj zakonskoj odredbi, pritvor, lišenje slobode u toku postupka prebacivanja izvršioca u drugu jurisdikciju, i deo kazne koji je izvršilac izdržao na osnovu presude stranog suda, uračunaće se u kaznu koju je izrekao sud na Kosovu za to isto delo, a ako kazna izrečena u inostranstvu po vrsti nije ista, sud će kaznu uračunati shodno sopstvenoj oceni.

II. ZASTARELOST

1. Opšti osvrt

Zastarelost ili kako se drugačije naziva “zastara” je pravna institucija koja dovodi do prestanka krivičnog postupka i gašenja krivičnih sankcija zbog isteka zakonom propisanog roka. Kada

²²⁶ Član 79. stav 2 KZRK.

²²⁷ Član 79. stav 3 KZRK.

²²⁸ U članu 57. Krivičnog zakonika Republike Albanije (stav III izmenjen Zakonom br. 8733 od 24.1.2001. član 6) predviđeno je da se „Vreme pritvora uračunava u kaznu zatvora ili novčanu kaznu, kao i u obavezu obavljanja radnje u javnom interesu na sledeći način: Jedan dan pritvora jednak je jednom i po danu zatvora. Jedan dan pritvora jednak je novčanoj kazni od 5 hiljada leka. Jedan dan pritvora jednak je sa osamnaest sati rada u javnom interesu”.

dođe do zastarelosti, država gubi pravo primene krivičnih sankcija protiv izvršioca krivičnog dela.

U svakoj fazi krivičnog postupka sud i drugi organi krivičnog gonjenja, kao i organi izvršenja krivičnih sankcija, dužni su, po službenoj dužnosti, da se staraju, vode računa i primenjuju zastarelost.

U krivičnom pravu postoje dve vrste zastarevanja:

1) zastarelost krivičnog gonjenja i

2) zastarelost izvršenja kazne.

2. Zastarelost krivičnog gonjenja

Zastarelost krivičnog gonjenja leži u tome da se nakon isteka roka predviđenog zakonom krivično gonjenje ne može preduzeti i licu se ne može izreći kazna za krivično delo koje je izvršilo. Vreme koje mora proteći pre nego što nastupi zastarelost naziva se rok zastarevanja.

Rokovi zastarevanje su raznovrsni i koliko je dug ovaj rok zavisi od vrste i visine kazne predviđene za određeno krivično delo.

Rokovi zastarevanja za krivično gonjenje su predviđeni u stavu 1 člana 99. KZRK-a. U ovoj zakonskoj odredbi je predviđeno da osim ako ovaj zakonik izričito ne propisuje drugačije, krivično gonjenje se ne može preduzeti posle isteka sledećih rokova:

-Trideset (30) godina od izvršenja krivičnog dela za koje se može izreći kazna doživotnog zatvora;

-Dvadeset (20) godina od izvršenja krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora od više od deset (10) godina;

-Petnaest (15) godina od izvršenja krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora od pet (5) ili više godina;

-Deset (10) godina od izvršenja krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora od tri (3) i više godina;

-Šest (6) godina od izvršenja krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora više od jedne (1) godine, i

-Četiri (4) godine od izvršenja krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora duža do jedne (1) godine ili novčana kazna.

Gore navedeni rokovi čine **relativno zastarevanje krivičnog gonjenja**. U zavisnosti od kazne predviđene za krivično delo, minimalni rok za relativno zastarevanje krivičnog gonjenja je 4 (četiri) godine, dok je maksimalni 30 (trideset) godina.

U stavu 2 člana. 99 KZRK-a je predviđeno da kad zakon propisuje više od jedne kazne za određeno krivično delo, rok zastarevanja se određuje prema najtežoj kazni.

Rok zastarevanja u krivičnom gonjenju počinje danom izvršenja krivičnog dela. Ako neka posledica izvršenog krivičnog dela nastupi kasnije, rok zastarevanja počinje da teče od tog trenutka.²²⁹

U slučaju da je krivično delo izvršenog prema licu mlađem od osamnaest (18) godina, rok zastarelosti počinje da teče od dana kad žrtva navršši 18 (osamnaest) godina.²³⁰

Tokom roka zastarevanja mogu nastati određene okolnosti koje ometaju tok zastarevanja krivičnog gonjenja i dovode do zaustavljanja i prekida. U slučajevima zaustavljanja i prekida se zapravo nastavljaju rokovi relativnog zastarevanja.

Zaustavljanje krivičnog gonjenja nastupa kada se zbog određenih okolnosti predviđenih zakonom krivično gonjenje ne može pokrenuti ili, ako je pokrenuto, se ne može nastaviti u skladu sa zakonom. Za to vreme, sve dok postoje te okolnosti koje sprečavaju pokretanje ili nastavak krivičnog gonjenja, zastarevanje ne teče. Tako nešto je predviđeno članom 100. stav 3 KZRK-a prema kojem rok zastarevanja ne teče za vreme za koje se shodno zakonu gonjenje ne može započeti ili nastaviti, uključujući ali ne ograničavajući se na sledeće okolnosti:

1. Kad je izvršilac van Republike Kosovo i to izazove prekid u postupku;
2. Kad se za izvršiocom traga poternicom;
3. Kad međunarodni pravni zahtev za dobijanje informacija ili dokaza čeka na postupanje strane zemlje ili organa vlasti; ili
4. U toku vremena dok traje postupak za priznanje krivice.

Kada prestanu (uklone) prepreke koje su prouzrokovale zastarevanje, rok zastarevanja nastavlja da teče. U ovim slučajevima, koliko je trajao prekid, za toliko se produžuje rok zastarevanja. U članu 100. stav 7 KZRK-a, predviđeno je da novi rok zastarelosti počinje da teče posle svakog prekida.

U teoriji krivičnog prava poznate su dve vrste prepreka koje mogu prouzrokovati prekid roka zastarevanja: činjenične i pravne prepreke.

Činjenične prepreke su one stvarne okolnosti i situacije koje onemogućavaju pokretanje ili nastavak krivičnog gonjenja. Takve okolnosti ili situacije su, npr. bekstvo izvršioca krivičnog dela, kada nije poznato prebivalište izvršioca, zauzimanje teritorije od strane druge države, zemljotres, poplave, požar i druge slične okolnosti koji onemogućavaju funkcionisanje sudova.

²²⁹ Član 100. stav 1 KZRK.

²³⁰ Član 100. stav 2 KZRK.

Pravne prepreke postoje kada su u pitanju bilo koje okolnosti ili situacije pravne prirode zbog kojih se krivično gonjenje ne može pokrenuti niti nastaviti. Takve okolnosti ili situacije su, npr. poslanički imunitet, duševna bolest okrivljenog tokom krivičnog postupka itd.

KZRK prepoznaje dva uzroka koji dovode do prekida zastarevanja. Prvo, zastarevanje krivičnog gonjenja se prekida svakom preduzetom proceduralnom radnjom koja ima za cilj krivično gonjenje za izvršeno krivično delo.²³¹ Izvršenje novog krivičnog dela tokom roka zastarevanja je drugi razlog koji dovodi do prekida roka zastarevanja. Novo krivično delo, u smislu težine, mora biti isto ili teže od onog koje je ranije izvršeno.²³² Prilikom ocenjivanja da li je krivično delo isto ili teže od onog koje je ranije izvršeno, odlučujuća je kazna predviđena zakonom za to delo.

Zaustavljanje i prekid zastarevanja mogu da utiču da u praksi nikada ne dođe do zastarevanja. Posebno sa prekidima, zastarevanje se može trajno ometati jer nadležni državni organi mogu preduzeti radnje koje bi onemogućile smisao i svrhu zastarevanja.

Da bi se izbegla ova mogućnost, u KZRK-u, slično kao i u zakonodavstvima drugih savremenih država, predviđeno je apsolutno zastarevanje krivičnog gonjenja.

Apsolutno zastarevanje za krivično gonjenje nastupa kada istekne dva puta zakonom propisano vreme za relativno zastarevanje. Stoga, prema članu 100. stav 8 KZRK-a zabranjeno je krivično gonjenje u svakom slučaju kad protekne dvostruko duže vreme od vremena potrebnog za zastarelost. Tako, npr. ako je za krivično delo predviđeno da zastarelost nastupa nakon tri godine, onda do apsolutne zastarelosti dolazi po isteku šest godina.

Institucija zastarelosti krivičnog gonjenja, po pravilu je uvedena za sva krivična dela. Izuzeci od ovog pravila su krivična dela genocida, ratni zločini, zločini protiv čovečnosti, druga krivična dela za koja se ne može primeniti zastarevanje prema međunarodnom pravu, kao i krivično delo teškog ubistva. Ovo je izričito propisano članom 104. KZRK-a, u kojem stoji da “Nema zastarelosti za krivična dela genocida, ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti, niti za druga krivična dela koja, shodno međunarodnom pravu, ne zastarevaju.” Takođe, ovom zakonskom odredbom je propisano da “Krivično delo teškog ubistva ne zastareva.”

3. Zastarelost izvršenja kazne

Zastarelost izvršenja kazne leži u tome da se po isteku zakonom predviđenog vremena ne može izvršiti izrečena kazna.

Rok zastarelosti izvršenja kazne počinje da teče od dana pravosnažnosti presude, a u slučaju opoziva alternativne kazne zastarevanje počinje od dana pravosnažnosti odluke o opozivu.²³³

²³¹ Član 100. stav 5 KZRK.

²³² Član 100. stav 6 KZRK.

²³³ Član 103. stav 1 KZRK.

Rokovi zastarevanja izvršenja kazne su različiti i zavise od vrste i visine izrečene kazne. U članu 101. stav 1 KZRK-a predviđeno je da osim ako je drugačije određeno u ovom zakoniku, izrečena kazna se ne može izvršiti kad protekne:

- Trideset (30) godina od osude na doživotni zatvor;
- Dvadeset (20) godina od osude na kaznu zatvora preko deset (10) godina;
- Petnaest (15) godina od osude na kaznu zatvora preko pet (5) godina;
- Deset (10) godina od osude na kaznu zatvora preko tri (3) godine;
- Šest (6) godine od osude na kaznu zatvora preko jedne (1) godine; i
- Četiri (4) godine od osude na kaznu zatvora do jedne (1) godine ili novčane kazne.

Gore navedeni rokovi čine **relativno zastarevanje izvršenja kazne**. Prema ovoj zakonskoj odredbi, minimalni rok za relativno zastarevanje izvršenja kazne je 4 (četiri) godine, a maksimalni 30 (trideset) godina.

Slično zastarevanju krivičnog gonjenja, i u zastarevanju izvršenja kazne mogu nastati okolnosti koje uzrokuju zaustavljanje i prekid zastarevanja.

Zaustavljanje i prekid zastarevanja izvršenja kazne imaju isto dejstvo kao i zastarevanje krivičnog gonjenja. Tako je u članu 103. stav 2 KZRK-a predviđeno da rok zastarelosti ne teče za vreme dok ne može da započne izvršenje kazne shodno zakonu.

Ako je kazna smanjena oprostom ili odlukom suda po vanrednom pravnom leku, vreme početka roka zastarelosti određuje se prema novoj kazni, dok se rok zastarelosti računa prema prvobitnoj osudi.²³⁴

Rok zastarelosti prekida se svakom radnjom koju preduzme nadležni organ u cilju izvršenja kazne.²³⁵ Takođe, zastarelost izvršenja kazne se prekida kad se osuđeni ne pojavi ili se ne preda na izdržavanje kazne zatvora.²³⁶

Prema članu 103. stav 4 KZRK-a novi rok zastarelosti počinje da teče posle svakog prekida.

Apsolutno zastarevanje za izvršenje kazne se pojavljuje u svakom slučaju kada protekne dvostruko više vremena koliko je po zakonu potrebno za zastarevanje izvršenja kazne, bez obzira na to koliko je zaustavljanja i prekida bilo i bez obzira na njihovo trajanje. U slučajevima kada nastupi apsolutno zastarevanje izvršenja kazne, izrečena kazna se nikako ne može izvršiti.

²³⁴ Član 103. stav 3 KZRK.

²³⁵ Član 103. stav 4 KZRK.

²³⁶ Član 101. stav 2 KZRK.

DEO DRUGI
POSEBNI DEO KRIVIČNOG PRAVA
GLAVA I

1. POJAM I PREDMET POSEBNOG DELA KRIVIČNOG PRAVA

Kao što je ranije rečeno, izraz “krivični zakon” znači:

- A) granu pozitivnog sistema prava (pravni aspekt) i
- B) granu pravnih nauka (naučni aspekt).

Kao grana pozitivnog sistema prava, krivično pravo je skup pravnih odredbi koje određuju koja se ponašanja ili radnje smatraju krivičnim delima i koje vrste krivičnih sankcija ili drugih mera mogu biti izrečene izvršiocima. Iz pravnog aspekta, krivično pravo se sastoji od Krivičnog zakonika Republike Kosovo i drugih krivičnih zakona.

Krivično pravo kao grana pravnih nauka ili kako se drugačije naziva nauka o krivičnom pravu je naučna disciplina koja se bavi proučavanjem krivičnog prava kao grane pozitivnog sistema prava. Dakle, krivično pravo sa naučnog stanovišta se bavi proučavanjem krivičnog prava sa pravnog stanovišta. Krivično pravo, kao grana pravnih nauka (nauka o krivičnom pravu) obuhvata celinu studija i istraživanja krivičnog prava, na prvom mestu nauku o krivičnom pravu čine komentari krivičnog zakonika, knjige, monografije i druga dela autora, različiti članci koji se odnose na krivično pravo itd.²³⁷

Krivično pravo kao grana pozitivnog sistema prava i kao grana pravnih nauka se deli na dva dela:

- a) na opšti deo i
- b) posebni deo.

Ova podela krivičnog prava na dva dela, opšti i poseban deo, prisutna je u svim savremenim državama. Svi krivični zakoni savremenih država su podeljeni na dva dela, opšti i poseban deo.²³⁸

I KZRK je, kao i krivični zakonici drugih država, podeljen na dva dela: na opšti deo i poseban deo. U opštem delu KZRK-a postoje odredbe opšteg karaktera koje sačinjavaju opšte i načelne odredbe koje se odnose na krivična dela uopšteno, krivičnu odgovornost i krivične sankcije.

²³⁷ SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, Gnjilane, 2020, str. 27.

²³⁸ U istoriji krivičnog prava, podela krivičnog prava, odnosno krivičnog zakonika na dva dela, opšti i poseban deo, prvi put je došla do izražaja u Krivičnom zakonu Francuske, 1791. godine, koji je donesen nakon trijumfa Francuske buržoaske revolucije. Podela Francuskog krivičnog zakonika na dva dela, opšti i poseban deo, je prihvaćena svim krivičnim zakonicima i zakonima Evrope i čitavog sveta.

Takođe, u opštem delu postoje odredbe koje se odnose na nužnu odbranu, krajnju nuždu, pokušaj, saučesništvo u izvršenju krivičnog dela, zastarevanje itd. Dok u posebnom delu KZRK-a postoje odredbe koje definišu posebna krivična dela i krivične sankcije za ta krivična dela.

Odredbe posebnog dela našeg krivičnog prava, kao grane pozitivnog sistema prava, nalaze se u posebnom delu KZRK-a. Međutim, treba napomenuti da je uprkos činjenici da KZRK teži da predvidi sva moguća krivična dela, zbog složenosti i dinamike društvenog razvoja je nemoguće predvideti sva krivična dela u jednom zakoniku. Stoga, kao i u drugim zemljama, i na Kosovu je mali broj krivičnih dela predviđen drugim posebnim zakonima. Drugi posebni zakoni kojima se predviđaju krivična dela na Kosovu su: Zakon o sprečavanju pranja novca i borbe protiv finansiranja terorizma²³⁹, Zakon o sprečavanju i suzbijanju kibernetičnog zločina²⁴⁰, Zakonik o carini i akcizama²⁴¹ itd.

U nekim savremenim zemljama vojna krivična dela su predviđena posebnim krivičnim zakonima, odnosno vojnim krivičnim zakonima (kodeksima). Tako su u Republici Albaniji vojna krivična dela predviđena Vojnim krivičnim zakonikom. Stoga se i vojna krivična dela, koja su predviđena vojnim krivičnim zakonima, smatraju posebnim delom krivičnog prava, kao grana pozitivnog sistema prava.

Nauka o krivičnom pravu na Kosovu, kao i u drugim zemljama, se deli na dva dela: **na opšti deo i poseban deo**. Opšti deo nauke o krivičnom pravu u principu proučava opšti deo KZRK-a, dok poseban deo nauke o krivičnom pravu proučava poseban deo KZRK-a i odredbe drugih krivičnih zakona, koji predviđaju krivična dela.

Predmet posebnog dela krivičnog prava, kao grane pozitivnog krivičnog prava, jeste utvrđivanje koja će se dela i postupanja smatrati krivičnim delima i koja vrsta i visina kazne se mogu izreći njihovim izvršiocima.

Dok je predmet nauke posebnog dela krivičnog prava da analizira i objasni elemente svakog krivičnog dela, bez obzira da li se nalazi u posebnom delu KZRK-a ili u drugim posebnim zakonima.

Osim toga, predmet nauke posebnog dela krivičnog prava je proučavanje primene, odnosno konkretne primene odredaba ovog dela u sudskoj praksi kosovskih sudova. Takođe, predmet nauke o krivičnom pravu je identifikovanje mogućih pravnih rupa i davanje predloga za predviđanje novih mera i institucija, u cilju što uspešnije borbe i sprečavanja kriminala.

Na osnovu gore navedenog, nauka o posebnom delu krivičnog prava treba da proučava krivično pravo “*de lege lata*” (takvo kakvo jeste) i “*de lege ferenda*” (kako bi trebalo da bude).

²³⁹ Zakon o sprečavanju pranja novca i borbe protiv finansiranja terorizma, Zakon br. 05/L-096 od 25. maja 2016.

²⁴⁰ Zakon o sprečavanju i suzbijanju kibernetičnog zločina, Zakon br. 03/L-166 od 10. juna 2020.

²⁴¹ Zakonik o carinama i akcizama na Kosovu, br. 03/L-109 od 10. novembra 2008.

2. ODNOS OPŠTEG I POSEBNOG DELA KRIVIČNOG PRAVA

Opšti i poseban deo krivičnog prava su po svom sadržaju i primeni neodvojivi jer u pravno-tehničkom aspektu i predmet predstavlja jedinstven integralni sistem. To se vidi iz činjenice što se odredbe opšteg i posebnog dela ovog predmeta međusobno dopunjuju. Tek uz istovremenu primenu odredbi opšteg i posebnog dela se može utvrditi da li je neko lice izvršilo krivično delo i istom izrekne krivična sankcija. Odredbe opšteg dela čine osnovu za utvrđivanje konkretnih krivičnih dela.²⁴²

Odredbe opšteg dela najčešće imaju za cilj utvrđivanje sadržaja odredaba posebnog dela, njihovu dopunu i davanje jasnog značenja. Tako npr. odredba koja predviđa da se krivično delo može izvršiti i nečinjenjem zapravo predstavlja proširenje načina na koje se krivično delo može izvršiti; odredbe koje se odnose na saradnju proširuju krug izvršilaca bilo kog krivičnog dela u kom slučaju se odredbama opšteg dela neposredni izvršilac smatra i saradnikom; odredbe koje predviđaju krivične sankcije omogućavaju da se pored kazne, koja se redovno predviđa za svako krivično delo, izreknu i druge krivične sankcije, mere za obaveznu rehabilitaciju ili blaže kazne od one koja je predviđena za to krivično delo.

Opšti i poseban deo krivičnog prava su dva dela integralne i organske celine.

Odredbe opšteg i posebnog dela krivičnog prava su između njih komplementarne i zavisne. Ove odredbe ova dva dela su međusobno povezane i dopunjuju se. Dakle, dok su odredbe opšteg dela interpretativne prirode i primenjuju se posredno, kao što je npr. član 1. stav 2 KZRK-a, prema kojem “nikome se ne može izreći krivična sankcija, niti mera obaveznog tretiranja za delo, koje pre nego što je izvršeno, nije bilo utvrđeno zakonom kao krivično delo...”, odredbama posebnog dela se tačnije, preciznije određuje sadržaj i oblik krivičnog dela i krivična sankcija koja će biti izrečena izvršiocu. Iz ovoga je jasno da se odredbama posebnog dela odredbe zapravo konkretizuju opšteg dela i time omogućava njihova primena na izvršioce krivičnih dela. Stoga, **poseban deo krivičnog prava predstavlja svojevrsnu konkretizaciju opšteg dela krivičnog prava.**

Poseban deo krivičnog prava pretpostavlja poznavanje opšteg dela. Poznavanje opšteg dela je osnovno i neophodno kako bi se mogla razumeti materija posebnog dela. Pošto su načela, instituti i druga pitanja regulisana u opštem delu, ista se ne regulišu u posebnom delu, već se samo primenjuju u konkretnim slučajevima.

U slučaju praktične primene odredaba Krivičnog zakonika, glavni zadatak je kvalifikacija krivičnih dela. Individualizacija kazne pretpostavlja prethodnu individualizaciju krivičnog dela i izvršioca. To bi bilo nemoguće učiniti bez prethodnog znanja o posebnim elementima krivičnih dela koji su definisana u krivičnom zakoniku. Dakle, samo poznavanje opšteg dela nije dovoljno u konkretnim slučajevima u praksi, ako krivična dela nisu unapred proučena pozitivnim krivičnim zakonodavstvom.

²⁴² SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, Priština, 2015, str. 18- 19.

Osnovno načelo krivičnog prava koje se sastoji u maksimi *“nullum crimen, nulla poena sine lege”* se može adekvatno i konkretno primeniti samo uz pravu kvalifikaciju krivičnog dela. Upravo poseban deo krivičnog prava ima za cilj da kroz analizu svakog krivičnog dela zasebno, proučavanje njihovih elemenata, omogući primenu krivičnog zakonika u skladu sa načelom zakonitosti.

3. FIGURA KRIVIČNOG DELA

Izraz **“Figura krivičnog dela”** je bio poznat i u rimskom pravu. Ovaj izraz je i dalje priznat u skoro svim krivičnim zakonima savremenih država. Uprkos činjenici da je pojam figura krivičnog dela poznat već duže vreme, i danas je sporno šta pod tim pojmom treba podrazumevati. Po mišljenju nekih autora, figura krivičnog dela treba da označava celinu osnovnih elemenata krivičnog dela, koja se inače naziva i opštom figurom krivičnog dela. Dok, po mišljenju drugih autora, pojam figura krivičnog dela treba da označava celinu posebnih elemenata svakog krivičnog dela.

Što se tiče ovih dilema, odnosno u pogledu pojma figure krivičnog dela, sada prevladava mišljenje da se pod figurom krivičnog dela treba podrazumevati celina elemenata određenog krivičnog dela.²⁴³ Odnosno, svako krivično delo predviđeno krivičnim zakonodavstvom poseduje svoje posebne elemente, po kojima se razlikuje od drugih krivičnih dela. Celina posebnih elemenata stvara fizionomiju ili figuru određenog krivičnog dela. Dok, osnovni ili opšti elementi moraju biti izraženi u svakom krivičnom delu i oni zapravo stvaraju opšti smisao krivičnog dela.

Iz toga sledi da, iako se osnovni ili opšti elementi krivičnog dela (ljudska radnja, nezakonitost, utvrđivanje krivičnog dela zakonom itd) moraju izraziti u svakom krivičnom delu, posebni elementi su obeležja ili karakteristike određenog krivičnog dela i izražavaju se pored opštih elemenata. Dakle, pored opšteg značenja krivičnog dela, u krivičnom pravu je prepoznato i posebno značenje ili figura krivičnog dela.

Figura krivičnog dela se stvara tako što se posebni elementi definišu odvojeno i sintetišu i generalizuju u određenoj krivično-pravnoj odredbi.

Znači, na primer, krivično delo **“krađa”**, iz člana 313. stav KZRK-a, se sastoji od sledećih elemenata:

- 1) uzimanje;
- 2) tuđe imovine;
- 3) imovina koja se procenjuje na vrednost od 50 evra i
- 4) u nameri da protivpravno pribavi imovinsku korist za sebe ili drugo lice.

²⁴³ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e përgjithshme, str.184 i BAČIĆ, FRANJO, Kazneno pravo, Opći dio, Zagreb, 1998, str. 103.

Ili krivično delo “**Uzimanje mita**”, iz člana 421. stav 1 KZRK-a, poseduje sledeće posebne elemente:

- 1) službeno lice ili strano službeno lice;
- 2) koje zatraži ili primi neki poklon ili drugu korist za sebe ili drugog, ili koje prihvati ponudu ili obećanje takvog poklona ili koristi i
- 3) da zauzvrat nešto uradi ili propusti da uradi u skladu sa svojim službenim dužnostima.

Dakle, pod figurom krivičnog dela podrazumevamo sve posebne elemente krivičnog dela. Stoga se postavlja pitanje šta podrazumevamo pod posebnim elementima konkretnog krivičnog dela?

Pod posebnim elementima krivičnog dela se smatraju oni elementi koji nisu zajednički za sva krivična dela, ali se pojavljuju u nekim krivičnim delima i koji razlikuju jedno krivično delo od drugog. Posebni elementi krivičnog dela se inače nazivaju **obeležja konkretnog krivičnog dela**.²⁴⁴

Svako krivično delo ima svoje posebne elemente. U odnosu na opšte elemente, posebni elementi su u stvari svojevrsna konkretizacija osnovnih elemenata krivičnog dela. Bez određivanja posebnih elemenata se ne može izvršiti kvalifikacija krivičnog dela.

Kao i opšti elementi i posebni elementi krivičnog dela se mogu podeliti u dve grupe:

- 1) Elementi objektivnog karaktera i
 - 2) Elementi subjektivnog karaktera.
- 1) **Elementi objektivnog karaktera** - Jedan od elemenata figure određenog krivičnog dela, objektivne prirode je **radnja izvršenja konkretnog krivičnog dela**.

Bilo koje krivično delo predviđeno posebnim delom KZRK-a podrazumeva preduzimanje određene radnje.

Radnja izvršenja krivičnog dela može biti različite prirode

- pucanje iz oružja kod krivičnog dela ubistva, iz člana 172. KZRK-a,
- uzimanje strane imovine kod krivičnog dela krađe, iz člana 313. KZRK-a,
- izvršenje seksualnog odnosa sa precima ili potomcima, kod krivičnog dela seksualni odnosi unutar porodice, iz člana 236. KZRK-a itd.

U svim ovim slučajevima postoji radnja izvršenja, međutim radnja izvršenja je drugačije prirode i usled toga se jedno krivično delo razlikuje od drugog krivičnog dela, npr. pucanje,

²⁴⁴ SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, str. 27.

uzimanje tuđe stvari, izvršenje seksualnog čina sa precima ili potomcima, su radnje izvršenja određenog krivičnog dela. Pošto su ove radnje različite, onda čine i krivična dela drugačijim.

Drugi element objektivne prirode figure krivičnog dela je i **posledica**. U nekim slučajevima, da bi postojala konkretna krivična dela, mora postojati određena posledica. Posledica krivičnog dela je u nekim slučajevima element koji razlikuje jedno krivično delo od drugog.

Posledica krivičnog dela može biti različite prirode.

- kod krivičnog dela protivpravnog lišenja slobode, iz člana 193. KZRK-a, posledica je u nezakonitom lišenju slobode lica;

- kod krivičnog dela uništenja ili oštećenja imovine, iz člana 321. KZRK-a, posledica je uništenje, oštećenje ili činjenje imovine drugog lica neupotrebljivom;

- kod krivičnog dela ubistva, iz člana 172. KZRK-a, posledica je lišenje života drugog lica itd.

U svim ovim slučajevima posledice krivičnih dela su bile različite i kao rezultat toga se razlikuju i krivična dela.

U nekim slučajevima se krivično delo razlikuje od drugog krivičnog dela u zavisnosti od načina na koji je krivično delo izvršeno. Dakle, **poseban način izvršenja krivičnog dela** je element koji razlikuje jedno krivično delo od drugog.

Primeri posebnog načina izvršenja krivičnog dela

Dakle, element koji razlikuje krivično delo ubistvo, iz člana 172. KZRK-a, od krivičnog dela teško ubistvo, iz člana 173. stav 1 tačka 1.4 KZRK-a, je način izvršenja krivičnog dela. Npr. ako lice A liši života lica B na svirep ili podmukao način, onda u radnjama lica A postoje elementi krivičnog dela teško ubistvo, iz člana 173. stav 1 tačka 1.4 KZRK-a, a ne za krivično delo ubistvo, iz člana 172. KZRK-a.

Takođe i **vrednost zaštićenog objekta** u krivičnom pravu može biti ključna okolnost za kvalifikaciju krivičnog dela.

Primeri vrednosti zaštićenog objekta

- ako lice A ukrade predmet u vrednosti većoj od 5.000 evra, a lice A je postupilo u cilju sticanja predmeta takve vrednosti, onda su u radnjama lica A elementi krivičnog dela teška krađa, iz člana 315. stav 2 tačka 2.1 KZRK-a, a ne krivičnog dela krađe.

Tako se krivično delo krađe između ostalog razlikuje od krivičnog dela teške krađe i zbog vrednosti ukradene stvari.

U drugim slučajevima, da bi postojalo određeno krivično delo, potrebno je da su korišćena **određena sredstva**.

Primeri kada se sredstva izvršenja smatraju elementima figure krivičnog dela

- Krivično delo nezakonitog ribolova, prema članu 353. stav 2 KZRK-a, postoji ako izvršilac peca koristeći eksploziv, struju, otrov ili otrovna sredstva.

U nekim krivičnim delima potrebno je preduzimanje radnji tokom **određenog vremena**.

Primeri kada se vreme za izvršenje krivičnog dela smatra elementom figure krivičnog dela

- Krivično delo nepostupanje po zdravstvenim propisima tokom epidemije, iz člana 250. KZRK-a, se može vršiti samo u vreme epidemije
- Ratni zločini koji teško krše Ženevske konvencije, iz člana 144. mogu se izvršiti samo u vreme rata (oružani sukob) itd.

I mesto izvršenja krivičnog dela može biti konstitutivni element krivičnog dela.

Primeri kada se mesto izvršenja smatra elementima figure krivičnog dela

- Krivično delo neovlašćeni prelazak preko graničnog prelaza ili granice, iz člana 140. KZRK-a, može se izvršiti na mestima oko granice ili granične linije Republike Kosovo, osim na granici ili ovlašćenim graničnim prelazima.

Određena lična svojstva izvršioca ili određeni odnos, su obeležje niza krivičnih dela tako da ova dela mogu izvršiti samo lica koja poseduju određena svojstva ili se nalaze u određenim odnosima. Krivična dela koja mogu izvršiti samo lica koja poseduju određena svojstva ili su u određenoj vezi nazivaju se i “*delicta propria*”.

Primeri kada se svojstva izvršioca ili odnos izvršioca prema žrtvi smatraju elementima krivičnog dela

- Određena krivična dela mogu da izvrše samo “službena lica” (članovi 194, 195, 198, 414, 416, 417, 418, 421 itd) ili “odgovorna lica” (članovi 279, 284, 285 itd), “doktor” (članovi 254, 255 itd), “apotekar” (član 258 itd), “sudija” (član 425 itd), “svedok” (član 384) itd.
- Neka druga krivična dela mogu izvršiti samo lica koja su u određenoj vezi, “porodičnoj vezi”, (član 182. stav 2. itd) itd. Ili, krivično delo čedomorstvo novorođenčeta pri porođaju, prema članu 176. KZRK-a, može izvršiti samo majka koja je u ličnim odnosima sa žrtvom - novorođenčetom.

I lična svojstva žrtve mogu biti konstitutivni element krivičnog dela.

Primeri kada se lična svojstva žrtava smatraju elementima figure krivičnog dela

- krivično delo teškog ubistva iz člana 173. stav 1 tačke 1 i 2 KZRK-a postoji ako je dete, odnosno trudnica lišena života.

Pored ovih, u posebnom delu KZRK-a su dati i mnogi drugi elementi objektivne prirode.

2) Elementi subjektivnog karaktera - Za postojanje nekih krivičnih dela se kod izvršioca krivičnog dela moraju manifestovati i elementi subjektivnog karaktera. Vezano sa tim, od posebnog značaja su svrha i pobude izvršioca, koje moraju postojati u vreme izvršenja krivičnog dela.

Za postojanje određenih krivičnih dela mora biti da su izvršene u **određenu svrhu**.

Primeri kada se svrha smatra elementom figure krivičnog dela

- Krivično delo krađe, iz člana 313. stav 1 KZRK-a, postoji samo ako lice A uzme vozilo lica B radi prisvajanja za sebe ili za drugo lice. Ako lice A nije uzelo vozilo lica B u ovu svrhu, već samo radi obavljanja nekih poslova u drugim gradovima, onda će doći do krivičnog dela uzimanje u posed pokretne imovine, prema članu 319. KZRK-a.

- Krivično delo falsifikovanje dokumentacije, prema članu 390. KZRK-a, se smatra izvršenim samo ako je falsifikovanje dokumenta izvršeno da bi se taj dokument mogao koristiti kao originalan.

I **pobuda** je u određenim slučajevima predviđena kao konstitutivni element određenog krivičnog dela.

Primeri kada se pobuda smatra elementom figure krivičnog dela

- krivično delo teško ubistvo, iz člana 173. stav 1 tačka 1.10 KZRK-a, postoji samo ako je izvršilac lišio života drugo lice zbog pobude zasnovane na nacionalnosti, jeziku, verskom ubeđenju ili nepostojanju verskog ubeđenja itd.

4. SADRŽAJ ODREDBI POSEBNOG DELA KRIVIČNOG PRAVA

Kao što je navedeno iznad, poseban deo krivičnog prava, kao grana pozitivnog sistema prava, obuhvata pravne norme koje određuju koja ponašanja ili radnje predstavljaju krivična dela i krivične sankcije koje se mogu izreći izvršiocima.

Za pravne norme posebnog dela krivičnog prava, kao grane pozitivnog sistema prava, karakteristično je to što se u načelu svaka od njih sastoji iz dva dela

- 1) dispozitiva i
- 2) kazne.

Osim toga, u posebnom delu krivičnog prava se takođe nalaze **odredbe kojima se objašnjava značenje izraza** koje se koriste u relevantnim odredbama ovog dela, kao što su npr. član 128, kojim se definiše terorizam, kao i druge radnje povezane sa terorizmom; član 225. kojim se definiše značenje izraza koji se odnose na krivična dela protiv seksualnog integriteta itd.

Zatim, u posebnom delu krivičnog prava se nalaze i **odredbe permisivne prirode**, odnosno odredbe koje u određenim slučajevima isključuju nezakonitost, npr. u krivičnom delu učestvovanja u tuči, član 187. stav 3 KZRK-a navodi "Lice nije krivično odgovorno shodno stavu 1. ovog člana ako je učestvovalo u tuči bez svoje krivice, ili samo da bi odbranilo sebe ili da bi razdvojilo druge učesnike u tuči" itd.

U posebnom delu KZRK-a se nalaze i **odredbe kriminalno-političkog karaktera**, jer su izvršiocu podstaknuti da odustanu od završetka krivičnog dela koje su započeli ili pomognu državnim organima u otkrivanju krivičnih dela, odnosno organizovanog kriminala. Tako, npr. u vezi sa organizovanim kriminalom u članu 277. stav 4 KZRK-a je predviđeno da “Sud može da ublaži kaznu članu organizovane kriminalne grupe koji, pre nego što grupa izvrši krivično delo, prijavi policiji ili tužilaštvu postojanje, formaciju i podatke o organizovanoj kriminalnoj grupi sa dovoljno detalja da omogući hapšenja ili krivično gonjenje te grupe”. Ili u krivičnom delu davanja lažnog iskaza pod zakletvom iz člana 383. stav 3 KZRK-a je predviđeno da “Ako izvršilac krivičnog dela iz stava 1. ovog člana dobrovoljno povuče svoj iskaz pre kraja svog svedočenja, sud može da ublaži kaznu”.

1) Dispozitiv - Dispozitiv je onaj deo pravne norme posebnog dela krivičnog zakona kojim se utvrđuju elementi konkretnog krivičnog dela. U dispozitivu su opisane osobine takozvane figure krivičnog dela. Na taj način, dispozitivom se utvrđuje od čega se sastoji radnja izvršenja krivičnog dela, predmet radnje, način izvršenja krivičnog dela, ko može biti izvršilac, posledica krivičnog dela, način izvršenja, vreme, mesto, svrha itd. Na primer, u član 229. stav 1 KZRK-a stoji: “Ko dodiruje drugog sa seksualnim namerama ili ga navodi da dodiruje izvršioca ili treće lice sa seksualnim namerama, bez pristanka tog lica, kazniće se novčano ili kaznom zatvora u trajanju do jedne godine”. Dispozitiv ove pravne norme je ova rečenica “*Ko dodiruje drugog sa seksualnim namerama ili ga navodi da dodiruje izvršioca ili treće lice sa seksualnim namerama, bez pristanka tog lica*”, dok je ostatak ove pravne norme kazna. Iz ovog dispozitiva se vidi ko može biti izvršilac ovog krivičnog dela, u čemu se sastoji delo izvršenja, svrha itd.

U zavisnosti od načina utvrđivanja elemenata krivičnog dela, poznato je nekoliko vrsta dispozitiva pravnih normi posebnog dela krivičnog zakona, i to:

a) Jednostavan dispozitiv - U teoriji krivičnog prava se naziva i obični dispozitiv. Jednostavan dispozitiv ne definiše detaljne karakteristike krivičnog dela, već se opis dela vrši samo određivanjem naziva dela. U ovoj vrsti dispozitiva definicija krivičnog dela se vrši samo ponavljanjem naslova tog krivičnog dela.

b) Opisni dispozitiv - Je ona vrsta dispozitiva kojom se utvrđuju obeležja krivičnog dela, odnosno opisuju. Opisni dispozitiv obuhvata sve objektivne i subjektivne elemente krivičnog dela. Na primer, krivično delo razbojništva iz člana 317. KZRK-a je opisano na sledeći način: “Ko upotrebom sile ili ozbiljne pretnje da će napasti na život ili telo drugog lica oduzme pokretnu imovinu tog lica u nameri da pribavi sebi ili drugom protivpravnu imovinsku korist”. Ovaj dispozitiv opisuje sve objektivne i subjektivne elemente ovog krivičnog dela, lice koje može izvršiti ovo delo, način izvršenja, svrhu itd.

c) Referentni dispozitiv - Referentni dispozitiv je vrsta dispozitiva koja ne sadrži sastavne elemente figure krivičnog dela, već se odnosi na drugu krivičnu odredbu. Ovo se radi kako bi se izbeglo ponavljanje u zakonu. Npr. za krivično delo teška krađe iz člana 315. KZRK-a, koristi se pojam krađe iz člana 313. KZRK-a.

d) Blanketni dispozitiv - Ova vrsta dispozitiva se naziva i beli dispozitiv ili upućujući dispozitiv. Pod blanketnim dispozitivom podrazumevamo onaj dispozitiv koji u odnosu na obeležja određenog krivičnog dela upućuje na primenu drugog zakona ili se poziva na drugi zakon, radi pojašnjenja njegovog sadržaja. Npr. član 178. KZRK-a, kojim se predviđa krivično delo nedozvoljenog prekida trudnoće, poziva se na zakon o prekidu trudnoće; član 249. KZRK-a, koji predviđa krivično delo širenja zaraznih bolesti, poziva se na zakone i druge odredbe koje određuju koje se bolesti smatraju zaraznim i kako se mogu širiti; zatim član 218. KZRK-a, koji predviđa krivično delo povrede prava iz radnog odnosa, poziva na zakon ili kolektivne ugovore o zapošljavanju itd.

e) Složeni dispozitiv - Ova vrsta dispozitiva određuje takozvane figure "složenih krivičnih dela". Složenim dispozitivom se smatraju dela koja se izvršavaju preduzimanjem dve ili više radnji, zatim krivično delo za koje se smatra da se izvršava preduzimanjem jedne vrste određenih radnji ili radnja izvršenja koja je alternativno određena. Npr. krivično delo narušavanja nepovredivosti stanova i zgrada, prema članu 197. KZRK-a, za koje se smatra da je izvršeno kada lice uđe ili ne izađe iz stana ili zatvorene zgrade itd. Složeni dispozitiv figure krivičnog dela smatra se i slučajem kada određeno krivično delo mogu izvršiti različita lica. Npr. krivično delo davanje lažnog iskaza, iz člana 384. KZRK-a, može izvršiti stranka, svedok, sudski veštak, prevodilac ili tumač itd. Takođe, složeni dispozitiv krivičnog dela su i dispozitivi koji predviđaju izvršenje krivičnog dela na alternativan način u odnosu na određene objekte. Npr. krivično delo povrede tajnosti pisma i računarskih baza podataka prema članu 199. KZRK-a koje se može izvršiti u slučaju neovlašćenog otvaranja pisma, telegrama, faksimila ili bilo kog drugog zatvorenog dokumenta.

2) Kazna - Za svako krivično delo u posebnom delu KZRK-a postoje i vrste kazni koje se mogu izreći izvršiocima krivičnih dela. Na osnovu rešenja koja postoje u KZRK-u, u teoriji krivičnog prava je poznato nekoliko načina predviđanja kazni za krivična dela, a to su:

a) Predviđanje jedne ili više vrsta kazni. Moguće je propisati jednu ili više vrsta kazni za jedno krivično delo. Tako npr. za krivično delo falsifikovanje novca, član 296. stav 1 KZRK-a predviđa samo jednu vrstu kazne i to kaznu zatvora od jedne do deset godina. Dok, za krivično delo protivpravno lišenje slobode, član 193. KZRK-a predviđa dve vrste kazne, naime novčanu kaznu ili kaznu zatvora do tri godine. U takvim slučajevima predviđene su **alternativne kazne**. U ovim slučajevima, predviđene alternativne kazne su jednake i sud je ovlašćen da izrekne jednu ili drugu vrstu kazne. Ako je za krivično delo predviđeno da će se izvršilac biti kažnjen zatvorom i novčanom kaznom, onda se u takvim slučajevima radi o mogućnosti izricanja dve vrste kazni **kumulativno**. Prema KZRK-u mogućnost kumulativnog izricanja dve vrste kazni je obično predviđena za slučajeve krivičnih dela koja su izvršena radi sticanja materijalne koristi. Takav slučaj predviđanja mogućnosti kumulativnog izricanja novčane kazne i zatvora je npr. krivično delo neovlašćena kupovina, posedovanje, stavljanje u promet i prodaja opojnih droga, psihotropnih i analognih supstanca iz člana 267. stav 1 KZRK-a, za koje je predviđena kumulativna novčana kazna i kazna zatvora od dve do osam godina.

b) Glavne, alternativne i dopunske kazne. Član 39. KZRK-a predviđa da postoje glavne kazne, alternativne kazne i dodatne kazne. Glavne kazne su one kazne za koje zakon predviđa da se mogu izreći samostalno za određeno krivično delo. Odnosno, glavne kazne su vrste kazni koje se mogu izreći kao jedine protiv izvršioca krivičnog dela, bez obzira na drugu vrstu kazne. Prema članu 40. KZRK-a, glavne kazne su kazna doživotnog zatvora, kazna zatvora i novčana kazna.

Alternativne kazne su predviđene članom 46. KZRK-a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, alternativne kazne su: uslovna osuda; polu-sloboda; i nalog za obavljanje rada u javnom interesu. Prilikom izricanja uslovne osude, sud može izreći i:

- 1) Meru obaveznog lečenja; i
- 2) Meru nadzora od strane službe za uslovni nadzor.

Dopunske kazne su one vrste kazni koje se mogu izreći samo pored glavne ili alternativne kazne. U stvari, dopunske kazne su zapravo komplementarne kazne i treba da pojačaju efekat glavne kazne. Član 59. KZRK-a izričito predviđa da se licima koja su izvršila krivična dela zajedno sa glavnom ili alternativnom kaznom mogu izreći i sledeće dopunske kazne: ukidanje prava da bude biran; nalog za nadoknadu gubitka ili štete; zabrana obavljanja funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi; zabrana obavljanja struke, delatnosti ili dužnosti; zabrana upravljanja motornim vozilom; oduzimanje vozačke dozvole; nalog za objavljivanje presude; i proterivanje stranog lica sa teritorije Republike Kosovo.

c) Trajne i vremenske kazne. Trajne kazne su one kazne koje se izvršiocu izriču doživotno i drugačije se nazivaju i doživotne kazne. U našem krivičnom pravu trajna kazna je kazna doživotnog zatvora.²⁴⁵ KZRK ne priznaje trajne kazne, odnosno kaznu doživotnog zatvora. Vremenske kazne su one koje se izriču na ograničeno vreme, odnosno na određeno vreme. Vremenska kazna je kazna zatvora od 30 dana do 25 godina, odnosno do 35 godina za krivična dela za koja je predviđena kazna doživotnog zatvora.²⁴⁶

d) Kazne predviđene na apsolutan i relativan način. Kazne predviđene na apsolutan način su one vrste kazni zatvora ili novčane kazne koje su precizno određene za određeno krivično delo i u takvim slučajevima sud ne može izreći manju ili višu meru kazne. Na apsolutan način je predviđena smrtna kazna u onim krivičnim zakonicima koji priznaju ovu vrstu kazne. Kazne predviđene na apsolutan način onemogućavaju individualizaciju kazne i kao takve su retke u savremenom krivičnom zakonodavstvu.

Kazne predviđene na relativan način su kazne sa privremenim trajanjem (kao što je kazna zatvora) ili u određenom novčanom iznosu (poput novčane kazne), kod kojih zakon određuje ukupni minimum i ukupni maksimum, kao i posebni minimum i posebni maksimum. Tako,

²⁴⁵ Kazna doživotnog zatvora predviđena je i u nekim krivičnim zakonima drugih zemalja (Krivični zakonik Republike Albanije, Krivični zakonik Republike Makedonije, Krivični zakonik Republike Bugarske, Krivični zakonik Republike Mađarske itd).

²⁴⁶ Član 42. stavovi 1 i 2 KZRK.

npr. ukupni minimum kazne zatvora je 30 dana, dok je ukupni maksimum kazne zatvorom 25 godina, odnosno 35 godina. Ukupni minimum novčane kazne je 100 €, dok je ukupni maksimum novčane kazne 25.000 €, dok je za krivična dela vezana za terorizam, trgovinu ljudima, organizovani kriminal ili krivična dela izvršena u cilju sticanja imovinske koristi, ukupni maksimum novčane kazne 500.000 €.

Predviđanje kazni za određena krivična dela na relativan način je moguće na 4 različita načina, kombinovanjem ukupnih i posebnih minimuma i maksimuma. U krivičnom zakonodavstvu to se radi na sledeće načine:

1) Predviđajući samo određene vrste kazne, bez postavljanja posebnog minimuma i maksimuma. U ovim slučajevima se primenjuju ukupni minimum i maksimum. Tako npr. za krivično delo pretnje, novčana kazna je predviđena alternativno kazni zatvora (član 181. KZRK-a). Budući da za ovo krivično delo nisu predviđene posebni minimumi i maksimumi novčane kazne, primenjuje se ukupni minimum i maksimum novčane kazne, tako da izvršilac može biti kažnjen novčanom kaznom u iznosu od 100 € (ukupni minimum) do 25.000 €.

2) Predviđajući određene vrste kazne i samo poseban minimum. U ovim slučajevima se primenjuje ukupni maksimum te vrste kazne. Npr. za krivično delo ubistva, član 172. KZRK-a predviđa kaznu zatvora od najmanje 5 godina. Za ovo krivično delo je određena vrsta kazne (kazna zatvorom) i samo poseban minimum te vrste kazne (najmanje 5 godina zatvora). Ili za krivično delo silovanja (koje je za posledicu imalo smrt žrtve), član 227. stav 5 KZRK-a predviđa kaznu zatvora od najmanje 10 godina ili doživotni zatvor. U ovim slučajevima, pošto nije određen poseban maksimum, primenjuje se ukupni maksimum kazne zatvorom, a izvršioci takvih krivičnih dela mogu biti osuđeni na kaznu zatvora do 25 godina.

3) Predviđajući određene vrste kazne i samo poseban maksimum. U ovim slučajevima kada je za konkretno krivično delo određena samo posebna maksimalna kazna, ali nije određen poseban minimum, tada se primenjuje ukupni minimum te vrste kazne. Npr. za krivično delo neukazivanje pomoći, član 188. stav 1 KZRK-a, predviđa se mogućnost izricanja kazne zatvora do jedne godine. Ili, za krivično delo krađe, iz člana 313. stav 1 KZRK-a, predviđena je mogućnost alternativnog izricanja novčane kazne i mogućnost izricanja kazne zatvora do tri godine. U ovim slučajevima, pošto nije određen poseban minimum, primenjuje se ukupni minimum kazne zatvorom, a izvršioci takvih krivičnih dela mogu biti osuđeni na kaznu zatvora od najmanje 30 dana.

4) Predviđajući određene vrste kazne i minimum, kao i poseban maksimum za tu vrstu kazne. Za veliku većinu krivičnih dela, KZRK predviđa poseban minimum i maksimum za određenu vrste kazne. Tako npr. za krivično delo nanošenja teških telesnih povreda, član 186. stav 1 KZRK-a, predviđa kaznu zatvora od 6 meseci do 5 godina. U ovom slučaju, poseban minimum je 6 meseci zatvora, dok je poseban maksimum 5 godina.

5. SISTEM POSEBNOG DELA KRIVIČNOG PRAVA

U krivičnim zakonicima savremenih država sistem posebnog dela je izgrađen uzimajući u obzir objekat grupne zaštite. Objekat grupne zaštite su zapravo poglavlja krivičnih dela predviđenih u posebnom delu krivičnog zakonika.²⁴⁷ Ovaj kriterijum sistematizacije posebnog dela je usvojen i u slučaju Krivičnog zakonika Kosova.

Poseban deo KZRK-a se sastoji od 18 poglavlja, od kojih su u 17 poglavlja predviđena krivična dela, dok poslednje poglavlje sadrži prelazne i završne odredbe.

Sva krivična dela uvršćena su u 17 glava u ovom redosledu i sa sledećim naslovima:

- Glava XIV: Krivična dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo
- Glava XV: Krivična dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom;
- Glava XVI: Krivična dela protiv života i tela;
- Glava XVII: Krivična dela protiv ljudskih prava i sloboda;
- Glava XVIII: Krivična dela protiv izbornih prava;
- Glava XIX: Krivična dela protiv prava iz radnih odnosa;
- Glava XX: Krivična dela protiv seksualnog integriteta;
- Glava XXI: Krivična dela protiv braka i porodice;
- Glava XXII: Krivična dela protiv javnog zdravlja;
- Glava XXIII: Krivična dela opojnih droga;
- Glava XXIV: Organizovani kriminal;
- Glava XXV: Krivična dela protiv privrede;
- Glava XXVI: Krivična dela protiv imovine;
- Glava XXVII: Krivična dela protiv životne sredine, životinja, bilja i kulturnih objekata;
- Glava XXVIII: Krivična dela protiv opšte bezbednosti ljudi i imovine;
- Glava XXIX: Krivična dela protiv oružja;
- Glava XXX: Krivična dela protiv bezbednosti u javnom saobraćaju;
- Glava XXXI: Krivična dela protiv sprovođenja pravde i javne uprave;
- Glava XXXII : Krivična dela protiv javnog poretka; i
- Glava XXXIII : Službena korupcija i krivična dela protiv službene dužnosti

²⁴⁷ U posebnom delu Krivičnog zakonika Republike Albanije, krivična dela su sistematizovana u 11 poglavlja ili glava prema sledećem redosledu: Glava I, Zločini protiv čovečnosti; Glava II, Krivična dela protiv ličnosti; Glava III, Krivična dela protiv imovine i u ekonomskoj sferi; Glava IV, Krivična dela protiv životne sredine; Glava V, Zločini protiv nezavisnosti i ustavnog poretka; Glava VI, Zločini koji ugrožavaju odnose sa drugim državama; Glava VII, Teroristička dela; Glava VIII, Zločini protiv državnih organa; Glava IX, Krivična dela protiv pravde; Glava X, Krivična dela koji utiču na slobodne izbore i demokratski izborni sistem, i Glava XI, Krivična dela koja su izvršile naoružane bande i kriminalne organizacije. Za više detalja pogledajte Elezi, Ismet, E drejta penale, Pjesa e posaçme, Tirana, 2002. Krivični zakon Republike Albanije je usvojen Zakonom br. 7895 od 27.01.1995. godine i na snazi je od 01.06.1995. (u daljem tekstu KZRA).

GLAVA II

KRIVIČNA DELA PROTIV USTAVNOG PORETKA I BEZBEDNOSTI REPUBLIKE KOSOVO

I. OPŠTI OSVRT

Krivična dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo i njenih stanovnika, zauzimaju centralno mesto u strukturi posebnog dela KZRK-a, imajući u vidu da ova krivična dela ugrožavaju ili narušavaju pravne koristi koje su veoma važne za građanina i kosovsko društvo uopšte. Zbog velike opasnosti i posledica koje mogu izazvati, za ove vrste krivičnih dela predviđene su teške kazne.

Ova krivična dela se u teoriji krivičnog prava nazivaju i političkim krivičnim delima (crimes politique), jer su najčešće počinjena iz političkih motiva.

U krivičnim zakonicima savremenih država ova krivična dela su imenovana različitim nazivima, kao što su npr. „krivična dela protiv države“,²⁴⁸ „krivična dela protiv državnog integriteta“,²⁴⁹ „krivična dela protiv ustavnog sistema i državne bezbednosti“,²⁵⁰ " krivična dela protiv nezavisnosti i ustavnog poretka ",²⁵¹ itd.

U ovom poglavlju Krivičnog zakonika Kosova nisu predviđena neka krivična dela koja su predviđena krivičnim zakonicima drugih savremenih država, kao što su: napad na ustavni poredak Republike Kosovo, oružana pobuna, ubistvo viših predstavnika Republike Kosovo, sabotaza, špijunaža itd.

Predmet zaštite ovog poglavlja krivičnih dela su teritorijalni integritet države, nezavisnost države, ustavno uređenje, bezbednost, uredno funkcionisanje organa zakonodavne, izvršne i sudske vlasti itd.

Krivična dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo i njenih stanovnika vrše se samo uz najteži oblik krivice, sa umišljajem. Pored umišljaja, da bi se smatralo da je izvršeno određeno krivično delo, u nekim slučajevima potrebno je da je učinjeno iz određenog motiva, odnosno sa određenom namerom. Tako npr. krivično delo terorizma iz člana 129 KZRK-a, smatra se učinjenim samo ako je jedna od radnji predviđena ovom zakonskom odredbom preduzeta s ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva, nepravedne prinude javnog organa, vlade ili međunarodne organizacije, da počini ili ne počini bilo koje delo ili da ozbiljno destabilizuje ili uništi osnovne političke, ekonomske ili socijalne strukture Kosova, jedne zemlje ili međunarodne organizacije.

²⁴⁸Krivični zakon Republike Hrvatske, Krivični zakonik Republike Makedonije, Krivični zakonik Republike Bugarske itd.

²⁴⁹Krivični zakonik Bosne i Hercegovine.

²⁵⁰ Krivični zakonik Crne Gore.

²⁵¹Krivični zakonik Republike Albanije, glava V, članovi 208 - 225.

Zbog velike opasnosti i posledica koje mogu izazvati, za ove vrste krivičnih dela predviđene su teže kazne. Tako se npr. za krivično delo izvršenje terorističkog dela, član 129, stav 3 KZRK predviđa mogućnost izricanja kazne doživotnog zatvora.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Napad na ustavno uređenje Republike Kosovo (član 114)

Predmet krivičnopravne zaštite ovog krivičnog dela je pravni sistem, ustavni poredak i organi vlasti Kosova.

Prema članu 114, stav 1. KZRK -a, ovo krivično delo čini „Svako ko primenom nasilja ili pretnjom primene nasilja pokuša da promeni ustavni poredak Republike Kosovo ili da svrgne najviše institucije Republike Kosovo“.

Drugi oblici ovog krivičnog dela predviđeni su stavovima 2 i 3 gorenavedenog člana. Shodno tome, prema stavu 2, člana 114 KZRK-a, ovaj oblik ovog krivičnog dela čini „Svako ko primenom nasilja ili pretnjom primene nasilja pokuša da spreči uspostavljanje ustavnog poretka Republike Kosovo, ili primenom nasilja ili pretnjom primene nasilja uspostavi strani pravni poredak u bilo kom delu Republike Kosovo”

Dok prema stavu 3, člana 114 KZRK-a, najteže krivično delo izvršava svako „Ko primenom nasilja ili pretnjom primene nasilja pokuša da ugrozi nezavisnost Kosova, njegov suverenitet i teritorijalni integritet, teritorijalnu celovitost i demokratski karakter države”, za šta je predviđena kazna zatvora od najmanje deset (10) godina.

Posledica ovog krivičnog dela je apstraktna opasnost po nesmetano i uredno funkcionisanje ovih organa.

Smatra se da je krivično delo počinjeno samom činjenicom pokušaja promene pravnog sistema ili rušenja javnih organa.

Svako lice može biti počiniac ovih oblika krivičnih dela.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem.

Za krivično delo iz stava 1 i 2 člana 114 zaprećena je kazna zatvora od najmanje pet godina.

2. Krivična dela terorizma

Izraz terorizam potiče od latinske reči „**teror**” što znači „**užas**”, „**zastašivanje**”, „**strah**”, „**drhtanje**” .²⁵² Dakle, terorizam u najširem smislu znači upotrebu nasilja ili zastašivanja u

²⁵² DEMOLLI, HAKI, Terrorizmi, Prishtinë, 2002, str. 6.

svrhu izazivanja straha i nesigurnosti prema pojedincima, grupi građana ili materijalnim dobrima.

Izazivanje straha i nesigurnosti kod ljudi, izvršenje atentata nosilaca političkih ili državnih funkcija, uništavanje važnih ekonomskih ili vojnih objekata, korišćenje sistematskog i organizovanog nasilja ili zastrašivanja i drugi teroristički akti najčešće su upereni ka destabilizaciji pravnog poretka i političkog sistema jedne države. Iz tog razloga, kao i u krivičnim zakonicima drugih država, i u KZRK-u, ova vrsta krivičnih dela predviđena je poglavljem krivičnih dela protiv Kosova i njegovih stanovnika. Osim njihove inkriminacije odredbama krivičnih zakona, kako bi se uspešno suprotstavile i adekvatno odgovorile na terorističke akte, mnoge zapadne zemlje, poput: Velike Britanije, Nemačke, Italije, Francuske itd. takođe su donele posebne zakone protiv terorizma.

Terorizam i teroristički akti, u različitim oblicima, postoje od antičkih vremena. Od pojave terorizma u antičko doba do danas, načini i sredstva izvršenja terorističkih akata stalno su se menjali.

Terorizam kao oblik kriminaliteta sada je prisutan u gotovo svim zemljama savremenog sveta i izaziva vrlo teške posledice, ljudske žrtve, veliku materijalnu štetu, stanje nesigurnosti itd.

Teroristički akti u mnogim slučajevima oštećuju ili ugrožavaju pravna dobra koja pripadaju dvema ili više država, pa se terorizam smatra krivičnim delom međunarodnog karaktera. Upravo iz tog razloga, borba protiv terorizma smatra se jednim od najvećih problema i zabrinutosti međunarodne zajednice. Ovo je uticalo da se borba protiv terorizma uredi međunarodnim pravnim aktima.

Teroristička dela može počinuti jedna osoba, ali zbog svoje prirode i složenosti najčešće ih čine uz učešće velikog broja osoba i obično kriminalnih organizacija, u obliku organizovanog kriminala.

Teroristička dela su uvek počinjena sa umišljajem i sa namerom da izazovu strah i osećaj nesigurnosti kod drugih. Izazivanje straha i nesigurnosti usko je povezano sa motivom i krajnjim ciljem počinioca koji se sastoji u slabljenju i rušenju državne vlasti nad određenom teritorijom i na taj način stvaranjem uslova da na vlast dođe organizacija (stranka) unutar koje deluju teroristi.²⁵³

Upravo motiv i svrha počinioca čini da se ova dela kvalifikuju kao teroristička dela i razlikuju se od nekih krivičnih dela koja su počinjena sličnim sredstvima i načinima.

Primeri kada se teroristička dela razlikuju od nekih drugih krivičnih dela

Ako osoba A liši života osobu B radi ozbiljnog zastrašivanja stanovništva, nepravednog primoravanja javnog tela, vlade ili međunarodne organizacije da počini ili propusti da učini bilo koje delo ili da ozbiljno destabilizuje ili uništi osnovne političke, ekonomske ili društvene strukture Kosova, jedne

²⁵³ Idem, str. 183.

zemlje ili međunarodne organizacije, tada će se postupci osobe A biti kvalifikovani kao teroristički akt. Ako osoba A liši života osobu B, u druge svrhe a ne one gore navedene, tada će se radnje osobe A kvalifikovati kao obično ubistvo ili teško ubistvo, ili bilo koje drugo krivično delo, u zavisnosti od okolnosti konkretnog slučaja.

Svako lice može biti počinitelj terorističkih akata.

Član 128, stav 1 KZRK-a definiše terorizam kao izvršenje jednog ili više dole nabrojanih krivičnih dela u nameri da ozbiljno zaplaši stanovništvo, da primora državni organ, vladu ili međunarodnu organizaciju da uradi ili da se uzdrži od neke radnje, ili da ozbiljno destabilizuje ili uništi temeljne političke, ustavne, privredne ili društvene strukture Republike Kosovo, druge države ili neke međunarodne organizacije.

Tačke 1-19 stava 1 člana 128 KZRK-a, kao terorističke akte počinjene sa gorenavedenom namerom, podrazumevaju:

- 1.1. ubistvo ili teško ubistvo iz članova 172. i 173. ovog zakonika;
- 1.2. navođenje ili pomaganje u samoubistvu, iz člana 177. ovog zakonika;
- 1.3. napad, napad uz nanošenje lakše telesne povrede i napad uz nanošenje teže telesne povrede, iz članova 184. – 186. ovog zakonika;
- 1.4. krivična dela protiv seksualnog integriteta iz članova 227. – 229., 231. – 232. ili 234 ovog zakonika;
- 1.5. uzimanje talaca, otmica ili protivpravno lišenje slobode, iz članova 169., 191. ili 193. ovog zakonika;
- 1.6. zagađenje pijaće vode, ili prehrambenih proizvoda; zagađenje ili uništavanje životne sredine iz člana 264. i Glave XXVI ovog zakonika;
- 1.7. izazivanje opšte opasnosti; podmetanje požara ili paljevine, eksploziranje terorističke eksplozije ili druge smrtonosne naprave iz članova ili 322. ili 356. ovog zakonika;
- 1.8. uništenje, oštećenje ili uklanjanje javnih postrojenja ili ugrožavanje javnog saobraćaja iz članova 122., 357., 370. ili 372. ovog zakonika;
- 1.9. neovlašćeno nabavljanje, transport, proizvodnja, razmena ili prodaja oružja, eksploziva radioaktivnog ili nuklearnog materijala, biološkog ili hemijskog oružja iz članova 170., 361. ili članova 364. – 369. ovog zakonika;
- 1.10. neovlašćeno prisvajanje, posedovanje, kontrola, faktičko držanje ili upotreba oružja, eksploziva, radioaktivnog ili nuklearnog materijala ili, biološkog ili hemijskog oružja, ili istraživanje u cilju izrade ili izrada biološkog ili hemijskog oružja, iz članova 170., 361. ili 364. – 369. ovog zakonika;

- 1.11. ugrožavanje međunarodno zaštićenih osoba iz člana 167. ovog zakonika;
- 1.12. ugrožavanje osoblja Ujedinjenih nacija i sa njima povezanog osoblja, iz člana 168. ovog zakonika;
- 1.13. otmica aviona ili protivpravna zaplena aviona, iz člana 158. ovog zakonika, ili otmica drugih sredstava javnog prevoza ili prevoza robe;
- 1.14. ugrožavanje bezbednosti civilne avijacije iz člana 159. ovog zakonika;
- 1.15. otmica brodova ili ugrožavanje sigurnosti pomorske plovidbe iz člana 160. ovog zakonika;
- 1.16. ugrožavanje bezbednosti fiksnih platformi smeštenih na kontinentalnom pragu iz člana 161. ovog zakonika;
- 1.17. neovlašćeno prisvajanje, korišćenje, proizvodnja, posedovanje, prenošenje, prepravljavanje rukovanje, širenje ili oštećenje nuklearnog materijala, iz člana 170. ovog zakonika;
- 1.18. pretnja upotrebom ili krađom ili razbojničkom krađom nuklearnog ili radioaktivnog materijala iz člana 171. ovog zakonika; ili
- 1.19. pretnja izvršenjem bilo koje radnje iz podstavova 1.1 do 1.18 iz ovog stava.

2.1. Izvršenje terorističkog dela (član 129)

Radnja izvršenja krivičnog dela terorizma definiše se alternativno. Smatra se da je krivično delo terorizma počinjeno ako je jedno ili neko od krivičnih dela navedenih u tačkama 1-19, stav 1, člana 128 KZRK-a učinjeno u sledeće svrhe:

- s ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva,
- nepravednog primoravanja javnog tela, vlade ili međunarodne organizacije da učini ili ne učini bilo koje delo ili
- da ozbiljno destabilizuje ili uništi osnovne političke, ekonomske ili društvene strukture Republike Kosovo, jedne zemlje ili međunarodne organizacije.

Posledica ovog krivičnog dela sastoji se u izazivanju lične nesigurnosti građana ili grupe građana.

Smatra se da krivično delo postoji ako je učinjeno jedno ili više od gore navedenih dela.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa direktnim umišljajem i u gorenavedenoj nameri.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od najmanje pet godina.

Stav 2 ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da postoji ako su kao posledica izvršenja ovog krivičnog dela nanete teške telesne povrede jednom ili većem broju lica. Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora u najmanjem trajanju od deset godina.

Dok je u stavu 3 ovog člana predviđen još teži oblik ovog krivičnog dela, koji postoji kad je krivično delo iz stava 1. ovog člana dovelo do smrti jednog ili više lica, za šta je zaprećena kazna zatvora od najmanje petnaest godina ili doživotni zatvor.

2.2. Pomaganje u izvršenju terorizma (član 130)

Zbog visokog rizika od krivičnog dela terorizma, pomaganje u izvršenju ovog krivičnog dela posebno je propisano članom 130 KZRK-a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ovo krivično delo postoji kad se delo iz člana 377 KZRK-a ili neprijavlivanje krivičnih dela ili njihovih učinilaca iz člana 378 KZRK-a izvrši u vezi sa terorizmom.

Krivično delo pomaganja u izvršenju terorizma iz stava 1 ovog člana smatra se počinjenim u sledeća tri slučaja:

- 1) Ako počinitelj zna da se priprema izvršenje nekog terorističkog dela a ne prijavi tu činjenicu u vreme dok se još može sprečiti izvršenje tog terorističkog dela, pa krivično delo bude izvršeno ili pokušano (član 377);
- 2) Ako počinitelj ima saznanja o identitetu izvršioca jednog ili više od nabrojanih krivičnih dela i ne prijavi tu činjenicu iako otkrivanje učinioca krivičnog dela zavisi od ovog obaveštenja (član 378) i
- 3) Ako službeno ili odgovorno lice ne prijavi teroristički akt koji je otkrio tokom vršenja svoje dužnosti.

Drugi oblik ovog krivičnog dela propisan je stavom 2, člana 130 KZRK-a, u kojem je inkriminisano pružanje pomoći počiniocu nakon izvršenja terorističkih dela. Ovaj oblik krivičnog dela čini lice koje skriva izvršioca nekog krivičnog dela ili mu pomogne da izbegne otkrivanje ili hapšenje sakrivanjem oruđa, dokaza ili na bilo koji drugi način, ili ko sakrije osuđeno lice ili preduzme radnje da osujeti hapšenje, izvršenje kazne ili naloga o obaveznom lečenju.

Stav 3, člana 130 KZRK -a, inkriminiše pomoć učiniocu ili saučesniku u krivičnom delu terorizma, obezbeđujući sredstva ili druga finansijska sredstva.

Prema stavu 2, člana 128 KZRK -a, izraz „sredstva“ obuhvata imovinu svih vrsta, materijalnu ili nematerijalnu, pokretnu ili nepokretnu, na bilo koji način da je stečena, i pravna dokumenta ili instrumente u svakom obliku uključujući računarski ili digitalni, koji dokazuju vlasništvo ili interes u takvom vlasništvu, uključujući ali ne ograničavajući se na bankarske kredite, putničke

čekove, bankarske čekove, platne naloge, akcije, vrednosne papire, menice, čekove i kreditna pisma i svaki drugi finansijski instrument.

Dok izraz „finansijski izvori“ uključuje ali se ne ograničava na izdavanje pod zakup, sigurne kuće, lažnu dokumentaciju ili lične isprave, finansijske usluge, opremu, ljudstvo, oružje, prevozna sredstva, opremu za komunikaciju i drugu fizičku imovinu, osim neophodnih lekova.

Počinitelj krivičnog dela pomaganja u izvršenju terorizma, iz člana 130 KZRK-a, može biti bilo koje lice, osim oblika ovog dela iz stava 1 ovog člana koje mogu počiniti službeno lice i odgovorno lice.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem.

Za krivično delo iz stava 1 zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina, dok je za krivična dela iz stavova 2 i 3 predviđena kazna zatvora od tri do deset godina.

2.3. Olakšavanje izvršenja terorizma (član 131)

Olakšavanje izvršenja terorizma posebno je krivično delo jer inkriminiše radnje koje doprinose izvršenju terorističkih dela na složen način i od kojih se većina ne može smatrati delima pomoći u klasičnom smislu, koja su na neki način udaljenija od pomoći.

Prema stavu 1, člana 131 KZRK-a, smatra se da je osnovni oblik krivičnog dela olakšavanja izvršenja terorizma izvršen ako bilo koja osoba, na bilo koji način, neposredno ili posredno daje, traži, prikuplja ili skriva, organizuje, pripremi, stavi na raspolaganje sredstva ili druga materijalna dobra ili naloži drugima da to učine u nameri, znajući ili imajući opravdanu osnovu da veruje da će se ta sredstva upotrebiti u celini ili delom, za potrebe ili od strane teroriste pojedinca ili terorističke grupe ili za izvršenje terorističkog dela.

Prema stavu 2, člana 131 KZRK-a, da bi delo predstavljalo krivično delo iz stava 1 ovog člana, nije neophodno da se delo terorizma desilo ili da su finansijska sredstva u stvari upotrebljena za izvršenje dela terorizma.

Počinitelj ovog teškog oblika može biti bilo koja osoba i može se počiniti samo sa umišljajem.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna do pet sto hiljada evra i kazna zatvora od pet do petnaest godina.

2.4. Organizovanje, podrška i učešće u terorističkoj grupi (član 136)

Krivično delo terorizma može izvršiti samo jedno lice. Međutim, zbog složenosti, sredstava koja se koriste za njihovo izvršenje i zbog prirode ovih dela, teroristička dela se najčešće izvršavaju uz učešće dve ili više osoba u obliku grupe, bande ili drugog oblika organizovanog kriminala.

Inkriminacijom organizovanja, podrške i učešća u terorističkim grupama, KZRK proširuje kriminalnu zonu i na pripremne radnje, pre početka izvršenja terorističkih akata. Dakle, KZRK takođe kažnjava pripremne radnje u vezi sa izvršenjem terorističkih akata.

Organizovanje, podrška i učešće u terorističkim grupama predviđeno je kao posebno krivično delo.

Prvi i osnovni oblik ovog krivičnog dela propisan je članom 136 ,stav 1 KZRK-a i smatra se da je počinjen u slučajevima kada neko osnuje, organizuje ili vodi terorističku grupu. Radnje izvršenja osnovnog oblika ovog krivičnog dela podrazumevaju stvaranje, organizaciju ili usmeravanje terorističke grupe. Izraz „teroristička grupa“ označava strukturiranu grupu od više od dva lica, koja postoji u određenom vremenskom periodu i koja deluje u saradnji za izvršenje terorizma (član 129, stav 5 KZRK).

U stavu 2 ovog člana, inkriminisano je i učešće u aktivnostima terorističke grupe. Prema ovoj zakonskoj odredbi, svako lice koje učestvuje u delovanju terorističke grupe smatraće se krivično odgovornim.

Počinitelj oba oblika ovog krivičnog dela može biti bilo koja osoba i može se počiniti samo sa umišljajem.

Za prvi oblik predviđena je novčana kazna do 500.000 € i kazna zatvora od deset do dvadeset godina, dok je za drugi oblik ovog krivičnog dela predviđena kazna zatvora od pet do deset godina.

3. Druga krivična dela iz ove Glave

Pored gore navedenih krivičnih dela, u ovom poglavlju su predviđena i sledeća krivična dela:

- Oružana pobuna (član 115);
- Priznavanje kapitulacije i okupacije (član 116);
- Izdaja zemlje (član 117);
- Ugrožavanje teritorijalnog integriteta Republike Kosovo (član 118);
- Ubistvo visokih predstavnika Republike Kosovo (član 119);
- Otmica visokih predstavnika Republike Kosovo (član 120);
- Nasilje nad visokim predstavnicima Republike Kosovo (član 121);
- Ugrožavanje ustavnog poretka uništenjem ili oštećenjem javnih objekata i postrojenja (član 122);
- Sabotaža (član 123);
- Špijunaža (član 124);
- Odavanja poverljivih informacija i propust u zaštiti poverljivih informacija (član 125);
- Teška dela protiv ustavnog poretka ili bezbednosti Republike Kosovo (član 126);
- Udruživanje radi protivustavne delatnosti (član 127);
- Vrbovanje za terorizam (član 132);

- Obučavanje za terorizam (član 133);
- Podstrekavanje na izvršenje terorističkih dela (član 134);
- Prikivanje ili neprijavlivanje terorista ili terorističkih grupa (član 135);
- Putovanje u svrhu terorizma (član 137);
- Pripremanje terorističkih dela ili krivičnih dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo (član 138);
- Neovlašćeni prelazak preko graničnog prelaza ili granice (član 140) i
- Izazivanje razdora i netrpeljivosti (član 141).

GLAVA III

KRIVIČNA DELA PROTIV ČOVEČNOSTI I VREDNOSTI ZAŠTIĆENIH MEĐUNARODNIM PRAVOM

I. OPŠTI OSVRT

Ova grupa krivičnih dela propisana je u Glavi XV KZRK -a i nosi naslov „Krivična dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom“. Ovom poglavljju dat je upravo ovaj naziv kako bi se maksimalno inkriminirala sva moguća dela koja nanose štetu ili ugrožavaju čovečanske, međunarodne vrednosti.

Zajednički predmet zaštite ovih krivičnih dela, kako se može zaključiti i iz naslova ovog poglavlja, su vrednosti zaštićene međunarodnim pravom. Posledično, ova grupa krivičnih dela štiti vrednosti, koje međunarodna zajednica smatra vrednostima celog čovečanstva, kao što su npr: postojanje određenih nacionalnih, etničkih, rasnih ili verskih grupa, civilno stanovništvo, mir, ratni zarobljenici itd. Ovo poglavlje takođe štiti osobe koje uživaju međunarodnu zaštitu i međunarodne organizacije, autoritet stranih država i njihove simbole, sigurnost vazdušnog i pomorskog saobraćaja itd.

Sva krivična dela protiv međunarodnog prava u KZRK-u predviđena su u značajnom broju zakonskih odredaba. Sve ove inkriminacije zasnovane su na kršenju određenih pravila međunarodnog prava. Iz tog razloga, iako su ove inkriminacije prilično opsežne, brojne odredbe su blanketne prirode, jer upućuju na primenu pravila međunarodnog prava, konkretno na odredbe određenih međunarodnih konvencija i akata.

Uzimajući u obzir činjenicu da se krivična dela iz ovog poglavlja međusobno razlikuju po načinu izvršenja, licu koje ih može izvršiti, posledicama koje mogu biti prouzrokovane i drugim obeležjima, postoje i zajedničke karakteristike, koje posebno dolaze do izražaja u sledećim elementima:

- Osnova ovih inkriminacija su određene međunarodne konvencije i akti. Ove konvencije i međunarodni akti detaljno definišu bića krivičnih dela iz ovog poglavlja. Shodno tome je većina ovih inkriminacija propisana KZRK-om, kao što je to slučaj i u krivičnim zakonima drugih država, blanketne prirode.

- Izvršenjem ovih krivičnih dela narušavaju se ili ugrožavaju različite vrednosti, kao što su: život i telo, zdravlje, ljudsko dostojanstvo, moral, imovina, određene slobode i prava, zaštićena međunarodnim pravom itd. Međutim, uprkos relativno velikom broju inkriminacija, ova glava KZRK-a ne uključuje sva krivična dela koja su zasnovana na međunarodnim konvencijama, jer takvim krivičnim delima dominira neki drugi zaštićeni objekat. Takva dela, koja su, iako zasnovana na međunarodnim konvencijama i drugim aktima, predviđena su drugim poglavljima KZRK-a, kao npr. neovlašćena kupovina, posed, distribucija i prodaja opasnih opojnih droga i psihotropnih supstanci, omogućavanje prostitucije, zlostavljanje dece u

pornografske svrhe, prikazivanje pornografskog materijala osobama mlađim od šesnaest godina, mučenje itd.

- Većina krivičnih dela protiv međunarodnog prava može se izvršiti samo sa umišljajem. Međutim, neki oblici krivičnih dela iz ove glave mogu se izvršiti i iz nehata, kao npr. krivično delo ugrožavanja bezbednosti civilne avijacije, iz člana 159, stav 6 KZRK-a; krivično delo ugrožavanja bezbednosti pomorske plovidbe, iz člana 160, stav 5 KZRK -a itd. Pored umišljaja, za postojanje nekih krivičnih dela iz ove glave mora postojati i određena svrha. Tako npr. u slučaju krivičnog dela genocida, iz člana 142 KZRK-a, pored umišljaja, sud mora konstatovati da je ova vrsta krivičnog dela počinjena kako bi se potpuno ili delimično uništila određena nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa.

- Za neka krivična dela iz ove glave ne primenjuje se institut zastarelosti. S tim u vezi, član 104, stav 1 KZRK-a izričito predviđa da: „Nema zastarelosti za krivična dela genocida, ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti, niti za druga krivična dela koja, shodno međunarodnom pravu, ne zastarevaju”.

- Zbog veoma visokog rizika od krivičnih dela protiv međunarodnog prava i iz kriminalno-političkih razloga, radi intervencije u krivičnom pravu u što ranijoj fazi izvršenja ovih krivičnih dela, KZRK u nekim slučajevima takođe inkriminiše pripremne radnje koje se preduzimaju radi izvršenja nekog od krivičnih dela iz ove glave. Osim toga, preduzimanje pripremnih radnji za izvršenje nekolicine krivičnih dela iz ove glave predviđeno je kao posebno krivično delo. Shodno tome, član 154 KZRK-a predviđa kao krivično delo organizovanje grupa za izvršenje genocida, zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina.

- Počinilac većine krivičnih dela iz ove glave može biti svako lice, ali neka od krivičnih dela iz ove glave mogu počiniti samo lica koja poseduju određene kvalitete, kao npr. krivično delo odgovornosti komandanata i drugih odgovornih lica, prema članu 155 KZRK -a, može izvršiti samo „vojni komandant ili lice koje efektivno deluje kao vojni komandant"; krivično delo piraterije, prema članu 162 KZRK-a, može izvršiti samo „član posade, ili putnik broda ili aviona“ itd.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Genocid (član 142)

Izraz genocid potiče od grčko-latinske reči: „**genos**” - što znači rasa, nacija, pol ili pleme i latinske reči „**occidere**” , koja znači ubiti, uništiti, zbrisati. Ovaj izraz je prvi osmislio Poljak Rafael Lemkin (1900-1959), 1943. godine.

Zločin genocida je najteža vrsta među svim krivičnim delima protiv čovečnosti i međunarodnog prava. Winston Churchill naziva genocid „**zločinom bez imena**“, dok je Međunarodni krivični sud za Ruandu²⁵⁴ opisao genocid kao „**zločin nad zločinima**“.

Zločin genocida u međunarodnom pravu i u krivičnom pravu aktuelnih država smatra se krivičnim delom, koje je počinjeno s ciljem potpunog ili delimičnog nestanka (uništenja) nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe. Zbog velikog značaja, posebno zbog izuzetno ozbiljnih posledica, koje su uzrokovane zločinom genocida, Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 09.12.1948. godine usvojila Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida.²⁵⁵ Ovu konvenciju je ratifikovala većina savremenih država članica Ujedinjenih nacija, a odredbe ove konvencije su uključile u svoje krivično zakonodavstvo. Kosovo je takođe predvidelo krivično delo genocida u članu 142 KZRK-a, na osnovu odredaba Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida.

Član 1 Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida navodi da Strane ugovornice potvrđuju da je genocid, bez obzira da li je izvršen za vreme mira ili rata, zločin po međunarodnom pravu i da preuzimaju obavezu da ga spreče i kazne. Dok se u članu 2 ove Konvencije, kao genocid smatra bilo koje od navedenih dela učinjenih u nameri potpunog ili delimičnog uništenja jedne nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe kao takve:

- 1) ubistvo članova grupe (naroda);
- 2) teška povreda fizičkog ili mentalnog integriteta članova grupe,
- 3) namerno podvrgavanje grupe životnim uslovima koji treba da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog uništenja;
- 4) mere uperene na sprečavanje rađanja u okviru grupe i
- 5) prinudno premeštanje dece iz jedne grupe u drugu.

Ista definicija zločina genocida, predviđena gore navedenom Konvencijom, usvojena je Statutom Haškog tribunala (član 4),²⁵⁶ Statutom Međunarodnog suda pravde za suđenje licima

²⁵⁴ Međunarodni krivični sud u Ruandi ima nadležnost da krivično goni osobe odgovorne za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande i građane Ruande, odgovorne za takva kršenja počinjena na teritoriji susednih država u periodu od 01.01.1994. do 31.12.1994. Opširnije u vezi sa ovim, vidi: www.unictt.org

²⁵⁵ Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida usvojena je i podneta na potpis, ratifikaciju ili pristupanje Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija, njenom Rezolucijom 260 A (III) od dana 21.09.1948. Ova Konvencija stupila je na snagu 12. 01. 1951. godine.

²⁵⁶ Međunarodni krivični sud za krivično gonjenje pojedinaca odgovornih za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. Opširnije u vezi sa ovim, vidi: www.icty.org

odgovornim za genocid i teška kršenja humanitarnog prava počinjena u Ruandi (član 2) i Statutom Stalnog međunarodnog krivičnog suda (član 6).²⁵⁷

Slična definicija zločina genocida nalazi se u većini krivičnih zakonika savremenih država. Zločin genocida definisan je na isti način u članu 142 KZRK-a, prema kojem „svako ko u nameri da potpuno ili delimično uništi neku nacionalnu, etničku, rasnu ili versku grupu izvrši jednu ili više od sledećih dela:

- 1) ubijanje pripadnika grupe;
- 2) nanošenje teških fizičkih ili psihičkih trauma pripadnicima grupe;;
- 3) namerno izlaganje grupe u takvim uslovima života koja dovode do potpunog ili delimičnog fizičkog uništenja;
- 4) nametanje mera čiji je cilj da sprečava rađanje unutar grupe i
- 5) nasilno premeštanje dece iz jedne grupe u drugu, kažnjivo je sa najmanje petnaest godina zatvora ili doživotnim zatvorom”.

Prema članu 3 Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, osim izvršenja krivičnog dela genocida, kažnjiva su i sledeća dela:

- dogovor o izvršenju genocida,
- neposredno i javno podsticanje na izvršenje genocida;
- pokušaj genocida;
- saučesništvo u genocidu.

Dok je u članu 4 ove Konvencije predviđeno da će lica koja učine delo genocida ili neko drugo delo navedeno u članu III biće kažnjena bez obzira da li upravljaju državom, obavljaju funkcije ili su obični pojedinci.

Zbog veoma visokog rizika od zločina genocida i iz kriminalno-političkih razloga, radi intervencije u krivičnom pravu u ranijoj fazi izvršenja ovih krivičnih dela, član 154 KZRK-a takođe inkriminiše pripremne radnje koje se preduzimaju radi izvršenja ovog krivičnog dela. Tako je u ovoj zakonskoj odredbi predviđeno kao posebno krivično delo, organizacija i članstvo u grupama radi izvršenja krivičnog dela genocida.

Počiniocem zločina genocida smatra se svako lice koje naredi izvršenje ovog zločina, kao i onaj ko ga je počinio. Nalogodavac predstavlja civilno ili vojno lice na visokom položaju u

²⁵⁷Statut Stalnog međunarodnog krivičnog suda zasnovan je na Ženevskim konvencijama i statutima predašnjih sudova za ratne zločine. Član 5. ovog Statuta navodi da će Sud biti nadležan da sudi počiniocima najtežih zločina koji su u interesu međunarodne zajednice. Prema ovoj zakonskoj odredbi, u jurisdikciji ovog suda biće: a) zločin genocida, b) zločini protiv čovečnosti, c) ratni zločin i d) zločin agresije. Opširnije o ovome pogledajte: www.icc-cpi.int

državnoj, vojnoj ili policijskoj hijerarhiji, koje ima ovlašćenja da izdaje naređenja. Nalogodavcem se smatra i osoba koja u konkretnim okolnostima može nametnuti svoju volju drugima ili u slučajevima kada ga grupa ljudi prihvati kao vođu, izvršava njegova naređenja.

Direktan počinitelj može biti jedno ili više osoba. Službeni položaj bilo kog počinioca, bez obzira da li je on predsednik države ili odgovorno lice u vladi, kao što je gore navedeno, ga ne oslobađa krivične odgovornosti, niti se čak može uzeti kao olakšavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne.²⁵⁸

Gorepomenuta konvencija definiše delo izvršenja zločina genocida na restriktivan, a ne ilustrativan način. U celini uzimajući, radnje izvršenja ovog zločina leže u narušavanju ili ugrožavanju biopsihičkog integriteta članova grupe.

Radnje izvršenja zločina genocida, na osnovu gore pomenute Konvencije i KZRK-a, su:

- 1) Ubistvo članova nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe lišavanjem života članova te grupe. U slučaju ubistva članova grupe, počinitelj mora imati za cilj potpuno ili delimično uništenje te grupe.
- 2) Nanošenje teških telesnih povreda znači nanošenje povreda članovima grupe, dok nanošenje teških psihičkih povreda podrazumeva takav oblik genocida, koji se vrši upotrebom opojnih droga i različitim načinima nanošenja psihičke patnje.
- 3) Stavljanje grupe u životne okolnosti, koje bi uzrokovale potpuno ili delimično istrebljenje, podrazumeva nametanje takvih životnih okolnosti koje bi sigurno uzrokovale smrt osoba.
- 4) Sprečavanje rađanja unutar grupe može se učiniti preduzimanjem različitih radnji, kao npr. kastracijom, prinudnim abortusom, sterilizacijom, segregacijom osoba suprotnog pola itd.
- 5) Prisilno premeštanje dece iz jedne grupe u drugu smatra se posebnim oblikom kontrole rađanja. Shodno tome, u tim slučajevima deca jedne grupe se prebacuju u drugu, u kojoj su izložena stranom jeziku, kulturi, veri, običajima i drugim stranim vrednostima, uništavajući time čitavu generaciju, ali i buduće generacije.

Nacionalna grupa je grupa koja se identifikuje sa postojećom nacionalnom državom, sa većinom pripadnika nacije u državi. Dok etničku grupu čine nacionalne manjine ili bilo koja grupa koja pripada jednom jeziku, kulturi itd., kao što su na Kosovu, npr. Srbi, Bošnjaci, Turci, Romi itd. Etničkim grupama, odnosno manjinama, nudi se posebna zaštita, jer su u prošlosti obično bile predmet kršenja prava, napada, pa čak i zločina genocida.

Predmet zaštite od zločina genocida je pravo na postojanje, život određenih nacionalnih, etničkih, rasnih ili verskih grupa.

²⁵⁸ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, Prishtinë, 2014, str. 86.

Pored navedenih radnji, u teoriji krivičnog prava poznati su i neki drugi oblici genocida, kao npr. kulturni genocid, ekonomski genocid, socijalni genocid, demografsko-teritorijalni genocid itd.

Zločin genocida sličan je krivičnom delu ubistva, ali se od njega razlikuje, jer je u krivičnom delu ubistva predmet zaštite čovek kao pojedinac, njegov život, dok je u zločinu genocida predmet zaštite pojedinac kao pripadnik određene nacionalne, etničke, verske ili rasne grupe, u zločinu genocida predmet zaštite je relevantna grupa. U zločinu genocida, ubistvo i telesna povreda pojedinca, služe kao sredstvo za postizanje cilja počinioca, a to je u ovom slučaju potpuni ili delimični nestanak određene nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe. U teoriji krivičnog prava pravi se razlika između zločina genocida i ubistva, opisujući genocid kao „uskraćivanje prava na postojanje čitavim grupama ljudi“ dok ubistvo predstavlja „uskraćivanje prava na život pojedinačnim ljudskim bićima“.

Da bi se smatralo da je izvršen zločin genocida, sem umišljaja, sud mora konstatovati da je ova vrsta krivičnog dela počinjena kako bi se potpuno ili delimično uništila određena nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa. Dakle, pored umišljaja, za postojanje zločina genocida mora postojati i cilj „potpunog ili delimičnog uništenja (istrebljenja) nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe“, koji se inače u teoriji krivičnog prava naziva kao „posebna namera“ (*dolus specialis*).

Zločin genocida može se počiniti u vreme rata, za vreme okupacije ili za vreme mira. U većini slučajeva genocid je počinjen tokom rata ili tokom okupacije.

Prema članu 7 gore navedene Konvencije, genocid i ostala dela navedena u članu III neće se smatrati, u pogledu ekstradicije, kao politička krivična dela.

Prema članu 104 KZRK-a, za krivično delo genocida isključena je mogućnost zastarevanja krivičnog gonjenja i izvršenja kazne.

Načelo univerzalne jurisdikcije važi na zločin genocida. Član 9 Statuta Haškog tribunala predviđa da su i Haški tribunal i nacionalni sudovi istovremeno nadležni za suđenje počiniocima genocida i drugih krivičnih dela protiv međunarodnog prava. Međutim, Haški tribunal ima prioritet nad domaćim sudovima i ima pravo da u bilo kojoj fazi suđenja zatraži prenos predmeta Haškom tribunalu.

Prema KZRK-u, počinilac zločina genocida može biti osuđen na najmanje petnaest godina ili na doživotnu kaznu zatvora.

2. Piratstvo (član 162)

Reč piratstvo potiče od grčke reči „**pirates**“ koja u klasičnom smislu znači **morski lopov, morski gusar, morski razbojnik** itd.

Prema članu 162, stav 1 KZRK-a, ovo krivično delo je počinio član posade ili putnik broda, aviona, osim vojnog ili javnog broda ili aviona, koji kršeći pravila međunarodnog prava i u nameri da sebi ili drugome pribavi imovinsku ili drugu korist ili da teško povredi drugo lice, izvrši protivpravno nasilje prema drugom brodu ili avionu ili prema licima ili stvarima na tom brodu ili avionu na otvorenom moru ili na teritoriji koja nije pod jurisdikcijom bilo koje države.

Ovo krivično delo, prema stavu 2 ovog člana, čini i član posade vojnog ili javnog broda ili aviona koji se pobunio i preoteo komandu na brodu ili avionu.

Što se tiče krivične odgovornosti, ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem, obično sa direktnom namerom.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo na otvorenom moru ili na teritoriji koja nije u nadležnosti nijedne države.

Kao što je to slučaj za krivično delo iz stava 1 ovog člana, kao i za krivično delo iz stava 2, zaprećena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

3. Krijumčarenje migrantima (član 164)

Krijumčarenje migranata je oblik trgovine ljudima, ali zbog svojih specifičnosti, a posebno zato što su žrtve ovog krivičnog dela samo migranti, KZRK ga je predvideo kao posebno krivično delo.

U vremenu u kojem živimo, krijumčarenje migranata poprimilo je alarmantne i vrlo opasne srazmere, izazivajući vrlo ozbiljne posledice.

Ova negativna pojava uglavnom je određena ekonomskim razlozima. Ljudi iz zemalja sa niskim ekonomskim razvojem nastoje da emigriraju u razvijenije zemlje i ovu situaciju iskorišćavaju druge osobe, koje se bave krijumčarenjem, odnosno trgovinom migranata radi ostvarivanja materijalne koristi. U cilju suzbijanja ove negativne pojave, kao i u mnogim krivičnim zakonima drugih država, u KZRK -u je ova aktivnost predviđena kao krivično delo.

Tako je u stavu 1, člana 164 KZRK-a predviđeno da se smatra da je svako ko je uključen u krijumčarenje migranata počinio ovo krivično delo.

Prema članu 164, stav 8, tačka 8.1. KZRK -a, izraz „**krijumčarenje migrantima**“ označava svaku radnju u cilju pribavljanja direktne ili indirektno finansijske ili druge imovinske koristi od nezakonitog ulaska u Republiku Kosovo lica koje nije državljanin Republike Kosovo, ili ulaska nekog lica bez obzira da li je to lice državljanin Republike Kosovo ili strani državljanin, na teritoriju neke države čiji to lice nije niti državljanin niti stalni stanovnik. Dok, prema tački 8.2. ovog stava, izraz „nezakonit ulazak“ označava prelazak granice ili granične linije Republike Kosovo bez ispunjenja neophodnih uslova za zakonit ulazak u Republiku Kosovo odnosno prelazak granice neke države bez ispunjavanja neophodnih uslova za zakonit ulazak u tu državu.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog A.B. proglasio krivim za krivično delo krijumčarenje migranata, jer se okrivljeni početkom oktobra 2008. godine, u Gnjanu, kako bi sebi pribavio imovinsku korist protivpravno, bavio trgovinom migrantima, pa je u početku kontaktirao oštećenog B.B, kome je obećao da bi mogao da ga pošalje u zemlje Zapadne Evrope, za iznos od 1.500 €, preko drugog lica A.H, tako da mu u nedostatku novca, kao zalogu uzima traktor marke „IMT“ F-765 , koji odvozi u Preševo i 10.10.2008. godine, oko 21.30, okrivljeni poziva oca oštećenog da se nađu u restoranu “X”, kako bi okrivljenom nadoknadio iznos od 1.500 €, za slanje njegovog sina u zemlje zapadne Evrope i kako bi mu vratili traktor, nakon čega je okrivljeni uhapšen, intervencijom Kosovske policije.²⁵⁹

U stavu 2, člana 164 kažnjavaju se i radnje u pripremi krivičnog dela krijumčarenje migranata. Prema ovoj zakonskoj odredbi, „ Ko u nameri da pribavi, neposredno ili posredno, finansijsku ili drugu korist, proizvede, snabde, obezbedi ili poseduje lažnu putnu ili ličnu ispravu, u cilju omogućavanja krijumčarenja migrantima, kazniće se novčanom kaznom do 500,000 (petsto hiljada evra) i kaznom zatvora u trajanju do pet (5) godina ”. Kažnjavanje pripremnih radnji izvršeno je zbog velike opasnosti od ovog krivičnog dela i iz kriminalno-političkih razloga, radi intervencije u krivičnom zakonu u što ranijoj fazi izvršenja ovog krivičnog dela.

Osim toga, stav 3 ovog člana, inkriminiše i postupanje osoba koje omogućavaju boravak migranata u drugim zemljama. Ova zakonska odredba propisuje da „Ko omogući licu koje nije državljanin Republike Kosovo da ostane na teritoriji Republike Kosovo, ili licu koje nije državljanin niti ima stalni boravak, da ostane u odnosnoj državi a da ne ispunjava potrebne zakonske uslove za boravak, na načine propisane u stavu 2. ovog člana ili na bilo koji drugi protivpravan način, kazniće se novčanom kaznom i kaznom zatvora u trajanju do jedne (1) godine”.

Pokušaj izvršenja krivičnog dela omogućavanja boravka migranata iz stava 3 ovog člana je kažnjiv.

Stav 5 ovog člana predviđa težak oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je učinjeno u slučajevima kada neko organizuje ili navodi druge da izvrše krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana, i predviđeno je da će se u ovom slučaju počinitelj kazniti novčanom kaznom do petsto hiljada (500,000) evra i kaznom zatvora u trajanju od sedam (7) do dvadeset (20) godina, ili kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do deset (10) godina za krivično delo iz stava 3 ovog člana.

Drugi, teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 6. ovog člana i smatra se da postoji kad je njegov počinitelj član grupe, ili tako da ugrožava ili može da ugrozi živote ili sigurnost odnosnih migranata, ili tako da sadrži nečovečno ili ponižavajuće postupanje, uključujući eksploataciju tih migranata. Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od najmanje pet godina.

²⁵⁹ Presuda Okružnog suda u Gnjanu, P.br. 185/2008, od dana 20.01.2009.

Dok je u stavu 7 gore navedenog člana predviđen još teži oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je počinjeno ako delo iz stavova 1, 2 ili 3 ovog člana prouzrokuje smrt jednog ili više lica, izvršilac će se kazniti novčanom kaznom i kaznom zatvora u trajanju ne manjem od deset (10) godina ili kaznom doživotnog zatvora.

Dok su posebni oblici ovog krivičnog dela predviđeni u stavu 10. gorenavedenog člana, koji se odnose na izvršenje ovog krivičnog dela u zemljama Evropske unije.

Što se tiče krivice, svi ovi oblici krivičnih dela su počinjeni sa umišljajem.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Stav 9 ovog člana propisuje da lice nije krivično odgovorno prema odredbama ovog člana ako je reč o migrantu koji je žrtva krivičnog dela iz ovog člana.

4. Trgovina ljudima (član 165)

Trgovina ljudima (trgovina ljudskim bićima) na Kosovu prvi put je predviđena kao krivično delo Uredbom UNMIK -a br. 2001/4 o zabrani trgovine ljudima na Kosovu.²⁶⁰

Trgovina ljudima je predviđena kao krivično delo kasnije i sa KZRK-om. Čak i u krivičnim zakonima različitih savremenih država, trgovina ljudima je predviđena kao krivično delo.

Stav 1 člana 165 KZRK-a predviđa da se svako ko učestvuje u trgovini ljudima kažnjava novčanom kaznom i zatvorom od pet do dvanaest godina. Dok, prema stavu 8, tačka 6.1. ovog člana izraz „trgovina ljudima“ označava vrbovanje, prevoz, prebacivanje, skrivanje ili prihvatanje osoba uz pretnju ili upotrebu sile ili drugih oblika prinude, otmicu, prevaru, laganje, zloupotrebu vlasti ili zloupotrebu nečijeg ranjivog položaja, ili davanje ili primanje isplate ili koristi da bi se postigla saglasnost lica koja ima vlast nad drugim licem, u svrhu njihove eksploatacije.

Shodno tome, radnje izvršenja krivičnog dela trgovina ljudima su: vrbovanje, prevoz, transfer, smeštaj ili prihvatanje lica.

Izraz „**vrbovanje**“ u smislu ovog krivičnog dela označava zaposlenje osobe i ne zahteva od podvodnika da namerava da plati datu osobu.

Izraz „**prevoz**“ u smislu ovog krivičnog dela označava fizičko pomeranje osobe sa jedne lokacije na drugu. Ovo ne mora nužno zahtevati prelazak državne granice i osoba može biti predmet trgovine ljudima i unutar Kosova.²⁶¹

²⁶⁰ Uredbu UNMIK-a br. 2001/4 o zabrani trgovine ljudima na Kosovu proglasio je specijalni predstavnik generalnog sekretara UN-a, gospodin Bernard Kouchner, a stupila je na snagu 12. januara 2001.

²⁶¹ U vezi sa ovim, vidi: Pravna analiza slučajeva trgovine ljudima na Kosovu, koju je pripremila Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Priština, 2007, str. 7 i IDRIZI, NEHAT : Vepra penale e trafikimit të njerëzve, Revista „Justicia”, Viti I, Nr.1, Instituti Gjyqësor të Kosovës, Prishtinë, 2009, str. 67-74.

Izraz „**premeštaj**“ u smislu ovog krivičnog dela označava radnje počinioca vezane za davanje kontrole nad žrtvom drugoj osobi, koja zatim „prihvata“ žrtvu trgovine ljudima.

Izraz „**prihvat**“ u smislu ovog krivičnog dela predstavlja preuzimanje kontrole nad žrtvom i obično od strane osobe koja je prethodno „vrbovala“ ili „premestila“ žrtvu trgovine ljudima.

Izraz „**smeštaj**“ u smislu ovog krivičnog dela znači obezbeđivanje sobe ili drugog prostora za tu osobu, ali bez priznavanja njegovog / njenog svojstva žrtve. Ako počinitelj osobi obezbedi sobu ili drugi prostor, prihvatajući je kao žrtvu trgovine ljudima, onda bi nastupilo „prihvatanje“, a ne „smeštaj“.

Kao što se vidi, radnje izvršenja ovog krivičnog dela definisane su alternativno i smatra se da je ovaj oblik ovog krivičnog dela učinjen ako se preduzme bilo koja od gore navedenih radnji.

Primeri iz sudske prakse ovog krivičnog dela

U jednom krivičnom predmetu, sud je proglasio okrivljenog H.Q. krivim, zbog krivičnog dela trgovine ljudima, jer je okrivljeni u vremenskom intervalu od kraja januara 2005. do 29. aprila 2005. godine, za potrebe eksploatacije, trgovao oštećenom S. U, tako što je primio i smestio u jedan stan, a zatim je pretnjama i drugim oblicima prinude uticao na dobijanje pristanka oštećene za pružanje seksualnih usluga drugim licima.²⁶²

Na osnovu člana 165 stav 6, tačka 6.1. KZRK-a, za postojanje krivičnog dela trgovina ljudima nije dovoljno da je preduzeta samo jedna ili neke od radnji izvršenja (vrbovanje, prevoz, premeštaj, smeštaj ili prihvat lica), već je potrebno da je ova radnja izvršena korišćenjem određenih sredstava. Da bi postojalo ovo krivično delo, radnje izvršenja moraju da su preduzete pretnjom ili upotrebom sile ili drugim oblicima prinude, kidnapovanjem, falsifikovanjem, prevarom ili zloupotrebom ovlašćenja ili položaja, ili osetljivim položajem, ili davanjem ili primanjem uplata ili beneficija radi dobijanja pristanka osobe koja ima kontrolu nad drugim osobom. Shodno tome, samo premeštaj, prihvat, smeštaj, vrbovanje ili prevoz osobe ne predstavlja samo po sebi krivično delo trgovine ljudima. Ovaj uslov važi samo ako je žrtva trgovine punoletna osoba i ne primenjuje se ako je žrtva trgovine dete, imajući u vidu da je članom 165, stav 8, tačka 6.4. KZRK-a, predviđeno da se vrbovanje, prevoz, prebacivanje, skrivanje ili prihvat dece u cilju eksploatacije smatraju „trgovinom ljudima“, čak i ako ne uključuju bilo koju radnju iz podstava 6.1. ovog stava.

Stav 2 člana 165 KZRK predviđa težak oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da postoji kad je krivično delo iz stava 1 ovog člana izvršeno u krugu od trista pedeset (350) metara od škole ili drugog okruženja koje koriste deca, ili kad se krivično delo vrši prema licu mlađem od osamnaest (18) godina.

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 3 ovog člana, za koji se smatra da postoji ako učinilac organizuje grupu lica za izvršenje krivičnog dela trgovina ljudima, iz stava 1. ovog člana, za šta je zaprećena novčana kazna do 500.000 € i kazna zatvora od sedam do dvadeset

²⁶² Presuda Okružnog suda u Prištini, P. br. 380/2005, od dana 16.02.2006.

godina. Kao što se vidi, za najteži oblik krivičnog dela trgovine ljudima zaprećena je zbirna novčana i kazna zatvora.

Dok stav 4 gorenavedenog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela, koje može izvršiti samo službeno lice. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ako krivično delo predviđeno ovim članom izvrši službeno lice zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja, učinilac će biti kažnjen zatvorom od pet do petnaest godina za delo predviđeno u stavovima 1 ili 2 i kaznom zatvora od najmanje deset godina za krivično delo iz stava 3.

Član 165, stav 6, tačka 6.3 KZRK-a, predviđa da pristanak žrtve trgovine ljudima na nameravanu eksploataciju nema značaja, kad je protiv te žrtve primenjena bilo koja od radnji navedenih u prethodnom podstavu 6.1. ovog stava.

Sve ove oblike krivičnih dela trgovina ljudima može izvršiti bilo koje lice, osim teškog oblika, iz stava 4 ovog člana, koje može učiniti samo službeno lice.

Kada je reč o krivici, svi ovi oblici ovog krivičnog dela mogu se izvršiti samo sa umišljajem. Pored umišljaja, za postojanje krivičnih dela trgovine ljudima mora postojati i određena svrha eksploatacije. Prema članu 165, stav 6, tačka 6.2. KZRK-a, izraz „eksploatacija“ onako kako se koristi u prethodnom podstavu 6.1. ovog stava obuhvata ali se ne ograničava na eksploataciju prostitutice drugih lica, pornografiju ili druge oblike seksualne eksploatacije, prošnjju, obavljanje prinudnog rada ili pružanje prinudnih usluga, ropstvo ili tretman sličan ropstvu, uzimanje ili vađenje organa ili tkiva.

Na osnovu gorenavedenog i člana 165, stav 6, tačka 1 KZRK-a, vidi se da se krivično delo trgovine ljudima, u principu, sastoji od ova tri elementa:

- 1) **Radnji izvršenja** (vrbovanje, prevoz, premeštaj, smeštaj ili prihvatanje lica),
- 2) **Sredstava izvršenja** (uz pretnju ili upotrebu sile ili drugih oblika prinude, otmicu, prevaru, laganje, zloupotrebu vlasti ili zloupotrebu nečijeg ranjivog položaja, ili davanje ili primanje isplate ili koristi da bi se dobila saglasnost lica koje ima vlast nad drugim licem) i
- 3) **Svrha eksploatacije** (eksploatacija prostitutice drugih lica, pornografiju ili druge oblike seksualne eksploatacije, prošnjju, obavljanje prinudnog rada ili pružanje prinudnih usluga, ropstvo ili tretman sličan ropstvu, uzimanje ili vađenje organa ili tkiva).

5. Druga krivična dela iz ove Glave

Poglavlje krivičnih dela protiv međunarodnog prava čine i sledeća krivična dela:

- Zločini protiv čovečnosti (član 143),
- Ratni zločini uz ozbiljno kršenje Ženevskih konvencija (član 144),

- Ratni zločini uz ozbiljno kršenje zakona i običaja ratovanja koji važe u međunarodnom oružanom sukobu (član 145),
- Ratni zločini uz ozbiljno kršenje zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija (član 146),
- Ratni zločini uz ozbiljno kršenje zakona i običaja koji važe u oružanim sukobima koji nisu međunarodnog karaktera (član 147),
- Napadi u oružanim sukobima koji nisu međunarodnog karaktera protiv instalacija koje sadrže opasne sile (član 148),
- Rekrutovanje ili mobilizacija dece u oružanim sukobima (član 149),
- Korišćenje zabranjenih sredstava ili metoda ratovanja (član 150),
- Neopravdano odlaganje repatrijacije ratnih zarobljenika ili civila (član 151),
- Protivpravno prisvajanje stvari od ubijenih ili ranjenih na bojnopolju (član 152),
- Ugrožavanje pregovarača (član 153),
- Organizovanje grupe radi izvršenja genocida, zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina (član 154),
- Odgovornost komandanta i drugih odgovornih lica (član 155),
- Podsticanje na agresivni rat ili oružani sukob (član 156),
- Zloupotreba međunarodnih znakova (član 157),
- Otmica letelice (član 158),
- Ugrožavanje bezbednosti civilne avijacije (član 159),
- Ugrožavanje bezbednosti pomorske plovidbe (član 160),
- Ugrožavanje bezbednosti fiksnih platformi smeštenih na kontinentalnom pragu (član 161) i
- Ropstvo, uslovi slični ropstvu i prisilan rad (član 163),
- Sakrivanje ličnih isprava ropskih žrtava ili trgovine ljudima (član 166),
- Ugrožavanje lica pod međunarodnom zaštitom (član 167),
- Ugrožavanje osoblja Organizacije Ujedinjenih nacija i pomoćnog osoblja (član 168),
- Uzimanje talaca (član 169),

- Nezakonito pribavljanje, dobijanje, upotreba, proizvodnja, posedovanje, premeštanje, izmenjivanje, odlaganje, širenje i oštećenje nuklearnog ili radioaktivnog materijala (član 170) i
- Pretnje upotrebom ili izvršenjem krađe ili razbojničke krađe nuklearnog ili radioaktivnog materijala (član 171).

GLAVA IV

KRIVIČNA DELA PROTIV ŽIVOTA I TELA

I. OPŠTI OSVRT

Krivična dela protiv života i tela jedna su od najvažnijih inkriminacija, kako u zakonima antičkog doba, tako i u zakonima kasnijih perioda, pa sve do danas. Neki opšti instituti krivičnog prava, poput nužne zaštite, krajnje nužde, saradnje itd. prvo su razmatrani isključivo kao problemi krivičnih dela protiv života i tela, a kasnije su ti instituti postali opšti instituti krivičnog prava. Za ova krivična dela u drevnom krivičnom zakonodavstvu, kao i u savremenom dobu, predviđene su najstrože kazne, jer su posledice ovih krivičnih dela velike, a u nekim slučajevima čak i nepopravljive.

Pod krivičnim delima protiv života i tela podrazumevamo krivična dela koja lišavaju čoveka života, nanose mu telesne povrede ili mu ugrožavaju život.

Međutim, treba napomenuti da su ljudski život i telo zaštićeni ne samo glavom koja uređuje krivična dela protiv života i tela, već i nekim drugim poglavljima posebnog dela KZRK-a. Tako su, na primer, život i telo čoveka zaštićeni glavom o krivičnim delima protiv čovečnosti i vrednostima zaštićenim međunarodnim pravom, glavom krivičnih dela protiv javnog zdravlja, glavom krivičnih dela protiv opšte sigurnost ljudi i imovine itd. Razlog što su propisana krivična dela protiv života i tela u drugim poglavljima KZRK-a leži u činjenici da pored života i ljudskog tela, posebno i u većoj meri, nastoji da zaštiti neke važne individualne, nacionalne i međunarodne vrednosti. Stoga se krivičnim delima protiv života i tela smatraju ona krivična dela koja uglavnom i isključivo napadaju život i telo čoveka, a ne bilo koju drugu vrednost zaštićenu krivičnim pravom.

Kao objekat zaštite krivičnih dela protiv života i tela su ljudski život i telesni integritet. Ljudski život podleže zaštiti krivičnog prava od početka i rođenja do smrti. Stoga, osim ubistva, ovo poglavlje krivičnih dela obuhvata i nedozvoljeni prekid trudnoće.

Ljudski život je nešto najdragocenije i ne može se zameniti ni sa čim drugim. Gubitkom života gube se sva druga ljudska prava, gubi se ljudsko postojanje.

Pravo na život je pravo koje garantuju i ustavi savremenih država i drugi osnovni zakoni. Ovo pravo je zagarantovano članom 25 Ustava Republike Kosovo, koji propisuje da „svaki pojedinac ima pravo na život”. Osim toga, pravo na život garantuju najvažniji međunarodni akti, kao što su:

- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (član 2),
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (član 3),
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (član 6),

- Konvencija o pravima deteta (član 6) itd.

Posledica ovih krivičnih dela je uništavanje, oštećenje ili ugrožavanje ljudskog života ili tela.

Počinitelj većine krivičnih dela protiv života i tela može biti svaka osoba. Međutim, neka krivična dela iz ove glave mogu počiniti samo lica koja poseduju određene kvalitete ili su u određenim odnosima sa žrtvom, npr. krivično delo ubistva novorođenčadi po porođaju, prema članu 176 KZRK-a, može izvršiti samo majka deteta itd.

Većina krivičnih dela protiv života i tela može se izvršiti samo sa umišljajem. Pored umišljaja, za postojanje nekih krivičnih dela iz ove glave mora postojati i određena svrha ili motiv učinioca, npr. teško ubistvo motivisano nacionalnošću, jezikom, verom ili nedostatkom vere, bojom kože, polom, rodnim identitetom, seksualnom orijentacijom ili zbog bliskosti sa osobama sa jednom od ovih zaštićenih karakteristika (član 173, stav 1, tačka 1.10 KZRK), teško ubistvo u svrhu pribavljanja imovinske koristi (član 173, stav 1, tačka 1.6. KZRK), teško ubistvo sa umišljajem da se poćini ili sakrije bilo koje drugo krivično delo (član 173, stav 1, tačka 1.7. KZRK-a) itd. Međutim, neka krivična dela protiv života i tela mogu se izvršiti i iz nehata, npr. krivično delo ubistvo iz nehata, prema članu 175 KZRK-a, krivično delo teške telesne povrede, iz člana 186, stav 6, KZRK-a itd.

Krivična dela protiv života i tela, u krivičnopravnoj teoriji se mogu podeliti ili svrstati u različite grupe, u zavisnosti kriterijuma koji se uzme u obzir.

Dakle, ako se uzme u obzir oblik krivice, krivična dela protiv života i tela mogu se podeliti u dve grupe:

- 1) Krivična dela protiv života i tela poćinjena sa umišljajem i
- 2) Krivična dela protiv života i tela učinjena iz nehata.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Ubistvo (član 172)

KZRK shodno načinu izvršenja krivičnog dela, motiva, lica koje je lišeno života (žrtve) i drugih okolnosti, predviđa tri vrste ubistava:

1. Ubistvo (član 172),
2. Teško ubistvo (član 173) i
3. Privilegovano ili lakše ubistvo (članovi 174 -176).

Iz ovoga se vidi da naš krivični zakon usvaja trojni sistem ubistava, sistem koji je usvojen u većini zemalja u regionu i šire.

Osnovni oblik ubistva predviđen je članom 172 KZRK-a. U krivičnopravnoj teoriji ovo ubistvo se inače naziva „obično ubistvo“.

Član 172 KZRK -a, koji predviđa „obično ubistvo“, ne pominje posebne karakteristike ovog krivičnog dela, već samo navodi „Ko drugog liši života, kazniće se ...“. Stoga, na osnovu ovoga možemo zaključiti da se običnim ubistvima, prema KZRK –u, u principu smatraju sva ona ubistva kojima nedostaju posebne karakteristike koje karakterišu teška i laka ubistva.

Radnja ubistva, prema članu 172 KZRK-a, podrazumeva lišavanje života drugog lica od strane počinioca.

Krivično delo ubistva, prema članu 172 KZRK-a, može se izvršiti činjenjem i nečinjenjem. Ovo krivično delo će biti učinjeno činjenjem kada učinilac preduzima aktivne radnje kako bi drugo lice lišilo života, npr. ispaljuje u njega hica iz vatrenog oružja, ubode ga nožem itd. Dok se nečinjenjem ovo krivično delo smatra počinjenim kada učinilac, zbog lišavanja života drugog lica, ne preduzme radnju koju je bio dužan da preduzme.

Primeri izvršenja krivičnog dela nečinjenjem

- Ako majka ne hrani svoje dete kako bi ga lišila života i samim tim zbog nedostatka hrane dete umre.

Kada je reč o načinu delovanja, krivično delo ubistva može se izvršiti direktnim ili indirektnim činjenjem. Krivično delo ubistva smatra se učinjenim direktnim činjenjem, kada učinilac svojim direktnim postupanjem liši drugo lice života, npr. udarcem sekirama ili nožem itd. Krivično delo ubistva smatra se učinjenim indirektno, ne samo činjenjem počinioca, već i posredovanjem drugog lica, čak i same žrtve.

Primeri izvršenja krivičnog dela ubistva indirektnim činjenjem

- Ako osoba A radi oduzimanja života osobi B poštom pošalje paket osobi B, koja sadrži eksploziv koji se aktivira pri otvaranju paketa i tako uzrokuje smrt osobe B.

- Ako osoba A da bi lišila života osobu B, stavi otrov u hranu osobe B, koja umre nakon što pojede hranu, itd.

Krivično delo ubistva može se izvršiti na različite načine, ali je u sudskoj praksi konstatovano da se ovo krivično delo najčešće vrši vatrenim oružjem, noževima, sekirama, otrovom, eksplozivom, tupim predmetom itd. U teoriji krivičnog prava, načini izvršenja krivičnog dela ubistva mogu se podeliti u tri grupe:

- 1) Fizička ili mehanička sredstva (oružje, eksploziv, čvrsto oruđe, noževi, sekire, električna energija, radiološka energija, vatrom itd.),
- 2) Hemikalije (otrov itd.) i
- 3) Psihička sredstva (izazivanjem velikog i iznenadnog straha kod žrtve, što može izazvati srčani udar itd.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog A.A. proglasio krivim za krivično delo ubistva, jer je isti u baru, posle kraće svađe, lišio života pokojnog B.B, udarivši ga dva puta nožem, u grudi, blizu srca.

Predmet zaštite krivičnog dela ubistvo je ljudski život. Ljudski život podleže zaštiti od ovog krivičnog dela, od trenutka rođenja do smrti. Momentom rođenja smatra se trenutak kada se fetus odvoji od majčine utrobe, dok se trenutkom smrti smatra trenutak kada prestanu vitalne funkcije organizma, nakon čega dolazi do trenutnog izumiranja aktivnosti tkiva i ćelija ljudskog organizma.

Proces smrti sastoji se od dve faze: kliničke smrti i biološke smrti.²⁶³ Kliničku smrt karakteriše takvo stanje organizma kada se nakon potpunog prestanka protoka krvi i disanja nastavlja biološka aktivnost tkiva koja traje najviše 10 minuta. Korišćenjem medicinskih mera oživljavanja, u ovom vremenskom intervalu, danas je postalo moguće da se mnogi ljudi vrate u život. Biološka smrt nastupa neposredno nakon kliničke smrti i karakteriše je stanje kada je organizam umro „u celosti“, jer u ovoj fazi dolazi i do cerebralne (moždane) smrti. Međutim, u nekim slučajevima smrt može biti biološka od samog početka.²⁶⁴ Biološka smrt je apsolutna smrt čoveka, jer uprkos preduzetim medicinskim merama, ljudski život se ne može povratiti. Stoga se u savremenom krivičnom pravu prihvata mišljenje da momentom smrti u krivičnim delima ubistva treba smatrati trenutak kada nastupa biološka smrt, u kom slučaju dolazi do smrti ljudskog mozga.

Lišavanje života drugog lica smatra se krivičnim delom ubistva, samo ako u konkretnom slučaju nije postojala neka okolnost koja isključuje protivzakonitost. Dakle, krivično delo ubistva neće postojati ako se lišavanje života izvrši postupanjem u nužnoj odbrani (član 12 KZRK) ili u uslovima krajnje nužde (član 13 KZRK), jer su nužna odbrana i krajnja nužda okolnosti koje isključuju protivzakonitost.

Posledica ovog krivičnog dela je smrt druge osobe.

Krivično delo ubistva, prema članu 172 KZRK-a, može se izvršiti samo sa umišljajem (neposrednim ili eventualnim). Ako jedna osoba nehatom liši drugu osobu života, izvršilac će biti odgovoran za krivično delo ubistvo iz nehata, iz člana 175 KZRK-a.

Svako lice može biti počiniac ovog krivičnog dela.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od najmanje pet godina.

Pošto je za krivično delo ubistva, član 172 KZRK-a, predviđena kazna zatvora od najmanje pet godina, onda se na osnovu člana 28, stav 2 KZRK-a kažnjava pokušaj izvršenja ovog krivičnog dela.

²⁶³ MEKSI, SOKRAT; ÇIPI, BARDHYL: Mjekësia ligjore, Tiranë, 2003, str. 19-20.

²⁶⁴ *Idem*, str. 20.

Primeri krivičnog dela ubistva u pokušaju

U jednom krivičnom predmetu sud je okrivljenog A.T. proglasio krivim za krivično delo ubistva u pokušaju, pošto je okrivljeni A.T, zbog nerešenih komšijskih odnosa u vezi ograđivanja dvorišta okrivljenog i oštećenog R.C, nakon kraće svađe, ispalio 3 hica iz automatskog oružja u pravcu oštećenog R.C., ali nije uspeo da ga ustrelji jer se oštećeni sakrio iza betonskog stuba svoje kuće.

Krivični zakoni država regiona predviđaju određene posebne oblike ubistva, koje KZRK ne predviđa, npr. ubistvo s predumišljajem²⁶⁵, ubistvo iz osvete²⁶⁶, ubistvo izvršeno prekoračenjem granica nužne odbrane²⁶⁷, ubistvo iz plemenitih motiva²⁶⁸, ubistvo na zahtev žrtve²⁶⁹, ubistvo iz samilosti²⁷⁰, ubistvo osobe sa fizičkim, psihičkim smetnjama ili teško obolele osobe²⁷¹ itd.

2. Teško ubistvo (član 173)

Teško ubistvo se u krivičnopravnoj teoriji inače naziva „kvalifikovano ubistvo". Teško ubistvo nastupa samo u slučajevima ubistava koje je krivično zakonodavstvo predvidelo kao takvo. Ova ubistva se smatraju teškim, jer su počinjena u posebno teškim okolnostima i izazivaju vrlo ozbiljne posledice.

Sva teška ubistva mogu se učiniti samo sa umišljajem. Osim umišljaja, za postojanje nekih teških ubistava mora postojati i određena namera ili motiv počinioca, npr. teško ubistvo radi pribavljanja imovinske koristi, teško ubistvo radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela, teško ubistvo iz rasnih, nacionalnih ili verskih pobuda itd.

Počinitelac teškog ubistva (aktivni subjekt) može predstavljati bilo koje lice, dok žrtva nekog teškog ubistva (pasivni subjekt) mogu biti samo osobe koje poseduju određene kvalitete, npr. dete, trudnica itd.

Za ovaj posebno težak oblik krivičnog dela predviđena je kazna zatvora od najmanje deset godina ili doživotni zatvor.

Član 173 KZRK-a predviđa sledeća teška ubistva:

1. liši života dete;
2. liši života trudnicu;

²⁶⁵ Član 78, stav 1 KZRA.

²⁶⁶ Član 78, stav 2 KZRA.

²⁶⁷ Član 83 KZRA.

²⁶⁸ Krivični zakonik Republike Makedonije.

²⁶⁹ Krivični zakonik Republike Hrvatske.

²⁷⁰ Krivični zakonik Republike Srbije.

²⁷¹ Član 79 KZRA.

3. liši života člana porodice;
4. liši života drugo lice na svirep i podmukao način;
5. liši života drugo lice i tom prilikom ugrozi živote jednog ili više drugih lica;
6. liši života drugo lice u cilju pribavljanja imovinske koristi;

7. liši života drugo lice u cilju izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela, ili u cilju sprečavanja tog lica da svedoči ili da na drugi način pruži informacije policiji ili u krivičnom postupku;

8. liši života drugo lice iz osвете ili drugih niskih pobuda, uključujući tu i odnos povodom svedočenja ili pružanja informacije na drugi način policiji ili u krivičnom postupku;

9. liši života službeno lice pri vršenju službene dužnosti ili u vezi sa službenom dužnošću;

10. liši života drugo lice zbog pobude zasnovane na nacionalnosti, jezika, verskog ubeđenja ili nepostojanja verskog ubeđenja, boje kože, pola, rodnog identiteta, seksualnog opredeljenja ili zbog njihove naklonosti prema osobama koje imaju neku od prethodno navedenih zaštićenih osobina;

11. svesno izvrši dva ili više ubistava, osim dela propisanih u članovima 174. i 176. ovog zakonika; ili

12. liši drugo lice života, a ranije je bio osuđen za ubistvo, osim dela propisanih u članovima 174. i 176. ovog zakonika;

Nije isključena mogućnost lišavanja života osobe koja može sadržati elemente dva ili više teških ubistava. Na primer, ako izvršilac surovo liši života ženu za koju zna da je trudna ili ako učinilac liši života službeno lice u vršenju gore navedenih dužnosti, namerno ugrožavajući život jedne ili više drugih osoba itd.

Teška ubistva su taksativno predviđena članom 173 KZRK-a i mogu se sistematizovati prema sledećim kriterijumima:

- a) Prema načinu izvršenja ubistva: okrutno ili podmuklo izvršeno ubistvo; ubijanje druge osobe namerno ugrožavajući život jedne ili više osoba i ubijajući tu osobu okrutno ili podmuklo,
- b) Prema objektu zaštite: ubistvo deteta; ubistvo trudnice, ubistvo člana porodice i ubistvo drugog službenog lica u vršenju službene dužnosti ili u vezi sa službenom dužnošću

- c) Prema motivima: ubistvo iz rasnih, nacionalnih ili verskih pobuda; ubistvo radi pribavljanja protivpravne imovinske koristi; ubistvo radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela i ubistvo iz beskrupulozne osvete ili iz drugih niskih pobuda,
- d) Prema posledicama: ubistvo sa uništavanjem dve ili više osoba, osim krivičnih dela propisanih članovima 174 i 176 KZRK-a i
- e) Prema ranijem ponašanju počinioca: ubistvo osobe od strane počinioca koji je prethodno osuđivan za ubistvo, osim za krivična dela propisana članovima 174 i 176 KZRK-a.

Uprkos gore navedenoj sistematizaciji teških ubistava, koja može biti razumna, u nastavku se teška ubistva tretiraju prema redosledu definisanom članom 173 KZRK-a.

2.1. Ubistvo deteta

Prema članu 113, stav 22 KZRK-a, izraz „dete“ označava lice koje nije navršilo osamnaest godina. Takođe, prema članu 1 Konvencije o pravima deteta²⁷², pod detetom se podrazumeva svako ljudsko biće mlađe od osamnaest godina.

Deca uživaju posebnu zaštitu zakonskim odredbama KZRK-a, imajući u vidu da su brojne zakonske odredbe predvidele kao teške ili kvalifikovane oblike krivičnih dela, slučajeve kada su ova krivična dela počinjena nad decom. Shodno tome, član 173, stav 1, tačka 1.1. KZRK-a, predviđa kao teško ubistvo, lišavanje deteta života. Stoga, u slučajevima kada neko lice liši života dete ili lice koje nije navršilo osamnaest godina, prema KZRK-u, smatra se da je izvršilo krivično delo teškog ubistva. Na osnovu ovog koncepta, ubistvo deteta, u moralnom i socijalnom smislu, teže je od ubistva punoletne osobe.

Da bi bio krivično odgovoran za ovaj teški oblik teškog ubistva, izvršilac u vreme izvršenja mora da je bio svestan da je predmet napada dete. Ako je učinilac u zabludi u pogledu uzrasta, odnosno ako je učinilac pogrešno mislio da punoletnoj osobi oduzima život, tada će u ovim slučajevima biti odgovoran za krivično delo obično ubistvo, podrazumeva se ako nije došao do izražaja drugi element kvalifikacije ovog dela.

Iz svega gorenavedenog vidi se da su za postojanje ovog oblika teškog ubistva potrebna dva elementa:

- 1) Element objektivne prirode, koji se sastoji u lišavanju života deteta i
- 2) Element subjektivne prirode koji se sastoji u svesti i želji počinioca da dete liši života.

²⁷² Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 20. novembra 1989. godine usvojila Konvenciju o pravima deteta. Na osnovu člana 22 Ustava Republike Kosovo, ova Konvencija se direktno primenjuje na Kosovo, u smislu ljudskih prava i sloboda koje garantuje.

2.2. Lišavanje trudnice života

Okolnost da je žena trudna u mnogim oblastima prava podrazumeva poseban tretman i zaštitu. Takva posebna zaštita predviđena je i krivičnim zakonom. Shodno tome, u slučajevima kada neko trudnici oduzme život, prema KZRK-u, smatra se da je počinio teško ubistvo, jer takvim ubistvom izvršilac ne samo da ubija trudnicu, već i dete u majčinoj utrobi.

Član 173, stav 1, tačka 1.2. KZRK-a, predvideo je kao teško ubistvo, ubistvo žene za koju počinilac zna da je trudna.

Da bi se smatralo da je počinjeno ovo krivično delo teškog ubistva, počinilac mora biti svestan, mora znati da je žena trudna i uprkos tome joj oduzeti život.

Stoga su za postojanje ovog oblika teškog ubistva potrebna dva elementa:

- 1) Element objektivne prirode, koji se sastoji u lišavanju trudnice života i
- 2) Element subjektivne prirode koji se sastoji u svesti i želji počinioca da trudnicu liši života.

Ako je učinilac doveden u zabludu u vezi sa činjenicom da li je žena kojoj oduzima život trudna, odnosno ako učinilac pogrešno smatra da lišava života ženu koja nije trudna, onda će u ovim slučajevima odgovarati za neko drugo krivično delo (obično ubistvo, teško ubistvo itd.), u zavisnosti od načina izvršenja, oblika krivice, motiva i drugih okolnosti.

2.3. Ubistvo člana porodice

Prema članu 113, stav 26 KZRK-a „Član porodice je roditelj, roditelj usvojlac, dete, usvojeno dete, brat ili sestra, suprug ili supruga, krvni srodnik koji živi u istom domaćinstvu, ili lice sa kojim izvršilac živi u vanbračnoj zajednici. Prema članu 173, stav 1, tačka 1.3. KZRK-a, lišavanje života člana porodice smatra se teškim ubistvom.

2.4. Svirepo ili podmuklo ubistvo

Ovo krivično delo predviđeno članom 173, stav 1, tačka 1.4. KZRK-a ima dva oblika:

- 1) Svirepo ubistvo i
- 2) Podmuklo ubistvo.

1) U krivičnopravnoj teoriji, svirepo ubistvo se inače naziva „**varvarskim ubistvom**“ . Svirepo ubistvo postoji kada počinilac namerno preduzme takve radnje koje žrtvi nanose veliki fizički i psihički bol. Fizički i psihički bol moraju nadmašiti bol i patnju koje obično uzrokuje svako ubistvo. Ovo je naročito slučaj sa postepenim lišavanjem života, masakrom žrtve, produžavanjem smrtonosnih muka, sakaćenjem udova pre izazivanja smrti žrtve, uskraćivanjem hrane ili vode, ubadanjem žrtve u različitim delovima tela, pre nego što joj zada smrtonosni udarac i slično. Iz ovoga se može zaključiti da su za postojanje ove vrste teškog ubistva potrebna dva elementa, jedan objektivne, a drugi subjektivne prirode.

Objektivni element leži u nanošenju velike patnje i bola žrtvi, dok subjektivni element u svesti i želji, odnosno pristanku počinioca da izazove tako veliku fizičku i psihičku patnju i bol.

2) Podmuklo ubistvo odlikuje se objektivnim i subjektivnim karakteristikama. Sa objektivne tačke gledišta, u ovoj vrsti teškog ubistva izvršilac deluje pritajeno, dok u subjektivnom pogledu, na lukav, odnosno varljiv, nepošten i zlonamerni način, zloupotrebljavajući posebno poverenje žrtve, njen težak položaj i nedužnost. I ovde objektivne i subjektivne karakteristike prevazilaze tajnovitost i lukavstvo, koje obično odlikuju ubistva sa umišljajem. Podmukla ubistva uključuju ubistva u snu, trovanjem, ubistvo iza leđa, pritajeno itd.

Međutim, moguće je da lišavanje života osobe može sadržati elemente svirepog ubistva i podmuklog ubistva.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog N.F. proglasio krivim, za krivično delo teško ubistvo, jer je okrivljeni sa umišljajem svirepo i podmuklo lišio života pokojnu L.N, tako što joj je dok je pokojnica šetala ulicom, okrivljeni prišao na udaljenosti od 2-3 metra iza žrtvinih leđa i bez upozorenja iz automatske puške ispalio rafal, pogađajući je u leđa, od čega je žrtva pala licem ka zemlji a nezadovoljan time, on je ispalio još 7 - 8 hitaca u pokojnicino telo.²⁷³

2.5. Ubistvo drugog lica i tom prilikom svesno ugrožavanje života jednog ili više drugih lica

Prema članu 173, stav 1, tačka 1.5. KZRK-a, ovaj oblik teškog ubistva postoji kada počinitelj liši života drugu osobu i tom prilikom namerno ugrozi život jedne ili više drugih osoba.

Smatra se da je ovo teško ubistvo učinjeno kada učinilac, da bi izvršio krivično delo ubistva, koristi takva sredstva ili deluje u takvim okolnostima u kojima ugrožava život i neke druge osobe, osim one kojoj je namenjeno učinjeno delo. Za takvo postupanje potrebno je da postoji mogućnost konkretne opasnosti. Krivica se za ovo može pripisati počiniocu, ako je bio svestan pomenute opasnosti i hteo je ili je bio svestan mogućnosti da je izazove i na to je pristao, pa se ovo delo može izvršiti sa direktnom ili sa eventualnim umišljajem. Ovo delo se obično vrši kada učinilac koristi ona sredstva, čije delovanje ne može da kontroliše, npr. eksploziv, vatreno oružje, automatsko oružje, koje koristi u potpunosti ili pri pucanju na žrtvu, koja je u društvu drugih ljudi, na ulici u kojoj ima prolaznika, na pijaci, na autobuskoj stanici, u baru sa ljudima itd.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu sud je okrivljenog S.S, proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je okrivljeni, zbog prethodnog sukoba i loših odnosa, sa umišljajem oštećenom A.A oduzeo život i ugrozio život oštećenog B.B, tako što je dok je pokojni A.A upravljao svojim traktorom, u čijoj je kabini bio i oštećeni B.B, po približavanju okrivljenom S.S, koji ih je čekao na ulici, okrivljeni iz pojasa izvukao

²⁷³ Presuda Okružnog suda u Gnjilanu, P. br. 113/2007, od dana 26.09. 2007.

svoj revolver marke „TT“ i ispalio tri hica u pravcu preminulog A.A, izazivajući njegovu neposrednu smrt, i u tom slučaju sa umišljajem doveo u opasnost i život oštećenog B.B.²⁷⁴

2.6. Ubistvo osobe u cilju pribavljanja imovinske koristi

Ubistvo osobe radi pribavljanja imovinske koristi, se u krivičnoppravnom teoriji takođe naziva „**ubistvom iz računa**“ .

Ubistvom lica radi pribavljanja imovinske koristi smatra se slučaj kada je lišenje života drugog učinjeno radi pribavljanja imovinske ili materijalne koristi sebi ili drugome. Imovinska ili materijalna korist može podrazumevati i potraživanja radi povećanja bogatstva i u ometanju smanjenja bogatstva.

Za postojanje ovog krivičnog dela nije potrebno da se i pribavi imovinska korist niti se traži da je korist protivpravna. Stoga se smatra da je čak i onaj ko ubije svog dužnika da bi od njega iznudio novac i tako naplatio svoj dug, počinio ovu vrstu teškog ubistva.

Razlika između ovog ubistva i pljačke, kao i razbojničke krađe koje su dovele do smrti neke osobe, leži u činjenici da je u ubistvu iz računa, namera počinioca usmerena na ubistvo osobe, a interes je samo motiv lišenja života, dok je kod pljačke i razbojničke pljačke namera počinioca usmerena na pribavljanje tuđe pokretne stvari, tako da je ubistvo samo sredstvo za ostvarenje ovog cilja. Osim toga, sa objektivnog stanovišta pljačke i razbojništva, prenos imovine se vrši na licu mesta sa žrtve na počinioca krivičnog dela, dok ubistvo lica radi pribavljanja imovinske koristi ne znači da se svaki put prenos imovine vrši na licu mesta, sa žrtve na počinioca krivičnog dela, ali može kasnije, npr. nasleđem²⁷⁵. Dakle, ubistvo osobe radi pribavljanja imovinske koristi postojalo bi ako počinilac lišio drugo lice života radi nasleđivanja njegove imovine. Takođe, ubistvom lica radi pribavljanja imovinske koristi, smatra se ubistvo poverioca kako mu se ne bi isplatio dug ili „**plaćeno ubistvo**“, koje bi postojalo ako npr. osoba A plati osobu B, kako bi osoba B lišila života osobu C.

2.7. Ubistvo drugog lica u cilju izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela, ili u cilju sprečavanja tog lica da svedoči ili da na drugi način pruži informacije policiji ili u krivičnom postupku

Ovo krivično delo ima tri oblika:

- 1) Ubistvo s namerom izvršenja krivičnog dela,
- 2) Ubistvo s namerom prikrivanja drugog krivičnog dela, i
- 3) Ubistvo radi sprečavanja osobe da svedoči ili na drugi način da informacije policiji ili u krivičnom postupku.

²⁷⁴ Presuda Okružnog suda u Gnjilanu, P. br. 99/2007, od dana 23.01. 2008.

²⁷⁵ ELEZI, ISMET: Mbrojtja juridike penale e pasurisë, Tiranë, 2002, str. 90.

1) Prvi oblik ovog krivičnog dela počinjava učinilac koji drugom licu oduzme život, kako bi omogućio ili olakšao izvršenje drugog krivičnog dela. Ovde ubistvo prethodi izvršenju drugog krivičnog dela. Drugo krivično delo ne mora nužno biti počinjeno, bitno je da je ubistvo počinjeno u tu svrhu. Ova vrsta ubistva podrazumeva da je počinjeno sa namerom da se dovrši drugo započeto krivično delo. Ako je počinjeno drugo krivično delo, onda nastupa spajanje krivičnih dela.

2) Drugi oblik ovog krivičnog dela smatra se počinjenim, kada učinilac drugom oduzme život kako bi sprečio otkrivanje krivičnog dela, koje je prethodno počinio ili koje izvršava. Takvi slučajevi podrazumevaju npr. ubistvo svedoka; ili ako osoba A počinio krivično delo silovanja nad osobom B i plaši se da će je osoba B prijaviti policiji, i liši života osobu B itd.

3) Treći oblik ovog krivičnog dela smatra se počinjenim, kada učinilac liši drugo lice života kako bi ga sprečio u davanju iskaza ili na drugi način da da informacije policiji ili u krivičnom postupku.

U sva tri navedena oblika ovog krivičnog dela motiv je važan, odnosno, da se drugo lice liši života kako bi se počinilo ili prikrilo drugo krivično delo ili sprečilo lice da svedoči ili na drugi način da informacije policiji ili u krivičnom postupku. Drugo delo treba da bude krivično delo, a ne bilo koje drugo protivpravno delo, npr. prekršaj ili privredni prestup.

2.8. Ubistvo iz osвете ili drugih niskih pobuda uključujući tu i odnos povodom svedočenja ili pružanja informacije na drugi način policiji ili u krivičnom postupku

Prema ovoj zakonskoj odredbi, svako ubistvo iz osвете se ne smatra teškim ubistvom. Da bi ovo teško ubistvo postojalo, osвета mora biti hladnokrvna. U teoriji krivičnog prava, ubistvo iz hladnokrvne osвете podrazumeva sledeće slučajeve²⁷⁶ :

- kada je osвета uperena protiv nedužnog člana porodice,
- kada očigledno nije u srazmeri sa prethodno pretrpljenim zlom,
- kada se veliki broj osoba liši života,
- kada je izvršena iz osвете (osvetom protiv osвете),
- kada je izvršena protiv osobe koja je pravosnažno osuđena ili oslobođena za prethodno krivično delo,
- kada su u slučaju osвете povređena neka od postojećih pozitivnih pravila običajnog prava,

²⁷⁶ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, Prishtinë, 2014, str. 163-167.

- kada je izvršena osveta nad licem koje je po zakonu počinilo neko delo ili je na to primorano (npr. ubistvo iz osвете policajca, tužioca ili sudije koji je preduzeo nešto na osnovu zakona itd.).

Sa druge strane, niskim pobudama, u smislu ovog oblika teškog ubistva, smatraju se oni motivi koji su u strogoj suprotnosti sa postojećim društveno-etičkim pravilima i zbog kojih je počinilac strogo ukoren u moralnom smislu.

Konstatacije Vrhovnog suda Kosova u vezi sa niskim pobudama

Vrhovni sud Kosova je u krivičnom predmetu konstatovao da „niske pobude počinioaca, subjektivno, predstavljaju odraz postupaka jedne osobe amoralnog, asocijalnog karaktera i druge osobine koje govore o negativnim, nehumanim tendencijama, koje nisu dostojne čoveka.²⁷⁷

To su naročito niski ili krajnji motivi. Takvim se može smatrati ubistvo supružnika kako bi se uklonila prepreka za nastavak ljubavnog odnosa sa drugom osobom. Ubistvo iz niskih pobuda takođe se može smatrati ubistvom radi pribavljanja koristi koja nije materijalne prirode, ali može doneti takvu dobit.

Primeri ubistva iz niskih pobuda

- ubistvo radi eliminisanja konkurenta na poslu ili u sportskom takmičenju;
- ako osoba A liši života osobu B, radi budućeg seksualnog odnosa sa suprugom osobe B, itd.

Takođe, ovaj oblik teškog ubistva obuhvata i lišavanje lica života u cilju hladnokrvne osвете ili drugih niskih pobuda, uključujući tu i osvetu povodom svedočenja ili pružanja informacije na drugi način policiji ili u krivičnom postupku.

2.9. Ubistvo službenog lica u vršenju službene dužnost ili u vezi sa službenom dužnošću

U skladu sa ovom zakonskom odredbom, teškim ubistvom smatra se lišavanje života službenog lica pri vršenju službene dužnost ili u vezi sa službenom dužnošću. Član 113 stav 2 KZRK-a predviđa da službeno lice znači:

1. lice koje u državnom organu obavlja službene poslove;
2. lice koje je izabrano, imenovano ili postavljenu u državnom organu, organu lokalne samouprave ili lice koje stalno ili privremeno vrši službene dužnosti ili službene funkcije u tim organima;
3. lice u instituciji, preduzeću ili u nekim drugom subjektu nadležnom za obavljanje javnih ovlašćenja koja odlučuje o pravima, obavezama ili interesima fizičkih ili pravnih lica ili za javni interes;

²⁷⁷ Presuda Vrhovnog suda Kosova, AP. br. 120/2000, od dana 19.10.2000.

4. službenim lice se smatra i lice kome je povereno stvarno obavljanje određenih službenih dužnosti ili radova и

5. vojno lice, osim kada se radi o odredbama glave XXXIII (krivična dela protiv službenih dužnosti) ovog Zakonika.

Važno je napomenuti da bi se ovaj oblik teškog ubistva mogao smatrati počinjenim, ubistvo službenog lica mora se dogoditi tokom vršenja službene dužnosti ili u vezi sa službenom dužnošću.

2.10. Ubistvo drugog lica zbog pobude zasnovane na nacionalnosti, jezika, veroispovesti ili nepostojanju verskog ubeđenja, boje kože, pola, rodnog identiteta, seksualnog opredeljenja ili zbog njihove naklonosti prema osobama koje imaju neku od prethodno navedenih zaštićenih osobina

Prema krivičnom pravu, životi ljudi zaštićeni su na isti način, bez obzira na njihovu nacionalnost, veru, rasu itd. Međutim, ako neko lice liši života drugo lice i zbog pobude zasnovane na nacionalnosti, jeziku, verskom ubeđenju ili nepostojanju verskog ubeđenja, boje kože, pola, rodnog identiteta, seksualnog opredeljenja ili zbog njihove naklonosti prema osobama koje imaju neku od prethodno navedenih zaštićenih osobina, ovaj motiv bude manifestovan u većem stepenu ugroženosti. Iz tog razloga, KZRK takođe smatra ubistvo iz gore navedenih pobuda teškim ubistvom.

2.11 Ubistvo sa umišljajem dve ili više osoba

Ovo krivično delo teškog ubistva²⁷⁸ je učinjeno, ako je učinilac namerno lišio života dve ili više osoba, osim za dela predviđena članovima 174 i 176 KZRK-a (ubistvo izvršeno u stanju jake razdraženosti i ubistvo novorođenčeta pri porođaju). Prema ovoj zakonskoj odredbi, smatra se da je ovo teško ubistvo počinjeno ako je učinilac počinio dva ili više ubistava u idealnoj ili stvarnoj zajednici, ali pod uslovom da je krivični postupak isti i da je učinilac osuđen na jedinstvenu kaznu.

Ubistva mora da su počinjena namerno, sa direktnim ili eventualnim umišljajem. Stoga se ubistva iz nehata ne mogu kvalifikovati prema ovoj zakonskoj odredbi. U krivičnopravnoj teoriji, ni ovakvo ubistvo ni ubistvo počinjeno prekoračivanjem granica nužne odbrane ili krajnje nužde ne smatraju se takvim ubistvom.

Ova vrsta ubistva ne uključuje samo obično ubistvo, već i teško ubistvo.

2.12. Ubistvo osobe od strane počinioca koji je ranije osuđivan za ubistvo

²⁷⁸ Ovo teško ubistvo je u stranoj literaturi poznato kao „serijsko ubistvo”, a njihovi počinioci kao „serijske ubice”.

Čak i u ovom teškom ubistvu, počinilac mora da je izvršio dva ili više ubistava. Ovo teško ubistvo postoji ako je počinilac lišio života osobu, a izvršilac je prethodno bio osuđivan za krivično delo ubistva, osim za krivična dela koja su predviđena članovima 148 i 150 ovog KZRK (ubistvo izvršeno u stanju teške razdraženosti i ubistvo novorođenčeta tokom porođaja).

3. „Privilegovana“ ubistva

Zbog posebno olakšavajućih okolnosti u kojima su počinjena neka ubistva, u savremenom krivičnom pravu smatraju se privilegovanim, odnosno lakšim oblicima ubistava.

Prema KZRK-u, privilegovanim ubistvima se smatraju:

- 1) ubistvo izvršeno u stanju jake razdraženosti (član 174),
- 2) ubistvo iz nehata (član 175) и
- 3) ubistvo novorođenčeta pri porođaju (član 176).

U nekim krivičnim zakonima zemalja regiona, privilegovanim ubistvom smatra se ubistvo izvršeno prekoračenjem granica nužne odbrane i ubistvo na zahtev žrtve.

3.1. Ubistvo izvršeno u stanju jake razdraženosti (član 174)

Ubistvo izvršeno u stanju jake razdraženosti²⁷⁹ prema članu 174 KZRK-a, smatra se počinjenim ako počinilac liši života drugog u stanju jake razdraženosti izazvane bez njegove krivice napadom,

ponižavanjem ili teškim vređanjem od strane ubijenog lica.

Za postojanje ovog ubistva, potrebno je da su ispunjena sledeća tri uslova:

- 1) da je ubistvo izvršeno u stanju jake razdraženosti;
- 2) da je učinilac krivičnog dela, ne svojom krivicom, dospao u takvo stanje usled napada, zlostavljanja ili teške uvrede od strane ubijenog lica; i
- 3) da je ubistvo počinjeno u afektu.

1) Jaka razdraženost smatra se da postoji u situacijama kada se izazove vanredno psihičko stanje, u kom slučaju počinilac, bez kritičkog prosuđivanja, odlučuje u datom trenutku (na licu mesta) da počinii ubistvo. To su upravo afektivna stanja visokog stepena.

Konstatacije Vrhovnog suda Kosova u vezi sa jakom razdraženošću

²⁷⁹Ovaj oblik privilegovanog ubistva u krivično-pravnoj literaturi naziva se i izrazima „izazvano ubistvo“, „ubistvo u afektu“, „ubistvo u mahu“ itd. U članu 82 KZRA ovo ubistvo se naziva „ubistvom izvršenim u stanju jake psihičke razdraženosti“ i sastoji se od ubistva sa predumišljajem počinjenog u stanju snažnog psihičkog rastrojstva izazvanog nasiljem ili teškim vređanjem žrtve.

Vrhovni sud Kosova je u jednom krivičnom predmetu našao da se „jaka psihička razdražljivost smatra vanrednim psihičkim stanjem, u kom slučaju počilnac bez kritičke osude izvršava zločin, budući da ga je žrtva prethodno uvredila ili napala. Razdraženost u smislu ove odredbe predstavlja ono što duboko utiče na osećaj dostojanstva osobe, napad i uvreda, koji, prema načinu i intenzitetu, mogu dovesti okrivljenog u stanje snažne razdraženosti, dakle ne podrazumeva svaku prepirku, uvredu ili napad ”.²⁸⁰

Međutim, ako takvo stanje afekta dovede počinioca u stanje potpune neuračunljivosti ili u stanje značajno smanjene uračunljivosti, onda važe odredbe člana 18, stavovi 1 ili 2 KZRK-a.

2) Drugi uslov za postojanje ovog krivičnog dela je da učinilac treba biti doveden u stanje snažnog psihičkog ili mentalnog rastrojstva, bez svoje krivice, zbog napada, zlostavljanja ili teške uvrede od strane ubijenog. Počinilac je, bez svoje krivice, doveden u stanje snažnog psihičkog ili mentalnog rastrojstva i nije on prvobitno izazvao napad ili tešku uvredu. Mora postojati uzročno-posledična veza između napada, odnosno zlostavljanja ili teške uvrede i snažnog psihičkog rastrojstva. Napad, zlostavljanje ili teška uvreda ne moraju nužno biti upereni direktno protiv počinioca ubistva, ali mogu biti usmereni i protiv njegove rodbine, npr. roditelji, braća, deca, supružnici itd.

Napad, zlostavljanje ili uvreda treba da budu teški,²⁸¹ kako bi počinioca doveli u stanje jakog psihičkog rastrojstva.

U krivičnopravnoj teoriji i sudskoj praksi prevladava mišljenje da napad, u smislu ove zakonske odredbe, treba da bude usmeren samo na lica, a ne na imovinu.

Napad, zlostavljanje ili tešku uvredu trebalo da je izazvala samo ubijena osoba, a ne druga lica.

Smatra se da je ubistvo izvršeno u stanju mentalnog afekta, ako se dogodilo neposredno nakon napada, zlostavljanja, odnosno nakon uvrede i pod uticajem afekta. Međutim, nije potrebno da se svaki put izvrši neposredno nakon napada ili uvrede. Važno je da postoji vremenski kontinuitet između rastrojstva i ubistva, da postoji jedinstvo u toku razvoja afektivnog stanja određenog intenziteta.

Posledica ovog krivičnog dela je lišavanje života druge osobe.

Počilnac ovog krivičnog dela može biti svako lice i za ovo krivično delo zaprećena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

3.2. Ubistvo iz nehata (član 175)

Ubistvo iz nehata postoji u slučajevima kada je jedno lice lišeno života zbog nehata učinioca krivičnog dela. Ovo krivično delo smatra se lakšim oblikom ubistva ili privilegovanim ubistvom samo zbog oblika krivice zbog kojeg je počinjeno. Razlika između ovog ubistva i

²⁸⁰ Presuda Vrhovnog suda Kosova, AP. br. 1/2005, od dana 26.04.2005.

²⁸¹ Prema rečima profesora Ismeta Elezija, uvredom se smatra i situacija kada počilnac sretne svoju ženu u seksualnom odnosu sa drugom osobom. ELEZI, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, Tiranë, 2002, str. 56.

običnog i teškog ubistva povezana je sa krivicom, jer se obično i teško ubistvo može izvršiti samo sa umišljajem.

Kod ubistva iz nehata, lišavanje života osobe se dešava na specifičan način, obično na drugačiji način od lišavanja života sa umišljajem. Ovde se obično radi o radnjama koje su preduzete sa nekom drugom svrhom, a ne sa svrhom lišenja života osobe. Usled radnji počinioca, smrt drugog lica je prouzrokovana kao sporedna posledica, posledica koje počinilac nije želeo.

Posledica ovog krivičnog dela je lišenje života druge osobe.

Razlika između ubistva iz nehata i teške telesne povrede, zbog koje je zadata smrt (član 186, stav 5 KZRK), leži u činjenici da je prvo delo učinjeno u potpunosti iz nehata, dok je u drugom delu počinilac delovao i sa umišljajem izazvao teške telesne povrede, ali iz nehata izaziva smrt. U slučaju kada je teška telesna povreda učinjena iz nehata, kojom je prouzrokovana smrt, onda treba smatrati da je počinjeno samo ubistvo iz nehata, jer zakonodavac ne predviđa teške telesne povrede učinjene iz nehata kvalifikovane smrću.

Ovaj oblik ubistva može biti počinjen svesnim nehatom ili nesvesnim nehatom. Izvršilac postupa iz svesnog nehata kad je bio svestan da zabranjena posledica može da nastupi kao rezultat njegovog činjenja ili nečinjenja, ali olako smatra da ona neće nastupiti ili da će moći da spreči njeno nastupanje. (član 23, stav 2 KZRK). Sa druge strane, izvršilac postupa iz svesnog nehata kad nije bio svestan da zabranjena posledica može da nastupi kao rezultat njegovog činjenja ili nečinjenja, iako bi prema datim okolnostima i svojim ličnim svojstvima mogao odnosno bio dužan da bude svestan te mogućnosti (član 23, stav 3 KZRK).

Svako lice može biti počinilac ovog krivičnog dela.

Za ovo krivično delo zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.²⁸² U krivičnom predmetu sud je okrivljenog S.H. proglasio krivim, zbog krivičnog dela ubistvo iz nehata i osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine.²⁸³

3.3. Ubistvo novorođenčeta pri porođaju (član 176)

Prema članu 176 KZRK-a, majka koja liši života svoje novorođenče za vreme ili neposredno posle porođaja počinice krivično delo ubistva novorođenčeta.

Iz ovoga se vidi da su elementi ovog krivičnog dela:

- 1) Ubistvo novorođenčeta,
- 2) Počinilac ovog krivičnog dela je majka,

²⁸²Ubistvo počinjeno iz nehata prema članu 85 KZRA-a kažnjivo je novčanom kaznom ili kaznom zatvora do pet godina.

²⁸³Presuda Okružnog suda u Gnjilanu, P. br. 146 / 2004, od 17.12.2004. godine, potvrđena presudom Vrhovnog suda Kosova, AP. br. 103 / 2005, od 04.05.2005.

- 3) Ubistvo novorođenčeta treba da se dogodi tokom porođaja ili neposredno nakon porođaja i
- 4) Nastavak poremećaja uzrokovanih porođajem, kod majke.

Na ovaj način, ovaj oblik privilegovanog ubistva podrazumeva lišavanje deteta života od strane njegove majke tokom rođenja ili neposredno nakon rođenja, sve dok kod majke traju poremećaji izazvani porođajem.

Smatra se privilegovanim ubistvom, jer kod majke (porodilje) porođaj obično izaziva fizičke i psihičke poremećaje, koji su praćeni bolom, usled čega razvija prolazno stanje smanjene računljivosti.

Na osnovu ove zakonske odredbe, za postojanje krivičnog dela ubistvo novorođenčeta tokom porođaja, majčini poremećaji treba da su uzrokovani porođajem, a ne drugim faktorima.

Konstatacija Vrhovnog suda Kosova u vezi sa gorenavedenim poremećajima

Vrhovni sud Kosova je u jednom krivičnom predmetu konstatovao da „Poremećaj koji je postojao kod majke, čak i neposredno nakon porođaja, koji nije uzrokovan čak ni delimično činom porođaja, već isključivo nekim drugim okolnostima, poput zlostavljanja od strane drugih lica, uvreda, pretnji ili bilo kojim drugim psihičkim postupanjem sa porodiljom, ne može predstavljati osnov da se krivično delo kvalifikuje kao ubistvo novorođenčeta po porođaju, već će se delo kvalifikovati kao ubistvo, ... ”.²⁸⁴

Ovo krivično delo može se izvršiti činjenjem ili nečinjenjem. Radnje izvršenja ovog krivičnog dela su različite, ali se najčešće u praksi konstatuje da je ovo krivično delo učinjeno nehranjenjem novorođenčeta, gušenjem, bacanjem novorođenčeta u kantu za smeće ili kontejnere, udaranjem bilo kojim tupim predmetom itd.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti samo majka, koja svojoj bebi oduzima život. Ako se drugo lice pojavi kao saučesnik i zajedno sa majkom novorođenčeta liši ovo novorođenče života, onda će drugo lice biti odgovorno za krivično delo teškog ubistva, iz člana 173, stav 1, tačka 1.1. KZRK-a, dok će majka novorođenčeta biti odgovorna za krivično delo ubistva novorođenčeta tokom porođaja, iz člana 150 KZRK-a. Druga osoba koja se predstavlja kao saučesnik, može biti bebin otac, ali to može biti i neko njima blizak.

Samo živorođeno novorođenče može biti žrtva ovog krivičnog dela. Žrtva ovog krivičnog dela može biti i novorođenče rođeno pre normalnog vremena i novorođenče rođeno u uobičajenom terminu.

Posledica ovog krivičnog dela je lišenje života novorođenčeta.

²⁸⁴ Presuda Vrhovnog suda Kosova, AP. br. 319/2001, od dana 21.02.2002.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem. Smatra se da majka čini ovaj oblik ubistva privilegovanim, čak i u slučajevima kada pre porođaja odluči da liši novorođenče života uoči porođaja i ako to učini.

Krivično delo se može izvršiti za vreme porođaja ili neposredno nakon porođaja. U krivičnopravnoj nauci se kaže da porođaj majci izaziva poremećaje različitih priroda. Ako se novorođenče ubije nakon porođaja, u teoriji i praksi pojavljuju se dileme u kom roku se može smatrati da ovi poremećaji traju.

Neki autori smatraju da ovaj poremećaj ne može trajati duže od 24 sata. Međutim, prevladava mišljenje da nije moguće unapred odrediti vreme koliko će poremećaj trajati, da bi se smatralo da je ova vrsta ubistva izvršena usled njega. Preporučuje se da postojanje poremećaja nakon porođaja konstatuje medicinski stručnjak.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseci do tri godine.

4. Nedožvoljen prekid trudnoće (član 178)

Član 178 KZRK-a koji predviđa krivično delo nedožvoljenog prekida trudnoće blanketnog je karaktera, imajući u vidu da se u vezi sa osobenostima ovog krivičnog dela poziva na Zakon o prekidu trudnoće.²⁸⁵ Stoga se krivično delo nedožvoljenog prekida trudnoće utvrđuje na osnovu odredaba ovog zakona. Isto je definisano u članu 23 ZNPT, prema kojem će se u slučajevima nesprovođenja i kršenja odredaba ovog zakona, pored drugih mera, preduzimati mere u skladu sa članom 152 Krivičnog zakonika Kosova (sada član 178). Na osnovu ovih zakonskih odredaba, svaki prekid trudnoće uz pristanak trudnice, ali suprotno odredbama ZNPT, smatra se krivičnim delom. Iz tog razloga, u nastavku smo uopšteno predstavili nekoliko odredaba ZNPT-a, koje su važne za utvrđivanje krivičnog dela nedožvoljenog prekida trudnoće.

Prema članu 2 ZNPT-a izraz „embrion” označava živi organizam od trenutka oplodnje do trećeg meseca trudnoće, dok je izraz „fetus” plod od desete (10) nedelje trudnoće do rođenja. Prema ovoj zakonskoj odredbi, „izborni prekid trudnoće” je namerni prekid trudnoće po želji žene, bez medicinskih razloga, dok je „indukovani prekid trudnoće” prekid trudnoće izvršen namerno do kraja dvadeset druge nedelje (22) trudnoće ili fetalne težine do pet sto (500) g.

Član 4 ZNPT-a propisuje da svaka žena ima pravo da slobodno odluči o prekidu trudnoće prema kriterijumima utvrđenim ovim zakonom, a žena koja je poslovno sposobna ne podleže prekidu trudnoće bez njenog pristanka. Dok, prema članu 5 ovog zakona, svaka žena starija od osamnaest (18) godina ima pravo da zahteva izborni prekid trudnoće. Žene koje su navršile šesnaest (16) godina i dobile saglasnost roditelja ili staratelja imaju pravo da traže prekid trudnoće. Izborni prekid trudnoće može se izvršiti do kraja desete (10) nedelje trudnoće, računajući od prvog dana poslednjeg menstrualnog ciklusa (član 6 ZNPT). Svaki prekid

²⁸⁵ Zakon br. 03 / L-110 o nedožvoljenom prekidu trudnoće, od 06.11.2008. (u daljem tekstu ZNPT).

trudnoće nakon desete nedelje (10) u suprotnosti je sa Zakonom o zdravlju i mora se obaviti sa stručnom lekarskom komisijom (član 7 ZNPT).

Član 9 ZNPT-a definiše mesto gde se prekid trudnoće može obaviti i lica koja su za to ovlašćena. Tako se prema ovoj zakonskoj odredbi prekid trudnoće obavlja samo u zdravstvenim ustanovama od strane licenciranih specijalista ginekologije-akušerstva.²⁸⁶

Prema članu 12 ZNPT, medicinska intervencija za prekid trudnoće vrši se samo u bezbednim zdravstvenim uslovima, koji su utvrđeni podzakonskim aktom. Svaka zdravstvena ustanova koja pruža usluge prekida trudnoće mora pružiti zdravstvene usluge za lečenje mogućih komplikacija prekida trudnoće, koje su definisane podzakonskim aktom.

Članom 14 ZNPT-a propisano je da je zabranjen prekid trudnoće radi odabira pola fetusa.

Osim toga, u članovima 15 i 16. ZNPT-a postoje dve grupe razloga zbog kojih se trudnoća može prekinuti, i to:

- 1) medicinski razlozi (član 15) i
- 2) kriminološki razlozi (član 16).

1) **Prekid trudnoće iz medicinskih razloga** može se izvršiti u bilo kom periodu trudnoće, odlukom Lekarske komisije i uz saglasnost trudnice sve dok je svesna, u slučajevima kada se konstatuje da nastavak trudnoće ili porođaj ugrožava život ili zdravlje žene. Takođe, prekid trudnoće iz medicinskih razloga može se obaviti u bilo kom trenutku nakon preporuke i odluke Lekarske komisije o prekidu trudnoće i uz saglasnost pacijentkinje sve dok je ona svesna, kada se ustanovi da fetus ima deformacije nekompatibilne sa životom, bolest ili teška stanja koja ostavljaju tešku invalidnost i imaju nebezbedan tretman.

2) **Prekid trudnoće iz kriminoloških razloga** može se obaviti do dvadeset druge nedelje (22) trudnoće i indukovano porođaja²⁸⁷ čak i kasnije uz lekarsku preporuku i nakon potvrde nadležnih institucija koje su ovlašćene da utvrde da li je trudnoća posledica jednog od sledećih krivičnih dela:

1.1. silovanje;

1.2. neželjenog seksualnog odnosa žena koje su žrtve trgovine ljudima i prisilne seksualne eksploatacije;

1.3. seksualni odnos sa maloletnom osobom ili incest.

²⁸⁶Član 94 KZRA izričito predviđa prekid trudnoće u mestima i od neovlašćenih lica kao posebno krivično delo.

²⁸⁷Izraz „indukovan porođaj“, prema članu 2 ZNPT, označava vađenje fetusa nakon dvadeset druge (22) nedelje trudnoće pod dejstvom lekova ili hirurškom intervencijom.

Član 178, stav 1 KZRK -a, predviđa osnovni oblik krivičnog dela nedozvoljenog prekida trudnoće, za koje se smatra da je počinjeno ako neko lice protivno Zakonu o prekidu trudnoće i uz saglasnost trudnice, prekine trudnoću, započne sa prekidom trudnoće ili pomaže da se trudnoća prekine. Kao što se vidi, ovaj oblik ovog krivičnog dela počinjava se uz saglasnost trudnice.

Radnje izvršenja osnovnog oblika ovog krivičnog dela, koje su alternativno definisane, sastoje se od sledećeg:

a) Početak prekida trudnoće,

b) Prekid trudnoće ili

c) Pomoć u prekidu trudnoće.

a) Početak izvođenja prekida trudnoće je u stvari

pokušaj ovog krivičnog dela i smatra se da je počinjen čak i u slučajevima kada fetus nije uništen, odnosno kada trudnoća nije prekinuta. Prema ovoj zakonskoj odredbi, pokušaj prekida trudnoće izjednačen je sa završnicom ovog krivičnog dela. Međutim, činjenica da je delo ostalo na pokušaju, može se uzeti u obzir prilikom odmeravanja kazne.

b) Prekid trudnoće je uništavanje ljudskog fetusa i njegovo uklanjanje iz majčine utrobe.

c) Pomoć pri prekidu trudnoće znači preduzimanje određenih radnji kojima se trudnici pomaže da prekine trudnoću. U slučajevima kada žena sama u svom telu prekine trudnoću, tada njene radnje ne predstavljaju krivično delo. Dakle, u slučajevima kada je npr. osoba A pomogla trudnici da prekine trudnoću u svom telu, smatraće se da je ovo krivično delo počinila samo osoba A, a ne i trudnica.

Težak oblik krivičnog dela neovlašćenog prekida trudnoće predviđen je članom 178, stav 2. KZRK i smatra se da postoji ako osoba prekine ili počne da prekida trudnoću bez pristanka trudnice. Za razliku od osnovnog oblika, teži oblik ovog dela izvršava se bez saglasnosti trudnice.

Stav 3. ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da postoji u slučajevima kada je izvršenjem krivičnog dela iz stava 1 ili 2. ovog člana naneta teška telesna povreda, teška povreda zdravlja ili smrt trudnice.

Počinitelj krivičnog dela neovlašćenog prekida trudnoće, po pravilu može biti svako lice, osim trudnice.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 predviđena je kazna zatvora od šest meseci do tri godine, dok je za teži oblik iz stava 2 predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina. Za još teži oblik ovog krivičnog dela iz stava 3. predviđeno je da će se učinilac kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina za krivično delo iz stava 1 ili od pet do petnaest godina zatvora za krivično delo iz stava 2.

5. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

Poglavlje krivičnih dela protiv života i tela čine i sledeća krivična dela:

- Navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu (član 177),
- Prisilna sterilizacija (član 179),
- Sakaćenje ženskog polnog organa (član 180),
- Pretnja (član 181),
- Uznemiravanje (član 182),
- Seksualno uznemiravanje (član 183),
- Napad (član 184),
- Laka telesna povreda (član 185),
- Teška telesna povreda (član 186),
- Učestvovanje u tuči (član 187),
- Neukazivanje pomoći (član 188) i
- Napuštanje nemoćnih lica (član 189).

GLAVA V

KRIVIČNA DELA PROTIV LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA

I. OPŠTI OSVRT

Krivično pravo obezbeđuje zaštitu velikog broja osnovnih individualnih i opštih vrednosti. Među ovim vrednostima, zaštita ljudskih sloboda i prava zauzima važno mesto u čitavom korpusu odredaba KZRK-a. U posebnom delu KZRK-a, u zasebnom poglavlju, predviđen je znatan broj krivičnih dela koja štite ljudska prava i slobode.

Treba napomenuti da je zaštita ljudskih prava i sloboda predviđena i drugim poglavljima KZRK-a, poput poglavlja o krivičnim delima protiv života i tela, poglavlja o krivičnim delima protiv imovine itd. Međutim, glavni fokus u ovim poglavljima je zaštita nekih drugih vrednosti (imovina, život i telesni integritet itd.), dok su slobode i ljudska prava zaštićene kao sporedne vrednosti.

Ljudska prava i slobode su u prošlosti bili predmet zaštite brojnih međunarodnih pravnih instrumenata, kao što su Magna Carta Libertatum iz 1215, Zakon o pravima (*Bill of Rights*) iz 1689. godine, Deklaracija o nezavisnosti SAD-a iz 1776. godine, Deklaracija o ljudskim i pravima građanina, iz 1789. godine itd.²⁸⁸

Zbog svog velikog značaja, pitanje garantovanja i poštovanja ljudskih prava i sloboda na Kosovu uređena su Ustavom Republike Kosovo, konkretno glavom II ovog Ustava. Član 21 Ustava Republike Kosovo predviđa da su „Osnovna ljudska prava i slobode nedeljivi, neotuđivi i nepovredivi i osnova su pravnog poretka Republike Kosovo. Republika Kosovo štiti i garantuje osnovna ljudska prava i slobode predviđene ovim Ustavom. Svako je dužan da poštuje ljudska prava i osnovne slobode drugih.“ Dok, član 22 Ustava Republike Kosovo predviđa „Ljudska prava i slobode garantovani sledećim međunarodnim sporazumima i instrumentima zajemčeni ovim Ustavom, direktno se primenjuju u Republici Kosovo i imaju prioritet, u slučaju sukoba, nad odredbama zakona i drugim aktima javnih institucija:

- 1) Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima,
- 2) Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, i njeni protokoli,
- 3) Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima,
- 4) Okvirna konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina,
- 5) Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije,

²⁸⁸ GRUDA, ZEJNULLAH, Mbrojtja ndërkombëtare e të drejtave të njeriut, Libri I, Prishtinë, 2001, str. 8.

- 6) Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena,
- 7) Konvencija o pravima deteta,
- 8) Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovečnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni.

Ovo poglavlje krivičnih dela štiti osnovna ljudska prava i slobode, uglavnom slobode i prava pojedinca. Sloboda znači mogućnost pojedinca da se ponaša na određeni način, dok su prava ovlašćenja koja pripadaju i zagarantovana su čoveku zakonom. Na osnovu ovoga, krivična dela protiv ljudskih prava i sloboda podeljena su u dve podgrupe:

- 1) Krivična dela protiv ljudskih sloboda i
- 2) Krivična dela protiv ljudskih prava.

Podgrupa krivičnih dela protiv ljudskih sloboda obuhvata sledeća krivična dela: otmica (član 191), prinuda (član 192), protivpravno lišavanje slobode (član 193) itd. Dok podgrupa krivičnih dela protiv ljudskih prava uključuje: Kršenje statusa ravnopravnosti državljana i stanovnika Republike Kosovo (član 190), Povreda prava na podnošenje pravnog leka (član 205) itd.

Sem ove podele, krivičnopravna teorija krivična dela iz ove glave, klasifikuje na različite načine, u zavisnosti od kriterijuma koji je uzet za osnovu.²⁸⁹

Posledica krivičnih dela protiv ljudskih prava i sloboda je uskraćivanje ili ograničavanje bilo koje ljudske slobode ili prava.

Počinioci krivičnih dela iz ove glave mogu biti različiti subjekti. Neka od ovih krivičnih dela može izvršiti bilo koje lice, dok druga samo osobe sa određenim karakteristikama, npr. službena lica (članovi 194, 195, 196, 198 itd.), advokat (član 200) itd.

Većina krivičnih dela protiv života i tela može se izvršiti samo sa umišljajem. Nijedno krivično delo iz ove glave nije izričito predviđeno da se može izvršiti i iz nehata. Osim umišljaja, da bi se smatralo da su neka od ovih krivičnih dela izvršena, potrebna je i određena namera, npr. u krivičnom delu otmice, iz člana 191 KZRK-a, pored umišljaja, učinilac mora izvršiti ovo krivično delo kako ga ne bi pustio pre nego što iz njega ili drugog lica izvuče novac, imovinsku korist ili drugu korist, ili u nameri da prisili njega ili drugu osobu da izvrši ili ne izvrši radnju ili da nešto izdrži.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

²⁸⁹ Za više pogledajte: BAJGORA, ALI, *Krimet kundër lirive dhe të drejtave të njeriut në Kosovë, Pjesa e parë*, Prishtinë, 1998, str. 30-32.

1. Otmica (član 191)

Krivično delo otmice donedavno nije bilo predviđeno krivičnim zakonodavstvom država sveta. Dosadašnji krivični zakoni propisivali su samo neke oblike ovog krivičnog dela, poput otmice radi zatočeništva, radi prijavljivanja u stranu vojsku, radi slanja u drugu državu u nemoralne svrhe itd.

Prema stavu 1 člana 191 KZRK-a, ovo krivično delo može počiniti svako ko primi ili zadrži lice, kako ga ne bi pustio pre nego što mu ili drugom licu iznudi novac, imovinu ili druge koristi, ili sa namerom da prisili njega ili drugu osobu da izvrši ili ne izvrši radnju ili da nešto izdrži.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u otmici druge osobe.

Pod otmicom se podrazumeva svako delo kojim se neko lice nezakonito lišava slobode, kada se premesti na nepoznato određište ili kada mu se nametne moć. Za postojanje ovog krivičnog dela nije važno da li je oteta osoba prebačena u drugu državu ili je ostala na istom mestu, kao što je slučaj npr. kada se banka opljačka držanjem bankarskog osoblja za taoce.²⁹⁰

Otmica osobe, iako nije izričito navedena u KZRK-u, u praksi se vrši nasiljem, zastrašivanjem ili dovođenjem u zabludu.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem. Osim umišljaja, za postojanje ovog krivičnog dela izvršilac mora da otme lice kako bi ga prisilio da učini ili ne učini delo ili da pristane na delo. Na primer, osoba A kidnapuje osobu B, kako bi osoba B ili član porodice osobe B dao određenu svotu novca, ili da bi te osobe pribavile bilo kakvu drugu korist.

Otmica je trajno krivično delo, što znači da traje sve dok je oteta osoba pod vlašću počinioca krivičnog dela.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do deset godina.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je članom 191, stav 2 KZRK-a, prema kojem će se, ako je krivično delo iz stava 1 ovog člana učinjeno u jednoj ili više od sledećih okolnosti, učinilac kazniti zatvorom od tri (3) do dvanaest (12) godina:

1. izvršilac je pretio žrtvi smrću ili izazivanjem ozbiljnog oštećenja zdravlja;
2. izvršilac je izvršio delo kao član grupe;
3. izvršilac je delo izvršio koristeći oružje, opasno oruđe ili drugi predmet podoban da izazove teške telesne povrede ili da ozbiljno naruši zdravlje;
4. izvršilac je delo izvršio protiv ranjive žrtve.

²⁹⁰ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, Prishtinë, 2014, str. 216-217.

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog F.O proglasio krivim, zbog teškog oblika krivičnog dela otmice, jer je okrivljeni kao član grupe, u saradnji sa drugim licima, oteo oštećenog R.A. u prostorijama svoje kompanije i poslao ga na drugo mesto, gde su kasnije otmičari radi oslobađanja oštećenog tražili od članova porodice oštećenog određene iznose novca.²⁹¹

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 3 člana 191 KZRK-a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, kada je delo iz stava 1 ovog člana izvršeno pod jednom ili više sledećih okolnosti, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od petnaest (15) godina ili kaznom doživotnog zatvora:

1. izvršilac je delo izvršio kao član organizovane grupe;
2. izvršilac je naneo tešku telesnu povredu ili izazvao smrt otetog lica u toku izvršenja dela.

Stav 4, člana 191 KZRK-a predviđa da se za potrebe stava 1 ovog člana, smatra da je lice koje je otelo ili zadržalo dete, postupalo bez pristanka deteta.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Stav 5 ovog člana predviđa izbornu mogućnost ublažavanja kazne, ako izvršilac dobrovoljno oslobodi oteto lice pre nego što budu ispunjeni zahtevi radi kojih je izvršio otmicu.

2. Prinuda (član 192)

Krivično delo prinude čini svako ko prinudi drugog silom ili ozbiljnom pretnjom, da nešto uradi ili da se uzdrži od neke radnje ili da nešto pretrpi (član 192, stav 1 KZRK).

Prinuda je krivično delo protiv slobode volje u smislu slobode formiranja i ostvarivanja volje. Ovo delo je usmereno protiv slobode odlučivanja i protiv slobode delovanja.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u prisiljavanju druge osobe silom ili ozbiljnom pretnjom da učini ili ne učini ili pristane na neko delo.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog F.Q. proglasio krivim, zbog krivičnog dela prinude, jer je okrivljeni 08.02.2006. godine, u jednom selu u Opštini Vitina, ozbiljnom pretnjom prisilio oštećenog V.L. koji je radio u prehrambenoj kompaniji, da okrivljenom obezbedi (da) broj telefona direktora ove kompanije.²⁹²

²⁹¹ Presuda Okružnog suda u Prizrenu P.br. 238/2004, od dana 13.04. 2007.

²⁹² Presuda Opštinskog suda u Vitini, P. br. 47/2006, od dana 21.04.2008.

Počinitelj krivičnog dela primorava drugu osobu da preduzme nešto, radnju koju ne bi preduzeo ili ne bi učinio nikakvu radnju koju bi želio da učini, ili pristao na delo kojim se ta osoba ne bi složila, da nije bilo nasilja ili ozbiljne pretnje nad njim.

Sredstva za izvršenje ovog krivičnog dela su sila i ozbiljna pretnja.

Sila ili nasilje predstavlja upotrebu sile protiv neke osobe, kako bi se primorala da preduzme ili ne preduzme radnju kojom se ostvaruju obeležja krivičnog dela. Nasilje može biti apsolutno i relativno (kompulsivno). Apsolutno nasilje je ono nasilje kojim je osoba u celini apsolutno lišena slobode da odlučuje o svom ponašanju. Dok relativno (kompulsivno) nasilje dolazi do izražaja u slučajevima kada osoba kojoj je nasilje usmereno nije u potpunosti lišena mogućnosti da odluči, ali nasilje koje se primenjuje vrši pritisak i takvog je intenziteta da je prisiljava na preduzimanje ili nepreduzimanje određenih radnji.²⁹³

Takođe, sila uključuje i hipnotisanje ili druga omamljujuća sredstva sa ciljem da se neko protiv svoje volje dovede u nesvesno stanje, ili da se onesposobi da pruži otpor (član 113, stav 15 KZRK).

Pretnja je izjava ili bilo koja druga radnja kojom se ukazuje, nekome se daje do znanja da će ga zadesiti neko zlo ako se ne ponaša kako počinitelj želi. Pretnja je vrsta pritiska, vrsta psihičkog nasilja koje utiče na volju druge osobe da preduzme radnju koja ima obeležja krivičnog dela.²⁹⁴

Krivično delo se smatra učinjenim u slučajevima kada je lice nad kojim je izvršeno teško nasilje ili pretnja prinuđen na činjenje ili nečinjenje ili da pristane na jednu radnju.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela shodno stavu 1, člana 192 KZRK-a, zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2, člana 192 KZRK-a predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je učinjeno ako je krivično delo iz stava 1 ovog člana izvršeno u jednoj ili više sledećih okolnosti:

1. izvršilac je pretio žrtvi smrću ili ozbiljnim narušavanjem zdravlja;
2. izvršilac je izvršio delo kao član grupe;
3. izvršilac je delo izvršio upotrebom oružja, opasno oruđa ili drugog predmeta podobnog da nanese teške telesne povrede ili da ozbiljno naruši zdravlje;
4. izvršilac je delo izvršio protiv ranjive žrtve.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do pet godina.

²⁹³ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, Prishtinë, 2014, str. 218.

²⁹⁴ Idem, str. 219.

Još teži oblik ovog krivičnog dela, prema stavu 3 ovog člana, postoji kad je krivično delo iz stava 1 ovog člana izvršeno pod jednom ili više sledećih okolnosti, izvršilac će biti kažnjen kaznom zatvora u trajanju od dve do deset godina.

Svako lice može biti počiniac ovog krivičnog dela.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem i u gorenavedenoj nameri.

Krivično delo prinude, prema članu 192 KZRK -a, je opšte i osnovno krivično delo upotrebe sile ili teškog zastrašivanja. Ovo krivično delo je supsidijarnog karaktera, i smatra se izvršenim i uključuje sve one vrste sile koje se ne pojavljuju u drugim krivičnim delima.

3. Protivpravno lišenje slobode (član 193)

Protivpravno lišenje slobode je krivično delo protiv slobode kretanja. Sloboda kretanja jedna je od osnovnih ljudskih sloboda zagarantovana ustavima modernih država. Osim toga, sloboda kretanja predviđena je i zagarantovana velikim brojem međunarodnih pravnih akata. Član 29 Ustava Republike Kosovo takođe garantuje slobodu kretanja, koji predviđa: „Svakome se garantuje pravo na slobodu i sigurnost. Niko ne može biti lišen slobode izuzev zakonom predviđenih slučajeva i na osnovu odluke nadležnog suda, i to:

- 1) nakon objavljivanja kazne zatvorom zbog krivičnog dela;
- 2) zbog opravdane sumnje da je lice izvršilo krivično delo, samo onda kada se lišavanje slobode smatra neophodnim za sprečavanje vršenja krivičnog dela i samo na veoma kratak period pre suđenja, na zakonom propisan način;
- 3) radi vaspitnog nadzora maloletnog lica, ili radi njegovog/njenog privođenja nadležnom organu, na osnovu zakonitog naređenja;
- 4) radi zdravstvenog nadzora lica, koje je zbog bolesti, opasno po društvo;
- 5) zbog ilegalnog ulaska u Republiku Kosovo, ili nakon zakonite naredbe o udaljenju ili ekstradiciji”.

Sloboda kretanja takođe je zagarantovana članom 35 (Sloboda kretanja) Ustava Republike Kosovo, koji predviđa da: „Državljeni Republike Kosovo i stranci koji su zakoniti stanovnici Kosova, imaju pravo na slobodno kretanje i izbor stanovanja u Republici Kosovo.”

Na osnovu ovih zakonskih odredaba, krivičnopravni propisi Kosova predviđaju kao krivično delo protivpravno lišavanje slobode.

Shodno tome, član 193 KZRK-a predviđa ovo krivično delo, koje se prema stavu 1 ovog člana smatra počinjenim u slučajevima kada neko protivpravno uhapsi, drži zatvorenim ili na drugi način liši slobode drugo lice.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u protivpravnom lišavanju slobode.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela najčešće leži u zatvaranju osobe u lokalu, kući, stanu, podrumu, sobi itd.²⁹⁵ Ako je osoba zatvorena, radnja izvršenja se takođe može sastojati u tome da se ne preduzmu radnje za oslobađanje osobe. Ovo krivično delo može se izvršiti i na druge načine. Sloboda kretanja može biti uskraćena drugoj osobi, čak i bilo kojom drugom radnjom koja je prikladna da onemogući kretanje druge osobe, npr. uzimanjem merdevina osobi koje joj služe da siđe, oduzimanje ortopedskih pomagala osobi sa invaliditetom, koja se ne može kretati, ne dozvoljavajući osobi da izađe iz vozila itd.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog T.V. proglasio krivim, zbog krivičnog dela protivpravnog lišenja slobode, jer je 05. 06. 2006. godine u jednom selu u Opštini Kamenica, okrivljeni protivpravno lišio slobode oštećenog A.D, tako što ga je zatočio u jednoj napuštenoj kući u ovom selu, gde mu je zatim konopcem vezao noge i jednu ruku, a okrivljeni je kasnije napustio ovu kuću, dok je oštećeni nakon 4 sata uspeo da ukloni poveze sa svojih udova i pobjegne iz ove napuštene kuće.²⁹⁶ U drugom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog R.T. proglasio krivim, zbog ovog krivičnog dela, jer je okrivljeni 30. maja 2008. godine, u jednom selu u Opštini Uroševac, protivpravno lišio slobode oštećenog Q.D, koju je okrivljeni oteo svojim automobilom i odveo u baštu svoje kuće, gde je oštećenom vezao ruke i noge žicom za betonski stub i u tom stanju ga držao do 22.45 sata istog dana.²⁹⁷

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela, prema stavu 1, člana 193 KZRK su: **a) zatvaranje, b) pritvor ili c) lišenje slobode drugog lica na druge načine.**

a) **Izraz zatvor** označava slučajeve kada neko odvede drugu osobu u određeni prostor, na određeno mesto ili lokal, na primer, u dvorište, kuću ili stan, u automobil itd., iz kojih pritvoreno lice ne može izaći, zbog fizičkih ili psihičkih prepreka, jer su vrata zatvorena, postavljen čuvar itd. ; ili može izaći samo izlaganjem opasnosti, iskakanjem kroz prozor sa visine itd.

b) **Pritvaranje lica** znači da je to lice prethodno pritvoreno i da ga izvršilac ovog krivičnog dela i dalje drži u takvom (zatvorenom) stanju.

c) **Drugi oblici lišenja slobode** mogu se izvršiti bilo kojom vrstom radnje, kojom se sloboda kretanja može uskratiti drugom licu, npr. prisiljavanje drugog da se kreće samo određenim putem; uklanjanje merdevina drugoj osobi koja radi na kućnom krovu itd.

Krivično delo se može izvršiti protiv bilo koje osobe koja ima sposobnost kretanja, hodanja, bez obzira na to da li može ili ne može samostalno da hoda ili uz pomoć invalidskih kolica, proteza ili sličnih pomagala.

Da bi se ovo krivično delo moglo smatrati počinjenim, zakon izričito predviđa da oduzimanje ove slobode mora biti nezakonito. Shodno tome se zaključuje da se ovo krivično delo ne smatra počinjenim, ako je lišenje slobode učinjeno u skladu sa zakonom, odnosno u skladu sa

²⁹⁵ SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, str. 121.

²⁹⁶ Presuda Opštinskog suda u Kamenici, P.br. 187/2006, od dana 16.10.2007.

²⁹⁷ Presuda Opštinskog suda u Uroševcu, P.br. 25.03.2010.

odredbama Zakonika o krivičnom postupku, poput hapšenja, policijskog zadržavanja, pritvora ili izvršenja kazne zatvora.

Kod ovog krivičnog dela, sprečavanje osobe da se slobodno kreće može biti apsolutno i relativno. Apsolutno sprečavanje ostvarivanja slobode kretanja do protivpravnog lišavanja slobode, postoji u slučajevima kada je jedna osoba apsolutno onemogućena u bilo kakvom kretanju, npr. vezivanjem stopala i ruku. Relativno sprečavanje slobode kretanja postoji u slučajevima kada je mogućnost kretanja ograničena u prostoru i na određenom mestu, npr. u prostoriji ili na određenom mestu.²⁹⁸

Za postojanje ovog krivičnog dela dovoljno je lišenje slobode kretanja u kratkom vremenskom periodu.

Protivpravno lišavanje slobode je krivično delo trajne prirode, jer stanje nezakonitosti traje određeno vreme.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela shodno stavu 1, člana 193 KZRK-a, zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Stav 2 ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, koje se smatra izvršenim, ako je krivično delo iz stava 1 ovog člana izvršeno pod jednom ili više sledećih okolnosti:

1. kad je delo izvršeno prema ranjivoj žrtvi;
2. kad je delo izvršeno na svirep način;
3. kada protivpravno lišenje slobode traje u kontinuitetu duže od petnaest (15) dana;
4. kad krivično delo dovede do ozbiljnog narušavanja zdravlja lica zadržanog na protivpravan način ili pod drugim teškim okolnostima; i
5. kad je delo izvršio izvršilac koji postupa kao član grupe.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavovima 3 i 4 ovog člana. Dakle, prema stavu 3 ovog člana, kad krivično delo iz stavova 1 i 2 ovog člana izvrši službeno lice uz zloupotrebu svog položaja ili ovlašćenja, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do osam (8) godina. Ako je to delo izvršeno upotrebom oružja, opasnog oruđa ili drugog predmeta podobnog da izazove tešku telesnu povredu ili ozbiljno naruši zdravlje, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do deset (10) godina. Dok prema stavu 4 ovog člana, kad je krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana izvršeno upotrebom oružja, opasnog oruđa ili predmeta podobnog da izazove tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do osam (8) godina.

²⁹⁸ BAJGORA, ALI, Veprat penale kundër lirisë së personit në planin krahasues, Prishtinë, 1999, str. 50-51.

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 5 ovog člana, koje se smatra izvršenim kad dovede do smrti lica koje je protivpravno lišeno slobode, za šta je zaprećena kazna zatvora u trajanju od najmanje pet (5) godina.

Si ovi oblici ovog krivičnog dela mogu se izvršiti samo sa umišljajem.

Počinitelac ovog krivičnog dela može biti svako lice, osim teškog oblika, iz stava 3, koje može izvršiti samo službeno lice u toku vršenja dužnosti.

4. Uzimanje iskaza iznuđivanjem (član 194)

Prema stavu 1, člana 194 KZRK-a, ovo krivično delo izvršava službeno lice koje zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja, upotrebi silu, ozbiljnu pretnju ili drugo nedopušteno sredstvo ili način da od osumnjičenog, optuženog, svedoka, veštaka ili drugog lica iznudi iskaz.

Ovim krivičnim delom ugrožava se sloboda slobodnog izražavanja volje osumnjičenog, okrivljenog, svedoka, veštaka ili bilo koje druge osobe.

Pod silom se ne podrazumeva samo upotreba fizičke ili mehaničke sile, već i upotreba hipnoze ili drugih zavodljivih sredstava. Pretnja, u sprezi sa ovim krivičnim delom, podrazumeva obično zastrašivanje, u kom slučaju se osumnjičeni, okrivljeni, svedok ili veštak obaveštavaju da će ih zadesiti nešto ozbiljno loše. Zabranjena sredstva ili načini su sredstva ili načini kojima se može uticati na volju osobe koja daje takvu izjavu, a koja neće biti data ako se ne koriste zabranjena sredstva i načini. Načini dobijanja izjave od gore navedenih lica određeni su odredbama ZKPK-a.

Pasivni subjekt ili osoba nad kojom se koristi nasilje ili zastrašivanje može biti samo osumnjičeni, okrivljeni, svedok, veštak ili bilo koje drugo lice koje se ispituje.

Smatra se da je krivično delo izvršeno samo ako je upotreba sile ili pretnje, preduzeta radi iznuđivanja iskaza.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela shodno stavu 1, člana 163 KZRK-a, zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do pet godina.

Prema stavu 2 člana 194 KZRK-a, teži (kvalifikovani) oblik ovog krivičnog dela postoji, kad je krivično delo iz stava 1 ovog člana izvršeno uz upotrebu teškog nasilja, ili ako su osumnjičeni, optuženi, svedok, veštak ili drugo lice pretrpeli teške posledice u krivičnom postupku zbog iskaza koju su dali pod iznudom. Izraz teško nasilje podrazumeva situacije u kojima su nanete teške telesne povrede, dok se kao ozbiljna posledica za okrivljenog može smatrati i duže zadržavanje u istražnom zatvoru ili izricanje kazne na osnovu iznuđene izjave. Za težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Počinitelac ovog krivičnog dela može biti samo službeno lice, tokom obavljanja svoje dužnosti.

Ovo krivično delo (osnovni i teži oblik) može se izvršiti samo sa umišljajem.

5. Narušavanje nepovredivosti stanova i zgrada (član 197)

Krivično delo narušavanja nepovredivosti stanova, prema stavu 1 člana 197 KZRK-a, čini ko god neovlašćeno ili nezakonito uđe u stan ili zatvoreni objekat drugog lica ili se ne udalji iz takvog objekta na zahtev službenog lica.

Predmet zaštite ovog krivičnog dela su stanovi ili drugi zatvoreni objekti.

U smislu značenja ovog krivičnog dela pod stanovima se obuhvataju sve one prostorije koje služe za stanovanje i one zatvorene prostorije koji su u funkciji stambene upotrebe, npr. hotelska ili motelska soba, iznajmljena soba, kamp prikolica itd. Dok se zgradama, u smislu ovog krivičnog dela, smatraju oni objekti koji nisu stanovi, ali se u njima ne može slobodno ući, kao što su npr. garaže, podrumi, tavana itd.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela sastoje se od dva oblika: a) ulaska bez dozvole ili protivpravno u tuđi stan ili zgradu ili b) nenapuštanjem ovih objekata na zahtev ovlašćenog lica.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljene F.M. i L.D. proglasio krivim, zbog krivičnog dela povrede nepovredivosti stanova, jer je okrivljeni marta 2006. godine, nezakonito ušao u stan oštećene L.I, koji se nalazi u Gnjilanu, u naselju „Iliria“, koristeći isti za svoje lične i porodične potrebe, do 06.07.2007. godine, kada su se udaljili iz ovog stana.²⁹⁹

U smislu ovog krivičnog dela, ovlašćenim licem smatra se vlasnik stana, imalac prava stanovanja, lice koje stan koristi u zakup itd.

Smatra se da je krivično delo počinjeno samom činjenicom ulaska u tuđi zatvoreni stan ili zgradu, ili neizlaskom iz istog, shodno zahtevu ovlašćenog lica.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do tri godine.

U stavu 2 gorenavedenog člana, predviđen je pokušaj izvršenja krivičnog dela iz stava 1 ovog člana koji je kažnjiv.

Teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 3, člana 197 KZRK-a, koje se smatra da postoji kada krivično delo iz stava 1 ovog člana izvrši službeno lice zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina.

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 4. člana 197 KZRK-a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ovaj teži oblik krivičnog dela smatra se izvršenim, ako je to delo izvršeno upotrebom oružja, opasnog oruđa ili drugog predmeta podobnog da izazove tešku telesnu

²⁹⁹ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P. br. 690/2006, od dana 08.02.2007.

povredu ili ozbiljno naruši zdravlje, u kom slučaju će se izvršilac kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do pet (5) godina

Počinitelac ovog krivičnog dela može biti svako lice, osim oblika, iz stava 3 ovog člana, koji može izvršiti samo službeno lice.

Krivično delo narušavanja nepovredivosti stanova, prema članu 197 KZRK-a, može se izvršiti samo sa umišljajem.

6. Protivpravan pretres (član 198)

Prema odredbama člana 198 KZRK-a, ovo krivično delo može izvršiti službeno lice koje zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja izvrši protivpravan pretres stana, objekata ili osobe.

Pretres stana, objekata ili osobe mora se obaviti prema zakonskim odredbama ZKP-a. Pretres stana, objekata ili osobe smatra se krivičnim delom, u slučajevima kada se vrši u suprotnosti sa odredbama ZKP-a, od strane službenog lica tokom vršenja dužnosti.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u nezakonitom pretresu stana, objekta ili osobe.

Smatra se da je krivično delo izvršeno samom činjenicom pretresa, odnosno preduzimanjem onih radnji koje se sastoje u pretresanju stana, objekata ili osobe.

Počinitelac ovog krivičnog dela može biti samo službeno lice, tokom obavljanja svoje dužnosti.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem.

Za krivično delo protivpravnog pretresa zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

7. Druga krivična dela iz ove Glave

Ova glava uključuje i sledeća krivična dela:

- Kršenje statusa ravnopravnosti državljana i stanovnika Republike Kosova (član 190),
- Zlostavljanje tokom vršenja službene dužnosti ili javnih ovlašćenja (član 195),
- Mučenje (član 196),
- Povreda tajnosti pisma i računarskih baza podataka (član 199),
- Neovlašćeno otkrivanje poverljivih podataka (član 200),
- Neovlašćeno prisluškivanje (član 201),
- Neovlašćeno fotografisanje i drugi oblici snimanja (član 202),
- Kršenje naloga za preduzimanje skrivenih ili tehničkih mera u praćenju ili istrazi (član 203),

- Sprečavanje ili ometanje javnog skupa (član 204),
- Povreda prava na podnošenje pravnog sredstva (član 205),
- Sprečavanje štampanja ili raspodele štampanih materijala i prikazivanja programa (član 206).

GLAVA VI

KRIVIČNA DELA PROTIV IZBORNIH PRAVA

1. OPŠTI OSVRT

Glava XVIII KZRK-a koja propisuje krivična dela protiv izbornih prava, smatra se jednim od najvažnijih poglavlja posebnog dela KZRK-a.

Zbog svojih posledica i opasnosti, krivična dela protiv izbornih prava, prema članu 22 Zakonika o krivičnom postupku, smatraju se teškim krivičnim delima i Odeljenje za teška krivična dela Osnovnog suda je nadležno da u njima sudi na prvom stepenu, dok je na drugom stepenu nadležno Odeljenje za teška krivična dela Apelacionog suda Kosova.

U poslednje vreme su lokalne i međunarodne institucije posvetile posebnu pažnju ovim krivičnim delima, zbog činjenice da je pokrenut značajan broj krivičnih postupaka protiv osoba za koje se sumnja da su počinile krivična dela ove prirode tokom nedavnih izbora u Republici Kosovo.

Većina krivičnih dela iz ove glave blanketnog je karaktera, jer da bi ova krivična dela postojala, radnje izvršenja moraju biti u suprotnosti sa relevantnim izbornim zakonima.

Što se tiče vremena izvršenja, ova krivična dela mogu biti počinjena kako pre tako i tokom izbora (tokom procesa glasanja i prebrojavanja glasova).

Neka od krivičnih dela iz ove glave imaju i teške ili kvalifikovane oblike, za koje se smatra da su počinjeni ako su osnovni oblici ovih krivičnih dela izvršeni upotrebom sile ili ozbiljnom pretnjom, ili je ova krivična dela počinio član izborne komisije ili bilo koje drugo lice u vršenju svojih službenih dužnosti u vezi sa glasanjem.

Počinitelac većine krivičnih dela protiv izbornih prava može biti svaka osoba. Međutim, neka krivična dela iz ove glave mogu počiniti samo lica koja poseduju određene kvalitete, kao što je na primer krivično delo zloupotrebe službene dužnosti tokom izbora, iz člana 211 KZRK-a, može izvršiti samo službeno lice.³⁰⁰

Sva krivična dela iz ovog poglavlja mogu se počiniti samo s umišljajem i iz određenih političkih motiva. Krivična dela protiv izbornih prava su počinjena iz političkih motiva, jer su povezana sa izborima koji se održavaju u Republici Kosovo. Ova krivična dela mogu biti počinjena tokom lokalnih izbora (uključujući izbore za predsednike opština) i tokom opštih izbora.

2. Povreda prava kandidovanja (član 207)

³⁰⁰Takva krivična dela, koja mogu izvršiti samo lica koja poseduju određena svojstva (npr. službeno lice), u krivičnom pravu nazivaju se „*delicta propria*“ . SHALA, AFRIM, Hyrje në të drejtën penale, str. 47.

Pravo glasa uključuje aktivno pravo glasa i pasivno pravo glasa. Aktivno biračko pravo podrazumeva pravo građana koji su postali punoletni da glasaju na izborima koji se održavaju u Republici Kosovo, dok pasivno biračko pravo podrazumeva pravo građana koji se kandiduju da budu izabrani na određene funkcije. Pravo glasa zagarantovano je članom 45 Ustava Republike Kosovo, kao i odredbama Zakona o lokalnim izborima Republike Kosovo³⁰¹ i Zakona o opštim izborima Republike Kosovo,³⁰² koji je izmenjen i dopunjen Zakonom o izmeni i dopuni Zakona o opštim izborima u Republici Kosovo.³⁰³ Na osnovu ovih zakonskih odredaba, korišćenje biračkog prava zagarantovano je odredbama krivičnog zakonodavstva Republike Kosovo, odnosno odredbama KZRK-a.³⁰⁴

Ovim krivičnim delom ugrožava se pasivno pravo glasa.

Prema stavu 1, člana 207 KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela čini svako ko protivpravno spreči ili ometa drugog da se kandiduje na izborima.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u preduzimanju takvih nezakonitih radnji kojima se sprečava ili ometa neko lice da se kandiduje na izborima.

Predmet zaštite ovog krivičnog dela je pravo kandidovanja na izborima.

Posledica ovog krivičnog dela je sprečavanje ili ometanje lica da se kandiduje na izborima, odnosno nemogućnost lica da se kandiduje na izborima.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Težak oblik ovog krivičnog dela propisan je stavom 2, člana 207 KZRK-a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, teži oblik ovog krivičnog dela postoji u slučajevima kada je osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana učinjen upotrebom sile ili ozbiljne pretnje, za šta je zaprećena kazna zatvora u trajanju od šest meseci do tri godine.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

3. Pretnja kandidatu (član 208)

Prema stavu 1, člana 208 KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela čini svako ko protivpravno primora nekog kandidata da povuče svoju kandidaturu.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u preduzimanju takvih nezakonitih radnji kojima se sprečava ili ometa neko lice da se kandiduje na izborima.

³⁰¹ Zakon br. 03/L-072 o lokalnim izborima u Republici Kosovo, od dana 05.06.2008 (U daljem tekstu ZLIRK).

³⁰² Zakon br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosovo, od dana 05.06.2008. (U daljem tekstu ZOIRK).

³⁰³ Zakon br. 03/L-56 o izmeni i dopuni Zakona br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosovo, od dana 29.10.2010.

³⁰⁴ SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, str. 128.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 2 ovog člana, koji se smatra počinjenim u slučajevima kada neko protivpravno spreči ili ometa nekog kandidata u obavljanju neke aktivnosti u toku predizborne kampanje.

Predmet zaštite ovog oblika ovog krivičnog dela je slobodno i neometano vršenje bilo koje izborne aktivnosti bilo kog kandidata tokom izborne kampanje.

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela je sprečavanje ili ometanje bilo kog kandidata u obavljanju bilo koje aktivnosti tokom izborne kampanje.³⁰⁵

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Sa druge strane, težak oblik ovog krivičnog dela propisan je stavom 3 ovog člana, i smatra se izvršenim u slučajevima kada neko izvrši krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana upotrebom sile ili ozbiljne pretnje. Stoga se smatra da je ovaj teži oblik ovog krivičnog dela počinjen ako je učinilac nezakonito upotrebom sile ili ozbiljne pretnje naterao bilo kojeg kandidata da povuče svoju kandidaturu ili je upotrebom sile ili ozbiljne pretnje nezakonito sprečio ili omeo nekog kandidata u obavljanju bilo koje aktivnosti tokom izborne kampanje.

Za težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do tri godine.

Svako lice može biti počinilac ovog krivičnog dela.

4. Povreda prava glasanja (član 209)

Osnovni oblik krivičnog dela povrede prava glasanja iz stava 1, člana 209 KZRK -a, čini ko god, u obavljanju poslova koji su mu povereni u vezi sa izborima, protivpravno i u nameri da spreči drugog da koristi svoje pravo glasa, ne upiše to lice u birački spisak ili izbriše to lice iz biračkog spiska.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela propisane su alternativno i sastoje se u tome da se lice ne upiše u birački spisak ili da ga učinilac nezakonito ukloni sa biračkog spiska.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do tri godine.

Ovaj oblik ovog krivičnog dela može se izvršiti samo sa umišljajem, što samo po sebi uključuje i svrhu sprečavanja druge osobe da ostvari svoje biračko pravo.

Počinitelj ovog oblika krivičnog dela može biti samo lice kome su tokom izbora povereni određeni poslovi.

³⁰⁵ SALIHU, ISMET; ZHITIJA, HILMI; HASANI, FEJZULLAH, Kodi Penal i Republikës së Kosovës, Komentar, str. 574.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana, za koji se smatra da je izvršen u slučajevima kada učinilac u toku glasanja ili referenduma protivpravno sprečava, ometa ili utiče na slobodnu odluku birača, ili na bilo koji drugi način ometa drugog da vrši svoje pravo glasa.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do jedne godine.

Ovaj oblik krivičnog dela može se izvršiti samo sa umišljajem, a njegov počinitelac može biti bilo koje lice.

Sa druge strane, težak oblik ovog krivičnog dela propisan je stavom 3 ovog člana, i smatra se da postoji u slučajevima kada neko izvrši krivično delo iz stavova 1 i 2 ovoga člana upotrebom sile ili ozbiljne pretnje.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do pet godina.

5. Povreda slobodne volje birača (član 210)

Jedan od glavnih principa izbora u Republici Kosovo je princip da je „glas slobodan“. Ovo načelo je predviđeno članom 45, stav 2 Ustava Republike Kosovo, koji predviđa da je „glasanje slobodno“, što znači da je svaki građanin Republike Kosovo slobodan da glasa za bilo kog kandidata ili političkog subjekta koji on ili ona želi. Takođe, član 2 ZOIRK-a predviđa da je sloboda glasa zagarantovana i da niko nema pravo da primorava nekog građanina da glasa na određeni način ili da ga pozove na odgovornost za glas. Na osnovu ovih zakonskih odredaba, u članu 210 KZRK-a, kršenje slobodne volje birača takođe je predviđeno kao krivično delo. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ovo krivično delo čini svako ko upotrebom sile ili ozbiljne pretnje, ili zloupotrebom ekonomske ili profesionalne zavisnosti birača, utiče ili primora birača u Republici Kosovo da glasa na određeni način ili da se uzdrži od glasanja na izborima.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela sastoje se u uticaju na volju birača ili njegovo obavezivanje da glasa na određeni način ili da ne glasa na izborima.

Sredstva za izvršenje ovog krivičnog dela su upotreba sile, ozbiljne pretnje, zloupotreba ekonomske ili profesionalne zavisnosti.

Krivično delo se smatra izvršenim u slučajevima kada je lice nad kojim je izvršeno nasilje, ozbiljno zastrašivanje, zloupotreba ekonomske ili profesionalne zavisnosti, pod uticajem ovih sredstava glasalo na određeni način ili nije glasalo.

Počinitelac ovog krivičnog dela može biti bilo koja osoba i ovo krivično delo se može počinuti samo umišljajno.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do pet godina.

6. Zloupotreba službene dužnosti tokom izbora (član 211)

Prema članu 211 KZRK-a, ovo krivično delo čini svako službeno lice kome su povereni zadaci u vezi sa izborima koje zloupotrebi svoj položaj, ovlašćenja ili autoritet time što naredi, savetuje ili učini neku drugu protivpravnu radnju u nameri da izmeni ili utiče na sastavljanje biračkog spiska ili na glasanje bilo kog drugog lica, ili time što na drugi način postupa sa ciljem da promeni, utiče ili spreči neko lice da vrši svoje pravo glasa, da se uzdrži od glasanja, da poništi glasački listić, ili da glasa za ili protiv određenog lica ili predloga.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od dve do pet godina.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti svako službeno lice kome su poverene dužnosti u vezi sa izborima u Republici Kosovo.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem, što samo po sebi uključuje gorenavedenu nameru.

7. Davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem (član 212)

Prema stavu 1, člana 212 KZRK-a, krivično delo davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem čini svako ko drugom obeća, ponudi ili dodeli neku nezasluženu korist ili poklon u nameri da utiče na to lice da glasa, da se uzdrži od glasanja, da glasa za ili protiv određenog lica ili predloga, ili da poništi glasački listić na izborima ili referendumu.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela su obećanje, nuđenje ili davanje bilo koje nezaslužene koristi ili poklona bilo kojoj osobi.

Smatra se da je ovaj oblik ovog dela izvršen u trenutku davanja obećanja, nuđenja ili davanja neke nezaslužene koristi ili poklona osobi.

Ovaj oblik ovog krivičnog dela može se izvršiti samo sa umišljajem i u nameri da se utiče na drugu osobu da glasa, da ne glasa, da glasa za ili protiv određene osobe ili predloga, ili da glasa nevažećim glasom na izborima ili referendumu.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 2 člana 212 KZRK-a. Ova zakonska odredba predviđa da drugi oblik ovog krivičnog dela čini svako ko zatraži ili primi neku nezasluženu korist ili poklon za sebe ili drugog, ili prihvati ponudu ili obećanje takve koristi ili poklona, da bi glasao ili se uzdržao od glasanja, da bi glasao za ili protiv određenog lica ili predloga, ili da bi poništio glasački listić na izborima ili referendumu.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela sastoje se u traženju ili prihvatanju bilo kakve nezaslužene koristi ili poklona za sebe ili bilo koje drugo lice, ili prihvatanju ponude ili obećanja za takvu korist ili poklon.

Smatra se da je ovaj oblik ovog krivičnog dela počinjen u trenutku traženja ili prihvatanja bilo kakve nezaslužene koristi ili poklona za sebe ili za drugo lice.

Ovaj oblik ovog krivičnog može se izvršiti samo sa umišljajem i u nameri da se utiče na drugu osobu da glasa, da ne glasa, da glasa za ili protiv određene osobe ili predloga, ili da glasa nevažećim glasom na izborima ili referendumu.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Poseban oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 3, člana 212 KZRK-a. Ovaj oblik ovog krivičnog dela izvršiće svako ko posluži kao posrednik i prekrši odredbe stava 1 ili 2 ovog člana.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Dok je težak oblik ovog krivičnog dela predviđen u stavu 4 ovog člana, za koji se smatra da je izvršeno ako delo iz stavova 1 do 3 ovog člana izvrši član izborne komisije ili neko drugo lice za vreme obavljanja službenih dužnosti u vezi sa glasanjem.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri do pet godina.

Stav 5 ovog člana predviđa da se poklon ili korist koji se prima ili pruža u suprotnosti sa ovim članom oduzima.

Teži oblik ovog krivičnog dela može izvršiti samo član izborne komisije ili bilo koje drugo lice tokom obavljanja dužnosti u vezi sa glasanjem, dok druge oblike ovog krivičnog dela može izvršiti bilo koje lice.

8. Zloupotreba prava glasanja (član 213)

Prema važećim zakonima, građanin Republike Kosovo ima pravo glasa samo jednom tokom izbora. On takođe ima pravo da glasa samo u svoje ime i da koristi samo jedan glasački listić. Stoga se nepoštovanje ovih pravila smatra krivičnim delom prema članu 213 KZRK-a i nosi naziv „Zloupotreba prava glasanja“. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ovo krivično delo čini svako ko počinji jedno ili više od sledećih krivičnih dela:

1. glasa ili pokuša da glasa pod tuđim imenom;
2. glasa ili pokuša da glasa iako je već glasao; ili
3. iskoristi više od jednog glasačkog listića.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela definisane su alternativno i sastoje se od slučajeva kada učinilac glasa u ime druge osobe ili pokuša da glasa u ime te osobe; glasa iako je već glasao (glasa po drugi put) ili pokuša da glasa iako je već pre toga glasao ili koristi više od jednog glasačkog listića.

Svako lice može biti počinilac osnovnog oblika ovog krivičnog dela.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do tri godine.

Teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 člana 213 KZRK-a, koji se smatra počinjenim u slučajevima kada član izborne komisije omogući drugom da izvrši ili pokuša da izvrši krivično delo iz stava 1 ovog člana.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela sastoje se u omogućavanju članu izborne komisije da izvrši osnovni oblik ovog krivičnog dela od strane drugog lica.

Samo član izborne komisije može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri do pet godina.

9. Sprečavanje procesa glasanja (član 214)

Osnovni oblik krivičnog dela sprečavanja procesa glasanja, prema stavu 1, člana 214 KZRK-a, čini svako ko na protivpravan način ometa ili prekine održavanje glasanja.

Radnje ovog oblika krivičnog dela sastoje se od preduzimanja protivpravnih radnji kojima se sprečava ili prekida proces glasanja.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do dve godine.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana, za koji se smatra da je izvršen u slučajevima kada učinilac upotrebom sile ili ozbiljne pretnje ometa glasanje izazivanjem javnog nereda na biračkom mestu, što dovede do prekida u održavanju glasanja za šta je zaprećena kazna zatvora od jedne do tri godine.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

10. Povreda tajnosti glasanja (član 215)

Stav 2 člana 45 Ustava Republike Kosovo, garantuje tajnost glasanja. Dok je, na osnovu ove zakonske odredbe, povreda tajnosti glasanja u KZRK-u propisana kao krivično delo. Shodno tome, prema stavu 1, člana 215 KZRK-a, ovo krivično delo čini svako ko na izborima ili na referendumu povredi tajnost glasanja.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela sastoje se u kršenju tajnosti glasanja na izborima ili referendumu.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana, zaprećena je kazna zatvora do šest meseci.

Teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana, koji se smatra izvršenim u slučajevima kada neko upotrebom sile, ozbiljne pretnje ili na bilo koji drugi nezakonit način traži od lica da pokaže kako je glasao.

Sredstva za izvršenje ovog krivičnog dela su upotreba sile, ozbiljne pretnje ili na bilo koji drugi nezakoniti način.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do jedne godine.

Stav 3 ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela, koje se smatra izvršenim kad krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana izvrši član izborne komisije ili drugo lice uz zloupotrebu svojih dužnosti, položaja ili ovlašćenja u vezi sa izborima ili glasanjem.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Počinitelac ovog krivičnog dela može biti svako lice, osim najtežeg oblika predviđenog u stavu 3. ovog člana, koje može izvršiti član Izborne komisije ili drugo lice zloupotrebom svoje dužnosti, položaja ili ovlašćenja na izborima ili pri glasanju.

11. Falsifikovanje rezultata glasanja (član 216)

Prema stavu 1, člana 216. KZRK-a, osnovni oblik krivičnog dela falsifikovanja rezultata glasanja čini lice koje doda, oduzme ili izbriše glasove ili potpise, registruje netačno glasanje ili rezultate izbora u izbornim dokumentima, ili objavi rezultate glasanja ili izbora koji ne odgovaraju pravim rezultatima, ili na drugi način falsifikuje glasanje ili rezultate izbora.

Kao što se vidi, radnje izvršenja ovog krivičnog dela definisane su alternativno i smatra se da je ovaj oblik ovog krivičnog dela učinjen ako se preduzme bilo koja od gore navedenih radnji.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do tri godine.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen u stavu 2 ovog člana, smatra se da je izvršen kad krivično delo iz stava 1 ovog člana izvrši član izborne komisije ili drugo lice uz zloupotrebu svojih dužnosti, položaja ili ovlašćenja u vezi sa izborima.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri do pet godina.

Osnovni oblik ovog krivičnog dela može počinuti svako lice, dok teži oblik ovog krivičnog dela može izvršiti samo član izborne komisije ili bilo koje drugo lice koje zloupotrebljava svoju dužnost, položaj ili ovlašćenja u vezi sa izborima.

12. Uništavanje dokumentacije o glasanju (član 217)

Osnovni oblik ovog krivičnog dela, prema stavu 1., člana 217 KZRK-a, čini svako lice koje uništi, sakrije, ošteti ili oduzme glasački listić ili neki drugi dokument ili predmet u vezi sa izborima ili referendumom.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela definisane su alternativno i sastoje se u uništavanju, prikrivanju, oštećenju ili uzimanju glasačkih listića ili bilo koje druge stvari ili dokumenta u vezi sa izborima ili referendumom.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do tri godine, a učinilac ovog oblika krivičnih dela može biti bilo koje lice.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2, člana 217 KZRK-a. Smatra se da je težak oblik ovog krivičnog dela izvršen u slučajevima kad krivično delo iz stava 1 ovog člana izvrši član izborne komisije ili drugo lice uz zloupotrebu svojih dužnosti, položaja ili ovlašćenja u vezi sa izborima.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri do pet godina, a učinilac ovog oblika krivičnog dela može biti član izborne komisije ili bilo koje drugo lice koje zloupotrebljava svoju dužnost, položaj ili ovlašćenje u vezi sa izborima.

GLAVA VII

KRIVIČNA DELA PROTIV PRAVA IZ RADNIH ODNOSA

I. OPŠTI OSVRT

Predmet zaštite krivičnih dela iz ove glave su prava koja proističu ili proizilaze iz radnog odnosa. Zbog velikog značaja, prava koja proizilaze iz radnih odnosa zaštićena su i ustavima savremenih država i značajnim brojem međunarodnih pravnih akata (Evropska socijalna povelja,³⁰⁶ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,³⁰⁷ itd.). Shodno tome, član 49 Ustava Republike Kosovo garantuje pravo na rad, kao i pravo svakog lica da slobodno bira profesiju i mesto rada.

Prava koja proizilaze iz radnih odnosa deo su egzistencijalnih ljudskih prava, jer im omogućavaju da obezbede sredstva za svoje potrebe, a istovremeno se pojavljuju kao preduslov za ostvarivanje velikog broja drugih prava i sloboda (ekonomskih, kulturnih, socijalnih itd.).³⁰⁸

Sva krivična dela iz ove glave su blanketnog karaktera, jer krivično-pravne odredbe ove glave upućuju da se u vezi sa konkretnim krivičnim delima, primenjuju odredbe drugih zakona, kolektivnog ugovora, drugih opštih akata, tehničkih pravila o merama bezbednosti na radu itd.

Ova glava ne predviđa neka krivična dela koja su predviđena propisima zemalja regiona, kao što su npr. krivična dela povrede prava na štrajk i dr.

Posledica prekršaja iz ovog poglavlja je uskraćivanje ili ograničenje bilo kakvih prava koja proističu iz radnog odnosa.

Počinitelj krivičnih dela iz ove glave može biti svako lice, ali uzimajući u obzir sadržaj i prirodu krivičnih dela iz ove glave, učinilac ovih krivičnih dela obično može biti osoba kojoj je povereno rukovodeće ili radno mesto koje nosi sa sobom mogućnost odlučivanja o pojedinim pitanjima iz oblasti radnih prava.

Većina krivičnih dela protiv prava iz radnog odnosa može se izvršiti samo sa umišljajem.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Povreda prava iz radnog odnosa (član 218)

Prema članu 218 KZRK-a, ovo krivično delo čini svako ko se svesno ne pridržava zakona ili kolektivnog ugovora u pogledu zapošljavanja ili prekida radnog odnosa; zarada ili drugih

³⁰⁶ Evropsku socijalnu povelju potpisale su države članice Saveta Evrope u Torinu 18.10.1961, a stupila je na snagu 26.02.1965.

³⁰⁷ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima usvojen je 19.12.1966 od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija i stupio je na snagu 03.01.1976.

³⁰⁸ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, str. 261.

primanja; trajanja radnog vremena; prekovremenog rada ili rada po smenama; odmora ili odsustvovanja sa rada; ili zaštite žena, dece ili osoba sa ograničenim sposobnostima, i time zaposlenom uskrati ili ograniči prava koja mu pripadaju. Ova prava iz radnog odnosa predviđena su Zakonom o radu na Kosovu³⁰⁹ i nekim drugim pravnim aktima.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u svesnom nepoštovanju zakona, kolektivnog ugovora ili drugih opštih akata, koji predviđaju prava radnika koja proizilaze iz radnog odnosa i koji predviđaju posebnu zaštitu žena, dece i osoba sa invaliditetom.

Krivično delo povrede prava iz radnog odnosa je blanketnog karaktera, imajući u vidu da štiti prava iz radnog odnosa koja su definisana zakonom o radu, kolektivnim ugovorom i drugim opštim aktima.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice, ali po svojoj prirodi i sadržini ovo krivično delo može izvršiti samo ono lice koje je na funkciji na kojoj donosi rešenja kojima zaposlenom uskraćuje ili ograničava bilo koje pravo koje im pripada.

Posledica ovog krivičnog dela sastoji se u uskraćivanju ili ograničenju prava iz radnog odnosa koja pripadaju zaposlenom.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

2. Povreda prava pri zapošljavanju i tokom nezaposlenosti (član 219)

Ovo krivično delo prema stavu 1, člana 219 KZRK -a čini svako ko drugom uskrati ili ograniči prava na zaposlenje pod jednakim uslovima, kao što je zakonom propisano. Ovaj oblik ovog krivičnog dela štiti prava lica na zapošljavanje pod istim uslovima, kako je definisano zakonom.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela predviđena je u slučajevima kada je pod istim uslovima predviđenim zakonom, opštim aktima i kriterijumima navedenim u konkursu zaposleno lice koje ne ispunjava propisane uslove, a odbijeno je lice koje je te uslove ispunjavalo. U praksi bi se to dogodilo npr. ako za posao konkurišu lice A i lice B, gde je u tom slučaju primljeno lice A, koje nije ispunilo zakonom propisane uslove, a lice B, koje je ispunilo uslove predviđene zakonom, ne biva zaposleno.

Stav 2 ovog člana predviđa drugi oblik ovog krivičnog dela koji takođe štiti prava nezaposlenih lica. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ovaj oblik ovog krivičnog dela čini svako ko ne postupa u skladu sa zakonodavstvom o pravima nezaposlenih lica i na taj način im uskrati ili ograniči prava koja im pripadaju. Dakle, ovaj oblik ovog krivičnog dela štiti prava nezaposlenih lica.

³⁰⁹ Zakon br. 03/L-212 o radu od dana 01.11.2010.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti svako lice, ali po svojoj prirodi i sadržaju, ovo krivično delo može izvršiti samo ona osoba koja obavlja funkciju na kojoj ima mogućnost da odlučuje o gore navedenim pitanjima.

Za ovo krivično delo, kako za prvi tako i za drugi oblik, predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do dve godine.

3. Povreda prava iz socijalnog osiguranja (član 223)

Ovo krivično delo, prema članu 223 KZRK -a, počinjeno je u slučajevima kada lice svesno ne primenjuje zakon ili kolektivni ugovor u domenu zdravstvenog, penzionog ili invalidskog osiguranja, ili drugog vida socijalnog osiguranja i time uskrati ili ograniči prava koja pripadaju zaposlenom. Kao što se vidi, prava iz zdravstvenog, penzijskog, invalidskog osiguranja ili bilo kog drugog oblika socijalne zaštite podležu zaštiti ovog krivičnog dela. Na Kosovu su ova prava predviđena nekolicinom zakona, među kojima vredi istaći: Zakon o penzijskim šemama koje finansira država³¹⁰, Zakon o šemi socijalne pomoći na Kosovu³¹¹, itd.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u svesnom nepoštovanju ili nesprovođenju zakona, drugih odredaba ili opštih akata koji se odnose na socijalnu zaštitu.

Svesno nepoštovanje ili nesprovođenje zakona u smislu ovog krivičnog dela znači da lice zna, da je svesno da drugome uskraćuje ili ograničava korišćenje prava iz oblasti zdravstvenog, penzijskog, invalidskog osiguranja i drugih oblika socijalnog osiguranja.

Posledica ovog krivičnog dela sastoji se u uskraćivanju ili ograničenju prava koja pripadaju bilo kojoj osobi iz gore navedenih oblasti.

Prema ovoj zakonskoj odredbi, učinilac ovog krivičnog dela može biti svako lice, ali uzimajući u obzir sadržaj i prirodu ovog krivičnog dela, njegov učinilac obično može biti lice koje po dužnosti ili položaju koji obavlja, ima mogućnost da odlučuje o pravu bilo kog lica u oblasti zdravstvenog, penzijskog, invalidskog osiguranja ili drugih oblika socijalne zaštite.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

4. Druga krivična dela iz ove Glave

Ova glava uključuje i sledeća krivična dela:

- Povreda prava na upravljanje (član 220),

³¹⁰ Zakon br. 04 / L-131 o penzijskim šemama koje finansira država od 06.05.2014.

³¹¹ Zakon br. 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu od dana 18.08.2003.

- Povreda prava na štrajk (član 221),
- Zloupotreba prava na štrajk (član 222) i
- Zloupotreba prava iz socijalnog osiguranja (član 224).

GLAVA VIII

KRIVIČNA DELA PROTIV SEKSUALNOG INTEGRITETA

I. OPŠTI OSVRT

U krivičnopravnoj teoriji, krivična dela iz ove glave nose različite načine, kao što su krivična seksualna dela, seksualni zločini, seksualni delikti itd.

Predmet zaštite ove glave krivičnih dela je seksualni integritet osobe. Seksualni integritet osobe u prošlosti bio je predmet zaštite, ne samo krivičnopravnim odredbama, već i normama običajnog prava i moralnim normama.

Seksualne prestepe ili seksualne zločine, tradicionalno albanski narod smatra veoma teškim zločinima, nespojivim sa konceptom časti, morala i poštovanja prema ženama.³¹²

Posebna zaštita seksualnog integriteta i sloboda u ovoj oblasti u ovoj glavi posvećena je deci i osobama sa invaliditetom, kao i osobama koje su na podređenim položajima ili u stanju materijalne zavisnosti, položaju ili stanju koje se zloupotrebljava, zlostavljanje za potrebe seksualne eksploatacije.

Počinitelj ili aktivni subjekat većine krivičnih dela iz ove glave može biti svako lice, kako muškarac tako i žena.

Žrtva ili pasivni subjekat većine krivičnih dela iz ove glave može biti svako lice, kako muškarac tako i žena.

Krivična dela iz ove glave, zbog svoje prirode, mogu se počiniti samo s umišljajem ili sa seksualnom namerom.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Silovanje (član 227)

KZRK predviđa nekoliko oblika izvršenja krivičnog dela silovanja. Smatra se da je prvi ili osnovni oblik ovog krivičnog dela počinjen, prema stavu 1 člana 227 KZRK-a, u slučajevima kada neko lice prisili drugo lice na seksualni čin bez pristanka potonjeg. Ovaj prvi oblik krivičnog dela silovanja izvršava se u situacijama kada se ne koristi nasilje ili zastrašivanje, već je seksualni čin izvršen bez pristanka žrtve, odnosno protiv volje žrtve.

Dakle, za postojanje ovog oblika krivičnog dela, seksualni čin mora biti izvršen bez pristanka drugog lica (žrtve). S tim u vezi, stav 1 člana 225 KZRK-a koristi izraz „pristanak” koji označava dobrovoljno datu saglasnost na seksualni akt lica koje je navršilo šesnaest godina. Takođe dobrovoljni pristanak u značenju ovih krivičnih dela podrazumeva i dobrovoljni

³¹² ELEZI, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, str. 93.

dogovor dva lica koja su navršila četrnaest (14) godina i čija razlika u godinama ne prevazilazi dve (2) godine kako bi se uključili u seksualni čin u pitanju.³¹³

Prema stavu 2 ovog člana ne postoji pristanak ukoliko:

1. takvo lice rečima ili ponašanjem izrazi odsustvo pristanka da započne ili da nastavi seksualni akt;

2. pristanak je izražen rečima ili ponašanjem drugog lica a ne žrtve;

3. pristanak žrtve je pribavljen prevarom, zastrašivanjem ili pretnjom, ako taj način ne uključuje upotrebu sile, ozbiljnu pretnju ili eksploataciju kako je propisano u članu 227. stav 3. KZRK-a ili

4. takvo lice je nesposobno da daje pristanak na seksualni akt zbog umanjene psihičke ili fizičke sposobnosti ili zbog opijenosti alkoholom, drogom, ili drugim supstancama.

Vid izvršenja prvog oblika ovog krivičnog dela leži u obavezi drugog lica da izvrši seksualni čin bez pristanka potonjeg. Prema članu 225, stav 5 KZRK-a, izraz „**primoravanje drugog lica u izvršenju seksualnog akta**” znači :

- izvršenje seksualnog akta nad drugim od strane izvršioca;
- navođenje drugog na izvršenje seksualnog akta sa izvršiocom ili trećim licem ili
- navođenje trećeg lica na izvršenje seksualnog akta nad drugim licem.

Smatra se da je krivično delo izvršeno u vreme seksualnog odnosa sa drugom osobom bez pristanka iste. Prema članu 225, stav 4 KZRK-a, izraz „**seksualni akt**” znači :

- 1) penetracija³¹⁴ označava makar i malu penetraciju polnog organa u bilo koji deo nečijeg tela, polnim organom ili predmetom u seksualne svrhe;
- 2) makar i malu penetraciju u nečiji analni, oralni ili genitalni otvor bilo kojim predmetom u seksualne svrhe ili bilo kojim drugim delom tela ili bilo kojim delom životinje.

Prema ovoj zakonskoj odredbi, smatra se da je ovaj drugi oblik seksualnog čina izvršen čak i u slučajevima kada učinilac proдре bilo kojim predmetom ili bilo kojim delom svog tela (izuzev polnim organom) u analni, oralni ili genitalni otvor drugog lica. Takođe, smatra se da je ovaj oblik seksualnog akta počinjen i u slučajevima kada je prodiranje izvršeno bilo kojim delom životinje. Ako učinilac proдре svojim polnim organom u bilo koji deo tela druge osobe (usta, uši itd.), onda nastupa prvi oblik seksualnog akta.

³¹³ Član 225, stav 1, tačka 1.2. KZRK-a.

³¹⁴ Izraz „penetracija” potiče iz latinske reči „*penetration*”, koja na albanskom jeziku znači prodor, ubacivanje, umetanje u različite svrhe, a u smislu ove zakonske odredbe u seksualne svrhe. NDRECA, MIKEL, Fjalor fjalësh e shprehjesh të huaja, Prishtinë, 2000, strana 540.

Elementi krivičnog dela silovanja

Na osnovu gore navedenih zakonskih odredaba, krivično delo silovanja sastoji se od sledećih elemenata:

- 1) Primoravanje druge osobe na izvršenje seksualnog akta;
- 2) Izvršenje seksualnog akta i
- 3) Nepristanak druge osobe na izvršenje seksualnog akta.

Prema ovoj zakonskoj odredbi, učinilac ovog krivičnog dela (aktivni subjekat) može biti bilo koje lice, kako muškog tako i ženskog pola.

Takođe, svako lice može biti pasivni subjekat ovog krivičnog dela. Za razliku od ranijih krivičnih zakona koji su važili na Kosovu do 6. aprila 2004. godine, prema kojima je silovanje moglo biti izvršeno samo nad ženom sa kojom počinilac nije živeo u bračnoj zajednici, sada prema KZRK-u, ovo krivično delo takođe može biti počinjeno protiv supruge (supruga), odnosno i protiv žene (muškarca) sa kojom počinilac živi u bračnoj zajednici. Takođe, za razliku od ranijih zakona prema kojima je ovo krivično delo mogao izvršiti samo muškarac nad ženom, sada prema KZRK učinilac ovog krivičnog dela može kako muškarac tako i žena. Dakle, prema KZRK-u, ovo krivično delo mogu izvršiti i muškarac nad muškarcem, žena nad muškarcem, žena nad ženom i muškarac nad ženom.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem i u seksualnu svrhu. Prema članu 225, stav 10 KZRK-a, izraz „**seksualna svrha**” označava svaki čin u svrhu seksualnog zadovoljstva lica.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od dve do deset godina.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 člana 227 KZRK-a, za koji se smatra da je počinjen u slučajevima kada neko drugog primora na obljubu pod pretnjom da će otkriti neku činjenicu koja bi teško naškodila časti ili ugledu tog lica ili njemu bliskog lica.

Kao što se vidi iz bića ovog dela, ovo krivično delo je slično krivičnom delu silovanja, iz stava 1. gore navedenog člana. Razlika je u činjenici da se u slučaju izvršenja ovog krivičnog dela seksualni čin vrši pretnjom o razotkrivanju svake činjenice koja bi ozbiljno narušila čast ili autoritet žrtve ili nekog od njenih bliskih srodnika. Pretnja da će se nešto otkriti, što bi ozbiljno narušilo čast i autoritet pasivnog subjekta, može se odnositi na obelodanjivanje istinitih činjenica, ali o kojima druge osobe ili određeni broj drugih osoba nemaju saznanja. Pretnje se takođe mogu odnositi na neistinite ili izmišljene činjenice.

Činjenice koje počinilac preti da će otkriti mogu pripadati žrtvi ovog krivičnog dela ili osobi koja je u bliskoj vezi sa žrtvom. Licima koja su u bliskoj vezi sa žrtvom, u smislu ovog krivičnog dela, mogu se smatrati roditelji žrtve, sestra, brat, bračni drug, deca itd.

Ove činjenice se mogu odnositi na lični (intimni), porodični život, završetak studija, izvršenje krivičnog dela itd. žrtve ili osobe u bliskom srodstvu sa žrtvom.

Primeri ovog vida krivičnog dela

Ovaj oblik ovog krivičnog dela postojao bi ako osoba A prisili osobu B na seksualni odnos, preteći da će obavestiti njenog supružnika ili druga lica da je osoba B imala seksualni odnos sa trećom osobom ili da njen suprug nije otac deteta osobe B, ili se lice B prethodno bavilo prostitucijom, ili je lice B nezakonito završilo svoje studije, ili je lice B ili neko koje sa njim u bliskom srodstvu počinilo neko krivično delo itd.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti svako lice, kako muškarac tako i žena. Takođe, žrtva ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice, i muško i žensko. Što se tiče krivice, ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem i u seksualnu svrhu.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri do deset godina.

Stav 2, člana 227 KZRK-a predviđa teške oblike silovanja, za koje se smatra da su počinjeni kada neko prisili drugo lice na seksualni čin:

- 1) ozbiljnom pretnjom ili pretnjom upotrebe nasilja;
- 2) pretnjom neposredne opasnosti po život ili telesni integritet tog lica ili drugog lica; ili
- 3) iskorišćavanjem situacije u kojoj je to lice nezaštićeno i u kojoj je njegova sigurnost ugrožena³¹⁵.

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela predviđena u stavu 1 gore navedene zakonske odredbe leži u izvršenju seksualnog čina sa ozbiljnom pretnjom ili pod pretnjom upotrebe nasilja u svrhu izvršenja seksualnog čina.

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela predviđena u tački 2 gore navedene zakonske odredbe leži u pretnji neposrednom opasnošću po život ili telo tog ili drugog lica.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog B.J. proglasio krivim, za ovaj oblik krivičnog dela silovanja, jer je okrivljeni, pretnjom da će ugroziti život ili telo oštećene R.I, prisilio oštećenu na seksualni čin sa okrivljenim, bez njenog pristanka.³¹⁶

Dok se drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen u tački 3 gore navedene odredbe sastoji u izvršenju krivičnog dela, iskorišćavanjem situacije u kojoj je to lice nezaštićeno njena bezbednost je u opasnosti.

³¹⁵ Po svemu sudeći je ova zakonska odredba prihvaćena u krivičnom zakonodavstvu Nemačke, jer se ovako formulisana odredba ne može naći ni u jednom zakonodavstvu zemalja u regionu i šire. U vezi sa ovim, vidi: WEIGEND, THOMAS, Strafgesetzbuch, Betäubungsmittel und weitere Vorschriften, München, 2006, str. 93 i član 177 Krivičnog zakonika Nemačke.

³¹⁶ Presuda Okružnog suda u Prištini, P. br. 380/2005, od dana 16.02.2006.

Primeri ovog oblika krivičnog dela

Ovaj oblik ovog krivičnog dela bi postojao: kada se žrtva nalazi u udaljenom predgrađu grada, u planinama, u podrumu, na udaljenom i mračnom mestu itd. u kojim okolnostima čak i vapaji za pomoć ne bi imali efekta, niko ih ne bi čuo.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od pet do deset godina.

Stav 4 ovog člana predviđa još teže oblike krivičnog dela silovanja. Prema tome, prema ovom stavu, teški oblici silovanja smatraju se ako je:

1. izvršenju dela je prethodilo, delo je pratilo ili ga je sledilo mučenje ili nečovečni postupak;

2. izvršilac je upotrebio silu;

3. izvršilac je izazvao tešku telesnu povredu ili teško narušavanje fizičkog ili psihičkog zdravlja lica;

4. izvršilac koristi ili preti da će da upotrebi oružje ili opasno oruđe;

5. izvršilac je namerno izazvao opijenost lica alkoholom, drogama ili drugim supstancama;

6. delo je učinjeno u saizvršilaštvu više od jednog lica;

7. izvršilac zna da je lice posebno ranjivo zbog svog uzrasta, umanjenih fizičkih ili psihičkih sposobnosti, fizičkih ili psihičkih smetnji ili nesposobnosti, ili trudnoće;

8. žrtva je uzrasta između šesnaest (16) i osamnaest (18) godina;

9. izvršilac je roditelj, usvojilac, hranitelj, očuh ili maćeha, deda ili baba, stric, ujak ili teća, tetka, strina ili ujna, brat ili sestra lica ili je u porodičnoj vezi sa žrtvom;

10. izvršilac je nastavnik, verski vođa, profesionalni zdravstveni radnik, neko kome je to lice povereno na staranje ili čuvanje, ili lice koje na neki drugi način ima položaj autoriteta nad tim licem:

10.1. zloupotrebom njegove ili njene kontrole nad finansijskim, porodičnim, socijalnim, zdravstvenim, radnim, obrazovnim, verskim ili drugim okolnostima takve osobe ili treće osobe;

10.2. gde se žrtva drži u zatvoru, istražnom zatvoru, disciplinskom centru, primljena u obrazovnu ustanovu ili vaspitno-popravnu ustanovu, pacijent je u bolnici, ustanovi za mentalno zdravlje ili rehabilitaciju, štićenik centra za zbrinjavanje ili skloništa ili se drži ili je ograničeno u bilo kom drugo mestu nalog suda ili tužioca ili u skladu sa zakonom; ili

10.3. zloupotrebom svog autoriteta ili nadležnosti nad žrtvom i koja je poverena izvršiocu na vaspitanje, obrazovanje ili brigu.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, okrivljeni M.E., G.M. i G.R., proglašeni su krivim odvojeno, zbog ovog oblika krivičnog dela silovanja, jer su istog dana 04.05.2004. godine, prisilno odveli oštećenu H.K. ukrcavajući je u svoj automobil, odakle su je odvezli u planine kod jednog sela nadomak Opštine Priština. U automobilu je bilo 5 osoba koje su je redom silovale, od kojih je prvi bio G.R, koga je oštećena od ranije poznavala, budući da je ranije bio s njom u vezi, ali je prekinuo odnose nekoliko meseci pre, jer je okrivljeni G.R. bio uhapšen i u zatvoru u Prizrenu, pa je čak i u kritičnom slučaju rekao oštećenoj da je „ovo prizrenska osveta“, zapretivši joj nožem, primoravajući oštećenu da se skinе, nakon čega je silovao, a zatim su je redom silovali okrivljeni M.E. i G.M. i još dve osobe. Tokom silovanja okrivljeni M.E. udario je oštećenoj nekoliko šamara, a nakon dva sata je svojim automobilom vraćaju u Prištinu.³¹⁷

Za ovako težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od pet do petnaest godina, prema stavu 4 ovog člana.

Dok se smatra da je još teži oblik krivičnog dela silovanja, predviđen u stavu 5 ovog člana, ako izvršenje ovog krivičnog dela rezultira smrću žrtve.

Za ovaj posebno težak oblik predviđena je kazna zatvora od najmanje deset godina ili doživotni zatvor.

Drugi teški oblici krivičnog dela silovanja propisani su stavovima 6 do 9 KZRK-a, za koje se smatra da postoje ako su gorenavedena krivična dela počinjena nad decom.

Shodno tome, stav 6 gorenavedenog člana predviđa da kad je delo predviđeno stavom 1 ili 2 ovog člana učinjeno protiv lica mlađeg od šesnaest (16) godina, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od pet do dvadeset godina.

Dok stav 7 gorenavedenog člana predviđa još jedan još teži oblik ovog krivičnog dela, izvršenog nad decom. Ova zakonska odredba predviđa kao težak oblik ovog krivičnog dela kad je delo predviđeno stavom 1 ili 2 ovog člana izvršeno nad osobom ispod četrnaest (14) godina.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora u najmanjem trajanju od deset godina.

Stav 8 gorenavedenog člana predviđa još jedan još teži oblik ovog krivičnog dela, izvršenog nad decom. Prema ovoj zakonskoj odredbi, kad je delo predviđeno stavom 6 ili 7 ovog člana izvršeno u okviru jedne ili više okolnosti iz stava 3 ili 4 ovog člana, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u najmanjem trajanju od petnaest (15) godina.

³¹⁷ Presuda Okružnog suda u Prištini, P. br. 393/2004, od dana 06.10.2004.

Posebno težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 9 navedenog člana. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ako delo iz stavova 6 ili 7 ovog člana rezultira smrću žrtve, učinilac će se kazniti zatvorom od najmanje dvadeset godina ili doživotnom kaznom zatvora.

Smatramo da je zakonodavac to trebalo da predvidi kao težak oblik ovog krivičnog dela, čak i slučajevima kada je izvršenje krivičnog dela silovanja dovelo do samoubistva oštećenog, kako je predviđeno Krivičnim zakonikom Republike Albanije³¹⁸.

2. Seksualni napad (član 229)

Prema stavu 1 člana 229 KZRK-a, ovo delo izvršice svako ko dodiruje drugog sa seksualnim namerama ili ga navodi da dodiruje izvršioca ili treće lice sa seksualnim namerama, bez pristanka tog lica.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela definiše se alternativno i sastoji se u dodirivanju druge osobe sa seksualnim namerama ili bez podsticanja takve osobe da dodirne počinioca ili treću osobu sa seksualnim namerama, bez pristanka te osobe. Stav 7 člana 225 KZRK-a, predviđa značenje izraza „**dodirivanje**” koje označava direktan ili indirektan kontakt, bez penetracije, između tela jednog i tela drugog lica, ili između bilo kog dela tela nekog lica i nekog predmeta. Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u dodirivanju druge osobe, milovanju, površnom ljubljenju, grljenju, trljanju bilo kog dela tela bilo kojim delom tela žrtve itd.

Dakle, kao što se vidi, krivičnom delu seksualni napad iz člana 229 KZRK-a, nedostaje penetracija (prodiranje) koja predstavlja osobenost krivičnog dela silovanja iz člana 227 KZRK-a.

Elementi ovog vida krivičnog dela

Na osnovu člana 229, stav 1 KZRK-a, osnovni oblik krivičnog dela seksualnog napada čine sledeći elementi:

- Ko dodiruje drugog sa seksualnim namerama ili ga navodi da dodiruje izvršioca ili treće lice;
- Dodirivanje mora biti sa seksualnim namerama;
- Dodirivanje mora da se desilo bez pristanka tog lica (žrtve).

Drugi oblik izvršenja ovog krivičnog dela je navođenje žrtve da dodirne počinioca ili treće lice sa seksualnim namerama i bez pristanka žrtve.

Da bi se ovo krivično delo moglo smatrati počinjenim, radnje izvršenja moraju biti preduzete bez pristanka žrtve, dok je značenje izraza pristanak već izneto.

³¹⁸ Član 100 stav 3, član 101 stav 3, član 102, stav 3, član 102/a stav 3 i član 103, stav 3 KZRA.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti svako lice, kako muškarac tako i žena. Takođe, žrtva ovog krivičnog dela može biti svako lice, kako muškarac tako i žena.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem. Za postojanje ovog krivičnog dela radnje izvršenja morale su biti preduzete u seksualnoj nameri.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2 ovog člana predviđa težak oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je počinjeno u slučajevima kada neko dodiruje drugog sa seksualnim namerama ili navodi drugo lice da dodiruje izvršioca ili treće lice sa seksualnim namerama:

1. ozbiljnom pretnjom ili pretnjom upotrebe nasilja;
 2. pretnjom neposredne opasnosti po život ili telesni integritet tog lica ili drugog lica;
- ili
3. iskorišćavanjem situacije u kojoj je to lice nezaštićeno i u kojoj je njegova sigurnost ugrožena.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog A.A. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je dana 20.01.2007. godine u jednom selu opštine Vitina, u kući osobe B.B, u seksualnoj nameri dodirnuo oštećenu M.M, tako što je, dok je oštećena ležala u krevetu u sobi u kojoj je stanovala, okrivljeni A.A. ušao u tu sobu i zaključao vrata iznutra, a zatim pojurio prema žrtvi, koristeći nasilje (silu) počeo da je miluje, ljubi i dodiruje po licu, grudima i drugim delovima tela, a kasnije ju je ugrizao za vrat.³¹⁹

Za ovako težak oblik ovog krivičnog dela iz stava 2 ovog člana, zaprećena je kazna zatvora od jedne do sedam godina.

Stav 3 člana 229 KZRK-a, predviđa još teže oblike ovog krivičnog dela, koje se smatra da je učinjeno, ako je:

1. izvršenju dela prethodilo, delo je pratilo ili ga je sledilo mučenje ili nečovečni postupak;
2. izvršilac je upotrebio silu;
3. izvršilac je naneo tešku telesnu povredu ili teško oštećenje fizičkog ili psihičkog zdravlja lica, ili je žrtva pokušala da izvrši samoubistvo posle krivičnog dela;
4. izvršilac koristi ili preti da će da upotrebi oružje ili opasno oruđe;

³¹⁹ Presuda Okružnog suda u Gnjilanu, P. br. 14/2007, od dana 23.03.2007.

5. izvršilac je namerno izazvao opijenost lica alkoholom, drogama ili drugim supstancama;

6. delo je učinjeno u saizvršilaštvu više od jednog lica;

7. izvršilac zna da je lice posebno ranjivo zbog svog uzrasta, umanjenih fizičkih ili psihičkih sposobnosti, fizičkih ili psihičkih smetnji ili nesposobnosti, ili trudnoće;

8. žrtva je uzrasta između šesnaest (16) i osamnaest (18) godina;

9. izvršilac je roditelj, usvojlac, hranitelj, očuh ili maćeha, deda ili baba, stric, ujak ili teča, tetka, strina ili ujna, brat ili sestra lica ili je u porodičnoj vezi sa žrtvom;

10. izvršilac je nastavnik, verski vođa, profesionalni zdravstveni radnik, neko kome je to lice povereno na staranje ili čuvanje, ili lice koje na neki drugi način ima položaj autoriteta nad tim licem:

10.1. zloupotrebom njegove ili njene kontrole nad finansijskim, porodičnim, socijalnim, zdravstvenim, radnim, obrazovnim, verskim ili drugim okolnostima takve osobe ili treće osobe;

10.2. gde se žrtva drži u zatvoru, istražnom zatvoru, disciplinskom centru, primljena u obrazovnu ustanovu ili vaspitno-popravnu ustanovu, pacijent je u bolnici, ustanovi za mentalno zdravlje ili rehabilitaciju, štićenik centra za zbrinjavanje ili skloništa ili se drži ili je ograničeno u bilo kom drugo mestu nalog suda ili tužioca ili u skladu sa zakonom; ili

10.3. zloupotrebom svog autoriteta ili nadležnosti nad žrtvom i koja je poverena izvršiocu na vaspitanje, obrazovanje ili brigu.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri do deset godina.

Još jedan teži oblik ovog krivičnog dela seksualnog napada predviđen je stavom 4 ovog člana, koje se smatra izvršenim kada je krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana dovelo do smrti žrtve, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje deset (10) godina, ili kaznom doživotnog zatvora.

Stavovi 5 do 8 ovog člana predviđaju i druge teške oblike ovog krivičnog dela, kada je izvršeno nad osobama mlađim od šesnaest (16) godina, odnosno mlađim od četrnaest (14) godina ili kada je rezultiralo smrću žrtve, za koje su zaprećene veoma teške kazne, čak i kazna doživotnog zatvora.

3. Degradacija seksualnog integriteta (član 230)

Ovo delo, prema članu 230, stav 1 KZRK-a, počinjava svako ko natera drugog da otkrije svoje intimne delove tela, da masturbira ili učini drugu radnju kojom unižava svoj seksualni integritet, bez pristanka tog lica.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela uključuju navođenje ili podstrekivanje druge osobe da otkrije intimne delove te osobe, da masturbira ili učini drugu seksualnu radnju kojom unižava seksualni integritet datog lica.³²⁰

Prema članu 225, stav 6 KZRK-a, izraz „intimni delovi“ označava ženske grudi, penis, vaginu odnosno anus.

Sve ove radnje treba da su preduzete bez pristanka žrtve.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora od tri meseca do jedne godine.

Stav 2 ovog člana, predviđa teži oblik ovog krivičnog dela koji se smatra izvršenim, kada neko natera drugog da otkrije svoje intimne delove tela, da masturbira ili učini drugu radnju kojom unižava seksualni integritet osobe:

1. ozbiljnom pretnjom ili pretnjom upotrebe nasilja;
2. pretnjom neposredne opasnosti po život ili telesni integritet tog lica ili drugog lica; ili
3. iskorišćavanjem situacije u kojoj je to lice nezaštićeno i u kojoj je njegova sigurnost ugrožena.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do tri godine.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog J.K. proglasio krivim, zbog krivičnog dela degradacije seksualnog integriteta, jer je okrivljeni dana 24.06.2005. godine, u svojoj kući u Gnjilanu, preteći da će ugroziti život oštećene S.L., primorao da obnaži gornji deo tela (grudi) bez njenog pristanka, navodeći je da izloži ovaj intimni deo svog tela okrivljenom.³²¹

Stav 3 ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela, koji se može izvršiti kad je krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana izvršeno pod jednom ili više sledećih okolnosti:

1. izvršenju dela je prethodilo, delo je pratilo ili ga je sledilo mučenje ili nečovečni postupak;

³²⁰ Ovo krivično delo u određenoj meri ima sličnosti sa prekršajem koje nosi naziv „Nedolično seksualno ponašanje“, propisano članom 6 Zakona br .03/L-142 o javnom redu i miru, od dana 17.09.2009. Prema ovoj zakonskoj odredbi, svako ko na javnom mestu izvrši seksualni akt ili izloži neki intimni deo svoga tela, ili se seksualno nedolično ponaša, a time uznemirava građane, kazniće se za prekršaj.

³²¹ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P. br. 758/2005, od dana 13.10.2008.

2. izvršilac je upotrebio silu;
3. izvršilac je naneo tešku telesnu povredu ili teško oštećenje fizičkog ili psihičkog zdravlja lica, ili je žrtva pokušala da izvrši samoubistvo posle krivičnog dela;
4. izvršilac koristi ili preti da će da upotrebi oružje ili opasno oruđe;
5. izvršilac je namerno izazvao opijenost lica alkoholom, drogama ili drugim supstancama;
6. delo je učinjeno u saizvršilaštvu više od jednog lica;
7. izvršilac zna da je lice posebno ranjivo zbog svog uzrasta, umanjenih fizičkih ili psihičkih sposobnosti, fizičkih ili psihičkih smetnji ili nesposobnosti, ili trudnoće;
8. žrtva je uzrasta između šesnaest (16) i osamnaest (18) godina;
9. izvršilac je roditelj, usvojlac, hranitelj, očuh ili maćeha, deda ili baba, stric, ujak ili teča, tetka, strina ili ujna, brat ili sestra lica ili je u porodičnoj vezi sa žrtvom;
10. izvršilac je nastavnik, verski vođa, profesionalni zdravstveni radnik, neko kome je to lice povereno na staranje ili čuvanje, ili lice koje na neki drugi način ima položaj autoriteta nad tim licem:
 - 10.1. zloupotrebom njegove ili njene kontrole nad finansijskim, porodičnim, socijalnim, zdravstvenim, radnim, obrazovnim, verskim ili drugim okolnostima takve osobe ili treće osobe;
 - 10.2. gde se žrtva drži u zatvoru, istražnom zatvoru, disciplinskom centru, primljena u obrazovnu ustanovu ili vaspitno-popravnu ustanovu, pacijent je u bolnici, ustanovi za mentalno zdravlje ili rehabilitaciju, štićenik centra za zbrinjavanje ili skloništa ili se drži ili je ograničeno u bilo kom drugo mestu nalog suda ili tužioca ili u skladu sa zakonom; ili
 - 10.3. zloupotrebom svog autoriteta ili nadležnosti nad žrtvom i koja je poverena izvršiocu na vaspitanje, obrazovanje ili brigu

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Stavovi 4 do 7 ovog člana predviđaju i druge teške oblike ovog krivičnog dela, kada je izvršeno nad osobama mlađim od šesnaest (16) godina, odnosno mlađim od četrnaest (14) godina ili kada je rezultiralo smrću žrtve, za koje su zaprećene veoma teške kazne, čak i kazna doživotnog zatvora.

Prema stavu 8 gorenavedenog člana, pokušaj izvršenja krivičnog dela iz stava 1 ovog člana je kažnjiv.

4. Krivična dela iz ove Glave

Sem gorenavedenih krivičnih dela, Glava o krivičnim delima protiv seksualnog integriteta predviđa i sledeća krivična dela:

- Seksualne usluge žrtve trgovine ljudima (član 228),
- Nuđenje pornografskog materijala licima mlađim od šesnaest godina (član 231),
- Zloupotreba dece u pornografiji (član 232),
- Navođenje na seksualne akte lažnim obećanjem braka (član 233),
- Podvođenje ili prisiljavanje na prostituciju (član 234),
- Ustupanje prostorija za prostituciju (član 235) i
- Seksualni odnosi unutar porodice (član 236).

GLAVA IX

KRIVIČNA DELA PROTIV BRAKA I PORODICE

I. OPŠTI OSVRT

Brak i porodica su veoma važni u društvu. Iz tog razloga, brak i porodica su takođe zaštićeni ustavima i zakonima savremenih država. I u Ustavu Republike Kosovo, brak i porodica su zagantovani i uživaju posebnu zaštitu. Zakonom Kosova o porodici³²² su posebno uređeni brak i pravni odnosi u braku, vanbračna zajednica i porodica.

Brak, porodica i deca su jedna od najvažnijih vrednosti društva. Brak i porodica su osnova svakog društva. Član 2. ZKP-a izričito navodi da je porodica prirodno i osnovno jezgro društva i kao takvo uživa pravo na zaštitu. Porodica je životna zajednica roditelja i njihove dece i drugih srodnika. Član 14. ZKP-a propisuje da je brak zakonski registrovana zajednica između dva lica različitih polova, putem kojeg oni slobodno odlučuju da žive zajedno u cilju stvaranja porodice. Prema ovoj zakonskoj odredbi, muškarci i žene, bez ikakvih ograničenja u pogledu rase, nacionalnosti ili vere, imaju pravo da sklapaju brak i podižu porodicu i ravnopravni su u sklapanju braka, za vreme trajanja braka i prilikom raskida braka.

Osim toga, brak i porodica su zaštićeni krivičnim pravom. Tako je u KZRK-u izrađeno posebno poglavlje u kojem su slučajevi kršenja vrednosti ove veoma važne sfere za svaku osobu i za celo društvo predviđeni kao posebna krivična dela. Treba napomenuti da su brak i porodica zaštićeni i sa nekoliko krivičnih dela koja su sistematizovana u nekim drugim poglavljima KZRK-a, poput nekih krivičnih dela protiv seksualnog integriteta itd.

Po prirodi, većina krivičnih dela u ovom poglavlju mogu izvršiti određena lica, lica sa određenim svojstvima ili u određenom odnosu sa žrtvom. Dakle, većina krivičnih dela u ovom poglavlju su tzv. *delicta propria*.

Figure krivičnih dela iz ovog poglavlja su definisane su terminima i izrazima porodičnog prava. Stoga, pojam ovih termina i izraza treba tumačiti prema njihovom značenju koje imaju u porodičnom pravu, odnosno u ZKP-u.

Predmet zaštite ovog poglavlja krivičnih dela su brak, porodica i deca. Uzimajući u obzir ovo, smatramo da bi naslov ovog poglavlja trebao biti "Krivična dela protiv braka, porodice i dece", kao što je to učinila većina krivičnih zakonodavstava zemalja u regionu (Albanija, Hrvatska, Slovenija, Makedonija, Bugarska itd).

Prema objektu zaštite u krivično-pravnom aspektu, u načelu se sva krivična dela iz ovog poglavlja mogu podeliti u tri grupe:

- na krivična dela protiv braka,

³²² Zakonom Kosova o porodici, br.2004/32, od 20.01.2006. (u daljem tekstu ZKP).

- na krivična delima protiv porodice i
- na krivična dela protiv dece.

U grupu krivičnih dela protiv braka ubrajaju se: bigamija (član 237), omogućavanje sklapanja protivpravnog braka (član 238) i prinudno sklapanje braka (član 239). U grupu krivičnih dela protiv porodice u principu su sistematizovani: Promena porodičnog statusa deteta (član 241), Povreda porodičnih obaveza (član 244), Izbegavanje pružanja sredstava za život (član 245) i nasilje u porodici (član 248). Dok u grupu krivičnih dela protiv dece spadaju: vanbračna zajednica sa licem mlađim od šesnaest godina (član 240), protivpravno oduzimanje ili držanje deteta (član 242), zlostavljanje ili napuštanje deteta (član 243), sprečavanje i neizvršenje mera za zaštitu dece (član 246) i neprijavljivanje zlostavljanja deteta (član 247).

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Bigamija (član 205)

Prema stavu 1 člana 237. KZRK-a, ovo krivično delo izvršava svako ko zaključi novi brak iako je već u braku.

Izvršilac krivičnog dela bigamija može biti žensko ili muško lice koje sklopi drugi brak, iako je u braku. Ako su muškarac i žena u braku i pored toga stupe u novi brak, u tim slučajevima se pojavljuju kao saizvršioc.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u sklapanju drugog braka sa drugim licem, dok je izvršilac istovremeno u braku sa drugim licem.

Pitanje pojma braka i uslova koji moraju biti ispunjeni za sklapanje braka je definisano u ZKP-u.

U pogledu oblika krivice, ovo krivično delo može se izvršiti samo s umišljajem. Smatra se da je krivično delo učinjeno s umišljajem u slučajevima kada je izvršilac svestan, zna da je u braku i pored svega toga stupa u drugi brak.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2 člana 237. KZRK-a predviđa drugi oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da postoji ako lice koje nije u braku zaključi brak sa licem za koje zna da je već u braku, odnosno za lice za koje zna da je u braku.

I ovaj oblik krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem. Predviđena kazna i za drugi oblik je do jedne godine zatvora.

Stavom 3 ovog člana je predviđena je mogućnost izuzeća ovog krivičnog dela koja se izražava u slučajevima kada posle izvršenja krivičnog dela iz ovog člana, prethodni brak više nije

važeći, kad je poništen ili okončan. U ovim slučajevima, neće se preduzeti krivično gonjenje za delo iz ovog člana, a ako je već započelo, prekinuće se.

2. Omogućavanje sklapanja protivpravnog braka (član 238)

Brak se smatra punovažnim samo ako je sklopljen pred nadležnim organom opštine od strane ovlašćenog službenog lica. Službeno lice je ovlašćeno da omogući sklapanje braka samo ako su ispunjeni zakonski uslovi. Uslovi i procedure za sklapanje braka su propisani u članovima 16 - 38 ZKP-a.

Prema članu 239. KZRK-a, smatra se da je ovo krivično delo izvršilo ovlašćeno službeno lice pred kojim se brak sklapa, a koje zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja dozvoli sklapanje braka iako je znalo za pravne smetnje koje zabranjuju brak.

Uzimajući u obzir prirodu odredbe ovog člana, ovo krivično delo je blanketnog karaktera.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo službeno lice, odnosno ovlašćeno lice pred kojim se sklapa brak.

Ovaj oblik krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem.

Za ovo krivično delo je zaprećena kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

3. Prinudno sklapanje braka (član 239)

Prema ZKP-u, osnovni uslov za sklapanje zakonskog braka je da dve osobe različitog pola slobodno odluče da žive zajedno kako bi zasnovale porodicu.

Prema članu 239. KZRK-a, ovo krivično delo se može izvršiti kako nad muškarcem tako i nad ženom.

Član 239. KZRK-a propisuje da ovo krivično delo izvršava svako ko prinudi drugog na sklapanje braka ili sklopi brak sa licem za koje zna da je bilo prinuđeno da stupi u brak.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice. Ali ovo krivično delo praktično izvršava lice koje želi da sklopi brak sa licem koje prinuđuje. U pogledu toga, treba napomenuti da kao izvršioci ovog dela mogu biti i druga lica, kao npr. roditelji, brat, sestra ili bilo koje drugo lice.

Ovaj oblik ovog krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Teži oblik ovog krivičnog dela je predviđen u stavu 2 ovog člana, koji se smatra a se izvršava u slučajevima kada je dete prinuđeno da stupi u brak. Kvalifikaciona okolnost ovog teškog oblika je starost pasivnog subjekta. Detetom se smatra osoba mlađa od osamnaest godina. Ova okolnost mora biti poznata izvršiocu krivičnog dela. U suprotnom ako izvršilac nije znao da je

drugo lice dete, onda će biti odgovoran za osnovni oblik ovog krivičnog dela koji je predviđen stavom 1 člana 239. KZRK-a.

I ovaj oblik ovog krivičnog dela može izvršiti bilo koje lice i to samo s umišljajem.

Za ovaj (kvalifikovan) oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Takođe, u naredna četiri stava su predviđeni drugi teški oblici ovog krivičnog dela.

Dakle, prema stavu 3. ovog člana, kad krivično delo iz stava 1. ovog člana izvrši roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje vrši roditeljska ovlašćenja nad licem koje je uzrasta od šesnaest i osamnaest godina, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od tri do deset godina.

Stav 4. ovog člana propisuje da kad krivično delo iz stava 1. ovog člana izvrši roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje vrši roditeljska ovlašćenja nad licem koje je uzrasta između četrnaest i šesnaest godina, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od pet do deset godina.

Dok je u stavu 5. ovog člana predviđeno da kad krivično delo iz stava 1. ovog člana izvrši roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje vrši roditeljska ovlašćenja nad licem mlađim od četrnaest godina, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje petnaest godina.

Dok, kad je krivično delo iz stava 1. izvršeno u cilju sticanja imovinske koristi, izvršilac će se kazniti novčanom i zatvorskom kaznom u trajanju od najmanje pet godina, a kad je krivično delo iz stavova 2, 3, 4 ili 5 ovog člana izvršeno u cilju sticanja imovinske koristi, izvršilac će se kazniti novčanom i zatvorskom kaznom u trajanju od najmanje petnaest godina.³²³

4. Vanbračna zajednica sa licem mlađim od šesnaest godina (član 240)

Svrha ove inkriminacije je zaštita maloletnika mlađih od šesnaest godina. To je zbog činjenice da život u bračnoj zajednici pretpostavlja odgovarajuću bio-psihičku i društvenu zrelost. Odgovarajući stepen bio-psihičke i društvene zrelosti ne postoji kod maloletnika. Iz tog razloga vanbračni suživot maloletnika obično izaziva štetne posledice po ličnost i razvoj maloletnika.

Prema stavu 1 člana 240. KZRK -a, ovo krivično delo čini punoletno lice koje živi u vanbračnoj zajednici sa osobom između četrnaest i šesnaest godina.

Iz ovoga se vidi da izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo punoletno lice koja živi u vanbračnoj zajednici sa osobom između četrnaest i šesnaest godina starosti. Prema članu 39. stav 1 ZKP-a, vanbračna zajednica (faktička zajednica) smatra se faktički odnos između muškarca i žene koji žive u paru, koju karakterizuje zajednički život koji predstavlja karakter stabilnosti i kontinuiteta.

³²³ Član 239. stav 6 KZRK.

Vanbračna zajednica u smislu ove inkriminacije mora biti zamišljena uz pristanak maloletne osobe.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela je život u vanbračnoj zajednici sa starijim maloletnikom, odnosno sa licem između četrnaest i šesnaest godina starosti.

Pasivni subjekt, žrtva ovog krivičnog dela, je maloletnik od četrnaest do šesnaest godina starosti.

Ovaj oblik krivičnog dela se može izvršiti s umišljajem. Smatra se s umišljajem u slučajevima kada odraslo lice zna, svesno je da živi u vanbračnoj zajednici sa osobom mlađom od šesnaest godina. Naprotiv, ako je izvršilac ovog krivičnog dela doveden u zabludu u pogledu starosti pasivnog subjekta, odnosno pogrešno smatra da je pasivni subjekt stariji od šesnaest godina, odnosno da je u stvarnoj zabludi, u ovim slučajevima će biti isključena krivična odgovornost i takva osoba neće biti kažnjena.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od pet do dvadeset godina.

Drugi oblik ovog krivičnog dela je predviđen u stavu 2 člana 240. KZRK-a, koji se smatra izvršenim ako roditelj, usvojilac, staratelj ili drugo lice koje vrši roditeljska ovlašćenja dozvoli ili navede lice uzrasta između četrnaest i šesnaest godina da živi u vanbračnoj zajednici sa drugim licem.

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela je određena alternativno i sastoji se u dopuštanju ili navođenju (podsticanju, ohrabrivanju) starijeg maloletnika na vanbračnu zajednicu sa drugim licem.

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom predmetu, sud je optuženog J.R. proglasio krivim zbog ovog krivičnog dela jer je optuženi 08.10.2006. u Gnjilanu, vršeći roditeljska ovlašćenja dozvolio oštećenoj, njegovoj ćerki A.R. da živi u vanbračnoj zajednici sa punoletnim licem B.R, odvođeći oštećenu A.R. u kuću B.R, iako je znao da je oštećena mlađa od šesnaest godina.³²⁴

Pasivni subjekt, žrtva ovog krivičnog dela je maloletnik od četrnaest do šesnaest godina starosti.

Izvršilac drugog oblika ovog krivičnog dela može biti samo roditelj, usvojilac, staratelj ili drugo lice koje vrši roditeljska ovlašćenja.

I ovaj oblik ovog krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem.

Kao i kod prvog oblika, i za ovaj oblik krivičnog dela je predviđena kazna zatvora od pet do dvadeset godina.

³²⁴ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br.798/2006 od 13.12.2006.

Stav 3 člana 240. KZRK-a predviđa ozbiljan oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je izvršeno u slučajevima kada je krivično delo predviđeno kad je krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana izvršeno prema licu mlađem od četrnaest godina. Izvršilac mora biti svestan starosti pasivnog subjekta ovog krivičnog dela, odnosno žrtve.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od najmanje deset godina.

Stav 4. ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela i smatra se izvršenim u slučajevima kada je krivično delo iz stava 1., 2., ili 3. ovog člana izvršeno u nameri sticanja imovinske koristi.

Za ovaj težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od najmanje petnaest godina.

5. Povreda porodičnih obaveza (član 244)

Prema stavu 1 člana 244. KZRK-a, ovo krivično delo vrši svako ko prekrši svoje zakonske porodične obaveze time što ostavi u teškom položaju člana porodice koji nije u stanju da se sam stara o sebi.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u kršenju porodičnih pravnih obaveza i u tom slučaju se član porodice, koji nije u mogućnosti da se sam brine o sebi, ostavlja u teškom položaju. Dakle, ne smatra se krivičnim delom svaka povreda porodičnih obaveza, već samo gruba povreda porodičnih obaveza. Slučajevima izvršenja ovog krivičnog dela se smatra: ako se punoletno dete ne stara o svojim starim ili bolesnim roditeljima tako što im ne obezbeđuje lekove, ne vodi lekaru iako je u mogućnosti itd.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo član porodice.

Ovaj oblik krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Stav 2 ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je izvršeno u slučajevima kad se krivično delo iz stava 1. odnosi na dete i za koje predviđena kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina. Slučajevima izvršenja ovog krivičnog dela se smatra sledeće: ako roditelj udalji (izbaci) svoje dete u zimskom periodu; ako roditelj ne vodi svoje bolesno dete lekaru itd.

Stav 3 ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je izvršeno u slučajevima kad krivično delo iz stava 1. ovog člana dovede do smrti člana porodice ili ozbiljnog narušavanja njegovog zdravlja i za koju je predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina.

Prema stavu 4 člana 244. KZRK-a, ako sud izrekne uslovnu osudu, kao uslov može narediti da izvršilac plaća i redovno izvršava svoju obavezu staranja, vaspitavanja i izdržavanja.

6. Izbegavanje pružanja sredstava za život (član 245)

Krivično delo izbegavanje pružanja sredstava za život, prema članu 245. KZRK-a, se smatra posebnim krivičnim delom u odnosu na krivično delo povrede porodičnih obaveza, prema članu 244. KZK-a.

Krivično delo izbegavanja pružanja sredstava za život, prema stavu 1 člana 245. KZRK-a, izvršava svako ko ne daje izdržavanje za lice koje je obavezan da izdržava na osnovu pravosnažne odluke suda, pravosnažnog sudskog poravnanja ili odluke drugog nadležnog organa, tako što izbegava da se zaposli, dostavlja lažne podatke o zaposlenju ili prihodima, menja radna mesta, menja mesta prebivališta ili boravišta, otuđuje imovinu ili na drugi način izbegava da obezbedi sredstva za izdržavanje tog lica.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u izbegavanju pružanja sredstava za život.

Obaveza izvršioca da pruža sredstva za život može proisteći iz pravosnažne odluke suda, poravnanja postignutog pred sudom ili iz odluke drugog nadležnog organa.

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom pitanju, sud je optuženog B.A. proglasio krivim zbog ovog krivičnog dela jer optuženi B.A. nije sproveo rešenje ovog suda C.br.319/2006 od 06.12.2006. time što je izbegavao plaćanje sredstava za život za oštećenu D.A. i njeno dete L.A.³²⁵

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo lice koje je na osnovu sudske odluke koja je stupila na snagu, poravnanja postignutog pred sudom koje je stupilo na snagu ili odluke drugog nadležnog organa, dužno da obezbedi sredstva za život za drugo lice.

Ovaj oblik krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem.

Za ovo krivično delo zaprećena je kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2 ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je izvršeno u slučajevima kad krivično delo iz stava 1. ovog člana dovede do smrti člana porodice ili ozbiljnog narušavanja njegovog zdravlja i za koju je predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina.

Drugi težak oblik je predviđen i u stavu 3 ovog člana, za koje se smatra da je izvršeno u slučajevima kad se krivično delo iz stava 1. odnosi na dete i za koje predviđena kazna zatvora u trajanju od tri meseca do tri godina.

Prema stavu 4. ovog člana, ako sud izrekne uslovnu osudu, kao uslov može narediti da izvršilac redovno izvršava svoju obavezu da obezbedi sredstva za izdržavanje i da plati neplaćena izdržavanja.

³²⁵ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br.798/2007 od 13.12.2006.

Stav 5 člana 245. KZRK-a predviđa fakultativnu mogućnost oslobađanja od kazne ako izvršilac krivičnog dela iz stava 1. ovog člana ispuni svoje obaveze pre nego što sud izrekne presudu.

7. Druga krivična dela iz ove Glave

Glava krivičnih dela protiv braka i porodice, predviđa i sledeća krivična dela:

- Promena porodičnog statusa deteta (član 241),
- Protivpravno oduzimanje ili držanje deteta (član 242),
- Zlostavljanje ili napuštanje deteta (član 243),
- Sprečavanje i neizvršenje mera za zaštitu dece (član 246),
- Neprijavljivanje zlostavljanja deteta (član 247) i
- Nasilje u porodici (član 248).

GLAVA X

KRIVIČNA DELA PROTIV JAVNOG ZDRAVLJA

I. OPŠTI OSVRT

U savremenom svetu, zaštita javnog zdravlja pridobija veliku pažnju i pozitivnim zakonskim odredbama države propisuju niz krivičnih dela i postupaka kojima se ugrožava zdravlje i životi građana.

Krivična dela protiv javnog zdravlja ugrožavaju zdravlje pojedinaca, ali u određenim slučajevima ugrožavaju zdravlje velikog broja ljudi, čak i čitavog stanovništva jedne države. Osim zdravlja građana, glava krivičnih dela protiv javnog zdravlja, štiti i zdravlje i život životinja.

Krivična dela protiv javnog zdravlja smeštena su u poglavlju XXII KZRK-a, od člana 249 do člana 266 i ta krivična dela su uglavnom počinjena u slučajevima kršenja zakona, odredaba iz oblasti medicine, farmacije i zaštite životne sredine. Stoga je većina ovih krivičnih dela u ovom poglavlju blanketnog karaktera.

Posledica većine krivičnih dela protiv javnog zdravlja je ugrožavanje zdravlja ljudi.

Počinitelj ili aktivni subjekat većine krivičnih dela iz ove glave može biti svako lice (*delicta communia*). Međutim, neka krivična dela iz ove glave mogu počiniti samo lica koja poseduju određena svojstva (*delicta propria*), kao npr. krivično delo neukazivanja lekarske pomoći, iz člana 255 KZRK-a, može izvršiti samo „lekar ili drugi zdravstveni radnik“; krivično delo nesvesne pripreme i davanja lekova, iz člana 258 KZRK-a, može izvršiti samo „farmaceut ili drugo lice koje je ovlašćeno za pripremu ili distribuciju lekova“; krivično delo nesavesnog pregleda životinjskih proizvoda namenjenih za ishranu, iz člana 262 KZRK-a, može izvršiti samo „veterinar ili drugo ovlašćeno veterinarsko lice“ itd.

Što se tiče oblika krivice, većina krivičnih dela iz ove glave, mogu se počiniti sa umišljajem ili iz nehata. Međutim, neka krivična dela iz ove glave mogu se izvršiti samo sa umišljajem, npr. nepostupanje po zdravstvenim propisima tokom pandemije, iz člana 250 KZRK-a itd.

U nekim krivičnim delima iz ove glave predviđeno je obavezno oduzimanje sredstava kojima je krivično delo izvršeno, kao i predmeta koji su posledica krivičnog dela, kao npr. krivično delo proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih medicinskih proizvoda, iz člana 260, stav 8 KZRK, predviđa da se u skladu sa ovim članom oduzimaju medicinski proizvodi i sredstva za njihovu proizvodnju itd.

Krivični postupak za apsolutnu većinu krivičnih dela iz ove glave pokreće se po službenoj dužnosti bez obzira na volju oštećenog, ali se za krivično delo prenošenje veneričnih bolesti, član 251, stav 4. KZRK-a predviđa da se krivični postupak pokreće po predlogu.

Neka od krivičnih dela iz ove glave takođe imaju teže ili kvalifikovane oblike, za koje se smatra da su počinjeni ako su kao posledica izvršenja osnovnog krivičnog dela nanošenja teške telesne povrede ili ozbiljnog narušavanja zdravlja ili smrti jedne ili više osoba.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Širenje zaraznih bolesti (član 249)

Prema stavu 1, člana 249 KZRK-a, ovo krivično delo čini svako ko ne postupi shodno odredbama ili naredbama nadležnog javnog organa u oblasti zdravstva, koje imaju za cilj sprečavanje ili suzbijanje zaraznih bolesti među ljudima ili životinjama, i time izazove širenje zarazne bolesti među ljudima. Kao što se vidi, krivično delo širenja zaraznih bolesti je blanketno krivično delo, jer zakoni i druge odredbe određuju koje se bolesti smatraju zaraznim bolestima i kako se mogu širiti. Pravne odredbe ove prirode nalaze se u Zakonu o sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti³²⁶, koji definiše zarazne bolesti, mere za sprečavanje i borbu protiv zaraznih bolesti itd. Prema članu 2. ovog zakona, zaraznom bolešću smatra se bolest koju izazivaju mikroorganizmi i paraziti koji izazivaju bolesti, a koji se direktno ili indirektno prenose sa obolelog ili kliconoše na zdravu osobu i sa životinja i stočarskih proizvoda na ljude.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u nepreduzimanju mera predviđenih odredbama ili utvrđenih nalozima nadležnih organa.

Mere predviđene odredbama ili naredbama nadležnih organa u cilju suzbijanja ili sprečavanja zaraznih bolesti obično su dezinfekcija, kontrola, izolacija bolesnih, zabrana ili ograničenje kretanja ljudi, zabrana okupljanja ljudi, obaveza prijavljivanja slučajeva zaraznih bolesti itd.

Krivično delo se smatra izvršenim u slučajevima kada je zarazna bolest izazvana nepoštovanjem odredaba i naredbi nadležnih organa.

Posledica ovog krivičnog dela je širenje zarazne bolesti na druga lica.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Stav 2, člana 249 KZRK-a predviđa poseban oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je počinjeno ako se neko ne pridržava odredbi ili naredbi iz stava 1 ovog člana i time izazove širenje bolesti među životinjama.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do jedne godine.

³²⁶ Zakon br.02/L-109 o sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti, od dana 10.05.2007.

Dok je u stavu 3 ovog člana, propisan lakši oblik ovog krivičnog dela, koje se smatra izvršenim ako je krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana učinjeno iz nehata. Za ovaj lakši oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do šest meseci.

Stav 4, člana 249 KZRK-a predviđa još jedan teži oblik ovog krivičnog dela, koji se smatra počinjenim kad krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana prouzrokuje smrt jednog ili više lica, za šta je zaprećena kazna zatvora od jedne do dvanaest godina.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 5, člana 249 KZRK-a, prema kojem će se, kad krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja, izvršilac kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

Dok je u stavu 6. ovog člana predviđeno da kad je krivično delo iz stavova 1 i 2 gorenavedenog člana izvršeno iz nehata i prouzrokuje tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju do tri (3) godine. Dok, prema stavu 7, ako krivično delo iz stava 3 rezultira smrću jedne ili više osoba, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

Svako lice može biti počinitelj svih ovih oblika ovog krivičnog dela.

2. Nepostupanje po zdravstvenim propisima tokom epidemije (član 250)

Ovo krivično delo, prema članu 250 KZRK-a, je izvršeno u slučajevima kada neko za vreme epidemije ili neke zarazne bolesti ne postupi po naredbama ili drugim odlukama donetim na osnovu propisa nadležnog organa kojima su određene mere za njihovo suzbijanje ili sprečavanje.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u nečinjenju, odnosno postupanju suprotno naredbama ili drugim odlukama donetim na osnovu odredaba nadležnog organa, pa se smatra krivičnim delom blanketnog karaktera.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo nečinjenjem (*omisivni delikti*) i samo u vreme epidemije ili bilo koje zarazne bolesti.

Posledica ovog krivičnog dela sastoji se u ugrožavanju zdravlja ljudi, odnosno u apstraktnom ugrožavanju.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do dve godine.

3. Prenošenje HIV virusa (član 252)

Virus HIV je vrsta virusa koja je u sadašnjoj fazi medicinskog razvoja uopšteno neizlečiva i koja se prenosi na druge uglavnom putem nezaštićenog seksualnog odnosa.³²⁷ Međutim, seksualni odnos nije jedini način širenja ovog virusa.

Osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana smatra se da je počinjen u slučajevima u kojima lice, znajući da je zaraženo HIV virusom, to ne saopšti drugome i zarazi ga.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela manifestuje se u slučajevima kada osoba zna da je zaražena virusom HIV i namerno sakriva tu činjenicu, zaražavajući time drugu osobu.

Krivično delo se smatra počinjenim, završenim, ako je druga osoba zaražena virusom HIV seksualnim odnosom. Shodno tome se smatra da je ovo krivično delo učinjeno samo ako je virus prenet drugoj osobi.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem, što samo po sebi uključuje svest osobe da je zaražena virusom ili bolešću HIV-a i želju da zarazi drugu osobu ovim virusom.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Za ovo krivično delo zaprećena je kazna zatvora od dve do dvanaest godina.

Lakši oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 2, ovog člana koji postoji ako je krivično delo iz stava 1. ovog člana izvršeno iz nehata, za koje je zaprećena kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina.

Stav 3 ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je učinjeno kad krivično delo iz stava 1. ovog člana dovede do nečije smrti. Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Dok, ako krivično delo iz stava 2 (iz nehata) rezultira smrću osobe, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

4. Zapošljavanje lica sa zaraznim bolestima (član 253)

Prema stavu 1. člana 253. KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela počinjen je u slučajevima ko protivno zakonima o zdravlju, u bolnici, bolničkom porodilištu, školi, restoranu ili radionici ili poslovnoj organizaciji ili nekom sličnom mestu gde se prerađuje hrana ili gde se pružaju higijenske usluge, zaposli ili zadrži na poslu lice za koje zna da boluje od zarazne bolesti i time izazove širenje zarazne bolesti.

Iz ovoga se vidi da je ovo krivično delo blanketnog karaktera.

³²⁷ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, str. 342.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela definisana je na alternativan način i smatra se počinjenom u slučajevima kada neko zaposli ili zadrži na poslu osobu koja boluje od zarazne bolesti.

Na osnovu stava 1 ovog člana, ovo krivično delo može se izvršiti samo na određenim mestima. Kao mesta izvršenja ovog krivičnog dela navode se bolnica, porodilište, škole, restorani, zatim u apoteci, u radionicama u kojima se prerađuju prehrambeni artikli itd.

Krivično delo se smatra učinjenim u slučajevima kada je zaposlenjem lica koje boluje od zarazne bolesti prouzrokovano širenje zarazne bolesti na druga lica. Za postojanje ovog krivičnog dela dovoljno je samo jedno zaraženo lice.

Prema ovoj zakonskoj odredbi, svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela. Međutim, zbog sadržaja i prirode ovog krivičnog dela, učiniocem se obično smatra lice u gore navedenim kompanijama i institucijama, koje ima mogućnost da odlučuje o prijemu zaposlenih na određena radna mesta ili o prekidanju radnog odnosa lica koja pate od zaraznih bolesti.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Dok je u stavu 2 ovog člana, propisan lakši oblik ovog krivičnog dela, koji se smatra izvršenim ako je krivično delo iz stava 1. ovog člana izvršeno iz nehata. Za ovaj lakši oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do šest meseci.

Stav 3 i 4 ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, koji se smatra izvršenim kada krivično delo dovede do teškog narušavanja zdravlja. Ako se ovaj teži oblik učini sa umišljajem, njegov izvršilac će se kazniti zatvorom od šest meseci do tri godine, dok će se, ako je počinjen iz nehata, počinitelj kazniti zatvorom do tri godine.

Stav 5 i 6 člana 253 KZRK-a, predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela, koje se smatra da je učinjen, ako je izazvana smrt jedne ili više osoba. Ako je ovaj vrlo težak oblik učinjen sa umišljajem, tada bi se učinilac mogao kazniti zatvorom od jedne do deset godina, a ako je počinjen iz nehata, zaprećena je kazna od jedne do pet godina zatvora.

5. Neukazivanje lekarske pomoći (član 255)

Prema stavu 1, člana 255 KZRK-a, ovo krivično delo izvršava lekar ili drugi zdravstveni radnik koji suprotno svojoj dužnosti odbije da ukaže medicinsku pomoć licu kome je takva pomoć potrebna, iako je svestan ili bi morao da zna da takvo neukazivanje može dovesti do teške telesne povrede ili ozbiljnog narušavanja zdravlja ili smrti lica.

Na osnovu ove zakonske odredbe, krivično delo neukazivanja lekarske pomoći, iz člana 220, stav 1 KZRK-a, je krivično delo koje ugrožava i za čije postojanje nije potrebno izazvati određene posledice, jer se krivično delo smatra počinjenim samom činjenicom neukazivanja lekarske pomoći.

Što se tiče načina izvršenja, ovo krivično delo može biti učinjeno nečinjenjem, jer lekar ne preduzima radnje koje je bio dužan da preduzme, odnosno da ukaže lekarsku pomoć. Obaveza lekara da ukaže lekarsku pomoć proizilazi iz prirode njegove profesije i iz zakona.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u nepružanju lekarske pomoći drugom licu, pomoći koja je neophodna jer pretili da nanese veliku štetu zdravlju ili dovede do smrti.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog B.R. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer okrivljeni B.R. 01.05.2007. godine, u Urgentnom centru u Gnjilanu, u svojstvu staratelja ovog Centra, nije pružio pomoć 3-godišnjem detetu, koje je u ovaj centar doveo deda, usled zadobijanja teške povrede glave i njegovo stanje je bilo veoma teško, uprkos činjenici da je medicinsko osoblje ovog centra u nekoliko navrata zvalo telefonom okrivljenog.³²⁸

Za postojanje ovog krivičnog dela u svakom slučaju se mora konstatovati da je lekar bio u mogućnosti da pruži medicinsku pomoć.

Smatra se da je krivično delo izvršeno samom činjenicom uskraćivanja lekarske pomoći.

Iz ove zakonske odredbe se vidi da učinilac ili aktivni subjekt ovog krivičnog dela može biti samo lekar ili drugi zdravstveni radnik (*delicta propria*). Lekar je osoba koja je završila medicinski fakultet. A neki krivični zakonicima zemalja u regionu,³²⁹ izričito predviđaju da učinilac ovog krivičnog dela, pored lekara, mogu biti i drugi zdravstveni radnici.

Pacijent se smatra žrtvom ili pasivnim subjektom ovog krivičnog dela.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do tri godine

Stavom 2. ovog člana predviđen je težak oblik ovog krivičnog dela koji postoji kad krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu ili ozbiljno narušavanje zdravlja lica kojem nije bila ukazana medicinska pomoć, za koju je predviđena kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

U stavu 3. gorenavedenog člana predviđen je još teži oblik ovog krivičnog dela, koji se smatra počinjenim kad krivično delo iz stava 1. ovog člana ima za posledicu smrt lica kojem nije bila ukazana medicinska pomoć, za šta je zaprećena kazna zatvora od jedne do osam godina.

³²⁸ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br 887/2007, od dana 24.10.2008.

³²⁹ Član 189. Krivičnog zakona Republike Slovenije, član 208. Krivičnog zakonika Makedonije, član 243. Krivičnog zakona Republike Hrvatske itd.

6. Zagađenje pijaće vode (član 264)

Stav 1, člana 264 KZRK-a, predviđa osnovni oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je počinjeno u slučajevima kada neko škodljivom supstancom zagađi vodu koju ljudi koriste za piće i na taj način ugrozi život ili zdravlje ljudi.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u zagađivanju vode koju ljudi koriste kao pijaću vodu. Pod zagađenjem se podrazumevaju slučajevi kada počinilac sa bilo kojom drugom supstancom dovede vodu u stanje opasno po zdravlje i život ljudi, kao npr. bacanjem otrova, opasnih hemikalija, raznih ulja, otpada, uginulih životinja itd. u vodu.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog N.U. proglasio krivim, zbog ovog oblika krivičnog dela zagađenja vode za piće, pošto je okrivljeni N.U 02.02.2007. godine, u jednom selu opštine Gnjilane, štetnim materijama zagađivao vodu koju ljudi koriste kao vodu za piće, tako što je u bunaru, sa slobodnim padom vode kojim se snabdeva porodica oštećenog M.B, okrivljeni N.U bacio sagorelo motorno ulje, koje je pre toga uzeo iz radionice „Dielli“, i time ugrozio život i zdravlje članova porodice oštećenog M.B.³³⁰

Smatra se da je ovaj oblik ovog krivičnog dela počinjen samom činjenicom zagađenja vode koju ljudi koriste za piće.

Posledica ovog oblika krivičnog dela je izazivanje apstraktne opasnosti po život i zdravlje ljudi.

Ovaj oblik krivičnog dela može se izvršiti samo umišljajno.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana, zaprećena je kazna zatvora do tri godine.

Dok je u stavu 2 ovog člana, propisan lakši oblik ovog krivičnog dela, koje se smatra izvršenim ako je krivično delo iz stava 1 ovog člana izvršeno iz nehata. Za ovaj lakši oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavovima 3. i 4. ovog člana, za koji se smatra da je izvršen kad krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu ili ozbiljno

narušavanje zdravlja, za šta je zaprećena kazna zatvora do osam godina za krivično delo predviđeno u stavu 1 (sa umišljajem) ili kazna zatvora do tri godine za delo predviđeno stavom 2 (iz nehata).

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 5 ovog člana, za koji se smatra da je nastupilo kad krivično delo iz stava 1 ovog člana prouzrokuje smrt jednog ili više lica, za šta je zaprećena kazna zatvora od jedne do dvanaest godina za krivično delo predviđeno u stavu 1

³³⁰ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br 191/2007, od dana 14.01.2008.

(sa umišljajem) ili kazna zatvora od jedne do osam godina za delo predviđeno stavom 2 (iz nehata).

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

7. Druga krivična dela iz ove Glave

Sem gorenavedenih krivičnih dela, Glava o krivičnim delima protiv javnog zdravlja predviđa i sledeća krivična dela:

- Prenosjenje veneričnih bolesti (član 251),
- Nesavesno lečenje (član 254),
- Protivpravno vršenje lekarske i apotekarske delatnosti (član 256),
- Protivpravno vršenje medicinskih eksperimenata i ispitivanje lekova (član 257),
- Nesavesna priprema i davanje lekova (član 258),
- Protivpravna transplantacija i trgovina ljudskih organa i tkiva (član 259),
- Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih medicinskih proizvoda (član 260),
- Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih prehrambenih proizvoda (član 261),
- Nesavesno vršenje pregleda životinjskih proizvoda namenjenih za ishranu (član 262),
- Izdavanje ili upotreba lažnih lekarskih ili veterinarskih potvrda (član 263),
- Zagađenje prehrambenih proizvoda namenjenih ljudima ili životinjama (član 265) i
- Služenje alkoholnih pića licima mlađim od šesnaest godina (član 266).

GLAVA XI

KRIVIČNA DELA OPOJNIH DROGA

I. OPŠTI OSVRT

Narkomanija predstavlja negativnu društvenu pojavu koja se manifestuje u upotrebi i konzumaciji opojnih droga i drugih opojnih pića. Ova pojava poprilično je rasprostranjena u savremenom svetu. Njeno prisustvo u savremenom društvu, a posebno masovno bavljenje mladih ljudi njom, nosi opasnost po čitavo ljudsko društvo. Ova pojava prema mnogim autorima izaziva ozbiljne posledice po psihičko i fizičko zdravlje čoveka.³³¹ Narkomanija može dovesti u pitanje ne samo zdravlje pojedinca, već i živote čitavih generacija čovečanstva. Iz tog razloga, u svim savremenim krivičnim zakonima, niz radnji vezanih za ovu negativnu društvenu pojavu uvršćen je u krivična dela. Savremeno krivično zakonodavstvo predviđa vrlo stroge kazne za počinioce ovih krivičnih dela, a u nekim zemljama čak i doživotnu kaznu zatvora³³² i smrtnu kaznu.³³³

Čak i u KZRK-u, značajan broj radnji u vezi sa opasnim opojnim drogama i psihotropnim supstancama predviđen je kao krivično delo.

Usled veoma štetnih posledica po mentalno i fizičko zdravlje, kao i drugih društvenih posledica, pored zakonodavstva savremenih država, pitanje borbe protiv i neovlašćenog stavljanja u promet opojnih droga i psihotropnih supstanci preokupiralo je i međunarodnu pažnju. Shodno tome su odobrene međunarodne konvencije o borbi protiv trgovine drogom.³³⁴

Počinitelac ovog krivičnog dela može biti u načelu bilo koja osoba i ovo krivično delo se može počiniti samo umišljajno.

2. Neovlašćena kupovina, posedovanje, stavljanje u promet i prodaja opojnih droga, psihotropnih i analognih supstanci (član 267)

Prema stavu 1, člana 267 KZRK-a, osnovni oblik krivičnog dela neovlašćene kupovine, posedovanja, raspodele i stavljanja u promet i prodaje opojnih droga, psihotropnih i analognih supstanci postoji u slučajevima kada neko neovlašćeno kupi, ili poseduje u nameri da proda ili rastura, ili nudi na prodaju supstance ili preparate koji su zakonom proglašeni za opojne droge, psihotropne i njima analogne supstance. Kao što se vidi, ovo krivično delo je blanketne prirode, jer su supstance ili preparati koji se smatraju opasnim, propisani drugim zakonskim odredbama. Odredbe ove prirode nalaze se u Zakonu o opojnim drogama, psihotropnim supstancama i

³³¹ HALILI, RAGIP, Kriminologija, Prishtinë, 2002, str. 296.

³³²Član 16, stav 1, tačka 6 Zakona o suzbijanju narkotika Avganistana (Službeni list br. 875, objavljen 04.02.2006.), predviđa da će se za krivično delo trgovina drogom, u količinama većim od 5 kilograma, učinilac kazniti doživotnim zatvorom i novčanom kaznom.

³³³U Islamskoj Republici Iran predviđena je mogućnost izricanja smrtne kazne za ovo krivično delo. Član 2, stav 4 Zakona o borbi protiv narkotika Islamske Republike Iran od 08.11.1997.

³³⁴ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, str. 375.

prekursorima, koji je usvojila Skupština Kosova.³³⁵ U skladu sa članom 2, stav 1 ovog zakona, izraz „**Narkotici**“, podrazumeva narkotične lekove i psihotropne supstance koje su uređene u Tabeli I, II, III, dodate kao dodatak ovog zakona. Dakle, prema ovoj zakonskoj odredbi, izraz „**Narkotični lekovi**“ podrazumevaju svaku supstancu, prirodnu ili sintetičnu, prikazano na Tabeli II kao dodatak ovog zakona zasnovano na lste I, II i IV Jedinstvene konvencije o narkotičnim lekovima iz godine 1961, unapređene protokolom 1972 godine, a izraz „**Psihotropne supstance**“ podrazumeva se svaka supstanca, prirodna ili sintetična, prikazane u Tabeli 3 kao dodatak ovog zakona zasnovano na Listama I, II, III i IV Konvencije o Psihotropskim supstancama 1971 godine. U članu 9 ovog zakona vrši se podela i klasifikacija opojnih droga, koje su taksativno definisane u 4 tabele, na sledeći način:

Tabela I : Biljke, opojne droge i psihotropne supstance visokog rizika koje se ne koriste u medicini i veterini, čiji je promet zabranjen na Kosovu;

Tabela II : Opojne droge visokog rizika i psihotropne supstance koje se koriste u medicini i veterini;

Tabela III : Opojne droge visokog rizika i psihotropne supstance i njihovi preparati, visokog rizika, koje se koriste u medicini i veterini;

Tabela IV : Supstance koje se koriste u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci - prekursori.

Radnje izvršenja prvog oblika ovog krivičnog dela, iz stava 1, člana 267 KZRK-a, propisane su alternativno i sastoje se od: kupovine ili posedovanja radi prodaje, stavljanja u promet ili prodaje supstanci ili preparata koji su proglašeni opasnim, opojnih droga, psihotropnih supstanci ili analognih supstanci.

Za postojanje ovog krivičnog dela, bilo koji od oblika izvršenja ovog krivičnog dela morao je biti preduzet na neovlašćen način.

Predmet zaštite ovog krivičnog dela je zdravlje ljudi.

Posledica ovog oblika krivičnog dela je izazivanje apstraktne opasnosti po zdravlje ljudi.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajem i u gorenavedenoj nameri.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je zbirna novčana kazna i kazna zatvora od dve do osam godina.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je članom 267, stav 2 KZRK -a, za koji se smatra da postoji u slučajevima kada neko neovlašćeno rastura, prodaje, prevozi, isporučuje, posreduje, šalje ili isporučuje u tranzitu supstance ili preparate koji su zakonom proglašeni za opojne

³³⁵Zakon br. 02 / L-128 o opojnim drogama, psihotropnim supstancama i prekursorima, od 02.11.2007.

droge, psihotropne supstance ili analogne supstance, u nameri rasturanja, prodaje ili nuđenja na prodaju.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela smatraju se stavljanje u promet, prodaja, transport, isporuka, posredovanje, slanje ili isporučivanje u tranzitu supstanci ili preparata koji su proglašeni za opojne droge, psihotropne ili analogne supstance radi distribucije, prodaje ili nuđenja za prodaju. Ovaj oblik ovog krivičnog dela postojao bi u praksi, npr. ako osoba A proda osobi B supstance ili preparate koji su proglašeni opasnim, opojne droge ili psihotropne supstance, kako bi osoba B distribuirala, prodavala ili nudila na prodaju ove supstance ili preparate.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je zbirna novčana kazna i kazna zatvora od tri do dvanaest godina.

U stavu 3 ovog člana predviđen je drugi oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je učinjeno u slučajevima kada neko neovlašćeno izvozi ili uvozi supstance ili preparate koji su zakonom proglašeni za opojne droge, psihotropne ili analogne supstance.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela su neovlašćeni izvoz ili uvoz supstanci ili preparata koji su zakonom proglašeni opojnim drogama, psihotropnim supstancama ili analognim supstancama. Izraz „**izvoz**“ u smislu ovog krivičnog dela znači slanje ili transport takvih supstanci sa Kosova u druge zemlje, dok izraz „**uvoz**“ u smislu ovog krivičnog dela znači ubacivanje ili donošenje ovih supstanci ili preparata iz drugih zemalja na Kosovo.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je zbirna novčana kazna i kazna zatvora od tri do deset godina.

U stavu 4 ovog člana predviđeno je da za potrebe ove glave, reč „analogna“ podrazumeva svaku supstancu koja nije odobrena i čija je hemijska struktura u osnovi slična strukturi supstanci i preparata koji su proglašeni za opojne droge ili psihotropne supstance i čije efekte takva analogna supstanca oponaša.

Dok je u stavu 5 ovog člana predviđeno da će opojne droge, psihotropne supstance ili analogne supstance, kao i pribor i oprema za proizvodnju, rasturanje ili transport biti oduzeti.

3. Neovlašćena proizvodnja i prerada opojnih droga, psihotropnih ili analognih supstanca ili pribora, opreme ili materijala za opojne droge (član 268)

Prema stavu 1, člana 268 KZRK-a, prvi oblik ovog krivičnog dela je počinjen kada svako ko neovlašćeno proizvodi, gaji, prerađuje, izvlači ili priprema supstance ili preparate koji su proglašeni opojnim drogama ili psihotropnim supstancama.

Kao što se vidi, ovo krivično delo je blanketne prirode, jer su supstance ili preparati koji se smatraju opojnim drogama ili psihotropnim supstancama, propisani drugim zakonskim odredbama.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela alternativno je definisana i sastoji se u proizvodnji, uzgoju, preradi, ekstrakciji ili pripremi supstanci ili preparata koji su proglašeni kao opojne droge ili psihotropne supstance. Da bi se ovo krivično delo moglo smatrati počinjenim, radnje izvršenja moraju biti preduzete bez ovlašćenja.

Posledica ovog oblika krivičnog dela je izazivanje apstraktne opasnosti po zdravlje i život ljudi.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je zbirna novčana kazna i kazna zatvora od jedne do deset godina.

U stavu 2 ovog člana predviđen je drugi oblik ovog krivičnog dela za koji se smatra da postoji u slučajevima kada neko neovlašćeno proizvodi, gaji, prerađuje, prodaje ili nudi na prodaju analogne supstance.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela su proizvodnja, uzgoj, prerada, prodaja ili nuđenje analognih supstanci za prodaju.

Da bi se ovo krivično delo moglo smatrati počinjenim, radnje izvršenja moraju biti preduzete bez ovlašćenja.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je zbirna novčana kazna i kazna zatvora od šest meseci do tri godine.

Dok je u stavu 3 gorenavedenog člana predviđen drugi oblik ovog krivičnog dela za koji se smatra da je počinjen u slučajevima kada neko proizvodi, prevozi ili rastura preparate, znajući da će iskoristiti za neovlašćenu proizvodnju ili preradu opojnih droga ili psihotropnih supstanci. Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od dve do deset godina.

Poseban oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 4. ovog člana, za koji se smatra da postoji u slučajevima kada neko neovlašćeno proizvodi, prevozi, rastura, prodaje ili snabdeva priborom, opremom ili materijalom za opojne droge, znajući da se koriste ili će se koristiti za neovlašćeno uzgajanje, proizvodnju, preradu, rasturanje ili upotrebu supstance ili preparata proglašanih za opojne droge, psihotropne ili analogne supstance.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od jedne do deset godina.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog L.U proglasio krivim, zbog ovog krivičnog dela, jer je okrivljeni 01.05.2007. godine u Gnjilanu neovlašćeno prodao određenu opremu, znajući da će se ona

koristiti za ilegalno uzgajanje supstanci ili preparata koji su proglašeni opasnim kao opojne droge ili psihotropne ili analogne supstance³³⁶.

Dok je u stavu 5 ovog člana predviđeno da će opojne droge, psihotropne supstance ili analogne supstance, kao i pribor i oprema za proizvodnju, rasturanje ili transport biti oduzeti.

4. Olakšavanje nabavke ili upotrebe opojnih droga, psihotropnih ili analognih supstanca (član 271)

Prema stavu 1, člana 271 KZRK -a, ovo krivično delo počinu svako ko radi sa narkoticima, psihotropnim ili analognim supstancama, pa zahvaljujući prirodi svog posla olakša njihovu nabavku ili upotrebu u suprotnosti sa zakonom.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u olakšavanju snabdevanja ili upotrebe opojnih droga, psihotropnih ili analognih supstanci u suprotnosti sa zakonom.

Posledica ovog oblika krivičnog dela je izazivanje apstraktne opasnosti po zdravlje ljudi.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti samo lice koje zbog svoje dužnosti daje opojne droge, psihotropne ili analogne supstance. U smislu ovog krivičnog dela, lica koja drogu daju po službenoj dužnosti smatraju se farmaceutima, farmaceutskim tehničarima, drugim ovlašćenim radnicima u zdravstvenim ustanovama ili laboratorijama u kojima se daje sa opojnim drogama, psihotropnim ili analognim supstancama itd.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2. ovog člana, za koji se smatra da je izvršen u slučajevima kada poslovođa ili vlasnik lokala ili drugog zatvorenog prostora u javnoj upotrebi koji dozvoljava ili toleriše upotrebu opojnih droga, psihotropnih ili analognih supstanci.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u dozvoljavanju ili tolerisanju upotrebe narkotika, psihotropnih supstanci ili supstanci od strane upravnika ili vlasnika lokala ili drugog zatvorenog objekta koji koristi javnost.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti samo poslovođa ili vlasnik lokala ili drugog zatvorenog prostora u javnoj upotrebi. Poslovođa, u smislu ovog krivičnog dela, treba da označava zakupca ili osobu koja koristi, upravlja ili vodi lokal ili drugi zatvoreni prostor, dok vlasnik, treba da označava lice koje poseduje lokal ili drugi zatvoreni prostor.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

³³⁶ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br.450/2007, od dana 28.01.2009.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do pet godina.

5. Druga krivična dela iz ove Glave

Sem gorenavedenih krivičnih dela, Glava o krivičnim delima protiv opojnih droga, predviđa i sledeća krivična dela:

- Neovlašćeno posedovanje opojnih droga, psihotropskih supstanci ili analognih supstanci (član 269).
- Omama drugog lica opojnom drogom ili psihotropnom supstancom (član 270),
- Uzgajanje opijumskog maka, biljke koke ili psihoaktivnog konoplja (član 272),
- Organizovanje, vođenje ili finansiranje trgovine opojnih droga ili psihotropnih supstanca (član 273),
- Konverzija ili prenos imovine proistekle od krivičnih dela iz ove glave (član 274) i
- Kazne za teže slučajeve krivičnih dela iz ove glave (član 275).

GLAVA XII

KRIVIČNA DELA PROTIV PRIVREDE

I. OPŠTI OSVRT

Privreda je temelj svakog društva, svakog naroda i ne samo da obezbeđuje materijalnu egzistenciju ljudi, već je istovremeno i motor sveukupnog razvoja i kao takva je najvažnije polje u jednoj državi.

Krivična dela protiv privrede, u krivičnopravnoj i kriminološkoj teoriji, takođe se nazivaju privrednim kriminalitetom.

Ekonomski razvoj država, posebno ubrzan razvoj nekih grana privrede i interes države da zaštiti i omogući ovaj razvoj, takođe je proširio sferu zaštite normama krivičnog prava. Ovaj trend je doprineo formiranju i razvoju nove grane krivičnog prava - **privrednog krivičnog prava**.

Počinioci krivičnih dela iz ove glave mogu biti različiti subjekti. Neka od ovih krivičnih dela može počiniti bilo koje lice, dok druga samo osobe sa određenim karakteristikama, kao što su npr. krivično delo prouzrokovanja stečaja, iz člana 280 KZRK-a, krivično delo zloupotrebe ovlašćenja u privredi, iz člana 284 KZRK-a, sklapanje štetnih ugovora, iz člana 285 KZRK-a, itd. koje mogu počiniti samo odgovorna lica poslovnog društva.

Većina ovih krivičnih dela mogu se počiniti samo sa umišljajem, a postojanje nekih od ovih krivičnih dela zahteva njihovo izvršenje radi pribavljanja pravne ili materijalne koristi sebi ili drugome.

U nekim krivičnim delima iz ove glave predviđeno je obavezno oduzimanje sredstava kojima je krivično delo izvršeno, kao i predmeta koji su posledica krivičnog dela, kao npr. krivično delo falsifikovanja novca, iz člana 296 KZRK-a, krivičnog dela nedozvoljene trgovine, iz člana 299 KZRK-a itd.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Povreda prava jednakosti u privrednom poslovanju (član 278)

Krivično delo povrede prava jednakosti u privrednom poslovanju, prema članu 278 KZRK-a, izvršava službeno lice koje zloupotrebom službene dužnosti ili ovlašćenja ograničava slobodan protok kapitala, ljudi, robe, usluga, rada ili imovine, ili sredstava za reprodukciju na teritoriji Republike Kosovo, ili uskrati ili ograniči prava poslovne organizacije ili pravnog lica koji se na teritoriji Republike Kosovo bave prometom robe ili usluga, ili dovede poslovnu organizaciju ili pravno lice u nejednak položaj u, odnosu na drugu poslovnu organizaciju ili drugo pravno lice u smislu uslova za poslovanje ili za promet robe ili usluga, ili ograniči slobodnu razmenu

roba i usluga, i time ostvari znatnu korist za predmetnu poslovnu organizaciju ili predmetno pravno lice ili prouzrokuje znatnu štetu za neke druge.

Svi ovi oblici radnji kojima se ovo krivično delo može počinuti ostvaruju se zloupotrebom službene dužnosti ili ovlašćenja i ako je ovo krivično delo počinjeno radi pribavljanja značajne imovinske koristi za privrednu organizaciju ili pravno lice ili radi nanošenja znatne štete drugom.

Počinitelac ovog krivičnog dela u većini slučajeva je službeno lice, kao i odgovorno lice. Prema članu 113, stav 2 KZRK-a, izraz „službeno lice“ podrazumeva lice koje u državnom organu obavlja službene poslove; lice koje je izabrano, imenovano ili postavljeno u državnom organu, organu lokalne samouprave ili lice koje stalno ili privremeno vrši službene dužnosti ili službene funkcije u tim organima; . lice u instituciji, preduzeću ili u nekim drugom subjektu nadležnom za obavljanje javnih ovlašćenja koja odlučuje o pravima, obavezama ili interesima fizičkih ili pravnih lica ili za javni interes; službenim lice se smatra i lice kome je povereno stvarno obavljanje određenih službenih dužnosti ili radova; vojno lice, osim kada se radi o odredbama glave XXXIII (krivična dela protiv službenih dužnosti) ovog Zakonika.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

2. Prouzrokovanje stečaja (član 280)

Prema članu 280 KZRK-a, krivično delo prouzrokovanja stečaja može izvršiti ko god, znajući za prekomernu zaduženost ili za stvarnu ili neumitnu nesolventnost, učini jednu ili više sledećih radnji, ako:

1. prikriva ili kvari ili na neki drugi način protivan uobičajenim standardima poslovanja, uništi, ošteti ili onesposobi neki deo poslovne aktive, koja bi u slučaju stečajnog postupka postala deo stečajne mase;

2. na način protivan uobičajenim standardima poslovanja upušta se u lakomislene poduhvate ili spekulativne poslove, ili berzanske poslove sa robom ili hartijama od vrednosti, ili troši prekomerne sume novca, ili se zadužuje za neracionalne troškove, klađenje ili kockanje;

3. nabavlja robu, usluge ili kredite, preduzima privredne radnje kojima se prekomerno zadužuje, zaključuje ili obnavlja neopravdane ugovore, ne realizuje potraživanja prema drugima, ne podnosi zahteve za naplatu blagovremeno odnosno otuđuje robu ili usluge, hartije od vrednosti ili proizvode dobijene od te aktive daleko ispod prave vrednosti, u bescenje, protivno uobičajenim standardima poslovanja;

4. simulira postojanje nečijeg prava ili svesno priznaje izmišljena prava;

5. ne vodi poslovne knjige koje je zakonom obavezan da vodi, ili ih vodi, ili prepravlja, tako da oteža analizu ili reviziju neto vrednost aktive;

6. iskrivljuje, prikriva, uništava ili oštećuje računovodstvene knjige ili drugu dokumentaciju u nameri da oteža analizu ili reviziju neto vrednost aktive, da prikrije imovinu, ili da prevari nekog

7. umanjuje vrednost aktive ili prikriva stvarne poslovne odnose na drugi način koji je očigledno protivan uobičajenim standardima poslovanja;

8. prekomerno se zadužuje; ili

9. zaključuje ili obnavlja neopravdane ugovore sa nesolventnim subjektima.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela su alternativno propisane i sastoje se od preduzimanja gore navedenih radnji.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Osnovni oblik ovog krivičnog dela može se izvršiti sa umišljajem, što samo po sebi uključuje, između ostalog, svest o prevelikom dugu ili trenutnoj ili neizbežnoj nesolventnosti.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Stav 2, člana 280. KZRK-a predviđa da je krivično delo iz stava 1 ovog člana kažnjivo samo ako je pokrenut postupak prinudne likvidacije ili stečaja.

Dok se u stavu 3 gore navedenog člana predviđen lakši oblik ovog krivičnog dela koje postoji ako je krivično delo iz stava 1 ovog člana učinjeno iz nehata, za šta je zaprećena kazna zatvora do tri godine.

3. Neovlašćeno odavanje poslovne tajne (član 286)

Ovo krivično delo smatra se počinjenim u slučajevima kada osoba prekrši svoju dužnost da čuva poslovnu ili trgovačku tajnu, drugom prenese ili saopšti podatke o poslovnoj ili trgovačkoj tajni, ili na drugi način omogući neovlašćenom licu da pristupi takvim podacima ili prikuplja takve podatke u nameri da ih prenese neovlašćenom licu (član 286, stav 1).

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela je alternativno definisana i to

- saopštavanjem drugoj osobi informacije u vezi sa poslovnom ili trgovačkom tajnom;
- dostavljanjem drugoj osobi informacije u vezi sa poslovnom ili trgovačkom tajnom;
- na drugi način omogućava neovlašćenom licu pristup takvim podacima ili
- prikuplja takve podatke kako bi ih prosledio neovlašćenom licu.

Predmet radnje ovog krivičnog dela je poslovna ili trgovačka tajna. Pojam poslovne tajne definisan je stavom 7 člana 286 KZRK-a, dok je pojam trgovačke tajne definisan stavom 8 ovog člana.

Počinitelj ovog oblika ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice, ali zbog svoje prirode ovo krivično delo obično izvršavaju lica koja su zaposlena u privrednom društvu, banci, fabrici, drugom pravnom licu itd.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 člana 286 KZRK-a, za koji se smatra da je izvršen ako neko lice u nameri da ih neovlašćeno koristi, na nezakonit način dođe do podataka koji se čuvaju kao poslovna ili trgovačka tajna, shodno stavu 1. ovog člana.

Radnjom izvršenja ovog krivičnog dela smatra se svaka radnja koju učinilac preduzme radi nezakonitog pribavljanja podataka koji se čuvaju kao poslovna ili trgovačka tajna.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

I ovaj oblik ovog krivičnog dela može se izvršiti samo umišljajno.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 3. ovog člana, prema kojem se smatra teškim oblikom, kad su podaci iz stava 1. ili 2. ovog člana od posebne važnosti, ili ako su takvi podaci saopšteni drugom licu u nameri da se ti podaci iznesu izvan Republike Kosovo, ili ako je radnja učinjena radi sticanja imovinske koristi.

Počinitelj ovog teškog oblika može biti bilo koja osoba i može se počiniti samo sa umišljajem. Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do pet godina.

Dok je u stavu 4 propisan lakši oblik ovog krivičnog dela, koje se smatra izvršenim ako je krivično delo iz stava 1 ili 3 ovog člana učinjeno iz nehata. Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Još jedan težak oblik ovog krivičnog dela propisan je u stavu 5. člana 286. KZRK-a, koji postoji u slučajevima kada neko u nameri da trgovačku tajnu zameni za ekonomsku korist bilo kog drugog osim vlasnika, ukrade ili neovlašćeno uzme, ili prevarom ili zabludom pribavi podatka iz stava 1. ovog člana.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do pet godina.

Poseban oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 6. gorenavedenog člana, koji se smatra počinjenim u slučajevima kada neko lice primi, kupi ili poseduje trgovačku tajnu, znajući da je ukradena ili neovlašćeno pribavljena.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

4. Obmana kupaca (član 293)

Ovo krivično delo štiti kupce od raznih prevara. Sa tačke gledišta sadržine i dimenzija, ovo delo donekle prevazilazi obim obmane i stiče obeležja drugih krivičnih dela. Ovo krivično delo se takođe predstavlja kao „**lažno oglašavanje**“, ali postoje sličnosti sa krivičnim delom neovlašćenog korišćenja tuđe oznake ili marke. Osim odredaba krivičnog prava, kupci uopšte, a posebno potrošači, zaštićeni su i odredbama drugih zakona. S tim u vezi vredi pomenuti Zakon o zaštiti potrošača,³³⁷ koji sadrži odredbe čija je svrha da štite potrošača.

Krivično delo obmane kupaca učinjeno je ako lice u nameri da obmani kupce stavi u opticaj proizvode sa oznakom u koju su uneti podaci koji ne odgovaraju sadržini, vrsti, poreklu ili kvalitetu proizvoda, stavi u opticaj proizvode čija težina ili kvalitet ne odgovaraju onima koji se uobičajeno očekuju od takvih proizvoda, ili pusti u promet proizvode bez oznake u koju su uneti sadržina, vrsta, poreklo ili kvalitet proizvoda kad je takav znak propisan zakonom.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela predviđena je alternativno, odnosno ovo krivično delo može se izvršiti u tri oblika:

- 1) Prvi oblik radnje kojim je ovo krivično delo učinjeno dolazi do izražaja stavljanjem u opticaj proizvoda sa oznakom u koju su uneti podaci koji ne odgovaraju sadržini, vrsti, poreklu ili kvalitetu proizvoda;
- 2) Drugi oblik radnje kojim je počinjeno ovo krivično delo je slučaj kada se u promet stavljaju proizvodi čija težina ili kvalitet ne odgovaraju onima koji se uobičajeno očekuju od takvih proizvoda;
- 3) Treći oblik radnje kojim je počinjeno ovo krivično delo je slučaj kada se proizvodi puštaju u promet bez oznake u koju su uneti sadržina, vrsta, poreklo ili kvalitet proizvoda kad je takav znak propisan zakonom.

Krivično delo se smatra počinjenim u slučajevima kada se takvi proizvodi stave u opticaj.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Stav 2. ovog člana predviđa drugi oblik ovog krivičnog dela koji takođe predstavlja svojevrstu obmanu kupaca. Ovaj oblik krivičnog dela smatra se počinjenim ako neko u nameri da obmane kupce lažno objavi da su snižene cene ili robe, ili da se očekuje povećanje cene robe, ili na drugi način otvoreno koristi lažno reklamiranje.

Smatra se da je krivično delo učinjeno preduzimanjem jednog od navedenih oblika činjenja i pod uslovom da je preduzeto u nameri da se prevare kupci.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

³³⁷Zakon br. 06 / L-034 o zaštiti potrošača, od 14.06.2018.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice, ali zbog svoje prirode i sadržaja ovo krivično delo u većini slučajeva izvršavaju određena lica u trgovačkim preduzećima.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno. Osim umišljaja, mora postojati i namera da se prevare kupci.

5. Falsifikovanje novca (član 296)

Prema stavu 1. člana 296 KZRK-a, ovo krivično delo izvršiće svako ko napravi lažni novac u nameri da ga stavi u opticaj kao pravi.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela iz stava 1. gorenavedenog člana sastoji se u proizvodnji falsifikovanog novca kako bi se isti stavio u promet kao pravi novac.

Izraz pravljenje lažnog novca označava stvaranje ili pravljenje falsifikovanog novca kako bi se stavio u opticaj kao pravi.

Smatra se da je ovaj oblik ovog krivičnog dela počinjen u trenutku kada je krivotvoreni novac proizveden ili stvoren, kako bi se stavio u promet kao pravi. Međutim, treba napomenuti da će se smatrati da je ovaj oblik ovog krivičnog dela učinjen čak i u slučajevima kada učinilac nije uspeo da lažni novac pusti u opticaj, npr. jer je otkriven, lažni novac mu je oduzet iz kuće ili vozila itd.³³⁸

Predmet falsifikovanja može biti novac koji je u opticaju u Republici Kosovo, kao i novac koji je u opticaju u nekoj drugoj zemlji. Prema članu 113 stav 9 KZRK-a, izraz „**novac**“ označava metalni i papirni novac koji je u skladu sa zakonom u opticaju u Republici Kosovo ili u nekoj drugoj jurisdikciji. Stoga, na osnovu ovog objekta falsifikovanja mogu biti i metalni i papirni novac.

Krivičnopravna teorija predviđa da novac koji je krivotvoren mora biti sličan pravom novcu, odnosno mora biti takav da se ne može razlikovati na prvi pogled.

Predmet krivičnog dela falsifikovanja novca, ne može biti novac koji nije u opticaju, kao npr. nemačka maraka, jugoslovenski dinar itd. Takođe, predmet ovog krivičnog dela ne mogu biti ni antički novčići, koji nisu u opticaju, ali koji imaju samo numizmatičku vrednost za muzeje.³³⁹

Količina falsifikovanog novca nije bitna za postojanje ovog krivičnog dela. Ovo krivično delo postoji i u slučajevima kada je proizveden ili upotrebljen samo jedan novčić. Iznos, odnosno vrednost falsifikovanog novca može se uzeti u obzir samo pri odmeravanju kazne od strane suda.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

³³⁸ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, str. 430.

³³⁹ ELEZI, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, str. 242.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je proglasio krivim okrivljene L.K, I.K i K.SH., zbog krivičnog dela falsifikovanja novca, jer su 06. 11. 2008. godine u Gnjilanu, u cilju protivpravnog pribavljanja imovinske koristi za sebe, u saizvršilaštvu i sa umišljajem izvršio proizvodnju falsifikovanog novca u iznosu od 650 € i to u apoenima od 5, 10, 20 i 50 €, aparatom marke „HPpcs 2175-skaner", tako što je okrivljeni I.K, proizveo ovaj falsifikovani novac, okrivljeni K.SH. dao je ideju i ponudio listove A4 formata, dok je okrivljeni L.K isekao ovaj falsifikovani novac, sve kako bi ih stavili u opticaj kao prave, nakon čega su kritičnog dana nakon operativnog rada Kosovske policije uhvaćeni u izvršenju krivičnog dela i uhapšeni.³⁴⁰

Ovaj oblik ovog krivičnog dela može se izvršiti samo sa umišljajem i u nameri da se falsifikovani novac pusti u opticaj kao pravi novac.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Poseban oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 2. gorenavedenog člana, koji se smatra izvršenim u slučajevima kada lice koje zna da je novac falsifikovan primi, stavi u opticaj, transportuje, prima, koristi ili poseduje falsifikovani novac, kako bi ga stavio u opticaj kao pravi.

Kao što se vidi, radnje izvršenja ovog krivičnog dela alternativno su definisane i sastoje se u pribavljanju, stavljanju u opticaj, prevozu, prijemu, korišćenju ili posedovanju falsifikovanog novca, u nameri da ga stavi u opticaj kao da je pravi.

Izraz pušten u opticaj označava radnju pomoću koje je moguće da se falsifikovani novac na različite načine koristi kao pravi.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je proglasio okrivljenog XH.Q. krivim, zbog krivičnog dela falsifikovanja novca, jer je okrivljeni 04.09.2008. godine u ProCredit banci u Uroševcu, stavio u opticaj novac u iznosu od 100 €, sa serijskim brojem broj x13382195639, za koji je znao da je falsifikovan, pri čemu je tokom provere ovog novca od strane ovlašćenog službenog lica banke posumnjano u njegovu autentičnost i u tu svrhu je novac privremeno oduzet kako bi se potom obavestila Kosovska policija u Uroševcu, koja je nakon svog pregleda u forenzičkoj laboratoriji konstatovala da je ovaj novac krivotvoren.³⁴¹

Dok je u stavu 3 člana 296 KZRK-a predviđen lakši oblik ovog krivičnog dela koje postoji u slučajevima kada osoba primi lažan novac od pedeset (50) ili manje evra verujući da je pravi a zatim ga upotrebi znajući da je falsifikovan.

³⁴⁰ Presuda Okružnog suda u Gnjilanu, P.br. 4/2009, od dana 03.02. 2009.

³⁴¹ Presuda Opštinskog suda u Uroševcu, P.br. 459/2009, od dana 29.12.2009.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Takođe, lakši oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 4 KZRK-a, koji postoji u slučajevima kada osoba ima saznanja o proizvodnji ili upotrebi falsifikovanog novca i to ne prijavi.

Ovaj lakši oblik ovog krivičnog dela izvršen je nečinjenjem, neprijavlivanjem proizvodnje ili upotrebe krivotvorenog novca.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Iako je težak oblik ovog krivičnog dela predviđen u stavu 5. gorenavedenog člana, koji se smatra izvršenim ako krivično delo iz stava 1 i 2 ovog člana uključuje lažan novac nominalne vrednosti od preko sto hiljada evra.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora u najmanjem trajanju od tri godine.

Počinilac ovog teškog oblika krivičnog dela može biti bilo koja osoba i može se počiniti samo sa umišljajem. Osim umišljaja, za postojanje ovog krivičnog dela potrebno je da je učinilac postupio sa gore navedenim namerama.

U stavu 6. ovog člana, lažan novac i oprema za njegovo pravljenje ili menjanje biće oduzeti.

6. Nedožvoljena trgovina (član 299)

Prema stavu 1. člana 299. KZRK-a, ovo krivično delo čini svako ko neovlašćeno proda, kupi ili razmenjuje robu, proizvode ili usluge.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela su alternativno propisane i sastoje se od prodaje, kupovine ili razmene roba, predmeta ili usluga bez prethodnog odobrenja.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu sud je proglasio okrivljenog A.L. krivim za krivično delo nedožvoljene trgovine, jer je okrivljeni neovlašćeno i bez relevantne dokumentacije kupio 14 bikova, na stočnoj pijaci u selu Rogane, opština Kamenica, koje je utovarao u svoj kamion i odvezao na klanje u svoju klanicu.³⁴²

Nedožvoljena trgovina je opšte krivično delo, imajući u vidu da nekolicina drugih odredaba KZRK-a predviđa kao krivično delo trgovinu određenom robom ili predmetima, kao npr. proizvodnju i stavljanje u promet štetnih prehrambenih proizvoda, iz člana 261 KZRK-a; neovlašćena kupovina, posedovanje, stavljanje u promet i prodaja opojnih droga, psihotropnih

³⁴² Presuda Opštinskog suda u Kamenici, P.br. 109/2004, od dana 02.06.2005.

i analognih supstanci prema članu 267 KZRK-a; nedozvoljeni uvoz, izvoz, nabavka, prevoz, proizvodnja, razmena, posredovanje ili prodaja oružja ili eksplozivnog materijala iz člana 364. KZRK-a itd. Stoga, u takvim slučajevima, na osnovu principa specijaliteta, prodaja štetnih namirnica, prodaja opojnih droga ili prodaja oružja, neće se kvalifikovati kao krivično delo nedozvoljene trgovine, prema članu 299 KZKK, već će se kvalifikovati prema gorenavedenim članovima.

Za postojanje krivičnog dela nedozvoljene trgovine, radnje izvršenja ovog krivičnog dela (kupovina, prodaja ili razmena) moraju se izvršiti nedozvoljeno.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do četiri godine.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana, za koji se smatra da je izvršen ako je lice koje je prvi put izvršilo delo iz stava 1. ovog člana i ukoliko vrednost robe ne prelazi iznos od pet sto (500) evra, za šta je zaprećena novčana ili kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 3. gorenavedenog člana, koji postoji u slučajevima kada je izvršilac krivičnog dela iz stava 1. ovog člana organizovao mrežu prodavaca ili posrednika, ili je ostvario dobit veću od petnaest hiljada evra, za šta je predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina.

Stav 4. ovog člana predviđa da će roba i predmeti koji potiču od nedozvoljene trgovine, biti oduzeti.

Počinitelj ovog krivičnog dela (osnovni i teži oblik) može biti svako lice.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

7. Izbegavanje poreza (član 307)

Prema stavu 1 člana 907 KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela počinio svako ko u nameri da sam ili neko drugi prikrije ili utaji, delimično ili u celosti, plaćanje poreza, tarifa ili drugih doprinosa koji su zakonom propisani, ili izbegava porez, koristeći povraćaj poreza ili neopravdane poreske kredite, pruži netačne podatke ili izostavi podatke o svojim prihodima, imovini, ekonomskom stanju ili o drugim činjenicama bitnim za procenu tih obaveza.

Ovo krivično delo je po prirodi i sadržaju blanketne prirode, jer posebni zakoni definišu obaveze i druga pitanja u vezi sa porezima na Kosovu. Zakonima ove prirode, smatraju se:

Zakon o porezu na dodatu vrednost,³⁴³ Zakon o porezu na lični dohodak,³⁴⁴ Zakon o porezu na korporativnu dobit³⁴⁵ i drugi posebni zakoni.³⁴⁶

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela definisane su alternativno i sastoje se u pružanju neistinitih podataka o prihodima ili nenavođenje podataka o prihodima, ekonomskoj situaciji ili drugim činjenicama bitnim za procenu navedenih obaveza.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela moraju se izvršiti u nameri da učinilac ili drugo lice izbegne delimično ili potpuno plaćanje poreza, taksi ili drugih doprinosa propisanih zakonom.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog M.R proglasio krivim, zbog krivičnog dela izbegavanje poreza, jer je okrivljeni u svojstvu vlasnika kompanije NSH „NN”, sa poslovnim brojem 1234567, sa sedištem u Gnjilanu, u periodu od 19.04.2006. do 31.01.2009, prema izveštaju Poreske uprave Kosova u Gnjilanu, izbegao plaćanje poreza na dodatu vrednost u iznosu od 10.366,42 €, oštetivši za ovaj iznos budžet Republike Kosova.³⁴⁷

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem, što samo po sebi podrazumeva nameru učinioca da izbegne plaćanje poreza, taksi ili drugih doprinosa propisanih zakonom.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela zaprećena je zbirna novčana kazna i kazna zatvora do četiri godine.

Stav 2. ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je učinjeno kad obaveza iz stava 1. ovog člana pređu iznos od petnaest hiljada evra.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je jedinstvena novčana kazna i kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 3 gorenavedenog člana, koji postoji kad je obaveza iz stava 1. ovog člana veća od pedeset hiljada evra, za šta je zaprećena novčana kazna i kazna zatvora od jedne do osam godina.

8. Krivična dela iz ove Glave

Ova glava uključuje sledeća krivična dela:

- Nesavestan rad u privrednom poslovanju (član 279),
- Prouzrokovanje lažnog stečaja (član 281),

³⁴³ Zakon br. 05 / L-037 o porezu na dodatu vrednost, od 17.08.2015.

³⁴⁴ Zakon br. 05 / L-028 o porezu na lični dohodak, od 14.08.2015.

³⁴⁵ Zakon br. 06/L- 105 o porezu na korporativnu dobit, od 19.07.2019.

³⁴⁶ Više o drugim zakonima ove prirode pogledajte: Poresko zakonodavstvo Kosova, Poreska uprava Kosova, izdanje I, Priština, 2010.

³⁴⁷ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P .br. 612/2009, od dana 26.11.2009.

- Prevara u postupku stečaja (član 282),
- Prevara ili oštećenje poverilaca ili dužnika (član 283),
- Zloupotreba ovlašćenja u privredi (član 284),
- Sklapanje štetnih ugovora (član 285),
- Falsifikovanje hartija od vrednosti i instrumenata plaćanja (član 287),
- Falsifikovanje oznaka od vrednosti (član 288),
- Povreda patentnih prava (član 289),
- Povreda autorskih prava (član 290),
- Izbegavanje tehnoloških mera (član 291),
- Obmana potrošača (član 292),
- Organizovanje piramidalnih šema i protivpravnog kockanja (član 294),
- Zloupotreba monopolskog položaja (član 295),
- Izrada i upotreba lažnih znakova za obeležavanje robe, mera i tegova (član 297),
- Izrada, snabdevanje, prodaja, posedovanje ili davanje na korišćenje sredstava za falsifikovanje (član 298),
- Nedoovoljena proizvodnja (član 300),
- Izdavanje lažnih čekova ili čekova bez pokrića i zloupotreba bankarskih ili kreditnih kartica (član 301),
- Pranje novca (član 302),
- Dogovor o ograničenju konkurencije kroz pozive na dostavljanje ponuda (član 303),
- Prevara u trgovini hartijama od vrednost (član 304),
- Zloupotreba internih informacija (član 305),
- Dogovaranje i prevara sa vladinim obveznicama (član 306),
- Lažna dokumentacija u vezi sa oporezivanjem (član 308),
- Prihvatanje mita u privatnom sektoru (član 309),
- Davanje mita u privatnom sektoru (član 310),
- Krijumčarenje robe (član 311) i
- Izbegavanje plaćanja obaveznih carinskih taksa ili akciza (član 312).

GLAVA XIII

KRIVIČNA DELA PROTIV IMOVINE

I. OPŠTI OSVRT

Krivična dela protiv imovine predstavljaju jedno od najvažnijih poglavlja posebnog dela KZRK-a.

Krivična dela protiv imovine su deo takozvanog “**klasičnog kriminala**” jer je većina krivičnih dela iz ovog poglavlja bila prepoznata čak i u starijim krivičnim zakonima. Ovo poglavlje krivičnih dela je poznato, uz neke manje izmene, u svim krivičnim zakonima savremenih država.

Generalno, predmet zaštite ovog poglavlja krivičnih dela je imovina. Pod izrazom “imovina” podrazumevamo nepokretnu imovinu, pokretnu imovinu, imovinska prava i interese koji pripadaju subjektima prava (fizička i pravna lica).

Međutim, treba napomenuti da je imovina zaštićena i drugim poglavljima KZRK-a, npr. Poglavljem krivičnih dela protiv privrede, Poglavljem službene korupcije i krivičnih dela protiv službene dužnosti, Poglavljem krivičnih dela protiv opšte bezbednosti ljudi i imovine itd. Za razliku od drugih poglavlja KZRK-a, koja takođe indirektno garantuju zaštitu imovine, Poglavlje o krivičnim delima protiv imovine garantuje primarnu i direktnu zaštitu imovine.

Osim u KZRK-u, imovina je zaštićena i drugim pravnim aktima. U tom pogledu, imovina je zaštićena i zagarantovana i Ustavom Republike Kosovo (član 46), zatim Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima,³⁴⁸ kao i drugim građanskim zakonima. Treba napomenuti da država zaštitu imovine u principu sprovodi odredbama građanskih i ekonomskih zakona, dok odredbama krivičnih zakona samo kada dođe do ugrožavanja imovine korišćenjem nasilja, pretnji, prevarom i drugim opasnim radnjama.

Većinu krivičnih dela u ovom poglavlju može izvršiti bilo koje lice (*delicta communia*). Međutim, neka od ovih krivičnih dela mogu izvršiti samo lica koja poseduju određena svojstva, npr. krivično delo zloupotreba poverenja itd.

Krivična dela protiv imovine se mogu izvršiti samo uz najteži oblik krivice, odnosno samo s umišljajem. Za nijedno krivično delo koje je deo ovog poglavlja nije izričito predviđeno da se može izvršiti i iz nehata.

Osnovna karakteristika većine krivičnih dela protiv imovine je da je velika većina njih izvršena u svrhu sticanja protivpravne imovinske koristi za sebe ili za druga lica (npr. krivično delo krađe, teške krađe itd). Međutim, neka krivična dela se izvršavaju i u druge svrhe, npr. krivično delo primanja u posed pokretne imovine se izvršava radi zadržavanja poseda nad imovinom,

³⁴⁸ Zakon br. 03/L-154 o vlasništvu i drugim stvarnim pravima od 25.06.2009.

ali ne i sticanja, ili krivično delo oštećenja prava drugog lica, koje se izvršava u cilju ometanja ostvarivanja imovinskih potraživanja, odnosno ometanja naplate duga itd. Kod nekih drugih krivičnih dela iz ovog poglavlja, glavna svrha izvršioca je samo da ošteti imovinu drugog, npr. krivično delo uništavanje ili oštećenje imovine.

Za većinu ovih krivičnih dela gonjenje se vodi po službenoj dužnosti. Međutim, za neka krivična dela gonjenje se preduzima na predlog oštećenog, npr. krivično delo zloupotreba tuđe imovine iz člana 318. stav 7 KZRK-a itd. Dok je u članu 335. KZRK-a predviđeno da kad je krivično delo predviđeno članovima 313, 314, 315. stav 1. podstav 1.1, 320., 321. stav 1, 330. stav 1. i 332. ovog zakonika, izvršeno protiv lica kome je izvršilac član porodice, krivični postupak se pokreće na predlog kada je iznos manji od 250 evra.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. KRAĐA (član 313)

U KZRK-u je prepoznato nekoliko vrsta krađa, poput krađe (član 313), teške krađe (član 315), krađe usluga (član 314), šumske krađe (član 349), razbojničke krađe (član 316) itd.

Krivično delo krađe, prema članu 313. KZRK-a, jedno je od glavnih i najvažnijih krivičnih dela iz Poglavlja krivičnih dela protiv imovine. Ovaj oblik krađe predviđen u ovom članu, u nauci o krivičnom pravu, inače se naziva i **“obična krađa”**.

Krivično delo krađe prepoznato je u svim krivičnim zakonima savremenih država. Ovo krivično delo su prepoznali čak i najstariji krivični zakoni različitih država.

Takođe, ovo krivično delo je bilo predviđeno i kanunom Leke Dukadžinija, Skenderbegovim kanunom i drugim lokalnim kanunima, koji su mu posvetili posebnu pažnju.³⁴⁹

Prema članu 313. stav 1 KZRK-a, krivično delo krađe postoji kada neko uzme tuđu imovinu koja se procenjuje na iznos od pedeset (50) ili više evra u nameri da protivpravno pribavi imovinsku korist za sebe ili drugo lice.

Iz ove zakonske odredbe proizilazi da su elementi krivičnog dela krađe:

- a) uzimanje,
- b) tuđa imovina,
- c) imovina treba biti procenjena na 50 evra ili više i
- d) u nameri da protivpravno pribavi imovinsku korist za sebe ili drugo lice.

Za razliku od KZRK-a, u Krivičnom zakonu Republike Albanije, krivično delo krađe je definisano vrlo jednostavnom formulacijom. U članu 134. ovog Zakonika ovo krivično delo je

³⁴⁹ ELEZI, ISMET: Mbrojtja juridike penale e pasurisë, str. 17- 30.

definisano na ovaj način “Krađa imovine se kažnjava novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine”.

Čin izvršenja krivičnog dela krađe iz stava 1 gorenavedenog člana je nezakonito uzimanje tuđe imovine u vrednosti od 50 evra ili više.

Uzimanje pokretne imovine, kao radnja izvršenja ovog krivičnog dela, vrši se na različite načine, ali se u praksi najčešće manifestuju džepne krađe, krađe u prodavnicama i marketima, krađe bicikala, krađa električne energije, krađa stoke, krađe u vozilima, krađa električnih kablova, krađe u kućama i stanovima itd.

U nauci o krivičnom pravu postoji nekoliko teorija o tome kada se smatra da je izvršeno krivično delo krađe.

Prema **teoriji kontrektacije**, smatra se da je krivično delo krađe izvršeno u trenutku kada izvršilac dodirne imovinu koja je predmet krađe.

Prema **teoriji ablacije**, krivično delo krađa je izvršeno u trenutku odnošenja imovine sa jednog mesta na drugo.

Prema **teorija ilacije**, smatra se da je krivično delo krađe izvršeno kada je ukradeni predmet prenet (odnet) na sigurno mesto, odnosno kada je predmet koji je predmet ovog krivičnog dela sakriven.

Prema **teoriji aprehenzije**, smatra se da je krivično delo krađe izvršeno u trenutku kada je ukradeni predmet stavljen pod faktičku moć izvršioca.

U nauci o krivičnom pravu i sudskoj praksi, u velikoj meri je usvojena teorija aprehenzije i smatra se da je krivično delo krađe izvršeno u trenutku kada je ukradena stvar odvojena od njenog zakonitog vlasnika i stavljena u posed (pod faktičku moć) izvršioca.

Dakle, smatra se da postoji uzimanje strane imovine u slučajevima kada je vlasniku nad imovinom prestao posed i posed je uspostavilo drugo lice, odnosno izvršilac krivičnog dela krađe.

Da bi postojalo krivično delo krađe, uzimanje strane imovine mora biti nezakonito, odnosno bez pravnog osnova.

Predmet krivičnog dela krađe može biti samo pokretna imovina. Pod pojmom pokretna imovina podrazumevamo sve stvari koje se mogu preneti sa jednog mesta na drugo, a da ne izgube svoju materiju i vrednost.

Predmet ovog krivičnog dela mogu biti i neke stvari, koje se prema građanskom pravu smatraju nepokretnostima, kao npr. vrata, prozori, cigle, kade itd, koje su sastavni deo nepokretnih stvari (kuća, stanova itd). Svi ovi predmeti se po krivičnom pravu smatraju pokretnim stvarima i mogu biti predmet krivičnog dela krađe.

Predmet krivičnog dela krađe mogu biti i neka dokumenta sa kojima se ostvaruje neko pravo, npr. bankovna kartica, karta za pozorište ili koncert, autobuska, avionska, železnička karta itd. Takođe, predmet ovog krivičnog dela mogu biti i telefonski impulsi, internet, kablovska televizija, kartice za punjenje mobilnih telefona kreditom, proizvedena električna energija ili distribuirana za osvetljenje, grejanje, protok itd.

U nauci o krivičnom pravu su učinjeni pokušaji da se definišu određeni kriterijumi prema kojima određene stavke ne mogu biti predmet krivičnog dela krađe.

Na prvom mestu je usvojeno mišljenje da predmet krivičnog dela mogu biti samo predmeti koji imaju određenu ekonomsku vrednost i koji služe za zadovoljenje potreba građana. Dakle, predmet ovog krivičnog dela ne mogu biti predmeti koji nemaju ekonomsku vrednost.

Predmet krivičnog dela krađe ne mogu biti ni ove stvari:

- napuštene stvari (res derelictus),
- nepokretna imovina (zemljište, kuća, zgrade itd),
- intelektualna svojina,³⁵⁰
- stvari koje nisu u ničijem posedu (vazduh, sunčeva svetlost, kiša, sneg, voda na moru itd),³⁵¹
- telo umrle osobe, pored proteza ili druge medicinske opreme, zlatnih zuba, koji mogu biti predmet krivičnog dela krađe itd.

Na osnovu člana 313. stav 1 KZRK-a, predmet krivičnog dela krađe mora biti tuđa imovina, vlasništvo drugog lica. Drugo lice (pasivni subjekt krivičnog dela, žrtva) može biti fizičko ili pravno lice. Iz toga sledi da lice ne može da ukrade svoju imovinu, već samo imovinu drugog lica, bez obzira na to da li je to lice zakonito ili nezakonito steklo tu stvar. Može se ukrasti i stvar koja je prethodno ukradena. Npr. lice A ukrade mobilni telefon od lica B, koji je lice B pre toga ukralo od lica C.

Neki stručnjaci krivičnog prava smatraju da krivičnim delom krađe ne treba smatrati ni krađu “porodičnih stvari” kada ih ukradu članovi porodice - između predaka i potomaka, između braće i sestara itd. i izvršioce ovih krivičnih dela treba izuzeti od krivične odgovornosti.

Prema našem krivičnom pravu, u ovim slučajevima nije isključena krivična odgovornost, naime krađa “porodičnih stvari” se smatra krivičnim delom krađe prema članu 313. KZRK-a. U članu 335. KZRK-a je predviđeno da kad je krivično delo predviđeno članom 313. KZRK-a izvršeno protiv lica kome je izvršilac član porodice, krivični postupak se pokreće na predlog

³⁵⁰ ELEZI, ISMET: Mbrojtja juridike penale e pasurisë, str. 65.

³⁵¹ SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, str. 230.

kada je iznos manji od 250 evra. Ova krivična dela krađe “porodičnih stvari” od strane članova porodice u nauci o krivičnom pravu se drugačije nazivaju i “**privilegovanim krađama**”.

Izvršilac krivičnog dela krađe može biti svako lice (*delicta communia*).

Ovaj oblik krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem. Osim umišljaja, da bi se smatralo da postoji ovo krivično delo, uzimanje tuđe stvari mora biti izvršeno radi prisvajanja imovine za sebe ili za drugo lice. Krivično delo krađe postoji čak i u onim slučajevima kada izvršilac nezakonito uzme stvar kako bi tu stvar prisvojilo drugo lice. Na primer, lice A ukrade računar lica B, kako bi ovaj računar prisvojilo (dalo) licu C. Ako ne postoji svrha prisvajanja stvari, onda to ne može biti krivično delo krađe, već eventualno mogu doći do izražaja elementi drugog krivičnog dela, kao npr. krivično delo uzimanje u posed stvari, prema članu 319. KZRK-a.

U stavu 2 člana 313. KZRK-a je predviđen lakši oblik krivičnog dela krađe. U ovoj zakonskoj odredbi je predviđeno da ako je vrednost ukradene imovine manja od 50 evra, izvršilac će biti kažnjen novčanom kaznom ili zatvorom do šest meseci.

2. Teška krađa (član 315)

Krivično delo teške krađe je u nauci o krivičnom pravu poznato i kao “**kvalifikovana krađa**”.

Krivično delo teške krađe, iz člana 315. KZRK-a, se izvršava u slučajevima kada je krivično delo obične krađe, iz člana 313. stav 1. KZRK-a, izvršeno u kvalifikovanim okolnostima, koje daju karakter teške krađe.

Član 315. KZRK-a se utvrđuje dva skupa kvalifikovanih okolnosti zbog kojih se obična krađa smatra teškom krađom.

- 1) **Prva grupa** kvalifikovanih okolnosti je definisana u članu 315. stav 1 KZRK-a, koja uključuje četiri podgrupe ovih kvalifikovanih okolnosti:
 - a) ako je krivično delo izvršeno upotrebom sile obijanjem, upadom ili provaljivanjem zatvorenih vozila, zgrada, prostorija, kasa, ormara ili drugih zatvorenih prostora ili savlađivanjem drugih prepreka u nameri prisvajanja pokretne imovine. Pod zatvorenim se podrazumevaju oni prostori u koje lice ne može ući bez prethodnog prevazilaženja prepreka. Najčešće ove prepreke leže u postavljanju brava na vratima, katanaca, ograđivanju mesta visokim zidovima, postavljanju drugih ograda itd. Osim ovih, zatvorenim prostorima se takođe smatraju putne torbe, kase, vozila, kamp-vozila itd. Za postojanje ovog oblika krivičnog dela teška krađe, ove se prepreke se moraju ukloniti njihovim razbijanjem na silu ili upotrebom sile. Prisilno razbijanje u praksi postoji kada izvršilac obije bravu na vratima ili katanac, kada obije vrata, kada razbije prozor i tako dalje. Uklanjanje drugih prepreka bi postojalo ako izvršilac pokrije nadzornu kameru koja je postavljena na ulazu u dvorište ili davanjem hrane stavi u klopku (u kavez) psa koji je čuvao kuću itd.

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom predmetu, sud je okrivljenog A.M. proglasio krivim zbog krivičnog dela teška krađa jer je 16.11.2008. oko 21:30 časova u Gnjilanu optuženi A.M. radi sticanja protivpravne imovinske koristi izvršio krađu na štetu oštećenog XH.K. tako što je iskorištavajući odsustvo bilo koga u kući nasilno otvorio vrata ove kuće, ušao u kuću i uzeo televizor marke "Sony", sive boje, u vrednosti od 300 €, električni termo, u iznosu od 150 € i iz noćnog ormarića, koji je bio zatvoren uzeo novčani iznos od 9.000 €, i zatim sa ukradenim stvarima otišao u nepoznatom pravcu.³⁵²

U drugom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog X.E. proglasio krivim za ovo krivično delo jer je optuženi u nameri da na nezakonit način prisvoji imovinu, koristeći silu za sada neidentifikovanog sredstva, otvorio jedno od vrata vozila tipa "Audi A4", registarskih oznaka 111-KS-222, koje je bilo parkirano, ušao u isti i zatim aktivizovao ovo vozilo i upravljajući vozilom napustio mesto događaja.³⁵³

- b) Ako je krađa izvršena na naročito opasan ili drzak način. Radnja izvršenja ovog oblika teške krađe je definisana na alternativan način: postupanjem na naročito opasan način ili postupajući na drzak način. Posebno opasnim se smatra ako se izvršilac tokom krađe ponaša na takav način ili koristi takva sredstva koja ugrožavaju život ili imovinu oštećenog ili bilo koje drugog lica. Npr. krađa eksploziva ili bilo koje druge lako zapaljive supstance (gas, gorivo itd) bez upotrebe mera protivpožarne zaštite. Takođe, postoji posebno opasan način ako izvršilac izvrši krađu rušenjem zida dinamitom, paljenjem vrata itd. Drzak način postoji ako u slučaju izvršenja krađe izvršilac ispolji takvu drskost koja po intenzitetu prelazi granicu drskosti koja je uobičajena ili prosečna u slučaju izvršenja ovog krivičnog dela. Npr. ako se licu brzo otme novčanik iz ruke, bez upotrebe nasilja ili zastrašivanja; kada izvršilac ostane u marketima (samoposlugama) i nakon zatvaranja, nakon radnog vremena, ukrade razne artikle; krađe koje izvrše izvršioci koji uskaču na kamione dok se kamion kreće i iz njih izbacuju ukradene stvari itd. U našoj sudskoj praksi, pod krađom na drzak način se smatrala i džeparenje rezanjem džepova, kao i ulazak u kuće kroz dimnjak ili oluke, konopcem itd.
- c) Ako je krađa izvršena iskorišćavanjem situacije nastale usled požara, poplava, zemljotresa ili drugih nepogoda. Druge nepogode uključuju cunamije, odrone zemlje itd. Ovaj oblik teške krađe se vrši za vreme postojanja ovih nepogoda, dok su ljudi usredređeni na izbegavanje njihovih posledica. Izvršilac mora biti svestan da iskorištavanjem ove situacije čini krađu. U vezi sa ovim oblikom, nije neophodno da se krađa izvrši tačno u zgradi koja je zahvaćena požarom. Smatra se da ovaj oblik teške krađe postoji ako je krađa izvršena u zgradi u blizini zgrade koja je u plamenu ili na mestu gde je vanredno stanje.
- d) Ako je krađa izvršena iskorišćavanjem nesposobnosti ili drugog teškog stanja drugog lica. U ovom obliku teške krađe reč je o stanju u kojem se nalazi oštećeni,

³⁵² Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br. 145/2009 od 05.05.2009.

³⁵³ Presuda Opštinskog suda u Prištini, P.br.210/2005 od 06.04.2006.

koji nije u fizičkoj ili psihičkoj sposobnosti da spreči izvršenje krivičnog dela krađe. Ovaj oblik teške krađe postoji npr. ako izvršilac ukrade predmete od lica sa fizičkim manama (invalida), ili ako je žrtva bolesna, ako izvršilac iskoristi saobraćajnu nesreću i ukrade razne predmete iz automobila žrtve itd.

- 2) **Druga grupa** kvalifikovanih okolnosti, na osnovu kojih se krađa smatra teškom krađom, se odnosi na kvalitete imovine koja je predmet krađe ili druge okolnosti. Ove okolnosti su navedene u stavu 2 člana 315. KZRK-a.

Prema ovoj zakonskoj odredbi, smatra se da je u pitanju teška krađa u sledećim slučajevima:

- a) vrednost ukradene imovine ili usluge veća od pet hiljada (5,000) evra;
- b) ukradena imovina imala versku namenu, ili je ukradena iz objekata verske namene ili iz drugih objekata u kojima se služe verski obredi;
- c) ukradena imovina od kulturne, verske ili istorijske vrednosti; od posebnog naučnog, tehničkog ili umetničkog značaja; ako je deo javne zbirke, zaštićene privatne zbirke ili javne izložbe; ili ako je prirodni spomenik ili predmet prirode pod zaštitom;
- d) imovina ukradena iz groba;
- e) ukradeno oružje;
- f) izvršilac pri sebi imao oružje ili drugo opasno oruđe. Prema ovoj zakonskoj odredbi, teškom krađom se smatra ako je izvršilac pri sebi imao bilo kakvo oružje ili drugo opasno oruđe. Za postojanje ovog krivičnog dela ne treba koristiti oružje ili opasna oruđa koja je izvršilac držao tokom krađe. Ako se prilikom krađe upotrebi oružje ili drugo opasno oruđe, onda se u zavisnosti od drugih okolnosti neće smatrati da je izvršeno ovo krivično delo, već će se smatrati da je izvršeno krivično delo razbojništvo ili razbojnička krađa. Opasno oruđe napada mogu biti npr. sekira itd.
- g) izvršilac je delovao kao član grupe, ili
- h) ako je izvršilac izvršio krivično delo u svrhu izvršenja dela terorizma na osnovu članu 128. KZRK-a.

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom predmetu, sud je okrivljene L.A. i R.A. proglasio krivim za tešku krađu jer su optuženi, u nameri da neovlašćeno prisvoji tuđe pokretne stvari i znajući vrednost ukradenih stvari, tokom februara 2007. godine u Prištini, iz skladišta lekova ukrali lekove različitih vrsta, ukupne vrednosti od 22.000 evra, koje su kasnije prodali trećem licu.³⁵⁴

Sve ove oblike krivičnog dela teška krađa može izvršiti svako lice.

³⁵⁴ Presuda Opštinskog suda u Prištini, P.br. 383/2007 od 16.04.2007.

Što se tiče oblika krivice, svi ovi oblici ovog krivičnog dela se mogu izvršiti samo s umišljajem i namerom prisvajanja imovine za sebe ili bilo koje drugo lice.

Za oblike ovog krivičnog dela predviđene stavom 1 člana 315. KZRK-a predviđena je novčana kazna i zatvor od tri do sedam godina, dok je za oblike predviđene u stavu 2 ovog člana predviđena kazna zatvora od tri do deset godina.

3. Razbojnička krađa (član 316)

Prema stavu 1 člana 316. KZRK-a, smatra se da je izvršio osnovni oblik krivičnog dela razbojničke krađe svako ko je zatečen u izvršenju krađe te u nameri da ukradenu imovinu zadrži, upotrebi silu ili ozbiljnu pretnju da će napasti na život ili telo drugog lica.

Dakle, smatra se da je krivično delo razbojničke krađe izvršeno u slučajevima kada je lice koje je uhvaćeno u krađi i sa namerom da zadrži ukradenu imovinu, primeni silu ili zapreti napadom na život ili telo drugog lica.

Razbojnička krađa je složeno krivično delo, jer se sastoji od krađe i upotrebe sile ili pretnje. Razbojnička krađa počinje krađom i nakon što je izvršilac uhvaćen u krađi, kako bi zadržao ukradenu imovinu primeni silu ili pretnju da će napasti život ili telo lica. Smatra se da je izvršilac uhvaćen u krađi u slučajevima kada je počeo da vrši krađu, ali je još nije završio, ili kada beži sa ukradenim predmetom jer se i u ovom slučaju smatra da krađu nije završio.³⁵⁵

Nasilje (sila) ili zastrašivanje mogu biti usmereni protiv vlasnika ili posednika imovine, ali mogu biti usmereni i protiv bilo kojeg drugog lica koja deluje kako bi sprečilo krađu imovine.

Nasilje (sila) ili pretnja treba da budu primenjeni u trenutku kada je izvršilac uhvaćen u izvršenju krivičnog dela krađa.

Nasilje (sila) i pretnja mogu biti usmereni protiv života ili tela drugog lica.

Krivično delo razbojničke krađe se smatra izvršenim od trenutka upotrebe nasilja ili pretnje, čak i u slučajevima kada izvršilac nije uspeo da zadrži ukradenu stvar.

Izvršilac ovog načina razbojničke krađe može biti bilo koje lice.

Ovaj oblik ovog krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem i to direktnim umišljajem.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od tri do deset godina.

Teži oblik ovog krivičnog dela je predviđen u stavu 2 ovog člana, za koji se smatra da postoji kad krivično delo iz stava 1. ovog člana učini izvršilac koji deluje kao član grupe, ili koji pri sebi ima oružje ili drugo opasno oruđe.

³⁵⁵ SALIHU, ISMET: E drejta penale, Pjesa e posaçme, str. 470.

Za ovaj težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od pet do dvanaest godina.

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 3 člana 316. KZRK-a, koji se smatra izvršenim u slučajevima kad krivično delo iz stava 1. ovog člana učini izvršilac koji deluje kao član oružane grupe, ili kad krivično delo prouzrokuje tešku telesnu povredu, za šta je predviđena novčana kazna i zatvor od sedam do dvanaest godina.

4. Razbojništvo (član 317)

Smatra se da je izvršen osnovni oblik krivičnog dela razbojništva, iz stava 1 člana 317. KZRK-a u slučajevima kada neko upotrebom sile ili ozbiljne pretnje da će napasti na život ili telo drugog lica oduzme pokretnu imovinu tog lica u nameri da pribavi sebi ili drugom protivpravnu imovinsku korist.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela sastoje se u prisvajanju pokretne imovine drugog lica, primenom nasilja (sile) ili pretnje

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom predmetu sud je okrivljenog H.R. proglasio krivim za krivično delo razbojništvo, jer je optuženi H.R. 03.04.2009. oko 15:30 u Gnjilanu, kako bi sebi pribavio protivpravnu imovinsku korist namerno izvršio razbojništvo protiv oštećenog M.H. iz Gnjilana tako što je ušao u prodavnicu oštećenog kako bi navodno kupio tortu, zatim koristeći nasilje i pretnje da će odmah tu napasti njegov život i telo, zatvara mu usta i udara šakom u glavu pri čemu obara oštećenog na pod i iz kase u prodavnici uzima novčani iznos od 190 € i udaljava se u pravcu glavnog puta.³⁵⁶

Ovo krivično delo, kao i krivično delo razbojničke krađe, je složeno krivično delo, jer se sastoji od upotrebe nasilja (sile) ili pretnje i krađe.

Sredstva za izvršenje ovog krivičnog dela su nasilje (sila) ili pretnja.³⁵⁷ Na osnovu gore navedene zakonske odredbe, nasilje (sila) ili pretnja treba da je usmerena protiv lica, a ne protiv imovine.

Krivično delo razbojništvo ima sličnosti sa krivičnim delom razbojničke krađe, ali se i razlikuje od istog. Razlika između ova dva krivična dela je u činjenici da u krivičnom delu razbojništva nasilje (sila) ili pretnja predstavljaju sredstvo za uzimanje tuđe stvari, dok u krivičnom delu razbojničke krađe nasilje (sila) ili pretnja predstavljaju sredstvo za zadržavanje ukradene stvari. Kod krivičnog dela razbojništva, nasilje (sila) ili pretnja se koristi (vrši) pre početka izvršenja krađe, odnosno nasilja (sila) ili pretnja prethodi krađi, dok se u krivičnom delu razbojničke krađe nasilje (sila) ili pretnja koriste (vrše) tokom izvršenja ili neposredno nakon izvršenja krađe.

³⁵⁶ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br. 91/2009 od 18.09.2009.

³⁵⁷ Ovo krivično delo predviđeno je članom 139. KZRA i nosi naslov „Nasilna krađa”.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo s umišljajem i radi sticanja pokretne stvari drugog lica.

Za osnovni oblik krivičnog dela razbojništva iz stava 1 ovog člana predviđena je novčana kazna i zatvor od tri do dvanaest godina.

Teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana za koji se smatra da postoji kad se krivično delo iz stava 1. ovog člana odnosi na ukradeni predmet u vrednosti koja prelazi pet hiljada evra i ako izvršilac namerava da prisvoji predmet takve vrednosti. Za ovaj teži oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od pet do dvanaest godina.

Stav 3 ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je izvršeno u slučajevima ako krivično delo iz stava 1. ovog člana učini izvršilac koji deluje kao član grupe, ili koji je pri sebi imao oružje ili opasno oruđe i za koju je predviđena kazna zatvora od sedam do dvanaest godina.

Stav 2 člana iznad predviđa drugi ozbiljan oblik krivičnog dela razbojništvo, koje postoji u slučajevima kad krivično delo iz stava 1. ovog člana učini izvršilac koji deluje kao član oružane grupe, ili kad je krivično delo dovelo do teške telesne povrede.

Za ovaj težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od sedam do petnaest godina.

Dok je u stavu 5 predviđen najteži oblik ovog krivičnog dela, koji postoji u slučajevima kad krivično delo iz stava 1. ovog člana dovede do smrti, za šta je predviđena novčana kazna i kazna zatvora od najmanje deset godina ili doživotni zatvor.

5. Zloupotreba tuđe imovine (član 318)

Osnovni oblik ovog krivičnog dela, prema stavu 1 člana 318. KZRK-a, je izvršio svako ko u nameri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist prisvoji imovinu koja je bila poverena njemu ili trećem licu.

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela leži u otuđivanju pokretne imovine trećeg lica, koja je poverena izvršiocu ili drugom licu.

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom predmetu, sud je okrivljenog M.B. proglasio krivim za ovo krivično delo jer optuženi M.B. kako bi u cilju pribavljanja protivpravne materijalne koristi za sebe nije vratio računar - laptop, koji je optuženom poveren da odnese kući za obavljanje određenih zadataka.³⁵⁸

³⁵⁸ Presuda Opštinskog suda u Prištini, P.br.175/2005 od 03.11.2008.

Ovo krivično delo ima sličnosti sa krivičnim delom krađe, ali se i razlikuje od nje. Zajednički element ova dva krivična dela je da u oba krivična dela izvršilac prisvaja pokretnu tuđu stvar kako bi sebi ili drugome pribavio protivpravnu imovinsku korist. Razlika između ovih krivičnih dela leži u činjenici da se u krivičnom delu krađe stvar koju je izvršilac prisvojio nalazi u posedu drugog, dok u krivičnom delu zloupotrebe tuđe imovine izvršilac tu stvar poseduje, i to na zakonit način jer mu je poverena.

Izvršilac ovog oblika krivičnog dela može biti bilo koje lice.

Ovaj oblik krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem. Osim umišljaja, za postojanje ovog krivičnog dela, delo mora biti izvršeno u svrhu prisvajanja tuđe pokretne imovine.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do jedne godina.

Teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana za koji se smatra da postoji ako krivično delo iz stava 1. ovog člana izvrši staralac, advokat ili drugo lice koje ima zakonsku dužnost prema vlasniku imovine, za šta je predviđena novčana kazna i kazna zatvora do tri godine.

U stavu 3. ovog člana predviđen je još jedan težak oblik ovog krivičnog dela, za koji se smatra da postoji ako je vrednost utajene imovine veća od 10.000 €.

Za ovaj težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od jedne do pet godina.

Još teži oblik ovog krivičnog dela dat je u stavu 4 ovog člana, za koji se smatra da postoji ako zloupotrebljena imovina ima kulturnu, versku ili istorijsku vrednost; poseban naučni, tehnički ili umetnički značaj; deo je javne zbirke, zaštićene privatne zbirke ili javne izložbe; ili je prirodni spomenik ili predmet prirode pod zaštitom, za koji je predviđena novčana kazna i zatvor od jedne do osam godina.

Stav 5 ovog člana predviđa poseban oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je učinjeno u slučajevima kada neko protivpravno prisvoji tuđu pokretnu imovinu koju je našao ili do koje je slučajno došao, u nameri da pribavi protivpravnu imovinsku korist sebi ili drugome.

Za ovaj poseban oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do jedne godine.

Ako vrednost prisvojene imovine iznosi 50 evra, izvršilac će se kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju do šest meseci.

Prema stavu 7 ovog člana, krivično gonjenje za krivično delo iz stavova 1. i 5. ovog člana preduzima se na predlog.

Ovo krivično delo prema stavu 1 člana 319. KZRK-a čini svako ko protivpravno uzme tuđu pokretnu imovinu da je drži u svom posedu bez namere da je prisvoji.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela sastoje se u prisvajanju pokretne imovine drugog lica. Ovo krivično delo je slično krivičnom delu krađe, iz člana 313. KZRK-a, u smislu radnje izvršenja. Razlikuje se od krivičnog dela krađe, iz člana 313. KZRK-a, zbog činjenice da se uzimanje pokretne imovine u krivičnom uzimanja u posed pokretne imovine, iz člana 319. KZRK-a, ne vrši u svrhu prisvajanja, već samo u svrhu držanja iste u posedu.

Primeri iz sudske prakse

Tako je u krivičnom predmetu sud proglasio optuženog D.V. krivim za ovo krivično delo, jer je optuženi D.V. tokom jula 2005. u jednom selu u opštini Gnjilane, nezakonito uzeo cisternu iz kuće F.L. kako bi istu držao u svom posedu, bez namere prisvajanja.³⁵⁹

Smatra se da je ovo krivično delo izvršeno u trenutku uzimanja tuđe pokretne imovine.

Prema stavu 2 ovog člana, pokušaj izvršenja krivičnog dela iz stava 1. ovog člana je kažnjiv ako uključuje pokušaj uzimanja tuđeg motornog vozila.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo s umišljajem i u svrhu držanja u posedu imovine.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do jedne godine.

U stavu 3 ovog člana predviđeno je da se krivično gonjenje za krivično delo iz stava 1. ovog člana preduzima na predlog.

7. Protivpravno zauzimanje nepokretne imovine (član 320)

Prema stavu 1. člana 320. KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela vrši svako ko protivpravno zauzme tuđu nepokretnu imovinu ili neki njen deo.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u zauzimanju tuđe nepokretne imovine ili njenog dela.

Pod nepokretnom imovinom u smislu ovog krivičnog dela treba podrazumevati zemljišnu površinu, šume, parkove, obalu itd. Predmet ovog krivičnog dela može biti i privatna i javna svojina.

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom predmetu sud je okrivljenog O.S. proglasio krivim zbog ovog krivičnog dela jer je optuženi nepotvrđenog datuma u 2005. godini u Kamenici na nezakonit način zauzeo zemljište u površini od 30 m², koja je upisana kao javno vlasništvo, prema posedovnom listu br. 111 kod mesta zvanog "Risen",

³⁵⁹ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br. 939/2007 od 13.07.2009.

kulture “nekategorizovan put” na taj način što je optuženi okolo nasuo kamenje i šljunak, sprečavajući slobodan prolazak njegovih komšija.³⁶⁰

Da bi ovo krivično delo postojalo, zauzimanje mora biti protivzakonito ili nezakonito, odnosno bez zakonskog osnova.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do dve godine.

Teži oblik ovog krivičnog dela je predviđen u stavu 2 ovog člana, za koji se smatra da postoji:

1. ako je zauzeta nepokretnost deo zaštićene šume, zaštićenog parka ili druge šume sa posebnom namenom, građevinskog zemljišta ili puta;

2. ako je izvršilac zauzeo nepokretnost znajući da je ta imovina predmet iseljenja po nalogu suda ili nalogu ili odluci drugog javnog organa ili druge javne institucije osnovane na osnovu važećih zakona Republike Kosovo.

Za ovaj teži oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Ovaj oblik krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice.

8. Uništenje ili oštećenje imovine (član 321)

Ovo krivično delo, prema članu 321. stav 1. KZRK-a, vrši svako ko uništi, ošteti ili učini neupotrebljivom tuđu imovinu pod drugim okolnostima osim onih iz člana 322. KZRK-a (podmetanje požara).

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela su definisane na alternativan način i sastoje se u uništavanju, oštećenju ili činjenju neupotrebljivom imovinu drugog lica.

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom predmetu sud je okrivljenog H.J. proglasio krivim za ovo krivično delo jer je dana 11.10.2009. oko 00:45 časova, u Gnjilanu, zbog spora oko otplate duga sa oštećenim S.A. udario automobil oštećenog, marke “Reno”, registarskih oznaka 111-KS-222, pri čemu je nakon ovih udaraca došlo do oštećenja (loma) branika i zadnjeg stakla desnih vrata ovog vozila i oštećenom naneta velika materijalna šteta u neodređenom iznosu.³⁶¹

Stvar, odnosno imovina koja je predmet ovog krivičnog dela mora biti tuđa. U smislu ovog krivičnog dela, pod tuđim predmetom ili imovinom treba smatrati i onaj predmet ili imovinu u kojoj je izvršilac ovog krivičnog dela suvlasnik ili zajednički vlasnik.

³⁶⁰ Presuda Opštinskog suda u Kamenici, P.br. 150/2005 od 17.08.2006.

³⁶¹ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br. 1248/2009 od 16.06.2010.

Krivično delo se smatra izvršenim u slučajevima kada je strani predmet ili imovina uništena, oštećena ili učinjena neupotrebljivom.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2 člana 321. KZRK-a predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je izvršeno u slučajevima kad krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje gubitak od preko 5.000 evra, za koje je predviđena kazna zatvora u trajanju od jedne do tri godine.

Težak oblik ovog krivičnog dela je predviđen u stavu 3 gorenavedenog člana, koji postoji kad se krivično delo iz stava 1 ovog člana tiče imovine koja ima kulturnu, versku ili istorijsku vrednost; poseban naučni, tehnički ili umetnički značaj; deo je javne zbirke, zaštićene privatne zbirke ili javne izložbe; ili je prirodni spomenik ili predmet prirode pod zaštitom; izložena je u javnosti, ili je stvar koja služi za javnu upotrebu ili kao ukras za trgove, ulice ili park.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do tri godine, nezavisno od vrednosti oštećene imovine.

Još jedan ozbiljan oblik ovog krivičnog dela je predviđen u stavu 4 ovog člana. U ovoj zakonskoj odredbi je navedeno da kad je krivično delo iz stava 1. ovog člana izvršeno zbog pobuda zasnovanih na nacionalnosti, jeziku, verskom ubeđenju ili nedostatku verskog ubeđenja, boje kože, pola, rodnog identiteta, seksualnog opredeljenja ili zbog naklonosti prema licima koja dele neku od ovih zaštićenih osobina, izvršilac krivičnog dela kazniće se zatvorom do tri godine.

Osnovni oblik ovog krivičnog dela može se izvršiti samo s umišljajem, a za postojanje teškog oblika ovog krivičnog dela, prema stavu 4, pored umišljaja, krivično delo mora biti izvršeno i iz motiva povezanih sa nacionalnošću, jezikom, verom itd.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice.

9. Krivična dela iz ove Glave

Osim ovih krivičnih dela, glava krivičnih dela protiv imovine, sadrži i sledeća krivična dela:

- Krađa usluga (član 314),
- Podmetanje požara (član 322),
- Prevara (član 323),
- Prevara sa subvencijama (član 324),
- Obmana u vezi prijema sredstava od međunarodne zajednice (član 325),
- Zloupotreba osiguranja (član 326),

- Upad u računarske sisteme (član 327),
- Iznuda (član 328),
- Uцена (član 329),
- Zloupotreba poverenja (član 330),
- Zelenaštvo (član 331),
- Povreda imovinskih prava drugih lica (član 332),
- Kupovina, prijem ili skrivanje stvari stečenih izvršenjem krivičnog dela (član 333),
- Narušavanje nepovredivosti motornih vozila (član 334),
- Krađa identiteta i pristupnog uređaja (član 336) i
- Nameštanje ishoda utakmice ili sporta (član 337).

GLAVA XIV

KRIVIČNA DELA PROTIV ŽIVOTNE SREDINE, ŽIVOTINJA, BILJA I KULTURNIH OBJEKATA

OPŠTI OSVRT

U savremenom svetu se zaštiti životne sredine od zagađenja pridaje velika važnost. Da bi se postigao ovaj cilj, u mnogim savremenim zemljama inkriminirani su brojni postupci koji su povezani sa zagađenjem životne sredine. Osim mera krivičnogpravnog karaktera, radi zaštite životne sredine, preduzete su i druge mere vaspitno-obrazovnog, ekonomskog, socijalnog karaktera itd. Takođe su osnovane razne nacionalne i međunarodne organizacije, političke stranke, agencije, posebna ministarstva itd. u cilju zaštite životne sredine.³⁶²

Krivična dela protiv životne sredine, životinja, biljaka i kulturnih objekata predviđena su posebnim poglavljem KZRK-a, koje nosi naslov „Krivična dela protiv životne sredine, životinja, bilja i kulturnih objekata“. U ovom poglavlju KZRK-a načinjene su neke izmene i dopune, i ovom prilikom vredi pomenuti da je predviđeno nekoliko novih krivičnih dela koja ranije nisu postojala, kao što su: Oštećenje objekata i opreme koji služe za zaštitu životne sredine (član 341); Protivpravno pružanje veterinarskih usluga (član 344) i Prodaja ili iznošenje posebno zaštićenih prirodnih dobara, biljaka ili životinja van Republike Kosovo (član 352). Osim toga, ovo poglavlje KZRK-a je pretrpelo promene u sledećim aspektima:

- kod nekih krivičnih dela promenjena je struktura radnji izvršenja;
- kod nekih krivičnih dela dodati su neki stavovi koji predviđaju nekoliko oblika relevantnih krivičnih dela;
 - za neka krivična dela predviđeno je da sud može obavezati počinioca da preduzme određene mere radi zaštite, očuvanja i poboljšanja životne sredine;
- za neka krivična dela pored zatvora alternativno je predviđena mogućnost izricanja novčane kazne;
- za neka krivična dela kumulativno je predviđena novčana kazna i kazna zatvora;
- kod nekih krivičnih dela promenjena je visina kazne itd.

Predmet zaštite ove glave krivičnih dela je životna sredina, životinje, biljke i kulturni objekti.

Posledica većine krivičnih dela predviđenih u ovom poglavlju je konkretno i apstraktno ugrožavanje životne sredine. Međutim, da bi neki oblici ovih krivičnih dela postojali, morala je biti nanosena šteta pravnom dobru koje je zaštićeno ovim krivičnim delima.

³⁶² SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, str. 270.

Većina krivičnih dela iz ovog poglavlja su blanketnog karaktera, imajući u vidu da se prilikom utvrđivanja obeležja ovih krivičnih dela moraju primeniti i drugi zakoni i pravni akti.

Počinitelac krivičnih dela iz ove glave u većini slučajeva može biti bilo koje lice.

Krivična dela iz ove glave mogu se počiniti sa umišljajem, dok se lakši oblici nekih krivičnih dela mogu izvršiti i iz nehata.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Zagađenje, degradacija ili uništenje životne sredine (član 338)

Osnovni oblik ovog krivičnog dela, prema stavu 1, člana 338 KZRK-a, čini svako ko kršeći zakone zagađi ili degradira ili uništava vazduh, vodu ili zemljište ili prekomerno iskorišćava prirodne resurse.

Kao što se vidi, ovo krivično delo je blanketnog karaktera, jer se posebnim zakonima uređuje zaštita vazduha, vode, zemljišta i druga pitanja koja se odnose na životnu sredinu. Zakonske odredbe u vezi sa zaštitom životne sredine nalaze se u nekolicini zakona i podzakonskih akata, odnosno administrativnim uputstvima, ali вреди pomenuti: Zakon o zaštiti životne sredine³⁶³, Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja³⁶⁴, Zakon o zaštiti vazduha od zagađenja³⁶⁵, Zakon o zaštiti prirode³⁶⁶, Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu³⁶⁷ itd.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela alternativno su definisane i sastoje se od zagađenja ili degradacije vazduha, vode, zemljišta ili prekomernog korišćenja prirodnih resursa. Prema članu 4 Zakona o zaštiti životne sredine, izraz „životna sredina“ ima široko i opšte značenje, što znači prirodno okruženje: vazduh, zemljište, vodu, klimu, floru, faunu i kulturno nasleđe, kao deo životne sredine koju je stvorio čovek. Stoga je krivično delo zagađenja, degradacije ili uništenja životne sredine, iz člana 338 KZRK -a, opšte krivično delo, u odnosu na druga krivična dela iz ove glave. Izraz „zagađenje životne sredine“, prema članu 4 Zakona o zaštiti životne sredine, podrazumeva direktan ili indirektan uticaj zagađivača ili energije na životnu sredinu, izazvan ljudskim aktivnostima ili prirodnim procesima koji imaju štetne posledice po kvalitet životne sredine i ljudskog zdravlja, dok je izraz „degradacija životne sredine“ proces ugrožavanja kvaliteta životne sredine uzrokovan prirodnim procesima i delovanjem faktora čovek. Na osnovu ove zakonske odredbe, radnje izvršenja krivičnog dela zagađenja ili uništenja životne sredine sastoje se od zagađenja vazduha, zemljišta, vode, klime, flore, faune i kulturnog nasleđa. Zagađenje ili degradacija životne sredine može se izvršiti na različite načine, ali se najčešće u praksi vrši paljenjem opasnih materija kojima se zagađuje vazduh; izlivanjem opasnih hemikalija u vodu, reke ili jezera itd.

³⁶³ Zakon br. 06 / L-034 o zaštiti životne sredine, od 26.02.2009.

³⁶⁴ Zakon br. 03/L-043 o sprečavanju i integrisanom kontroli zagađenja, od dana 26.03.2009.

³⁶⁵ Zakon br. 03/L-160 o zaštiti vazduha od zagađenja, od dana 25.02.2010.

³⁶⁶ Zakon br. 03/L-233 o zaštiti prirode, od dana 30.09.2010.

³⁶⁷ Zakon br. 03/L-214 o proceni uticaja na životnu sredinu, od dana 23.09.2010.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog A.D. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je dana 21.05.2010. godine, u nepoznatom vremenu, u jednom selu u opštini Đakovica, kršeći zakon, u pećima za kreč zapalio automobilske gume iz kojih se oslobađa mnogo dima i na taj način je zagadio životnu sredinu i izazvao opasnost po životnu sredinu, kao i život i zdravlje velikog broja ljudi - stanovnika ovog sela.³⁶⁸

Za postojanje ovog krivičnog dela zagađenje mora da je izvršeno u velikim razmerima ili na velikim površinama.

Posledica ovog oblika krivičnog dela sastoji se u izazivanju opasnosti po životnu sredinu i život ili zdravlje velikog broja ljudi.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela shodno stavu 1, člana 338 KZRK-a, zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do dve godine.

Lakši oblik ovog krivičnog dela smatra se izvršenim ako je krivično delo iz stava 1 ovog člana učinjeno iz nehata, za šta je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.³⁶⁹

Stav 3 i 4 ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela, koji se može izvršiti kada krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana prouzrokuje:

- narušavanje zdravlja većeg broja ljudi
- potpuno ili delimično uništenje flore ili faune ili rezervoara pijaće vode ili drugo oštećenje životne sredine sa teškim posledicama ili
- povećanje stepena zagađenja do kritičnog nivoa.

Za ovaj teški oblik ovog krivičnog dela počinjenog s umišljajem zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do pet godina, dok je za ovaj teži oblik ovog krivičnog dela počinjenog iz nehata zaprećena novčana kazna i kazna zatvora do dve godine.

Stav 5 i 6 ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela, koji se može izvršiti kada krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana prouzrokuje nenadoknadivo oštećenje ili uništenje životne sredine ili ugrožavanje zaštićenih prirodnih dobara. Za ovaj teški oblik ovog krivičnog dela počinjenog s umišljajem zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do osam godina, dok je za još teži oblik ovog krivičnog dela počinjenog iz nehata zaprećena novčana kazna i kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Dok je u stavu 7 gore navedenog člana predviđen još teži oblik ovog krivičnog dela koje se smatra izvršenim ako je krivično delo iz stava 1 ovog člana učinjeno u svojstvu člana grupe, za šta je zaprećena novčana i kazna zatvora do četiri godine.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

³⁶⁸ Presuda Opštinskog suda u Đakovici, P.br. 248/2010, od dana 16.07.2010.

³⁶⁹ Član 338 stav 2 KZRK-a.

2. Oštećenje objekata i opreme koja služe za zaštitu životne sredine (član 341)

Oštećenje objekata i opreme koja služi za zaštitu životne sredine novo je krivično delo predviđeno članom 341 KZRK. Prema stavu 1. ovog člana, osnovni oblik ovog krivičnog dela čini svako ko ošteti, uništi, ukloni ili na drugi način učini neupotrebljivima objekte ili opremu koji služe za zaštitu životne sredine.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela definisane su alternativno i sastoje se od oštećenja, uništavanja, uklanjanja ili na drugi način činjenja predmeta ili opreme neupotrebljivim radi zaštite životne sredine. Prema članu 4 Zakona o zaštiti životne sredine, izraz „životna sredina“ ima široko i opšte značenje, što znači prirodno okruženje: vazduh, zemljište, vodu, klimu, floru, faunu i kulturno nasleđe, kao deo životne sredine koju je stvorio čovek.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do četiri godine.

Lakši oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 2 ovog člana, koji se smatra izvršenim ako je krivično delo iz stava 1. ovog člana izvršeno iz nehata i za lakši oblik ovog krivičnog dela, izvršilac će se kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju do jedne godine.

Stavovi 3 i 4 člana 350. KZRK-a predviđaju težak oblik ovog krivičnog dela za koji se smatra da je počinjeno ako krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana prouzrokuje zagađenje vazduha, vode ili zemljišta u velikim razmerama ili na širem području. Za ovaj teški oblik ovog krivičnog dela počinjenog s umišljajem zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od šest meseci do pet godina, dok je za ovaj teži oblik ovog krivičnog dela počinjenog iz nehata zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Dok je još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen u stavovima 5. i 6. ovog člana, za koji se smatra da je počinjen ako krivično delo prouzrokuje potpuno ili delimično uništenje flore ili faune ili zagađenje³⁷⁰ velikih razmera za koje je potrebno mnogo vremena ili novca da bi se saniralo. Za ovaj teški oblik ovog krivičnog dela počinjenog s umišljajem zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora od jedne do osam godina, dok je za još teži oblik ovog krivičnog dela počinjenog iz nehata zaprećena novčana kazna i kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Stav 7. ovog člana propisuje da prilikom izricanja kazne za krivična dela iz ovog člana, sud može da naloži izvršiocu da preduzme određene mere za zaštitu, očuvanje i poboljšanje životne sredine.

³⁷⁰ Izraz „zagađenje životne sredine“, prema članu 4. Zakona o zaštiti životne sredine, podrazumeva direktan ili indirektan uticaj zagađivača ili energije na životnu sredinu, izazvan ljudskim aktivnostima ili prirodnim procesima koji imaju štetne posledice po kvalitet životne sredine i ljudskog zdravlja.

3. Proizvodnja, prodaja i puštanje u promet štetnih sredstava za lečenje životinja (član 342)

Osnovni oblik ovog krivičnog dela, prema stavu 1. člana 342 KZRK-a, čini svako ko proizvede u cilju prodaje ili stavljanja u promet sredstava za lečenje ili prevenciju bolesti kod životinja ili ptica, a da su ta sredstva štetna po njihov život ili zdravlje.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela sastoje se u proizvodnji radi prodaje ili stavljanja u promet štetnih materija za lečenje ili prevenciju bolesti kod životinja ili ptica.

Izraz „proizvodnja supstanci za lečenje ili prevenciju bolesti kod životinja ili ptica“ označava ceo proces ili deo farmaceutskog tehnološkog procesa proizvodnje leka ili aditiva za lekove, kao i tehnološku obradu i proveru kvaliteta i skladištenje i isporuku potrošaču. Dok izraz „stavlanje u promet“ treba da znači omogućavanje korisnicima da kupuju takve materijale, odnosno kada se ti materijali prodaju u maloprodaji ili na veliko.³⁷¹

Ovaj oblik ovog krivičnog dela je karaktera apstraktne opasnosti, jer se smatra da je izvršen samom činjenicom proizvodnje ili stavljanja u promet štetnih materija za lečenje bolesti kod životinja ili ptica. Dakle, osnovni oblik ovog krivičnog dela postoji iako zdravlje životinja ili ptica ili njihova smrt nisu narušeni.³⁷²

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Iako je težak oblik ovog krivičnog dela predviđen u stavu 2. gorenavedenog člana, koji se smatra izvršenim kad krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje smrt većeg broja životinja ili ptica. Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je novčana ili kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Stav 3. ovog člana propisuje da ako je krivično delo iz stava 1. ovog člana učinjeno iz nehata, učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do šest meseci, dok je u stavu 4. ovog člana predviđeno da ako je krivično delo iz stava 2. ovog člana učinjeno iz nehata, učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

4. Protivpravno pružanje veterinarskih usluga (član 344)

Pružanje veterinarskih usluga treba da obavljaju stručnjaci koji imaju odgovarajuću spremu. Obavljanje ove delatnosti od strane nekvalifikovanih osoba koje nemaju odgovarajuću spremu, predstavlja rizik po zdravlje životinja. Iz tog razloga, pružanje veterinarskih usluga od strane lica koja nemaju odgovarajuću spremu, predstavlja krivično delo prema KZRK-u.

³⁷¹ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, str. 362.

³⁷² Ibid.

Prema članu 344 KZRK-a, ovo krivično delo čini svako ko se bez adekvatnih profesionalnih kvalifikacija bavi lečenjem životinja ili pružanjem drugih veterinarskih usluga u zamenu za plaćanje

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela sastoje se u lečenju životinja ili pružanju drugih veterinarskih usluga od strane osoba bez odgovarajuće stručne spreme. Kao što se vidi, ovo krivično delo ima blanketni karakter, jer je Zakonom o veterinarstvu³⁷³ bavljenje veterinarskom delatnošću detaljnije uređeno kao i uslovi koje osobe moraju ispunjavati da bi mogle obavljati takvu delatnost. Članom 32, stav 2 ovog zakona predviđeno je da veterinarsku profesiju mogu obavljati lica koja poseduju licencu izdatu od Ministarstva i koja su upisana u Registar veterinarara. Dok je u članu 32, stav 3 ovog zakona predviđeno da se licence daju samo podnosiocima zahteva koji su završili veterinarsku medicinu i hirurgiju i imaju diplomu ili visoke formalne kvalifikacije.

Da bi ovo krivično delo postojalo, gore navedene veterinarske usluge moraju se pružati u zamenu za novac.

Smatra se da je ovo krivično delo počinjeno samom činjenicom obavljanja ove delatnosti, čak iako nisu uzrokovane nikakve posledice.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem, a njegov počinitelj može biti bilo koje lice.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do šest meseci.

5. Nesprovođenje naloga za suzbijanje biljnih ili životinjskih bolesti (član 345)

Krivično delo nesprovođenja naloga za suzbijanje biljnih ili životinjskih bolesti, spada u grupu krivičnih dela počinjenih nečinjenjem, koja se u krivičnopravnoj teoriji inače poznata kao „omisivni delikti“.³⁷⁴ U ovom krivičnom delu učinilac ne preduzima radnju koju je bio dužan da preduzme.

Prema stavu 1, člana 345 KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela čini svako ko u vreme epidemije koja može da ugrozi stočni fond ne postupi po nalogu ili odluci nadležnog organa izdatog u skladu sa zakonom kojom su određene mere za zaustavljanje ili suzbijanje bolesti.

Izraz „stočni fond“, u skladu sa stavom 6 ovog člana, označava sve vrste goveda, koza, konja, ptica, živine, pčela, ovaca, svinja ili ribe.

³⁷³Zakon br. 2004/21 o veterini od 16.06.2004.

³⁷⁴ SHALA, AFRIM, Hytje në të drejtën penale, str. 51.

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela manifestuje se u nepoštovanju naloga ili rešenja koje je izdalo nadležno telo u skladu sa zakonom kojim su predviđene mere za suzbijanje ili sprečavanje bolesti.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 2 ovog člana za koji se smatra da postoji kod nekoga ko u toku trajanja opasnosti po biljni svet od bolesti ili štetočina ne postupi po nalogu ili odluci nadležnog organa izdatoj u skladu sa zakonom kojim su određene mere za zaustavljanje ili suzbijanje bolesti ili štetočina.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Ako je delo iz stavova 1. ili 2. ovog člana učinjeno iz nehata, učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

Stav 3 ovog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela, koji se može izvršiti kada krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana prouzrokuje značajnu imovinsku štetu.

Za težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do pet godina. Ako je ovaj teži oblik ovog krivičnog dela učinjen iz nehata, učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

6. Pustošenje šuma (član 348)

Šume su od velikog značaja za očuvanje i zaštitu životne sredine od zagađenja. Šume se smatraju nacionalnim resursima i uživaju posebnu zaštitu ne samo na Kosovu već i šire. Prema statistikama nekih organizacija, šume pokrivaju oko 40% cele teritorije Kosova, od čega je 60% u javnoj svojini, dok je 40% u privatnom vlasništvu. Uništavanje, oštećivanje i krađa šuma na Kosovu događa se u velikom obimu, posebno poslednjih godina.³⁷⁵ Zbog toga su, kako bi se sprečila ova pojava, i u krivičnom zakonodavstvu savremenih država i u KZRK-u predviđena kao krivična dela krčenje i krađa šuma.

Tako, prema članu 348, stav 1. KZRK-a, krivično delo pustošenja šuma čini svako ko protivno zakonu ili nalogu nadležnog organa poseče ili uništi šumu ili na drugi način opustoši šumu.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela definisana je alternativno i sastoji se od krčenja šuma, pustošenja šuma ili pustošenja šuma na bilo koji drugi način.

Za postojanje ovog krivičnog dela radnje izvršenja morale su biti preduzete u suprotnosti sa zakonom ili u suprotnosti sa naložima nadležnog organa. Iz ovoga se vidi da je ovo krivično delo blanketnog karaktera, jer se posebnim zakonima uređuju pitanja zaštite šuma i kada se

³⁷⁵ SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, str. 259.

smatra da su šume oštećene ili uništene. Šume na Kosovu su zaštićene i uređene Zakonom o šumama Kosova,³⁷⁶ koji je izmenjen i dopunjen 2004. godine³⁷⁷ i 2010.³⁷⁸

Nadležnim telom u smislu ovog krivičnog dela, na osnovu gore navedenih zakona, smatra se Kosovska agencija za šume, koja ima svoje kancelarije u svim regionima Kosova.³⁷⁹

Predmet zaštite ovog krivičnog dela su šume Kosova. Prema članu 1 Zakona br. 03 / L-153 o izmenama i dopunama Zakona br. 2003/3 o šumama Kosova, izraz „šuma" označava površinu zemljišta prekrivenog šumskim drvetom, u obliku šumskog staništa koje obuhvata bioekološke zajednice, na površini većoj od 10 ari. Ako se uzme u obzir vlasništvo nad šumama, šume na Kosovu se dele na javne i privatne. Ova zakonska odredba predviđa da su javne šume vlasništvo države Kosovo. Dok, prema članu 3 stav 6 Zakona o šumama Kosova, šume se dele na visoke šume (izdanci) i niske šume (panjevi).

Krivično delo pustošenja šuma može se počiniti u javnim i privatnim šumama. Dakle, ovo krivično delo može učiniti vlasnik šume i u svojoj šumi, npr. ako iseče ili uništi svoju šumu, suprotno zakonu ili protivno nalogu Kosovske agencije za šume, ako otvori puteve ili staze, suprotno članu 3, stav 7, Zakona o šumama Kosova, ako vrši krčenje debala itd.

Krivično delo se smatra počinjenim u slučajevima pustošenja šuma.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana, zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do četiri godine.

Stav 2. gore navedenog člana 348 KZRK-a predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela koje postoji ako je krivično delo iz stava 1. ovog člana izvršeno u zaštićenoj šumi, zaštićenom parku ili drugoj šumi posebne namene ili postupajući kao član grupe ljudi, za šta je zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina.

Krivično delo pustošenja šuma može se izvršiti samo umišljajno, a njegov počinitelj može biti bilo koje lice.

7. Šumska krađa (član 349)

Prema stavu 1 člana 349 KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela čini svako ko u nameri krađe poseče drveće u šumi a količina isečenog drveća pređe dva kubna metra.

Krivično delo šumske krađe je po svojoj prirodi poseban oblik krađe i stoga ne može biti govora o idealnoj povezanosti ovog dela sa krivičnim delom krađe.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u seči debala. Za postojanje ovog krivičnog dela, debla se moraju iseći u nameri da budu kradena, odnosno kako bi sebi ili drugome

³⁷⁶ Zakon br. 2003/3 o šumama Kosova, od 13.02.2003.

³⁷⁷ Zakon br. 2004/29 o izmeni i dopuni Zakona br. 2003/3 o šumama Kosova, od dana 28.07.2004.

³⁷⁸ Zakon br. 2004/29 o izmeni i dopuni Zakona br. 2003/3 o šumama Kosova, od dana 25.02.2010.

³⁷⁹ SHALA, AFRIM, Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, str. 259.

pribavili protivpravnu imovinsku korist. Iz toga sledi da se ovaj prekršaj može izvršiti samo u tuđoj šumi. U suprotnom, ako počinitelac poseče debla u svojoj šumi u suprotnosti sa zakonom ili nalogom nadležnog organa, onda se u ovim slučajevima može raditi o krivičnom delu pustošenja šuma, iz člana 348 KZRK-a.

Takođe, kao što je pomenuto u stavu 1, člana 358 KZRK-a, za postojanje ovog krivičnog dela, količina drveta mora biti veća od 2 m³ (dva kubna metra). Ako je količina drveta manja od 2 m³ (dva kubna metra), onda može predstavljati samo prekršaj iz člana 1 Zakona br. 2004/29 o izmenama i dopunama Zakona br. 2003/3 o šumama Kosova.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog S.M. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je 06.07.2007. godine, na teritoriji jednog sela u opštini Gnjilane, u mestu zvanom „Laćinov“, u nameri da ukrade šumu u javnoj svojini, motornom testerom posekao 20 hrastovih debala, prečnika 20-25 cm, visine 8 metara, ukupne zapremine od 3.82 m³, oštetivši Kosovsku agenciju za šume, u vrednosti od 153.80 €. ³⁸⁰

Smatra se da je krivično delo izvršeno samom činjenicom seče stabala.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana, zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2 ovog člana 358 KZRK-a predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, koji se može izvršiti ako je krivično delo iz stava 1 ovog člana izvršeno u sledećim okolnostima:

- u cilju prodaje, ili
- količina isečenog drveća pređe pet (5) kubnih metara.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je novčana ili kazna zatvora od tri meseca do četiri godine.

Stav 3 gorenavedenog člana predviđa još teži oblik ovog krivičnog dela koji postoji ako je krivično delo iz ovog člana učinjeno:

1. u zaštićenoj šumi, zaštićenom parku ili drugoj šumi sa posebnom namenom;
2. u nameri da se posečeno drvo proda, bez obzira na količinu drveća.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je novčana ili kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem i u nameri protivpravnog pribavljanja imovinske koristi za sebe ili bilo koje drugo lice.

³⁸⁰ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br 840/2007, od dana 18.08.2008.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti svaka osoba. Prema stavu 4 gorenavedenog člana, pokušaj izvršenja krivičnog dela iz stava 1 ovog člana je kažnjiv.

8. Krivolov (član 350)

Osnovni oblik ovog krivičnog dela, prema stavu 1 člana 350 KZRK-a, čini svako ko lovi divlje životinje za vreme lovostaja ili na području gde je lov zabranjen.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela sastoje se u lovu na divlje životinje u vreme kada je lov zabranjen ili na području na kome je lov zabranjen.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2 člana 350 KZRK-a predviđa drugi oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je počinjeno u slučajevima kada neko bez dozvole ili ovlašćenja lovi ili ubije divlju životinju ili je uhvati u zamku živu.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela su alternativno propisane i sastoje se od preduzimanja gore navedenih radnji.

- lov divlje životinje,
- ubijanje divlje životinje,
- hvatanje žive divlje životinje u zamku.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog H.M. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je dana 29.10.2004. godine, oko 9.30 časova, u šumi kod jednog sela u Gnjanu, svojom lovačkom puškom, turske proizvodnje, kalibra 12 mm, izašao u lov i lovio divlje životinje, neovlašćeno u vreme zabrane lova na divlje životinje, što je u suprotnosti sa pravilima lova.³⁸¹ U drugom krivičnom predmetu, sud je okrivljene V.E. i S.O. proglasio krivim, zbog ovog krivičnog dela, jer su okrivljeni 29. 12. 2007. godine, u jednom selu u opštini Kamenica, bez dozvole izašli u lov na divlje životinje, tako što su prvo pustili svoje lovačke pse da usmere jelene, dok su okrivljeni na prethodno postavljenim pozicijama, svojim lovačkim puškama, uspeli da ubiju 2 jelena.³⁸²

Predmet zaštite ovog krivičnog dela su divlje životinje. Prema članu 3 Zakona o lovu,³⁸³ izraz „**Divljač**“ - obuhvata divlje sisare i divlje ptice određenih Zakonom koje formiraju slobodne populacije u prirodi ili u ograničenim površinama, namenjenim za intenzivni uzgoj ili za razmnožavanje istih. Divljači se prema članu 4 ovog zakona smatraju: obični jelen, jelen

³⁸¹ Presuda Okružnog suda u Gnjanu, P. br. 191/2004, od dana 02.02.2005.

³⁸² Presuda Opštinskog suda u Kamenici, P.br. 109/2008, od dana 07.05.2008.

³⁸³ Zakon br. 02/L-53 o lovu, od dana 16.12.2005.

lopatar, srna, divokoza, divlja svinja, mrki medved,, običan zec, veverica, lisica, vuk, šakal, divlja mačka, veliki tetreb, fazan, jarebica, kamenjarka, prepelica, golub grivnjaš, golub dupljaš, golub pećinar, divlja grlica, grlica gugutka, divlja guska, guska glogovnjača, patka, šumska sova, jastreb kokošar, orao itd.

Za postojanje krivičnog dela prema stavu 2 člana 350 KZRK-a, lov na divlje životinje mora se vršiti bez dozvole ili bez ovlašćenja.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do šest meseci.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 3 člana 350 KZRK-a. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ovaj teži oblik ovog krivičnog dela smatra se počinjenim ako je krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana izvršeno van sezone, u grupi, ili u odnosu na lovinu vrednu preko dve hiljade (2,000) evra ili bitnu shodno propisima o lovu., za koji je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do dve godine.

Dok stavovi 4 i 5 člana 359 KZRK-a, predviđa još teže oblike ovog krivičnog dela, koje se smatra da je učinjeno, ako neko:

- lovi ugrožene ili retke vrste životinja za koje postoji zabrane lova;
- lovi određene vrste bez posebne dozvole za te vrste;
- u lovu koristi sredstva za masovno istrebljenje,
- motorno vozilo ili
- jako svetlo.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je novčana ili kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Stav 6 ovog člana predviđa da će ulovljena divljač i sredstva za lov biti oduzeti.

Počinitelac ovog teškog oblika može biti bilo koja osoba i ovo krivično delo se može počiniti samo sa umišljajem.

9 Nezakonit ribolov (član 353)

Prema stavu 1 člana 353. KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela čini svako ko lovi ribu za vreme zabrane pecanja ili u vodama u kojima je pecanje zabranjeno.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela sastoje se u ribolovu u vreme kada je zabranjen ili u vodama u kojima je pecanje zabranjeno.

Izraz „ **ribolov** ”, prema članu 3 Zakona o ribarstvu i akvakulturi³⁸⁴ podrazumeva bilo koju delatnost za lov ribe i drugih vodenih organizama primenom raznih sredstava i opreme.

³⁸⁴ Zakon br. 02/L-85 o ribolovu i akvakulturi, od dana 10.10.2006.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri meseca.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 člana 353 KZRK-a, koji se smatra počinjenim u slučajevima kada neko lovi ribu koristeći eksploziv, električnu struju, otrov ili otrovna sredstva i time prouzrokuje smrt riba koji ugrožava njihovo razmnožavanje.

Čin izvršenja ovog dela alternativno se sastoji se od ribolova eksplozivom, električnom energijom, otrovom ili otrovnim sredstvima.

Kao što se vidi, ovo krivično delo može se izvršiti upotrebom određenih sredstava ili ribolovom na način štetan po reprodukciju ribe. Sredstva za izvršenje ovog krivičnog dela su eksploziv, električna energija, otrovi ili otrovne naprave.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo u vodama za ribolov. Prema članu 3. Zakona o ribarstvu i akvakulturi, izraz „**vode za ribolov**“ su vode reka, potoka, prirodnih i veštačkih jezera, močvara, kanala i druge vode u kojima žive ribe.

Krivično delo nezakonitog ribolova može se izvršiti samo umišljajno, a njegov počinilac može biti bilo koje lice.

Za težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do dve godine.

10. Neovlašćeno oštećenje, uništenje i uklanjanje zaštićenih spomenika ili objekata van Republike Kosovo (član 354)

Predmet zaštite ovog krivičnog dela su spomenici i zaštićeni kulturni, istorijski, verski, naučni ili prirodni objekti.

Prema stavu 5, člana 354. KZRK-a, izraz „zaštićeni kulturni, istorijski, verski, naučni ili prirodni spomenik ili objekat“ znači objekat koji uvažava neka verska zajednica koji se nalazi na imovini posvećenoj verskim obredima, nadgrobni spomenik, grob ili drugo mesto sahranjivanja, javni spomenik, prirodni spomenik, umetnički, naučni ili zanatski predmet koji se čuva u javnoj zbirci ili prikazan na javnoj izložbi, objekat koji služi nekoj javnoj nameni ili ukrašava javni put, trg ili park, prirodna znamenitost ili ugrožena životinjska ili biljna vrsta.

Osnovni oblik ovog krivičnog dela, iz stava 1. ovog člana, čini svako ko ošteti ili uništi zaštićeni kulturni, istorijski, verski, naučni ili prirodni spomenik ili objekat.

Po svojoj prirodi i sadržaju, ovo krivično delo je i blanketnog karaktera, jer se posebnim odredbama uređuju položaji i druga pitanja u vezi sa spomenicima i zaštićenim objektima.

Zakonske odredbe ove prirode nalaze se i u Zakonu o kulturnom nasleđu³⁸⁵ i nekim drugim zakonima.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela definisana je alternativno i sastoji se u oštećenju ili uništavanju zaštićenog spomenika ili kulturnog, istorijskog, verskog, naučnog ili prirodnog objekta.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do dve godine.

Stav 2. ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je učinjeno ako je krivično delo iz stava 1. ovog člana izvršeno prema zaštićenom kulturnom, istorijskom, verskom, naučnom ili prirodnom spomeniku ili objektu koji ima posebnu vrednost, ili ako je krivično delo nanelo ozbiljnu štetu.

Za težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Poseban oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 3. ovog člana, koji se smatra počinjenim u slučajevima ko god bez odobrenja nadležnog organa iznese izvan Republike Kosovo zaštićeni kulturni, istorijski, verski, naučni ili prirodni spomenik ili objekat.

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela sastoji se u iznošenju spomenika, odnosno zaštićenog kulturnog, istorijskog, verskog, naučnog ili prirodnog objekta iz Republike Kosovo.

Za postojanje ovog oblika krivičnog dela, radnja izvršenja mora se preduzeti bez odgovarajućeg ovlašćenja nadležnog organa.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 4. ovog člana, koji se smatra izvršenim ako je krivično delo iz stava 3. ovog člana izvršeno prema zaštićenom kulturnom, istorijskom, verskom, naučnom ili prirodnom spomeniku ili objektu koji ima posebnu vrednost, za koji je zaprećena novčana ili kazna zatvora do tri godine.

U stavu 6 gorenavedenog člana, pokušaj izvršenja krivičnog dela iz stava 1 ili 3 ovog člana je kažnjiv.

Počinitelj ovog teškog oblika može biti bilo koja osoba i ovo krivično delo se može počiniti samo umišljajno.

³⁸⁵ Zakon br. 02/L-88 o kulturnom nasleđu, od dana 09.10.2006.

11. Krivična dela iz ove Glave

Poglavlje krivičnih dela protiv životne sredine, životinja, bilja i kulturnih objekata čine i sledeća krivična dela:

- Nezakonito držanje opasne materije i opasnog otpada (član 339);
- Dopuštanje protivpravne gradnje ili upravljanja fabrikama i postrojenjima koja zagađuju životnu sredinu (član 340);
- Nesavesno pružanje veterinarske pomoći (član 343);
- Zlostavljanje životinja i zagađenje hrane i vode za životinje (član 346);
- Uništavanje biljnog sveta štetnim materijama (član 347);
- Prodaja ili iznošenje trofeja divljih životinja van Republike Kosovo (član 351);
- Prodaja ili iznošenje posebno zaštićenih prirodnih dobara, biljaka ili životinja van Republike Kosovo (član 352) i
- Neovlašćeni radovi i prisvajanje kulturnih spomenika (član 355).

GLAVA XV

KRIVIČNA DELA PROTIV OPŠTE BEZBEDNOSTI LJUDI I IMOVINE

I. OPŠTI OSVRT

Savremeni način života zasnovan je na korišćenju i eksploataciji brojnih tehničkih dostignuća i obavljanju opasnih delatnosti, koje osim što su od velike koristi za društvo, nose sa sobom i opasnost po život i zdravlje građana, kao i njihovu imovinu. Shodno tome, masovna upotreba tehničkih sredstava, automobila, svakodnevna upotreba električne energije, upotreba nuklearnih elektrana, enormni razvoj vazdušnog, vodenog, železničkog saobraćaja, proizvodnje oružja, otrova, eksploziva, raznih brana itd. donose velike koristi društvu uopšte i bez njihove upotrebe ne može se zamisliti život u savremenom svetu. Međutim, njihova upotreba u bilo kojem trenutku izaziva velike rizike a kako bi se sprečili takvi rizici, od građana se zahteva posebna pažnja. Da bi sprečila takve rizike, država preduzima različite mere, uključujući i mere krivično-pravne prirode. U tom smeru, poglavlje krivičnih dela protiv opšte bezbednosti ljudi i imovine, predviđa nekoliko krivičnih dela čiji je cilj zaštita opšte bezbednosti građana i imovine.

Dakle, krivična dela iz ove glave, kao što se vidi iz naziva, štite opštu bezbednost ljudi (građana) i imovine. Život i imovina građana zaštićeni su i drugim poglavljima KZRK-a, poput Poglavlja krivičnih dela protiv života i tela, Poglavlja krivičnih dela protiv imovine itd. Karakteristika poglavlja krivičnih dela protiv opšte bezbednosti ljudi i imovine je zaštita života i imovine lica koja nisu pojedinačno definisana. Stoga su sva krivična dela iz ovog poglavlja od opšte opasnosti po ljude i imovinu.

Zajednička posledica krivičnih dela iz ove glave je izazivanje opšte opasnosti nepoznatim licima ili imovini neodređenih lica. Na ovaj način osobe ili imovinu koja mogu biti ugrožena ovim krivičnim delima ne treba pojedinačno utvrđivati, u protivnom neće se raditi o krivičnim delima iz ove glave, već će se eventualno ispoljiti elemente bilo kojeg drugog krivičnog dela. Tako npr. ako je uzrok bilo kakve eksplozije bio uperen protiv osoba A i B (određena lica), onda to ne može biti krivično delo protiv opšte bezbednosti ljudi ili imovine, već u ovom slučaju, u zavisnosti od načina, okolnosti i namere izvršioca se radi o krivičnom delu (protiv života i tela, protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom, protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo itd.).

Kao što je gore pomenuto, zajednička posledica krivičnih dela iz ove glave je izazivanje opšte opasnosti po ljude i imovinu neodređenih lica. Opasnost kao posledica ovih krivičnih dela može biti: a) konkretna (direktna) i b) apstraktna (indirektna).

a) **Konkretna (direktna) opasnost** postoji kada su životi i imovina ljudi direktno ugroženi. Drugim rečima, opasnost je konkretna (direktna), zatim je bliska, neposredna, odnosno u

slučajevima kada je zaštićena vrednost ugrožena, pa se daljim razvojem takve opasnosti može oštetiti ili uništiti zaštićena vrednost. Takva opasnost je odlika krivičnog dela i uvek je sastavni deo njegovog bića. Krivična dela konkretne opasnosti koja su deo ovog poglavlja, su npr. oštećenje, uništavanje i uklanjanje zaštitne opreme i ugrožavanje bezbednosti na radnom mestu (član 358), nezakoniti građevinski radovi (član 360) itd.

b) **Apstraktna (indirektna) opasnost** je i mogućnost oštećenja ili uništavanja zaštićenih vrednosti, ali ta mogućnost nije bliska i neposredna, već udaljena, na daljinu. Da bi se utvrdila ova vrsta opasnosti, nije potrebno izvoditi dokaze da se to dokaže, jer se to pretpostavlja. Posledično, zbog prirode apstraktne opasnosti, zakon inkriminiše određene aktivnosti opasne po ljudski život ili imovinu. Iz tog razloga, apstraktna opasnost nije uključena kao posebna karakteristika bića krivičnog dela i stoga ne treba izvoditi dokaze. Krivično delo apstraktnog ugrožavanja je npr. krivično delo Protivpravna predaja ili prevoz eksplozivnog ili zapaljivog materijala (član 361) itd.

Počinitelj većine krivičnih dela iz ove glave može biti bilo koje lice, ali neka krivična dela iz ove glave mogu izvršiti samo lica koja poseduju određene karakteristike, npr. krivično delo nepropisno izvođenje građevinskih radova, iz člana 360 KZRK-a, može izvršiti samo odgovorno lice itd.

Što se krivice tiče, većina krivičnih dela iz ove glave je počinjena sa umišljajem, što samo po sebi uključuje svest da će se preduzimanjem određene radnje izazvati opasnost po opštu bezbednost ljudi ili imovine, odnosno svest da će se preduzimanjem određene radnje izazvati opasnost po opštu bezbednost ljudi ili imovine i davanje saglasnosti za izazivanje tog rizika. Međutim, neka krivična dela su počinjena i iz nehata, npr. krivično delo izazivanja opšte opasnosti, iz člana 356 KZRK-a, koje se može izvršiti sa umišljajem i iz nehata itd.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Izazivanje opšte opasnosti (član 356)

Krivično delo izazivanja opšte opasnosti, iz člana 356, stav 1. KZRK-a, je opšte krivično delo protiv opšte bezbednosti ljudi ili imovine, u poređenju sa drugim krivičnim delima iz ove glave koja se smatraju posebnim oblicima ovog krivičnog dela. Stoga se smatra da je ovo krivično delo počinjeno samo u slučajevima kada se ne ispoljavaju elementi bilo kojeg drugog krivičnog dela protiv opšte bezbednosti ljudi i imovine.

Član 356, stav 1 KZRK -a, propisuje prvi oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je počinjeno u slučajevima kada neko požarom, poplavom, oružjem, eksplozivom ili bilo kojom drugom smrtonosnom napravom, otrovom ili otrovnim gasovima, jonizujućim zračenjem, mehaničkom silom, električnom energijom ili nekom drugom vrstom energije ili drugom sličnom opasnom radnjom ili opasnim sredstvom izazove veliku opasnost po ljudski život ili znatnu imovinsku štetu.

Radnja izvršenja prvog oblika ovog krivičnog dela sastoji se u preduzimanju opšte opasne radnje ili u upotrebi opšte opasnih sredstava, izazivanjem tom prilikom opasnosti po život ili imovinu velikih srazmera.

Opasne radnje uopšteno predstavljaju radnje kojima se oslobađa ta energija, koju počinitelj ne može držati pod kontrolom, ne može kontrolisati, poput izazivanja eksplozija, požara, poplava, ostavljanja oružja u blizini dece, kopanja bunara bez podizanja odgovarajuće ograde itd.

Opšte opasna sredstva, treba shvatiti kao one vrste sredstva čije se širenje ne može kontrolisati a njihov efekat nosi opasnost po život ili imovinu u velikim srazmerama, poput električne energije, otrova, plina, oružja itd.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je proglasio okrivljenog D.O. krivim, zbog ovog krivičnog dela, jer je 08.06.2008. godine, oko 14.00 časova, u zgradi u Kosovu Polju, električnom energijom naneo veliku opasnost po ljudski život i imovinu. velikih razmera, tako što je šrafčigerom pokušao da popravi prekid struje u hodniku gore navedene zgrade, u kojem slučaju je izazvao kratki spoj i požar u kojem je sam okrivljeni povređen, povredivši desnu ruku i lice, dok su električne instalacije pretrpele značajnu materijalnu štetu i opasnost po ljudski život, dok vatrogasci kasnije nisu lokalizovali požar.³⁸⁶

Član 356, stav 1. KZRK-a propisuje radnje i načine izvršenja ovog krivičnog dela, ove radnje i sredstva koja predstavljaju opasnost po bezbednost ljudi i imovine. Ove radnje i sredstva slede:

1) **Požar** - Izazivanje požara znači izazivanje požara koji se nekontrolisano širi i može zahvatiti veliku površinu ili veliku imovinu. Požar može biti izazvan ljudskim delovanjem, ali može biti uzrokovan i drugim pojavama, npr. od sunčeve svetlosti. Zakon o zaštiti od požara,³⁸⁷ definiše mere zaštite od požara i druga pitanja u vezi sa požarom.

2) **Poplava** - Znači prodiranje velike količine vode koja se ne može zaustaviti i prekriva velike površine zemljišta i stvari. Poplava podrazumeva situacije u kojima velika količina vode izađe iz korita reke, jezera (prirodnog ili veštačkog) itd. i poplavi velike površine zemljišta ili objekata.

3) **Oružje** - Prema članu 113, stav 40 KZRK -a, izraz „oružje" podrazumeva svaki predmet ili spravu izrađenu tako da pod pritiskom gasa, koji se oslobađa tokom sagorevanja eksplozivnog materijala, električne struje, komprimovanog gasa ili druge potencijalne energije, izbacuje projekte u obliku zasebnog metka, snopa sačme, gasa, tečnosti, strelica ili drugih komponenti, koji su napravljeni ili se koriste za nanošenje telesne povrede i fizičke ali i psihološke traume, i svaka druga stvar čija je glavna svrha izvršenje fizičkog napada na fizički integritet ljudi ili na imovinu. Izraz oružje obuhvata još i municiju, delove i komponente za oružje, kao i nuklearna, biološka i hemijska oružja.

³⁸⁶ Presuda Opštinskog suda u Priština P.br. 1043/2009, od dana 23.02.2010.

³⁸⁷ Zakon br. 02/L-41 o zaštiti od požara, od dana 06.04.2006.

4) **Eksplzija** - Predstavlja brzu i snažnu eksploziju bilo koje materije, poput baruta ili dinamita, u kom slučaju izaziva rušenje ili uništavanje objekata, povređivanje ili ubijanje ljudi.

5) **Otrov** - Predstavlja neorgansku ili organsku supstancu, koja kada se sa vana unese u organizam izaziva poremećaje, koji mogu dovesti do oštećenja zdravlja ili smrti.

Osim ovih, ovo krivično delo može se izvršiti i otrovnim gasom, jonizujućim zračenjem, mehaničkom silom, električnom energijom ili bilo kojom drugom energijom bilo koje vrste.

Posledica ovog krivičnog dela je izazivanje konkretne opasnosti po život ljudi ili imovinu od suštinskog značaja. Opasnost se smatra konkretnom, u slučajevima kada usled preduzimanja ili nepreduzimanja radnji ili mera postoji mogućnost da u bilo kom trenutku izazove smrt jedne ili više osoba ili ošteti imovinu od suštinskog značaja.

Krivično delo se smatra izvršenim ako je zbog preduzimanja radnji opšte opasnosti ili upotrebe opasnog sredstva izazvana opasnost po život ljudi ili imovinu od suštinskog značaja.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Stav 2 člana 356 KZRK-a predviđa drugi oblik ovog krivičnog dela. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ovo krivično delo čini svako ko protivno zakonskoj obavezi ne instalira opremu za zaštitu od požara, poplave, eksplozije, otrova ili otrovnih gasova, jonizujućeg zračenja, mehaničke sile, električne energije ili druge vrste energije ili druge slične opasne radnje ili opasnih sredstava, ili ne održava tu opremu u ispravnom stanju ili je ne upotrebi ili uopšte ne postupi prema tehničkim pravilima ili propisima o merama zaštite i time izazove veliku opasnost po ljudski život ili znatnu imovinsku štetu.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Stav 3 ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je učinjeno ako je krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana izvršeno na mestu gde je prisutan veći broj ljudi ili gde je eksplozivna ili druga smrtonosna naprava upotrebljena u ili na mestu za javnu upotrebu, državnom ili vladinom objektu, sistemu javnog prevoza ili infrastrukturnom objektu bilo koje namene ili u nameri da izazove smrt ili teške telesne povrede ili u nameri da izazove obimno uništavanje takvog mesta, postrojenja ili sistema, kada takvo uništenje ima za ishod ili će verovatno imati za ishod velike ekonomske gubitke ili da primora vladu ili međunarodnu organizaciju da čini ili se uzdrži od činjenja radnje.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do osam godina.

U stavu 4 gorenavedenog člana predviđen je još jedan teži oblik, koji se smatra počinjenim ako krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu ili znatnu imovinsku štetu, za šta je zaprećena kazna zatvora od jedne do deset godina.

U stavu 5 gorenavedenog člana predviđen je još jedan teži oblik, koji se smatra počinjenim ako krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana prouzrokuje smrt jednog ili više lica za šta je zaprećena kazna zatvora od tri do dvanaest godina.

Dok je u stavu 6. gore navedenog člana predviđen lakši oblik ovog krivičnog dela koje postoji ako je krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana izvršeno iz nehata za šta je zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je proglasio okrivljenog H.B. krivim, zbog gorenavedenog krivičnog dela, jer je okrivljeni 20. decembra 2007. godine u Gnjilanu, iz nehata izazvao opštu opasnost po život ljudi i imovine, tako što prilikom parkiranja svog vozila (kombi) na ulici nije aktivirao ručnu kočnicu radi sigurnog parkiranja, dok je nakon parkiranja, vozilo krenulo u pravcu kuće oštećenog XH.M. koja je bila na udaljenosti od 60 m od mesta parkiranja, gde je udario u zid ove kuće, otvorivši u njemu rupu i oštetivši kuhinju koja se nalazila u toj prostoriji, i tom prilikom mu naneo znatnu materijalnu štetu i ugrozio članove porodice oštećenog, koji su u datom trenutku bili kod kuće.³⁸⁸

Stavovi 7, 8. i 9. gorenavedenog člana predviđaju druge oblike ovog krivičnog dela ako su učinjeni iz nehata, za koje su predviđene različite kazne, u zavisnosti od okolnosti u kojima su počinjene.

Primeri iz sudske prakse

U još jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog H.R. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je u jednom selu u opštini Kamenica zapalio nešto osušene trave i nemarom izazvao opštu opasnost po život ljudi i imovinu, tako što nije mogao da zadrži pod kontrolom zapaljenu vatru, koja se proširila na šumu oštećenih H.P. i G.I, oštetivši površinu od 1 ha hrastove šume i pri tome je oštećenima pričinjena znatna materijalna šteta.³⁸⁹

2. Uništenje, oštećenje ili uklanjanje javnih instalacija (član 357)

Osnovni oblik ovog krivičnog dela, prema stavu 1, člana 357 KZRK -a, postoji u slučajevima kada neko uništi, ošteti ili ukloni opremu ili instalacije za električne provodnike, gas, vodu, grejanje, opremu za telekomunikaciju, opremu za kanalizaciju, opremu za zaštitu životne sredine, naftovod, podvodne kablove, brane ili drugu sličnu opremu i na taj način izazove poremećaje u snabdevanju fizičkih lica ili privrede.

Radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela su uništavanje, oštećenje ili uklanjanje javne opreme ili instalacija.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana, zaprećena je kazna zatvora do pet godina.

³⁸⁸ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P br. 1297/2007, od dana 22.01.2009.

³⁸⁹ Presuda Opštinskog suda u Kamenici, P.br. 182/2007, od dana 21.05.2009.

Stav 2 ovog člana predviđa lakši oblik dela, koji se smatra izvršenim kada se izvrši krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana iz nehata.

Za ovaj lakši oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog H.V. proglasio krivim, zbog krivičnog dela uništavanja, oštećenja ili uklanjanja javnih instalacija, pošto je 05. septembra 2009. godine u ulici „Avdulla Tahiri“ u Gnjilanu tokom prevoza kioska koji je stavio na prikolicu svog traktora, nepažnjom gornjim delom ovog kioska oštetio električne kablove.³⁹⁰

Stavovi 3 i 4 ovog člana predviđaju teže oblike ovog krivičnog dela za koje se smatra da je izvršeno ako krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu ili znatnu imovinsku štetu, za šta je zaprećena kazna zatvora od jedne do osam godina, a kada takvo delo rezultira smrću jedne ili više osoba, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina.

Sa druge strane, stavovi 4 i 5 ovog člana predviđaju druge oblike ovog krivičnog dela za koje se smatra da je izvršeno ako krivično delo iz stava 2. ovog člana (izvršeno iz nehata) dovede do nanošenja teške telesne povrede ili znatne imovinske štete, za šta je zaprećena kazna zatvora od šest meseci do pet godina, a kada takvo delo rezultira smrću jedne ili više osoba, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

3. Neproписno izvođenje građevinskih radova (član 360)

Ovo krivično delo prema stavu 1, člana 360 KZRK-a, počinjava odgovorno lice koje prilikom projektovanja, nadzora ili izvođenja neke gradnje ili građevinskih radova ili završetka građevinskih radova postupa tako što krši zakon ili u suprotnosti sa opšteprihvaćenim profesionalnim standardima ili u suprotnosti sa uslovima iz građevinske dozvole.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u delu koje je suprotno zakonu ili prihvaćenim opštim profesionalnim standardima ili protivno uslovima građevinske dozvole ili sertifikata o upotrebi. Stoga iz ovoga sledi da je ovo krivično delo blanketnog karaktera, zbog čega se poziva na zakon ili opšte profesionalne standarde.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti samo odgovorno lice.

Ovo krivično delo može se izvršiti sa umišljajem ili nehatom. Za osnovni oblik ovog krivičnog dela počinjenog sa umišljajem zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina, dok je za ovaj oblik ovog krivičnog dela počinjenog iz nehata zaprećena kazna zatvora do tri godine.

³⁹⁰ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P. br. 917/2009, od dana 28.04.2010.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu sud je okrivljenog N.A. proglasio krivim, zbog krivičnog dela nepropisnog izvođenja građevinskih radova, u jednom selu opštine Kamenica, koji je u svojstvu odgovornog lica pri izvođenju građevinskih radova u stambenoj zgradi, postupio suprotno opštim profesionalnim standardima, tako što je kopanjem temelja objekta koji je počeo da gradi u blizini zida kuće oštećenog K.S, iz nehata radovima izazvao klizanje jednog dela zemlje, koje dovodi do urušavanja zida kuće i garaže oštećenog, čime je osim nanošenja velike štete, ugrožen i život oštećenog i članova njegove porodice.³⁹¹

Stav 3 ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je izvršeno ako delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu ili znatnu imovinsku štetu, za šta je zaprećena kazna zatvora od jedne do osam godina, a kada takvo delo rezultira smrću jedne ili više osoba, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina (stav 4).

Dok stav 5 gorenavedenog člana predviđa još jedan još teži oblik ovog krivičnog dela, izvršen iz nehata. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ako krivično delo iz stava 2. ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu ili znatnu imovinsku štetu, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina, a ako krivično delo iz stava 2. ovog člana prouzrokuje smrt jednog ili više lica, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne do osam godina (stav 6).

4. Neotklanjanje opasnosti (član 362)

Prema stavu 1, člana 362 KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela čini svako ko ne preduzme mere da otkloni požar, poplavu, eksploziju, saobraćajnu nesreću ili neku drugu opasnost većih razmera po život ili fizičku bezbednost ljudi ili imovine, iako je to mogao da učini bez opasnosti po sebe ili drugog.

Što se tiče načina izvršenja, ovo krivično delo može biti učinjeno nečinjenjem.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Poseban oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 člana 362 KZRK, za koji se smatra da je izvršen u slučajevima kada neko sprečava ili ometa

drugog u preduzimanju mera za otklanjanje požara, poplave, eksplozije, saobraćajne nesreće ili druge opasnosti većih razmera po život ili fizičku bezbednost ljudi ili imovine.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

³⁹¹ Presuda Opštinskog suda u Kamenici, P.br. 158/2007, od dana 13.01.2010.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

5. Krivična dela iz ove Glave

Poglavlje krivičnih dela protiv opšte bezbednosti ljudi i imovine čine i sledeća krivična dela:

- Uništenje, oštećenje ili uklanjanje zaštitne opreme i ugrožavanje bezbednosti na radnom mestu (član 358);
- Bespravna gradnja (član 359);
- Protivpravna predaja ili prevoz eksplozivnog ili zapaljivog materijala (član 361) i
- Zloupotreba signala za nepogode ili opasnost (član 363).

GLAVA XVI

KRIVIČNA DELA PROTIV BEZBEDNOSTI JAVNOG SAOBRAĆAJA

OPŠTI OSVRT

Javni saobraćaj se u savremenom svetu smatra jednom od najvažnijih i veoma korisnih delatnosti jer se istim prevozi veliki broj ljudi i robe. Stoga se bez javnog saobraćaja ne može zamisliti normalan život čoveka, a ni društva uopšteno. Međutim, zbog prirode i vrste sredstava kojima se vrši ova delatnost, zbog nepoštovanja ili povrede zakonskih odredbi, sredstvima javnog saobraćaja se u značajnom broju slučajeva u velikim proporcijama ugrožava život, fizička sigurnost ljudi i imovine. U nekim slučajevima čak dolazi i do smrtnog ishoda ili telesnih povreda velikog broja građana i nanosi materijalna šteta većih razmera. Zbog ovih veoma štetnih posledica, zakonske odredbe su definisale pravila koja moraju da poštuju učesnici u javnom saobraćaju radi zaštite života, telesnog integriteta i imovine. Osim ovih zakonskih odredbi, ova zaštita se ostvaruje i kroz KZRK jer ovo Poglavlje predviđa nekoliko krivičnih dela iz sfere javnog saobraćaja.

Javni saobraćaj je opšti pojam koji obuhvata drumski, vodeni, železnički, vazdušni, tramvajski, trolejbuski i druge vrste saobraćaja.

Predmet zaštite kod ovih krivičnih dela je bezbednost ljudi i imovine u saobraćaju. Ove zakonske odredbe ovog poglavlja inkriminišu nezakonito ponašanje ili nepoštovanje pravila od strane učesnika u saobraćaju i nesavesno ponašanje drugih lica u vezi saobraćaja. Propisivanje krivičnih dela u ovom poglavlju ima za cilj da obezbedi normalno obavljanje saobraćaja, poštovanje određenih odredbi i pravila koja uređuju saobraćaj.

Izvršilac ovih krivičnih dela je u principu učesnik u javnom saobraćaju, koji je u većini slučajeva upravljač ili vozač vozila, dok je sredstvo izvršenja ovih krivičnih dela vozilo ili drugo prevozno sredstvo.

Posledica ovih krivičnih dela je izazivanje velike opasnosti po život, telo ili vredne imovine. Takođe, posledica ovih krivičnih dela je i ugrožavanje javnog saobraćaja. Izazivanje opasnosti može biti konkretno, kao što je slučaj sa krivičnim delom vožnja u pijanom i stanju nesposobnosti iz člana 371. KZRK-a ili krivičnim delom ugrožavanje javnog saobraćaja opasnim radnjama ili sredstvima iz člana 372. KZRK-a. Ali u nekim slučajevima izazivanje opasnosti može biti i apstraktno, kao što je slučaj sa krivičnim delom zloupotreba međunarodnih signala komunikacije, prema članu 375. KZRK-a.

Ako se izvršenjem ovih krivičnih dela prouzrokuju teške telesne povrede ili smrt jednog ili više lica ili materijalna šteta velikog obima, onda se smatraju teškim (kvalifikovanim) oblicima ovih dela. Što se tiče ozbiljnih posledica izazvanih izvršenjem krivičnih dela iz ovog Poglavlja, izvršilac je morao da se ponašao s umišljajem.

Većina krivičnih dela iz ovog poglavlja mogu biti izvršena s umišljajem ili iz nehata. Ipak, treba napomenuti da se u svakodnevnom životu, u praksi, ovi prekršaji najčešće čine iz nehata, koji je rezultat nepažnje upravljača vozilom i drugih učesnika u saobraćaju. S druge strane, neka krivična dela iz ovog poglavlja, poput krivičnog dela nepružanje pomoći licu povređenom u saobraćajnoj nezgodi, prema članu 374. KZRK-a i krivično delo zloupotreba međunarodnih signala komunikacije iz člana 375. KZRK-a, mogu se izvršiti samo s umišljajem.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Ugrožavanje javnog saobraćaja (član 370)

Član 370. stav 1 KZRK-a predviđa osnovni oblik krivičnog dela ugrožavanje javnog saobraćaja. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ovo krivično delo postoji kada neko prekrši zakon o javnom saobraćaju ili drumskom prevozu i time ugrozi javni saobraćaj, ljudske živote, fizičku bezbednost i prouzrokuje značajnu imovinsku štetu.

Ovaj oblik iz stava 1 ovog člana je opšteg karaktera, jer se odnosi na javni saobraćaj uopšteno, ne definišući posebne oblike javnog saobraćaja.

Predmet zaštite ovog krivičnog dela je bezbednost u javnom saobraćaju.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u nepoštovanje odredbi kojima se uređuje javni saobraćaj.

Ovo krivično delo je blanketnog karaktera, jer se radnja izvršenja mora utvrditi uzimajući u obzir odredbe zakona koji uređuju javni saobraćaj. U tom pogledu, odredbe koje uređuju javni saobraćaj se nalaze u Zakonu o pravilima drumskog saobraćaja³⁹² i nekoliko drugih zakona ove prirode.

Nepoštovanje odredbi javnog saobraćaja kojima se vrši ovo krivično delo može nastati kao rezultat preduzimanja različitih radnji. Najčešći načini izvršenja ovog krivičnog dela su: upravljanje vozilom brzinom većom od dozvoljene, nepoštovanje rastojanja između vozila, upravljanje vozilom u nepravilnom stanju, upravljanje vozilom u stanju umora, nedozvoljeno zaustavljanje ili parkiranje, nepoštovanje javnih saobraćajnih znakova, nedozvoljeno preticanje i zaobilazanje, neprilagođavanje brzine, stanje i uslovi na putu itd.

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom predmetu sud je okrivljenog E.T. proglasio krivim za krivično delo ugrožavanja javnog saobraćaja jer je 12.04.2009. u jednom selu opštine Gnjilane, upravljajući putničkim vozilom marke "Renault", registarskih oznaka 111-KS-222, ugrozio javni saobraćaj u toj meri da je ugrozio život i telo ljudi, kao i imovinu, na taj način da se nije pridržavao saobraćajnih odredbi koje se odnose na

³⁹² Zakon br. 05/L-088 o pravilima drumskog saobraćaja od 05.09.2016. (u daljem tekstu: ZPDS).

prilagođavanje brzine stanju i uslovima na putu, pri čemu je pri dolasku pored kuće B.S. neoprežnošću, tokom vožnje izgubio kontrolu nad vozilom, prešao u suprotnu traku ulice i prednjom levom stranom svog vozila udario u prednji deo vozila marke "Opel Vectra", registarskih oznaka 222-KS-333, kojim je upravljao J.J. i pešaka O.M, pri čemu je, pored materijalne štete na oba vozila, pešak O.M. zadobio i teške telesne povrede.³⁹³

Konstitutivni element figure ovog krivičnog dela je ugrožavanje bezbednosti u javnom saobraćaju. S tim u vezi, neće se smatrati da ovo krivično delo postoji, osim ako nije izazvana konkretna opasnost po život ili telo bilo kojeg lica.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice, ali zbog prirode ovog krivičnog dela izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo učesnik u saobraćaju. Prema članu 1.62 ZPDS-a, učesnik u saobraćaju je lice koje na bilo koji način učestvuje u saobraćaju na putu. U vezi toga, takvim licima se smatraju: lica koja upravljaju vozilima, lica koja se nalaze u vozilu, kao i pešaci. Prema ovom zakonu izraz "Pešak" podrazumeva učesnika u saobraćaju, koji ne upravlja nekim vozilom niti je putnik u nekom putničkom vozilu ili osoba koja sopstvenom snagom gura ili vuče ručna kolica, zaprežno vozilo ili vozilo koje se kreće snagom motora, vozilo za prevoz dece, bicikal ili kolica za osobe sa ograničenom sposobnošću, osoba sa pokretnim kolicima, koja se kreće sopstvenom snagom ili snagom motora, ako se kreće brzinom pešaka ili osoba na klizaljicama, skijama, sankama ili se vozi na rolšuama itd.

U smislu krivice, ovo delo se može izvršiti s umišljajem ili iz nehata. U slučajevima kada je krivično delo izvršeno s umišljajem, predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Dok, prema stavu 6 člana 370. KZRK-a, ako je ovaj oblik krivičnog dela izvršen iz nehata, izvršilac će se kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

U stavu 2 ovog člana su predviđeni posebni oblici ugrožavanja javnog saobraćaja. Prema ovom stavu, ovaj oblik ovog krivičnog dela je izvršen u slučajevima kada lice prekrši bilo koji zakon o drumskom saobraćaju ili drumskom prevozu i time ugrozi železnički, tramvajski, trolejbuski, autobuski ili vodeni saobraćaj ili saobraćaj žičarom i time ugrozi ljudski život.

I ovaj poseban oblik ovog krivičnog dela je blanketnog karaktera jer su načini delovanja kojima je ugrožen ovaj vid saobraćaja određeni odredbama relevantnih zakona.

Takođe, kao i za osnovni oblik ovog krivičnog dela, ovaj poseban oblik može izvršiti svako lice, ali zbog prirode dela ovo krivično delo mogu izvršiti učesnici u ovoj vrsti javnog saobraćaja.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u nepoštovanje odredbi ovih vrsta saobraćaja.

Posledica ovog krivičnog dela je izazivanje opasnosti po život ili telo grupa ljudi se ili imovinu velikog obima. Ovde se radi o konkretnoj opasnosti po život ili fizičku bezbednost ljudi ili imovine velikog obima. Za postojanje ovog oblika krivičnog dela nije potrebno da je naneta telesna povreda ili prouzrokovana materijalna šteta i da se smatra da je ovaj poseban oblik ovog

³⁹³ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P.br. 737/2009 od 04.03.2010.

krivičnog dela izvršen samom činjenicom izazivanja konkretne opasnosti po ljudski život ili fizičku sigurnost ili imovinu u velikim razmerama.

Poseban oblik ovog krivičnog dela, kao i osnovni oblik, može se izvršiti s umišljajem ili iz nehata. Ako je krivično delo izvršeno s umišljajem, predviđena je kazna zatvora do pet godina, a ako je krivično delo učinjeno iz nehata, izvršilac će biti kažnjen novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

Prema stavu 3 člana 370. KZRK-a, ako krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana prouzrokuje nečiju laku telesnu povredu ili imovinsku štetu od petnaest hiljada (15.000) evra ili veću, izvršilac će se kazniti zatvorom od 6 meseci do 5 godina. Dok, prema stavu 4 KZRK-a, ako krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana prouzrokuje nečiju tešku telesnu povredu ili imovinsku štetu od 20.000 evra ili veću, izvršilac će se kazniti zatvorom od 1 do 8 godina.

Stav 5 gorenavedenog člana predviđa da najteži oblik ovog krivičnog dela postoji u slučajevima ako krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana prouzrokuje smrt jednog ili više lica, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od 3 do 12 godina, a ako je ovaj oblik izvršen iz nehata, onda kazna zatvora od 1 do 8 godina.

2. Vožnja u pijanom i nesposobnom stanju (član 371)

Krivično delo vožnja u pijanom i nesposobnom stanju, na osnovu člana 371. KZRK-a, na neki način se smatra posebnim oblikom ugrožavanja javnog saobraćaja u odnosu na krivično delo iz člana 370. KZRK-a.

Osnovni oblik ovog krivičnog dela je predviđen u stavu 1 člana 371. KZRK-a i izvršava se u slučajevima kada lice koje upravlja motornim vozilom u nesposobnom stanju ili pod uticajem alkohola ukoliko ima alkohola u krvi preko 0,5g/kg što odgovara vrednosti u miligramima po litri duvanjem vazduha ili druge opojne supstance ako se prouzrokuje udes.

U značajnom broju nesreća koje se dešavaju u javnom saobraćaju je utvrđeno da je glavni uzrok ovih nesreća pijano stanje vozača vozila pod alkoholom ili drugim opojnim sredstvima.

Za postojanje osnovnog oblika ovog krivičnog dela dovoljan je samo zaključak da je izvršilac upravljao vozilom u stanju nesposobnosti ili pod dejstvom alkohola ako u krvi ima alkohola iznad 0,5 g/kg sa odgovarajućim količinama u miligramima po litru duvanjem vazduha ili drugih opojnih supstanci ako se prouzrokuje udes.

Radnja izvršenja ovog krivičnog upravljanje motornim vozilom u nesposobnom stanju ili pod uticajem alkohola ukoliko ima alkohola u krvi preko 0,5g/kg što odgovara vrednosti u miligramima po litri duvanjem vazduha ili druge opojne supstance ako se prouzrokuje udes.

Primeri iz sudske prakse

U krivičnom predmetu, sud je okrivljenog M.S. proglasio krivim za ugrožavanje javnog saobraćaja zbog pijanstva, prema članu 298. stav 1 KZRK-a jer je optuženi M.S. dana 03.12.2007. u jednom selu

opštine Kamenica, pod uticajem alkohola u procentu od 2,00 promila prema alko-testu, upravljao vozilom marke "Golf", registarskih oznaka 111-KS-222 i kao posledica toga nije bio u stanju da bezbedno upravlja pri čemu je ugrozio život, bezbednost ili imovinu velikih razmera, na način da je pri približavanju kući oštećenog V.J. izgubio kontrolu nad vozilom i zabio u vrata kuće oštećenog i time oštećenom naneo materijalnu štetu u iznosu od 380 €. ³⁹⁴

Smatra se da je krivično delo izvršeno ako je vozač u gore navedenim okolnostima započeo upravljanje vozilom, odnosno ako se vozilo pomerilo sa mesta i time ugrožen javni saobraćaj, ljudski život, fizička bezbednost ili imovina u velikom obimu.

Izvršilac krivičnog dela može biti samo lice koje upravlja vozilom (upravljajući ili vozač vozila), ali ne i drugi učesnici u javnom saobraćaju. Lice koje upravlja vozilom može biti profesionalni vozač ili amater, a može biti i lice koje ima vozačku dozvolu, kao i ono koja nema vozačku dozvolu.

Krivično delo se može izvršiti s umišljajem ili iz nehata. Prema sudskoj praksi nekih sudova, vožnja u pijanom stanju se tretira kao beskrupulozna vožnja, pa je u takvim slučajevima obično konstatovano da je prekršaj izvrši s eventualnim umišljajem. Smatra se da postoji eventualni umišljaj zbog činjenice da je lice bilo svesno da vozi u pijanom stanju i da je pristalo ili dalo saglasnost da ugrozi bezbednost javnog saobraćaja i na taj način izazove opasnost po život, telo ili imovinu u meri u velikom obimu.

U stavu 2 gorenavedenog člana predviđen je teži oblik ovog krivičnog dela, koji postoji ako krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje nečiju laku telesnu povredu ili imovinsku štetu u vrednosti od pet 5,000 evra ili veću, za koje je predviđena novčana kazna ili zatvor od 6 meseci do 5 godina.

Još teži oblik ovog krivičnog dela je predviđen u stavu 3 gorenavedenog člana, koji postoji ako krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje nečiju tešku telesnu povredu ili imovinsku štetu u vrednosti od 20,000 evra ili veću, za koje je predviđena kazna zatvora od 1 do 8 godina.

Dok je najteži oblik ovog krivičnog dela predviđen u stavu 4 datog člana, koji postoji ako krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje smrt jednog ili više lica, za koje je predviđena kazna zatvora od 3 do 12 godina.

3. Nepružanje pomoći licu povređenom u saobraćajnoj nezgodi (član 374)

Pružanje pomoći licu koje je u opasnosti je opšta moralna obaveza svakog građanina. Nepružanje pomoći određenim licima, pod određenim uslovima, se takođe smatra krivičnim delom prema članu 188. KZRK-a, prema kojem je ovo krivično delo izvršeno u kada neko ne

³⁹⁴ Presuda Opštinskog suda u Kamenici, P.br. 432/Ěsor2007 od 03.02.2010.

ukaže pomoć drugom licu čiji je život direktno ugrožen, iako bi to mogao da uradi bez ozbiljnog rizika po sebe ili drugog.

Član 374. KZRK-a takođe inkriminiše nepružanje pomoći drugom licu. Međutim, ovo krivično delo se razlikuje od krivičnog dela neukazivanja pomoći iz člana 188. KZRK-a, zbog činjenice da u krivičnom delu iz člana 374. KZRK-a obaveza pružanja pomoći pada na ono lice koje je povredilo drugo lice kojem se trebala pružiti pomoć.

Prema stavu 1 člana 374. KZRK-a, osnovni oblik krivičnog dela nepružanje pomoći povređenom licu u saobraćajnoj nezgodi se izvršava kada vozač vozila ili drugog prevoznog sredstva koji ne pruži pomoć licu koje je povređeno tim prevoznim sredstvom.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u nepružanju pomoći licu koje je povređeno u javnom saobraćaju.

Pod izrazom nepružanje pomoći u smislu ovog krivičnog dela treba podrazumevati sve načine ponašanja vozača u suprotnosti sa njegovom obavezom da tu pomoć pruži licu koje je povredio svojim vozilom. Nepružanje pomoći se izražava na različite načine, kao npr. bekstvo sa mesta saobraćajnog udesa, ne zaustavljanje vozila, ne odvoženje povređenog u zdravstvenu ustanovu, ne pozivanje drugih ljudi ili lekara da pomognu povređenima itd.

Svrha ove inkriminacije je da obaveže upravljača (vozača) da pruži pomoć drugom licu povređenom u saobraćajnom udesu, udesu koji je prouzrokovan vozačevim vozilom.

Za postojanje ovog krivičnog dela je bitno da je povređeno lice živo.

Smatra se da ovo krivično delo postoji čak i u slučajevima kada su na mestu udesa prisutna i treća lica koja mogu pružiti pomoć povređenom. Pružanje pomoći od strane trećih lica ne isključuje krivičnu odgovornost vozača koji je napustio mesto nesreće.

Takođe, ovo krivično delo postoji i u slučaju kada je oštećeni svojim ponašanjem doprineo prouzrokovanju udesa, odnosno povrede. Stoga se smatra da ovo krivično delo postoji čak i u slučajevima kada vozač nije kriv za nanete povrede.

Smatra se da je krivično delo izvršeno i samom činjenicom da vozač vozila kojim je prouzrokovan udes, nije pružio pomoć povređenima.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo vozač vozila ili upravljač drugog prevoznog sredstva, koji bez pomoći ostavi lice koja je povređeno tim vozilom ili prevoznim sredstvom. Dakle, ovo krivično delo može izvršiti samo vozač, odnosno vozač ili upravljač vozila ili drugog prevoznog sredstva (*delicta propria*). Prema članu 1.82 ZPDS, izraz “vozač” označava učesnika u saobraćaju koji upravlja drumskim vozilom, a prema članu 1.46 ovog zakona, izraz “drumsko vozilo” označava svako prevozno vozilo koje se kreće na putu, osim pokretnih prevoznih kolica bez motora za osobe sa ograničenom sposobnošću i dečjih prevoznih vozila.

Ovaj oblik krivičnog dela se može izvršiti samo s umišljajem. Izvršilac treba da bude svestan da je svojim vozilom povredio drugo lice i da to lice ostavlja bez pomoći.

Za osnovni oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2 člana 374. KZRK-a predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da postoji ako krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu drugom licu. Kvalifikacione okolnosti ovog oblika krivičnog dela su teške posledice. Teške posledice moraju biti rezultat nemara izvršioca, u protivnom slučaju ako se utvrdi da vozač nije pružio pomoć povređenom licu u cilju nanošenja teške telesne povrede, onda se radi o krivičnom delu teške telesne povrede.

Za ovaj teži oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do pet godina.

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen u stavu 3 datog člana postoji u slučajevima ako krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu povređenom licu i za koje je predviđena kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

4. Druga krivična dela iz ove Glave

Glava krivičnih dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja, propisuje i sledeća krivična dela:

- Ugrožavanje javnog saobraćaja opasnim radnjama ili sredstvima (član 372),
- Nesavesno vršenje nadzora javnog saobraćaja (član 373) i
- Zloupotreba međunarodnih signala komunikacije (član 375).

GLAVA XVII

KRIVIČNA DELA PROTIV SPROVOĐENJA PRAVDE I JAVNE UPRAVE

I. OPŠTI OSVRT

Krivična dela protiv sprovođenja pravde i javne uprave, u krivičnim zakonodavstvima drugih država nose različite nazive, kao što su krivična dela protiv pravosuđa, krivična dela protiv jurisprudencije, krivična dela protiv pravosudnih organa itd.

Objekat zaštite ovog poglavlja krivičnih dela je redovno obavljanje poslova organa pravosuđa i javne uprave. Pravosudni organi, ili inače poznati kao organi jurisprudencije, mogu se definisati u užem smislu i u širem smislu. Pod pravosudnim organima u užem smislu podrazumevaju se sudovi na Kosovu, kao što su: Ustavni sud Kosova, Vrhovni sud Kosova, Apelacioni sud Kosova i osnovni sudovi. Dok pravosudni organi u širem smislu podrazumevaju, pored sudova, i državno tužilaštvo, Kosovsku policiju, Kazneno-popravnu službu Kosova, Probacionu službu Kosova itd.

Istinsko funkcionisanje pravosudnih organa, na način predviđen zakonom, od velikog je značaja za zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Treba napomenuti da redovno funkcionisanje pravosudnih organa, nije ugroženo samo krivičnim delima iz ove glave, već i krivičnim delima iz drugih glava KZRK-a, poput glave o krivičnim delima protiv ljudskih sloboda i prava, glave o krivičnim delima protiv službene dužnosti itd.

Većinu krivičnih dela iz ove glave može počinuti bilo koje lice, dok neka krivična dela mogu počinuti samo lica koja poseduju određena svojstva, kao npr. službeno lice, svedok, veštak itd.

Što se tiče oblika krivice, većina krivičnih dela iz ove glave mogu se počinuti umišljajno. Osim toga, neka krivična dela zahtevaju postojanje određene svrhe, poput slučaja krivičnog dela ometanja dokaza ili službenog postupka (član 386), krivičnog dela pobune lica lišenih slobode (član 396).

Krivična dela protiv sprovođenja pravde i javne uprave, mogu se podeliti u 3 grupe:

1. Krivična dela koja onemogućavaju vršenje sudskih dužnosti;
2. Krivična dela koja ometaju ili otežavaju normalan rad pravosudnih organa i
3. Krivična dela usmerena protiv izvršenja odluka pravosudnih organa.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Neprijavljivanje pripremanja krivičnog dela (član 377)

Kriminal je štetna i opasna društvena pojava, za čije suzbijanje i sprečavanje treba angažovati ne samo državne organe, već i građane Republike Kosovo. Pre svega, moralna je obaveza svih građana da doprinesu borbi i sprečavanju kriminala, obaveštavajući nadležne organe. Međutim, u nekim slučajevima propisanim zakonom, građani su dužni da prijave pripremanje određenih krivičnih dela, odnosno dužni su da prijave izvršenje određenih krivičnih dela i njihove počiniocima. Neprijavljivanje pripremanja ovih krivičnih dela i propuštanje obaveštavanja o izvršenju ovih krivičnih dela i njihovih učinilaca u krivičnom zakonodavstvu se smatraju krivičnim delima. Shodno tome, član 377 KZRK-a predviđa kao krivično delo neprijavljivanje pripremanja krivičnih dela, dok je u članu 378 KZRK-a predviđeno kao krivično delo neprijavljivanje krivičnih dela ili neprijavljivanje njihovog učinioca.

Krivično delo neprijavljivanja pripremanja krivičnih dela, iz člana 377, stav 1 KZRK-a, čini svako ko zna da se priprema izvršenje nekog krivičnog dela a ne prijavi tu činjenicu u vreme dok se još može sprečiti izvršenje tog krivičnog dela, pa krivično delo bude izvršeno ili pokušano.

Kao što se vidi, biće ovog krivičnog dela sastoji se od sledećih elemenata:

- da je učinilac upoznat da se priprema izvršenje krivičnog dela;
- da učinilac ne prijavi ovu činjenicu u vreme kada se izvršenje krivičnog dela može izbeći i
- da je ovo krivično delo izvršeno ili pokušano da bude izvršeno.

Obaveštenje o pripremanju krivičnog dela mora se dostaviti nadležnim organima. Nadležnim organima u smislu ovog krivičnog dela smatraju se Kosovska policija, državni tužilac, sudovi itd.

Obaveštenje o pripremanju krivičnog dela može se uputiti na različite načine, kao npr. u pisanom obliku, direktno usmeno prijavljivanjem nadležnim organima, telefonom, faksom, elektronskom poštom itd.

Što se tiče načina izvršenja, ovo krivično delo može se izvršiti samo nečinjenjem, nepreduzimanjem radnje koju je učinilac bio dužan da preduzme, odnosno neobaveštavanjem nadležnih organa da se neko sprema da poćini krivično delo.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2 ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, koje se smatra izvršenim u slučajevima kada neko ne prijavi pripremanje izvršenja jednog ili više krivičnih dela, koja slede:

1. 1 . teško ubistvo;
2. ubistvo;
3. napad sa teškom telesnom povredom;
4. bilo koje krivično delo iz Glave XIV – Krivična dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo;
5. bilo koje krivično delo iz Glave XV – Krivična dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom;;
6. bilo koje krivično delo iz Glave XX – Krivična dela protiv seksualnog integriteta;
7. bilo koje krivično delo iz Glave XXXIII - Krivična dela protiv korupcije u službi i protiv službene dužnosti;
8. bilo koje krivično delo iz Glave XXIII – Krivična dela u vezi sa opojnim drogama;
9. bilo koje krivično delo iz Glave XXIX – Krivična dela u vezi sa oružjem.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Stav 3. ovog člana je zakonska odredba dopuštajuće prirode, jer isključuje krivičnu odgovornost nekih lica u određenom odnosu sa učiniocem ovog krivičnog dela. Shodno tome, prema ovoj zakonskoj odredbi, osim krivičnih dela koja uključuju zlostavljanje deteta i nasilje u porodici, lice nije krivično odgovorno shodno stavu 1 ovog člana ako je u srodstvu sa izvršiocem krivičnog dela u svojstvu roditelja, deteta, bračnog druga, brata ili sestre, usvojitelja ili usvojenika, ili lica sa kojim izvršilac živi u vanbračnoj zajednici.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Počinitelj krivičnog dela iz stava 1 ovog člana može biti svako lice, osim lica koja su definisana u stavu 3 ovog člana, dok učinilac krivičnog dela iz stava 2 ovog člana može biti bilo koje lice.

2. Neprijavljivanje krivičnih dela ili njihovih izvršilaca (član 378)

Osnovni oblik ovog krivičnog dela, prema stavu 1, člana 304 KZRK-a, izvršava svako ko ima saznanja o identitetu izvršioca jednog ili više od nabrojanih krivičnih dela i ne prijavi tu činjenicu, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju do tri godine.

1. teško ubistvo;
2. ubistvo;
3. napad sa teškom telesnom povredom;
4. bilo koje krivično delo iz Glave XIV – Krivična dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo;
5. bilo koje krivično delo iz Glave XV – Krivična dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom;;
6. bilo koje krivično delo iz Glave XX – Krivična dela protiv seksualnog integriteta;

7. bilo koje krivično delo iz Glave XXXIII - Krivična dela protiv korupcije u službi i protiv službene dužnosti;
8. bilo koje krivično delo iz Glave XXIII – Krivična dela u vezi sa opojnim drogama;
9. bilo koje krivično delo iz Glave XXIX – Krivična dela u vezi sa oružjem.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo nečinjenjem, nepreduzimanjem radnje koju je učinilac bio dužan da preduzme, odnosno neobaveštavanjem nadležnih organa o identitetu počinioca krivičnog dela.

Obaveza obaveštavanja učinioca o gore navedenim krivičnim delima počinje od trenutka kada je lice obavešteno o izvršenju predmetnog krivičnog dela.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog R.S. proglasio krivim, zbog krivičnog dela neprijavlivanja krivičnog dela ili njihovih izvršilaca, jer okrivljeni R.S, nije prijavio nadležnim organima izvršioca krivičnog dela teškog ubistva³⁹⁵.

Kao što je prethodno istaknuto, za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Poseban oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana, koji se smatra izvršenim u slučajevima kada svako službeno ili odgovorno lice koje ne prijavi krivično delo koje je otkrilo tokom obavljanja svoje dužnosti, kazniće se kaznom iz stava 1. ovog člana, ako je to delo kažnjivo kaznom zatvora u trajanju od najmanje tri godine.

Ovaj poseban oblik ovog krivičnog dela iz stava 2 ovog člana sličan je osnovnom obliku iz stava 1 ovog člana, ali ima i svoje specifičnosti i to

- učinilac krivičnog dela iz stava 2 ovog člana, može biti samo službeno lice ili odgovorno lice;
- obaveza obaveštavanja nadležnih organa odnosi se samo na prijavljivanje krivičnog dela, a ne i počinioca;
- službena lica su dužna da prijave krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvora od najmanje tri godine, i
- da je ovo krivično delo otkriveno tokom vršenja službene dužnosti.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do tri godine.

Stav 3 ovog člana predviđa da osim dela koja uključuju zlostavljanje deteta i nasilje u porodici, lice nije krivično odgovorno shodno ovom članu ako je u srodstvu sa izvršiocom krivičnog dela u svojstvu roditelja, deteta, bračnog druga, brata ili sestre, usvojitelja ili usvojenika, ili lica sa kojim izvršilac živi u vanbračnoj zajednici.

³⁹⁵ Presuda Okružnog suda u Gnjilanu, P.br.77/2005, od dana 11.07.2005.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Počinitelj krivičnog dela iz stava 1 ovog člana može biti svako lice, dok učinilac krivičnog dela iz stava 2 ovog člana može biti samo službeno lice.

3. Pružanje pomoći izvršiocu nakon izvršenja krivičnog dela (član 380)

Osnovni oblik ovog krivičnog dela, iz stava 1 člana 380 KZRK-a, izvršava svako ko skriva izvršioca nekog krivičnog dela, osim krivičnih dela propisanih u stavu 2 ovog člana, ili mu pomogne da izbegne otkrivanje ili hapšenje sakrivanjem oruđa, dokaza ili na bilo koji drugi način, ili ko sakrije osuđeno lice ili preduzme radnje da osujeti hapšenje, izvršenje kazne ili naloga o obaveznom lečenju.

Pružanje pomoći učiniocu krivičnog dela manifestuje se na različite načine, kao npr. davanjem skloništa, skrivanjem, prebacivanjem na drugo mesto, uništavanjem sredstava kojima je krivično delo izvršeno, uništavanjem tragova, skrivanjem oruđa ili tragova krivičnog dela, snabdevanjem učinioca hranom, dokumentima, drogom, novcem itd.

Pružanje pomoći osobi koja je osuđena ili joj je izrečena mera obaveznog lečenja manifestuje se na različite načine, kao npr. davanjem skloništa ili skrivanjem osobe kojoj je izrečena kazna ili mera obaveznog lečenja, davanjem skloništa ili skrivanjem lica koje je pobešlo iz zatvora ili ustanove za izvršenje mera obaveznog lečenja, preduzimanjem drugih radnji u cilju ometanja izvršenja kazne ili mere obaveznog lečenja itd. Kao što se vidi, ovaj oblik ovog krivičnog dela može se izvršiti pre nego što učinilac počne da izdržava kaznu ili meru obaveznog lečenja, ili nakon što je osuđeni pobeo, ili je u bekstvu tokom izdržavanja kazne ili mere obaveznog lečenja.

Krivično delo pružanja pomoći počiniocima nakon izvršenja krivičnih dela, iz člana 380 KZRK-a razlikuje pomoć (član 25 KZRK) kao vid saradnje, usled činjenice da između učinioca ovog krivičnog dela i učinioca prethodno počinjenog krivičnog dela nije postojala nikakva povezanost u smislu sporazuma ili obećanja da će počiniocu biti pružena pomoć nakon izvršenja krivičnog dela. U suprotnom, ako je pre nego što je krivično delo počinjeno, lice obećalo počiniocu da će sa njim preduzeti radnju da sakrije delo ili počinioca, onda će se smatrati saučesnikom u izvršenju krivičnog dela, odnosno pomoćnikom (član 25 KZRK-a).

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana, zaprećena je kazna zatvora do jedne godine.

Stav 2 ovog člana predviđa teži oblik ovog krivičnog dela, ako je krivično delo iz stava 1. ovog člana povezano sa jednim ili više sledećih krivičnih dela:

1. teško ubistvo;
2. ubistvo;

3. napad sa teškom telesnom povredom;
4. bilo koje krivično delo iz Glave XIV – Krivična dela protiv ustavnog poretka i bezbednosti Republike Kosovo;
5. bilo koje krivično delo iz Glave XV – Krivična dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom;
6. bilo koje krivično delo iz Glave XX – Krivična dela protiv seksualnog integriteta;
7. bilo koje krivično delo iz Glave XXXIII - Krivična dela protiv korupcije u službi i protiv službene dužnosti;
8. bilo koje krivično delo iz Glave XXIII – Krivična dela u vezi sa opojnim drogama ili
9. bilo koje krivično delo iz Glave XXIX – Krivična dela u vezi sa oružjem.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 3 ovog člana, koji se smatra izvršenim ako neko pomogne učiniocu krivičnog dela koje je kažnjivo kaznom doživotnog zatvora.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Stav 4 ovog člana predviđa da kazna iz stava 1. ovog člana ne može biti stroža ni po vrsti ni po visini kazne, od kazne propisane za krivično delo koje je izvršilo lice kome je pružena pomoć.

Dok stav 5 ovog člana predviđa da osim dela koja uključuju zlostavljanje deteta i nasilje u porodici, lice nije krivično odgovorno shodno ovom članu ako je u srodstvu sa izvršiocem krivičnog dela u svojstvu roditelja, deteta, bračnog druga, brata ili sestre, usvojitelja ili usvojenika, ili lica sa kojim izvršilac živi u vanbračnoj zajednici.

Krivično delo pružanja pomoći učiniocima posle izvršenja krivičnih dela može se izvršiti samo umišljajno.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti svako lice, osim lica navedenih u stavu 5 ovog člana.

4. Lažno prijavljivanje ili potkazivanje (član 382)

Krivično delo lažnog prijavljivanja, iz člana 382 KZRK -a, ima 4 oblika, koji su predviđeni u 4 stava ovog člana.

Smatra se da je **prvi oblik** ovog krivičnog dela počinjen u slučajevima kada lice lažno prijavi službenom licu zaduženom za istragu ili krivično gonjenje da je određeno lice izvršilo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti, znajući da to lice nije izvršilac.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela sastoje se u lažnom prijavljivanju da je određeno lice učinilo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti. Ovo lažno prijavljivanje se vrši radi pokretanja krivičnog postupka protiv određene osobe.

Lažno prijavljivanje da je određeno lice izvršilo krivično delo može se uputiti na različite načine, kao npr. u pisanom obliku, direktno usmeno prijavljivanjem nadležnim organima, telefonom, faksom, elektronskom poštom itd.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je proglasio okrivljenog A.A, za ovo krivično delo, jer je dana 12.07.2007. godine u policijskoj stanici u Lipljanu lažno prijavio da je lice B.B. izvršilo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti, iako je znao da to nije tačno i da oštećeni B.B, nije počinio ovo krivično delo.³⁹⁶

Dok je u drugom krivičnom predmetu sud proglasio okrivljenog S.F. krivim, zbog ovog krivičnog dela, jer je okrivljeni u policijskoj stanici u Vitini lažno prijavio da mu je određena osoba ukrala automobil marke „Mercedes“, registarskih tablica 111-KS-222, iako je znao da to nije tačno, ali je to učinio kako bi sakrio tragove drugog krivičnog dela.³⁹⁷

Smatra se da ovaj oblik ovog krivičnog dela postoji u slučajevima kada krivično delo uopšte nije počinjeno ili je krivično delo učinjeno, ali učinilac ovog krivičnog dela nije lice koje je lažno prijavljeno kao počinitelj, već neko drugo lice.

Smatra se da ovo krivično delo postoji samo ako je lažno prijavljeno krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti.

Takođe, da bi ovo krivično delo postojalo, učinilac mora znati odnosno mora biti svestan da lice koje lažno prijavljuje nije učinilac krivičnog dela.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Drugi oblik ovog krivičnog dela čini svako ko pruži lažne dokaze o krivičnom delu ili na bilo koji drugi način izazove pokretanje krivičnog postupka za krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti protiv lica za koje zna da ga nije počinilo.

Radnja izvršenja ovog oblika krivičnog dela sastoji se u podmetanju tragova (dokaza) ili predmeta krivičnog dela ili u bilo kojoj drugoj radnji koja dovodi do pokretanja krivičnog postupka protiv jedne osobe.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Treći oblik ovog krivičnog dela smatra se počinjenim u slučajevima kada se neko obavesti da je počinio krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti, iako takvo delo nije počinio.

³⁹⁶ Presuda Opštinskog suda u Lipljanu, P.br. 48/2008, od dana 06.05.2008.

³⁹⁷ Presuda Okružnog suda u Gnjilanu, P.br. 8/2005, od dana 08.11. 2005.

Ovaj oblik krivičnog dela smatra se počinjenim u slučajevima kada se neko prijavi da je počinio krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti, iako takvo delo nije počinio.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri meseca.

Četvrti oblik ovog krivičnog dela postoji u slučajevima kada neko lažno prijavi službenom licu zaduženom za istragu ili krivično gonjenje da je određeno lice izvršilo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti, znajući da to lice nije izvršilac.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog G.N. proglasio krivim, zbog ovog krivičnog dela, jer je dana 11.12.2006. godine, oko 10.18 časova, na broj telefona 112 policijske stanice u Gnjilanu, preko broja 0280-320-000 lažno prijavio da je u dvorištu Osnovne škole „Ramiz Cernica“, u Gnjilanu, primetio bombu, nakon čega je Kosovska policija izašla na mesto događaja i ustanovila da je dojava bila lažna.³⁹⁸

Smatra se da je ovo krivično delo učinjeno u trenutku kada su nadležni organi primili lažnu dojavu.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Svako lice može biti počinilac ovog krivičnog dela

5. Davanje lažnog iskaza (član 384)

Izjave svedoka, nalazi veštaka, prevodi prevodilaca i tumačenja tumača od velikog su značaja za donošenje pravičnih odluka u sudskim, prekršajnim, upravnim i drugim postupcima. Lažni iskazi ovih osoba dovode u zabludu organ koji odlučuje o ovim postupcima i posledično mogu dovesti do donošenja pogrešnih odluka. Lažni iskazi ovih lica su posebno štetni u krivičnim postupcima, jer posledično mogu dovesti do osude nevinog lica ili oslobađanja lica koje je počinilo krivično delo. Iz tog razloga, davanje lažnog iskaza smatra se krivičnim delom u krivičnom pravu savremenih država. Davanje lažnog iskaza takođe se smatra krivičnim delom u KZRK-u. Shodno tome, prema stavu 1, člana 384 KZRK-a, ovo krivično delo čini stranka, svedok, sudski veštak, prevodilac ili tumač koji u sudskom ili krivičnom postupku, u prethodnom postupku, u prekršajnom postupku, u upravnom postupku, u postupku pred javnim beležnikom (Notarom) ili u disciplinskom postupku daje lažan iskaz, veštačenje ili izveštaj.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u davanju lažnog iskaza u navedenim postupcima.

³⁹⁸ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P. br. 25/2007, od dana 27.09.2007.

Iskaz, u značenju ovog krivičnog dela, podrazumeva iskaz stranke, svedoka, iskaz i konstataciju veštaka, prevod prevodioca i tumačenje tumača izjave drugih lica, npr. gluvoneme osobe.

Ovo krivično delo postoji samo ako je iskaz dat u vezi sa pitanjem koje je predmet dokazivanja i ono što je potvrđeno ili negirano mora imati uticaja na donošenje odluke.

Neće se smatrati da je nastupilo ovo krivično delo ako su dati neistiniti podaci koji uopšte ne podležu proveru u relevantnom postupku, npr. lažni iskaz svedoka u vezi sa mestom rođenja itd.

Ovo krivično delo može se izvršiti u sudskom ili krivičnom postupku, u prethodnom postupku, u prekršajnom postupku, u upravnom postupku, u postupku pred javnim beležnikom ili u disciplinskom postupku.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog S.D. proglasio krivim za krivično delo davanje lažnih iskaza, imajući u vidu da je okrivljeni S.D. u upravnom postupku, u svojstvu svedoka, dao lažan iskaz.³⁹⁹

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do jedne godine.

Dok je u stavu 2 ovog člana, propisan teži oblik ovog krivičnog dela, koje se smatra izvršenim ako lažan iskaz posluži kao osnov za konačnu odluku u postupku.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Još teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 3 gorenavedenog člana, koji se smatra izvršenim ako krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje ozbiljne posledice po okrivljenog.

Za ovaj još teži oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do pet godina.

U stavu 4. ovog člana predviđeno je da ako izvršilac krivičnog dela iz stava 1. ovog člana dobrovoljno povuče svoj iskaz pre donošenja konačne odluke, sud može da ublaži kaznu.

Počinitelj ovog krivičnog dela može biti samo stranka, svedok, veštak u svojstvu svedoka, prevodilac ili tumač (*delicta propria*).

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

³⁹⁹ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P br. 1244/2007, od dana 10.03.2009.

6. Falsifikovanje dokumentacije (član 390)

Ovo krivično delo, prema stavu 1, člana 390 KZRK-a, može da počini svako ko napravi lažnu ispravu, preinači pravu ispravu u nameri da upotrebi tu ispravu kao pravu ili svesno koristi lažnu ili preinačenu ispravu kao pravu.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela su alternativno propisane i mogu se manifestovati na tri načina:

- pravljenje lažne isprave;
- menjanje originalne isprave u nameri da se ista koristi kao originalna ili
- svesno korišćenje lažne ili izmenjene isprave.

Sastavljanje lažne isprave mora podrazumevati stvaranje ili sastavljanje lažnog dokumenta kako bi se takav dokument mogao koristiti kao pravi. Ovim oblikom ovog krivičnog dela nastaje dokument koji ranije nije postojao.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog U.R. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je okrivljeni u nameri da krivotvoren dokument koristi kao pravi, falsifikovao dozvolu za boravak u Francuskoj, za koju se nakon laboratorijskog ispitivanja ispostavilo da je potpuno falsifikovana.⁴⁰⁰

Promena originalnog dokumenta manifestuje se u slučajevima kada se unesu promene u sadržaj dokumenta. Da bi ovaj oblik ovog krivičnog dela postojao, potrebno je izmeniti originalni dokument kako bi se ovaj dokument mogao koristiti kao pravi.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je proglasio okrivljenog K.O. krivim, zbog ovog oblika krivičnog dela, jer je okrivljeni promenio originalni dokument kako bi ovaj dokument koristio kao original, tako što je u saobraćajnoj dozvoli za svoje vozilo, sa brojem VRD 01123456, produžio registraciju ovog vozila na još godinu dana, do 21. februara 2007. godine, stavljanjem falsifikovanog pečata i potpisa.⁴⁰¹

Upotreba falsifikovanog ili izmenjenog dokumenta kao istinitog znači korišćenje ovog dokumenta, odnosno stavljanje ovog dokumenta u pravni promet. Falsifikovani dokument može koristiti kako osoba koja je sastavila ili promenila ovaj dokument, tako i drugo lice. Za postojanje ovog oblika krivičnog dela, osoba koja koristi ovaj dokument mora znati ili biti svesna da je ovaj dokument lažan.

Predmet ovog krivičnog dela je dokumentacija. Krivičnopravno značenje dokumenta je prilično široko. Shodno tome, prema članu 113, stav 8 KZRK-a, izraz „**dokument**“ označava svaki dokument ili drugi predmet podoban ili određen da služi kao dokaz neke činjenice koja je od značaja za pravne odnose. U većini slučajeva dokumenti su pisani papiri u kojima postoji

⁴⁰⁰ Presuda Opštinskog suda u Prištini P.br. 2413/2006, od dana 02.04.2008.

⁴⁰¹ Presuda Opštinskog suda u Lipljanu, P.br. 15/2008, od dana 04.02.2008.

izjava o relevantnoj pravnoj činjenici, kao npr. ugovori, razne potvrde, razne diplome, pasoš, lična karta, vozačka dozvola, dokumenta o registraciji vozila itd. Pored ovih, dokument može predstavljati bilo koju drugu stavku koja je pogodna za dokazivanje bilo koje činjenice, npr. međa u vezi sa njivom, zapisi na drvetu itd.

Krivičnopravna teorija deli dokumenta ili isprave na različite načine, u zavisnosti od kriterijuma koji je uzet za osnovu. Shodno tome, imamo javne i privatne dokumente, dokumente u užem i širem smislu, originalne i fotokopirane dokumente itd.

Krivično delo se smatra izvršenim ako je preduzeta jedna od radnji izvršenja ovog krivičnog dela.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana, zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do četiri godine.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen u stavu 2 gorenavedenog člana, koji se smatra izvršenim ako je krivično delo iz stava 1. ovog člana izvršeno u pogledu javne isprave, testamenta, menice, javnog ili zvaničnog registra ili drugog registra koji se vodi na osnovu zakona.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenu XH.A. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je okrivljena koristila jugoslovenski pasoš kao javnu ispravu, kao pravi, iako je znala da nije, pa je dana 08.07.2007. na međunarodnom aerodromu u Prištini, kako bi prešla granično područje i po dolasku iz Švajcarske na Kosovo, dok je prelazila granicu, kada joj je granična policija zatražila putnu ispravu, okrivljena je dala na uvid pasoš br. 003045401, izdat na njeno ime, za koji dokument je nakon pregleda dokazano da je prva stranica pasoša falsifikovana.⁴⁰²

Za ovako težak oblik ovog krivičnog dela iz stava 2 ovog člana, zaprećena je novčana kazna i kazna zatvora do pet godina.

Dok je u stavu 3. gore navedenog člana predviđen još teži oblik ovog krivičnog dela koji nastupa ako je krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana učinjeno u svojstvu člana grupe ljudi, za šta je zaprećena novčana kazna i kazna zatvora od jedne do osam godina.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem i u gorenavedenoj nameri. Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

7. Druga krivična dela iz ove Glave

Sem krivičnih dela, Glava o krivičnim delima protiv sprovođenja pravde i javne uprave predviđa i sledeća krivična dela:

⁴⁰² Presuda Opštinskog suda u Prištini P.br. 1761/2007, od dana 11.06.2008.

- Neprijavljivanje lica optuženog pred međunarodnim krivičnim tribunalom (član 379);
- Pružanje pomoći licu optuženom pred međunarodnim krivičnim tribunalom (član 381);
- Davanje lažnog iskaza pod zakletvom (član 383);
- Lažni iskazi svedoka saradnika (član 385);
- Ometanje dokaznog ili službenog postupka (član 386);
- Zastrašivanje u toku krivičnog postupka (član 387);
- Odmazda (član 388);
- Manipulacija dokazima (član 389);
- Posebni slučajevi falsifikovanja dokumentacije (član 391);
- Povreda tajnosti postupka (član 392);
- Nepoštovanje suda (član 393);
- Neizvršenje sudskih odluka (član 394);
- Legalizovanje lažnog sadržaja (član 395);
- Bekstvo lica lišenih slobode (član 397);
- Omogućavanje bekstva licima lišenih slobode (član 398);
- Protivpravno puštanje lica lišenih slobode (član 399) i
- Protivpravno omogućavanje obavljanja zanimanja, delatnosti ili dužnosti (član 400).

GLAVA XVIII

KRIVIČNA DELA PROTIV JAVNOG REDA

I. OPŠTI OSVRT

U poglavlju krivičnih dela protiv javnog reda predviđena su krivična dela kojima se štite pravna dobra različite prirode. Ova glava inkriminiše različita krivična dela, koja prema kriterijumima objekta zaštite nisu mogla biti smeštena u druga poglavlja KZRK-a. Ako bi se ova krivična dela poređala prema predmetu zaštite, u KZRK-u bi postojao veliki broj poglavlja o krivičnim delima.

Počinilac većine krivičnih dela iz ove glave može biti svako lice.

Sva krivična dela protiv javnog reda i pravne radnje mogu se izvršiti samo umišljajno. Nijedno krivično delo iz ove glave nije izričito predviđeno da se može izvršiti iz nehata.

II. KRIVIČNA DELA IZ OVE GLAVE

1. Sprečavanje službenog lica u vršenju službene dužnosti (član 401)

U cilju što efikasnijeg obavljanja službenih dužnosti, službena lica ostvaruju posebnu zaštitu prema krivičnom zakonodavstvu svake države. Posebni deo zakonodavstva savremenih država, predviđa kao teške ili kvalifikovane oblike krivičnih dela, slučajeve kada su ova krivična dela počinjena protiv službenih lica tokom vršenja službene dužnosti. Osim toga, u posebnom delu krivičnog zakonodavstva savremenih država kao posebna krivična dela, predviđeni su slučajevi kada su službenici sprečeni u vršenju službene dužnosti ili kada su službenici napadnuti tokom obavljanja službene dužnosti. U tom pogledu, KZRK takođe predviđa kao posebna krivična dela, sprečavanje službenog lica u vršenju službenih dužnosti (član 401) i napad na službeno lice (član 402).

Prema stavu 1, člana 401 KZRK-a, osnovni oblik krivičnog dela sprečavanja službenog lica u vršenju službene dužnosti, počinjava svako ko silom ili ozbiljnom pretnjom sprečava ili pokušava da spreči službeno lice u vršenju službene radnje ili ga, koristeći ista sredstva, prinudi na vršenje službene radnje.

Kao što se vidi, ovo krivično delo iz ovog stava može se izvršiti u 2 oblika:

1. sprečavanjem službenog lica u vršenju službene dužnosti i
2. prinudom službenog lica na vršenju službene dužnosti.

Sprečavanje službenog lica u vršenju službenih dužnosti podrazumeva situacije kada službenom licu postaje nemoguće ili teško da obavlja službene dužnosti.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog J.N. proglasio krivim, jer je okrivljeni 27. maja 2005. godine u Lipljanu, preteći nasiljem u datom trenutku, sprečio službeno lice u vršenju službenih dužnosti, odnosno sprečio je izvršitelja u Opštinskom sudu Lipljanu, da izvrši pravosnažnu odluku u izvršnom postupku, koja se odnosila na plaćanje duga od strane okrivljenog.⁴⁰³

Da bi ovo krivično delo postojalo, službeno lice mora biti sprečeno u vršenju službenih dužnosti iz delokruga svojih nadležnosti.

Prinuda službenog lica na vršenje službene dužnosti podrazumeva situacije kada se službeno lice primora da obavi službenu dužnost. Na primer, ovo krivično delo bi postojalo ako učinilac nasiljem ili pretnjom, neposrednom upotrebom nasilja, primora službeno lice da mu izda uverenje, ili građevinsku dozvolu, radnu dozvolu, licencu itd.

Ovo krivično delo je učinjeno silom ili ozbiljnom pretnjom.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1 ovog člana, zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana, za koji se smatra da postoji u slučajevima kada lice učestvuje u grupi lica koja zajedničkim delovanjem sprečava ili pokušava da spreči službeno lice u vršenju službene radnje ili ga, koristeći ista sredstva, prinudi na vršenje službene radnje.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je za organizatora grupe predviđena kazna zatvora od jedne do pet godina.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen u stavu 4 gorenavedenog člana, koji se smatra izvršenim ako krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana uključuje pretnju upotrebom oružja ili opasnog oruđa, ili nanese telesnu povredu.

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Prema stavu 5 navedenog člana, ako je krivično delo iz stava 1. ili 2. ovog člana izvršeno prema sudiji, tužiocu, službeniku suda, službeniku tužilaštva ili licu ovlašćenom od strane suda i tužilaštva, policijskom službeniku, carinskom službeniku, vojnom licu ili službeniku kazneno popravne službe u vršenju njihove službene funkcije, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet godina.

Još jedan teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 6 gorenavedenog člana, koji postoji u slučajevima ako krivično delo iz stava 1 ili 2 ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet godina.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem.

⁴⁰³ Presuda Opštinskog suda u Lipljanu, P.br. 57/2008, od dana 21.04.2008.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

2. Napad na službeno lice (član 402)

Ovo krivično delo, prema stavu 1, člana 317 KZRK-a, čini svako ko napadne ili ozbiljno zapreti da će napasti službeno lice ili lice koje pomaže u vršenju službenih dužnosti vezanih za njegove ili njene službene dužnosti.

Ovo krivično delo je supsidijarnog karaktera, jer će se u slučajevima kada je napad izvršen s ciljem sprečavanja ili prinude na vršenje službene dužnosti smatrati da postoji krivično delo sprečavanja službenog lica u vršenju službene dužnosti, iz člana 401 KZRK-a. Krivično delo napada na službeno lice, prema članu 402 KZRK-a, smatra se da je izvršeno samom činjenicom napada na ta lica.

Ovo krivično delo, manifestuje se u slučajevima kada neko napadne ili ozbiljno zapreti da će napasti službeno lice ili lice koje pomaže u vršenju službenih dužnosti vezanih za njegove ili njene službene dužnosti.

Izraz „napad“ treba da označava sve one radnje koje ugrožavaju ili oštećuju telesni integritet službenog lica ili njegovog pomoćnika, ali pod uslovom da nisu nanete lakše telesne povrede, imajući u vidu da naredni stav ovog člana predviđa kao teži oblik ovog krivičnog dela, slučajeve kada je službeno lice ili njegov pomoćnik lakše povređen. Stoga, kao radnje izvršenja ovog oblika krivičnog dela, treba podrazumevati slučajevi kao što su: hvatanje za nos, za kosu, povlačenje za ruku ili odeću, guranje, odmeravanje udarca rukom ili nogom itd.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog L.A. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je okrivljeni 20. novembra 2007. godine u Lipljanu napao službena lica (policajce Kosovske policije), dok su izvršavali službene dužnosti javne bezbednosti, tako što je jednog policijskog službenika gurnuo rukama na automobil okrivljenog, dok je zamahivao pesnicama pred drugim policijskim službenikom, u nameri da ga udari.⁴⁰⁴

Smatra se da je krivično delo počinjeno samom činjenicom da je izvršen napad na službeno lice ili njegovog pomoćnika i za postojanje ovog krivičnog dela nije potrebno da je obavljanje službenih dužnosti sprečeno ili otežano.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Prema stavu 2 gorenavedenog člana, ako krivično delo iz stava 1 uključuje sudiju, tužioca, policijskog službenika, carinskog službenika, službenika kazneno-popravnog zavoda u vršenju službenih dužnosti vezanih za opštu bezbednost, za bezbednost Republike Kosovo, održavanje javnog reda, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina.

⁴⁰⁴ Presuda Opštinskog suda u Lipljanu, P.br. 56/2008, od dana 12.03.2008.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 3, člana 402 KZRK-a, koje se smatra izvršenim, ako krivično delo iz stava 1. ovog člana prouzrokuje lakšu telesnu povredu ovlašćenog lica ili njegovog pomoćnika ili sadrži pretnju upotrebom oružja ili opasnog oruđa.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, okrivljeni B.A, proglašen je krivim zbog ovog krivičnog dela, jer je okrivljeni 23. jula 2009. godine u Gnjilanu, u restoranu „BB“, fizički napao službena lica tokom obavljanja službene dužnosti na polju javne bezbednosti na Kosovu i to oštećenog B.Sh. i N.I. službenike Kosovske policije, udarajući ih stolicama i gurajući ih rukama, nanevši im pritom lakše telesne povrede, zbog čega su bili primorani da zatraže lekarsku pomoć u Urgentnom centru Regionalne bolnice u Gnjilanu.⁴⁰⁵

Za ovaj težak oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

U stavu 4 ovog člana predviđen je još teži oblik ovog krivičnog dela koji se smatra počinjenim ako krivično delo iz stava 1 ovog člana prouzrokuje lakšu telesnu povredu sudiji, tužiocu, policijskom službeniku, carinskom službeniku, službeniku kazneno-popravnog zavoda ili upotrebom oružja ili opasnog oruđa.

Za ovaj još teži oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Dok, ako krivično delo iz stava 1 ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu ovlašćenog lica ili njegovog pomoćnika, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina (stav 5).

Još jedan teži oblik ovog krivičnog dela predviđen je stavom 6 gorenavedenog člana, koji postoji u slučajevima ako krivično delo iz stava 2 ovog člana prouzrokuje tešku telesnu povredu sudiji, tužiocu, policijskom službeniku, carinskom službeniku, službeniku kazneno-popravnog zavoda, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od dve do dvanaest godina.

Dok je u stavu 7 ovog člana predviđeno da ako je izvršilac krivičnog dela iz ovog člana bio izazvan protivpravnim ili brutalnim postupanjem službenog lica, sud ga može osloboditi od kazne. Pasivni subjekt ovog krivičnog dela mogu biti samo gore navedena službena lica.

Počinitelj ovog teškog oblika može biti bilo koja osoba i ovo krivično delo se može počiniti samo sa umišljajem.

3. Skidanje ili oštećenje službenih pečata ili oznaka (član 406)

Prema stavu 1, člana 406 KZRK-a, ovo krivično delo čini svako ko skine ili ošteti službeni pečat ili oznaku, zalepljenu od ovlašćenog lica, u cilju obezbeđivanja objekta ili prostora, ili

⁴⁰⁵ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P. br. 792/2009, od dana 10.09.2009.

ko otvara obezbeđene objekte ili ulazi u takvim prostorijama bez skidanja ili oštećenja pečata ili oznaka, ili otvori stvar na koju je postavljen takav pečat ili oznaka.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela su alternativno propisane i sastoje se od :

- a) skidanja ili oštećenja službenih pečata ili oznaka,
- b) otvaranja obezbeđenih objekata, bez uklanjanja ili oštećenja pečata ili oznake;
- c) ulazak u obezbeđene objekte, bez uklanjanja ili oštećenja pečata ili oznake;
- d) otvaranje predmeta na koje je takav pečat ili oznaka bio postavljen.

Službeni pečati ili oznake su određeni simboli koji se postavljaju na objekte ili lokale, koji stavljaju na znanje drugim licima da ne mogu ući u te prostorije, odnosno da te prostorije ne treba otvarati.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog L.N. proglasio krivim, zbog ovog krivičnog dela, jer je okrivljeni, u jednom selu Opštine Kamenica, upravo u skladištu njegove kompanije „X“ uklonio oznake, lomljenjem lanca i plombe sa vrata lokala i tovarne vage, koje su prethodno postavili sanitarni inspektori Opštine Kamenica.⁴⁰⁶

U smislu ovog krivičnog dela, čak se i pisane informacije postavljene na objekte ili lokale smatraju službenim oznakama.

U sudskoj praksi, službeni pečati ili oznake takođe se smatraju pečatima i trakama koje ovlašćeni službenici KEK-a postavljaju na električna brojila.

Primeri iz sudske prakse

U drugom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog Z.F. proglasio krivim za ovo krivično delo, jer je okrivljeni u svojoj kući uklonio plombe sa električnog brojila i sam se priključio na elektroenergetsku mrežu, koje su postavili ovlašćeni službenici KEK -a, zbog neplaćanja električne energije od strane okrivljenog.⁴⁰⁷

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

⁴⁰⁶ Presuda Opštinskog suda u Kamenici, P.br. 238/2004, od dana 28.07.2005.

⁴⁰⁷ Presuda Opštinskog suda u Gnjilanu, P. br. 1120/2005, od dana 15.10.2009.

4. Samovlašće (član 410)

Prema stavu 1, člana 410 KZRK-a, osnovni oblik ovog krivičnog dela čini svako ko samovlasno vrši pravo za koje veruje da mu pripada umesto da se obrati nadležnom organu.

Svrha uvrščivanja ovog krivičnog dela je sprečavanje građana da proizvoljno ostvaruju svoja prava. Izvršenjem ovog krivičnog dela zanemaruje se zakon kojim je predviđen postupak i nadležni organ za ostvarivanje prava građana. Drugim rečima, ovo krivično delo zanemaruje postojeći pravni poredak.⁴⁰⁸

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u proizvoljnom ostvarivanju prava za koje učinilac misli da mu pripada. Ova prava mogu biti stvarna prava, roditeljska prava, prava iz obligacionog odnosa, nasledna prava itd.

Primeri ovog krivičnog dela

U praksi bi ovo krivično delo postojalo, npr. ako osoba A proizvoljno oduzme predmet osobi B; ako roditelj kome je pravosnažnom odlukom povereno starateljstvo nad detetom, samovoljno uzme ovo dete od svoje bivše supruge, bez obraćanja nadležnim organima za izvršenje ove odluke; ako zakupodavac proizvoljno uzme iznos zakupnine od zakupca; itd.

Ako učinilac ostvari pravo za koje zna da mu ne pripada, neće se smatrati da postoji ovo krivično delo već se može raditi o drugom krivičnom delu.

Krivično delo se smatra učinjenim u slučajevima kada učinilac samovoljno ostvari pravo koje misli da mu pripada.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do šest meseci.

Težak oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana, koji se smatra izvršenim u slučajevima kada neko upotrebom sile ili ozbiljne pretnje vrši neko pravo za koje veruje da mu pripada, umesto da se obrati nadležnom organu.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je okrivljenog F.S. proglasio krivim, zbog ovog krivičnog dela, jer je dana 04.02.2008. godine u Vitini, okrivljeni samovoljno iskoristio prava koja je mislio da mu pripadaju, tako što je zapretivši nasiljem, ne obraćajući se nadležnim organima, uzeo svoj kamion iz magacina Kosovske agencije za šume.⁴⁰⁹

Za ovaj težak oblik ovog krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora do dve godine.

⁴⁰⁸ SALIHU, ISMET, E drejta penale, Pjesa e posaçme, str. 603.

⁴⁰⁹ Presuda Opštinskog suda u Vitini, P. br. 64/2008, od dana 22.12.2009.

Dok je u stavu 3 ovog člana, propisan još teži oblik ovog krivičnog dela, koje se smatra izvršenim ako krivično delo iz stava 2 ovog člana učini izvršilac delujući kao član grupe.

Za ovaj teži oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do tri godine.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem, a njegov počinilac može biti bilo koje lice.

5. Skrnavljenje grobova ili leševa (član 413)

Groblja i grobovi u kojima su sahranjeni pokojnici smatraju se svetim za svaku osobu, bez obzira na veroispovest, nacionalnost, jezik, rasu itd. Opšta javnost smatra da je skrnavljenje i rušenje grobalja nesavesno postupanje i oštro se osuđuje, jer teško utiče na emotivna osećanja članova porodice pokojnika. Skrnavljenje i rušenje grobalja nije dopušteno ne samo moralnim normama svake religije, već i normama krivičnog prava. U tom smeru, član 413 KZRK-a, propisuje skrnavljenje grobalja i leševa kao krivično delo. Prema stavu 1 ovog člana, ovo krivično delo čini svako ko neovlašćeno prekopa, iskopa, kopa, razruši, ukloni, ošteti, uništi ili oskrnavi grob ili drugo mesto za sahranjivanje.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela su prekopavanje, iskopavanje, kopanje, rušenje, uklanjanje, oštećenje, uništavanje ili skrnavljenje groba ili grobnog mesta.

Za postojanje ovog krivičnog dela radnje izvršenja morale su biti preduzete bez prethodnog odobrenja. Stoga, ovo krivično delo ne postoji ako su grobnicu otvorili i iskopali nadležni organi, prema zakonskim odredbama ZKRK-a, kako bi izvadili leš radi obdukcije.

Ovo krivično delo može se izvršiti kako nad grobnicama koje se nalaze na grobljima, tako i nad grobnicama koje se nalaze na drugom mestu, npr. u crkvama, turbetima itd.

Primeri iz sudske prakse

U jednom krivičnom predmetu, sud je proglasio krivim S.A. i E.O, zbog ovog krivičnog dela, jer su okrivljeni dana 28.05.2007. godine, u jednom selu u opštini Kamenica, jakim sredstvima oštetili grob koji se nalazi u turbetu u ovom selu, nakon čega uzimaju poklopac ove grobnice i ostavljaju ga ispred vrata ovog turbeta.⁴¹⁰

Smatra se da je ovo krivično delo počinjeno ako je grobnica ili neko drugo grobno mesto iskopano, srušeno, oštećeno ili oskrnavljeno.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

⁴¹⁰ Presuda Opštinskog suda u Kamenici, P.br. 108/2007, od dana 02.02.2009.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2 ovog člana, koji se smatra počinjenim u slučajevima kada neko neovlašćeno iskopa, ošteti, uništi ili sakrije leš, deo leša ili pepeo pokojnika.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela zaprećena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Svako lice može biti počinitelj ovog krivičnog dela.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljajno.

6. Druga krivična dela iz ove Glave

Sem gorenavedenih krivičnih dela, Glava o krivičnim delima protiv javnog reda predviđa i sledeća krivična dela:

- Pozivanje na otpor (član 403),
- Učestvovanje u skupu koja vrši krivično delo i huliganstvo (član 404),
- Neučestvovanje u otklanjanju opšte opasnosti (član 405),
- Oduzimanje ili uništenje službenih pečata ili spisa (član 407),
- Uništenje ili skrivanje arhivskog materijala (član 408),
- Lažno predstavljanje kao službeno lice (član 409),
- Protivpravno pružanje pravne pomoći (član 411) i
- Sprečavanje verskih obreda (član 412).

GLAVA XIX

KRIVIČNA DELA PROTIV SLUŽBENOG POLOŽAJA

. Opšta razmatranja

Krivična dela protiv službene dužnosti, u teoriji krivičnog prava se inače nazivaju “**službena krivična dela**“ i poznata su još od Rimskog Prava.

Krivična dela protiv službene dužnosti su učinjena kršenjem službenih dužnosti i ovlašćenja. Ovlašćeni službenici treba da vrše svoju službenu dužnost zasnovanu na zakonu i poštujući osnovna ljudska prava i slobode. Savesno vršenje službenih dužnosti u skladu sa zakonom je značajan uslov za ostvarivanje demokratije i vladavine prava. Zloupotreba službene položaja, neefikasnost i neprofesionalnost službenika, nanose vrlo štetne posledice, kako za državu tako i za građane. Iz tog razloga, u KZRK -u, inkriminisan je znatan broj ponašanja i postupaka službenika.

Međutim, s druge strane, svako kršenje službenog položaja ne smatra se krivičnim delom protiv službene dužnosti. Krivična dela protiv službenog položaja smatraju se samo onim kršenjima koja su utvrđena KZRK -om ili drugim zakonima kao krivična dela. Lakše kršenje službene dužnosti smatraju se disciplinskim kršenja. Stoga se postavlja pitanje kako postupiti u slučajevima kada jedan postupak ima elemente i disciplinskog kršaja i krivičnog dela, odnosno da li krivično delo konzumira disciplinski kršaj službenog lica. S tim u vezi, u teoriji krivičnog prava dominira mišljenje da se ova dela međusobno ne isključuju, odnosno da krivično delo ne konzumira disciplinski kršaj, osim ako je zakonom drugačije određeno. Ako je službeno lice sa istom radnjom spoznalo obeležja i krivičnog dela i disciplinskog kršaja, odgovaraće i za krivično delo i za disciplinski kršaj.

U većini slučajeva, krivična dela protiv službenog položaja se čine tokom vršenja službene dužnosti. U nekim slučajevima, neka od ovih dela se vrše samo u vezi sa službenom položaju, na primer, krivično delo uzimanje mita (član 421), krivično delo davanje mita (član 422), krivično delo odavanje službene tajne, iako mu je prestao status službenog lica (član 426), stav 4), itd.

Izvršioci većine krivičnih dela protiv službenog položaja mogu biti samo službena lica (*delicta propria*). Izraz službeno lice, prema članu 113, stavu 2 KZRK-a, znači :

- lice koje u državnom organu obavlja službene poslove;
- lice koje je izabrano, imenovano ili postavljenu u državnom organu, organu lokalne samouprave ili lice koje stalno ili privremeno vrši službene dužnosti ili službene funkcije u tim organima;
- lice u instituciji, preduzeću ili u nekim drugom subjektu nadležnom za obavljanje javnih ovlašćenja koja odlučuje o pravima, obavezama ili interesima fizičkih ili pravnih lica ili za javni interes;

- službenim lice se smatra i lice kome je povereno stvarno obavljanje određenih službenih dužnosti ili radova;
- vojno lice, osim kada se radi o odredbama glave XXXIII (krivična dela protiv službenih dužnosti) ovog Zakonika.

Najčešće dileme u sudskoj praksi su da se definiše kvalifikacija da li osumnjičeni za krivično delo ima svojstvo službenog lica ili nema kvalifikaciju koji bi posledično značilo da ne može biti izvršilac krivičnog dela.

U nastavku ćemo se odnositi prema kvalifikaciju službenog lica kako da se što jasnije objasni kvalifikacija službenog lica:

1. Lice koje u državnom organu obavlja službene poslove⁴¹¹ – Ovu kategoriju je lakše definisati, jer državni organi imaju pravnu osnovu na kojoj su osnovani, bilo da se radi o pravnoj osnovi na ustavnom, pravnom osnovu ili čak sa administrativnim uputstvom ili uredbom o organizaciji određenih državnih institucija. Da bi se definisalo da li službeno lice iz ovog pravnog osnova obavlja poslove u državnim organima dovoljno je proveriti da li je takvo telo državni organ, te u kakvom je pravnom odnosu to lice zaposleno u okviru te institucije.

2. Lice koje je izabrano, imenovano ili postavljeno u državnom organu, organu lokalne samouprave ili lice koje stalno ili privremeno vrši službene dužnosti ili službene funkcije u tim organima⁴¹² – za ovu kategoriju službenika prvo se mora definisati, da se radi o državnim organom ili organom lokalne uprave, organi lokalne uprave mogu se definisati i prema zakonu o lokalnoj samoupravi, statutu opštine i uredbi koje izdaju opštine u kojima su definisani organi i funkcije tih organa lokalne uprave, nakon definisanja činjenice da li se radi o državnim ili lokalnim organom, treba definisati činjenicu da li je službeno lice: a). Izabran, Imenovan ili c) Imenovan, č) ili to lice obavlja poslove privremeno ili stalno u tim organima bilo na nivou državnih ili lokalnih organa.

a). Kategorija izabranih su lica koja podležu određenom konkursu u procesu izbora za određeno telo.

b). Kategorija imenovanih su uglavnom službena lica koja postavlja najviši nivo određene institucije bilo na nivou državnih organa ili na nivou lokalnih organa, npr. Savetnik, Direktor Direkcije, itd.

c). Kategorija službenih lica i određene, to su uglavnom kategorije koje su imenovane za određenu oblast zadataka ili čak za određeni konkretni period, npr. Imenovanje za zakonskog zastupnika institucije, itd.

⁴¹¹ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 113, stav 2, podstav 2.1

⁴¹² Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 113, stav 2, podstav 2.2.

č) Kategoriji lica koja obavljaju privremene ili stalne poslove u okviru državnog ili lokalnog organa, ova kategorija je značajna jer nije važno da li je to stalni položaj službenog lica u ustanovi ili je privremeni položaj, važno je da on bio u okviru onih tela koje zakonska odredba postavlja u kvalifikaciju službenog lica.

3. Lice u instituciji, preduzeću ili u nekim drugom subjektu nadležnom za obavljanje javnih ovlašćenja koja odlučuje o pravima, obavezama ili interesima fizičkih ili pravnih lica ili za javni interes⁴¹³ – da bi se službeno lice definisalo prema ovoj kategoriji, ova odredba mora prvo biti ukinuta jer obuhvata mnoge nivoe institucija.

Na prvom mestu moramo biti jasni u pogledu činjenice da službeno lice: da li je deo institucije, da li je deo preduzeća ili je deo bilo kog drugog subjekta, ovo bi trebalo da bude početna jasnoća za službena lica koji spadaju u ovu kategoriju.

Drugo, mora se definisati činjenica da li je ovim kategorijama institucija, preduzeća ili drugih subjekata povereno vršenje javnih ovlašćenja. Moramo imati na umu da su javnim ovlašćenjima povereni samo pravni akti (izuzetno se može stvoriti pravna osnova za državne organe da utvrde koja javna ovlašćenja se mogu preneti na druge subjekte, a to se onda može učiniti i sa drugim pravnim aktima), što znači da državni organi mogu poveriti određenim institucijama vršenje javnih ovlašćenja, (ovde treba biti posebno oprezan u praksi se često razmatra licenciranje su poverena javna ovlašćenja, što nije prihvatljivo jer je licenciranje sertifikacija za vršenje delatnosti ili funkcije te institucije, prema kojima je potrebno ispunjenje određenih zakonskih uslova, dok se vršenje javnih ovlašćenja vrši posebno kada im je povereno računajući tačno koja ovlašćenja se mogu primeniti, na primer privatni Geodeti imaju javna ovlašćenja za merenje parcela, u skladu sa zakonom o katastru, ali nemaju javna ovlašćenja za upis u zemljišne knjige, pa se prenos javnih ovlašćenja vrši posebno, a takođe i kada se javna ovlašćenja uvek prenose na organ država zadržava pravo kontrole u odnosu na izvršioce tih javnih ovlašćenja). U tom smislu, činjenica da takva institucija ima pravo ili joj je povereno vršenje javnih ovlašćenja mora se dokazati, a to se mora utvrditi u krivičnom postupku, i ni na koji način se ne može pretpostaviti da postoji. Pošto je uslov da se utvrdi da imaju pravo da vrše javna ovlašćenja, sledstveno tome takav nalaz isključuje primenu analogije u krivičnom pravu.

Treće, javna ovlašćenja moraju biti u izveštaju za odlučivanje o pravima, obavezama ili interesima fizičkih ili pravnih lica ili javnom interesu. U tom smislu, značajno je da su javna ovlašćenja međusobno povezana, što znači da se ta ovlašćenja moraju odnositi na odlučivanje o pravima ili obavezama građana, ili o interesima fizičkih ili pravnih lica ili o javnom interesu, bilo o javnim ovlašćenjima koja se prenose da ih vrše institucije, preduzeća ili druge subjekte ne odnose se na prava i obaveze građana ili interese fizičkih ili pravnih lica ili javnih interesa, ne radi se o javnim ovlašćenjima koja spadaju u kategoriju ovih službenika.

⁴¹³ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 113, stav 2, podstav 2.3.

4. službenim lice se smatra i lice kome je povereno stvarno obavljanje određenih službenih dužnosti ili radova- ovu kategoriju službenih lica treba tumačiti u skladu sa stavovima 2.1, 2.2 i 2.3 i 2.5.⁴¹⁴Značenje ove definicije ima veze sa činjenicom da službeno lice prema ovoj kategoriji nema ovlašćenja u okviru svoje službene dužnosti, ali im je dodeljeno da se u stvari izvršavaju čak i kada ih zakonski nema kao ovlašćenja i dužnosti u okviru njegovog službenog dužnosti. Ovo je razumljivo, budući da se svrha ove zakonske odredbe u smislu sistematskog tumačenja stava 2. člana 113. pokazala kao rezultat činjenice da službeno lice nije imenovano, niti izabrano na takvo službeno dužnost za određene radnje koje bi spadale u njegovu službenu nadležnost, da ne bi mogao izbeći odgovornost za zloupotrebu, pozivajući se na činjenicu da to nije bila njegova dužnost, s druge strane takva lica moraju biti odgovorna, jer čak i kada nemaju određenu dužnosti koje po zakonu imaju ovlašćenja i dužnosti u okviru službene funkcije one takođe moraju u stvari, prilikom vršenja službenih dužnosti, biti sa integritetom i ne zloupotrebjavati tu funkciju koja tu dužnost zapravo vrši.

5. Vojno lice, osim kada se radi o odredbama glave XXXIII (krivična dela protiv službenih dužnosti) ovog Zakonika⁴¹⁵- ova kategorija službenih lica odnosi se isključivo na vojno osoblje i samo u odnosu na krivična dela protiv službene dužnosti.

Međutim, neka krivična dela protiv službene dužnosti može počinuti bilo koje lice, na primer. krivično delo davanje mita (član 421) i krivično delo vršenje uticaja (član 422).

Pored krivičnih dela iz ovog poglavlja, službenici zloupotrebom službene dužnosti mogu počinuti i mnoga krivična dela koja se nalaze u drugim poglavljima KZRK -a, na primer krivično delo zlostavljanje tokom vršenja službene dužnosti ili javnih ovlašćenja (član 195), protivpravan pretres (član 198), omogućavanje sklapanja protivpravnog braka (član 238), neprijavlivanje krivičnih dela ili njihovih izvršilaca, (stav 2, člana 378), itd.

Krivična dela protiv službene dužnosti čine se samo iz umišljaja, osim krivičnog dela odavanje službene tajne, po članu 426, stavu 3 KZRK-a, koji se može izvršiti i iz nehata.

Pored umišljaja, u nekim slučajevima zbog postojanja krivičnog dela, delo je moralo biti počinjeno i sa određenom svrhom, naime u cilju protivpravne sticanja imovinske koristi za sebe ili drugo lice ili u cilju nanošenja štete drugog lica, na primer krivično delo zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja (član 414) ili krivična dela donošenje nezakonitih sudskih odluka (član 425), itd.

Oba ova svojstva, i umišljaj i svrha, moraju proizaći iz činjeničnih okolnosti koje se moraju dokazati dokazima u krivičnom postupku.

U teoriji krivičnog prava, krivična dela protiv službene dužnosti podeljena su u različite grupe.

⁴¹⁴ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 113, stav 2, podstav 2.4.

⁴¹⁵ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 113, stav 2, podstav 2.5.

Najčešća podela ovih krivičnih dela je: **u krivičnim delima unutar službene dužnosti**, koja mogu izvršiti samo službena lica, **te u krivičnim delima van službene dužnosti**, koja pored službenih lica mogu izvršiti i druga lica, odnosno ova krivična dela može izvršiti svako lice. Zatim se i krivična dela protiv službene dužnosti dele na: **opšta krivična dela protiv službene dužnosti** i **posebna krivična dela protiv službene dužnosti**. Opšta krivična dela protiv službene dužnosti su ona koja se mogu izvršiti u toku vršenja bilo koje dužnosti i koja može da izvrši bilo koje službeno lice, dok su posebna krivična dela protiv službene dužnosti krivična dela koja se mogu izvršiti samo u vršenju određene službene dužnosti i koje mogu izvršiti samo određena službena lica.

II. Krivična dela iz ovog poglavlja.

Zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja (član 414)

Krivično delo zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja, po članu 414, stavu 1 KZRK,⁴¹⁶ službeno lice koje koristeći se svojim položajem ili ovlašćenjima prekorači granice svojih ovlašćenja ili ne vrši svoju službenu dužnost, u nameri da pribavi neku korist za sebe ili drugog, ili u nameri da drugom nanese štetu.

Prema ovoj zakonskoj odredbi smatraju se dela izvršenja ovog krivičnog dela:

- 1. zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja, izvršeci:**
- a). prekoračenje granice svojih ovlašćenja, ili**
 - b). ne vršeci svoju službenu dužnost**

a). Zloupotreba službenog položaja u kontekstu ovog krivičnog dela smatra se da postoji ako službeno lice tokom vršenja službene dužnosti izvrši radnje u okviru svojih ovlašćenja (tj. radnjom radi se izvršenje dela), ali ne preduzima te radnje u interesu dužnosti, ali u svrhu nezakonitog sticanja imovinske koristi za sebe ili za drugog ili za poslovno društvo ili za nanošenje štete drugom licu ili za to poslovno društvo. Ovaj oblik izvršenja ovog krivičnog dela u praksi se najčešće manifestuje u takozvanim “diskrecionim ovlašćenjima službenih lica.” U ovim slučajevima, službenici, kada rešavaju određeni slučaj, imaju ovlašćenje da izaberu rešenje za koje smatraju da je najprikladnije (oportunistički) za konkretan slučaj. U takvim slučajevima službenici, radi nezakonite sticanja imovinske koristi ili radi nanošenja štete, rešavaju slučaj na određeni način zloupotrebom službene dužnosti, iako deluju u okviru svojih ovlašćenja.

b). Prekoračenje granice svojih ovlašćenja

U slučajevima kada službena lica ili odgovorna lica preduzimaju službene postupke koje su dozvoljene zakonom, ali ne spadaju u okvir službenih ovlašćenja, već su u nadležnosti bilo kog drugog službenog lica. Prekoračenje granice svojih ovlašćenja postoji i u slučajevima kada

⁴¹⁶ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 414.

službeno lice izvrši određenu radnju, bez prethodnog odobrenja ili saglasnosti, od drugog službenog lica, iako je po zakonu mora da se dobije ova dozvola ili saglasnost.

Primer iz sudske prakse:

Tako je u krivičnom predmetu sud proglasio optuženog BV krivim, zbog krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja ili ovlašćenja, iz člana 339. stav 1. KZRK, jer je optuženi tokom jula 2005. godine u Gnjilanu, sa svrhom nezakonitog sticanja imovinske koristi za sebe, zloupotrebljava službeni položaj, kao zaposlenog u javnom preduzeću "NN", u Gnjilanu, na način da prekoračuje svoje nadležnosti dajući cisternu licu H.B, bez prethodnog odobrenja direktora ovog preduzeća.⁴¹⁷

d). Neizvršavanje službenih dužnosti postoji u slučajevima kada službena lica ne izvršavaju svoje službene dužnosti, radi sticanja imovinske koristi ili radi nanošenja štete. Sudska praksa takođe prepoznaje slučajeve kada je neispunjenje dužnosti izazvalo efekat prekoračenja nadležnosti, u takvim slučajevima službeno lice je postupilo, ali se ispostavilo da ta radnja nije u skladu sa njegovom nadležnošću, pa je posledično došlo do neke vrste spajanje da se kroz postupka istovremeno pojavilo i neispunjenje dužnosti.

Odredba iz člana 413.1 koristi frazu: “*Službeno lice koje koristeći se svojim položajem ili ovlašćenjima.*”

Krivično delo zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja, postoji samo ako postoji **SVRHA** i to:

- da pribavi neku korist za sebe ili drugog,
- u nameri da drugom nanese štetu, ili
- da učini ozbiljnu povredu nečijih prava

U tom smislu, da li se službeni položaj ili ovlašćenje moraju koristiti u svrhu sticanja bilo kakve koristi bilo za sebe ili za drugog, ili da se drugome nanese šteta, ili da se povrede prava drugog, posledično, osim ako se ispostavi da službeni položaja ili ovlašćenje nije iskorišteno u bilo koju od ovih svrha, onda ne može biti krivičnog dela.

Dok, u pogledu načina na koji se dužnost ili ovlašćenje koriste u tu svrhu, odredbe su definisale dva načina: **Prekoračenjem granice svojih ovlašćenja ili ne vrši svoju službenu dužnost, stoga ovo daje da se razume i da je ovo krivično delo izvršeno samo na ova dva načina, prekoračenjem granice svojih ovlašćenja ili neispunjavanjem dužnosti.**

⁴¹⁷Presuda Opštinskog Suda u Gnjilane, P.br.939/2007, datuma 13.07.2009.

Posledica ovog krivičnog dela je nezakonito sticanje imovinske koristi za sebe, za drugo lice, nanošenje štete drugom licu ili povreda prava drugog lica.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela predviđena je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Smatra se da teži oblik ovog krivičnog dela postoji ako je rezultirao **dobiti ili je prouzrokovana šteta koja prelazi iznos od 5.000€ ili teža povreda prava drugog lica.**

Karakteristično za kvalifikacioni oblik ovog krivičnog dela je to što se kvalifikovani obrazac daje samo u odnosu na visinu prouzrokovane koristi ili štete, koja se odnosi isključivo na finansijski aspekt, ali nije predviđen kao kvalifikovani oblik krivičnog dela zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja sa kršenjem prava drugog lica.

Za ovaj teži oblik ovog krivičnog dela predviđena je kazna zatvora od tri do deset godina.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo službeno lice.

Krivično delo zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja počinje samo sa umišljajem i sa ciljem da se nezakonito stekne imovinska korist za sebe ili za drugog, ili nanese šteta drugom licu ili povreda prava drugog lica.

Primer iz sudske prakse oslobađajuće presude jer nije dokazano da je izvršeno krivično delo.

U svojstvu terenskog službenika Carine Kosova, korišćenje njegove službenog položaja prekoračuje njegove ovlašćenja, kako bi sebi koristio tako da:

1. Dana 19.01.2015, povodom isporuke službenog vozila tipa "xxxxx" sa službenim tablicama ..., na benzinskoj pumpi "E. P." u (xxxxx), ova pumpa je ovlašćeni izvođač kompanije "xxxxx" - izvođač Carine Kosova, od radnika benzinske pumpe xxxxxx, dobio je ekvivalent "xxxxx" Evra umesto da napuni vozilo gorivom i od istog je primio račun sa brojem "000000" sa izmišljenim podacima koji se odnose na kilometražu vozila.

2. Dana 28.11.2014., povodom isporuke službenog vozila tipa xxxxxx, registarskih tablicama ..., na benzinskoj pumpi "E. P." u (xxxxx), ova pumpa ovog ovlašćenog podizvođača kompanije "xxxxx" - izvođača Carine Kosova, sa 78 litara prema računu br. xxxxxx, označio je kilometre "000000" predstavljene na računu da se prošla dva dana ranije i da prikazani kilometri su izmišljeni.

3. Dana 09.12.2014. godine, povodom isporuke službenog vozila "xxxxx" registarskih oznaka ..., na benzinskoj pumpi "E. P." u (xxxxx), ova pumpa je ovlašćeni podizvođač kompanije "xxxxx" - izvođač Carine Kosova, sa 47 litara, prema računu br. "000000" označio je izmišljenu kilometražu, buduće da je prema knjizi za evidentiranje kilometara ovog automobila, prikazanih kilometara da je ovaj automobil prešao dana 12.12.2014.

- Ovim je izvršio krivično delo; Zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja po članu 422, stav.1 vezano za član 81 Krivičnog Zakonika Republike Kosovo.⁴¹⁸

Komenat: “Ova konstruisana klauzola ne opisuje elemente ili oblike izvršenja krivičnog dela, pre svega, ne utvrđuje se da izvršioc nije ispunio svoje službene dužnosti ili je prekoračio službeni položaj nego što je navedeno samo u jednom od ovih oblika konzumirao ovo krivično delo. Takođe, nije utvrđeno da li je on sam stekao ili je drugo lice stekao ili su povređene neka prava drugom licu.. U tom smislu, imajući takve nedostatke u opisu okolnosti koje sačinjavaju elemente krivičnog dela, stoga takav slučaj koji je prvostepeni sud rešio oslobađajućom presudom nema drugog zakonskog rešenja.”

2. Sukob interesa

Krivično delo sukoba interesa je po svojoj prirodi novo krivično delo inkriminisano Krivičnim Zakonikom Kosova od 2013. Uprkos činjenici da se ovo krivično delo ne smatra delom koje je ranije bilo inkriminisano krivičnim zakonodavstvom, ovo delo u uslovi njegovog grupisanja su deo krivičnih dela protiv službenog položaja. U tom smislu, sam zakonodavac kada je ovo krivično delo svrstao u grupisanje ovih krivičnih dela i gde se ovim krivičnim delom izbegava privatni interes osobe u odnosu na njen položaj na javnom položaju. Zakon o sprečavanju Sukoba interesa pri vršenju javne funkcije, u članu 6, predviđa da”Sukob interesa nastaje u situaciji kada zvaničnik ima privatni interes koji utiče, može da utiče ili izgleda da utiče na nepristrasno i objektivno obavljanje njegovih službenih dužnosti”.

Krivično delo sukoba interesa može izvršiti samo službeno lice, ovde se radi o kvalitetima izvršioca, što znači da u slučajevima kada lice u sukobu interesa nema svojstvo službenog lica ne može biti izvršilac ovog dela.

Prema ovoj odredbi radnje izvršenja ovog krivičnog dela su:

Kao službeno lice:

- 1. lično učestvuje u bilo kojoj službenom predmetu;**
- 2. da postoji finansijski interes u takvoj službenim predmetom:**
 - sam on/ona,
 - bilo koji član porodice, ili
 - svako pravno lice koje ima veze sa njim

⁴¹⁸Presuda Osnovnog Suda u Mitrovici, P.br.119/2019, datuma 26.04.2021.

Krivičnim delom za osnovni oblik iz stava 1. predviđena je kumulativna kazna i novčanom kaznom i zatvorom, a da je kazna zatvora do tri godine.⁴¹⁹

Kvalifikacioni oblik ovog krivičnog dela predviđa kao kvalifikacioni element službenog stvara kakve prirode je taj služben stvar, a za kvalifikacioni oblik predviđena je samo kazna zatvora od jedne godine do pet godina.

Kvalifikacioni element krivičnog dela Sukob interesa iz stava 2. člana 417.

- **Kada ta službena stvar jeste radnja nabavke;**
- **Kada ta službena stvar jeste javna aukcija.**

Za potrebe krivičnog dela, sukob interesa je definisan, značenje izraza "učestvuje" znači vršenje službenih ovlašćenja putem odluke, odobrenja, neodobravanja, preporuke, savetovanja, istrage, nadzora, administracije, likvidacije, plaćanja ili na bilo koji drugi način vršenja nepravednog uticaja na formalna pitanja.

U smislu krivičnog dela, sukob interesa se definiše kao značenje izraza "službena stvar" što znači sudski postupak ili drugi formalni postupak; zahtev, zahtev za donošenje odluke ili drugo službeno rešenje; ugovor ili zahtev; javna aukcija ili druga radnja nabavke; ili bilo koje drugo pitanje koje utiče na finansijske interese službenog lica, člana porodice ili bilo kog pravnog lica.

Za potrebe krivičnog dela, sukob interesa se definiše kao "pravno lice koji se odnosi na to", što znači pravno lice u kojem službeno lice ili član porodice ima trenutni ili budući finansijski odnos, uključujući poslovnu ili radnu ili finansijsku korist od bilo koje prirode.

Za krivično delo sukoba interesa, izričito je navedeno ko čini člana porodice, član porodice znači bračni drug, roditelj, usvojitelj, dete, usvojeno dete, brat ili sestra, deda ili baka, nećaci i nećake od ćerke i sina, tetke i ujaci, nećaci i nećake od brata i sestre, stričevi i rođaci, očuh/maćeha, očuh/maćeha, brat/sestra od jednog roditelja, krvni srodnik koji živi u istoj kući ili osoba sa kojom izvršioc živi u vanbračnoj vezi.

Moramo imati na umu činjenicu da se ne mogu sve okolnosti koje se prema zakonu o sprečavanju sukoba interesa mogu smatrati sukobom interesa a priori čak i uz krivičnu odgovornost, jer je zakon o sprečavanju sukoba interesa okolnost koja utiče, može uticati ili izgleda da utiče na nepristrasnost i objektivnost obavljanja službenog položaja, pa shodno tome mnoge okolnosti prema ovoj normi imaju karakter integriteta i etike, dok krivična odgovornost

⁴¹⁹ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 417.

posebno zahteva finansijski interes u slučaju kada službeno lice je direktno uključeno u tu službenu stvar.

Primer iz sudske prakse

Dana 20.02.2018.godine u kao službeno lice u svojstvu od, iako je znao da se njegova ćerka prijavila za posao u, lično je učestvovao u službeno -administrativnom pitanju doneći rešenje sa br. "xxxxx" od "xxxxx" sa kojim je formirao komisiju za izradu procedura za zasnivanje radnog odnosa na osnovu konkursa objavljenog datuma 02.02.2018, za radno mesto "....., u tome što je dotična komisija izabrala kćerku optuženog za najuspešnijiu zapošljavanjem iste kao..... "....." na

- sa kojim je izvršio krivično delo sukob interesa iz člana 424. stava 1 të KZRK-a.⁴²⁰

3. Pronevera tokom vršenja dužnosti (član 418)

Krivično delo pronevere tokom vršenja dužnosti, član 418. KZRK -a, slično je krivičnom delu zloupotrebe tuđe imovine, iz člana 318. KZRK -a, jer je u oba ova krivična dela izvršioc otuđio pokretnu imovinu, poverenu, ali postoje i razlike između ovih krivičnih dela. Osnovna razlika je u tome što krivično delo pronevera tokom vršenja dužnosti može izvršiti samo službeno lice, dok krivično delo zloupotrebe, po pravilu, može izvršiti svako lice, izuzev oblika iz stava 2. člana 318. KZRK -a. koje može izvršiti samo staratelj, takođe je druga razlika u tome što se za krivično delo zloupotrebe tuđe imovine kada se radi o osnovnom obliku goni po predlogu dok se krivično delo za proneveru goni se po službenoj dužnosti. Osnovni oblik krivičnog dela pronevere tokom vršenja dužnosti, predviđenog stavom 1. člana 418. KZRK -a, čini službeno lice koje, u nameri da sebi ili drugom protivpravno pribavi imovinsku korist, prisvoji imovinu koja mu je poverena na čuvanje zbog dužnosti ili položaja koji obavlja.⁴²¹

Kvalifikacija izvršilaca i elementi krivičnog dela pronevera tokom vršenja dužnosti su:

Kvalifikacija,

- **se izvrši samo od Službenog lica.**

Elementi,

- **Svrha protivpravne pribave,**
- **Protivpravna pribava sebi ili drugom,**

⁴²⁰ Presuda Osnovnog Suda u Peći, Pkr.br.67/2019, datuma 29.12.2020.

⁴²¹ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 418.

**- Imovina koja mu je poverena na čuvanje zbog dužnosti
ili položaja koji obavlja**

Krivično delo pronevere tokom vršenja dužnosti se izvrši samo umišljanjem. Dok su oblici izvršenja prema zakonskoj odredbi neodređeni u pogledu prirode dela izvršenja, što znači da mogu postojati različite vrste oblika pronevere, ali je važno da se ispune elementi krivičnog dela smatramo da to radimo sa prisvajanjem na položaju.

Ovim krivičnim delom koje je trenutno na način inkriminacije nije utvrđena vrsta i priroda imovine koja može biti zaštitni objekat krivičnog dela, već je dovoljno da je ta imovina poverena službenom licu ili joj je poverena na njegov položaj, stoga je inkriminacija krivičnog dela višestruko proširila zaštitni objekat u prirodi koji se može zaštititi ovim krivičnim delom u odnosu na Privremeni Krivični Zakonik Kosova.

Primer iz sudske prakse:

U krivičnom predmetu, sud je okrivljenog TP proglasio krivim, zbog krivičnog dela pronevere tokom vršenja dužnosti, iz člana 340, stav 1 KZRK-a, jer je dana 28.10.2005. u Gnjilan, optuženi u svojstvu službenog lica, radi nezakonitog sticanja imovinske koristi, prisvaja određene pokretne stvari, koje su mu poverene zbog njegovog položaja.⁴²²

Da bi ovo krivično delo postojalo, imovina mora biti poverena službenom licu u odnosu na njegovu dužnost ili u odnosu na položaj. Primer koji je možda bio poveren službenom licu zbog njegovog položaja može biti finansijski službenik u okviru javne institucije, gde je isti zbog obaveza za različita plaćanja poveren imovini institucije koja je novac, dok na njegov položaj koji nije direktno povezan sa dužnostima njegovog posla, može mu se poveriti određena imovina koja bi mu se mogla staviti na raspolaganje zbog njegovog položaja vozila kao imovina javne institucije.

Predmet ovog krivičnog dela po svojoj prirodi može biti imovina bez izuzetka.

Krivično delo se smatra izvršenim u trenutku kada je izvršioc prisvojio poverenu imovinu.

Za osnovni oblik ovog krivičnog dela predviđena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

U stavu 2 člana 418 KZRK -a, predviđen je teži oblik ovog krivičnog dela, za koje se smatra da je izvršen ako je iz krivičnog dela iz stava 1. ovog člana ostvara imovinsku korist preko 5.000 Evra, za šta je predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina.

⁴²²Presuda Opštinskog Suda u Gnjilane, P.br.117/2006, datuma 12.03.2008.

Elementi kvalifikovanog oblika prema stavu 2. člana 418

- **Prekoračenje vrednosti od 5.000 Evra, bilo u:**
 - **Imovinsku korist, ili**
 - **Prouzrokovan gubitak**

Dok je u stavu 3. ovog člana predviđen još teži oblik ovog krivičnog dela, koji postoji ako izvršenjem osnovnog oblika ovog krivičnog dela ostvara imovinsku korist veću od 50.000 Evra, za šta je predviđena kazna zatvora od tri do dvanaest godina.

Elementi težeg oblika prema stavu 3. člana 418

- **Prekoračenje vrednosti od 5.000 Evra, bilo u:**
 - **Imovinsku korist, apo**
 - **Prouzrokovan gubitak**

4. Prevara tokom vršenja dužnosti (član 419)

Krivično zakonodavstvo na Kosovu prepoznaje ovo krivično delo mnogo ranije i inkriminiše ga, važno je da ovo krivično delo nije prirode krivičnih dela koja su zbog brzog društvenog razvoja stvorila potrebu za inkriminacijom, ali da smatramo da isto inkriminisano u Privremenom Krivičnom Zakoniku Kosova, pa čak i sada u Krivičnom Zakoniku Republike Kosovo koji je na snazi od 2019. godine, tačnije u članu 419.

Ovo krivično delo može izvršiti samo službeno lice, što znači da je za izvršenje ovog krivičnog dela značajno kvalifikacija izvršilaca, buduće da kada izvršioc nije u svojstvu službenog lica ne može biti odgovoran za to krivično delo, on može biti odgovoran za druga krivična dela, ali ne i za prevaru tokom vršenja dužnosti.

Ovo krivično delo se izvrši samo umišljanjem. Krivično delo prevara tokom vršenja dužnosti ne može se izvršiti iz nehata, već samo umišljeno. Takođe, ovo krivično delo je izvršeno samo radnjom, što znači da se ovo krivično delo ne može se učiniti nečinjenjem.

Elementi ovog krivičnog dela su svrha nezakonitog pribavljanja imovinske koristi, bilo za sebe ili za drugo lice. To znači da da bi se smatralo da je krivično delo prevara tokom vršenja dužnosti izvršeno mora postojati protivpravno pribavljanje od imovinske koristi, što znači da ta korist mora imati ekonomsku vrednost kao protivpravna korist, koja u isto vreme ne može se smatrati nikakva korist, jer se zakonskom odredbom priznaje samo imovinska korist stečena nezakonito, a takođe i pribavljanje od imovinske koristi nije važno da li je ostvarena za sebe ili

za drugo lice, dovoljno je pokazati takvu svrha pribavljanja imovinske koristi za sebe ili čak za drugo lice.

Oblici izvršenja ovog krivičnog dela su, ili stvaranjem izveštaja o računima, korišćenjem izveštaja o računima, predstavljanjem izveštaja o računima, ili na bilo koji drugi način dovode u zabludu ovlašćeno lice koje posledično nezakonito (ovlašćeno lice) prenosi novac ili imovinu ili druga prava.

Kvalifikacija izvršilaca.

- **Službeno lice.**

Izvršenje dela.

- **Umišljanjem.**

Elementi dela.

- **Namera protivprane pribavi**
- **Imovinska korist**
- **Pribava za sebe ili drugom.**

Oblici izvršenja..

- **Postoje dva oblika izvršenja i to:**
 - **Ostvaranje, upotrebljavanje ili podnešenje lažnog izveštaja o stanju na računu ili na neki drugi način dovede u zabludu ovlašćeno lice, ili**
 - **Bilo koji drugi oblika dovođenja u zabludu ovlašćenog lica.**

Smatra se da je ovo krivično delo izvršeno kada mu se podnese takav lažni izveštaj stanja na računu na ovlašćeno lice i zato što se zabludom ovlašćenog lica prenosi i novac, ili imovinska ili druga prava, a to je i uzrok posledice krivičnog dela. Takav primer, lice koje je nadzornik sprovođenja ugovora u vezi sa postupkom javne nabavke, kada se izveštaj podnese od strane nadzornik ugovora bilo zbog specifičnosti izvršenja ugovora ili radi potpune primene ugovora, pa shodno tome takav izveštaj o zaključcima o izvršenju ugovora koji je lažan, u postupku se podnosi službenom licu-koje vrši izvršenje plaćanja, u takvim slučajevima posledično službeno lice koje odobrava takva plaćanja dovede se u zabludu i posledično odobrava plaćanja, u takvoj situaciji možemo imati krivično delo prevare tokom vršenja dužnosti od strane službenog lica zaduženog za nadzor nad sprovođenjem ugovora.

Ovim krivičnim delom za osnovni oblik iz stava 1. člana 419. predviđena je kumulativna kazna, što znači da je sud dužan da izvršiocu izrekne dve kazne. Kazna sa novčanim kaznama i

zatvorom od šest meseci do pet godina zatvora. Dok je, kako je naglašeno, krivično delo prevare tokom vršenja dužnosti iz člana 419. stav 1., izvršioc može biti samo službeno lice.⁴²³

U vezi sa stavom 2. člana 419. krivičnog dela prevare tokom vršenja dužnosti krivično delo može izvršiti bilo koje lice, budući da zakonska odredba ima izraz "svako ko", što znači da izvršioc krivičnog dela može biti službeno lice, ali i svako drugo lice.

Ovo krivično delo je učinjeno umišljanjem i sa svrhom da:

a). Prikrivanje ili maskiranje krivičnog dela:

- Prihvatanje mita u privatnom sektoru – član 309;
- Davanje mita u privatnom sektoru – član 310;
- Uzimanje mita – član 421;
- Davanje mita – član 422;
- Davanje mita stranom javnom službeniku ili stranim javnim službenim licima – član 423;
- Vršenje uticaja – član 424.

Oblici izvršenja su definisani na više načina, koji su:

- Ostvarivanje ili korišćenje bilog kojeg računa;
- Ostvarivanje ili korišćenje bilo koje druge računovodstvene stavke;
- Ostvarivanje ili korišćenje bilo kog registra koji sadrži lažne ili nepotpune podatke,
- Odricanje od registracije plaćanja.

Krivično delo prevare tokom vršenja dužnosti u skladu sa stavom 2. nema za cilj protivpravnu sticanje imovinske koristi, već ima za cilj inkriminaciju radnje kada je netačnim dokumentom kojim se dokumentom namerava da se prikriva ili maskira bilo koje krivično delo.

Inkriminacija iz stava 2. člana 419. predviđa kumulativne kazne. Novčane kazne i zatvorom od jedne do osam godina.

Kvalifikacioni oblik iz stava 3. člana 419. povezan je kao kvalifikovani oblik samo sa osnovnim obrlikom iz stava 1.

Da bi se ovo krivično delo konzumiralo kao kvalifikovani oblik, moraju biti ispunjeni elementi figure dela iz stava 1. ali kada za posledicu ima imovinsku korist veću od 5.000 Evra, tada se kažnjava novčanom kaznom i zatvorom od jedan do osam godina.

Elementi koji ga čine kvalifikovanim oblikom, iz stava 3 u vezi sa stavom 1 člana 419.

⁴²³ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 419

- **Imovinska korist preko 5.000 Evra.**

Najteži oblik ovog krivičnog dela iz stava 4., takođe se odnosi samo na osnovni oblik iz stava 1. člana 419. što znači da se pored toga što moraju da dopune elementi krivičnog dela iz stava 1. da bi se smatralo izvršenim u najtežem obliku, zahteva se da imovinska korist bude preko od 50.000 Evra, a kazna je takođe predviđena novčanom kaznom i zatvorom od tri do dvanaest godina.

Elementi koji čine najteži oblik ovog krivičnog dela, iz stava 4 u vezi sa stavom 1 člana 419.

- **Imovinska korist preko 5.000 Evra.**

5. Neovlašćeno korišćenje imovine (član 420)

Ovo krivično delo, prema članu 420 KZRK-a izvrši ko neovlašćeno koristi novac, hartije od vrednosti ili drugu pokretnu imovinu koja mu je poverena u službi ili uopšte na radnom mestu, ili kojoj može da pristupi zbog svoje službe ili posla, ili ko preda takvu imovinu drugom licu na neovlašćenu upotrebu.⁴²⁴

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u neovlašćenom korišćenju novca, hartija od vrednosti ili druge pokretne imovine, koja je izvršiocu poverena u službi ili na radnom mestu uopšte ili koja su mu stavljena na raspolaganje zbog dužnosti ili rada. Takođe, ovo krivično delo čini lice koje tu imovinu daje na neovlašćeno korišćenje drugom licu. On čini ovo krivično delo, npr. vozač koji bez ovlašćenja uzima vozilo koje mu je povereno zbog posla i odlazi sa njim na odmor u Albaniju, ili vozač, neovlašćeno daje vozilo drugoj osobi da odlazi u Albaniju na odmor i da ga vrati posle odmora, itd.

Korišćenje, u smislu ovog krivičnog dela, znači privremeno oduzimanje stvari od vrednosti kako bi se mogle koristiti, a zatim vratiti.

Za postojanje ovog krivičnog dela iskorišćenje poverene imovine mora se izvršiti bez ovlašćenja, to znači da imovina nije mu poverena za takvu ovlašćenu radnju, što znači da ovlašćenje za takav postupak korišćenja ne postoji kod izvršilaca ovog krivičnog dela.

Predmet ovog krivičnog dela su novac, hartije od vrednosti ili druga pokretna imovina, kao npr. vozila, radni alati, itd.

⁴²⁴ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 420.

Krivično delo se smatra izvršenim preduzimanjem jednog od gore navedenih dela izvršenja.

Izvršioc ovog krivičnog dela može biti samo lice kome je novac, hartije od vrednosti ili druga pokretna imovina poverena u službi ili uopšte na radnom mestu, ili kojoj može da pristupi zbog svoje službe ili posla.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljanjem, što samo po sebi uključuje svest i želju da se neovlašćeno koristi novac, hartije od vrednosti ili druga pokretna imovina ili da se ti predmeti neovlašćeno daju na korišćenje drugom licu.

Za ovo krivično delo predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Elementi dela.

- **Nedostatak ovlašćenja za takve radnje sa imovinom,**

Oblici izvršenja krivičnog dela.

- **Korišćenje imovine koja mu je poverena zbog službi ili radnog mesta,**
- **Predaja poverene imovine drugom licu na neovlašćenu upotrebu.**

6. Uzimanje mita (član 421)

Kosovo, kao i mnoge druge zemlje u svetu, suočava se sa fenomenom korupcije, koja je očigledno u većoj ili manjoj meri prožela sve strukture države.

Korupcija, kao izuzetno opasna društvena kriminalna pojava, nailazi se od najstarijih vremena razvoja ljudskog društva. Međutim, problemom korupcije, sa svim njenim karakteristikama, počinje da se tretira vrlo kasno i u savremenim vremenima.

Korupcija kao istorijski, politički, ekonomski, pravni, nacionalni, regionalni, međunarodni fenomen, itd. izaziva društvene, ekonomske, socijalne, psihološke i druge posledice.⁴²⁵

Stoga se, iz ovih razloga korupcija mora sprečiti i boriti se protiv nje odgovarajućim merama preventivne i represivne prirode.

Izraz "korupcija" potiče od latinske reči "**corruptio**" što znači **užeglost, mito, moralna užeglost**.

Korupcija, u najširem smislu, predstavlja zloupotrebu službenog položaja od strane službenika radi određenih pribava.

⁴²⁵ Hajdari, Azem: Krivična dela korupcijske prirode sa posebnim fokusom na Kosovo, Priština, 2003, strana 16.

Prema članu 2 Zakona o Suzbijanju Korupcije,⁴²⁶ izraz “korupcija” označava svako kršenje dužnosti službenih lica ili odgovornih lica u pravnim licima i svaku radnju inicijatora ili lica koja imaju koristi od takvog ponašanja, izvršene u odgovor na neposredno ili posredno obećanu, ponuđenu, datu, zatraženu, primljenu ili očekivanu nagradu za sebe ili drugoga. Dok, u članu 2 Zakona Agencije protiv Korupcije,⁴²⁷ je predviđeno da korupcija označava svaku zloupotrebu vlasti ili svako drugo ponašanje službenog lica, odgovornog lica ili drugog lica sa namerom ostvarivanja jedne prednosti ili nezakonite dobiti za sebe ili za drugoga.

Pored državnih pravnih akata, pitanje suzbijanja i sprečavanja korupcije takođe je obrađeno u različitim međunarodnim pravnim instrumentima. S tim u vezi, vredi pomenuti Konvenciju Ujedinjenih Nacija protiv korupcije i Krivično-pravnu Konvenciju protiv korupcije, koju je usvojio Savet Evrope.

U cilju sprečavanja i suzbijanja korupcije, u drugim zemljama sveta, kao i na Kosovu, primenjuju se mere pravno-krivičnog karaktera. Tako je u KZRK -u predviđeno kao krivično delo, uzimanje i davanje mita.

Član 421. KZRK -a predviđa uzimanje mita kao krivično delo, koje se u teoriji krivičnog prava inače naziva “**pasivna korupcija.**”

Stav 1. ovog člana predviđa osnovni oblik ovog krivičnog dela za koje se smatra da je izvršeno u slučajevima kada službeno lice ili strano službeno lice ili strani javni zvaničnik, koje neposredno ili posredno zatraži ili primi neki poklon ili drugu korist za sebe ili drugog, ili koje prihvati ponudu ili obećanje takvog poklona ili koristi zato da to službeno lice, strano službeno lice ili strani javni zvaničnik zauzvrat nešto uradi ili propusti da uradi u skladu sa svojim službenim dužnostima.⁴²⁸

Kvalifikacija izvršilaca:

- **Službeno lice,**
- **Strano službeno lice,**
- **Strani javni zvaničnik.**

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela definisane su alternativno i sastoje se od:

Alternativni oblici izvršenja:

- **kërkimin e dhuratës,**

⁴²⁶ Zakon Br.2004/34 O Suzbijanju Korupcije, datuma 12.05.2005.

⁴²⁷ Zakon Br. 03/L-159 Za Agenciju protiv Korupcije, datuma 29.12.2009.

⁴²⁸ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 421.

- **pranimin e dhuratës apo përftimin tjetër qofte për vete apo për personin tjetër,**
- **pranimin e e ofertës apo premtimit për ndonjë dhuratë apo përfitim tjetër.**

Ovaj oblik ovog krivičnog dela postoji ako je počinjeno jedno od ovih dela. Sva tri navedena dela izvršenja ovog krivičnog dela, službeno lice se obavezuje da u okviru svojih ovlašćenja izvrši službenu radnju ili drugu radnju, koju nije trebalo da izvrši ili da ne izvrši službenu radnju ili drugu radnju koju mora ili je mogao izvesti. Ovo krivično delo u smislu načina izvršenja je radnjom i nečinjenjem, od strane službenog lica.

Način izvršenja krivičnog dela.

- **Činjenje u skladu sa službenom položajem,**
- **Nečinjenje u skladu sa službenom položajem.**

Poklonom, u smislu ovog krivičnog dela, smatra se bilo koja vrsta imovine koja je data drugoj osobi bez naknade. Pokloni mogu biti različite prirode, kao npr novac, vozila, mobilni telefoni, satovi, stanovi, kuća, zemljište, itd. Dok bi drugi korist u smislu ovog krivičnog dela treba značiti zapošljavanje rođaka službenog lica, mogućnost dobijanja kredita po povoljnijim uslovima, dobijanje stipendije za rođaka službenog lica, omogućavanje besplatnog ili znatno niže plaćenog odmora, itd.

Primer iz sudske prakse:

Dakle, u krivičnom predmetu sud je proglasio optuženog H.E. krivim za krivično delo uzimanje mita iz člana 343. stav 1. KZRK, jer je optuženi u svojstvu službenog lica primio novčani iznos od 100€ od drugog lica, u naredi da u okviru svojih ovlašćenja izvrši službenu radnju koju nije trebao da izvrši.⁴²⁹ Dok je u drugom krivičnom predmetu sud sud je proglasio krivim optuženog optužene E.R. i TO, zbog krivičnog dela uzimanja mita, iz člana 343. stav 1. u vezi sa članom 23. KZRK, jer su optuženi, u svojstvu službenih lica, od oštećenog lica U.Z. su primili novčani iznos od 10.000€, u naredi da optuženi, u okviru svojih ovlašćenja, ne izvrše službenu radnju koju je trebalo izvršiti.⁴³⁰

⁴²⁹Presuda Opštinskog Suda u Vitini, P.br.368/2004, datuma 23.05.2006.

⁴³⁰Presuda Opštinskog Suda u Uroševcu, P.br.346/2007, datuma 17.07.2007.

Za postojanje ovog krivičnog dela radnja izvršenja mora biti izvršena u okviru nadležnosti (ovlašćenja) službenog lica.

Ovo krivično delo se smatra izvršeno samom činjenicom da je poklon zatražen, kada je poklon primljen ili kada je dato obećanje da će poklon ili bilo koja druga korist biti data. Za ovaj oblik ovog krivičnog dela predviđena je kumulativna kazna sa novčanim kaznama i zatvorom od jedne do osam godina.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2. ovog člana, za koji se smatra da postoji ako službeno lice, strano službeno lice ili strani javni zvaničnik koje neposredno ili posredno zatraži ili primi neki poklon ili drugu korist za sebe ili drugog, ili koje prihvati ponudu ili obećanje

takvog poklona ili koristi zato da to službeno lice, strano službeno lice ili strani javni zvaničnik zauzvat nešto uradi ili propusti da uradi u skladu sa svojim službenim dužnostima. Shodno tome, čak i u ovom obliku izvršenja krivičnog dela, načini izvršenja su ili činjenjem ili nečinjenjem.

Način izvršenja prekršaja.

- **Činjenje suprotno službenom položaju,**
- **Nečinjenje suprotno službenom položaju.**

Ovaj oblik ovog krivičnog dela (stav 2) razlikuje se od prvog oblika ovog krivičnog dela (stav 1), po tome što se u drugom obliku službeno lice postupa u skladu sa službenom položaju i preduzima radnje koje ne bi trebalo da preduzima, ili ne postupa u skladu sa službenom položaju ali da je trebao da čini.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela predviđena je kumulativna kazna, sa novčanim kaznom i zatvorom od tri do dvanaest godina.

U stavu 3. ovog člana dat je kvalifikacioni oblik ovog krivičnog dela u odnosu na osnovno delo.

Međutim, budući da zakonska odredba ima dva osnovna oblika krivičnog dela koja su predviđena u stavovima 1. i 2., budući da se u stavu 1. zahteva da službeno lice postupa ili da ne postupa u skladu sa službenom položaju, dok u stavu 2. zahteva se da postupi ili se ne postupi suprotno službenoj položaju, stav 3 koji predviđa kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela povezuje ga samo sa stavom 1 člana 421, koji isključuje kao kvalifikacioni oblik krivično delo predviđeno u stavu 2 Član 421. Uprkos tome, kvalifikacioni oblik krivičnog dela prema stavu 3. člana 421. ima dva elementa koji ga čine takvim kvalifikovanim oblikom, a to su: Imovinska korist i iznos imovinske koristi koji treba da bude preko 15.000 Evra.

S obzirom na činjenicu da se za izvršenje ovog krivičnog dela može biti poklon ili ponuda, obećanje ili druga korist, u tom smislu može biti problematično dokazati imovinsku korist, jer se svaka korist ne može pretvoriti u vrednost kako je odredbom definisano kao element kvalifikacionog oblika, iznos veći od 15.000 Evra. Međutim, zakonodavac je nameravao da u

svim okolnostima kada je u pitanju imovinska korist koja se kao takva može pretvoriti u novčanu vrednost od preko 15.000 Evra, izvršilac mora odgovarati za teži oblik izvršenja ovog krivičnog dela.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo službeno lice, strano službeno lice ili strani javni zvaničnik.

Ovo krivično delo može se izvršiti samo umišljanjem.

7. Davanje mita (član 422)

Krivično delo davanja mita, iz člana 422. KZRK -a, organski je povezano sa krivičnim delom uzimanja mita, iz člana 421. KZRK -a. U većini slučajeva u praksi, istom presudom, sud je proglasio službeno lice krivim, zbog krivičnog dela primanja mita, iz člana 421. KZRK -a, a drugo lice, zbog krivičnog dela davanje mita iz člana 422. KPRK -a. Međutim, u sudskoj praksi postoje i slučajevi kada je tužilaštvo zatražio oslobađanje optuženog zbog davanja mita, budući da je on doprineo razjašnjenju okolnosti za krivično delo primanje mita, to se u sudskoj praksi uglavnom radi za činjenicu da je važno boriti se protiv krivičnog dela primanja mita jer bi se kažnjavanjem izvršilaca u ovim krivičnim delima očuvao bih se integritet službenog položaja i posledično se borba protiv kriminala posredno vrši i za davanje mita.

Prema stavu 1, člana 422 KZRK -a, ⁴³¹ krivično delo davanja mita, izvrši ko neposredno ili posredno obeća, ponudi ili daje neki poklon ili drugu korist službenom licu zato da ono zauzvrat nešto uradi ili propusti da uradi za njega ili nju ili neko drugo lice u skladu sa svojim službenim dužnostima.

Ovo krivično delo u svojoj konstrukciji inkriminiše ili posrednog davaoca ili neposrednog davaoca ili posrednika u davanju mita, jer delo inkriminiše posrednu radnju, ali i neposrednu radnju.

Ko može biti odgovoran.

- **Posredni davaoc**
- **Neposredni davaoc ili posrednik**

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela definisane su alternativno i sastoje se od:

Oblici izvršenja:

- **obećanjem davanja poklona ili druge koristi,**
- **obećanjem davanja poklona ili druge koristi, ili poklona ili druge koristi službenom licu.**

⁴³¹ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 422.

Sve radnje izvršenja ovog krivičnog dela moraju se preduzeti kako bi službeno lice izvršio radnju u skladu sa službenom dužnošću (što znači da je ovaj način postupanja u obliku u kojem službeno lice zanemaruje radnju koju bi trebalo da izvrši), ili da ne izvrši radnju u skladu sa svojom dužnošću.

Primer iz sudske prakse:

Tako je u krivičnom predmetu sud proglasio optuženog G.I. krivim, zbog krivičnog dela davanja mita, iz člana 344. stav 1. KZRK-a, jer je optuženi dao službenom licu novčani iznos od 100€, kako bi službeno lice u okviru svojih ovlašćenja izvršio službeni postupak koju nije trebao izvršiti.⁴³²

Ovo krivično delo smatra se izvršeno samom činjenicom davanja poklona ili druge koristi, ili obećanjem davanja poklona ili druge koristi.

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela predviđena je kumulativna kazna sa novčanim kaznama i zatvorom do pet godina.

Drugi oblik ovog krivičnog dela predviđen je u stavu 2. ovog člana, za koji se smatra da je izvršen u slučajevima kada neko obećava poklon, nudi ili daje nerazuman poklon, ili drugu korist službenom licu, da to licu postupi ili da se ne postupi suprotno službenoj dužnosti.

Čak i u ovom obliku inkriminacije krivičnog dela davanje mita, inkriminirani su i davalac i posrednik, jer krivično delo određuje svakoga ko, posredno ili neposredno, obeća, ponudi ili pokloni. Ovaj oblik inkriminacije krivičnog dela određuje dva načina izvršenja koji uključuju i posrednika.

Ko može biti odgovoran.

- **Posredni davaoc,**
- **Neposredni davaoc /posrednik.**

Za ovaj oblik ovog krivičnog dela predviđena je kumulativna novčana kazna i kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Stav 3. člana 422. predviđa kvalifikacioni oblik krivičnog dela primanje mita, ali opet odražava da je kvalifikacioni oblik samo u odnosu na osnovni oblik iz stava 1., dok inkriminacija iz stava 2. ovog dela nije inkriminisana kao kvalifikovani oblik za koji smatramo da zakonska odredba nije u suštini imala za cilj adekvatnu inkriminaciju krivičnog dela i teže oblike, uprkos tome u stavu 3, kvalifikacioni element koji se odnosi samo na stav 1 člana 422, visina naknade koja je rezultirala, i da je zakonski uslov da je naknada rezultirala vrednošću preko 15.000 Evra.

⁴³² Presuda Opštinskog Suda u Vitini, P.br.368/2004, datuma 23.05.2006.

Element dela za kvalifikovani oblik:

- **Kada korist rezultira vrednošću preko 15.000 Evra.**

Inkriminacija kvalifikovanog oblika prema stavu 3 člana 422 takođe je predviđala kumulativnu kaznu, novčanu kaznu i zatvorom od jedne do osam godina.

Stav 4. člana 422. KZRK-a je odredba kriminalističko-političkog karaktera, jer stimuliše izvršioce ovog krivičnog dela da o tome obaveste nadležne organe pre nego što se ono otkrije ili pre nego što je saznao da je krivično delo je otkriveno. Prema ovoj zakonskoj odredbi, ako je izvršilac krivičnog dela iz stava 1. ili 2. ovog člana, dao nerazuman poklon ili korist na zahtev službenog lica i obavestio za delo izvršeno pre nego što je otkriveno ili pre nego što je to saznao da je zvanična istraga pokrenuta za delo, sud ga može osloboditi od kazne.

8. Donošenje nezakonitih sudskih odluka (član 425)

Nezakonito donošenje sudskih odluka od strane sudije kako bi sebi ili drugom naneo protivpravnu imovinsku korist ili naneo štetu drugom licu predstavlja neku vrstu zloupotrebe službene dužnosti. Međutim, zbog velikog značaja pravosudne funkcije, KZRK je posebno inkriminisao ovu vrstu zloupotrebe.⁴³³

Član 425. KZRK -a predviđa ovo krivično delo, koje se smatra izvršenjem u slučajevima kada sudija, sudija porotnik ili sudija za prekršaje koji u nameri da za sebe ili drugog protivpravno pribavi bilo kakvu korist ili da nanese štetu drugom licu donese nezakonitu odluku.⁴³⁴

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u donošenju nezakonite odluke u toku vršenja sudskih ovlašćenja. Izraz "odluka" u smislu ovog krivičnog dela ima široko značenje i znači: presude, rešenja, uredbe i druge odluke.

Odluka je nezakonita ako je u suprotnosti sa zakonom, odnosno ako je u protivzakonita sa bilo kojom zakonskom odredbom. U smislu ovog krivičnog dela, izraz "zakon" mora značiti, pored zakonskih odredbi, i ustavne odredbe.

Donošenje nezakonitih odluka od strane sudije može se vršiti u svim sudskim postupcima, kao i u svim fazama ovog postupka, kao npr. u krivičnim, parničnim, nespornim, izvršnim, prekršajnim postupcima, itd.

Krivično delo se smatra izvršenim donošenjem nezakonite odluke.

⁴³³ Salihu, Ismet: delo navedeno u fusnoti 7, strana 532 i Srzentić, Nikolla, Stajić, Aleksader, Kraus, Božidar, Lazarević, Ljubiša i Đorđević, Miroslav: delo navedeno u fusnoti 61, strana 625.

⁴³⁴ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 425.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo sudija, sudija porotnik ili sudija za prekršaj. U smislu ovog krivičnog dela, pod izrazom sud, treba podrazumevati i predsednike sudova.

Ovo krivično delo je učinjeno samo sa umišljajem i sa ciljem da se protivpravno stekne imovinska korist za sebe ili drugo lice ili da se nanese šteta drugom licu. Stoga se za postojanje ovog krivičnog djela mora utvrditi svrha nezakonitog sticanja imovinske koristi za sebe ili drugo lice ili svrha nanošenja štete drugom licu. Za ovo krivično delo predviđena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

U ovom krivičnom delu svrha je važna, jer se odluke, čak i iz procene u žalbenom postupku, mogu pokazati kao nezakonite, jer je svaka odluka koja nema pravnu potporu u suprotnosti sa takvim zakonskim odredbama, pa je stoga i nezakonit, što znači da su česti slučajevi poništavanja sudskih odluka jer su u suprotnosti sa zakonskim odredbama kada kontrolu vrši najviša instanca žalbom. Međutim, ni u kom slučaju se ne može smatrati da je ovo krivično delo počinjeno ako se ne dokaže postojanje umišljaja izvršilaca, što uključuje i sebe, kao protivpravnu korist bilo da je to za njega samog ili za drugo lice, ili nanošenje štete drugom licu.

Ovaj oblik inkriminacije je u smislu poštovanja nezavisnosti sudstva, što znači da sudija ne bi trebao imati pritisak inkriminacije jer u primjeni zakonskih odredbi može pogrešno primeniti te odredbe i rezultirati nezakonitom odlukom, posledično do ima svrhu da koristi ili nanese štetu drugom licu putem odluke koju je doneo sudija, to je takođe u skladu sa imunitetom sudije, dok kada se svrha koristi pojavi kroz odluku donetu nezakonito ili kada se čini da svrha šteti drugo lice, onda ne može biti u pitanju ni nezavisnost sudije ni imunitet, već se radi o krivičnom delu donošenja nezakonite sudske odluke.

U tom smislu, dilema je da odredba Ustava po članu 107,⁴³⁵ predviđa imunitet sudije za donete odluke i dat glas, međutim, član 107, stav 2 Ustava predviđa da Sudije ne uživaju imunitet i mogu biti razrješeni funkcije, u slučaju namernog kršenja zakona, stoga se postavlja pitanje da li je u svrhu krivičnog postupka protiv sudije kada postoji sumnja da je doneto nezakonito rešenje kojim se traži odricanje od imuniteta, do sada u sudskoj praksi nije doneta odluka o odricanju od imuniteta, uprkos činjenici da je postojala sumnja u svrhu koristi, međutim imunitet je proceduralna prepreka, zato postoji takva dilema da u sudskoj praksi još nije rešena.

9. Odavanje službene tajne (član 426)

Ovo krivično delo ima za cilj očuvanje nacionalne sigurnosti, ali i zaštitu podataka koji se smatraju poverljivim ili tajnim. Na Kosovu postoji poseban zakon za klasifikaciju informacija i bezbednosnu verifikaciju, međutim postoji mnogo pravnih normi koje su svrstane u sistemske zakone koji štite samo jednu prirodu ili radnju informacija. U tom smislu informacije se mogu kategorisati kao: *Stroga Tajna, Tajna, Poverljivo, I Ograničeno*⁴³⁶. Međutim, važeći zakoni

⁴³⁵ Ustav Republike Kosova, član 107.

⁴³⁶ Službeni List Republike Kosovo, Godina V, br. 76, 10 avgust 2010, Zakon o Klasifikaciji Informacija i Verifikaciji Bezbednosti, br. 03/L-178, Član 7.

takođe imaju norme za kategorizaciju obaveze neobjavlivanja, ili obaveze da se uzdrži od objavljivanja, neke takve norme regulisane su administrativnim uputstvima državnog tužioca koje se odnose na neotkrivanje tajnosti istrage. Dakle, u zavisnosti od službene tajne o kojoj je reč, ona bi trebala biti unapred određena pravnim aktima ili podzakonskim aktima kao službena tajna i tek kada se to definiše, onda ako su takve službene tajne informacije povređene možemo govoriti o krivičnom delu koje je inkriminisano članom 426.

Ovo krivično delo, prema stavu 1 člana 426 KZRK ⁴³⁷, izvrši službeno lice koje drugom neovlašćeno saopšti, prosledi ili na neki drugi način učini dostupnom informaciju koja je službena tajna, ili pribavi takvu informaciju u nameri da je prenese nekom neovlašćenom licu.

Kvalifikacija izvršilaca

- **Službeno lice koji nema ovlašćenja da saopšti informacije**

Predmet ovog krivičnog dela su informacije (podatke) koje predstavljaju službenu tajnu. To znači da je takva službena tajna važećim zakonodavstvom definisana kao službena tajna.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela je saopštenje, prosleđivanje ili izvršenje, na bilo koji drugi način, neovlašćenom licu da se upozna sa ovim podacima.

Takođe, kao oblik izvršenja ovog krivičnog dela je prikupljanje ovih podataka, radi prosleđivanja neovlašćenom licu.

Oblici izvršenja

- **Stavljanje na raspolaganje ili posredno saopštavanje službene tajne licu,**
- **Stavljanje na raspolaganje ili saopštavanje sa svrhom prosleđivanja licu.**

Smatra se da je osnovni oblik inkriminacije ovog krivičnog dela konzumiran činjenicom da je službena tajna stavljena na raspolaganje ili prosleđena drugoj osobi, bez obzira na nameru ili motiv izvršilaca. Ovaj oblik predviđa kaznu zatvora od šest meseci do tri godine.

Kvalifikovanim obrlikom prema stavu 2, člana 426, utvrđeno je da kada je krivično delo iz stava 1 izvršeno radi zarad lične koristi ili u nameri objavljivanja ili korišćenja informacije izvan Republike Kosovo, kazna je kumulativna, sa novčanom kaznom i kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina.

⁴³⁷ Službeni List Republike Kosovo, br.2 / 2019 datum. 14.01.2019, Krivični Zakonik Republike Kosovo, br. 06 / L-074, član 426.

Elementi kvalifikovanog oblika

- **Zarad lične koristi, ili**
- **Namera korišćenja informacije izvan Republike Kosovo, ili**
- **Namera objavljivanja informacije izvan Republike Kosovo.**

Bez obzira koji od ovih elemenata je ispunjen, kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela se konzumira.

Stav 3 člana 426 inkriminiše takvo delo izvršeno čak i iz nehata. To znači da službeno lice mora biti oprezan, a u odnosu na službene poverljive podatke koji nisu ovlašćeni za saopštavanje, mora biti izuzetno oprezan jer mu se u protivnom može nametnuti krivična odgovornost zbog takvog nemara.

Stav 4 člana 426, nameće obavezu službenom licu iako mu je prestao status službenog lica ima obavezu da ne oda službenu tajnu. U slučajevima saopštavanja službene tajne nakon što je takva funkcija službenog lica prestala, onda za potrebe ovog krivičnog dela krivično je odgovoran iako u to vreme možda nema svojstvo službenog lica.

U stavu 5. člana 426. KZRK -a, značenje reči “službena tajna” označava informaciju ili ispravu koji su proglašeni za službenu tajnu zakonom ili drugim propisom ili odlukom nadležnog organadonetom na osnovu zakona, i čije je odavanje izazvalo ili bi moglo da izazove štetne posledice.

Međutim, prema stavu 5, su takođe isključeni kao službena tajna čak i ako su kao takvi proglašeni u postupku informacije ili isprave koje su usmerene na ozbiljna kršenja osnovnih ljudskih prava ili one čije bi neotkrivanje moglo da ugrozi ustavni poredak ili bezbednost Republike Kosovo, ili informacije i isprave čiji je cilj skrivanje izvršilaca krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora od najmanje pet (5) godina.

10. Druga krivična dela iz ovog Poglavlja

Osim gore navedenih krivičnih dela, Poglavlje krivičnih dela protiv službene dužnosti obuhvata i ova krivična dela:

- Vršenje uticaja (član 424),
- Falsifikovanje službenog dokumenta (član 427),
- Protivzakonito inkasiranje ili isplata (član 428),
- Protivzakonito prisvajanje imovine u toku pretresa ili izvršenja sudske odluke (član 429).

Kaznena politika za anti-korupcijska dela

1. Opšta razmatranja

S obzirom na to da je pravosudni sistem bio na tački stalne kritike, zbog kažnjivosti krivičnih dela protiv korupcije, a shodno tome i s obzirom na to da je kroz kazne koje sudovi izrekli za ova krivična dela primećen visok nivo nejednakosti u sudskim postupcima u vezi sa kažnjavanjem izvršilaca ovih krivičnih dela, gde se u sudskoj praksi dešavalo da se u okviru istog suda za krivična dela, na primer, zloupotreba službenog položaja za osnovni oblik, lice je osuđeno uslovno, dok je drugo lice osuđen na kaznu zatvora, ili je na različitim nivoima osnovnih sudova postojala i približna neizvesnost kazni za izvršilaca krivičnih dela iste prirode, cela ova situacija je donekle definisala potrebu koju sudski sistem treba da razmatra i odrazi o ovoj situaciji iz nekoliko razloga:

- Imati predvidljiv pravosudni sistem o kazni koja može pogoditi izvršilaca,
- Biti jednak pred zakonom,
- Da bi kazna postigla svoju svrhu u posebnoj prevenciji i posebno u opštoj prevenciji.

Ovo su bili neki od razloga, koji je, Vrhovni Sud Kosova, odobrio posebnu Smernicu za krivična dela protiv službenog položaja.

U tom smislu, smernica je takođe unela pojašnjenja koja bi mogla poslužiti u sudskoj praksi, posebno u delu opštih odredbi Krivičnog Zakonika Kosova koje se odnose na krivična dela protiv službenog položaja.

Ova smernica je pokušala da razradi i daje praktične sudske primere, bilo lokalne ili uporedne u drugim jurisdikcijama, kako bi se što lakše primenila zakonska odredba, posebno opšti deo, a naročito deo umišljaja. U našem pravnom sistemu preovladao je stav u sudskoj praksi, ali je i u komentarima prevladao stav da je npr. krivično delo Zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja izvršuje se samo sa posrednim umišljajem, uprkos da posredni umišljaj i eventualni umišljaj je kategorija definisana u opštim odredbama Krivičnog Zakonika Kosova, u kontekstu inkriminisanja krivičnog dela zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja, ne određuje vrstu umišljaja da se krivično delo može izvršiti, ali je iz sudske prakse prevladao takav argument da je krivično delo izvršeno samo sa posrednim/neposrednim umišljajem. Međutim, različita zakonodavstva, posebno zakonodavstva zemalja Evropske Unije, daju značaj subjektivnom aspektu - svrsi kao elementu krivičnog dela, i uopšte ne mare da li je izvršilac imao posredan ili eventualan umišljaj da se utvrdi njegova krivica. U tom smislu, smernica pruža objašnjenja i primere kako se postojanje umišljaja izvršilaca krivičnog dela može dokazati na posredan način, odnosno iz okolnih činjenica i posrednih dokaza koji bi dokazali postojanje umišljaja, i kada se dokaže umišljaj, dolazi do umišljaj optuženog lica, budući da su oni subjektivno i objektivno povezani u svakom slučaju onoliko koliko ih je nemoguće međusobno odvojiti, stoga smernica ima za cilj da proširi znanje sudija tako da ne samo merenje kazne se vrši u skladu sa štetom i položajem službenog lica izvršilaca kao rezultat izvršenog krivičnog dela, ali i sa praktičnom primenom opštih odredbi Krivičnog Zakonika Republike Kosova.

Vrhovni Sud je na opštem ročištu od. 11.06.2021 odobrio je smernicu za krivična dela protiv službenog položaja, u kojem je smernica jasno definisala i konkretno početne tačke visine

kazne u odnosu na svako krivično delo u okviru poglavlja protiv službene dužnosti, ali i u odnosu na osnovne i kvalifikovane oblike svakog krivičnog dela, stoga će ovaj materijal imati za cilj da pruži pojašnjenja o kriterijumima koji se uzimaju kao osnova u krivičnom predmetu, određujući početnu tačku kazne.\

2. Kriterijumi kategorizacije

Smernica za definisanje načina i težine okolnosti zasnovan je na dva kriterijuma⁴³⁸ bitnih koji su takođe u okviru krivičnih dela protiv službene položaja:

a). Odgovornost; i

b). Naneta šteta.

Odgovornost se odnosi na funkciju kvalifikacije službenog lica, što znači da je smernicaa imala za cilj da kategoriše kvalifikaciju službenog lica kao izvršilaca, u smislu uticaja i uloge u okviru službene položaja izvršilaca, utvrđujući da li se radi o položaju sa visokim uticajem ili je to jednostavan stav, odnosno bez uticaja službenog lica, to je bilo neophodno zbog činjenice da se krivična dela protiv službenog položaja često čine u obliku kriminalne saradnje, čime se definišu nivoi odgovornosti samo za efekat kvalifikacije službenog lica kao izvršilaca krivičnih dela protiv službene položaja, pa sledstveno uputstvo ne dozvoljava da se prema svim izvršiocima postupa na isti način, jer i najuticajni položaj ima značaj najvišeg stepena odgovornosti. Što se tiče odgovorne osobe, smernica pruža tri kategorije.

Šteta kao kriterijum koji se uzima kao osnova prema smernicama, takođe je u kategorijama štete za koju je Krivični Zakonik odredio visinu štete, međutim šteta se ne mora nužno pojaviti samo u novčanim oblicima jer može imati štetu u priroda stoga kategoriziranje visine oštećenja inkorporirana u one visine koje je kod definirao kao visinu štete, ali uključuje i druge okolnosti koje utječu na visinu takve štete. Što se tiče štete, smernica pruža četiri kategorije.

Kategorije odgovornosti prema smernici:

Kategorija – I -

<i>A – Visoka odgovornost</i>
Podnošenje zahteva
Vodeća uloga, kada je izvršenje krivičnog dela deo grupne aktivnosti
Uključivanje drugih lica kroz pritisak, uticaj
Zloupotreba značajnog položaja ili poverenja ili odgovornosti

⁴³⁸ Službena korupcija i krivična dela po službenom položaju, posebna Smernica, strane 46, 47 i 48, jun 2021, Vrhovni Sud.

Službeno lice na visokom lokalnom ili centralnom položaju ili značajnom položaju (viši službenik, tužioc, sudije, organi reda, itd.)
Sofisticirana priroda krivičnog dela/visok stepen planiranja/transnacionalni krivično delo
Krivično delo izvršeno u kontinuitetu
Pokušaj ili učešće da se sakriju ili unište dokazi
Krivično delo izvršeno da bi se olakšale druge kriminalne aktivnosti

Kategorija – II –

<i>B – Srednja odgovornost</i>
Važna uloga pri izvršenju krivičnog dela je deo grupne aktivnosti
Uključivanje drugih putem prevare
Ostali slučajevi koji spadaju u kategorije A ili C jer:
- U A i C su prisutni faktori koji se međusobno balansiraju ili
- Odgovornost izvršilaca spada između faktora opisanih u tačkama A i C.

Kategorija – III -

<i>C – Niža odgovornost</i>
Izvršilac je umešan prinudom, zaplašivanjem ili eksploatacijom
Mala ili periferna uloga u organizovanoj aktivnosti
Predstavlja se kao prvo “oportunističko“ delo
- Službeno lice na veoma niskom položaju
- Nije motivisan ličnom dobiti
- Vrlo malo ili nimalo planiranja

Kategorije šteta prema smernici:

Kategorija - I –

<i>Kategorija 1 (Visoka šteta)</i>
Šteta, uništenje ili gubitak u velikoj razmeri (> 50.000 €) i / ili
Ozbiljan štetan uticaj na pojedince (na primer pružanjem standardne robe ili usluga proisteklim iz koruptivnog postupanja)
Ozbiljan uticaj na životnu sredinu, gradskog ili javnog zdravlja
Širi uticaj na društvo
Uticaj na osjetljive kategorije ili fondove povezane sa ovim kategorijama
U velikoj meri motivisan finansijskom, političkom, ekonomskom dobiti ili komercijalnom prednošću
Šteta se odnosi na dokumente/pitanja od velikog značaja (npr. nacionalna bezbednost, državni budžet, itd.).

Kategorija – II –

<i>Kategorija 2 (Srednja šteta)</i>
Velika šteta, značajna šteta ili značajan gubitak (15.000-50.000 €) i / ili
Značajan štetan uticaj na trgovinu, poslovanje, budžet ili drugo po pojedince, institucije ili organizacije
Značajan uticaj na životnu i gradsku sredinu
Značajna zloupotreba pravilne funkcionisanja lokalne ili centralne vlasti
Sticanje značajne komercijalne/poslovne prednosti
Opasnost od oštećenja iz kategorije 1

Kategorija – III –

<i>Kategorija 3 (Niža šteta)</i>
Značajna šteta ili značajan gubitak (5000-15.000 €) i / ili
Ograničen štetan uticaj na pojedince, životnu sredinu, vladu, poslovne ili javne usluge

Ograničena finansijska dobit
Opasnost od oštećenja iz kategorije 2

Kategorija – IV-

<i>Kategorija 4 (Minimalna šteta)</i>
Štete male ili maksimalne vrednosti do 5000 € i / ili
Minimalan štetan uticaj na pojedince, životnu sredinu, vladu, poslovne ili javne usluge
Cilj ka ograničenom dobitku
Opasnost od oštećenja iz kategorije 3

3. Način izricanja kazne službenim licima

Smernica je posebno definisala ova dva osnovna kriterijuma, a sve što je potrebno utvrditi je da se prvo utvrdi stepen odgovornosti službenog lica optuženog za krivično delo i da se utvrdi u koju kategoriju štete je uključen. Da bi se utvrdilo kojem stepenu kategorije odgovornosti pripadaju, ti uslovi moraju biti ispunjeni unutar takve kategorije, kao i uslovi za naknadu štete unutar određene kategorije. Da bi ispunili takve uslove, oni moraju odražavati dokazano u sudskom procesu, npr. Činjenica da je postojao motiv zarade trebala bi proizaći iz činjeničnih okolnosti, ili bi visina štete trebala proizaći iz činjenica dokazanih u postupku, u tom smislu smernica je usko povezana sa okolnostima koje treba ispitati, kako bi se omogućilo sprovođenje, što znači da je u potpunosti u okviru procesnog i materijalnog zakonodavstva primenljivog u krivičnom predmetu.

Kada se definiše kategorija službenog lica i kada se utvrdi šteta, onda su ove dve kategorije, odnosno odgovornost i šteta, povezane u odnosu na inkriminisano krivično delo, a smernica je u potpunosti precizirala svako krivično delo sa konkretnim kategorijama, bilo za osnovni oblik dela ili kvalifikovane oblike krivičnog dela.

Da bi bilo jasnije kako su povezane kategorije štete i odgovornosti, u nastavku je objašnjeno kako se vrši merenje kazne;

Krivično delo Zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja, član 414, stav 1 (osnovni oblik).⁴³⁹

⁴³⁹ Službena korupcija i krividela po službenom položaju, posebna smernica, strana 60, jun 2021, Vrhovni Sud.

Član	Odgovornost			
	Šteta	Kategorija I (A)	Kategorija II (B)	Kategorija III (C)
	Kategorija 4, Minimal.	Dužina kazne	Dužina kazne	Dužina kazne
Stav 1 (1–8 godina)	Do 1.000 Evra	3- 5 godina	2- 3 godine	1-2 godine
	1.000 – 2.500 Evra	5-7 godina	3-5 godina	2-3 godine
	2.500 – 5.000 Evra	7-8 godina	5- 7 godina	3-5 godina

U ovom obliku se povezuju nastala šteta i takođe kategorija odgovornosti službenog lica, što znači da su prvo na narativni način dati kriterijumi za utvrđivanje stepena odgovornosti službenog lica, zatim kriterijumi za kategorizaciju štete, a takođe i šteta ponovo nivelizuje kada spada u normu koja inkriminiše krivično delo, tako da nema izvodljivosti u izricanju kazne, npr. Očigledno je da je visina štete do 5.000 Evra pretrpela tri nivelizacije, jer to nije ista okolnost kao što je šteta nastala na visini od 5.000 Evra, a takođe i kada je šteta nastala na visini od 1.000 Evra, dok takođe nije isti nivo odgovornosti kao službenik koji nema takav nivo centralizovane moći kao ista ovlašćenja kao službenik u državnoj upravi da se prema njemu postupa isto. Za više detalja pogledajte smernicu koja se posebno ophodi kaznenom politikom za krivična dela protiv službenog položaja.

DEO TREĆI

SISTEM MALOLETNIČKOG PRAVOSUĐA

1. OPŠTI OSVRT

Sistem maloletničkog pravosuđa sastavni je deo pravosudnog sistema u Republici Kosovo i zagarantovan je Ustavom Republike Kosovo⁴⁴⁰, kao i domaćim krivičnopravnim propisima. Osim toga, sistem maloletničkog pravosuđa zagarantovan je i međunarodnim standardima ljudskih prava, koji su uvršćeni u međunarodne pravne akte i koji se direktno primenjuju u pravosudnom sistemu u našoj zemlji⁴⁴¹ među kojima: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Konvencija protiv mučenja i drugih oblika surovog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Konvencija o pravima deteta, Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije.

Republika Kosovo je uspostavila široku pravnu osnovu uključivanjem međunarodnih pravnih instrumenata u domaće zakonodavstvo i ovim možemo reći da imamo potpunu pokrivenost pitanja prava deteta, prema najboljim međunarodnim standardima za poštovanje i osiguranje prava deteta.

Zbog specifičnosti sistema maloletničkog pravosuđa, veliki je broj učesnika (institucija) koji u maloletničkom pravosuđu, jer se oslanjajući se na najbolja međunarodna iskustva u postupanju sa maloletnicima i upravljanju sistemom maloletničkog pravosuđa, široko učešće institucije i drugih lica može shvatiti da je, kada je dete u pitanju, svako dužan da odgovori na zahteve i potrebe dece, posebno kada se protiv njih vodi neki postupak.

Osnovni zakon sistema maloletničkog pravosuđa (*izvorni zakon*) je Zakonik o maloletničkom pravosuđu, koji je Skupština Kosova donela 14. septembra 2018. godine, kao što su: Zakonik br. 06/L-006 o maloletničkom pravosuđu koji je proglašen Ukazom predsednika br. DL-038-2018, o dana 04.10.2018. i u Službenom listu Republike Kosovo, godina 2018/br. 17, dana 18. oktobra 2018, koji je stupio na snagu meseca maja 2019. godine.

ZMP sadrži odredbe materijalne, procesne prirode, o merama i kaznama koje se primenjuju na maloletnike, postupak posredovanja u vezi sa maloletnicima, kao i zaštitu maloletnika i dece koja su žrtve i oštećeni.

ZMP ima šest delova u 141 članu sa ovim sadržajem:

⁴⁴⁰ Član 50 Ustava Republike Kosovo [Prava deteta];

⁴⁴¹ Član 22 Ustava Republike Kosovo.

- u prvom delu ovog zakonika navode se vodeći principi i uvodne odredbe od člana 1 do člana 7,
- u drugom delu slede članovi 8-39 koji propisuju postupanje prema maloletniku i detetu, kao i mere, kazne i mere prinudnog lečenja sa dopunskim kaznama,
- u trećem delu, odredbe člana 40-73 uređuju postupak prema maloletnim licima,
- u četvrtom delu, članovi 74-107, propisuju izvršenje mera i kazni, peti deo od člana 108-134 uključuje zaštitu deteta, kao žrtve u krivičnom postupku i
- šesti deo sadrži prelazne i završne odredbe.

ZMP uređuje postupanje prema maloletniku kao učiniocu krivičnog dela, deci i maloletnicima kao učesnicima u postupku, organe koji sprovode krivični postupak i izvršenje mera i kazni prema maloletnom učiniocu krivičnog dela, kao i zaštitu maloletnika i dece žrtava i oštećenih krivičnim delima.

Štaviše, ovaj zakonik garantuje i poštovanje njihovih prava i sloboda predviđenih Ustavom Republike Kosovo, Konvencijom o pravima deteta i drugim međunarodnim ugovorima u pravosudnom sistemu, zasnovanim na: poštovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda; zabrani diskriminacije po bilo kom osnovu; pretpostavci nevinosti; poštovanju prava deteta da slobodno izrazi svoje mišljenje; izbegavanje ograničenja lične slobode maloletnika u najvećoj mogućoj meri; promovisanje i davanje prioriteta sprovođenju vaspitnih mera naspram zatvora; promovisanje i poštovanje prijateljskog pristupa, kao i načina postupanja sa maloletnicima, dajući prednost vaspitanju i resocijalizaciji; pridavanje posebnog značaja obuci i specijalizaciji kroz multidisciplinarni pristup i institucionalnu saradnju.

Načela postupka prema maloletnicima

Principi koji uređuju postupak protiv maloletnika su brojni, ali neki od najvažnijih slede:

1. Tokom celog trajanja postupka i radnji preduzetih protiv deteta i maloletnika treba da prevladava najbolji interes.
2. Detetu koje učestvuje u krivičnom postupku nudi se mogućnost da se slobodno izrazi.
3. Sa svakim maloletnikom lišenim slobode postupa se humano radi dostojanstva njegove ljudske ličnosti i u tom slučaju se uzimaju u obzir potrebe relevantne za njegov uzrast.
4. Svaki maloletnik lišen slobode ima pravo na neposrednu pravnu pomoć i drugu adekvatnu pomoć, kao i pravo da ospori zakonitost svog lišavanja slobode pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, kao i po ubrzanom postupku.
5. Da bi se izbegle povrede zbog prekomernog publiciteta ili etiketiranja, detetovo pravo na privatnost se poštuje u svim fazama. U načelu, ne smeju se objaviti nikakve informacije koje vode ka identifikaciji deteta u bilo kom statusu koji ima.
6. Postupak prema maloletniku i postupak u kome je maloletnik oštećen krivičnim delom je hitne prirode. Organi koji učestvuju u postupku protiv maloletnika, kao i drugi organi

i institucije od kojih se traže obaveštenja, izveštaji ili mišljenja, dužni su da postupe hitno.

7. Nepostupanje po hitnom postupku, kao i nepoštovanje rokova predviđenih ovim zakonikom, smatra se disciplinskim prekršajem, u skladu sa relevantnim odredbama važećeg zakona.
8. Postupak protiv dece i maloletnika treba sprovesti u skladu sa konceptom prijateljskog pristupa.

Dakle, Zakonik o maloletničkom pravosuđu treba shvatiti kao zaštitni instrument svakog deteta koje je došlo u sukob sa zakonom i dece žrtava i oštećenih krivičnim delom, a ne kao kazneni instrument.

Mere i kazne prema maloletnicima

Prema članu 12, stav 1 ZMP-a, maloletnicima se mogu izreći sledeće mere:

- 1) mere diverziteta i
- 2) vaspitne mere.

Mere diverziteta, prema članu 20 ZMP-a su:

1. izmirenje između maloletnog izvršioca i oštećene strane, uključujući izvinjenje maloletnika oštećenoj strani;
2. izmirenje između maloletnika i njegove porodice;
3. naknada štete oštećenoj strani na osnovu uzajamnog sporazuma između oštećenog, maloletnika i njegovog zakonskog zastupnika u skladu sa finansijskim prilikama maloletnika;
4. redovno pohađanje škole;
5. prihvatanje zaposlenja ili osposobljavanja za odgovarajuće zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i stručnostima;
6. obavljanje neplaćenog društveno korisnog rada u skladu sa sposobnošću maloletnog izvršioca da obavlja takav rad. Ova mera može se izreći uz saglasnost maloletnika u trajanju od deset (10) do šezdeset (60) časova;
7. obrazovanje u oblasti saobraćajnih propisa; i
8. psihološko savetovanje;
9. angažovanje na dobrotvornim aktivnostima;
10. plaćanje fiksnog iznosa novca namenjenog za dobrotvorne svrhe ili u programu kompenzacije žrtava u skladu sa finansijskom situacijom maloletnika;
11. angažovanje u sportskim i rekreativnim aktivnostima;

12. konsultacije između porodica maloletnika;
13. nalog da se uzdrže od bilo kakvog kontakta sa pojedincima koji mogu imati negativan uticaj na maloletnika;
14. nalog da ne posećuju određena mesta ili lokacije koje mogu imati negativan uticaj na maloletnika;
15. nalog da se uzdrže od upotrebe droga i alkohola;
16. policijska opomena

Vaspitne mere, prema članu 23 ZMP-a , su:

1. sudski ukor;
2. mere pojačanog nadzora, i
3. institucionalne mere.

Sudski ukor se izriče maloletniku u čijem je najboljem interesu kratkotrajna mera, naročito ako je krivično delo izvršeno usled neopreznosti ili nehata⁴⁴².

Mere pojačanog nadzora, su:

1. pojačani nadzor od strane roditelja, usvojitelja ili staratelja maloletnika,
2. pojačani nadzor u drugoj porodici i
3. pojačani nadzor Organa starateljstva.

U **institucionalne vaspitne mere** spada:

1. upućivanje maloletnika u vaspitnu-popravnu ustanovu i
2. upućivanje maloletnika u ustanovu za specijalno staranje⁴⁴³.

U skladu sa članom 12, stav 2 ZMP-a, kazne koje mogu da budu izrečene maloletnicima su

- novčane kazne,
- nalog za društveno koristan rad i
- maloletnički zatvor.

Maloletnicima koji nisu navršili šesnaest (16) godina u vreme izvršenja krivičnog dela ne mogu se izreći kazne.

Trajanje bilo koje izrečene mere ili kazne mora da bude utvrđeno odlukom suda u skladu sa ZMP-om.

⁴⁴² Član 23 stav 2 ZMP-a.

⁴⁴³ Član 23, stavovi 3 i 4 ZMP-a

Kada sud izrekne kaznu maloletničkog zatvora do dve godine ili meru upućivanja u vaspitno-popravnu ustanovu do dve godine, sud može da izrekne uslovnu kaznu u skladu odredbama KZRK-a.

Pored izricanja mere ili kazne, maloletniku može da bude izrečena mera obaveznog lečenja ili dopunska kazna, shodno glavi VIII ZMP-a⁴⁴⁴.

Novčana kazna - Sud može da izrekne novčanu kaznu maloletniku ako maloletnik može da plati tu kaznu. Prilikom izricanja novčane kazne, sud razmatra finansijsko stanje a posebno visinu njegovih ličnih prihoda, drugih prihoda, imovine i obaveza. Sud ne može da izrekne novčanu kaznu iznad visine sredstava koje poseduje maloletnik.

Novčana kazna ne može da bude manja od dvadeset pet (25) evra niti veća od pet hiljada (5,000) evra⁴⁴⁵

Nalog za društveno koristan rad - Prema članu 32 ZMP-a, sud može da izrekne kaznu u vidu naloga za društveno koristan rad. Kada izriče naredbu za društveno koristan rad, sud naređuje maloletniku da obavlja neplaćeni društveno koristan rad tokom određenog vremena od trideset (30) do sto dvadeset (120) časova. Uz saglasnost maloletnika, sud može da zameni izrečenu institucionalnu vaspitnu meru do tri (3) godine, maloletnički zatvor do dve (2) godine ili novčanu kaznu sa nalogom za društveno koristan rad. Stav 3, člana 32 ZMP-a, predviđa da Probaciona služba utvrđuje vrstu društveno korisnog rada koji treba da obavi osuđeno lice, određuje specifičnu organizaciju za koju će osuđeno lice da obavlja društveno koristan rad, odlučuje o danima u nedelji kada će se obaviti rad i nadgleda obavljanje društveno korisnog rada. Takođe, Probaciona služba vodi računa da izvršenje društveno korisnog rada ne utiče na prekid školovanja ili na redovni radni odnos maloletnika. Važno je napomenuti da društveno koristan rad koji je sud izrekao, mora biti izvršen u roku od jedne (1) godine.

Kazna zatvora za maloletnike - Prema članu 33 ZMP-a, svrha zatvora za maloletnike je da doprinese rehabilitaciji i razvoju maloletnog izvršioca, posebno vaspitanju maloletnika, specijalizovanom vaspitanju, stručnom osposobljavanju i odgovarajućem razvoju ličnosti. Pored toga, maloletnički zatvor bi trebao da pozitivno utiče na maloletnika zaštitom, pomoći i nadzorom radi sprečavanja recidivizma. Član 34 ZMP-a, predviđa da sud može da izrekne kaznu maloletničkog zatvora maloletnom izvršiocu koji je navršio šesnaest (16) godina, a izvršio je krivično delo kažnjivo zatvorom dužem od pet (5) godina kada izricanje vaspitne mere ne bi bilo odgovarajuće zbog težine krivičnog dela, posledica istog i stepena krivične odgovornosti.

Trajanje maloletničkog zatvora ne može da bude duže od maksimalne zatvorske kazne propisane za određeno krivično delo, ali može da bude kraće od minimalne zatvorske kazne propisane za to krivično delo. Sa druge strane, maloletnički zatvor ne može da bude kraći od **šest (6) meseci** niti duži od **pet (5) godina** i biva izrečen u punim mesecima i godinama. U

⁴⁴⁴ Član 12, stavovi 3, 4, 5 i 6 ZMP-a

⁴⁴⁵ Član 31, stavovi 1 i 2 ZMP-a

izuzetnim slučajevima, najduže trajanje maloletničkog zatvora je **deset (10) godina** za teška krivična dela kažnjiva doživotnim zatvorom, ili ako je maloletnik izvršio najmanje dva (2) krivična dela u sticaju, od kojih je svako kažnjivo kaznom zatvora dužom od deset (10) godina.

GLAVA-I-

NAČELA, NADLEŽNOSTI I STRANKE U KRIVIČNOM POSTUPKU

NAČELA KRIVIČNOG POSTUPKA

Krivični postupak sam po sebi sadrži načela na kojima je izgrađen i koji su oličeni u odredbama Zakonika o krivičnom postupku. Među načelima koja postoje u krivičnom postupku nalaze se: Načelo gonjenja po službenoj dužnosti ili načelo službenosti, načelo zakonitosti, načelo optužbe, načelo pravičnog suđenja u razumnom roku, načelo pretpostavke nevinosti i tumačenja sumnjivih okolnosti u korist okrivljenog (*in Dubio pro Reo*), načelo materijalne istine, načelo kontradiktornosti, direktno načelo, načelo jednakosti pred zakonom i načelo javnosti.

Takva načela uključena su u celinu Zakonika o krivičnom postupku kako bi omogućili bilo kom organu koji se bavi krivičnim postupkom da primeni načela krivičnog postupka, koji su u osnovi procesne garancije okrivljenom, ali i za druge stranke u krivičnim postupcima koji sami po sebi čine da sudska odluka bude prihvatljiva za društvo, a s druge strane, organi čine da u izvršavanju svojih dužnosti u krivičnom postupku uzmu u obzir činjenicu da kršenjem načela sadržanih u odredbama Zakonika o krivičnom postupku, odluka može rezultirati kršenjem, pa bi kao takva bila pravno neodrživa.

Načelo službenosti – ovo načelo znači da krivično gonjenje treba da se vrši po službenoj dužnosti⁴⁴⁶. Iako ovaj princip u formalno-pravnom smislu daje državnom organu nadležnost za krivično gonjenje po službenoj dužnosti, moramo imati na umu da, u nekim okolnostima, moraju biti ispunjeni neki specifični zakonski uslovi kako bi državni organ imao punu nadležnost za krivično gonjenje. Ti uslovi bi značili da tužilac radi sticanja pune nadležnosti mora da raspoláže predlogom oštećene strane, jer su određena krivična dela koja će tužilac goniti u krivičnom postupku predviđena kao uslovi za odobravanje predloga oštećene i tek tada načelo službenosti dobija svoj puni oblik u krivičnom postupku, ili u okolnostima kada javni organ daje saglasnost kako je definisano odredbama krivičnog postupka, kada se za određeno krivično delo utvrdi da pravni uslov podrazumeva dobijanje saglasnosti javnog organa i tek kada tužilac obezbedi tu saglasnost načelo službenosti dobija svoj puni smisao.

Načelo zakonitosti - znači da svi organi koji učestvuju u krivičnom postupku moraju u potpunosti sprovesti i poštovati zakonske odredbe u krivičnom postupku⁴⁴⁷. Ovo načelo je očigledno ugrađeno u samu svrhu zakonika o krivičnom postupku. Ovo načelo je takođe povezano sa aspektom sudske kontrole koju sud obavlja kada je reč o procesnim radnjama, državnim organima poput policije i tužilaštva koji imaju ovlašćenja po Zakoniku o krivičnom postupku, jer je Zakonikom utvrđeno da kako policija tako i tužilaštvo u slučaju pokretanja

⁴⁴⁶ Prof. Dr Azem Hajdari, *Hyrje në Sistemin Ligjor ne Kosovë* str. 312.

⁴⁴⁷ Prof. Dr Azem Hajdari, *Hyrje në Sistemin Ligjor ne Kosovë* str. 312.

procesnih radnji moraju preduzeti te radnje u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku. Istovremeno, takve radnje u krivičnom postupku podlažu kontroli suda, bilo kada stranke u postupku ospore takve radnje ili čak kada sud po službenoj dužnosti ima obavezu da proceni takve radnje, kako bi utvrdio da li su u skladu sa zakonskim odredbama.

Načelo optužbe - znači da se krivični postupak pokreće samo kada postoji optužba državnog tužioca⁴⁴⁸. U ovom kontekstu, ovo načelo daje zakonsko pravo da samo tužilac može podići optužnicu protiv okrivljenog za navodno počinjeno krivično delo i da je sud uslovljen da se u krivičnom postupku bavi samo optužnicom koju je podneo državni tužilac. U suprotnom, sud nema zakonsku nadležnost da procesuiru optužnicu koju tužilac nije podigao. Uprkos činjenici da je ovo načelo oličeno i, aspekti ovog načela neće biti dublje obrađeni u sadržaju krivičnog postupka u ovom materijalu, na šta se nadovezuje zatim pravo suda, i u kojoj meri je sud ostvario to pravo da promeni aspekt optužbe, bilo u činjeničnom smislu ili čak u pravnoj kvalifikaciji.

Načelo pravičnog suđenja i suđenja u razumnom roku - ovo načelo je uključeno u član 5 Zakonika o krivičnom postupku,⁴⁴⁹ ali u okviru odredaba Zakonika dato načelo često je uređeno posebnim odredbama, kao npr. konkretni rokovi za zakazivanje glavnih pretresa ili prvih saslušanja, ili vreme koje propisuje objavljivanje odluke ili čak vreme u kome se mora sastaviti odluka. Sve ove odredbe počivaju na članu 5 ZKP-a, jer utvrđuju razumno vreme suđenja, uprkos tome što se često u praksi može desiti da imamo odstupanja od takvih odredaba radi održavanja suđenja u razumnom roku. Pravično suđenje, osim što je načelo Zakonika o krivičnom postupku, istovremeno je priznato i kao međunarodno načelo koje se našlo u mnogim dokumentima obaveznog međunarodnog karaktera. Pravično suđenje se sastoji od mnogih komponenti koje uključuju, nezavisnost i nepristrasnost, imenovanje sudija pa sve do dodele predmeta, a sve se sastoji od ispunjenja načela pravičnog suđenja.

Načelo pretpostavke nevinosti i tumačenja sumnjivih okolnosti (in dubio pro reo) – pretpostavka nevinosti znači da se svako osumnjičeno ili okrivljeno lice smatra nevinim sve dok se pravosnažnom presudom ne dokaže njegova krivica u krivičnom postupku⁴⁵⁰. U tom kontekstu, sud, ali i policija i tužilaštvo imaju obavezu da tretiraju okrivljenog kao nevinog čak i kada se započne istraga i kada se obezbede dokazi za podizanje optužnice. Ovo načelo štiti okrivljenog u krivičnom postupku, a kroz ovo načelo primenjuje se i načelo pravičnog suđenja. U tom smislu, ovo načelo čak uključuje i obavezu suda da samo u odnosu na dokaze razmotrene na suđenju utvrdi krivicu okrivljenog i sud ni na koji način ne može stvoriti uverenje o krivici okrivljenog iz drugih informacijama, koje mogu poticati van krivičnog postupka. Međutim, iako tumačenje okolnosti ide u prilog okrivljenom kada one ostanu sumnjive okolnosti, svakako imaju za cilj da okrivljenom ni na koji način ne otežaju procesni položaj i da se krivica zasniva na okolnostima koje nisu dovoljno dokazane, ali kao takve ostaju na sumnji, u ovom

⁴⁴⁸ Prof. Dr Azem Hajdari, Hyrje në Sistemin Ligjor në Kosovë str. 312.

⁴⁴⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR.04/L-123, član 5, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁵⁰ Prof. Dr Azem Hajdari, Hyrje në Sistemin Ligjor në Kosovë str. 312.

kontekstu ovo načelo - in dubio pro reo⁴⁵¹ obavezuje organe gonjenja da preuzmu sve potrebne radnje kako bi obezbedili dokaze da okolnosti ne ostanu na nivou sumnje, jer će u suprotnom takve okolnosti biti protumačene u korist okrivljenog.

Načelo materijalne istine - ovo načelo znači da rešavanje krivičnog predmeta mora dokazati sve relevantne činjenice u krivičnom predmetu u kojem se vodi krivični postupak⁴⁵². Šta podrazumevaju relevantne činjenice proizlazi iz svakog konkretnog predmeta koji će se rešavati u krivičnom predmetu čije je procesuiranje pokrenuto. Činjenice moraju biti potkrepljene dokazima koji se obezbeđuju u skladu sa odredbama krivičnog postupka, što znači da se činjenice mogu dokazati samo na osnovu zakonitih dokaza u krivičnom postupku. Sud, državni tužilac i policija koji učestvuju u krivičnom postupku dužni su da tačno i u potpunosti utvrde činjenice koje su važne za donošenje zakonite odluke.⁴⁵³

Načelo kontradiktornosti - podrazumeva da stranke u krivičnom postupku imaju jednako pravo da izraze svoje protivljenje stavovima druge strane u krivičnom postupku kako bi došle do cilja saznavanja materijalne istine, iznoseći ih kao stavove o konkretnom pitanju u krivičnom postupku, ili prikazivanjem stavova o jednom konkretnom pitanju u krivičnom postupku ili čak izražavanju stavova u celini, o krivičnom predmetu koji je u toku⁴⁵⁴. U tom kontekstu, stavovi stranaka ističu se na osnovu teza koje iznose pitanje o kome se sudi, potkrepljujući one teze u vezi s tumačenjem, odredbama, dokazima ili čak činjenicama, i na ovaj način uspevaju da pomognu sudu da dođe do potpune istinitosti materijala u sudskom postupku.

Direktno načelo - ovo načelo znači da sve činjenice koje mogu poslužiti za dokazivanje i donošenje sudske odluke treba da budu predmet preispitivanja na glavnom pretresu,⁴⁵⁵ istovremeno se ovaj princip sastoji u direktnom razmatranju svih dokaza koji mogu poslužiti za donošenje sudske odluke a koji se moraju ispitati direktno na glavnom pretresu. Ovo načelo ima visoku primenu na glavnom pretresu, pred prvostepenim sudom, dok se ovo načelo primenjuje u manjoj meri u sudovima koji odlučuju po pravnom leku, na raspravama sudskog veća, dok se nakon otvaranja glavnog pretresa na kome se odlučuje o pravnom leku, direktno načelo takođe primenjuje jednim delom, samo kada je reč o dokazima za koje se smatra da su preispitani ili da su pribavljeni novi dokazi.

Načelo jednakosti pred zakonom – ovo načelo ima dve funkcije u smislu krivičnog postupka. Ovo načelo sastoji se u obavezi organa da postupaju jednako prema svakom građaninu u krivičnom postupku, što znači da su svakom građaninu priznata zakonom propisana prava, i u krivičnom postupku⁴⁵⁶. Sa druge strane, u smislu stranaka koje neposredno učestvuju u krivičnom postupku, ovo je isprepletano sa jednakim pravima stranaka u postupku,⁴⁵⁷ što znači

⁴⁵¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR.04/L-123, član 3, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁵² Prof. Dr Azem Hajdari, Hyrje në Sistemin Ligjor ne Kosovë str. 313.

⁴⁵³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR.04/L-123, član 7, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁵⁴ Prof. Dr Azem Hajdari, Hyrje në Sistemin Ligjor ne Kosovë str. 313

⁴⁵⁵ Prof. Dr Azem Hajdari, Hyrje në Sistemin Ligjor ne Kosovë str. 313

⁴⁵⁶ Prof. Dr Azem Hajdari, Hyrje në Sistemin Ligjor ne Kosovë str. 313

⁴⁵⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR.04/L-123, član 9, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

da je strankama u krivičnom postupku priznato pravo da podnose predloge za dokaze podjednako, bez obzira na to da tužilac, okrivljeni ili njegov branilac ili žrtva i zastupnici žrtve, koji svi imaju jednako pravo u krivičnom postupku da podnose krivične prijave i podnose predloge za pribavljanje određenih dokaza.

Načelo javnosti - ovo načelo znači da se glavni pretres i krivični predmet moraju ispitati u prisustvu javnosti,⁴⁵⁸ što znači da se javnosti daje mogućnost da direktno učestvuje u sudskim raspravama, da u potpunosti sasluša pitanja čije je rešavanje pokrenuto u krivičnom postupku pred sudom. Takav princip ima za cilj da javnost sa svoje tačke gledišta proceni proces koji je sud primenio, a takođe može poslužiti i kao način da se obezbedi poverenje u pravosuđe, ali ne samo. Načelo javnosti sudskog rada znači i mogućnost učešća društva u sudskim postupcima, istovremeno se takvo načelo iz zakonom utvrđenih razloga ne može primeniti. Međutim, određeni krivični postupci, kao što su postupci za maloletnike, uvek isključuju načelo sudske javnosti, ili krivični postupci koji se vode za određena krivična dela, kao što su dela protiv seksualnog integriteta, isključuju načelo javnosti prilikom njihovog preispitivanja. Takođe, kada sud nađe razumne razloge, načelo javnosti može biti ograničeno samo na preduzimanje bilo koje procesne radnje.

I. Nadležnost

Nadležnost podrazumeva ovlašćenja organa da preduzme određenu procesnu radnju, u protivnom bi se smatralo da preduzeta radnja ne može biti pravno valjana zbog nedostatka zakonskog ovlašćenja državnog organa.

Zakonik o krivičnom postupku je definisao nadležnost; mesnu, stvarnu i funkcionalnu.

Mesna nadležnost - označava nadležnost suda na području krivičnog dela. Zakonik propisuje da mesna nadležnost u principu pripada sudu na čijem području je krivično delo izvršeno ili je krivično delo pokušano ili na čijem području je nastupila posledica⁴⁵⁹. Ako je krivično delo izvršeno ili pokušano ili su posledice tog dela nastupile na području koje pokriva više sudova ili na granici ovih područja, sud koji prvi pokrene postupak u odgovoru na zahtev ovlašćenog tužioca biće nadležan. U ovom kontekstu pogledajte zakonske odredbe koje isključuju svaku mogućnost sukoba nadležnosti između sudova.

Zakonik o krivičnom postupku prepoznaje dve okolnosti isključive mesne nadležnosti, jedna okolnost je kada je krivično delo izvršeno u avionu, kada je isključivo mesno nadležan Osnovni sud u Prištini. Zakonik takođe predviđa da je u slučajevima stvaranja odeljenja za postupanje u određenim krivičnim delima, nadležno da u tim delima sudi odeljenje koje je stvoreno. U ovom slučaju, isključivu mesnu nadležnost trenutno ima Posebno odeljenje koje je osnovano pri Osnovnom sudu u Prištini.

Zakonik takođe predviđa da kada je krivično delo izvršeno putem medija nadležan je sud u mestu štampanja, dok kada mesto štampe nije poznato onda je sud na mestu gde se takve

⁴⁵⁸ Prof. Dr Azem Hajdari, Hyrje në Sistemin Ligjor ne Kosovë str. 313

⁴⁵⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR.04/L-123, član 29, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

informacije dele ostaje nadležan. Dok je za slučajeve u kojima je prema zakonu odgovoran autor koji je objavio informacije, nadležan sud u mestu prebivališta ili mesta boravka autora. Nadležnost se takođe shodno primenjuje kada je delo počinjeno putem radija ili televizije ili drugim načinom objavljivanja informacija.

Sporadni kriterijum mesne nadležnosti podrazumeva određivanje nadležnosti u slučajevima kada je nepoznato područje na kome je krivično delo izvršeno ili pokušano ili su nastupile posledice, ili ako delo nije izvršeno na području Kosova, onda je nadležan sud na području prebivališta ili boravka osumnjičenog. Kada se nadležnost utvrđuje prema mestu prebivališta ili boravka, onda čak i ako se sazna područje na kome je krivično delo počinjeno, ostaje nadležan sud koji je pokrenuo postupak prema kriterijumu mesta prebivališta ili boravka osumnjičenog.

Takođe, kada nije poznato područje na kome je izvršeno krivično delo i kada nije poznato prebivalište ili boravište osumnjičenog, nadležan je sud u kom je osumnjičeni uhapšen.

Mesna nadležnost za suđenje u prekograničnim krivičnim delima - Ako osumnjičeni izvrši krivično delo i na Kosovu i izvan Kosova, nadležan je sud koji je nadležan za krivično delo izvršeno na Kosovu⁴⁶⁰.

Naložena mesna nadležnost - Ako se ne može ustanoviti koji je sud mesno nadležan da sudi u jednom krivičnom predmetu, Vrhovni sud Kosova određuje jedan od stvarno nadležnih sudova pred kojim će se voditi postupak

Stvarna nadležnost - podeljena je unutar nivoa suda u zavisnosti od odeljenja koja funkcionišu u sudu⁴⁶¹. Zakonske odredbe propisuju dva pravna akta za stvarnu nadležnost suda. Zakonik o krivičnom postupku klasifikovao je krivična dela koja spadaju u stvarnu nadležnost Odeljenja za teška krivična dela, ali i zakon o sudovima svojim odredbama definiše stvarnu nadležnost odeljenja u okviru osnovnih sudova, ali i ovo proširenje stvarne nadležnosti je učinjeno. čak i na nivou Apelacionog suda, kao drugostepenog suda. Takođe, stvarna nadležnost Specijalnog odeljenja propisana je samo u okviru zakonskih odredaba Zakona o sudovima.

Funkcionalna nadležnost - podrazumeva nadležnost sudije da odlučuje, dakle u zavisnosti od stvarne nadležnosti, istovremeno se utvrđuje i funkcionalna nadležnost⁴⁶². Odeljenje za teška krivična dela čini sudsko veće sastavljeno od troje sudija koji moraju doći iz Odeljenja za teška krivična dela. U opštem odeljenju odlučuje sudija pojedinac koji treba da bude sudija iz opšteg odeljenja. Iako zakonske odredbe jasno definišu kako se sudije dodeljuju u sklopu odeljenja, kada sudija iz opšteg odeljenja učestvuje u sudskom veću odeljenja za teška krivična dela, ovo se smatra dodeljivanjem sudije za određeni predmet, pa je u ovom kontekstu na predsedniku

⁴⁶⁰ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 33, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁶¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 22,23,24,25, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁶² Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 22, 25 stav 2 i 3, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

suda da imenuje sudije u odeljenjima i kad god odredi jednog sudiju odlukom da učestvuje u sudskim većima, ovo se smatra dodeljivanjem za učešće u suđenju u određenom krivičnom predmetu.

Dodeljivanje nadležnost i rešavanje sukoba nadležnosti – Dodeljivanje ili delegiranje nadležnosti znači prenos krivičnog predmeta u mesnu nadležnost drugog suda. Nasuprot tome, mesna nadležnost se nikada ne može delegirati u smislu stvarne nadležnosti, kada je reč o sastavu sudskog veća za dela u kojima su nadležni da odlučuju. Dok se sukob nadležnosti pojavljuje bilo kada dva suda tvrde da imaju mesnu nadležnost što se u teoriji shvata kao pozitivan sukob nadležnosti, ili čak i kada nijedan sud ne tvrdi da je mesno nadležan da postupa u krivičnom predmetu, u teoriji ovo vrsta sukoba nadležnosti se smatra negativnim sukobom nadležnosti.

Zakonik propisuje da, kada sud smatra da je mesno nenadležan, on mora doneti rešenje o nenadležnosti, a onda kada rešenje postane pravosnažno, krivični predmet ustupa mesno nadležnom sudu.

Kada iz činjeničnih ili pravnih razloga krivični predmet ne može voditi mesno nadležan sud, predsednik suda može ustupiti dati krivični predmet ogranku osnovnog suda za vođenje krivičnog predmeta. Međutim, u slučajevima kada se krivični predmet ne može ustupiti nijednom ogranku mesno nadležnog suda i kada se iz činjeničnih ili pravnih razloga ne može rešiti krivični predmet, predsednik suda se obraća bilo kom osnovnom sudu da primi krivični predmet na rad. Ovde nailazimo na neku vrstu sporazumnog ustupanja nadležnosti sudskih organa. U slučaju da nijedan od sudova ne prihvati, u roku od 10 dana mora se obavestiti Apelacioni sud, a Apelacioni sud odlukom imenuje sud nadležan za vođenje krivičnog predmeta⁴⁶³.

Pre donošenja presude o sukobu nadležnosti mora se pribaviti mišljenje postupajućeg tužioca tog suda, mišljenje oštećenog, mišljenje okrivljenog ili njegovog branioca. Protiv rešenja kojim je utvrđena nadležnost nije dozvoljena žalba.

Jedna okolnost koju treba uzeti u obzir je da Zakonik ne dozvoljava da se sud proglasi mesno nenadležnim kada optužnica postane pravosnažna. Iako Zakonik ne sadrži odredbu koja pojašnjava kada se smatra da je optužnica postala pravosnažna, iz okolnosti treba shvatiti da optužnica postaje pravosnažna u trenutku kada krivični predmet pristupi fazi glavnog pretresa.

II Stranke u krivičnom postupku

Zakonik propisuje da su stranke u krivičnom postupku državni tužilac, okrivljeni i oštećeni. Uprkos svojstvu stranke, zakonik je takođe utvrdio da se okrivljeni ne smatra strankom za

⁴⁶³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 37 i 38, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

krivično delo „Davanje lažne izjave“.⁴⁶⁴ Istovremeno, član 218 Zakonika je definisao uslov za oštećenu stranu, i kada se može kvalifikovati kao stranka u krivičnom postupku. Ova odredba izričito propisuje obavezu suda da se oštećeni ne smatra strankom kada nije podneo izjavu o šteti, pa se u tom smislu oštećeni kvalifikuje kao stranka u postupku samo kada podnese izjavu o šteti. Sa druge strane, zakonske odredbe takođe priznaju branioca kao aktera u krivičnom postupku, međutim on se ne kvalifikuje kao stranka u krivičnom postupku, već ima pravo da zastupa stranku, što znači da će prava koja bi stranka ostvarila u krivičnom postupku kroz pravno zastupanja ostvaruje branilac u postupku.

a). *Državni tužilac* – Tužilaštvo je izgrađeno na osnovu zakona o državnom tužilaštvu⁴⁶⁵. U okviru tužilaštva postoje državni tužilac, apelaciono tužilaštvo, specijalno tužilaštvo i osnovna tužilaštva. Tužilac u Osnovnom tužilaštvu deluje na određenom području koje pokriva osnovni sud, u okviru ogranaka tog suda i u okviru relevantnih odeljenja tog suda. Specijalno tužilaštvo mesno je nadležno na nacionalnom nivou i ima obavezu da zastupa sve krivične predmete u Specijalnom odeljenju Osnovnog suda u Prištini. Apelaciono tužilaštvo deluje pred Apelacionim sudom i pokriva područje cele zemlje. Dok Državno tužilaštvo postupa pri Vrhovnom sudu Kosova za predmete u kojima sudi Vrhovni sud Kosova.

Tužilac kao stranka u krivičnom postupku ima zakonska ovlašćenja koja se odlikuju isključivo krivičnim gonjenjem okrivljenih, u ovom kontekstu preduzima radnje radi otkrivanja krivičnih dela, prikupljanja dokaza u smeru krivičnog dela i u smeru okrivljenog, precizira ko je počinitelj krivičnog dela, kako bi osigurao dokaze tužilac pokreće istražni postupak kada proceni da postoji osnovana sumnja za krivično delo. Takođe tužilac podiže optužnicu i zastupa optužnicu na mesno i stvarno nadležnom sudu, takođe podnosi pravni lek za odlučivanje suda koji je nadležan za razmatranje pravnih lekova. Dakle tužilac je, kao stranka u krivičnom postupku, istovremeno dužan da strogo poštuje zakonske odredbe i da istovremeno primeni svaku odredbu za delotvorno krivično gonjenje okrivljenih u krivičnom postupku.

b) *Okrivljeni* – stranka u krivičnom postupku podrazumeva i lice koje je pokrenulo ili vodi krivični postupak⁴⁶⁶. Iako postoji početak ili razvoj krivičnog postupka, zakonik je propisao niz prava prema okrivljenom u zavisnosti od toga u kojoj je fazi krivičnog postupka, uprkos nekim osnovnim pravima koja se smatraju minimalnim pravima, koja mu se priznaju tokom svih faza krivičnog postupka. Okrivljenom se priznaje pravo da u bilo kojoj fazi krivičnog postupka bude obavешten o optužbi za koju se tereti (treba imati na umu da policija često uzima okrivljenog za osumnjičenog, ali da u toj fazi ne postoji formalna optužba, stoga značenje obavешtenja uz optužbu ima veze sa činjeničnim okolnostima za koje se pojedinac tereti kao osumnjičeni, za suštinu okolnosti na koje se sumnja), on ima pravo da predloži izvođenje dokaza u svoju odbranu, mora biti obavешten o svom pravu da ćuti i ne odgovara u vezi sa krivičnim delom koje mu se stavlja na teret, pa čak i da ćuti ako sebe ili svoju rodbinu može

⁴⁶⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 19, stav 1, tačka 15, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁶⁵ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 46, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁶⁶ Prof. Dr Azem Hajdari, *Hyrje në Sistemin Ligjor ne Kosovë* str. 320

da izloži ozbiljnoj šteti ili sramu, pravo da angažuje branioca u krivičnom postupku kao i pravo da ako nije u prilici da angažuje branioca, ako ispunjava zakonom propisane uslove, ostvari odbranu o javnom trošku, ali i pravo i obavezu angažovanja odbrane, kada je odbrana obavezna. Dok okrivljeni takođe ostvaruje neotuđiva prava u svakoj fazi postupka, na njega se ne može uticati niti dovesti u takvo stanje da se na njega može uticati u slučaju ispitivanja putem droge, hipnoze, zlostavljanja, umora, fizičke intervencije ili drugih oblika koji nisu dozvoljeni zakonom, obećavajući mu bilo koju korist koja nije dozvoljena zakonom, oslabiti mu pamćenje ili sposobnost pamćenja. Okrivljeni takođe ima pravo da svedoči, daje predloge za ispitivanje, postavlja pitanja, predlaže dokaze, koristi pravne lekove protiv sudskih odluka ili iznosi prigovore na odluke tužioca.

c) *Oštećeni* - oštećeni u krivičnom postupku je svako lice kome je lično ili imovinsko pravo povređeno ili ugroženo krivičnim delom⁴⁶⁷. U tom smislu može biti oštećena osoba koja je samo ugrožena takvim pravom, a ovde se opasnost uglavnom izaziva krivičnim delima sa apstraktnom opasnošću. Oštećeni u krivičnom postupku ima pravo da ga organi gonjenja tretiraju sa poštovanjem i dostojanstvom, da ga obaveste da se smatra oštećenim u krivičnom postupku, takođe ima pravo da bude obavешten da može podneti izjavu o šteti i da zahteva naknadu štete, kada se krivično delo goni po predlogu, upoznaje se da može dati predlog za krivično gonjenje. Oštećeni takođe ima pravo da traži od tužioca da pribavi određene dokaze, a na ročištu da predlaže dokaze, predlaže svedoka, postavlja pitanja i traži pojašnjenja. Oštećeni takođe ima pravo da angažuje zastupnika, a u slučajevima kada ne angažuje zastupnika, obavешtava se da ima pravo da ga zastupnik žrtava zastupa u krivičnom postupku, ali može zastupati i sebe. Oštećeni takođe ima pravo da formalno ili neformalno zatraži od tužioca da zatraži produženje pritvora. Oštećeni ima pravo uvida u spise predmeta i ako mu tužilac uskrati ovo pravo, može izjaviti žalbu na odluku tužioca sudiji za prethodni postupak.

d). *Branilac* – se u krivičnom postupku ne smatra strankom, već branilac nakon angažovanja ima sva procesna prava koja ima i sam okrivljeni, osim nekog prava koje je rezervisano za okrivljenog, u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku. Konkretno, branilac pomaže okrivljenom u krivičnom postupku svojim profesionalnim znanjem o krivičnom i procesnom pravu, da brani navode okrivljenog u postupku, ali istovremeno da svaki put u postupku obezbedi da se okrivljenom ne povrede njegova zakonska prava⁴⁶⁸. On ima pravo na slobodnu komunikaciju sa okrivljenim i takođe ima pravo da bude blagovremeno obavешten o procesnim radnjama koje će biti preduzete da bi učestvovao u tim radnjama, da prima i pregleda dokaze i spise krivičnog predmeta.

Oblici angažovanja branioca - Zakonik poznaje tri oblika angažovanja branioca, a) Putem ovlašćenja kojim ga je sam okrivljeni ili neko od njegovih bliskih srodnika ovlastio da ga brani u krivičnom postupku u kome je pokrenuta istraga ili čak tokom čitavog krivičnog postupka,

⁴⁶⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 19, stav 1, tačka 7, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁶⁸ Prof. Dr Azem Hajdari, *Hyrje në Sistemin Ligjor në Kosovë* str. 321

b). Branilac u slučajevima obavezne odbrane kao i sama obavezna odbrana, predviđeni su u sledećim slučajevima: 1. od prvog saslušanja ako je okrivljeni nem, gluv ili pokazuje znake duševnog oboljenja ili duševne poremećenosti zbog čega nije u stanju da se sam uspešno brani 2. na saslušanju za sudski pritvor i sve vreme dok se nalazi u sudskom pritvoru; 3. od podizanja optužnice, za krivično delo za koje je propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje deset (10) godina (ovo ne treba uzeti za minimalnu kaznu od 10 godina zatvora); 4. za postupak po vanrednim pravnim lekovima ako je okrivljeno lice nemo, gluvo ili pokazuje znake duševnog oboljenja ili druge duševne poremećenosti ili kada mu je izrečena doživotna kazna zatvora; i 5. u svim slučajevima kada okrivljeno lice traži sklapanje sporazuma o priznanju krivice za krivično delo za koje je zaprećena kazna zatvora od najmanje jedne (1) godine, okrivljena mora zastupati branilac. U slučajevima neangažovanja odbrane, kada je odbrana obavezna za okrivljenog, organ koji vodi postupak mora angažovati branioca po službenoj dužnosti. Neangažovanje branioca kada je odbrana obavezna može ugroziti zakonitost dokaza u krivičnom postupku, kao i, c). Branilac o javnom trošku ,angažovanje po ovoj pravnoj osnovi podrazumeva da okrivljeni mora ispuniti određene zakonske uslove da bi mogao ostvariti koristi angažovanja branioca o javnom trošku. Branilac o javnom trošku se uključuje u dve situacije, 1. Kad ne postoje okolnosti u kojima je odbrana obavezna i kada je zaprećena kazna za krivično delo za koje se okrivljeni tereti, kazna zatvora do 8 godina, 2. Kada je u interesu pravde, zbog zaprećene kazne za krivično i okrivljeni nije finansijski sposoban da plati troškove svoje odbrane⁴⁶⁹.

- **Kvalifikacije za angažovanje branioca u postupku** - Branilac u krivičnom postupku može biti advokat registrovan pri Advokatskoj komori Kosova⁴⁷⁰. Međutim, pripravnik može da zameni advokata u krivičnom postupku u konkretnom slučaju da pruži stručnu pomoć okrivljenom, dok kad je za krivično delo predviđena kazna zatvora do 5 godina, pripravnik mora da ima položen pravosudni ispit da bi pružanje stručne pomoći okrivljenima bilo legitimno.

- **Odricanje od prava na branioca i angažovanje nekoliko branilaca** - Okrivljeno lice može da se odrekne prava na angažovanje branioca, izuzev u slučajevima kada je odbrana obavezna. Maloletnik protiv koga je pokrenut pripremni postupak se može odreći prava na pomoć branioca uz saglasnost roditelja ili staratelja. Lica koja pokazuju znake duševnog oboljenja ili nesposobnosti ne mogu se odreći svog prava na pomoć branioca. Okrivljeni može angažovati najviše tri branioca, ali će se samo jedan od njih smatrati glavnim braniocem u vođenju pretresa u postupku⁴⁷¹.

⁴⁶⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 53,57 i 58, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁷⁰ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 54, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁴⁷¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 53, stav 3 i 4, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

- **Razrešenje i povlačenje branioca** - kada je imenovan branilac, i kada okrivljeni sam angažuje branioca po punomoćju, onda se postavljeni branilac smatra razrešenim.

Branilac može biti razrešen i na zahtev postavljenog branioca, kada za to postoje opravdani razlozi. Kad okrivljeni smatra da branilac ne obavlja svoj posao, može zatražiti razrešenje branioca, i da predsednik suda odlukom smeni branioca i postavi drugog. Razlika između razrešenja branioca i opoziva punomoćja je u tome što okrivljeni može u bilo koje vreme i iz bilo kog razloga opozvati punomoćje za angažovanje branioca, dok razrešenje postavljenog branioca podrazumeva i potrebu da se obrazloži razlog razrešenja. Međutim, razrešenje ne stupa na snagu sve dok okrivljenom nije dodeljen branilac ili dok on / ona nakon razrešenja ne angažuje drugog branioca.

Povlačenje branioca može se izvršiti i kada je postavljen, što znači da branilac ne prihvata zadatak koji mu je poverio organ koji ga je postavio za branioca. Povlačenje treba razmotriti samo kada branilac saopšti neprihvatanje dužnosti postavljenog branioca, uprkos ovom povlačenju, čak i ako je saopšteno, on je dužan da deluje sve dok okrivljeni sam ne angažuje branioca ili dok ne bude mu se ne dodeli drugi branilac po službenoj dužnosti, imajući u vidu da u suprotnom povlačenje nema zakonsku snagu⁴⁷².

⁴⁷² Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 59 i 60, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

GLAVA – II –

PRETKRIVIČNE RADNJE I FAZE KRIVIČNOG POSTUPKA

POČETNE POLICIJSKE RADNJE

Pre pokretanja krivičnog postupka u smislu odredaba krivičnog postupka, zakonik je utvrdio da se neke radnje koje je ovlašćeno da preduzima policija smatraju pretkrivičnim radnjama, što podrazumeva da ne spadaju u kategoriju istražnih radnje koje prema zakonskim odredbama odobrava državni tužilac. Uprkos činjenici da policija ima takva ovlašćenja za preduzimanje takvih pretkrivičnih radnji ista mora striktno poštovati zakonske odredbe, kao i standarde postavljene Zakonikom o krivičnom postupku, kako u pogledu održavanja javnog reda, tako i u pogledu prava osumnjičenih koja mogu postojati i koja su zagantovana Zakonikom o krivičnom postupku, dok su ta prava često takođe standard kategorije ustavnih prava, stoga policija uprkos tome da u ovoj fazi možda nije ovlašćena za određene procesne radnje od strane tužioca (jer kad tužilac ovlašćuje istovremeno i nadzire sprovođenje tih radnji), oni su dužni da preduzmu radnje za koje su ovlašćeni da preduzmu u skladu sa zakonskim odredbama vodeći računa da ne povrede prava osumnjičenog ali i oštećenog i istovremeno održavaju javni red u slučaju preduzimanja tih radnji.

a). *Radnje policije koje su ovlašćene zakonikom* - u svakom slučaju kada primi informaciju, policija preduzima radnje kako bi se utvrdilo da li postoji osnovana sumnja na krivično delo. U ovom slučaju policija preduzima određene zakonske radnje kako bi pronašla izvršioca, zaustavila izvršioca ili sprečila izvršioca u bekstvu, ali i preduzela radnje kako bi osigurala tragove krivičnog dela i sačuvala te tragove kao i kako bi pronašla stvari iz krivičnog dela koje mogu poslužiti kao dokaz, ali i prikupila informacije koje se mogu koristiti u postupku.

Zakonik je konkretno definisao ovlašćenja policije, koja su definisana u članu 70, a to su da: a) ima pravo da prikuplja informacije od lica - to znači sve informacije koje mogu dovesti do otkrivanja dela, dokaza ili izvršioca, stoga informacije moraju biti važne za ova tri aspekta; b) ima pravo da vrši privremeni pregled lica, vozila i prtljaga - ovde treba imati u vidu da policija nema ovlašćenja da vrši detaljne preglede i mesta na koja nemaju vizuelni pogled i koja se sastoji u činjenici da se ne sme ugroziti privatnost nijednog lica od strane policije u preduzimanju takve mere pregleda; c) može ograničiti određena kretanja u određenim područjima kada smatra da je takva radnja hitno potrebna; d) ima pravo da preduzme radnje radi utvrđivanja identiteta predmeta i ljudi - ove se vrši kroz poseban postupak kada će to biti razjašnjeno u posebnim postupcima prema ZKP-u; e) ima pravo da organizuje pretres kako bi saznala lokaciju pojedinca ili predmeta koji se traži poslatom poternicom - ova policijska radnja je moguća u određenim okolnostima, kao što je radnja pretresa kada se osumnjičeni uhvati na delu i tokom gonjenja se može izvršiti pretres kako bi se zadržao izvršilac, ali poternica u ovoj fazi postupka može imati smisla samo u pogledu međunarodne poternice izdate od strane drugih država i organizacija, kao što su Interpol ili Europol, jer prema ZKP-u u ovoj fazi postupka ne može postojati poternica ako nije pokrenut krivični postupak, osim u slučajevima

kada je poternica naložena jer traženo lice odslužuje kaznu ili je pod merom obaveznog lečenja kojem se ograničava sloboda; f) ima pravo da u prisustvu odgovornog lica pretrese određene objekte i prostorije javnih organa i da pregleda određene dokumente koji im pripadaju - u javnim ustanovama policija ima pravo pretresa jer to ne krši nikakvo pravo na privatnost stoga se i sprovodi ovo zakonsko ovlašćenje i takođe ima pravo da pregleda te dokumente; g) ima pravo da oduzme krijumčarenu robu ili predmete koji mogu poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku, osim kada je takvo oduzimanje potreban nalog - u svakom slučaju policija ima pravo da oduzme krijumčarene predmete ili predmete koji mogu poslužiti kao dokaz, ali ne i kada je potreban nalog, a nalog je potreban kada postoji policijska interakcija prema nadležnosti tužilaštva; h) ima pravo da obezbedi fizički pregled oštećenog osim u slučajevima kada je potreban nalog za takav pregled - policija ima pravo da koristi svu medicinsku dokumentaciju, ali i da pošalje oštećenog na pregled radi utvrđivanja bilo kakvih povreda; i) ima pravo da pribaviti i prikupi dokaze, kao i pošalje na laboratorijsko ispitivanje takve dobijene tragove - ti se tragovi razmatraju u praksi kako bi se dokazalo, npr. izdvajanje DNK profila iz pronađenog traga ili konstatovalo da li trag kao takav je trag krvi ili nije, stoga policija prilikom slanja takvih tragova to čini u cilju utvrđivanja određenih činjenica koje mogu poslužiti u nastavku krivičnog postupka; j) policija ima pravo da ispita osumnjičenog ili svedoka - ispitivanje se može obaviti u odnosu na delo i okolnosti dela, izvršioca ili u odnosu na bilo koji dokaz koji je pronađen.⁴⁷³

b). **Krivična prijava** - u formalnom procesnom smislu, prijava predstavlja dopis kojim se prijavljuje krivično delo ili izvršilac krivičnog dela. Odredbama Zakonika o krivičnom postupku nije precizirano šta krivična prijava treba da sadrži, mada iz prakse krivična prijava treba da sadrži barem ove podatke: podnosioca krivične prijave, organ kome je upućena, tok činjenica pod kojima se smatra da je se desilo određeno krivično delo, obrazloženje na čemu su utemeljene činjenice događaja. Zakonik o krivičnom postupku predviđa tri kategorije podnošenja krivične prijave, i to: 1. Krivičnu prijavu javnih subjekata; 2. Krivičnu prijavu drugih lica; 3. Krivičnu prijavu policije.

- **Krivična prijava javnih subjekata** - Prema Zakoniku o krivičnom postupku, ova obaveza javnih organa nije diskreciono pravo već je imperativni zakonski zahtev jer odredba naglašava da su javni organi dužni da podnesu krivičnu prijavu kada primete da je izvršeno krivično delo. Takođe, javni organi su dužni da prilože dokaze uz krivičnu prijavu i preduzmu mere za očuvanje tragova krivičnog dela. Prijave koje podnose javni organi se upućuju tužiocu, koji ima mogućnost da započne istragu kada smatra da postoji osnovana sumnja ili da zatraži prikupljanje dodatnih podataka o navodnom delu ili izvršiocu i nakon što policija obezbedi podatke, tužilaštvo je dužno da ponovo oceni da li postoji osnovana sumnja za pokretanje istrage ili ne postoji takva sumnja.⁴⁷⁴

- **Krivična prijava lica** - Krivična prijava lica ima nekoliko kategorija prema odredbama Zakonika. Prvo, svako lice ima pravo da prijavi krivično delo koje se goni po službenoj

⁴⁷³ Zakon o krivičnom postupku Kosova, br. 04/L-123, član 70, Službeni list br. 37/2012 od 28.12.2012.

⁴⁷⁴ Zakon o krivičnom postupku Kosova, br. 04/L-123, član 78, Službeni list br. 37/2012 od 28.12.2012.

dužnosti. Ali u isto vreme svako lice je dužno je da prijavi krivično delo kada neprijavljanje krivičnog dela predstavlja krivično delo.⁴⁷⁵

Za kategorije lica koja mogu biti socijalni i zdravstveni radnik, nastavnik, vaspitač i ostala lica koja obavljaju poslove u vezi sa maloletnicima, oni su u svakom slučaju dužni da podnesu krivičnu prijavu kada postoji razumna sumnja da je dete - maloletnik žrtva krivičnog dela, posebno kada postoji osnovana sumnja da je dete žrtva krivičnog dela protiv seksualnog integriteta. Kada se krivična dela gone na predlog oštećenog ili se za to mora dobiti dozvola javnog organa, tužilac je dužan da traži takvu saglasnost ili dozvolu. Međutim, kada je slučaj hitne prirode, tužilac može dobiti saglasnost oštećenog ili javnog organa, tada može postupiti, ali mora u roku od 48 sati dobiti pismenu saglasnost ili dozvolu organa.

- **Krivična prijava policije** - policija je dužna da podnese krivičnu prijavu za sva krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti na osnovu podataka i dokaza koje je prikupila za svako krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti. Policija je dužna da uz krivičnu prijavu dostavi sve dokaze, skice i tragove koje je obezbedila. Policija dostavlja krivičnu prijavu sa svim dokazima nadležnom tužiocu.⁴⁷⁶

C. Oblici podnošenja krivične prijave - Krivična prijava se mora podneti nadležnom državnom tužiocu.⁴⁷⁷ Zakonik priznaje oblike podnošenja prijave u pisanoj formi, putem tehničkih sredstava komunikacije ili čak i usmeno. Ako je krivična prijava podneta usmeno, tužilac drži zapisnik i to će se smatrati krivičnom prijavom, dok u ovom slučaju lice koje je podnelo prijavu biće upozoreno na posledice podnošenja lažne krivične prijave, dok kada se prijava podnese drugim sredstvima komunikacije, kao što je telefonom ili putem drugih sredstava, onda se sastavlja službena zabeleška. U praksi lica neprekidno policiji podnose krivične prijave što je uvek greška budući da krivičnu prijavu lica policija ne bi trebala da prihvati jer se ta prijava mora podneti državnom tužiocu. Zbog ove pogrešne prakse, policija često zatim preduzima radnje, čak i ispituje bilo svedoke ili osumnjičene u toj fazi, što opet nisu radnje u skladu sa zakonikom o postupku jer prema članu 70. Zakonika o postupku policija preduzima radnje samo za dela koja se gone po službenoj dužnosti i za koja je dobila informacije o delu. Još jedan praktičan problem koji se javlja u krivičnim prijavama koje policija podnosi tužilaštvu, uprkos činjenici da je policija u stalnoj komunikaciji sa tužiocem i koordiniše aktivnosti u fazi kada policija postupa, jeste činjenica kvalifikacije krivičnog dela, za šta policija nema ovlašćenja da odredi kvalifikaciju dela za koje se smatra da je izvršeno, jer je dovoljno razjasniti događaj činjenicama, što policija navodi u opisu u prijavi, a u toj fazi tužilaštvo je jedini ovlašćeni organ koji određuje kvalifikaciju dela prema okolnostima činjenica i dokaza koji stvaraju osnovanu sumnju u toj fazi postupka.

D). Ovlašćenja tužioca nakon prijema krivične prijave - tužilac ima nekoliko proceduralnih mogućnosti koje može preduzeti prilikom prijema krivične prijave i koje su kao takve u punoj

⁴⁷⁵ Zakon o krivičnom postupku Kosova, br. 04/L-123, član 79, Službeni list br. 37/2012 od 28.12.2012.

⁴⁷⁶ Zakon o krivičnom postupku Kosova, br. 04/L-123, član 81, Službeni list br. 37/2012 od 28.12.2012.

⁴⁷⁷ Zakon o krivičnom postupku Kosova, br. 04/L-123, član 80, Službeni list br. 37/2012 od 28.12.2012.

nadležnosti tužioca koji nakon ocenjivanja podataka iz krivične prijave i nakon analize dokaza iznesenih u krivičnoj prijavi, i nakon ocenjivanja istih, rešenjem može:

Odbaciti krivičnu prijavu ako smatra da ne postoji razumna sumnja da je izvršeno krivično delo; period zastarevanja za to krivično delo je istekao; krivično delo je obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem; osumnjičeno lice štiti imunitet, a odricanje nije moguće ili ga odgovarajući organ nije izvršio; ili postoje druge okolnosti koje isključuju gonjenje.⁴⁷⁸

Tužilac je dužan da doneto rešenje dostavi oštećenom u roku od 8 dana, ovo predstavlja obavezu za tužioca. Ovo pravo oštećenog je važno jer može pokrenuti pravni postupak za imovinskopravni zahtev ako smatra da je pretrpeo štetu.

U slučaju kada tužilac smatra da podaci iz prijave i dokazi koji potkrepljuju prijavu ne stvaraju razumnu sumnju, on može zatražiti od policije da obezbedi dodatne informacije tako što će pismeno ovlastiti policiju i precizirati konkretne radnje koje policija treba da preduzme, ako u roku od 30 dana od prijema dodatnih podataka tužilac ne pokrene istragu, mora da odbaci krivičnu prijavu, u skladu sa članom 83. stav 5 Zakona o krivičnom postupku.

Kada tužilac razmotri prijavu i oceni da nema potrebe za obezbeđivanjem dodatnih podataka i kada smatra da postoji osnovana sumnja, započinje istragu rešenjem. Ali i kada je zatražio obezbeđivanje dodatnih podataka i nakon što su te podaci obezbeđeni i ako oceni da sa dodatnim podacima postoji dovoljna osnova za opravdanu sumnju, tada rešenjem pokreće istragu.

⁴⁷⁸ Zakon o krivičnom postupku Kosova, br. 04/L-123, član 82, Službeni list br. 37/2012 od 28.12.2012.

POD-GLAVA I

TAJNE TEHNIČKE MERE ISTRAGE I NADZORA U KRIVIČNOM POSTUPKU

POJAM I KARAKTERISTIKE TAJNIH TEHNIČKIH MERA POSMATRANJA I ISTRAGE U KRIVIČNOM POSTUPKU

Zakonik o krivičnom postupku Kosova ne definiše pojam tajnih tehničkih mera istrage i nadzora, ali je zakonodavac u ovom zakoniku posebno definisao mere tako što je izričito odredio da se mere navedene u tački 1 do tačke 12 člana 87. Zakonika o krivičnom postupku smatraju tajnim ili tehničkim merama istrage i nadzora. Ove mere se nazivaju “tajne” jer se njihova primena i izvršenje vrši bez znanja lica koja su predmet ovih mera, da se nad njima primenjuju tajne mere.

U literaturi se ove mere nazivaju i *posebne istražne mere*, dok ih drugi autori opisuju i kao sredstva za traženje dokaza kojima se može doći do otkrivanja krivičnih dela i koje bi trebalo koristiti u slučajevima kada se njima otkrivaju krivična dela koja se veoma teško mogu otkriti zbog njihove prirode.⁴⁷⁹

Zakonik o krivičnom postupku u *tajne tehničke mere istrage i nadzora* uključuje sve mere navedene u članu 87, ne deleći mera koje se ostvaruju putem aktivnosti elektronske komunikacije, mere koje su u nekim zemljama obuhvaćene posebnim zakonom, kao što je npr. Zakon o presretanju telekomunikacija (UK) čiji su glavni cilj uputstva o procedurama koje se moraju poštovati pre početka presretanja komunikacija u odnosu na druge mere koje se primenjuju bez uključivanja pružalaca telekomunikacionih usluga, kao što je npr. obelodanjivanje finansijskih podataka, tajna istraga, tajni fotografski ili video nadzor itd.⁴⁸⁰

Glavni faktor koji dovodi do opšte zabune u vezi sa pitanjem zakonitog presretanja telekomunikacija na Kosovu je nedostatak standardne definicije u zakonodavstvu koje uređuje ovo pitanje. Prema Zakoniku o krivičnom postupku, istrage koje sprovode telekomunikacione službe dele se na: (1) *snimanje telefonskih poziva*, (2) *presretanje telekomunikacija*, (3) *presretanje komunikacija putem računarske mreže*.⁴⁸¹ Ove mere ili na drugi način tajne istražne mere su poznate i kao posebne istražne radnje, posebne tehnike, istrage, i predviđene su u savremenom zakonodavstvu o krivičnom postupku.⁴⁸²

⁴⁷⁹ Sina Darjel, Përgjimi dhe Shteti Ligjor: Aspekti kushtetues i këtij fenomeni, Tirana, Mart 2011, str. 1.

⁴⁸⁰ Home Office, Përgjimi i Telekomunikimeve, Udhëzues mbi Procedurat dhe Format, Rregullorja mbi Autorizimet Hetimore, Velika Britanija, Poglavlje 1.1.

⁴⁸¹ Kursani Shpend, Përgjimi Ligjor i Telekomunikimeve në Kosovë: Implikimet për Sigurinë, Qendra Kosovare për Studime të Sigurisë, str. 6.

⁴⁸² Sijerçiq-Çolliq Hajrija, E drejta e Procedurës Penale me vështrim të Posaçëm në Procedurën Penale të Kosovës, str. 134.

Ali tehničke mere istrage i nadzora, zajedno sa efikasnošću koju donose u istrazi krivičnih dela, sa sobom nose rizik kršenja ljudskih prava, a što je još gore, mogu se zloupotrebiti kao represivno oruđe u društvu. Znajući da primena ovih mera predstavlja mešanje u privatnost, s obrazloženjem da istraga krivičnog dela ne bi mogla da se preduzme drugim merama bez izazivanja poteškoća ili potencijalne opasnosti po druge, Zakonik o krivičnom postupku je u vezi ovih mera je članom 90.2 kao i članom 97.1 predvideo da su na glavnom pretresu prihvatljivi samo dokazi obezbeđeni u skladu sa zakonom obezbeđenom merom.

Osnovni principi:

Tajne i tehničke mere nadzora i istrage mogu se primeniti i narediti samo ako su ispunjeni neki od osnovnih principa, koji opravdavaju izdavanje i primenu takvih mera u praksi. Glavni principi su sledeći;

- *Princip zakonitosti*, što znači da tajne mere treba naređivati i sprovoditi samo u skladu sa važećim zakonskim odredbama, odnosno odredbama [ZKP]
- *Princip supsidijarnosti*, znači da se ove mere mogu izreći samo ako druge istražne mere nisu efikasne i kada je neophodno primeniti ove mere kako bi se obezbedili dokazi koji se ne mogu obezbediti na druge načine za sprečavanje krivičnih dela i otkrivanje izvršilaca.
- *Princip proporcionalnosti*, što znači da stepen obima povrede ljudskih prava i sloboda tokom sprovođenja tajnih mera treba da bude srazmeran težini krivičnog dela koje je izvršilo lice prema kome se ove mere primenjuju.
- *Princip sudskog nadzora*, podrazumeva da je samo sud organ koji odobrava sprovođenje ovih mera, kao i kontroliše zakonitost njihove primene. Dakle, tajne mere se primenjuju samo po nalogu sudije ili uz njegovu potvrdu (u slučajevima kada nalog izda tužilac) i primenjuju se pod nadzorom sudije za prethodni postupak u nadležnom sudu.

Dakle, dokazima koji su zabranjeni u krivičnom ili parničnom postupku se smatraju dokazi koji su u suprotnosti sa zabranjujućim ili nalagajućim pravilima prava, posebno kada ugrožavaju prava Ustavom zagaranтована pojedinca, dok ne postoji nijedan drugi zakon koji pravno opravdava ovo ugrožavanje.⁴⁸³

Međunarodni akti koji se odnose na privatnost i privatni život

Zakon o krivičnom postupku Kosova je definisao oblike i tehničke načine sprovođenja tajnih mera istrage i nadzora na takav način da što manje pogađa privatnost ljudskog života, prava koje je zagaranтовано Ustavom Republike Kosovo, kao i međunarodnim aktima i instrumentima.

⁴⁸³ Sina, op.cit, str. 7.

Ustav Republike Kosovo predviđa da međunarodni ugovori i instrumenti koji garantuju ljudska prava imaju prevlast nad zakonima i drugim aktima lokalnih institucija.⁴⁸⁴ Među međunarodnim ugovorima i instrumentima o ljudskim pravima su i oni koji predviđaju međunarodno sankcionisanje poverljivosti i slobode prepiske:

Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP),

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDLJP)

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MPGPP)

- Evropska konvencija o ljudskim pravima

EKLJP koji predviđa određena ograničenja koja države potpisnice ove Konvencije moraju da poštuju tokom aktivnosti svojih organa gonjenja u cilju prikupljanja dokaza za otkrivanje izvršenih krivičnih dela, uključujući istovremeno i tehničke mere nadzora i istrage :

1. *Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.*
2. *Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih*⁴⁸⁵.

EKLJP štiti ljudska prava u četiri tačke: privatni život lica, njegove porodice, doma i pravo na prepisku.

“*Prepiska*” znači komunikacija preko telefona, elektronske pošte (e-mail) i dopisivanje pismima.

“*Dom*” pored prebivališta, podrazumeva i kancelarije ako se s razlogom može očekivati da u njima ima elemenata privatnosti.⁴⁸⁶

“*Privatan život*” značenje istog nije precizno definisano u EKLJP, ali ovo pravo uglavnom znači telesni integritet, ličnu nezavisnost, lični identitet, kao i lične podatke

Prava iz stava 1 ovog člana su ograničena prava i kao takva mogu biti predmet državne intervencije u okolnostima utvrđenim lokalnim zakonima. Izrazom “*sem ako nije u skladu sa zakonom*” u ovom članu se zahteva da ta prava moraju biti napisana, odnosno predviđena lokalnim zakonima, i da je razlog za mešanje u ova prava javna bezbednost, zaštita javnog reda, zdravlja ili morala, kao i prava i sloboda drugih. Svako mešanje u ova prava, osim razloga navedenih u stavu 2 će se smatrati povredom člana 8 (1). “*u skladu sa zakonom*” - znači da

⁴⁸⁴ Vidi više: Ustav Republike Kosovo , član 22. st. str. 6,

⁴⁸⁵ Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine, sa dodatnim protokolima, član 8.

⁴⁸⁶ Vidi više: Slučaj Niemetz protiv Nemačke, Evropski sud za ljudska prava, 16. decembar 1992, Strazbur.

mora postojati pravna osnova za mešanje u ova prava i da takva pravna osnova mora biti napisana i čitljiva.

Definišući u članu 8. pravo na poštovanje prava lica, a samim tim i zaštitu ovih prava od mešanja državnih organa u ova prava, EKLJP ovim postavlja pozitivnu obavezu državama da u određenim okolnostima postupe i preduzmu mere radi zaštite ovih prava od bilo kakvog mešanja.

Takođe veoma važno pitanje koje mora biti jasno opravdano u krivičnim zakonima država potpisnica je izraz *“neophodno u demokratskom društvu”* što znači da se mešanje državnih organa u prava lica prema članu 8(1) EKLJP može izvršiti samo u meri u kojoj je to potrebno za postizanje legitimnog cilja. Dakle, mešanje države u ova prava, praktično, sprovođenje tajnih tehničkih mera istrage i nadzora bi trebalo da bude poslednja alternativa koja se preduzima samo kada ne postoje drugi manje nametljivi načini mešanja koji bi se mogli koristiti za postizanje istog cilja.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je posebno usvojena kako bi se definisalo značenje reči “osnovna prava”, kao i “ljudska prava” koja su sadržana u Povelji Ujedinjenih nacija. Ova deklaracija sadrži odredbe kojima se priznaje pravo osobe da zaštiti svoj privatni život od proizvoljnog mešanja u dom, život, prepisku i da se proizvoljno mešanje u ova prava treba kazniti zakonom:

Član 12.

1. Niko se ne sme izložiti proizvoljnom mešanju u privatni život, porodicu, stan ili prepisku, niti napadima na čast i ugled.

2. Svako ima pravo na zaštitu zakona protiv ovakvog mešanja ili napada.

Budući da je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima usvojena u obliku rezolucije, a ne u obliku međunarodnog ugovora, ona nema obavezujuću snagu, ali igra pokretačku ulogu u priznavanju njenih principa.⁴⁸⁷

Međutim, značaj UDLJP-a je veliki jer je poslužio kao osnova za uspostavljanje dva obavezujuća pakta o ljudskim pravima: Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

⁴⁸⁷ Mbrojtja ndërkombëtare e të drejtave të njeriut 1, Zejnullah Gruda, drugo izdanje, Priština, 200, str. 37.

Privatni život pojedinca, stan kao i prepiska, u koje se država meša tokom sprovođenja tajnih tehničkih mera su zaštićeni članom 17. ovog pakta koji predviđa da se u ta prava može mešati samo u zakonskom okviru.

Član 17.

1. Niko ne može biti izložen proizvoljnom ili nezakonitom mešanju u privatni život, porodicu, stan ili prepisku, niti protivzakonitim napadima na čast i ugled.

2. Svako ima pravo na zakonsku zaštitu od takvog mešanja ili napada. Pakt je obavezujući za države potpisnice.

Vrste tajnih tehničkih mera nadzora i istrage i njihovo značenje

Tajne tehničke mere nadzora i istrage i njihov tip su definisani članom 87. stav 1 Zakonika o krivičnom postupku. Prema ovom članu, navedene su sve tajne mere na sledeći način:

1. skriveni fotografski ili video nadzor;
2. tajno praćenje razgovora;
3. pretres poštanskih pošiljaka;
4. prisluškivanje telekomunikacija;
5. prisluškivanje komunikacija preko kompjuterske mreže;
6. kontrolisana isporuka poštanskih pošiljaka;
7. korišćenje uređaja za traganje ili lociranje;
8. simulirana kupovina;
9. simuliranje krivičnog dela podmićivanja;
10. istraga pomoću prikriivenog islednika;
11. pribavljanje liste poziva dolaznih i odlaznih poziva datog telefonskog broja; i
12. Obelodanjivanje finansijskih podataka.

Skriveni fotografski ili video nadzor

Definicija:

Prema članu 87. stav 2 ZKP se daje sledeća definicija: "skriveno fotografsko ili video praćenje" označava praćenje, posmatranje ili snimanje pojedinaca, njihovog kretanja ili ostalih aktivnosti od strane propisno ovlašćenog policijskog službenika uz korišćenje fotografskog ili video uređaja, bez znanja ili saglasnosti najmanje jednog od lica nad kojima se primenjuje ova mera.

Skriveni fotografski ili video nadzor (u daljem tekstu "nadzor") može biti u javnim ili privatnim prostorijama ili u zatvorenom i na otvorenom. U slučaju sprovođenja ili praktične primene ove tajne mere mogu se koristiti tehnička sredstva koja su primerena za obezbeđivanje dokaza, poput fotoaparata, mobilnih telefona ili sofisticiranih video kamera koje lica nad kojima se primenjuje ova mera ne mogu primetiti. Takvi tehnički uređaji su predmeti za svakodnevnu upotrebu, ali su posebno modifikovani za potrebe tajnih istraga, poput malih video kamera instaliranih u ručnim satovima, mobilnim telefonima, olovkama, upaljačima, dugmadima, vozilima, ključevima automobila ili simulacijama raznih predmeta ili kamuflažom predmeta ili stvari.

Prema [ZKP], nalog za ovu meru može izdati sudija za prethodni postupak na zahtev državnog tužioca u nadležnom tužilaštvu. Osim sudije za prethodni postupak, državni tužilac može privremeno da naloži ovu meru, po hitnom postupku ili u krivičnom postupku koji se vodi zbog organizovanog kriminala, za krivična dela iz poglavlja korupcije u službi i krivičnih dela protiv službene dužnosti predviđenih u Krivičnom zakoniku, kao i za krivično delo pranje novca, a koje mora u pisanoj formi potvrditi sudija za prethodni postupak u roku od tri dana od donošenja istih. Ova se mera može odobriti prema određenom licu ili mestu u slučajevima kada postoji osnovana sumnja da se mesto koristi za ili da je to lice izvršilo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti ili, u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti.

U principu, nalog ne može trajati duže od šezdeset (60) dana od datuma izdavanja i može se produžiti za još najviše šezdeset dana, nalog koji se može obnoviti u roku od trista šezdeset (360) dana od datuma izdavanja naloga.

Prilikom izdavanja naloga za sprovođenje ove mere na privatnim mestima, sudija može ovlastiti ovlašćenog policijskog službenika da uđe u privatne prostorije, ako sudija za prethodni postupak smatra da je takav ulaz neophodan za aktiviranje ili onemogućavanje tehničkih sredstava za sprovođenje takvih mera. Kada ovlašćeni policajci uđu u privatne prostorije u skladu sa nalogom iz ovog stava, njihove radnje u privatnim prostorijama moraju biti ograničene na radnje potrebne za aktiviranje ili deaktiviranje tehničke opreme.

Tajno praćenje razgovora

Definicija:

Prema članu 87. stav 3 ZKP se daje sledeća definicija: "tajno praćenje razgovora" označava praćenje, snimanje ili zapisivanje razgovora od strane propisno ovlašćenog policijskog službenika uz korišćenje tehničkih sredstava bez znanja ili saglasnosti najmanje jednog od lica nad kojima se primenjuje ova mera.

U praksi se ova mera sprovodi snimanjem razgovora lica ili optuženih od strane policajca koji deluje kao tajni islednik, preko određenih lica koje deluju ili saraduju s policijom ili

postavljanjem kamera ili aparata za obezbeđivanje audio-video zapisa na javnim ili čak i privatnim mestima.

Ova tajna mera se može odobriti samo kada postoji osnovana sumnja da se mesto koristi za ili da je to lice izvršilo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti ili, u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti.⁴⁸⁸ Dok se na privatnim mestima ova mera može izreći ako postoji osnovana sumnja da se to mesto ili predmet koristi ili je to lice izvršilo ili u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo navedeno u članu 90. Zakonika o krivičnom postupku.⁴⁸⁹

Kao još jedan uslov koji mora biti ispunjen za sprovođenje ove mere, kako na javnim ili privatnim mestima, mora rezultovati da će informacije koje mogu da se dobiju naloženom merom verovatno pomoći u istrazi krivičnog dela i verovatno ne mogu da se dobiju nijednom drugom istražnom radnjom bez nerazumne poteškoće ili moguće opasnosti po druge.

Sudija za prethodni postupak, na zahtev državnog tužioca, nalaže izricanje ove mere. U izuzetnim okolnostima i državni tužilac može da naloži privremeno ovu meru, ali se moraju ispuniti određeni uslovi kao što su: po hitnom postupku ili u krivičnom postupku koji se vodi zbog organizovanog kriminala, za krivična dela iz poglavlja korupcije u službi i krivičnih dela protiv službene dužnosti, kao i za krivično delo pranje novca, međutim ovaj nalog mora u pisanoj formi potvrditi sudija za prethodni postupak u roku od tri dana od donošenja istog.

Kada sud izda nalog za sprovođenje ove mere na privatnim mestima, sudija za prethodni postupak može ovlastiti ovlašćenog policijskog službenika da uđe u privatne prostorije, ako sudija smatra da je takav ulaz neophodan za aktiviranje ili onemogućavanje tehničkih sredstava za sprovođenje takvih mera. Kada ovlašćeni policajci uđu u privatne prostorije u skladu sa nalogom iz ovog stava, njihove radnje u privatnim prostorijama moraju biti ograničene na radnje potrebne za aktiviranje ili deaktiviranje tehničke opreme. Ovo je utvrđeno članom 92. stav 3. ZKP-a.

Nalog za ovu meru ne može da bude duže od šezdeset (60) dana od datuma izdavanja ovog naloga i može se produžiti za još najviše šezdeset dana, nalog koji se može obnoviti u roku od trista šezdeset (360) dana od datuma izdavanja naloga.

Pretres poštanskih pošiljaka

Definicija:

Prema članu 87. stav 4 ZKP-a se daje sledeća definicija: “pretres poštanskih pošiljaka” označava pretres pisama i ostalih poštanskih pošiljaka od strane propisno ovlašćenog policijskog službenika, koje može da uključuje korišćenje opreme za rentgensko snimanje”.

⁴⁸⁸ Član 88. stav 1.1 Zakonika o krivičnom postupku Kosova.

⁴⁸⁹ Ibid: član 88. stav 3.1 Zakonika o krivičnom postupku Kosova.

Ova tajna mera se može izreći protiv lica, mesta ili konkretnog predmeta ako postoji osnovana sumnja da se to mesto ili predmet koristi ili je to lice izvršilo ili u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo navedeno u članu 90. Zakonika o krivičnom postupku. Osim toga, prema gorenavedenim uslovima neophodno je da će informacije koje mogu da se dobiju naloženom merom verovatno pomoći u istrazi krivičnog dela i verovatno ne mogu da se dobiju nijednom drugom istražnom radnjom bez nerazumne poteškoće ili moguće opasnosti po druge.

Prema ZKP-u, ova mera se može izreći i drugim licima pored osumnjičenog u svim slučajevima u kojima *to lice prima ili prenosi poruke koje potiču od osumnjičenog lica ili su namenjene osumnjičenom*. Mogu se ograničiti samo u odnosu na komunikaciju između osumnjičenog i njegovog branioca, osim ako postoji osnovana sumnja da su osumnjičeni i njegov branilac istovremeno i zajedno uključeni u kriminalne radnje koje čine osnovu naloga.

Sudija za prethodni postupak, na pisani zahtev državnog tužioca, izdaje nalog za sprovođenje ove mere. U hitnim slučajevima i državni tužilac može takođe naložiti svaku od mera za koje nalog može da izda sudija za prethodni postupak, a kada su ispunjeni određeni dodatni uslovi i jedino u hitnom krivičnom postupku, ili u krivičnom postupku, koji je u toku istrage za organizovani kriminal ili za krivična dela iz poglavlja korupcije u službi i krivičnih dela protiv službene dužnosti, kao i za krivično delo pranje novca, ukoliko bi čekanje izdavanja naloga od strane sudija za prethodni postupak ugrozilo bezbednost istrage ili život i bezbednost oštećenog, svedoka, informatora ili članova njihovih porodica. Tužilaštvo vodi tačan registar izrečenih mera i čuva ga u skladu sa rokom koji je definisan zakonom na snazi.

Nalog izdat za ovu meru može trajati do šezdeset (60) dana od datuma izdavanja i može se produžiti za još najviše šezdeset dana, a može se obnoviti još jednom u roku od trista šezdeset (360) dana od datuma izdavanja naloga.

Prisluškivanje telekomunikacija;

- *Definicija:*

Član 87. stav 5 ZKP daje sledeću definiciju: “prisluškivanja telekomunikacija” označava prisluškivanje govorne komunikacije, tekstovnih komunikacija ili drugih vidova telekomunikacija preko fiksnih ili mobilnih telefonskih mreža. Ovo uključuje bilo koji sličan tehnološki uređaj ili sistem koji je nosač informacija koje se normalno smatraju privatnim.

Ova mera se uglavnom sprovodi korišćenjem tehničkih sredstava komunikacije presretanjem na daljinu. Prisluškivanje telekomunikacija uključuje nadzor i tehničko snimanje svih sredstava komunikacije na daljinu: fiksne i mobilne telefonije, faksova, mobilnih SMS poruka i sličnih sredstava.

Prilikom izdavanja naloga za ovu meru, merom se ograničava ili može ugroziti privatnost osumnjičenog, ali i drugih lica koje komuniciraju sa licem koje je predmet prisluškivanja. Pošto prisluškivanje razgovora snima sve razgovore između osumnjičenog ili okrivljenog i drugih

lica a pri čemu je u mnogim slučajevima sadržaj razgovora tipično privatnog karaktera. Realizacija ove mere se vrši putem uređaja koji je u praksi poznat kao “IMSI catcher” (IMSI hvatač) koji potvrđuje IMSI/međunarodnu identifikaciju mobilnog korisnika koju ima korisnik mobilnog telefona. IMSI broj se čuva na mobilnoj SIM kartici i može se identifikovati širom sveta.

Ova *mera* se može izreći protiv lica, mesta ili konkretnog predmeta ako postoji osnovana sumnja da se to mesto ili predmet koristi ili je to lice izvršilo ili u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo navedeno u članu 90. ovog Zakonika.

Takva mera se može izreći i protiv lica koje nije osumnjičeno kada postoji osnovana sumnja da takvo lice prima ili prenosi komunikaciju koja potiče od osumnjičenog. Ne može se primeniti na komunikaciju između osumnjičenog i njegovog branioca, osim ako postoji osnovana sumnja da su osumnjičeni i njegov branilac zajedno angažovani u kriminalnim aktivnostima koje čine osnovu naloga.

Sudija za prethodni postupak može, na pisani zahtev i obrazloženje državnog tužioca, izreći ovu tajnu meru. U izuzetnim okolnostima i državni tužilac može izdati bilo koju meru koju može doneti i sudija za prethodnih postupak, ali samo u hitnom postupku, ili u krivičnom postupku, koji je u toku istrage za organizovani kriminal ili za krivična dela iz poglavlja korupcije u službi i krivičnih dela protiv službene dužnosti, kao i za krivično delo pranje novca, ukoliko bi čekanje izdavanja naloga od strane sudija za prethodni postupak ugrozilo bezbednost istrage ili život i bezbednost oštećenog, svedoka, informatora ili članova njihovih porodica. Tužilaštvo vodi tačan registar svih izrečenih mera prema ovoj osnovi i čuva ga u skladu zakonom na snazi.

Prilikom izdavanja ove mere, sudija za prethodni postupak može ovlastiti ovlašćenog policijskog službenika da uđe u privatne prostorije ako smatra da je takav ulaz neophodan za aktiviranje ili onemogućavanje tehničkih sredstava za sprovođenje takvih mera. Kada ovlašćeni službenici uđu u privatne prostorije u skladu sa nalogom iz ovog stava, njihove radnje u privatnim prostorijama moraju biti ograničene na radnje potrebne za aktiviranje ili deaktiviranje tehničke opreme, kao što je predviđeno članom 92. stav 3 ZKP-a.

Period trajanje naloga za ovu meru ne može da bude duži od šezdeset (60) dana od datuma izdavanja. Nalog se može produžiti za još najviše šezdeset dana i može se obnoviti u roku od šezdeset (60) dodatnih dana.

Kontrolisana isporuka poštanskih pošiljaka

- *Definicija:*

Član 87. stav 6 ZKP daje sledeću definiciju: “kontrolisana isporuka poštanskih pošiljaka” označava isporuku pisama i drugog poštanskog materijala od strane propisno ovlašćenog policijskog službenika.

Kao takva, ova mera se primenjuje prema nalogu sudije za prethodni postupak kada postoji osnovana sumnja da nezakonite i sumnjive pošiljke cirkulišu na kontrolisan način unutar zemlje, ali i da prolaze, ulaze ili idu u druge zemlje. Potreba za ovom merom nastaje kada policija ili drugi organi naiđu na zabranjeni sadržaj u poštanskim pošiljkama i u tim slučajevima će policija tražiti od tužioca da zatraži nalog da se poštanska pošiljka sumnjivog sadržaja otvori, a zatim nastavi do određenog mesta, ali na način koji kontroliše policija. Ova mera omogućava otkrivanje ne samo poznatih izvršilaca krivičnih dela, već i pošiljalaca, primalaca i dostavljača pošiljki ili poštanskih pošiljaka sa nezakonitim sadržajem.

Pravo na primanje pisama i drugog materijala poštom bez provere ili otvaranja tih dokumenata je zagarantovano, međutim postoje slučajevi kada je ovo pravo ograničeno. Ova mera se može izreći jednom licu, mestu ili konkretnoj stvari ako: postoji osnovana sumnja da se to mesto ili predmet koristi ili je to lice izvršilo ili u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo navedeno u članu 90. Zakonika o krivičnom postupku, kao i kada će informacije koje mogu da se dobiju naloženim merama verovatno pomoći u istrazi krivičnog dela i verovatno ne mogu da se dobiju nijednom drugom istražnom radnjom bez nerazumne poteškoće ili moguće opasnosti po druge.

Osim protiv osumnjičenog, ova mera se izriče i za drugo lice ako takvo lice prima ili prenosi komunikacije koje potiču od osumnjičenog ili su upućene osumnjičenom i kada su ispunjeni uslovi predviđeni za osumnjičenog.

Sudija za prethodni postupak, na pisani zahtev državnog tužioca, izdaje nalog za sprovođenje ove mere. Postoji izuzetak za ovo pravilo jer i tužilac može izdati bilo koju meru koju može doneti i sudija za prethodni postupak, ali samo u hitnom postupku, ili u krivičnom postupku, koji je u toku istrage za organizovani kriminal ili za krivična dela iz poglavlja korupcije u službi i krivičnih dela protiv službene dužnosti, kao i za krivično delo pranje novca, ukoliko bi čekanje izdavanja naloga od strane sudija za prethodni postupak ugrozilo bezbednost istrage ili život i bezbednost oštećenog, svedoka, informatora ili članova njihovih porodica.

Nalog za ovu meru važi i ne može da prođe period od šezdeset (60) dana od datuma izdavanja i može se produžiti za još najviše šezdeset dana, kao i može se obnoviti u roku od trista šezdeset (360) dana od datuma izdavanja naloga.

Prisluškivanje komunikacija preko kompjuterske mreže

Prisluškivanje komunikacija preko kompjuterske mreže smatra se istražnom radnjom koja se preduzima putem sistema elektronskih komunikacija preko kompjuterske mreže. Za sprovođenje ove mere potrebni su stručnjaci koji poseduju posebna stručna znanja iz oblasti informacionih tehnologija i elektronskih komunikacija. Razvoj tehnologije i raznih elektronskih komunikacija je pored toga omogućio pojavu novih krivičnih dela koja ranije nisu bila poznata. Najčešći oblici izvršenja krivičnih dela preko kompjutera su krađa ličnih informacija/krađa identiteta, krađa programa, ubacivanje "virusa" koji uništavaju sistem programa ili kompjutera, krađa banaka i njihovih klijenata, upad u računare kroz razne

programe radi materijalne dobiti poznat kao “hakovanje”, dečija pornografija, pretnje, podsticanje na terorizam itd.

Nalogom za prisluškivanje komunikacija preko kompjuterske mreže se može ovlastiti policijski službenik da uđe u privatne prostorije, ako sudija za prethodni postupak smatra da je takav ulaz neophodan za aktiviranje ili onemogućavanje tehničkih sredstava za sprovođenje takvih mera. Kada ovlašćeni policajci uđu u privatne prostorije u skladu sa nalogom iz ovog stava, njihove radnje u privatnim prostorijama moraju biti ograničene na radnje potrebne za aktiviranje ili deaktiviranje tehničke opreme.⁴⁹⁰

Ova mera se može izreći jednom licu, mestu ili konkretnoj stvari ako: postoji osnovana sumnja da se to mesto ili predmet koristi ili je to lice izvršilo ili u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo navedeno u članu 90. Zakonika o krivičnom postupku,. Ova mera se može izreći licu, osim osumnjičenog, ako su ispunjeni uslovi predviđeni za prisluškivanje osumnjičenog, kada postoji osnovana sumnja da: takvo lice prima ili prenosi komunikacije koje potiču od osumnjičenog ili su upućene osumnjičenom; ili osumnjičeni koristi telefon takvog lica ili ima pristup računarskom sistemu.⁴⁹¹

Ova mera se nalaže kada je sud/sudija u predmetu ubeđen da će informacije koje mogu da se dobiju naloženom merom verovatno pomoći u istrazi krivičnog dela i verovatno ne mogu da se dobiju nijednom drugom istražnom radnjom bez nerazumne poteškoće ili moguće opasnosti po druge. Ne može se primeniti kao jedina ili primarna mera tokom istrage.

Za izdavanje takvog naloga za ovu meru nadležan je sudija za prethodni postupak na zahtev tužilaštva u pisanoj formi i obrazloženje od državnog tužioca, ali u hitnim slučajevima i državni tužilac, međutim nalog mora opet da potvrdi sud.

Prema članu 94. ZKP-a nalog za ovu izrečenu meru ne može da bude na period duži od šezdeset (60) dana od datuma izdavanja ovog naloga i može se produžiti za još najviše šezdeset dana, nalog koji se može obnoviti u roku od trista šezdeset (360) dana od datuma izdavanja naloga.

Korišćenje uređaja za traganje ili lociranje

- *Definicija:*

Prema članu 87. stav 7. ZKP-a, data je ova definicija: izraz “korišćenje uređaja za praćenje i lociranje” označava da propisno ovlašćeni policijski službenik koristi uređaje koji utvrđuju lokaciju osobe ili predmeta za koje su prikačeni.

- *Praktična primena:*

Policija koristi tehnološka-tehnička sredstva za praćenje kretanja ljudi i predmeta ili za pronalaženje njihove lokacije. Ova mera omogućava tajnoj istrazi da pomogne organima gonjenja u njihovom radu tokom istrage krivičnih dela. Ova mera se koristi za praćenje lica i predmeta, a sastoji se u postavljanju signalnih uređaja ili opreme u objekte koje sumnjive osobe

⁴⁹⁰ Zakonik br. 04/L-123 o krivičnom postupku Kosova, član 92.3.

⁴⁹¹ Ibid: član 4. Zakonika o krivičnom postupku Kosova.

posećuju ili koriste, kao što su npr. vozila, motori, motocikli ili postavljanje prateće opreme na odeću lica nad kojima se primenjuje ova tajna mera. Na primer, nakon odobrenja ove mere, policija može staviti ili prilepiti takav uređaj na automobil lica protiv kojeg se vodi istraga zbog krivičnog dela sa narkoticima i na taj način prati kretanje na različitim mestima. Ova mera se može izreći samo po nalogu sudije za prethodni postupak. Državni tužilac podnosi zahtev u pisanoj formi, navodi dovoljno razloga i mora obrazložiti da su ispunjeni neophodni uslovi za primenu ove mere. Ako je sudija za prethodni postupak ubeđen da su ispunjeni neophodni uslovi, on izdaje nalog kojim se dozvoljava primena ove mere.

Po pravilu, ova mera se može izreći protiv jednog lica, mesta ili konkretne stvari ako, kada se dokaže i argumentuje da postoji osnovana sumnja da se to mesto ili predmet koristi ili je to lice izvršilo ili u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo navedeno u članu 90. ovog Zakona, kao i dokaže da informacije koje mogu da se dobiju naloženim merama će verovatno pomoći u istrazi krivičnog dela i verovatno ne mogu da se dobiju nijednom drugom istražnom radnjom bez nerazumne poteškoće ili moguće opasnosti po druge.

U izdatom nalogu se može ovlastiti ovlašćeni policijski službenik da uđe u privatne prostorije, ako sudija za prethodni postupak smatra da je takav ulaz neophodan za aktiviranje ili onemogućavanje tehničkih sredstava za sprovođenje takvih mera. Kada ovlašćeni policajci uđu u privatne prostorije u skladu sa nalogom iz ovog stava, njihove radnje u privatnim prostorijama moraju biti ograničene na radnje potrebne za aktiviranje ili deaktiviranje tehničke opreme.

Simulirana kupovina

Član 87. stav 8 ZKP-a daje sledeću definiciju: izraz "simulirana kupovina" označava radnju kupovine od lica osumnjičenog da je izvršilo krivično delo nečega što može da posluži kao dokaz u krivičnom postupku ili od lica za koje se sumnja da je žrtva krivičnog dela trgovine ljudima, kao što je definisano u članu 170. Krivičnog zakonika.

Primena ove prikrivene mere znači da ovlašćeni policijski službenik koji je po nalogu zadužen za sprovođenje ove mere simulira kupovinu predmeta ili usluge i predstavlja se kao običan ili jednostavan kupac, čija bi kupovina inače bila krivično delo. Simulirana kupovina predmeta može se izvršiti protiv svih predmeta koji mogu biti predmet kažnjivog krivičnog dela, pa čak i protiv pruženih usluga čije usluge mogu biti zabranjene zakonom ili sankcionisane kao krivična dela. Svrha ove mere je identifikovanje lica i osumnjičenih koji učestvuju u prodaji roba i usluga zabranjenih zakonom, ili predmeta koji su van prometa, ili sa ograničenim prometom i kada je učešće u ovim transakcijama sankcionisano kao krivično delo. Ova mera ima za cilj i obezbeđivanje direktnih dokaza o krivičnom delu, izvršiocu i saučesnicima u ovim zločinima. Ovu meru primenjuje ovlašćeni policijski službenik koji dolazi u kontakt sa osumnjičenim za kojeg se sumnja da je izvršio krivična dela. Ovlašćeni policajac se pred osumnjičenim prodavcem predstavlja kao stvarni kupac nudeći mu određenu sumu novca u zamenu za kupovinu stvari koja bi u drugim okolnostima bila krivično delo i za samog

ovlašćenog policajca. Praktična primena ove mere obuhvata mnoge opasnosti, poput identifikacije policajca ili islednika, izlažući ga tako stvarnoj opasnosti po život i bezbednost od strane određenih lica ili osumnjičenih. Stoga su dobro planiranje i preliminarne pripreme od presudnog značaja za sprovođenje ove mere radeći u potpunoj tajnosti kako se ne bi otkrio plan i identitet policajca, kao uz stalnu podršku drugih policijskih jedinica sa daljine radi čuvanja života i bezbednosti službenika koji simulira kupovinu.

Tokom praktične primene ove mere, ovlašćeni policijski službenik nije ograničen samo na svoju pasivnu ulogu, već na konkretne radnje podsticanja želje kod okrivljenog na izvršenje krivičnog dela. Ovlašćeni policijski službenik može da pozove okrivljenog telefonom, odredi mesto, vreme sastanka, zahteva da okrivljeni donese vrstu narkotika radi ispitivanja kvaliteta.

Ova mera se može izreći protiv jednog lica, mesta ili konkretne stvari ako: postoji osnovana sumnja da se to mesto ili predmet koristi ili je to lice izvršilo ili u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo navedeno u članu 90. ovog Zakonika, pod uslovom da informacije koje mogu da se dobiju naloženim merama će verovatno pomoći u istrazi krivičnog dela i verovatno ne mogu da se dobiju nijednom drugom istražnom radnjom bez nerazumne poteškoće ili moguće opasnosti po druge.⁴⁹²

Sudija za prethodni postupak u nadležnom sudu je nadležan za izdavanje-naređivanje ove tajne mere, na pisani zahtev obrazložen od strane državnog tužioca.

Simuliranje krivičnog dela podmićivanja

- *Definicija:*

Član 87. stav 9 ZKP-a daje sledeću definiciju: izraz "simuliranje krivičnog dela podmićivanja" označava radnju koja je ista kao i krivično delo povezano sa podmićivanjem, osim što se izvodi u cilju prikupljanja informacija i dokaza u krivičnoj istrazi.

- *Pravni uslovi i kriterijumi za izdavanje ove mere:*

Ova tajna mera se može izreći protiv jednog lica, mesta ili konkretne stvari kada postoji osnovana sumnja da se to mesto ili predmet koristi ili je to lice izvršilo ili u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo za koje je ovim zakonom predviđeno da mogu biti primenjene mere, kao i kada informacije koje mogu da se dobiju naloženim merama će verovatno pomoći u istrazi krivičnog dela i verovatno ne mogu da se dobiju nijednom drugom istražnom radnjom bez nerazumne poteškoće ili moguće opasnosti po druge.⁴⁹³

Za donošenje ove mere je nadležan sudija za prethodni postupak u nadležnom sudu na pismeni zahtev i obrazloženje državnog tužioca, a u hitnim slučajevima i državni tužilac. Tokom praktične primene ove mere, policijski službenik ili lice koje sprovodi meru ne sme da podstiče drugo lice da izvrši krivično delo koje lice ne bi izvršilo da nije postojalo podsticanje ili

⁴⁹² Vidi opširnije član 88. stav 3.1 i 3. 2 Zakonika o krivičnom postupku Kosova.

⁴⁹³ Opširnije član 88. stav 3.1 i 3. 2 Zakonika o krivičnom postupku Kosova.

navođenje lica koje izvršava naređenje. Stoga se predlaže da se prilikom primene ove mere lice ovlašćeno za provođenje takve naredbe mora pridržavati odredbi Zakonika o krivičnom postupku, u suprotnom postoji stvarna opasnost da dokazi prikupljeni ovom merom budu proglašeni neprihvatljivim pre i tokom sudskog razmatranja.

Iz tog razloga, isto kao i u meri simulirane kupovine, zbog prirode primene ove mere, nalog za simuliranu kupovinu stvari je ovlašćen samo za jednu kupovinu predmeta. Još jedna posebna karakteristika ove mere je ta što se produženje naloga ne može izvršiti, pa ovlašćeni sudski službenik može izdati drugi nalog za isto lice kada i dalje važe preduslovi za nalaganje mere i postoji razumno objašnjenje za propust da se obezbede neki ili svi podaci koji su zahtevani prethodnim nalogom.

Istraga pomoću prikrivenog islednika

Definicija:

Član 87. stav 10 ZKP-a daje sledeću definiciju: izraz "istraga pomoću prikrivenog islednika" označava planiranu interakciju propisno ovlašćenog policijskog službenika ili službenika saradnika organa gonjenja koji ne može da bude identifikovan kao propisno ovlašćen pripadnik policije ili lica koje se nalazi pod nadzorom propisno ovlašćenog policijskog službenika sa licima osumnjičenim da su izvršili krivično delo.

- *Praktična primena:*

Kao takva, u praksi se ova mera sprovodi preko policijskih službenika ili infiltriranjem (saradnjom) islednika tužilaštva koji se pojavljuju sa skrivenim identitetima u određenom vremenskom periodu kako bi otkrili, razjasnili i sprečili izvršenje krivičnih dela uglavnom organizovanog kriminala, a putem neposrednog ili posrednog prisustva na mestu gde se krivično delo dogodilo, događa ili se očekuje da će se dogoditi. Policijski službenik ili islednik se infiltrira u kriminalnu grupu s prikrivenim identitetom i svrhom i na taj način može da primeti lica koja su umešana u izvršenje tog krivičnog dela, kao i sredstva i način na koji žele da izvrše to krivično delo. Zatim, ne isključuje se mogućnost da se ova mera kombinuje sa drugim tajnim merama, kao što su: praćenje razgovora, skriveni fotografski ili video nadzor itd, a sve u cilju direktnog prikupljanja i sakupljanja dokaza o krivičnom delu i izvršiocu. Priroda ove mere je informativnog karaktera jer službeno lice koje sprovodi ovu meru ima dužnost da prikupi dokaze u vezi sa krivičnim delom osumnjičenih lica nad kojima se ova mera sprovodi.

Tokom primene ove mere prema sudskom nalogu za tajnu istragu, lice koje sprovodi meru (policijski službenici) ne može da podstiče drugo lice da izvrši krivično delo koje lice ne bi izvršilo da nije postojala intervencija lica koje izvršava naređenje. Lice koje u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku izvršava nalog ne čini krivično delo.⁴⁹⁴

⁴⁹⁴ Zakonik br. 04/L-123 o krivičnom postupku Kosova, član 93.8.

Kada službeno lice ili islednik saradnik tužilaštva, direktno i neprimetno posmatra svaki detalj pripreme ili izvršenja krivičnog dela, prikrivenom isledniku je veoma lako da dokumentuje i pruži relevantne dokaze za krivični postupak. Ovlašćeni policijski službenici koji sprovode tajne istrage svoj posao obavljaju u civilnoj odeći i ne identifikuju se kao policijski službenici. U slučajevima kada tajnu istragu vode policijski službenici, Zakon o krivičnom postupku u članu 73.1 predviđa da tokom vođenja razgovora sa licima koja mogu biti svedoci ili osumnjičeni, policijski službenik može tokom takvih razgovara da postavlja pitanja koja se odnose na krivično delo, kao i da ta pitanja treba snimati. Ako ovi razgovori ne mogu da se snime, policijski službenik će što je pre moguće u svom policijskom izveštaju precizno rezimirati razgovore i objasniti zašto ti razgovori nisu snimljeni.

U sprovođenju ove mere u praksi se javljaju mnoge poteškoće, osim toga primena ove mere može predstavljati opasnost i za lice nad kojim se ova mera sprovodi. Takođe, još jedan nedostatak ove mere je to što će zaštita identiteta ovog lica biti cilj u svim fazama krivičnog postupka i postoji opasnost sukoba sa načelom "*pravičnog suđenja*" a posebno sa odredbom koja predviđa da *osumnjičeni ili optuženi ima pravo da unakrsno ispita svedoke koji su dovedeni da svedoče protiv njega* (MKCK, član 14.3 (e)). Dakle, ovo se pravo može ugroziti u situacijama kada se iz bezbednosnih razloga identitet informatora ne može objaviti.⁴⁹⁵

Ova mera, kao takva, se može izreći protiv jednog lica, mesta ili konkretne stvari ako: postoji osnovana sumnja da se to mesto ili predmet koristi ili je to lice izvršilo ili u slučajevima u kojima je pokušaj kažnjiv, pokušalo da izvrši krivično delo navedeno u članu 90. ZKPRK, kao i kada će informacije koje mogu da se dobiju naloženim merama verovatno pomoći u istrazi krivičnog dela i verovatno ne mogu da se dobiju nijednom drugom istražnom radnjom bez nerazumne poteškoće ili moguće opasnosti po druge.

Sudija za prethodni postupak je nadležan za izricanje ove mere, na pisani zahtev državnog tužioca u nadležnom tužilaštvu. Izuzetno, u hitnim slučajevima, i državni tužilac može izdati bilo koju meru koju može doneti i sudija za prethodnih postupak, ali samo u hitnom postupku, ili u krivičnom postupku, koji je u toku istrage za organizovani kriminal ili za krivična dela iz poglavlja korupcije u službi i krivičnih dela protiv službene dužnosti, kao i za krivično delo pranje novca, ukoliko bi čekanje izdavanja naloga od strane sudija za prethodni postupak ugrozilo bezbednost istrage ili život i bezbednost oštećenog, svedoka, informatora ili članova njihovih porodica.

Obelodanjivanje finansijskih podataka

- *Definicija:*

Član 87. stav 12 ZKP-a daje sledeću definiciju: izraz "obelodanjivanje finansijskih podataka" označava dobijanje informacija od banke ili neke druge finansijske institucije o depozitima, računima ili transakcijama. Krivična dela za koja se mogu izdati nalozi za sprovođenje tajnih

⁴⁹⁵ Të shërbesh dhe të mbrosh, Të drejtat e njeriut dhe e drejta humanitare për forcat e policisë dhe sigurisë, Međunarodni komitet Crvenog krsta, Ženeva 1998, str. 179.

tehničkih mera nadzora i istrage. Ova mera se obično primenjuje nad bankovnim računima, računovodstvenim knjigama, kao i u svim podacima koji se mogu otkriti finansijskim podacima.

U praksi se koriste dva načina određivanja krivičnih dela za koja se mogu izreći mere:

- metod enumeracije (kataloga) gde se u zakonu izričito pominju krivična dela za koja se mogu izreći tajne mere, kao i

- način kojim se za kriterijum uzima visina zaprećene kazne za krivično delo (krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvora u trajanju od pet (5) ili više godina).

U praksi postoji mogućnost kombinovanja ova dva načina. Zakonik o krivičnom postupku Kosova primenjuje upravo kombinovani način u slučaju određivanja krivičnih dela u kojima se može izdati nalog za mere. Ilustracije radi, način na koji se visina kazne zatvora koristi kao kriterijum se u Zakoniku o krivičnom postupku Kosova koristi u članu 90. stav 1.1 u kojem stoji da se nalozi mogu koristiti za istraživanje krivičnih dela kažnjivih kaznom zatvora u trajanju od pet (5) ili više godina. Dok se sistem enumeracije koristi u sledećem stavu, tj. 1.2 gde su izričito navedena krivična dela za koja se nalažu mere.

- Proceduralna pravila koja se moraju poštovati prilikom izdavanja tajnih mera

Da bi se primenile i sprovele tajne mere, pored pravnog obrazloženja koje mora biti dato u svakom zahtevu, Zakonik o krivičnom postupku, kao uslov za pokretanje sprovođenja bilo koje od tajnih mera je regulisao i postupak i formu koja se mora poštovati tokom čitavog postupka. Kršenje ovih pravnih pravila u vezi sa formalnim postupkom u vezi sa primenom tajnih mera ima proceduralne posledice u sudskom postupku jer se dokazi obezbeđeni u suprotnosti sa takvim postupcima smatraju neprihvatljivim.

Zakonik o krivičnom postupku predviđa postupak za pokretanje i sprovođenje tajnih mera, u kojem su predviđeni subjekti koji su nadležni za izdavanje, praćenje i sprovođenje tajnih istražnih i nadzornih mera, kao i sadržaj formalnih zahteva kojima se ovaj postupak pokreće.

U svim slučajevima nepoštovanja postupka izdavanja i izvršenja sudskih naloga postoje procesno pravne posledice. U slučaju da postupak izdavanja naloga nije ispoštovan ili u slučaju da su tokom izvršenja naloga prekoračeni ili nisu poštovani uslovi i rokovi prema nalogu, to čini da dokazi obezbeđeni putem takvih mera budu nevažeći i neprihvatljivi u sudskom postupku.

- *Postupci koji se odnose na tajne tehničke mere nadzora i istrage*

Da bi se sprovele tajne mere, pored pravnog obrazloženja koje mora biti dato u svakom zahtevu, Zakonik o krivičnom postupku, kao uslov za pokretanje sprovođenja bilo koje od tajnih mera je predvideo i formalni postupak koji se mora poštovati tokom čitavog postupka. Nepoštovanje ili prekoračenje zakonskih uslova i kriterijuma, u pogledu izdavanja, praćenja i

praktične primene tajnih mera stvara nepopravljive posledice jer se dokazi obezbeđeni na ovaj način smatraju neprihvatljivim u sudskom postupku.

Zakonik o krivičnom postupku je u velikoj meri regulisao postupak izdavanja tajnih mera kao i postupke koje treba poštovati od trenutka podnošenja zahteva za takvu meru, takođe je određen i nadležni organ za izdavanje mera, praćenje i njihovo sprovođenje. Osim toga, ovi postupci takođe određuju i formu i sadržaj zahteva i odluke kojom se nalaže bilo koja od tajnih mera. Zahtevi koji se mogu podneti su sledeći:

- zahtevi za sprovođenje tajnih mera, koje policija podnosi državnom tužiocu, ili državni tužilac sudiji za prethodni postupak.
- naredbe za sprovođenje tajnih mera, koje izdaje sudija za prethodni postupak, a u drugim slučajevima utvrđenim zakonom, koje izdaje državni tužilac.
- izveštaj o toku sprovođenja mera.

- *Podnošenje zahteva od strane policije*

Ako policija smatra da je potrebno, onda može podneti pisani zahtev državnom tužiocu za izdavanje bilo koje od tajnih mera predviđenih ovim zakonikom. Pisani zahtev, koji je standardni administrativni formular policije koji se koristi za službene zahteve i informacije, upućuje se odgovornom tužiocu koji sprovodi postupak u konkretnom slučaju, argumentujući da je jedini način obezbeđivanja dokaza primena tajnih mera. U podnetom zahtevu policija obaveštava o radnjama koje treba preduzeti, kao i obrazlaže uz argumentaciju da radnje preduzete do trenutka podnošenja zahteva za tajne mere nisu bile dovoljne za sprovođenje istrage o krivičnom delu.

Zahtev za dobijanje naloga za bilo koju od tajnih mera, osim podnošenja u pisanoj formi, mora da sadrži i sledeće podatke:

- identitet ovlašćenog policijskog službenika,
- razloge i činjenice koje podržavaju zahtev i ispunjavaju predviđene uslove koji moraju biti ispunjeni za donošenje svake mere posebno;
- podatke o svim prethodnim zahtevima poznatim podnosiocu zahteva u vezi sa istim licem i radnjama koje je ovlašćeni sudski službenik preuzeo u vezi sa tim zahtevom.⁴⁹⁶

- *Podnošenje zahteva od strane državnog tužioca*

Ako državni tužilac osnovano sumnja da je izvršeno krivično delo za koje se prema zakoniku o krivičnom postupku mogu primeniti tajne mere, koje se vrši ili će uskoro biti izvršeno, državni tužilac može odobriti tajne mere i tehnike posmatranja. Državno tužilaštvo može

⁴⁹⁶ Zakonik br. 04/L-123 o krivičnom postupku Kosova, član 91.3.

zatražiti ili dati ovlašćenje za tajne mere čak i kada nema osnovane sumnje u identitet osumnjičenog/osumnjičenih koji su izvršili, vrše ili će uskoro izvršiti krivično delo.

Obično državni tužilac podnosi sudiji za prethodni postupak zahtev za izdavanje naloga za tajne mere, osim u slučajevima kada zakonik o krivičnom postupku predviđa da tužilac može izdati privremeni nalog za sprovođenje tajnih mera. Takvi slučajevi su slučajevi u hitnom postupku, ili u krivičnom postupku, koji je u toku istrage za organizovani kriminal ili za krivična dela iz poglavlja korupcije u službi i krivičnih dela protiv službene dužnosti, kao i za krivično delo pranje novca, ukoliko bi čekanje izdavanja naloga od strane sudija za prethodni postupak ugrozilo bezbednost istrage ili život i bezbednost oštećenog, svedoka, informatora ili članova njihovih porodica.⁴⁹⁷

U takvim slučajevima, sud po službenoj dužnosti u roku od tri dana može potvrditi privremeni nalog pismenim potvrđivanjem njegove zakonitosti. U zahtevu državnog tužioca se moraju sažeti razlozi i činjenice koje moraju biti ispunjene za sprovođenje prikrivene mere. Kada primi zahtev policije, državni tužilac ocenjuje opravdanost zahteva i njegovu usklađenost sa zakonskim odredbama.

- *Zahtev tužioca mora da sadrži i sledeće podatke:*

- identitet državnog tužioca;

- identitet policijskog službenika za sprovođenje mere

- uslove kao što je predviđeno članom 88. ZKP-a, koji podrazumevaju identifikaciju lica/osumnjičenog, stvari ili predmeta, razloge osnovane sumnje, stvarnu verovatnoću i druge uslove.

- razloge i činjenice koje podržavaju zahtev i ispunjavaju predviđene uslove koji moraju dovoljni za donošenje svake mere posebno;

- vrstu mere čije se izdavanje zahteva

- podatke o svim prethodnim zahtevima poznatim podnosiocu zahteva u vezi sa istim licem i radnjama koje je ovlašćeni sudski službenik preduzeo u vezi sa tim zahtevom.

- *Nalozi sudije za prethodni postupak u vezi sa tajnim merama*

Sudija a prethodni postupak može da naloži svaku tajnu meru na zahtev državnog tužilaštva. Takvi nalozi se izdaju u pisanoj formi, poštujući standarde i zakonske zahteve u pogledu sadržaja, opravdanosti i trajanja takvih naloga.

Sprovođenje tajnih mera suprotno zakonskim odredbama, za mnoge sudije, tužioce i braniocce, predstavlja oblast u kojoj se mogu ugroziti ljudska prava u dužem vremenskom periodu i imati ozbiljnije posledice od drugih radnji u postupku. Takva tvrdnja se argumentuje činjenicom da

⁴⁹⁷ Ibid. Član 91.1.

se tajne mere traže, naređuju i sprovode tajno, bez znanja osumnjičenog i njegovog branioca, koji nemaju priliku da ospore zakonitost takvog naloga, tj. naloga koji ne samo da utiče na privatnost osumnjičenog, već takođe utiče na privatnost mnogih drugih lica koja nisu osumnjičena, ali koja slučajno primaju komunikaciju ili imaju odnose sa osumnjičenim. Upravo zbog ove osetljive prirode sprovođenja tajnih mera, sudija za prethodni postupak je dužan da pažljivo razmotri uslove koji moraju biti ispunjeni za izdavanje naloga za bilo koju od tajnih mera, kao i u određenom vremenskom roku od 15 dana od dana izdavanja naloga, ovlašćeni policijski službenik da podnese pisani izveštaj sudiji. Inače, ova obaveza sudije uopšteno tokom svih faza krivičnog postupka je definisana Zakonikom o krivičnom postupku, gde se uloga sudije najbolje opisuje kao garant prava i koji, između ostalog, ima izričite obaveze da štiti prava stranaka, dakle i prava koja pripadaju okrivljenom.

Nalog sudije za prethodni postupak za bilo koju tajnu meru se sačinjava u pisanoj formi i sadrži:

- ime i adresu lica koje je/su predmet naloga, ako je poznat broj osoba na koje utiču podaci i mesto događaja;
- službeni naziv mere i njen tačan pravni osnov;
- posebno trenutni nalazi i razumna verovatnoća⁴⁹⁸;
- mera i tačno vreme njenog početka i završetka, ako se primeni, i
- lice ovlašćeno za sprovođenje mere i službeno lice odgovorno za nadzor nad sprovođenjem te mere.

- *Izveštaj o sprovođenju sudskog naloga*

U cilju praćenja sprovođenja zakonitosti i opravdanosti primene tajne mere, Zakonik o krivičnom postupku je predvideo obavezu da ovlašćeni policijski službenik podnosi pisani izveštaj sudiji za prethodni postupak koji je naložio tajnu meru.

Takav izveštaj se mora podnositi sudiji za prethodni postupak u intervalima od 15 dana od dana izdavanja naloga, policija izveštava o rezultatima postignutim primenom tajne mere i predlaže druge načine koji bi pomogli u izvršenju naloga na što efikasniji način.

U svakoj neizvesnosti, nemogućnosti sprovođenja naloga ili promene uslova pod kojima je nalog izdat, postoji obaveza policijskog službenika da o takvim okolnostima odmah obavesti nadležnog sudiju. Na kraju, svi dostavljeni materijali se predaju nadležnom tužiocu, a ovaj ih dostavlja sudu za otvoreni dosije.

- *Produženje naloga za tajne i tehničke mere istrage i nadzora*

⁴⁹⁸ Zakon o krivičnom postupku Kosova, u članu 19. u stavu 1.11 pod „Razumnom verovatnoćom” određuje osnovu za naredbu da se pretrese ili na drugi način opravda vladino uplitanje u privatnost lica. Posedovanje prihvatljivog dokaza koji bi zadovoljio objektivnog posmatrača da se krivično delo desilo, dešava ili da postoji velika verovatnoća da će se dogoditi i da postoji velika verovatnoća da je dotično lice počinilo krivično delo

Sudija za prethodni postupak izdaje nalog za bilo koju tajnu meru koja se mora primeniti u periodu od 60 dana od dana izdavanja naloga. Ali u slučajevima kada sprovođenje naredbe rezultuje bez podataka ili podacima koji su nedovoljni za istragu krivičnog dela, kao i istovremeno i dalje važe uslovi predviđeni za izdavanje naloga za tajne mere, tada sudski službenik može obnoviti nalog tako da se postupak može nastaviti za još jedan dodatan period. Produženje datog roka po nalogu sudije za prethodni postupak se može produžiti samo na predlog državnog tužioca.

U zavisnosti od mere za koju se traži produženje, obnova naloga će se vršiti za različite dodatne rokove:

Nalog za skriveni fotografski ili video nadzor na javnim mestima, tajno praćenje razgovora, pretres poštanskih pošiljaka, prisluškivanje komunikacija preko kompjuterske mreže, kontrolisana isporuka poštanskih pošiljaka, korišćenje uređaja za traganje ili lociranje, istraga pomoću prikrivenog islednika, snimanje telefonskih poziva i obelodanjivanje finansijskih podataka se mogu produžiti za najviše šezdeset dana, pri čemu se nalog može obnoviti u roku od trista šezdeset (360) dana od datuma izdavanja naloga.

Nalog za skriveni fotografski ili video nadzor na privatnim mestima ili prisluškivanje telekomunikacija se može produžiti za još šezdeset (60) dodatnih dana, ali se može obnoviti za još šezdeset (60) dodatnih dana.

Nalog za simuliranu kupovinu ili simuliranje krivičnog dela podmićivanja se ovlašćuje za samo za jednu kupovinu ili za jedno delo simuliranja podmićivanja. Ovlašćeni sudski službenik može izdati drugi nalog za isto lice kada i dalje važe preduslovi za nalaganje mere i postoji razumno objašnjenje za propust da se obezbede neki ili svi podaci koji su zahtevani prethodnim nalogom.

- *Policijske radnje nakon sprovođenja naloga o tajnim merama*

Kada se završi sprovođenje konkretne mere, ovlašćeni policijski službenik mora državnom tužiocu da pošalje sav prikupljeni materijal - dopise, trake i druge predmete koji se odnose na nalog i njegovu primenu, a koji ih čuva na sigurnom mestu. U tom slučaju, poštanske pošiljke koje ne sadrže podatke koji bi pomogli u istrazi krivičnog dela treba odmah poslati primaocu.⁴⁹⁹

- *Prava lica na koja se nalog odnosi*

Nakon okončanja sprovođenja tajnog naloga, državni tužilac ima obavezu da obavesti svako lice koje je bilo predmet tajnog naloga da je bilo predmet tog naloga i da su prema njemu primenjene tajne mere. Obaveštenje, koje se vrši u pisanoj formi preporučenom poštom, obaveštava subjekta da ima pravo da podnese tužbu sudu u roku od 6 meseci od dana prijema obaveštenja. Što se tiče obaveze obaveštavanja lica koja su bila predmet naloga za tajne mere,

⁴⁹⁹ E drejta e procedurës penale, Ejup Sahiti, Rexhep Murati, Priština, 2013, str. 213.

državni tužilac, u skladu sa članom 96.4 Zakona o krivičnom postupku, ima obavezu da obavesti sledeća lica:

Ciljana lica, kao i druga lica koja su bila značajno pogođena tokom sprovođenja naloga za prikriveni fotografski ili video nadzor, kao i za upotrebu sredstava za praćenje lokacije.

U slučaju da je izvršen nalog za tajnu meru tajnog praćenja razgovora na javnim mestima⁵⁰⁰, tužilac će obavestiti ciljana lica, kao i druga lica koja su bila značajno pogođena tokom sprovođenja naloga.

Za meru tajnog praćenja razgovora na javnim mestima, državni tužilac će obavestiti: optuženo lice protiv kojeg je mera usmerena, druga lica pod nadzorom, kao i lica koja su posedovala ili živela u prostorijama pod nadzorom u vreme kada su mere stupile na snagu.

Pošiljalac i primalac poštanskih pošiljki će biti obavesteni kada se na njih primeni nalog za meru kontrole poštanskih pošiljki. Učesnici u telekomunikacijama pod nadzorom, kao i u slučajevima kada se koristi IMSI hvatač, tada se obaveštava i ciljano lice.

Državni tužilac će obavestiti učesnike dotičnih telekomunikacija da su bili podvrgnuti meri snimanja telefonskih poziva.

U vezi naloga o meri tajne istrage, državni tužilac obaveštava ciljano lice, lica koja su na ovaj način značajno pogođena, kao i lica u privatnim prostorijama kojima građani nemaju pristup i u koje je ušao tajni islednik.

- *Prihvatljivost dokaza obezbeđenih tajnom merom*

Zakonik o krivičnom postupku predviđa pravne ili zakonske posledice ako su prikrivene mere donete suprotno ovom zakoniku ili je njihova primena izvršena kršenjem sudskog naloga u vezi sa konkretnom merom. Što se tiče izvršenja naloga za tajne mere, Zakonik o krivičnom postupku prema članu 97. predviđa da su dokazi obezbeđeni kroz ove mere neprihvatljivi ako je nalog za meru i njeno sprovođenje nezakonit.

Dokaz koji je dobijen kroz tajno praćenje razgovora na privatnim mestima, pretres poštanskih pošiljki, prisluškivanje telekomunikacija, prisluškivanje komunikacije preko kompjuterske mreže, kontrolisana isporuka poštanskih pošiljaka, korišćenje uređaja za praćenje i lociranje, simulirana kupovina, simulirano krivično delo podmićivanja ili tajna istraga pomoću prikrivenog islednika su dozvoljeni samo u krivičnim postupcima vezanim za krivično delo definisano Zakonikom o krivičnom postupku⁵⁰¹ za koje može da izda nalog sudija za prethodni postupak.

⁵⁰⁰ U albanskom izdanju Zakonika o krivičnom postupku došlo je do tehničke greške u članu 96 stav 4 tačka 4.2 gde bi reč "privatnim" trebala da bude "javnim" kao što je u engleskoj verziji [*prim. prev. isto se odnosi i na verziju na srpskom jeziku*].

⁵⁰¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, član 88. stav 3.

Nakon podizanja optužnice, pre drugog pretresa, okrivljeni i njegov branilac mogu da podnesu prigovor na dokaze navedene u optužnici, između ostalog i na osnovu toga da policija, državni tužilac ili drugi vladin organ nije pribavio dokaze na zakonit način. Ako okrivljeni ili njegov branilac podnesu takav prigovor, onda će sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća oceniti prihvatljivost prikupljenog materijala. U pogledu ocene prigovora, sudija donosi odluku proti koje se može uložiti žalba. Ali ovo nije jedina faza nakon podizanja optužnice kada se ocenjuje prihvatljivost dokaza pribavljenih tajnim merama.

Nakon što rešenje o nezakonnosti naloga postane pravosnažno, sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća koji vodi postupak će ukloniti sav pribavljeni materijal iz zapisnika i taj materijal poslati Veću za preispitivanje praćenja i istrage preko predsednika osnovnog suda.

- *Veće za preispitivanje praćenja i istrage*

Zakonik o krivičnom postupku, u okviru definicija koje imaju funkciju zaštite ljudskih prava, je takođe obezbedio mehanizam Veća za preispitivanje praćenja i istrage koje ima sledeća zakonska ovlašćenja:

- odlučuje o žalbi, u početku kod predsednika osnovnog suda, lica koja smatraju da su podvrgnuta nezakonitoj meri ili nezakonitom nalogu za tajne mere, kao i odlučuje o odgovarajućoj odšteti;

- odlučuje o naknadi za lica ili lica koja su podvrgnuta nalogu za sprovođenje tajnih mera kada je sudija doneo pravosnažno rešenje da je nalog ili njegovo sprovođenje nezakonit.⁵⁰²

Veće za preispitivanje praćenja i istrage se sastoji od troje sudija koje imenuje predsednik osnovnog suda da odluče po posebnoj žalbi ili odšteti za konkretno rešenje prema članu 97.3 Zakonika o krivičnom postupku. Da bi izvršilo svoje funkcije, Veće za preispitivanje praćenja i istrage može zatražiti od ovlašćenih policijskih službenika i državnih tužilaca da dostave dokumente, kao i usmene izjave.

Kada rešenje sudije prema kojem je naredba za tajnu meru ili njeno sprovođenje postane pravosnažno takvo rešenje je obavezujuće za Veće za preispitivanje praćenja i istrage.

Žalbe lica koja smatraju da su podvrgnute nezakonitom nalogu za tajne mere podnose se predsedniku osnovnog suda, koji za žalbe u kojima se iznose navodi o povredi zakona imenuje Veće za preispitivanje praćenja i istrage. Tokom odlučivanja po ovoj žalbi, ako Veće utvrdi da je mera ili nalog za meru nezakonit, odlučuje se da se nalog ukine ako je još na snazi, da se prikupljeni materijali unište i obešteti lica koje je bilo predmet mera.

⁵⁰² Sudija će to rešenje doneti na osnovu prigovora koji je okrivljeni ili njegov branilac podneo pre drugog ročišta, osporavajući prihvatljivost dokaza pribavljenih prema naredbi o tajnim merama, član 97.3 Zakonika o krivičnom postupku Kosova.

POD-GLAVA II

FAZE KRIVIČNOG POSTUPKA

1. FAZE KRIVIČNOG POSTUPKA –

Krivični postupak je u skladu sa zakonikom podeljen u određene faze. Ova podela na određene faze učinjena je u nekoliko namera. Pre svega, kroz faze je podeljena funkcionalna nadležnost sudija koji postupaju u jednom krivičnom predmetu. Takođe, kroz faze se ostvaruje zaštita prava okrivljenih u postupku, poput rokova koji ne dozvoljavaju njihovo prekoračenje u kasnijim fazama preduzimanja radnji, budući da bi se prekoračenje rokova smatralo nezakonitom radnjom. Takođe, podelom na faze i u vezi sa zakonskim rokovima, stvara se standard pravičnog i blagovremenog suđenja. Zakonik je propisao četiri faze krivičnog postupka: a). Istražna faza – faza koja počinje donošenjem rešenja o pokretanju istrage; b). Faza podizanja optužnice i izjašnjavanja - ova faza sastavljena je od radnji tužioca prilikom podizanja optužnice i njenog podnošenja na sudu i podrazumeva trenutak kada se okrivljeni izjašnjava pred sudom u vezi sa optužnicom; c). Faza preispitivanja - u ovoj fazi se razmatra krivični predmet u odnosu na tvrdnje stranaka i dokaze koje sud izvodi na glavnom pretresu; d). Faza pravnih lekova - u ovoj fazi razmatraju se pravni lekovi na drugom stepenu⁵⁰³.

2. **Načela istražne faze** - Istraga se sprovodi u nekoliko načelnih svrha, a to su:

- a) Istraga se pokreće samo kada postoji osnovana sumnja da je izvršeno krivično delo.
- b) Istraga se pokreće kako bi se ocenile sve okolnosti i dokazi za ili protiv, okrivljenog,
- c) Istraga se pokreće radi obezbeđivanja dokaza u vezi sa krivičnim delom i učinioцем krivičnog dela.
- d) Svrha istrage je da se nakon pribavljanja dokaza odluči da li podići optužnicu ili prekinuti istragu⁵⁰⁴.

Istraga se uvek mora voditi prema ovim načelima, u suprotnom odstupanje od principa istrage može dovesti do kršenja zakonskih odredaba a posledično postoji opasnost da sud obustavi krivični predmet u celosti, pa čak može doći do takve situacije da konstatuje da su dokazi nezakoniti ili da zbog nezakonitih dokaza ne može postojati sumnja da je osumnjičeni počinio dato krivično delo.

3. **Istraga ili podizanje optužnice** - Kada tužilac primi krivičnu prijavu i dokaze koji potkrepljuju krivičnu prijavu, kada se tužilac uveri da postoje dovoljni dokazi u vezi sa podnetom krivičnom prijavom koji stvaraju osnovanu sumnju da je izvršeno krivično delo i kada se delo smatra izvršenim, i za njega je zaprećena kazna zatvora od najviše tri godine, onda se optužnica može podići direktno.

⁵⁰³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 68. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁰⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 103. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

4. Rešenje o pokretanju istrage - Rešenje o pokretanju istrage je akt tužioca koji mora sadržati sledeće podatke: 1. Lični podaci osumnjičenog čine opšti podaci kao što su, ime, ime roditelja, prezime, datum i mesto rođenja, školska sprema, ekonomski status, društveni status. Takođe bi trebalo konstatovati da li je osumnjičeni pritvoren i koliko dugo, kao i da li su postojale tajne tehničke mere istrage i nadzora. 2. Činjenično stanje i pravna kvalifikacija krivičnog dela (činjenično stanje opisuje činjenice za koje se smatra da su se dogodile i koje činjenice čine elemente bića konkretnog krivičnog dela, dok je pravna kvalifikacija pravna norma koja podleže tom činjeničnom stanju). 3. Vreme početka istrage - vreme početka istrage treba da bude opisano u dispozitivu donete presude i konstatovan dan, mesec i godina kada je državni tužilac započeo istragu. 4. Obrazloženje rešenja - u razlozima rešenja tužilac treba da navede razloge koji su doveli do pokretanja istrage nakon procene i ocene osnova za podnošenje krivične prijave i raspoloživih dokaza, koje dokaze smatra da treba obezbediti i šta smatra da će istraga imati za cilj da osigura i proveriti u odnosu na koje činjenice⁵⁰⁵.

Na početku istrage, svaku istražnu radnju sprovodi i nadgleda tužilac, a tužilac kopiju rešenja mora dostaviti sudu. Rešenje o pokretanju istrage može se priložiti uz zahteve koje je tužilac podneo u vezi sa proverom, u vezi sa merama za obezbeđenje prisustva osumnjičenog u postupku ili čak u vezi sa tajnim tehničkim merama istrage i nadzora.

Istraga pokrenuta shodno rešenju može se sprovesti samo za osumnjičenog za koga je rešenje doneto i samo za krivično delo za koje je istraga pokrenuta. Međutim, rešenje o pokretanju istrage može pretrpeti promene u odnosu na druge osumnjičene ili druga krivična dela u odnosu na osumnjičene protiv kojih je istraga započeta, a istražne radnje se mogu sprovesti i u vezi sa delima ili osumnjičenima, za koje je izmenjeno rešenje o pokretanju istrage.

5. Pretres kao istražna radnja - Nalog za pretres se može izdati, kada postoji realna mogućnost i razlog da se pretresom objekata ili prostorija mogu obezbediti dokazi u krivičnom postupku, koji se prema zakoniku o krivičnom postupku⁵⁰⁶, može sprovesti po dva osnova:

1. Uz saglasnost okrivljenog za pretres; i
2. Uz nalog za pretres koji izdaje sud.

Kada postoji prvi osnov i okrivljeni da pristanak za takav pretres, predmeti koji eventualno budu nađeni tokom pretresa mogu se oduzeti i služe kao prihvatljivi dokazi.

Dok, ako okrivljeni ne da pristanak, predmeti pronađeni tokom pretresa ne mogu se oduzeti i ti dokazi su neprihvatljivi, osim ako je drugačije navedeno u posebnim odredbama Zakonika.

Nalog za pretres, prema sudskom nalogu, može se izdati samo ako je tužilac podneo zahtev u bilo kojoj fazi istrage. Takvim nalogom može se narediti pretresanje kuće, prostorija i imovine okrivljenog, kada postoji osnovana sumnja da je to lice počinilo krivično delo i postoji osnovan

⁵⁰⁵ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 104. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁰⁶ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 110. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

razlog da počinitelj može biti uhapšen ili da se mogu obezbediti značajni dokazi za krivični postupak.

Izuzetno, sud takođe može izdati nalog za pretres lica za koje se ne sumnja da je počinilo krivično delo i to u dve okolnosti:

1. Kada je verovatno da će okrivljeni uspeti da se uhapsi nalogom za pretres, ili
2. Neophodno je sačuvati dokaze o krivičnom delu ili oduzeti relevantne predmete koji se ne mogu čuvati ili obezbediti bez vršenja pretresa, a kada je verovatno da se dokazi ili predmeti nalaze u imovini koja će biti predmet pretresa.

Sudija takođe može doneti nalog za pretresanje određene osobe, kada je verovatno da će rezultirati obezbeđivanjem tragova ili trajnim oduzimanjem dokaza o jednom krivičnom delu.

Nalog za pretres mora da sadrži:

- identitet mesta ili lica za koje se nalog izdaje,
- opis krivičnog dela za koje se izdaje nalog,
- objašnjenje razloga za osnovani uzrok,
- opis predmeta traženih pretresom,
- poseban opis lica ili mesta na kome se sprovodi pretres i drugi relevantni podaci,
- kada postoji valjan razlog za proveru elektronskih uređaja, oni moraju biti tačno opisani i privremeno oduzeti, koje može proveriti ovlašćeni policijski službenik i kopirati ih,

Isti uslovi moraju se primeniti na pretres tajnih pregrada u vozilima ili u drugim prevoznim sredstvima.

Nalog za pretres mora se sprovesti u roku od 48 sati od trenutka izdavanja, a u principu bi pretres trebalo da počne u 06.00 časova i da traje do 22.00 časa, ali se pretres može nastaviti i kada nije završen do 22.00 časa ili kada postoji razlog za pretres bez sudskog naloga.

Svi dokazi pribavljeni nalogom koji nije zakonit mogu se proglasiti neprihvatljivim dokazima jer su shodno tome pribavljeni na osnovu nezakonitog akta.

Uprkos činjenici da bi trebalo da postoji nalog za pretres, istovremeno odredbe Zakonika o krivičnom postupku obavezuju da se čak i pri sprovođenju naloga za pretres poštuju zakonski zahtevi u primeni, jer se u slučaju izvršenja protivno zakonskim odredbama, svi nalazi mogu proglasiti neprihvatljivim dokazima.

Pre početka pretresa, licu protiv koga je izdat nalog uručuje se nalog i mora se obavestiti da ima pravo da obavesti svog advokata.

U slučaju da osoba zatraži da iskoristi svoje pravo da obavesti advokata, pretres ne može da počne u periodu od 2 sata, osim u hitnim slučajevima, kada pretres može započeti pre isteka roka od 2 sata.

Pre početka pretresa, osoba je dužna da dobrovoljno preda tražene predmete ili traženo lice.

Izuzetno, pretres može započeti bez davanja naloga na uvid ili bez zahteva za predaju predmeta, kada se očekuje oružani otpor ili kada postoji mogućnost da pretres ne ostvari svoj efekat, ako se ne sprovede odmah.

Odredbe propisuju da za svaku radnju pretresa, moraju postojati određena ograničenja i da pretresu moraju prisustvovati dva svedoka. Pretres nad tom osobom obično vrši policijski službenik istog pola. Prilikom pretresa kuće ili lokala, mora se voditi računa da se ne oštete niti ulazi niti čak nameštaj, a samo kada postoji odbijanje da se otvore, oni se mogu otvoriti silom ili kada njihov vlasnik nije prisutan, takođe se mogu otvoriti silom.

Za sproveden pretres mora se sastaviti zapisnik u kome se navode podaci kada je pretres počeo i kada se završio, ko je vodio pretres, identitet svedoka, prisustvo vlasnika, da li je prisutan ili ne, tačno utvrđivanje šta i gde je pronađeno, tačan zapis o predmetima koji se privremeno oduzimaju njihovim fiksiranjem i obeležavanjem traga, koji se zatim stavlja u providnu kesu, radi daljeg veštačenja.

Tokom pretresa treba privremeno oduzeti samo predmete i isprave navedene u pretresu, sa tim da se, ako se naiđe na predmete koji se odnose na neko drugo krivično delo, isti oduzimaju u skladu sa članovima 109 i 112 Zakonika o krivičnom postupku, u kom slučaju se tužilac upoznaje sa nađenim predmetima i može pokrenuti krivični postupak za krivično delo u vezi sa pronađenim predmetima, za koje nije izdat nalog za pretres.

Član 111 Zakonika izričito je predvideo da slučajevi kada se dokazi koji su obezbeđeni pretresom smatraju neprihvatljivim⁵⁰⁷ su:

1. Dobijeni dokazi u toku kontrole, bez dozvole suda, ako kontrolisanje ne dobije retroaktivno sudsko usvajanje, u skladu sa odredbama Ustava,
2. Pretresanje preduzeto bez naloga nadležnog sudije kršenjem odredbi ovog zakonika;
3. Naredba nadležnog sudije izdata kršenjem postupka koji predviđa ovaj zakonik;
4. Suština naredbe nadležnog sudije predstavlja kršenje zahteva ovog zakonika;
5. Pretresanje nije obavljeno u skladu sa naredbom nadležnog sudije;
6. Lica čije je prisustvo obavezno nisu bila prisutna tokom pretresanja;
7. I pretresanje je preduzeto u suprotnosti sa odredbama o ograničavanju pretresa.

Sve ove okolnosti rezultiraju neprihvatljivošću dokaza koji su obezbeđeni nalogom za pretres, bilo da je pretres izvršen po nalogu ili kada je pretres izvršen bez sudskog naloga, pa se zavisno od okolnosti takvi dokazi mogu proglasiti neprihvatljivim.

⁵⁰⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 111. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Veštačenje

Zakonik o krivičnom postupku propisao je niz vrsta veštačenja koja se mogu obaviti u krivičnom postupku⁵⁰⁸, takođe je definisao uslove i način vršenja veštačenja.

Kao uslovi koji su predviđeni za uzimanje veštačenja kao dokaza, zakonik je propisao:

- mora da postoji pitanje koje je važno ili za krivicu ili nevinosti okrivljenog ili obim štete prouzrokovan krivičnim delom, koji može dati samo specijalizovano stručno ili tehničko veštačenje;
- veštak treba da ima stručnu obuku ili iskustvo koje je relevantno i sadašnje;
- veštak treba da na zakonit način pruži nalaz i mišljenje dobijenih dokaza,
- nalaz i mišljenje veštaka mora da sadrži opšte prihvaćene prakse u toj oblasti, ili imaju naučnu i tehničku osnovu, i
- veštak mora da sačini izveštaj koji sadrži kratak pregled načina za davanje nalaza i mišljenja;
- veštak ne sme da izrazi mišljenje krivice ili nevinosti okrivljenog lica
- okrivljeno lice ili branilac mogu zahtevati od državnog tužioca da zatraži svedočenje veštaka.
- žrtva ili zastupnik žrtve mogu zahtevati od državnog tužioca da zatraži svedočenje veštaka.

Kao vrsta veštačenja za koje je Zakonikom utvrđeno da važe iste odredbe na svaku vrstu veštačenja / analize, predviđene su:

- Toksikološke analize;
- Pregledi telesnih i fizičkih povreda;
- Molekularna i genetska analiza DNK;
- Psihološka analiza;
- Računarska analiza;
- Finansijska analiza;
- Psihijatrijski pregled.

Toksikološka analiza - kada se sumnja da je trovanje upotrebljeno u izvršenju krivičnog dela, tužilac može narediti da se sumnjivi materijali pronađeni na lešu ili drugde pošalju Institutu za toksikološka ispitivanje. Do sada je ove analize obavljao Institut za sudsku medicinu, koji ima i odeljenje za toksikologiju. Prema zakonu o sudskoj medicini, rok za završetak toksikološke analize je 30 dana, a najviše 60 dana od dana prijema zahteva za takvu analizu. Ovaj rok prema

⁵⁰⁸ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 136. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

ovom zakonu može se produžiti uz pismeno odobrenje direktora instituta za sudsku medicinu⁵⁰⁹.

Pregled telesnih povreda - zakonik zapravo predviđa dva načina⁵¹⁰ pregleda telesnih povreda a to su:

1. Pregled povreda prema izveštajima i drugim spisima predmeta, i
2. Fizički telesni pregled direktno, po nalogu suda.

Kada se radi o pregledima povreda na osnovu medicinske dokumentacije ili fotografija koje je policija dostavila u vezi sa telesnim povredama, u ovim okolnostima se od lekara može zahtevati da da izjavu u vezi sa povredama ili se može podneti pisani izveštaj u vezi sa nalazima doktora.

U slučajevima kada lekar koji je lečio tu osobu i za slučajeve nema potpune podatke ili nije lečen, tužilac može zahtevati da sud naloži fizički pregled.

Iz ovoga proizilazi da se u stvari samo kada je potrebno obaviti fizički pregled telesnih povreda taj pregled nalaže.

Zakon o sudskoj medicini posebno je definisao ono što se ispituje sa fizičkog aspekta i predvideo je:

- 1.1. utvrđivanje sredstva, stepen telesnih povreda, gubitak radne sposobnosti, zdravstveno stanje, simulacija, samopovređivanje;
- 1.2. slučajevi krivičnih dela protiv seksualnog integriteta definisani relevantnim važećim zakonodavstvom;
- 1.3. slučajevi utvrđivanja starosti i identiteta osobe, stepena alkoholisanosti i opijenosti opojnim drogama;
- 1.4. slučajevi ilegalne transplantacije ljudskih organa, tkiva i ćelija.

Kada se izvrši fizički pregled telesnih povreda, prema sudskom nalogu, sud može narediti da se uzmu uzorci krvi ili tkiva ili drugih uzoraka, samo kada postoji realna verovatnoća da se veruje da je okrivljeni počinio krivično delo ili ima osnovan razlog da veruje da će se uzimanjem uzoraka obezbediti dokazi krivičnih dela ili identiteta počinioca ili da se uzeti uzorci mogu uporediti sa drugim postojećim uzorcima.

⁵⁰⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 143. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵¹⁰ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 144. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Međutim, uzimanje uzoraka kose, pljuvačke, urina, sekreta iz nosa, površine kože, noktiju, kao i drugih sličnih uzoraka koji ne predstavljaju telesnu intervenciju, mogu se obaviti tokom fizičkog pregleda, bez posebnog naloga suda.

Uzimanje uzoraka telesnom intervencijom može se obaviti samo po sudskom nalogu ili uz pristanak osobe koja se pregleda.

Fizički pregled treba da obavi samo kvalifikovani lekar, medicinska sestra ili tehničar, a lečenje treba da bude u skladu sa medicinskom naukom, uz poštovanje dostojanstva i obzir prema takvom lečenju.

Molekularne i genetske analize i DNK analize - ova analiza se vrši samo po nalogu suda, za uzorke uzete radi pregleda, kada je potrebno utvrditi poreklo ili dokazati da dobijeni trag pripada okrivljenom ili povređenom.

Uzorkovano ćelijsko tkivo, jednom korišćeno za identifikaciju DNK, mora se uništiti bez odlaganja, a sve informacije dobijene iz tog tkiva nisu prihvatljive osim DNK.

Kada se dokazi / tragovi pronađeni na mestu zločina dostave bez ikakve intervencije, oni se mogu naložiti za molekularnu i genetsku analizu, samo po nalogu tužioca. Kada se ovi rezultati ne podudaraju sa okrivljenim, oni se mogu čuvati dok se ne pronađe poklapanje sa okrivljenim ili dok okrivljeni ne bude oslobođen ili proglašen krivim.

Psihološka analiza - ovaj oblik psihološke analize uređen je odredbom člana 146 Zakonika o krivičnom postupku⁵¹¹, i može se obaviti u dve okolnosti:

1. Kada je okrivljeni bio na psihološkom lečenju;
2. i kada okrivljeni nije bio na psihološkom lečenju:

U prvoj okolnosti, kada je okrivljenog lečio psiholog i kada je psihološko stanje povezano sa krivičnim delom, tužilac može pozvati tog psihologa ili lekara da da izjavu u prethodnom postupku u vezi sa podacima dobijenim u lečenju okrivljenog (koje se odvijalo uobičajenim tokom - tj. ne zbog bilo kakvog krivičnog dela). Do takvih podataka može se doći sudskim nalogom ili uz saglasnost psihologa, a psiholog može sastaviti i izveštaj o podacima nađenim u psihološkoj analizi.

U drugim okolnostima, kada psiholog ili lekar prethodno nije lečio psihičko stanje osobe, tužilac može zatražiti od sudije za prethodni postupak da naloži psihološku procenu. Psihološku procenu može naložiti sudija za prethodni postupak samo ako utvrdi da psihološka procena ima utemeljen razlog da rezultira dokazima relevantnim za krivični postupak. Međutim, osoba koju treba oceniti ima pravo da da saglasnost na psihološku procenu, u kom slučaju se procena vrši bez sudskog naloga.

⁵¹¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 146. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Psihološka analiza je potrebna da bi se procenilo psihološko stanje okrivljenog kako bi se konstatovalo da je psihičko stanje okrivljenog bilo onesposobljeno ili nesposobno u vreme izvršenja krivičnog dela. Ovo je važno jer predodređuje odvijanje krivičnog postupka, kao i pravično suđenje, prirodu krivične sankcije koja se može izreći.

Psihički pregled obavlja psiholog, stručni lekar ili lekar obučen za psihologiju ili psihijatar. Pregled treba obaviti tako da se ispoštuje privatnost okrivljenog.

Računarska analiza - zakonik predviđa da svaka vrsta tehničke opreme koja može da sadrži podatke ili dokaze koji se mogu koristiti u krivičnom postupku, može podlagati računarskoj analizi⁵¹². Tačnije tužilac može narediti veštaku ili ovlašćenom policijskom službeniku da pregleda, analizira i zatraži informacije na računarskoj opremi, tehnologiji ili drugoj opremi za čuvanje ili slično koja je zakonito pribavljena sudskim nalogom ili uz saglasnost.

Međutim, Ustav je definisao u članu 36 „Pravo na privatnost“ gde stav 3 predviđa „Tajnost pisama, telefonskih razgovora i drugih sredstava opštenja je neotuđivo pravo. Ovo pravo se može uskratiti samo privremeno i na osnovu odluke suda, ako je to neophodno za vođenje krivičnog postupka ili zaštitu zemlje, na zakonom propisan način”.

Ovaj ustavni standard propisuje da se ograničenje može izvršiti samo po nalogu suda, dok odredba člana 147 propisuje da državni tužilac može ovlastiti veštaka ili ovlašćenog policijskog službenika, što znači da zakonska odredba snižava ustavni standard, imajući u vidu da često može postojati sudski nalog za oduzimanje stvari, kao dokaza u krivičnom postupku, npr. telefon, ali se pregled mora naložiti od strane suda, imajući u vidu da ustavni standard propisuje da samo sud može ograničiti pravo na privatnost, dok tužilac, kada postoji saglasnost, može zatražiti računarsku analizu od veštaka ili ovlašćenog policijskog službenika.

Pri sastavljanju izveštaja o računarskoj analizi, mora se navesti računarsko sredstvo koje se analizira, šta je tačno ovlašćeno potražiti, mora da sadrži podatke o tome kako nabaviti takav uređaj za računarsku analizu, korake koji su preduzeti za računarsku analizu shodno forenzičkoj praksi, uključujući bezbedne korake koji ne omogućavaju gubitak traženih podataka, dešifrovanje datoteka, povraćaj izbrisanih datoteka itd. Osim izveštaja, mora se dostaviti i elektronska kopija koja uključuje proces računarske analize.

Finansijska analiza - Zakonik takođe definiše dve opcije finansijske analize⁵¹³, radi pružanja dokaza u krivičnom postupku, a to su:

1. Analiza finansijskih podataka dobijenih na osnovu sudskog naloga;
2. Revizija finansijskih podataka dobijenih na osnovu sudskog naloga.

⁵¹² Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 147. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵¹³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 148. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

U prvoj situaciji, kada su finansijski podaci pribavljeni sudskim nalogom ili uz pristanak, tužilac može zatražiti od veštaka ili ovlašćenog policijskog službenika da ih pregleda i analizira, rezimiranjem finansijskih podataka.

Tužilac polaže pravo da traži analizu da li su:

1. finansijska sredstva korist pribavljena krivičnim delom koje je pretpostavljeno izvršeno ili su korišćena u izvršenju krivičnog dela;
2. Koja su kretanja finansijskih sredstava koja mogu biti korisna za krivična dela ili koja su korišćena u izvršenju krivičnih dela;
3. Da li finansijska sredstva nedostaju zbog krivičnih dela i koja su sredstva i metode korišćeni;
4. Pričinjena materijalna šteta, pribavljena materijalna korist; iznos dospelih poreza ili carina ili druga pitanja relevantna za krivični postupak.

U drugoj situaciji kada se obavlja revizija finansijskih podataka, to se obično radi kada postoji obiman materijal o izvršenim finansijskim radnjama, ili kada dođe do komplikacija u finansijskim podacima, u kom slučaju tužilac može zatražiti od suda da naredi reviziju finansijskih podataka.

Sud u nalogu navodi ciljeve i delokrug revizije i druge činjenice i okolnosti koje revizija mora utvrditi.

Moramo imati na umu da troškove u ovom slučaju mora snositi preduzeće koje je naložilo reviziju. Na odluku o troškovima može se uložiti žalba, a protiv ove odluke odlučuje veće sastavljeno od troje sudija.

Psihijatrijski pregled - Psihijatrijski pregled se može obaviti na predlog tužioca u fazi istrage ili čak službeno na glavnom pretresu⁵¹⁴. Obavlja se psihijatrijski pregled okrivljenog za koga se sumnja da ima psihijatrijski poremećaj. Psihijatrijski pregled se ne može obaviti drugačije nego po nalogu suda, bilo koji drugi pregled bez sudskog naloga predstavlja neprihvatljiv dokaz. Psihijatrijskim pregledom sud nastoji da utvrdi stanje uračunljivosti okrivljenog, kao i njegovo stanje da bude podvrgnuto suđenju.

Psihijatrijski pregled obavlja grupa veštaka na institutu za forenzičku psihijatriju, a to su neuropsihijatar i psihijatar ili čak psiholog.

Psihičko stanje okrivljenog, kada ga konstatuju veštaci, mora precizirati da li okrivljeni pati od bilo kakvog psihičkog poremećaja i psihičkog stanja u kojem je delovao u vreme izvršenja krivičnog dela, da li je u potpunom stanju mentalne neuračunljivosti ili u stanju smanjene mentalne sposobnosti. Takođe se konstatuje da li postoji neki trajni ili privremeni psihički poremećaj.

⁵¹⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 508. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Dok sposobnost da se podvrgne suđenju podrazumeva nemogućnost okrivljenog da razume krivični postupak i da se konsultuje sa svojim braniocem, pa ga zbog toga takav uslov ne čini sposobnim da mu se sudi u krivičnom postupku.

I ovde veštaci moraju imati iskustvo u takvim oblastima i dostojanstveno primenjivati i poštovati postupak psihijatrijskog pregleda okrivljenog, primenjujući najbolju medicinsku praksu i principe medicinske nauke.

Odluke o angažovanju veštaka

Državni tužilac pre angažovanja veštaka donosi rešenje u kojem veštaku izlaže važna pitanja za veštačenje a to su:

1. Posebna pisana pitanja koja su relevantna za krivicu ili nevinost okrivljenog i obim štete prouzrokovane krivičnim delom;
2. Određuje ime veštaka i predstavlja osnovu za specijalizovano veštačenje i njegovo obrazovanje i iskustvo;
3. Takođe pruža veštaku odgovarajući pristup specijalističkom veštačenju.

U načelu, veštaka treba da angažuju stručne ustanove ili javni organi koji obavljaju veštačenje u javnim ustanovama, ako nema sukoba interesa. Kada ne postoji stručna ustanova ili javni organ sa veštakom za tu oblast, onda se veštak angažuje o javnom trošku a na kraju ovi troškovi postaju deo krivičnog postupka.⁵¹⁵

Kada tužilac angažuje veštaka, žrtva ili zastupnik žrtava, okrivljeni ili branilac okrivljenog mogu osporiti izbor datog veštaka, a sudija za prethodni postupak o prigovoru odlučuje u roku od 10 dana. Osnov za prigovor može biti kvalifikacija veštaka ili sukob interesa.

Određena veštačenja mogu se obaviti samo po sudskom nalogu, obično takvi nalozi zadiru u ljudska prava i slobode, međutim zakonik propisuje ko nalaže svako veštačenje.

Angažovanje veštaka od strane okrivljenog

Okrivljeni može zatražiti od državnog tužioca angažovanje određenog veštaka za sprovođenje veštačenja za koje smatra da je relevantno za njegovu odbranu. Ako tužilac to odbije, okrivljeni može osporiti ovo odbijanje kod sudije za prethodni postupak.

Odredba člana 141, stav 2 daje pravo okrivljenom da sam angažuje veštaka⁵¹⁶ i da ga plati, kao odredba koja obavezuje veštaka da deluje u skladu sa članom 138 - što podrazumeva obavezu veštaka i da sastavi izveštaj, u skladu sa ovom odredbom. Jedan primerak veštačenja mora se dostaviti tužiocu u roku od 14 dana od završetka veštačenja.

⁵¹⁵ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 137. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵¹⁶ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 141. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Smatramo da su ove dve odredbe donekle međusobno kontradiktorne, jer kada postoji mogućnost iz stava 2 da se angažuje i sam veštak, onda se postavlja pitanje šta je osnova na kojoj počiva zahtev za angažovanje veštaka, prema stavu 1, člana 141 Zakonika o krivičnom postupku.

Sadržaj izveštaja o veštačenju

Nakon angažovanja veštaka, bilo po odluci tužioca ili po sudskom nalogu, veštak je dužan da sastavi izveštaj o veštačenju, u vezi sa izvršenim veštačenjima⁵¹⁷.

Izveštaj veštaka mora da sadrži: Podatke o identitetu veštaka, iskustvu i specijalizovanim obukama, razlozi o relevantnosti obuke i njihova aktuelnost, podaci o istrazi predmeta, pitanja vezana za krivicu ili nevinost i stepen štete, opis dokaza koji su analizirani, opis veštačenja, kao što su fotografije, slike, laboratorijske analize, tabele ili drugi relevantni naučni ili tehnički podaci. Objasnjenja da su takve analitičke tehnike prihvatljive u ovoj oblasti veštačenja i da imaju naučnu osnovu. Zaključci veštaka u vezi sa pitanjima vezanim za veštačenje.

Izveštaj o veštačenju mora biti priložen spisima predmeta, a okrivljenom i braniocu se obelodanjuju najkasnije u roku od 5 dana kada veštak daje izjavu u prethodnom postupku ili najkasnije 10 dana nakon što je državni tužilac primio izveštaj.

Izveštaj veštaka ne može uključivati njegovo mišljenje o krivici okrivljenog ili njegovoj nevinosti.

Svaki izveštaj koji ne sadrži ove podatke neprihvatljiv je kao dokaz.

Uviđaj i rekonstrukcija

Uviđaj i rekonstrukcija mesta događaja prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku važni su za procenu pribavljenih dokaza, kao i za razmatranje činjenica relevantnih za krivični postupak⁵¹⁸.

Uviđaj i rekonstrukciju može obaviti policija ili čak tužilac, a to se radi kako bi se lično informisali o stanju važnih činjenica za krivični postupak, ali se ni uviđaj ni rekonstrukcija ne smatraju prihvatljivim za sud ako:

Okrivljeni nije obavešten, kada je poznat njegov identitet i gde branilac ima pravo da prisustvuje uviđaju i rekonstrukciji, ili

⁵¹⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 138. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵¹⁸ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 158. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Kada identitet okrivljenog nije poznat, sudija za prethodni postupak učestvuje u uviđaju i rekonstrukciji i nadgleda radnje uviđaja i rekonstrukcije mesta događaja.

Uviđaj znači ispitivanje konkretnog događaja na mestu gde se krivično delo dogodilo.

Rekonstrukcija podrazumeva reprodukciju tačnih činjenica onako kako se događaj odvijao u prošlosti. Ona se obavlja na osnovu dokaza prikupljenih o krivičnom delu, međutim kada se iz izjava svedoka i drugih dokaza može izvesti drugačija situacija, onda se rekonstrukcija vrši sa svakim svedokom pojedinačno.

Rekonstrukcija mesta događaja ima za cilj da analizira činjenice u odnosu na prikupljene dokaze kako bi se došlo do najprihvatljivijih zaključaka o tačnosti događaja, ali se mora voditi računa da se ne naruši zakon i red, da se ne uvredi javni moral i da se ne ugrozi život ili zdravlje ljudi.

Uviđaj i rekonstrukciju mesta događaja mogu pomoći različiti veštaci, iz oblasti prirode krivičnog dela. Međutim, uviđaj i rekonstrukcija ne podrazumevaju preuzimanje policijskih ovlašćenja za obavljanje prvobitnog uviđaja mesta događaja, merenje i prikupljanje informacija.

Karakteristična je činjenica da kada prvi uviđaj obavi policija, ti podaci mogu rezultirati i izveštajem veštaka iz date oblasti u vezi sa prvobitnim policijskim radnjama. U tim okolnostima, sudija za prethodni postupak može narediti minimalni uviđaj i rekonstrukciju mesta događaja, radi potvrde nalaza veštaka, a sudija može smatrati prihvatljivim izveštaj veštaka sastavljen prema članu 138 Zakonika o krivičnom postupku.

Veštak se takođe može pozvati na uviđaj i rekonstrukciju kada tužilac ili sud procene da je njegovo prisustvo korisno.

Nakon podizanja optužnice, predsednik sudskog veća može naložiti rekonstrukciju mesta događaja. Rekonstrukcija se nalaže samo kada je presudna za krivicu ili nevinost okrivljenog i omogućava sudskom veću da to proceni direktno iz rekonstrukcije ili iz direktne posete licu mesta. I ovde se od veštaka može zahtevati da prisustvuju rekonstrukciji mesta događaja.

Međunarodni zahtevi ili dokazi obezbeđeni van zemlje

Dokazi se u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku mogu obezbediti na osnovu člana 219, koji se odnosi na međunarodne zahteve i zakon o pravnoj saradnji u krivičnim stvarima⁵¹⁹. Takve dokaze može obezbediti tužilac ili sudija za prethodni postupak na zahtev tužioca.

⁵¹⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 219. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

U zavisnosti od prirode krivičnog predmeta koji se istražuje, mogu se podneti različiti zahtevi za sve dokaze koji se mogu odnositi na krivično delo.

Kada se dokazi prikupe putem međunarodno-pravne saradnje sa dotičnom državom, ti se dokazi smatraju zakonitim i mogu se izvoditi na suđenju jer su prihvatljivi.

Kada se dokazi prikupe na neformalan način, mimo zahteva zakona o međunarodnoj pravnoj saradnji, onda da bi se takvi dokazi smatrali prihvatljivim u krivičnom postupku, država u kojoj su pribavljeni mora dati propratnu izjavu kojom potvrđuje da su takvi dokazi pribavljeni u skladu sa zakonskim odredbama u odnosnoj državi.

Prihvatljivi dokazi i njihova procena

Prihvatljivi dokazi su svi oni dokazi koji su obezbeđeni u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku. Svaki dokaz koji je obezbeđen u suprotnosti sa bilo kojom odredbom Zakonika o krivičnom postupku može se kao takav proglasiti neprihvatljivim.

Prihvatljivost dokaza može se ispitati u bilo kojoj fazi krivičnog postupka, što znači da se prihvatljivost dokaza može ispitati od trenutka prvog saslušanja do pravosnažnosti odluke.

Kada se dokazi ispitaju u smislu prihvatljivosti u fazi prvog saslušanja i nakon održavanja drugog saslušanja, oni se mogu ispitati na osnovu prigovora okrivljenog. Sud je takođe dužan da po službenoj dužnosti oceni prihvatljivost dokaza tokom cele faze glavnog pretresa.

U fazi drugog saslušanja, prilikom ocenjivanja prihvatljivosti dokaza, moramo imati na umu da se dokazi ocenjuju u dva paralelna aspekta:

1. Njihova prihvatljivost;
2. Njihova dokazivost, samo u smislu postojanja dobro osnovane sumnje;

U praksi su preovladavale dileme da u fazi drugog saslušanja ne treba pristupati preispitivanju dokaza, međutim smatram da bi trebalo proceniti dokaze u smislu njihove dokazivosti, jer se bavimo dokazivanjem činjenice da li je objektivni posmatrač uveren da se optužnica zasniva na dokazima koji ukazuju na okolnosti u kojima je navodno izvršeno krivično delo, kao dokaza koji ukazuju na dobro osnovanu sumnju.

U suprotnom, u ovoj fazi postupka ne može se vršiti procena dokaza kada je reč o okolnostima sa aspekta krivice.

Zakonik takođe u članu 262 propisuje ograničenja u proceni dokaza radi utvrđivanja krivice, a prema ovoj odredbi sud ne može da proglasi optuženog krivim samo na osnovu ili dajući presudan značaj svedočenjima ili drugim dokazima koje okrivljeni ili branilac ne mogu da ospore ispitivanjem u toku krivičnog postupka ili izjavi ili pridajući presudan značaj izjavi koju je okrivljeni dao policiji ili tužiocu, ili na osnovu izjave ili pridajući ključnu važnost izjavi

svedoka, čiji identitet nije poznat braniocu i okrivljenom, ili pridajući ključni značaj izjavi ili iskazu svedoka saradnika.

Ispitivanje u prethodnom postupku

Tužilac ima pravo da u prethodnom postupku pozove na ispitivanje svako lice koje može imati informacije koje mogu biti validne za krivično delo za koje se vodi istraga, pa čak i za počinioca. Ispitivanje u prethodnom postupku vrši tužilac u fazi istrage i može se sprovesti protiv svedoka, veštaka, žrtve, svedoka saradnika ili anonimnog svedoka.⁵²⁰

Tokom ispitivanja u prethodnom postupku, tužilac može dozvoliti učešće branioca, žrtve ili zastupnika žrtava u ispitivanju.

Tokom ispitivanja u prethodnom postupku, mora se voditi audio zapis ili se pripremiti transkript svake izrečene reči.

Pre ispitivanja u prethodnom postupku, u zavisnosti od toga da li imamo posla sa svedokom ili veštakom, tužilaštvo je u obavezi da svedoka ili veštaka obavesti o posledicama:

Svedoku treba pročitati sledeće upozorenje: „Ovo je krivična istraga. Dužni ste da svedočite. Dužni ste da kažete istinu. Ako ne govorite istinu, možete biti krivično gonjeni shodno članu 390 ili 391 Krivičnog zakonika. Ako smatrate da možete okriviti sebe kao posledica odgovora na pitanja, možete odbiti da odgovorite. Ako verujete da vam je potrebna pomoć advokata kao rezultat odgovora na pitanje, možete angažovati i konsultovati se sa advokatom. Ova krivična istraga nastoji da pronade istinu i najtačnije sećanje na činjenice koje možete pružiti. Ako ne razumete pitanje koje vam je postavljeno, trebalo bi da zatražite da vam se pitanje postavi drugačije. Ako smatrate da postoji dokument ili drugi dokaz koji vam može pomoći da što tačnije odgovorite na pitanja ili da se jasnije prisetite činjenica, dužni ste da nam to kažete. Ako vam je potrebna pomoć, prevod ili kratka i opravdana pauza od ovog saslušanja, morali biste da je zatražite. Da li razumete ova prava”.

Veštaku treba pročitati sledeće upozorenje: „Ovo je krivična istraga o radnjama za koje imate specijalizovano znanje. Dužni ste da svedočite. Dužni ste da kažete istinu. Ako ne govorite istinu, možete biti krivično gonjeni shodno članu 390 ili 391 Krivičnog zakonika. Dužni ste da objasnite korake koje ste preduzeli da biste stekli specijalizovano znanje koje imate u ovom predmetu. Ova krivična istraga nastoji da pronade istinu i najtačnije sećanje na činjenice koje možete pružiti. Ako ne razumete pitanje koje vam je postavljeno, trebalo bi da zatražite da vam se pitanje preformuliše. Ako smatrate da postoji dokument ili drugi dokaz koji vam može pomoći da što tačnije odgovorite na pitanja ili da se jasnije prisetite činjenica, dužni ste da nam to kažete. Ako vam je potrebna pomoć, prevod ili kratka i opravdana pauza od ovog saslušanja, morali biste da je zatražite. Da li razumete ova prava.

⁵²⁰ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 123. i 131. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Svedoku saradniku treba pročitati sledeće upozorenje: „Ovo je krivična istraga o radnjama za koje imate direktno saznanje. Pristali ste na saradnju u ovoj istrazi. Ako iskoristite svoje pravo na ćutanje, više nećete biti svedok saradnik. Ako ne budete govorili istinu, to se može uzeti u obzir pri odmeravanju vaše kazne i možete biti gonjeni shodno članu 392 Krivičnog zakonika. Vaš branilac je prisutan. Ako verujete da morate da se posavetujete sa svojim braniocem, to možete učiniti. Ova krivična istraga nastoji da pronađe istinu i najtačnije sećanje na činjenice koje možete pružiti. Ako ne razumete pitanje koje vam je postavljeno, trebalo bi da zatražite da vam se pitanje preformuliše. Ako smatrate da postoji dokument ili drugi dokaz koji vam može pomoći da što tačnije odgovorite na pitanja ili da se jasnije priselite činjenica, dužni ste da nam to kažete. Ako vam je potrebna pomoć, prevod ili kratka i opravdana pauza od ovog saslušanja, morali biste da je zatražite. Da li razumete ova prava”.

Da bi se u krivičnom postupku smatrale zakonitim radnjama i prihvatljivim dokazima, svako upozorenje mora biti upisano u zapisnik, a potpis subjekta je važan, jer se potpisom potvrđuje da je razumeo takve procesne obaveze.

Uslovi za ispitivanje u prethodnom postupku: Svedok se ispituje odvojeno i bez prisustva drugih svedoka, a odgovore daje usmeno. Svedoku se prvobitno traže lični podaci, a takođe je dužan da obavesti organe o svakoj promeni adrese. Kada su svedoci policijski službenici, oni se obaveštavaju da umesto adrese stanovanja moraju navesti adresu stanice u kojoj su zaposleni. Kada se ispitivanje u prethodnom postupku sprovodi za osobe mlađe od 18 godina, pitanja treba postavljati pažljivo kako ne bi imala negativan psihološki uticaj na takvu osobu, a takođe i kada se radi o žrtvi krivičnog dela, pitanja treba postavljati vrlo pažljivo kako se ne bi narušio psihološki aspekt, a po potrebi lice treba ispitati angažovanjem dečjeg psihologa ili drugog stručnjaka u toj oblasti.

Uzimanje izjave u prethodnom postupku.

Uzimanje izjave u prethodnom postupku se razlikuje, u smislu procesnih radnji, budući da se uzimanje izjave obavlja na pretresu, koji otvara državni tužilac koji vodi istragu⁵²¹.

Pretres se održava i vodi se i zapisnik o procesnim radnjama na tom pretresu. Ovde za održavanje pretresa, tužilac poziva stranke:

1. Okrivljenog i branioca,
2. Žrtve ili zastupnika žrtava, odnosno predstavnika oštećene strane,
3. Svedoka koji se ispituje.
4. Svedoka saradnika ili anonimnog svedoka.

Okrivljenom, braniocu, oštećenom i zastupniku oštećenog poziv se mora uručiti 5 dana unapred kako bi bili obavješteni o mestu održavanja pretresa.

⁵²¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 123. i 132. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

U prethodnom postupku se može uzeti izjava od oštećene stranke kao svedoka, svedoka koji možda zna za delo ili počinioca, veštaka, svedoka saradnika ili anonimnog svedoka. Od koga god od njih se uzme izjava u postupku, na pretres se pozivaju pisanim pozivom koji sadrži naziv, datum, mesto i vreme kada će izjava biti uzeta, kao i posledice njihovog izostanka, u vezi sa prihvatljivošću date izjave.

Kada se uzima izjava lica kao svedoka koje nije navršilo 16 godina, poziv se mora uručiti preko roditelja ili zakonskog zastupnika, osim ako postoje hitne okolnosti i do njega se ne može doći.

Na ročištu za uzimanje izjave u prethodnom postupku, tužilac prvo postavlja pitanja ako je pozvao relevantnog svedoka za uzimanje njegove izjave u prethodnom postupku, dok kada je branilac okrivljenog predložio da uzme izjavu u prethodnom postupku i takva izjava se uzme, pitanja prvobitno postavlja branilac okrivljenog.

Takođe, ako su žrtva ili zastupnik žrtava predložili uzimanje izjave u prethodnom postupku, pitanja prvo postavlja žrtva, odnosno zastupnik žrtve.

Nužno se svakoj stranci mora dati prilika da postavi pitanje prilikom uzimanja izjave u prethodnom postupku.

Prilikom postavljanja pitanja, svedok se može suočiti sa indirektnim pitanjima, ali se može pitati i o materijalnim dokazima kojima raspolaže u datom krivičnom predmetu. Kada se uzme izjava u prethodnom postupku protiv oštećenog, on se takođe pita o imovinskopravnom zahtevu. Takođe, uzimanje izjave u prethodnom postupku može se izvršiti protiv okrivljenog i u tom slučaju važe odredbe člana 154, koje propisuju da se prvo moraju uzeti lični podaci, njegovo obrazovanje, da li zna da čita i piše, da li ima lična primanja i njegovo imovno stanje, da li se protiv njega vodi neki drugi postupak, ako je maloletan, identitet zakonskog zastupnika, obaveštava se o obavezi da ih upozna u slučaju promene adrese.

Prilikom uzimanja izjave od okrivljenog, pitanja mu se postavljaju usmeno i on može voditi beleške. S njim treba postupati dostojanstveno i pitanja formulisati jasno i tačno, nije dozvoljeno postavljati pitanja na osnovu pretpostavke da je nešto priznao, što zapravo nije priznao. Pitanja se postavljaju tako što se od okrivljenog traži da potvrdi ili negira bilo koju činjenicu, ali ništa ne sprečava okrivljenog da da pojašnjenja u vezi sa poricanjem ili potvrdom koju daje. Takođe se mogu postavljati pitanja o dokazima i spisima krivičnog predmeta, a kada se podnesu pitanja ove prirode, moraju se predočiti relevantni dokazi ili spisi, ti dokazi ili spisi se moraju precizirati u zapisniku, u smislu šta su i šta sadrže. Kada se postavljaju pitanja u vezi sa predmetima koji su privremeno oduzeti ili koji mogu poslužiti kao dokaz, daju mu se na uvid na prepoznavanje, a ako se zbog količine ne mogu predočiti, okrivljeni se šalje na mesto gde se takvi predmeti nalaze.

Na ovoj stranici okrivljenom treba dati priliku da iznese svoje prigovore na sumnju o njemu, kao i da predoči činjenice koje odbacuju sumnju protiv njega. Svi ovi uslovi se shodno primenjuju prilikom ispitivanja svedoka, što znači da okrivljeni ima ista prava kao i svedok.

Prilikom uzimanja izjave svedoka saradnika ili anonimnih svedoka, tužilac na pretresu koji vodi mora tačno da sprovede obaveze zaštite svedoka i njihove anonimnosti.

Kada se ispituju svedoci koji su gluvi ili nemi, oni se ispituju, uz pomoć tumača za jezik znakova.

➤ Okolnosti koje čine izjavu o ispitivanju neprihvatljivom:

Zakonik o krivičnom postupku tačno je propisao kada je izjava neprihvatljiva, a to su situacije kada se:

1. lice ne može saslušati u svojstvu svedoka;
2. lice je oslobođeno obaveze svedočenja, ali nije obavješteno o ovom zakonskom pravu ili nije izričito navedeno, ili ako uputstvo o ovom pravu nije konstatovano u zapisniku,
3. lice je dete koje ne razume svoje pravo da odbije svedočenje;
4. iskaz svedoka pribavljen je silom, pretnjom ili na bilo koji drugi zabranjeni način⁵²².

Lice koje se ne može ispitati kao svedok - kategorija takvih lica definisana je članom 126 koji uređuje ko su privilegovani svedoci, šta znači da se uopšte ne mogu ispitati i koji čim se shvati da se nalaze u takvim okolnostima onda svaka procesna radnja ispitivanja ne može biti korisna, imajući u vidu da se takav dokaz - izjava ne može smatrati prihvatljivom⁵²³, takve osobe su:

- a). Lice koje bi svojim svedočenjem prekršilo obavezu čuvanja službene ili vojne tajne, dok ga nadležni organ ne oslobodi te obaveze;
- b). Branilac okrivljenog lica o stvarima koje mu je okrivljeno lice kao svom braniocu poverio, osim ako samo okrivljeno lice to zahteva; i
- c). Saokrivljeni, dok se vodi zajednički postupak

Što se tiče saokrivljenog, praksa je ovu okolnost uredila različitim standardima, međutim, kod pitanja prihvatljivosti dokaza detaljnije ćemo objasniti neprihvatljivosti kao dokaz saokrivljenog, dok je u toku postupak protiv njih.

Svedoci oslobođeni dužnosti svedočenja - Svedoci oslobođeni dužnosti svedočenja su druga kategorija u kojoj zavisi da li postoje okolnosti koje su propisane zakonskim odredbama. Međutim, svedoci oslobođeni dužnosti svedočenja takođe su obuhvaćeni dvema kategorijama. U jednoj kategoriji su lica koja su zbog postojanja određene okolnosti oslobođena dužnosti svedočenja, a takođe i druga kategorija koja zavisi od procene državnog organa - sud.

Odredba člana 127⁵²⁴ predviđa okolnosti i ko je oslobođen obaveze svedočenja, a to su:

⁵²² Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 128. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵²³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 126. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵²⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 127. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

- Bračni ili vanbračni drug okrivljenog lica, osim kada se postupak vodi za krivično delo kažnjivo kaznom zatvora u trajanju od najmanje pet (5) godina, a on odnosno ona je oštećen tim krivičnim delom;

- Lice koje je krvni rođak okrivljenog u direktnoj ili indirektnoj liniji: vanbračni partner, prethodnici ili potomci, sestre, braća, ujaci, stričevi, teče, ujne, tetke, strine, deca braće ili sestara; ili blizak rođak: tašta, svekrva, svekar, tast, zet, snaja, kum, kuma, maćeha ili očuh, osim kada se postupak vodi za krivično delo kažnjivo kaznom zatvora od najmanje deset (10) godina, ili je on odnosno ona bio svedok krivičnog dela protiv deteta koji živi ili je blizak s njim odnosno njom ili sa okrivljenim licem;

- Usvojitelj ili usvojeno dete okrivljenog lica, osim kada se postupak vodi za krivično delo kažnjivo kaznom zatvora u trajanju od najmanje deset (10) godina, ili je bio svedok krivičnog dela protiv deteta koji živi ili je blizak s njim odnosno njom ili sa okrivljenim licem;

- Verski službenik odnosno ispovednik o stvarima koje mu je poverio okrivljenom licu ili drugo lice; advokat, savetnik žrtava, lekar, socijalni radnik, psiholog ili drugo lice o onome što je saznao tokom obavljanja svoje profesije, ako je obavezan da čuva kao tajnu ono što je saznao prilikom obavljanja svoje profesije; i novinar ili izdavač, koji radi u medijima ili jedan ili više njegovih saradnika u skladu sa važećim zakonom.

- Osobe kao što su verski službenik za priznanje okrivljenog ili drugo lice koje je priznalo, branilac, zastupnik žrtve, psiholog, lekar, socijalni radnik ili bilo koje drugo stručno lice u vezi sa činjenicama koje su saznali tokom obavljanja profesije, novinar ili izdavač na mestu na kome obavljaju svoju profesiju ili njihovi saradnici ne mogu odbiti svedočenje ako postoji pravni osnov da se oslobode obaveze čuvanja poverljivosti.

Dok su kategorije lica koja su oslobođena dužnosti svedočenja i čije puštanje zavisi od procene suda:

Dete koje s obzirom na uzrast i stepen intelektualnog razvoja ne može da razume značenje prava na odbijanje svedočenja ne može da budu saslušavano kao svedok osim kada sud smatra da je sposobno da razume da će da bude ispitano da bi kazalo istinu.

Karakteristično je da u okolnostima u kojima imamo saokrivljene, budući da je svedok pod bilo kojim okolnostima pušten da svedoči protiv jednog okrivljenog, on se pušta kako bi svedočio protiv svih okrivljenih.

Policija, tužilaštvo ili sud moraju obavestiti svedoke koji su na slobodi da imaju mogućnosti da svedoče, a u slučaju da takve okolnosti nisu poznate, moraju obavestiti data lica da u trenutku kada saznaju da postoje okolnosti, da je svedok slobodan da svedoči.

Posebna istražna mogućnost

Posebna istražna mogućnost je procesna radnja koju preduzima sudija za prethodni postupak, u ranim fazama istražnog postupka, kako bi se obezbedili dokazi koje je teško ili nemoguće pribaviti na glavnom pretresu.

Posebna istražna mogućnost formalno se ne može preduzeti od strane sudije za prethodni postupak, već samo na zahtev tužioca, žrtve, zastupnika žrtava, branioca okrivljenog ili njegovog branioca.

Posebnu istražnu mogućnost kao procesnu radnju sudija za prethodni postupak dozvoljava samo za krivična dela predviđena članom 90 Zakonika o krivičnom postupku. Jedini uslov koji mora biti ispunjen je da je delo definisano u članu 90, a kada je ovaj uslov ispunjen, sudija mora da odobri predlog, budući da stav 2, člana 149 koji uređuje posebnu istražnu mogućnost koristi formulaciju „sudija za prethodni postupak odobrava zahtev”, pri definisanju izraza odobrava, ova odredba ne ostavlja diskreciono pravo sudiji, već se u trenutku kada se ispuni zakonski uslov, zahtev mora nužno odobriti. Ali ako sudija ni pod kojim okolnostima ne odobri takav zahtev, može se uložiti žalba pretresnom veću istog suda.

Posebna istražna mogućnost se primenjuje na pretresu, gde se poziva stranka koja je podnela zahtev, kao i druge stranke, konkretno na takvom pretresu za preispitivanje posebne istražne mogućnosti mogu učestvovati tužilac, žrtva, zastupnik žrtve, okrivljeni i njegov branilac, kao i svedok koji se ispituje⁵²⁵. Pitanja prvo postavlja strana koja je podnela zahtev, a zatim druge stranke. Ovde važe pravila direktnog ispitivanja, unakrsnog ispitivanja i ponovnog ispitivanja, jer stav 6 predviđa da važe pravila ispitivanja svedoka, kao na glavnom pretresu. Takođe, nema prepreka da se od svedoka koji se ispituje u sklopu posebne istražne mogućnosti traži da identifikuje druge predmete ili dokaze, odnosno da se postave pitanja u vezi sa dokazima uvršćenim u spise predmeta.

Sudija za prethodni postupak ne vodi pretres sam, već formira veće sa još dvoje sudija.

Po pravilu, dokazi pribavljeni u postupku uzimanja izjave posebnom istražnom mogućnošću moraju se snimiti na pretresu i snimak se prilaže spisu predmeta, uprkos činjenici da se u praksi iz tehničkih razloga ne sprovodi već se vodi zapisnik, u kome se tačno navode postavljena pitanja i dobijeni odgovori.

Posebna istražna mogućnost može se primeniti i tehnološkim sredstvima, kada svedok nije na Kosovu.

Jedan od članova veća koji učestvuje u posebnoj istražnoj mogućnosti mora biti deo sudskog veća, bilo kao predsednik ili kao član sudskog veća.

Ispitivanje okrivljenog - Okrivljeni se u krivičnom postupku može ispitati na dva načina. Osnovni oblik i oblik koji se uglavnom primenjuje u krivičnom postupku je ispitivanje od strane tužioca, ali kada za krivično delo nije zaprećena kazna zatvora veća od tri godine, dovoljno je dati okrivljenom mogućnost da pismeno odgovori na okolnosti koje tužilac smatra

⁵²⁵ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 149. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

nužnim za pojašnjenje. Zakonske odredbe jasno navode da tužilac sasluša okrivljenog pre podizanja optužnice, ali postoji izuzetak kada tužilac ovu radnju može preneti na policiju - radi ispitivanja. U sudskoj praksi često postoje slučajevi u kojima se podiže optužnica, a okrivljeni se uopšte ne ispituje. Takve okolnosti predstavljaju bitne proceduralne nedostatke za podizanje optužnice, a podizanje optužnice bez ispitivanja okrivljenog predstavlja kršenje njegovih prava, time što mu je uskraćena mogućnost da se izjasni o sumnjama za koje se tereti, za delo koje je okrivljeni navodno počinio. Ovde je veoma važno postupanje suda da prilikom prihvatanja optužnice proceni da li je tužilac prekršio bilo koju odredbu, odnosno podigao optužnicu bez primene zakonskih odredaba o ispitivanju i ako sud utvrdi da radnja tužioca nije sprovedena, dužan je da vrati optužnicu kako bi okrivljenom omogućio da bude ispitan. Sud bi trebalo da poveže proveru optužnice sa članom 242, stav 1 ZKP-a. U tom kontekstu, stručni saradnik ima važnu ulogu da se, kada sudija primi predmet, pozabavi odstupanjima i da ih uputi sudiji koji vodi predmet da odluči da li da mu vrati optužnicu nazad, a optužnica bi trebalo da mu se vrati na osnovu člana 442 u vezi sa članom 242 ZKP-a. Česti razlozi zbog kojih je optužnica podignuta bez ispitivanja okrivljenog su oni koji proizilaze iz praktičnih okolnosti i najčešće su to činjenica da okrivljeni nije pronađen, međutim čak i u slučajevima kada ne može da se nađe, tužilac ima dovoljne osnove da podnese sudu zahtev za izdavanje naloga za hapšenje ili međunarodne poternice i da tokom ove faze obustavi istragu kako rok ne bi istekao, ali ni na koji način ovo ne može poslužiti kao argument za podizanje optužnice bez ispitivanja okrivljenog, imajući u vidu da bi onemogućilo okrivljenom da iznese svoju odbranu, što verovatno može u potpunosti pobiti opravdanost podizanja optužnice, međutim, ovde je istovremeno pravo okrivljenog da traži od tužioca da pribavi dokaze ograničeno, pa sve ovo čini da podizanje optužnice ne bude redovno, i da sud ne bude u mogućnosti da postupi, jer bi na taj način legitimisao povredu prava okrivljenog u jednoj fazi krivičnog postupka, a to je faza istrage i podizanja optužnice.

Tužilac poziva okrivljenog na ispitivanje, međutim, zagantovano mu je pravo da ospori zakonitost poziva za ispitivanje pred sudijom za prethodni postupak. Oспорavanje zakonitosti može biti različito, čak i ako uživa imunitet, zbog činjenica da ne postoji predlog oštećene strane, zbog činjenice da ne postoji dozvola tela koje treba da odobri, ili ako je reč o drugim okolnostima za koje okrivljeni može tvrditi da je poziv za ispitivanje u svojstvu okrivljenog nezakonit.

Pre ispitivanja, okrivljeni mora biti obavešten o svojim pravima kao okrivljenog, posebno o krivičnom delu za koje se tereti, te o svom pravu da pribavi dokaze za koje smatra da će mu poslužiti za odbranu, ali i pravo na odbranu.

Najučestalija dilema koja se javlja u praksi je da li okrivljeni ima pravo da se posavetuje sa braniocem u konkretnom pitanju pre nego što odgovori? Ova dilema razjašnjena je odredbom člana 152, stav 4 koja predviđa da okrivljeni ima pravo da se konsultuje sa braniocem pre i tokom ispitivanja. Ovo je razumljivo iz tri razloga. Prvobitno, tužilaštvo ne bi trebalo da razmatra povećanje dokazivosti činjenica, na osnovu odgovora koje je dao sam okrivljeni, i drugo zbog činjenice da sa određenim odgovorom okrivljeni može indirektno inkriminisati

sebe ili svoju rodbinu, a konsultovanje branioca će ih zaštititi od takvog rizika, ali i zbog činjenice da bi u slučajevima kada braniocu ne bude dozvoljeno da se konsultuje, čak i za određene odgovore sa okrivljenim, njegova uloga bi podrazumevala neaktivnu odbranu u krivičnom postupku, a upravo je uloga odbrane da pruži aktivnu zaštitu u krivičnom postupku.

Sprovođenje ispitivanja - Tokom ispitivanja, okrivljeni mora da izjavi svoje lične podatke, te podatke je okrivljeni dužan da da, a takođe mora biti obavešten i o obavezi promene adrese u budućnosti.

Tokom ispitivanja, okrivljenom je dozvoljeno da vodi beleške za koje smatra da će mu biti potrebne u daljem odvijanju postupka. Dostojanstvo okrivljenog treba maksimalno poštovati, što znači da nijedna okolnost ne bi trebalo da dovede do percepcije da se smatra krivim, niti jedna okolnost ne bi trebalo da dovede do toga da se smatra da okrivljeni ne govori istinu ili ne daje odgovore koji se smatraju poštenim, niti da bude smatran bezvrednom osobom u postupku ili mu dajući bilo kakve okolnosti koje će učiniti da bude smatran nevažnim u krivičnom postupku koji je u toku.

Priroda pitanja - Okrivljenom se postavljaju pitanja u vezi sa dokazima i spisima od važnosti za krivični postupak, kada se pitanje postavlja u odnosu na bilo koji dokaz, dati dokaz se mora jasno identifikovati i navesti u zapisniku, takođe se postavljaju pitanja u vezi sa stvarima koje mogu poslužiti kao dokaz, predstavljanjem datih stvari okrivljenom, a kada se ne mogu predstaviti, šalje se da pogleda date predmete koji služe kao dokaz u vezi sa pitanjima koja se postavljaju na odgovor. Ove obaveze proizilaze iz člana 154, stav 6 i 7 ZKP-a.

Ispitivanje okrivljenog je prihvatljiv dokaz u krivičnom postupku samo ako je pre ispitivanja bio obavešten o svojim pravima i obavezama, ako je tokom ispitivanja poštovana sloboda okrivljenog da formuliše i izrazi svoje mišljenje i nije pokušano da se na njega utiče zlostavljanjem, pričinjavanjem umora, fizičke intervencije, upotrebom droge, mučenja, prinude ili hipnoze; okrivljenom nije prećeno merama zabranjenim zakonom; okrivljenom nije obećana nikakva korist koja nije predviđena zakonom; a protiv okrivljenog nisu preduzete nikakve radnje koje bi oslabile njegovo pamćenje ili sposobnost razumevanja. Način dokazivanja bilo koje od ovih okolnosti takođe je predmet procene u svakom konkretnom slučaju. Npr. ako bi se okrivljeni probudio u ponoć i bio saslušan, taj čin bi oličavao nekakav vid zlostavljanja, kako bi se omogućilo njegovo formulisanje, pa se mora imati u vidu svaki slučaj, u kome se tvrdi da su povređena prava okrivljenog tokom ispitivanja i da se mora proceniti prihvatljivost dokaza.

Privremeno oduzimanje - Zakonske odredbe Zakonika o krivičnom postupku omogućile su privremeno oduzimanje svakog predmeta kojim je omogućeno izvršenje krivičnog dela ili stvari koje predstavljaju pribavljenu imovinsku korist⁵²⁶. Međutim, da bi se izvršilo privremeno oduzimanje, moraju se striktno poštovati odredbe Zakonika o krivičnom postupku.

⁵²⁶ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 105. i 112. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Tokom pretresa koji se obavlja prilikom ili tokom zakonitog hapšenja od strane policije, kada se pronađu predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz u postupku, ili koji su omogućili izvršenje krivičnog dela ili koji predstavljaju pribavljenu imovinsku korist od izvršenja krivičnog dela, tužilac može

narediti privremeno oduzimanje - ovo naređenje tužioca ima privremeni rok i nije duže od 5 dana. U tom smislu, kako bi se omogućilo zakonito sprovođenje privremenog oduzimanja, tužilac koji je izdao nalog ima samo dve mogućnosti pre isteka roka od 5 dana: Da vrati stvari vlasniku od koga su privremeno oduzete, ili da zatraži od sudije za prethodni postupak da izda nalog za privremeno oduzimanje predmeta.

Kada tužilac podnese sudu zahtev za izdavanje naloga za privremeno oduzimanje, taj zahtev mora tačno opisati vrstu i svojstva tog predmeta koji se zahtevaju nalogom, a takođe mora argumentovati kako bi taj predmet mogao poslužiti kao dokaz, kako bi mogao poslužiti kao predmet za izvršenje ili predmet koji je omogućio izvršenje krivičnog dela ili kako se za dati predmet ispostavilo da predstavlja imovinsku korist pribavljenu izvršenjem krivičnog dela. U nedostatku ovih razloga u zahtevu, sud bi odbio zahtev za izdavanje naloga.

Zakonske odredbe obavezuju da se predmeti koji su privremeno oduzeti fotografišu i drže zatvoreni u providnim plastičnim kesama na sigurnom mestu, da se za te predmete vodi zapisnik prilikom zavođenja na sigurnom mestu. Dok se predmeti koji su prirodno veliki fotografišu a zapisnici drže i čuvaju na sigurnom mestu. Gotovina koja se privremeno oduzme čuva se u sefu. Novac na bankovnom računu koji je privremeno oduzet drži se na bankovnom računu kojim upravlja sud. Ova zakonska obaveza je potpuno razumna, jer je glavna svrha da se takav predmet sačuva tako da se ne kontaminira kao dokaz u postupku utvrđivanja činjenica u krivičnom predmetu, a nečuvanje predmeta u skladu sa zakonskim odredbama moglo bi izgubiti svojstvo dokazivanja bilo koje relevantne činjenice u postupku. Tužilac može poveriti neke radnje čuvanja ovlašćenom policijskom službeniku, kao što su predmeti koji su veliki po svojoj prirodi (poput automobila itd.) ili nekretnine. Za predmete koji se privremeno oduzimaju do privremenog naloga tužioca ili dok se sudski nalog ne izda na zahtev tužioca, vlasniku se mora izdati potvrda o oduzimanju, koju izdaje policija, imajući u vidu da je policija telo koje prvo prima date predmete.

Kada je nalog za privremeno oduzimanje izdat protiv nekog lica ili određenog organa i ako se odbije podnošenje datog predmeta u nalogu, sudija za prethodni postupak može izreći novčanu kaznu licu koje odbije do 50% predmeta navedenog u nalogu za privremeno oduzimanje. Osoba koja je novčano kažnjena ima samo dve mogućnosti, da izjavi žalbu na izricanje novčane kazne ili da izbegne plaćanje novčane kazne predajom stvari navedenih u nalogu.

Predmeti koji se mogu privremeno oduzeti i oni koji se ne mogu privremeno oduzeti - U načelu, Zakonik je definisao osnovne kriterijume po kojima se stvari mogu privremeno oduzeti. Dati kriterijumi se odnose na situacije kada predmet može poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku, kada su ti predmeti omogućili ili omogućuju izvršenje krivičnog dela, ali i predmeti koji predstavljaju imovinsku korist pribavljenu izvršenjem krivičnog dela. U tom smislu

predmeti koji se mogu svrstati u ove tri kategorije su brojni i raznovrsni da ih je nemoguće sve navesti. Uprkos kriterijumima, zakonik je predvideo da se neke stvari ne mogu privremeno oduzeti, kao što su: Predmeti - prepiska okrivljenog sa osobama koje su klasifikovane članovima 126 i 127 koje su oslobođene dužnosti svedočenja i licima - privilegovanim svedocima. Takođe, prepiska okrivljenog sa osobama koje su privilegovani svedoci prema članu 126. Ostali predmeti koji su zaštićeni za privilegovane svedoke i izuzeti od svedočenja. Moramo imati na umu da se ovde svrha uglavnom odnosi na predmete koji mogu poslužiti kao dokaz, ali se može odnositi i na predmete koji se mogu koristiti za izvršenje krivičnog dela. Sa druge strane, ova odredba iz člana 113 uopšte ne ograničava da se privremeno oduzimanje predmeta vrši kada se radi o pribavljanju imovinske koristi izvršenjem krivičnog dela, što znači da u takvim slučajevima osobe koje su klasifikovane kao privilegovane i svedoci oslobođeni dužnosti svedočenja mogu biti smatrani trećim licima u krivičnom postupku, u vezi sa predmetima koji su privremeno oduzeti, pa ti predmeti ne podlažu ograničenju privremenog oduzimanja.

Trajno oduzimanje predmeta i vraćanje predmeta - Odredbe Zakonika o krivičnom postupku propisale su u članu 115, stav 1⁵²⁷, da se predmeti koji su privremeno oduzeti moraju vratiti vlasniku kome su oduzeti, osim u slučajevima kada:

Sudija pojedinac ili sudsko veće nalaže trajno oduzimanje predmeta za koje je naređeno da budu privremeno oduzeti. Sudija pojedinac ili sudsko veće naložiće trajno oduzimanje. Neki zakonski uslovi moraju pre toga biti ispunjeni, a to su:

- Tužilac je dužan da predmete koji su privremeno oduzeti navede u optužnici kao predlog za njihovo trajno oduzimanje;
- Ako se na glavnom pretresu utvrdi da su stvari omogućile izvršenje krivičnog dela ili predstavljaju imovinsku korist od izvršenja krivičnog dela; i
- Zakon dozvoljava njihovo trajno oduzimanje.

Ovi uslovi moraju biti ispunjeni zbirno, tako da se predmet ne može trajno oduzeti ako nisu ispunjeni svi ovi uslovi zajedno ili bilo koji od ovih uslova.

Kada se naloži trajno oduzimanje predmeta koji se prodajom mogu pretvoriti u gotovinu, ta sredstva se mogu nameniti u dve svrhe: 1. Oštećenima se može isplatiti naknada za dato krivično delo i ova svrha podrazumeva svoje prioritete, dok se preostali deo, 2. sliva u državni budžet. Dok, u slučaju trajnog oduzimanja gotovine, jedan deo ovih sredstava biće iskorišćen da se oštećenom nadoknadi šteta dok se preostali deo uplaćuje u budžet zemlje.

Predmeti koji su bili predmet trajnog oduzimanja i koji prema pravilima nisu u potpunosti dopušteni za slobodan promet, uništavaju se, i čine: oružje, opojna sredstva, razne hemikalije itd. Međutim, takvi predmeti koji se mogu krijumčariti i koji su trajno oduzeti, mogu se dozvoliti za upotrebu, ako ih društvo može koristiti.

⁵²⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR .04/L-123, član 115. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Ako su trajno oduzeti predmeti automobili ili avioni, oni se na zahtev tužioca predaju na korišćenje vladi, međutim to je moguće samo ako ovo ne umanju mogućnost oštećene strane da ostvari obeštećenje. Iz ove odredbe jasno proističe pravo oštećenih krivičnim delom, kao prioritet u nadoknadi štete pretrpljene trajnim oduzimanjem predmeta, pa čak i stvari koje bi mogle biti neophodne za upotrebu od strane Vlade, sud ima obavezu da proceni da li prenos vlasništva nad takvim stvarima na vladu smanjuje mogućnost oštećene strane da ostvari naknadu, a takve okolnosti smanjenja mogućnosti proizilaze iz konkretnih predmetnih okolnosti. Ono što bi u ovim slučajevima bilo presudno je jedno pravilo, a to je da li bi oštećeni lakše ostvario svoje pravo na naknadu trajnim oduzimanjem predmeta koji se moraju prodati ili prisiljavanjem okrivljenog da nadoknadi štetu koju je naneo oštećenom, zatim da li je okrivljeni u mogućnosti da ispuni takvu obavezu u stvarnom smislu naknade štete ili bi oštećeni morao da nastavi sudski postupak radi ostvarivanja svog prava. Ovakvom analizom sud mora doći do zaključka da li je umanjena mogućnost oštećenog da ostvari pravo na naknadu štete.

Vraćanje privremeno oduzetih predmeta takođe se uređuje odredbama ZKP-a. Postoje tri osnova za vraćanje predmeta osobi kojoj su privremeno oduzeti, a to su: Kada je krivični postupak obustavljen, kada je krivični postupak prekinut; kada ne postoji pravni osnov za njihovo trajno oduzimanje.

Najizazovnije pitanje je činjenica da je odredba člana 116⁵²⁸ propisala kao pravni osnov vraćanje predmeta čak i kada je postupak obustavljen, što stvara praktične probleme jer se obustava postupka vrši iz posebnih razloga i očekuje se da će se nastaviti kada se otklone razlozi koji su izazvali obustavu. Međutim, smatramo da bi u slučajevima u kojima je istraga obustavljena, sudija koji je odlučio o predmetu trebalo da uzme u obzir razloge koji su doveli do vraćanja predmeta, imajući u vidu da bi ova činjenica podrazumevala da bi okrivljeni mogao da raspolaže takvim predmetom koji podlaže trajnom oduzimanju, samo usled nastupanja okolnosti koje su dovele do obustave krivičnog postupka. Iako zakonska odredba člana 116, stav 2 omogućava tužiocu da traži od sudije dodatni rok za privremeno oduzimanje u slučajevima u kojima treba obustaviti krivični postupak, u ovim okolnostima zakonski zahtev koji sud mora ispoštovati podrazumeva da moraju postojati jaki razlozi da se dopusti vraćanje predmeta. Koji su tako jaki razlozi ostaje da se proceni od slučaja do slučaja.

Primer: Okrivljeni je ostvario koristi od izvršenja krivičnog dela koje je uložio u kuću u kojoj žive svi članovi porodice. Vrednost investicije je 60% ukupne vrednosti kuće. U toj kući žive njegova supruga i maloletna deca kao i stariji roditelji. Okrivljeni u krivičnom postupku koji se vodi, doživljava psihičke poremećaje, koji konstatuju nemogućnost održavanja glavnog pretresa. Ovo bi bio jedan slučaj u kome bi se mogao smatrati jakim razlogom za vraćanje stvari koje su mu privremeno oduzete.

Predmeti čije vlasništvo nije poznato - kada se privremeno oduzmu predmeti čije vlasništvo nije poznato, treba potražiti njihovog vlasnika⁵²⁹. Kako bi pronašla vlasnika, policija može

⁵²⁸ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 116. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵²⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 117. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

opisati date predmete i postaviti taj opis na oglasnoj tabli na području na kome okrivljeni ima mesto prebivališta, dok kada se radi o predmetima visoke vrednosti, obaveštenje se objavljuje i u štampi. Ako dati predmeti nose opasnost nanošenja štete i kada su troškovi održavanja visoki, onda se ti predmeti prodaju u izvršnom postupku, a novac od prodaje čuva se na posebnom bankovnom računu pod nadzorom suda. Čak i kada je okrivljeni u bekstvu ili počinitelj nije poznat, i kada privremeno oduzeti predmeti pripadaju okrivljenom, za njih se primenjuje isti postupak prodaje tih predmeta kada postoji opasnosti od oštećenja, a troškovi održavanja visoki.

Predmeti koji se ne moraju vratiti - kada se u vlasništvu okrivljenog nalaze predmeti čije vlasništvo nije poznato nakon njihovog objavljivanja, kao što je opisano, ili kada se prodaju zbog troškova održavanja, ako se ne zatraže u roku od 1 godine, onda rešenjem suda prelaze u vlasništvo državnih organa dok se novčana sredstva ostvarena od prodaje slivaju u državni budžet⁵³⁰. Međutim, ako vlasnik shvati da su dati predmeti ili budžetska sredstva preneti na državne organe, onda ima pravo da traži svoje pravo u parničnom postupku, a rok zastarelosti počinje da teče od dana objavljivanja obaveštenja. Ovde treba imati u vidu da se njegovo pravo u smislu zastarelosti odnosi na zastarelost u građanskopravnom smislu, uređenu rokom predviđenim Zakonom o obligacionim odnosima.

Obustava istrage - Obustava istrage znači obustavu procesnih radnji pribavljanja dokaza, ali i obustavu daljeg toka istražnog roka⁵³¹. Istragu obustavlja samo tužilac rešenjem o obustavi istrage. Uslovi za obustavu istrage su, kada okrivljeni pati od poremećaja ili privremene mentalne nesposobnosti ili druge teške bolesti, kada je u bekstvu, ili kada postoje druge okolnosti koje mogu privremeno sprečiti gonjenje, zatim kada postoje okolnosti koje mogu biti specifične za konkretan slučaj, a u suštini se ispostavlja da prema zakonskim odredbama, tužilac nije u mogućnosti da istragom pribavi dokaze. Međutim, dužnost je tužioca da pre obustave istrage preduzme sve moguće radnje kako bi prikupio sve moguće dokaze o krivičnom delu i krivičnoj odgovornosti protiv okrivljenog. Takođe, državni tužilac mora u trenutku kada se otklone prepreke izazvane obustavom, ponovo da pokrene istragu, tako što se u zapisniku konstatuje vreme kada je istraga obustavljena, kao i vreme kada je istraga ponovo pokrenuta i o tome obaveštava sudiju za prethodni postupak. Tokom obustave, prekida se istražni rok kao i rok zastarelosti krivičnog gonjenja.

Prekid istrage - podrazumeva konstatovanje okolnosti na osnovu kojih tužilac procenjuje, ili okolnosti koje nastupaju iz zakonskih rokova i tužilac zaključuje postupak vođenja dalje istrage⁵³². Kako bi se prekinula istraga, zakonik prepoznaje samo ove okolnosti:

- ne postoji osnovana sumnja da je određeno lice izvršilo naznačeno krivično delo;
- izvršeno delo nije krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti;

⁵³⁰ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 118. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵³¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 157. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵³² Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 158, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

- period zastarevanja za to krivično delo je istekao;
- krivično delo je obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem;
- postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje.

Prvi razlog, koji ima veze sa nedostatkom osnovane sumnje je aspekt diskrecione ocene dokaza koje je tužilac prikupio tokom faze istrage, kada smatra da takvi dokazi ne stvaraju osnovanu sumnju da je okrivljeni izvršio dato krivično delo, i u tom slučaju tužilac rešenjem obustavlja istragu protiv okrivljenog.

Što se tiče osnova kada krivično delo nije delo koje se goni po službenoj dužnosti, ovde moramo uzeti u obzir činjenicu da se sada prema važećim zakonskim odredbama skoro sva krivična dela gone po službenoj dužnosti, ali postoje dva bitna izuzetka, a to je da je za određene prekršaje nužan predlog oštećene stranke, ili izdavanje dozvole od strane nadležnog organa. U tom smislu, kada takva dela ispunjavaju preduslove za izdavanje predloga ili dozvole, to ne znači da se dela ne gone po službenoj dužnosti, već da gonjenje tih dela po službenoj dužnosti u odsustvu saglasnosti ili dozvole čini da krivično gonjenje ima procesne nedostatke. Dok je u prošlosti zakonodavstvo prepoznalo neka krivična dela koja su gonjena po privatnoj tužbi, odnosno supsidijarnom tužiocu, i ona krivična dela koja su gonjena prema privatnom tužiocu koja su podrazumevala da se ne gone po službenoj dužnosti.

Razlog za nastupanje zastarelosti, je povezan sa zastarevanjem krivičnog gonjenja i smatra se načinom da se obustave radnje državnih organa za dalji nastavak krivičnog postupka ako postupak nije okončan u vreme kada je i dalje važio rok za krivično gonjenje. Razlog za ovo je radi pravne sigurnosti, i kako se ne bi povredila ljudska prava i slobode kako bi državni organi u beskonačnost vodili postupke protiv okrivljenih.

Pomilovanje ili amnestija posebna je osnova, budući da kada državni organi odluče da se lica za određena krivična dela pomiluju ili da za određene prekršaje postoji amnestija, tada zbog odluka državnih organa o pomilovanju ili zbog zakona koji uključuje amnestiju za krivična dela, tužiocu nije dozvoljeno da nastavi dalji krivični postupak i mora obustaviti istragu.

Drugi osnov kada postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje, a koje kao takve, nisu navedene i obuhvataju: Smrt okrivljenog, trajni mentalni poremećaj ili trajnu nesposobnost za suđenje, ili bilo koja druga specifična okolnost koja može dovesti do isključenja krivičnog gonjenja.

Rokovi istrage – Istražni rokovi su zakonski rokovi⁵³³ posebno propisani koje je tužilac dužan strogo da ispoštuje. Rokovi za istrage sami po sebi imaju brojne svrhe. Na prvom mestu daju preliminarni pregled istražnog procesa, koliko će istraga trajati, takođe stvara sigurnost da okrivljeni u krivičnom postupku imaju priliku da optimalno znaju koliko istraga može potrajati, a određivanje istražnih rokova stvara mogućnost za tačnije određivanje trajanja suđenja u razumnom roku, svi ovi faktori čine da se tužilac mora maksimalno pridržavati rokova što je

⁵³³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 159, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

moguće više kako bi bio u stanju da sa preciznošću povede krivični postupak protiv okrivljenog. Po pravilu, rok istrage traje 2 godine i počinje da teče od trenutka donošenja rešenja o pokretanju istrage, iz razloga što je pokretanje istrage prema Zakoniku formalno, te odatle proističe i trenutak donošenja rešenja o pokretanju istrage. Izuzetno, tužilac može zatražiti produženje istrage od strane sudije za prethodni postupak na još šest (6) meseci shodno pismenom obrazloženom zahtevu, i ako postoje vanredne okolnosti, ili kada je podnesen zahtev za međunarodnu pravnu pomoć, ili kada je slučaj složen, kada ima puno okrivljenih. Treba imati na umu da je produženje istražnog roka izuzetak, a ne pravilo imajući u vidu da je za njegovo dozvoljavanje potrebno dokazati razloge koji predodređuju produžetak istrage. U svakom slučaju, kada sudija za prethodni postupak dozvoli da se istraga produži i ako je okrivljeni uhapšen i određen mu je pritvor, on ili ona neće produžiti meru pritvora okrivljenom, osim ako tužilac obrazloži da je efikasno sprovođenje istrage van kontrole tužioca. Ovo je okolnost koja, uprkos mogućnosti produžetka istrage sa pravnog stanovišta, ograničava sud da zbog prekoračenja osnovnih istražnih rokova, okrivljeni pretrpi ograničenje njegove slobode, što mera pritvora nosi sa sobom.

Prekid istrage zbog smrti osumnjičenog - Prekid istrage zbog smrti okrivljenog se odnosi na okrivljenog, kada je reč o krivičnom delu odnosno o krivičnoj odgovornosti⁵³⁴. Međutim, kada je u pitanju imovina koja može biti predmet trajnog oduzimanja, zakon o proširenim ovlašćenjima za trajno oduzimanje imovine omogućava odvijanje krivičnog postupka (što znači i odvijanje faze kada je pitanje u fazi istrage) čak i kada okrivljeni umre a postupak se nastavi samo u pogledu imovine preminulog okrivljenog.

Hapšenje u fazi istrage - Iako zakonske odredbe uređuju hapšenje u fazi istrage, hapšenje se može izvršiti i kada istraga uopšte nije počela, a takvo hapšenje se vrši u dve okolnosti: Kada je izvršilac uhvaćen na delu, kao i kada se goni zbog počinjenog krivičnog dela. U tim situacijama policija, ali i svako drugo lice ima pravo da uhapsi osumnjičenog. Međutim, kada osumnjičenog uhapsu civili, oni su dužni da o takvom hapšenju odmah obaveste policiju.

Hapšenje kada je istraga započela vrši se samo uz ovlašćenje tužioca koje izvršava policija.⁵³⁵ . Iako je tužilac odobrio takvo hapšenje tek nakon početka istrage o hapšenju, tužilac mora imati na umu da se hapšenje mora izvršiti kada: a). Postoji osnovana sumnja da je to lice izvršilo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti; b) Postoji jasno opisiva odnosno izreciva osnova da se veruje: 1. da postoji rizik od bekstva, 2. da će on ili ona uništiti, sakriti, promeniti ili falsifikovati dokaze krivičnog dela ili specifične okolnosti koje ukazuju da će lice omesti napredovanje krivičnog postupka vršeci uticaj na svedoke, oštećene ili saučesnike; 3. kada lične okolnosti ili način života ili sredina i uslovi u kojima lice živi i ostale lične okolnosti ukazuju na rizik da će lice ponoviti krivično delo, završiti započeto krivično delo ili izvršiti krivično delo koje je pretilo da će da poćini.

⁵³⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 160, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁵³⁵ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 164, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

Takvi uslovi moraju biti konkretni i precizirani, argumentujući verovatnoću mogućnosti osumnjičenog da utiče bilo na svedoke ili na oštećenu stranu, dok u odnosu na saučesnike treba imati u vidu da postoje dve pomalo kontradiktorne odredbe, i to član 123, stav 5 koji propisuje da izjava saokrivljenog ne može poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku protiv okrivljenog, ali i odredba člana 127, stav 3, tačka 1.3 koja saokrivljenog svrstava u povlašćenog svedoka. Na osnovu ove dve odredbe postavlja se logično pitanje, kako je moguće stvoriti pravnu osnovu za hapšenje okrivljenog po osnovu uticaja na saokrivljenog.

Na osnovu rizika od ponavljanja krivičnog dela ili izvršenja pokušanog dela, mora se konkretno argumentovati zašto takve okolnosti stvaraju takav rizik, čak i težinu krivičnog dela, uprkos tome što je propisano da ako nije povezano s nekim drugim okolnostima, bilo da se radi o ličnosti osumnjičenog, može se pokazati teškim hapšenje osumnjičenog, samo zbog težine. Iz tog razloga je važno da takve okolnosti moraju biti specifične i konkretne da bi se obrazložilo postojanje takvog rizika. Kada je uhapšenom licu izrečena mera zadržavanja, maksimalni period zadržavanja je 48 sati. Obaveza je da se u slučaju zadržavanja, pritvoreno lice obavesti o svojim pravima, ali i pravima prema Zakoniku o krivičnom postupku, a obaveštenje mora biti učinjeno u pisanoj formi. Ako je tužilac u slučaju zadržavanja procenio da postoje osnovi za izricanje bilo koje mere kako bi se obezbedilo prisustvo okrivljenog, onda mora imati u vidu da se zahtev mora podneti sudu u roku od 24 sata. Svaki zahtev podnesen mimo roka od 24 sata smatra se neblagovremenim i kao takav se ne može formalno procesuirati, te je sud u svojoj ustaljenoj praksi takve zahteve odbacivao kao neblagovremene. Uprkos tome se smatra da se takav rok ne smatra direktnim kršenjem bilo kog prava pritvorenika, uz obrazloženje da zadržavanje traje 48 sati. Smatramo da je sud uspostavio takvu praksu upravo da spreči mogućnosti organa gonjenja da stvori pravnu nesigurnost pritvorenih lica. Da bi odlučio po zahtevu tužioca, sud mora održati ročište u roku od 48 sati, rok koji počinje da teče od trenutka zadržavanja, dok sud ima 48 sati da donese rešenje po zahtevu tužioca, ovaj rok počinje da teče od trenutka održavanja saslušanja, imajući u vidu da zakonik predviđa „ali najkasnije u roku od 48 sati od saslušanja”, pa smatramo da je rok za donošenje odluke 48 sati od saslušanja, uprkos činjenici da su u praksi sudovi uvek procenjivali da je rok od 48 sati celokupan od trenutka zadržavanja.

Pritvorenom licu mora se uručiti odluka o pritvoru koja mora sadržati lične podatke, krivično delo za koje postoji sumnja i pravni osnov zadržavanja.

Prava uhapšenog - uhapšeni ima pravo na pomoć branioca odmah od trenutka hapšenja i prema njegovom izboru branioca, kad god pritvorenik ne izabere branioca, uvek ima pravo na obaveznog branioca, ali kada je reč o braniocu o javnom trošku, istom se dodeljuje branilac, kada on sam ne angažuje branioca. Uhapšeno lice može ostvarivati komunikaciju sa braniocem na poverljiv način, ta komunikacija se može posmatrati vizuelno, ali ni na koji način ne sme i nije dozvoljeno da policijski službenici čuju ovu komunikaciju⁵³⁶.

⁵³⁶ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 166 i 167, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

Uprkos ovim pravima koja uhapšeno lice ima kada je reč o braniocu, kada je osumnjičen za teroristička dela ili organizovani kriminal i postoji sumnja da je branilac umešan ili sumnje navode na zaključak da branilac može omesti tok krivičnog postupka, na zahtev tužioca i odlukom sudije za prethodni postupak, može se postaviti drugi branilac koji će zastupati uhapšenog u roku od 72 sata. Ovo je jedino ograničenje da se pritvoreniku zabrani izbor branioca uprkos činjenici da može sam angažovati tog branioca kako bi se omogućilo nesmetano odvijanje krivičnog postupka u ovoj okolnosti, kada je reč o pravu uhapšenog lica na angažovanje branioca.

Uhapšenom se takođe priznaju i njegova prava - da bude obavešten o razlozima koji su doveli do njegovog hapšenja i da mu te informacije budu saopštene na jeziku koji razume, razlozi hapšenja su objašnjenja koja treba dati uhapšenom kada je reč o razlogu za njegovo hapšenje. Uhapšenom lice se stavlja na znanje da ima pravo da ćuti i ne odgovori, sem svojih podataka o identitetu - koji uključuju opšte podatke koji omogućavaju tačnu identifikaciju. On se takođe obaveštava o svojim pravima da obavesti članove porodice o svom hapšenju ili da zatraži od policije da upute to obaveštenje, a samo uhapšeno lice određuje koga tačno treba obavestiti. Takođe mu se stavlja na znanje da ima pravo na lekarski pregled, ali i psihijatrijsko lečenje, ako postoji takva potreba. Sva ova prava predstavljaju priznati međunarodni standard koji većina zakonodavstava, ali i međunarodnih akata priznaje uhapšenima. Ako je uhapšeni strani državljanin, mora biti obavešten o pravu na usmenu ili pismenu komunikaciju sa ambasadam države čiji je državljanin ili sa predstavnikom međunarodne organizacije, kada je izbeglica ili uživa zaštitu međunarodnih organizacija. Uhapšeni takođe ima pravo na kratke pauze tokom ispitivanja i ispitivanje može trajati najviše 2 sata, ali se pauza može odložiti usled: 1. opasnosti od štete koju mogu pretrpeti druga lica, kada postoji opasnost da bi bez potrebe predodredilo duži pritvor uhapšenih i kada bi moglo prejudicirati rezultat istrage.

Zahtev za izricanje mere obezbeđenja prisustva okrivljenog u postupku - u krivičnom postupku se ne mogu odrediti mere a da tužilac ne podnese zahtev sudu za izricanje mere obezbeđenja prisustva okrivljenog u postupku. Zahtev tužioca⁵³⁷ pored tehničkih delova mora sadržati:

- Naziv institucije i odeljenja tužilaštva - ovo se radi u cilju utvrđivanja mesne i stvarne nadležnosti tužilaštva koje je pokrenulo krivični postupak.
- Naziv suda i odeljenja kome je zahtev upućen - takođe se radi o tome da se zahtev uputi nadležnom sudu i nadležnom odeljenju za odlučivanje u sklopu stvarne i mesne nadležnosti.
- Takođe treba uključiti podatke, kao što su: Ime i prezime, datum rođenja i mesto rođenja, mesto hapšenja i datum i tačno vreme hapšenja, krivično delo za koje je lice osumnjičeno, opis dokaza koji potkrepljuju postojanje osnovane sumnje da je to lice osumnjičeno za izvršenje

⁵³⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 165, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

krivičnog dela, opis dokaza koji potkrepljuju jasnu osnovu za utvrđivanje uverenja da:

1. postoji opasnost od bekstva;
 2. će uništiti dokaze ili prikriti, falsifikovati dokaze koji se mogu obezbediti u krivičnom postupku. Ili kada postoje posebne okolnosti koje ometaju uobičajeni tok postupka a koje su u vezi sa uticajem na svedoke, oštećene strane ili saučesnike;
 3. postoji još jedna okolnost i kada bi zbog težine krivičnog dela, načina ili okolnosti u kojima je krivično delo izvršeno, njegovih ličnih karakteristika, prethodnog ponašanja, sredine u kojoj živi ili druge posebne okolnosti moglo utvrditi da postoji opasnost da se krivično delo ponovi ili da se počini krivično delo koje je ostalo na pokušaju.
- U zahtevu za određivanje mere pritvora, tužilac ima obavezu da na jasan način opiše na osnovu čega smatra da blaže mere koje su predviđene nisu mogle sprečiti javljanje rizika koji navodno postoji.

Bez obzira na uslove koje zahtev tužioca ne sadrži, zahtev se smatra formalno manjkavim pa sud takav zahtev ne bi mogao smatrati procesno urednim.

Zakonske odredbe propisuju dva kriterijuma, aspekt formalnog sadržaja zahteva i aspekt obaveze tužioca u okviru zahteva u materijalnom smislu. Zahtev u materijalnom smislu podrazumeva obavezu tužioca da argumentuje da je sumnja potvrđena u dva smera, a). Za krivično delo i b). Da takva sumnja pada na uhapšenog. U slučajevima kada tužilac ne uspe da argumentuje istinitost ove dve okolnosti sumnje i uhapšenih, sudija za prethodni postupak mora pustiti okrivljenog.

Takođe, kada tužilac ne uspe da u podnetom zahtevu argumentuje postojanje opasnosti od bekstva ili drugih posebnih okolnosti koje utiču na mogućnost vođenja postupka ili rizik od izvođenja ili ponavljanja postupka, ali je ipak opravdao da postoji sumnja u krivično delo i povezanost te sumnje za okrivljenog, sudija za prethodni postupak može izreći bilo koju drugu blažu meru propisanu odredbama Zakonika o krivičnom postupku. Ovde se sudija treba odnositi samo na nivo merenja postojanja opasnosti, kao posebnih uslova za određivanje mere kako bi se procenila adekvatna mera, i istovremeno izbegla data opasnost i kako bi krivični postupak mogao normalno da se odvija.

Mere obezbeđenja prisustva okrivljenog u postupku - Mere obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku predviđene su odredbama Zakonika o krivičnom postupku⁵³⁸. Ove mere imaju za cilj da omogućće neometano odvijanje krivičnog postupka u odnosu na opasnost da okrivljeni ugrozi postupak, tako da su mere usko povezane sa konkretnim osnovama za izricanje mere. Iz ovih razloga mere se nalaze u rasponu od one koja ima za posledicu da što je moguće manje ograniči bilo koje pravo okrivljenog do onih težih kojima se mogu ograničiti sloboda kretanja. U ovom kontekstu, mere imaju za cilj da procene

⁵³⁸ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 173, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

nivo opasnosti za ometanje krivičnog postupka i rizik od ponovnog izvršenja krivičnog dela ili ponavljanja dela i u smislu postojanja tog rizika mogu se istovremeno odrediti mere za otklanjanje datog rizika. Mere takođe podrazumevaju pravne uslove u smislu ko ih naređuje, koliko su efikasne, kako se dodeljuju i kako se uklanjaju, zbog čega se odredbe koje uređuju mere obezbeđenja prisustva okrivljenog u postupku moraju strogo primeniti, kako bi se izbegle bilo kakve pravne povrede. Mere priznate Zakonikom o krivičnom postupku su:

Poziv - je jednostavna pisana komunikacija između suda i okrivljenog, upućuje se okrivljenom u njegovom mestu prebivališta ili boravka. Poziv mora sadržati: Ime i prezime, krivično delo za koje je osumnjičen ili okrivljen, mesto, dan i čas kada se mora pojaviti na sudu, konstatacija da je pozvan u svojstvu okrivljenog, upozorenje da će, ako se ne pojavi, biti uhapšen i da će hapšenje biti naređeno i lice privedeno silom, ime sudije i tehnički aspekti službenog pečata. Kada se poziv uručuje po prvi put, trebalo bi da navodi da okrivljeni ima pravo da angažuje branioca. Okrivljeni je uvek dužan da obavesti sud o promeni adrese svog mesta prebivališta ili boravišta. Kada iz objektivnih razloga ne može da se odazove pozivu suda a objektivnim razlozima se mogu smatrati bolest ili objektivna nemogućnost okrivljenog da se pojavi na sudu, onda se okrivljeni može ispitati u mestu gde se nalazi bez pojavljivanja na sudu, a u slučajevima kada ni to nije moguće, onda se takva procesna radnja odlaže. Treba imati na umu činjenicu da uglavnom radnje slanja poziva obavljaju uprava - pravni službenici, koji moraju u potpunosti da ispune zakonske uslove, jer su oni predviđeni u dve bitne svrhe: kako ne bi došlo do odlaganja u krivičnom postupku i činjenica da je okrivljeni obavешten o nekim bitnim pravima u postupku, kao što je činjenica da je obavешten o pravu da angažuje branioca, u suprotnom nedostaci u pozivu prilikom njihovog slanja, mogu dovesti do odlaganja procesnih radnji i posledično dugoročnijeg odlaganja procesuiranja krivičnog predmeta⁵³⁹.

Nalog za hapšenje - je akt koji može izdati samo sud. Nalog za hapšenje, u zavisnosti od faze krivičnog postupka, donose: sudija za prethodni postupak, sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća⁵⁴⁰.

Ko može da podnese zahtev za nalog za hapšenje : a) tužilac može podneti zahtev sudu da izda nalog za hapšenje i, b) zahtev može podneti i policija kada postoji osnovana sumnja prema članu 187.1 ali samo ako su okolnosti posebne, koje treba proceniti u zavisnosti od slučaja.

Nalog za hapšenje izdaje sud po službenoj dužnosti, bez zahteva tužioca kada je faza preduzete procesne radnje službena radnja suda i radi sprovođenja krivičnog predmeta na sudu.

Koji su uslovi za izdavanje naloga za hapšenje: nalog za hapšenje se nikada ne može izdati ako se unapred ne ispune određeni uslovi, i to a). da je poziv prvobitno poslat okrivljenom i da se okrivljeni: - nije odazvao pozivu i nije opravdao svoj izostanak, - kada nije bilo moguće uredno

⁵³⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 174, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

⁵⁴⁰ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 175, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

poslati poziv i kada okolnosti jasno pokazuju da okrivljeni izbegava da primi poziv. Kada se ispune ovi uslovi, može se narediti hapšenje.

Šta nalog za hapšenje treba da sadrži : Ime i prezime protiv okrivljenog, ime i prezime okrivljenog i druge lične podatke koji su poznati sudiji, utvrđivanje krivičnog dela za koje se tereti pozivajući se na relevantnu odredbu Krivičnog zakonika, osnov na osnovu koga je nalog izdat i službeni pečat i potpis sudije koji izdaje nalog za hapšenje. Takođe, nalog za hapšenje treba da precizira rok važenja, ali samo kada sud koji ga je izdao želi da odredi rok, jer u slučajevima kada ne utvrdi na koliko važi, onda nalog za hapšenje po zakonu važi 365 dana - 1 godinu. Ovo su zakonski zahtevi koje mora da sadrži nalog za hapšenje. Međutim, preporučuje se da nalog za hapšenje sadrži tri standardna dela sudskog naloga, a to su: uvod koji opisuje organ koji ga izdaje, sudiju koji izdaje nalog, okrivljenog protiv koga se radnja preduzima, datum izdavanja naloga za hapšenje i pravnu osnovu, dok dispozitiv navodi krivično delo za koje se preduzima radnja, činjenica ko će izvršiti nalog za hapšenje, vreme važenja naloga za hapšenje, kao i deo obrazloženja kojim se argumentuje ispunjenost zakonskih uslova, koji su ispunjeni za izdavanje naloga za hapšenje, kao i tehnički delovi što su službeni potpis i pečat suda.

Primer iz sudske prakse dela dispozitiva naloga za hapšenje:

NALOG ZA HAPŠENJE

Nalaže se hapšenje okrivljenog: N/N, od oca N/N, i majke N/N, devojačko prezime N/N, rođen -----, u selu T/T, gde živi – opština Glogovac, oženjen, završio srednju školu, Albanac, državljanin Republike Kosovo, sa ličnim brojem 0000000000.

II. Nakon hapšenja okrivljeni je u pratnji policijskih službenika izveden je pred sudijom predmeta pred Osnovnim sudom u Mitrovici – Sever – Odeljenje za teška krivična dela.

III. Policija treba da obavesti sudiji koji je izdao nalog i da podnese izveštaj o preduzetim radnjama u vezi sa nalogom za hapšenje protiv okrivljenog N/N.

IV. Nalog za hapšenje će izvršiti Policija Kosova, Policijska stanica u Glogovcu – Jedinica za sprovođenje sudskih naloga.

V. Pravno dejstvo ovog Naloga za hapšenje će važiti do trenutka hapšenja okrivljenog Vehbi Bajrami ili do njegovog povlačenja od strane Suda.

Ko izvršava nalog za hapšenje : Protiv svakog okrivljenog, nalog za hapšenje izvršava policija, a isti se obaveštava da postoji nalog za njegovo hapšenje i treba ga zamoliti da bude otpraćen do suda koji je izdao nalog za hapšenje, a u slučaju da to odbije onda se dovodi prisilno i odmah se izvodi pred sudiju koji je izdao nalog za hapšenje. Sa izuzetkom policijskih službenika i lica koja čuvaju popravne ustanove, nalozi za hapšenje se izvršavaju u sklopu njihove komandne strukture, ali se upoznaju i o činjenici da je protiv njih izdat nalog za hapšenje i dostavlja se sudiji koji je izdao nalog. Prilikom izvršenja naloga za hapšenje, okrivljeni se uvek upoznaje o svojim pravima.

Obećanje da neće napustiti mesto prebivališta - Takvo obećanje predstavlja jednu od blažih mera u krivičnom postupku, uprkos činjenici da u suštini ograničava pravo okrivljenog da se slobodno kreće bez ograničenja, međutim ovo se smatra blagom merom u odnosu na druge mere koje dodatno ograničavaju ljudska prava i slobode u slučajevima mera protiv okrivljenog⁵⁴¹.

Ko izdaje takvu meru: Tokom postupka, sud može zahtevati od okrivljenog obećanje da se neće sakriti ili napustiti mesto prebivališta, bez dozvole suda.

Koji su uslovi za izricanje takve mere : Kada postoji osnovana sumnja da je počinio krivično delo i postoji razlog za sumnju da bi se okrivljeni mogao sakriti, otići u nepoznato mesto ili napustiti Kosovo.

Koja su dodatna ograničenja koja se mogu uvesti pored takve mere : Okrivljenom se privremeno može oduzeti putna isprava koju poseduje uz obećanje da neće napustiti mesto boravka i da se neće sakriti.

Koje su obaveze prilikom izricanja mere : Prilikom davanja obećanja, okrivljeni se upozorava da mu može biti određen pritvor ako prekrši ovo obećanje.

Kako se konstatuje izricanje date mere : Obećanje dato od strane okrivljenog upisuje se u zapisnik. Žalba protiv rešenja o oduzimanju putne isprave ne obustavlja izvršenje rešenja.

Pošto je takva mera konstatovana u zapisniku, posledično postoji sumnja iz prakse da li za takvu meru treba doneti rešenje. Smatramo da bi, uprkos činjenici da bi to trebalo konstatovati u zapisniku, ipak trebalo doneti rešenje, jer iako postoje dve dodatne specifičnosti protiv okrivljenog, činjenica da mu se skreće pažnja zbog nepoštovanja date mere, koja može dovesti do izricanja pritvora, kao najteže mere i činjenica da mu je privremeno oduzeta putna isprava može podneti i žalbu, a puko konstatovanje date mere u zapisniku može stvoriti probleme pri ostvarivanju prava na žalbu.

Zabrana prilaska mestu ili licu - svrha ove mere odnosi se samo na rizik od oštećenja dokaza ili uticaja na svedoke, oštećenog ili saokrivljenog, kao i kada postoji opasnost zbog izvršenja krivičnog dela ili okončanja krivičnog dela koje je ostalo u pokušaju, ali je uvek glavni uslov postojanje osnovane sumnje⁵⁴². Međutim, ova mera se ne može odrediti za opasnost od bekstva okrivljenog, jer u stvarnosti ova mera ne može sprečiti tu opasnost i stoga ne predstavlja pravni osnov za izricanje ove mere za slučajeve opasnosti od bekstva ili skrivanja.

Koji su uslovi za izricanje takve mere: Glavni uslov je postojanje osnovane sumnje u krivično delo i da tu sumnju treba staviti na teret okrivljenog za koga se traži izricanje mere. Drugi uslov je opasnost od oštećenja dokaza i opasnost od ponavljanja krivičnog dela ili izvršenja dela.

⁵⁴¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 176, Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁴² Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 177, Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Kako se odlučuje: O ovoj meri se odlučuje rešenjem koje mora da sadrži uvod, dispozitiv i obrazloženje, uvod opisuje organ - sud koji je odlučio o datom zahtevu, zahtev koji je tužilac podneo, ime i prezime okrivljenog, krivično delo za koje se vodi krivični postupak, datum donošenja odluke. Dispozitiv navodi lične podatke okrivljenog, kao i činjenicu da mu je zabranjeno da priđe licu ili mestu, propisivanjem kriterijuma blizine na koju se može približiti i mestu i određenom licu, kao i konstatovanje činjenice da li je propisana udaljenost namerno prekršena, udaljenost koju okrivljeni mora poštovati kako se ne bi približio mestu ili licu, u kom slučaju mu treba odrediti meru pritvora. Obrazloženje mora sadržati obrazloženje osnova sumnje, okolnost mora biti obrazložena - poseban uslov podrazumeva da li se takva mera izriče zbog opasnosti od oštećenja dokaza ili opasnosti od ponavljanja ili izvršenja krivičnog dela, dokaza koji opravdavaju postojanje osnovane sumnje i kako se ti dokazi odnose na tu sumnju u odnosu na okrivljenog, kao i navođenje okolnosti opasnosti koja postoji. Rešenje mora sadržati i pravne lekove kojima se može izjaviti žalba u roku od 24 sata, gde žalba treba biti uložena i kome je upućena, kao i tehnički aspekti potpisa i imena sudije i službenog pečata suda.

Kome se dostavlja rešenje: rešenje o takvoj meri se dostavlja okrivljenom, kao i licu za koje je konstatovano da mu okrivljeni ne sme da priđe, on može biti oštećena stranka, svedok ili saokrivljeni.

Zahtev za izricanje date mere: Data mera se određuje na zahtev tužilaštva ili po službenoj dužnosti kada sud smatra da je rizik dovoljno izbegnut čak i sa takvom merom ako je zahtev tužioca navodio strožu meru, dok se produžetak takve mere sprovodi bilo na predlog tužioca ili po službenoj dužnosti.

Dodatni efekti proizašli iz ove mere : Ova mera može stvoriti dodatne efekte ako okrivljeni prekrši propisanu udaljenost okrivljenom i priđe okrivljenom, u kom slučaju sud može izreći novčanu kaznu, ova kazna se može izreći do iznosa od 250 evra. Ovaj dodatni efekat može biti namenjen osobi kojoj je okrivljenom zabranjeno da priđe jer, pre svega, lice ne prisustvuje pretresu kada se saopšti takva mera, a druga činjenica je da mu se dostavlja odluka, međutim da bi osoba znala svoju obavezu i kako ne bi bila kažnjena zbog približavanja okrivljenom u odluci treba navesti njenu obavezu da ne sme prići okrivljenom na udaljenosti na kojoj je okrivljenom zabranjeno da priđe datom licu.

Javljanje u policijsku stanicu - ovu meru je moguće izreći samo kada je ispunjen glavni uslov a to je postojanje osnovane sumnje da je izvršeno krivično delo i da se sumnja odnosi na okrivljenog, kao i ispunjenost posebnog uslova, a to je postojanje opasnosti da se okrivljeni može sakriti ili pobeći⁵⁴³.

Ko je određuje i kako se produžava mera : Takvu meru će na zahtev tužioca izreći sud nadležan da odlučuje o tom zahtevu. U slučajevima kada optužnica još nije podignuta, sudija za

⁵⁴³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 178. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

prethodni postupak takvu meru može produžiti bilo na predlog tužioca ili čak službeno kada smatra da je takva mera neophodna kako bi se izbegao rizik od sakrivanja ili bekstva.

Šta rešenje o meri sadrži : Rešenje o određivanju mere javljanja u policijsku stanicu sastoji se iz tri dela, uvoda koji opisuje sud koji o njemu odlučuje, sudija i zapisničar, zahtev tužilaštva i datum gonjenja, o čemu se odlučuje, podaci okrivljenog, kao što su ime i prezime i mesto prebivališta ili boravka, datum smeštaja. U delu dispozitiva navode se opšti podaci o okrivljenom, kao i mera koja se izriče utvrđivanjem obaveze okrivljenog da se u određeno vreme i dana javi policiji (na diskreciji je suda da utvrdi koliko često okrivljeni treba da se javi policiji, i to treba uzeti u obzir kada je reč o izbegavanju rizika od bekstva ili sakrivanja). Takođe u dispozitivu se konstatuje činjenica da će u slučajevima nepoštovanja mere, okrivljenom biti izrečena mera pritvora i okrivljeni će biti obavešten o ovoj eventualnoj posledici. U dispozitivu će takođe biti konstatovano u kojoj policijskoj stanici treba da se javi, a to bi trebalo da bude stanica u mestu prebivališta ili boravišta ili na području stanice u kojoj se okrivljeni zatekao u trenutku određivanja mere, takođe u dispozitivu treba definisati obavezu policije da nadgleda sprovođenje mere kao i obavezu prijavljivanja sprovođenja mere, imajući u vidu da bi policija trebalo da izvesti sud o primenljivosti takve mere. U obrazloženju, sud mora obrazložiti uslove koji su zakonski ispunjeni i razumnost potrebe za izricanjem ove mere, što bi značilo da je takva mera neophodna kako bi se izbegao rizik od sakrivanja ili bekstva. Rešenje takođe treba da sadrži pouku o pravu na žalbu i tehničke aspekte kao što su službeni pečat, ime i potpis sudije koji ga je izdao. U slučajevima kada sud oceni da bi, kako bi se izbegao rizik od bekstva ili sakrivanja, putnu ispravu okrivljenog trebalo privremeno oduzeti, on može odlučiti da je oduzme prilikom izricanja mere, međutim to takođe treba navesti u dispozitivu rešenja da je dokument oduzet i da će se čuvati u sudu dok ne stupi na snagu mera javljanja u policijsku stanicu.

Dejstvo obustave izvršenja po pravnom leku: Čak i kada se uloži žalba na rešenje suda koji je naložio takvu meru, žalba ne obustavlja primenu takve mere, pa mera počinje da se izvršava odmah po donošenju rešenja suda.

Jemstvo - jemstvo je mera čija je namera da ograniči potpuni pristup imovini okrivljenog, kako zbog ovog ograničenja i rizika ne bi izgubio datu imovinu koja će biti obezbeđena u krivičnom postupku. U suštini, jemstvo je mera prema kojoj sud određuje iznos imovine - novčanih sredstava koja će deponovati ili nepokretnu imovinu koja će se uknjižiti kao jemstvo do završetka krivičnog postupka, sa ciljem da se obezbedi prisustvo okrivljenog⁵⁴⁴.

Uslovi za izricanje jemstva: Da bi odredio meru jemstva, sud ima obavezu da proceni pravne uslove, a kao glavni pravni uslov je postojanje osnovane sumnje da je izvršeno krivično delo i povezanost te sumnje sa okrivljenim, kao učiniocem tog krivičnog dela. Posebni uslovi postoje kada postoji opasnost da će okrivljeni pobeći i obeća da neće pribegavati bekstvu i sakrivanju.

⁵⁴⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 179. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Jemstvo se može odrediti od strane suda, kada postoji osnovana sumnja da je krivično delo opšti uslov i kada postoji opasnost od ponavljanja pokušaja dela ili opasnost od izvršenja drugog krivičnog dela, ali on njime obeća da neće ponoviti krivično delo, a takođe i kada je za krivično delo zaprećena kazna zatvora od najmanje 5 godina, za poglavlja krivičnih dela koja su posebno uređena zakonskom odredbom u Zakoniku o krivičnom postupku. Ovo ukazuje da postoje dva specifična ili posebna osnova koja sud mora proceniti za izricanje mere jemstva, a to su opasnost od bekstva i opasnost od ponavljanja ili dovršenja dela koje je ostalo u pokušaju.

Ko može dati jemstvo: Osim što okrivljeni može dati jemstvo, zakonik je dozvolio da vrstu i visinu jemstva može dati svako lice, dakle zakonik nije ograničio da jemstvo može položiti samo okrivljeni ili njegovi srodnici, već to može učiniti bilo ko. Ovo je razumno imajući u vidu činjenicu da sud ima samo jednu svrhu kroz izricanje takve mere, a ta svrha je da obezbedi prisustvo okrivljenog u postupku, pa odobravanje jemstva nije ograničeno samo na okrivljenog kao stranku u postupku.

Rešenje o jemstvu: Rešenje o jemstvu donosi sudija za prethodni postupak pre podizanja optužnice, dok nakon podizanja optužnice rešenje donosi sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća. Rešenje takođe sadrži uvod, dispozitiv i obrazloženje, uvod treba da bude deo koji navodi da sud, odeljenje i sudiju i sudskog službenika koji je pomogao, zahtev tužioca koji je podnesen, krivično delo za koje se postupak vodi, podaci okrivljenog i njegovog branioca, datum donošenja rešenja. U dispozitivu se navode podaci o identitetu okrivljenog, činjenica da je izrečena mera jemstva i obaveza za koju je imovinu dužan okrivljeni da da jemstvo ili drugo lice koje će dati imovinu kao jemstvo za okrivljenog, takođe privremeno se oduzima putna isprava, osim ako je sud procenio da postoje uverljivi razlozi da se isprava ne oduzme, a ako je dokument oduzet, ovo se konstatuje u izreci rešenja. Takođe, u delu sa obrazloženjem, sud mora obrazložiti postojanje osnovane sumnje i činjenicu da je potrebno izreći takvu meru kako bi se izbegao rizik od bekstva ili izvršenja ili ponavljanja krivičnog dela.

Kućni pritvor - mera kućnog pritvora je mera kojom se ograničava sloboda kretanja okrivljenog, shodno uslovima i pravilima Zakonika o krivičnom postupku⁵⁴⁵. Kada je reč o određivanju ove mere, prvo se mora argumentovati postojanje osnovane sumnje u odnosu na krivično delo i u vezi sa povezanošću tog krivičnog dela sa okrivljenim, pa je osnovana sumnja glavni uslov koji treba ispuniti, a pored nje moraju se ispuniti i posebni uslovi za izricanje ove mere a to su: Postojanje opasnosti od bekstva okrivljenog, opasnost da bi okrivljeni mogao uticati na svedoka, saokrivljenog ili oštećenog ili da će oštetiti, promeniti ili falsifikovati dokaze, kao i kada zbog težine krivičnog dela, zbog okolnosti u kojima se sumnja da je počinjeno krivično delo, svojstva okrivljenog i okolnosti u kojima okrivljeni živi ili drugih posebnih okolnosti koje ukazuju na opasnost da bi delo moglo biti ponovljeno ili dovršeno, ako je pokušano da bude izvršeno. Treba imati u vidu činjenicu da nije preduslov da se ispune svi posebni uslovi za određivanje mere kućnog pritvora, već je dovoljno da se zajedno sa glavnim uslovom, odnosno osnovanom sumnjom, ispuni jedan od posebnih uslova.

⁵⁴⁵ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 183. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Šta sadrži mera pritvora: Kućni pritvor je mera u skladu sa kojom okrivljeni ima obavezu da ostane u svom mestu prebivališta ili boravišta, tako da ni pod kojim uslovima ne može da se udalji iz kuće bez posebne dozvole suda. Kućni pritvor sam po sebi ima za cilj da izbegne postojanje opasnosti koja je opravdana ako i dalje okrivljeni ostane na slobodi. Prilikom određivanja ove mere, kada to smatra razumnim, sud može zabraniti svaku komunikaciju sa okrivljenim, sa bilo kojim licem koje nema veze, odnosno sa licima koja ne žive zajedno ili ne zavise od okrivljenog.

Sadržaj rešenja: Mera kućnog pritvora određuje se samo rešenjem suda koji je razmotrio zahtev tužioca. Rešenje se sastoji od delova sa obrazloženjem, dispozitiva i obrazloženja. Deo obrazloženja navodi sud, odeljenje, sudiju i sudskog službenika, krivični predmet, odnosno zahtev tužioca da se odredi određena mera i krivično delo za koje je osumnjičeno, podatke okrivljenog, činjenicu održavanja saslušanja, branioca okrivljenog i datum donošenja rešenja. U delu dispozitiva dati su opšti podaci okrivljenog, konstatacija mere kućnog pritvora, što treba da bude datum kada je određen i koliko dugo traje, kao i mesto gde će okrivljeni boraviti, tačnu adresu prebivališta ili boravišta, obavezu policije da nadgleda ovu meru, činjenicu da je okrivljenom zabranjena komunikacija sa određenim licima, konstataciju da ako okrivljeni prekrši meru i ne pridržava je se, istom biti određena mera pritvora, kao i ako je sud smatrao da je potrebno privremeno oduzeti putnu ispravu, tada se u dispozitivu konstatuje da je isprava oduzeta, uključujući i vrstu isprave. U obrazloženju, rešenje mora sadržati deo okolnosti postupka, osnovanost sumnje za dato krivično delo, činjenicu da postoji opasnost u smislu ispunjenosti posebnih uslova i činjenicu zašto se smatra da najblaža mera neće izbeći dati rizik koji se smatra da postoji. Rešenje takođe sadrži pouku o pravnom leku, tehnički deo potpisa i ime sudije, kao i službeni pečat.

Karakteristike mere kućnog pritvora : Mera kućnog pritvora je karakteristična jer istu ni u jednoj fazi postupka sam sud ne može produžiti po službenoj dužnosti, zbog činjenice da su zakonske odredbe pre podizanja optužnice predviđale da meru izriče sudija za prethodni postupak na zahtev tužioca, ali je i nakon podizanja optužnice utvrđeno da se takva mera izriče, produžava samo na zahtev tužioca za izricanje ili produženje mere kućnog pritvora. Ovaj standard ne postoji u odnosu na druge mere bezbednosti prisustva okrivljenog, osim uz meru kućnog pritvora.

Rešenje o izricanju mere dostavlja se okrivljenom i policijskoj stanici koja nadgleda datu meru, a razlog tome je to što policija ima obavezu da obaveštava sud izveštajima o tome kako se takva mera sprovodi u određenim vremenskim intervalima ili na zahtev samog suda, za podnošenje izveštaja o nadgledanju njene primene. Žalba protiv takve mere uvek ima rok od 24 sata od trenutka prijema rešenja od strane okrivljenog, ali žalba ne odlaže početak izvršenja mere.

Primer iz sudske praske rešenje za određivanje mere kućnog pritvora:

PPR.BR. XX/XXXX

OSNOVNI SUD U MITROVICI, Opšte odeljenje, Sudija za prethodni postupak x.x, zapisničar _____, u krivičnom predmetu protic okrivljenog B.B, iz sela Xxxxx, opština Xxxxx, zbog osnovane sumnje: Ugrožavanje javnog saobraćaja, iz člana 378. stav 9. u vezi sa članom 8. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Kosovo, odlučujući po zahtevu Osnovnog tužilaštva u Mitrovici, Opšte odeljenje, za određivanje mere kućnog pritvora, zahtev PP.II. br. xxx/xxxx, od xx.xx.xxxx, nakon održanog ročišta na dan xx.xx.xxxx, donosi ovo:

R E Š E N J E

Protiv okrivljenog,

I. B.B. , od oca I, i majke R, S pola, rođen xx.xx.xxxx , u xxxx, sa prebivalištem u selu Xxxxx, opština Xxxxx, Albanac, državljanin Republike Kosovo, oženjen, završio srednju školu, srednjeg materijalnog stanja, nalazi se u pritovur od xx.xx.xxxx, od xx časova i xx minuta.

ODREĐUJE SE

MERA KUĆNOG PRITVORA

- Mera kućnog pritvora se određuje okrivljenom B.B u trajanju od 1 (jednog) meseca, mera koja će se računati od 24.08.2013. do 24.09.2013, u 17 časova i 50 minuta.
- Okrivljeni B.B. je u obavezi da ostane u svojoj kući i da ni u kom slučaju bez dozvole ne sme da napusti kuću u kojoj ima prebivalište.
- Okrivljenom se zabranjen kontakt sa svakim licem sa kojom ne živi ili koja nisu zavisna od okrivljenog, dok je na bilo koji način i u bilo kom obliku zabranjen kontakt sa svedocima ili drugim licima koja mogu budu deo ovog krivičnog postupka.
- Policijska stanica u xxxxxxx, je dužna da proveri sprovođenje ove mere od strane okrivljenog i da obavesti sudiju za prethodni postupak pred ovim sudom.
- Policija ima pravo da u bilo kom trenutku proverava sprovođenje mere kućnog pritvora protiv okrivljenog.
- U slučaju nepoštovanja mere kućnog pritvora i navedenih obaveza okrivljenog, obaveštava se da će se mera kućnog pritvora zameniti merom sudskog pritvora.
- Mera kućnog pritvora se određuje u skladu sa članom 183. stav 1. tačka 1.1 i 1.2 u vezi sa članom 187. stav 1. tačka 1.1 i 1.2, podtačka 1.2.2. ZKP-a.

O b r a z l o ž e n j e

Osnovno tužilaštvo u Mitrovici, Opšte odeljenje, pokrenulo je krivičnu istragu prema Rešenju PP.II. br: xxx/xxxx, od xx.xx.xxxx, protiv okrivljenog B.B, za krivično delo Ugrožavanje javnog saobraćaja, iz člana 378. stav 9. u vezi sa stavom 8. i 1. Krivičnog zakonika Kosova.

Sudija za prethodni postupak zakazao je ročište u skladu sa članom 188. stav 7. ZKP-a, kome su prisustvovali državni tužilac u OT – Mitrovica – X.X, okrivljeni B.B, i njegov branilac N.N.

Na ročištu je Državni tužilac u Osnovnom tužilaštvu u Mitrovici, X.X. ostao pri zahtevu za određivanje mere kućnog pritvora protiv okrivljenog, zahtev koji je elaborirao detaljno, smatrajući da postoji osnovana sumnja da je okrivljeni B.B, izvršio krivično delo i da je ispunjen poseban zakonski uslov za određivanje kućnog pritvora. Takođe je naglašeno da ako se okrivljeni ostavlja u slobodi postoji sumnja da isti može da utiče na svedoke – oštećene: B.M, M.S, SH.M, L.R, B.L i SH.B, koji su zadobili telesne povrede različite prirode i koji će biti saslušani u tužilaštvu u svojstvu svedoka, i na taj način se ometa uspešno sprovođenje krivičnog postupka.

Branilac okrivljenog adv. N.N, tokom ročišta je podneo prigovor na zahtev tužilaštva za pritvor. Dalje, on je naglasio se ne osporava opšti uslov osnovanu sumnju, zbog činjenice da ima dovoljnih dokaza koji to dokazuju, međutim protivi se posebnom osnovu za određivanje pritvora – uticaja na svedoke. Prema njemu, kod krivičnog dela Ugrožavanje javnog saobraćaja, uticaj na svedoke je tako mali ili beznačajan, jer kod ovog dela drugi dokazi dokazuju sumnju, kao što su: foto dokumentacija, oštećenje vozila, povrede pokojnog, povrede povređenih, dokazi koji se ne mogu izmeniti niti falsifikovati. Dalje je naglasio da je njegov klijent krivično delo počinio iz nehata.

Okrivljeni B.B. usprotivio se zahtevu za određivanje mere kućnog pritvora, i istovremeno je izjavio da se oseća veoma loše zbog slučaja koji se dogodio, jer se prema njemu, slučaj dogodio nenamerno.

Razmatrajući zahtev Osnovnog tužilaštva u Mitrovici za određivanje mere kućnog pritvora, prigovore i argumente okrivljenog i njegovog branioca, sve spise predmeta, sudija za prethodni postupak smatra da je zahtev za određivanje kućnog pritvora osnovan, jer na osnovu iznesenih dokaza u ovoj fazi postupka, sudija za prethodni postupak smatra da su protiv okrivljenog ispunjeni zakonski uslovi za određivanje mere kućnog pritvora, u skladu sa članom 183. Zakonika o krivičnom postupku.

Nakon pažljivog razmatranja svih dokaza u ovom krivičnom predmetu, sudija za prethodni postupak smatra da bez sumnje postoji osnovana sumnja da je okrivljeni B.B. izvršio krivično delo Ugrožavanje javnog saobraćaja, iz člana 378. stav 9. u vezi sa stavom 8. i 1. Krivičnog zakonika Kosova, gde je iz ove nesreće od zadobijenih povreda preminuo žrtva, sada pokojni A.M, dok su teške telesne povrede zadobili B.M, Sh.M, L.R, B.L i E.R, dok je Sh.B. zadobila lakše telesne povrede.

Osnovanu sumnju sud potkrepljuje na osnovu dokaza iznesenih od strane Osnovnog tužilaštva u Mitrovici: Iz izjava okrivljenog B.B date policiji, dana 24. i 25.08.2013. godine, iz zapisnika o uviđaju na licu mesta, skice mesta događaja, izveštaja o nesreći, dokumenata vozila – Saobraćajne dozvole, Polise osiguranja, foto dokumentacije vozila u ime N.N „X.X“, foto-albuma sa mesta događaja /ukupno

26 fotografija/, foto dokumentacije žrtve sada pokojnog A.M. Svi ovi dokazi argumentuju osnovanu sumnju da je okrivljeni počinio krivično delo za koju je pokrenuta krivična istraga protiv njega, i s tim u vezi smatramo da je ispunjen zakonski uslov – osnovana sumnja prema članu 183. stav 1. tačka 1.1. ZKP-a.

Razmatrajući posebne uslove za određivanje mere kućnog pritvora, u smislu člana 183. stav 1. tačka 1.2, u vezi sa članom 187. stav 1. tačka 1.1 i 1.2, podtačka 1.2.2 ZKP-a, sudija za prethodni postupak smatra da će se u ovom krivičnom predmetu u krivičnom postupku pred Osnovnim tužilaštvom u Mitrovici će biti saslušani u svojstvu svedoka i oštećeni: B.M, M.F, Sh.M, L.R, B.L, E.R i Sh.B, koji još uvek nisu saslušani i eventualno i drugi mogući svedoci. Takođe, uzimajući u obzir činjenicu da se ovaj krivični predmet nalazi u fazi krivične istrage u tužilaštvu, osetljivost predmeta a takođe i činjenica da u ovom predmetu treba osigurati i druge dokaze, i takođe treba naložiti veštačenje saobraćajno-tehničko veštačenje, kao i veštačenja o prirodi povreda oštećenih u ovoj nesreći, i na osnovu ovih razloga sudija za prethodni postupak smatra da je mera kućnog pritvora neophodna protiv okrivljenog zbog činjenice da, ako bi se okrivljeni puštao na slobodu, može uticati na ove svedoke. Sudija takođe smatra da ovi svedoci mogu biti od velikog značaja za utvrđivanje krivične odgovornosti okrivljenog, pored dokaza koji su već obezbeđeni od strane tužilaštva u Mitrovici. Sud vidi važnost svedoka i u činjenici da se u ovom predmetu još uvek nije obezbeđeno saobraćajna-tehničko veštačenje, kao i sudska-medicinska veštačenja, i izjave svedoka – oštećenih, koje mogu imati svoju težinu za utvrđivanje brojnih činjenica u ovom krivičnom predmetu. Iz ovih razloga smatramo da je ispunjen zakonski uslov za kućni pritvor u skladu sa članom 183. stav 1. tačka 1.1 i 1.2, u vezi sa članom 187. stav 1.2 podtačka 1.2.2 ZKP-a.

Sudija za prethodni postupak smatra da u konkretnom predmetu druge alternativne (blaže) mere neće postići cilj mera, stoga iz ovog razloga je doneo odluku da odredi meru kućnog pritvora kao mera koja je trenutna neophodna i efikasna u cilju da se u ovom predmetu tužilaštvo obezbedi dokaze i da se krivični postupak vodi uspešnog bez ikakvih prepreka.

Iz gore rečenog, u skladu sa članom 183. stav 1. tačka 1.1 i 1.2, u vezi sa članom 187. stav 1.2 podtačka 1.2.2 ZKP-a, odlučeno je kao u dispozitivu rešenja.

OSNOVNI SUD U MITROVICI

Opšte odeljenje – Krivični odsek

PPR. br. xx/xxxx, od xx.xx.xxxx

Sudija za prethodni postupak

PRAVNA POUKA: Protiv ovog rešenja je dozvoljeno pravo na žalbu, u roku od 24 sati, od trenutka prijema rešenja. Žalba se podnosi Apelacionom sudu u Prištini, preko ovog suda u dovoljnim primercima.

Skretanje postupka - ova mera je kategorija mera koja uglavnom pripada alternativnim postupcima rešavanja krivičnih predmeta, i to samo na osnovu dva kriterijuma, na osnovu onoga što ova mera sadrži i činjenice kako se donosi i sprovodi⁵⁴⁶.

Ko može zatražiti takvu meru : Meru skretanja postupka može zahtevati bilo tužilac ili okrivljeni, a zahtev se podnosi sudiji za prethodni postupak.

Koji su uslovi za izricanje takve mere : Uslovi za određivanje mere skretanja postupka su: da je okrivljeni uhapšen, da je delo za koje je uhapšen kažnjivo sa do 1 godine zatvora, kao maksimalna posebna kazna, da ne postoje prethodne osude za krivična dela i da ta mera skretanja postupka prethodno nije doneta. Moramo imati na umu da se takve sumnje moraju ispuniti zbirno.

Šta može da sadrži mera skretanja postupka : u slučajevima kada sudija odobri zahtev tužioca ili okrivljenog za takvu meru, sudija oslobađa okrivljenog koji je uhapšen, a može odrediti i ispunjavanje sledećih uslova: a). Razumna odšteta žrtvi koju odredi sudija, b). Redovno javljanje policijskoj stanici najbližoj njegovom mestu prebivališta, u terminu koji odredi sudija, c) Obaveza učestvovanja u savetovanju ili psihološkom lečenju, lečenju od zloupotrebe droga ili obrazovanju ili bilo kojoj drugoj radnji koju sudija smatra opravdanom.

Kako se završava mera skretanja postupka : Mera skretanja postupka se određuje na period od 12 meseci. Tek kada sudija konstatuje da je okrivljeni ispunio uslove za izricanje mere skretanja postupka, sudija obustavlja krivični postupak protiv okrivljenog, što znači da je krivični postupak u toku u zavisnosti od toga da li su ispunjeni uslovi postavljeni protiv okrivljenog ili ne. Tokom nadzora ispunjenosti uslova protiv okrivljenog koje je sud odredio i kada se utvrdi da se takva mera ne sprovodi, odnosno da su određeni uslovi prekršeni, krivični postupak se ponovo pokreće protiv okrivljenog.

Pritvor i rokovi - Pritvor je jedna od najtežih mera za obezbeđivanje prisustva okrivljenog u postupku. Pritvor u suštini ograničava slobodu kretanja okrivljenog. Pritvor je, osim što u suštini ograničava slobodu kretanja okrivljenog, u smislu načina na koji se izvršava, još teža mera od samog izdržavanja kazne zatvora. Pošto je to uvek najoštrija mera, sud, kada preispituje opravdanost izricanja mera radi obezbeđenja prisustva okrivljenog, mora nužno oceniti i argumentovati zašto blaže mere prema okrivljenom, ne izbegavaju opasnost u odnosu

⁵⁴⁶ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 184. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

na okrivljenog. Mora se opravdati nedovoljnost blažih mera u svakom konkretnom slučaju, iako je najstroža mera, ona se opravdava ciljem zbog kojeg se određuje.

Maksimalno produženje pritvornog roka : Ne postoji zakonski rok koji propisuje trajanje pritvora nakon podizanja optužnice, međutim krivični predmeti u kojima su okrivljeni pod merom pritvora pravno se rešavaju prioriteto, pa zakonodavac nije ograničio vreme trajanja mere nakon podizanja optužnice ali je u suštini primorao pravosudne organe da se prioriteto odnose prema optužnici, stoga bi prioriteto postupanje trebalo podrazumevati zakonitu svrhu, dakle donošenje odluka, a ne zakazivanje sudskih ročišta koja ne vode do okončanja predmeta, što znači da se sud mora maksimalno postarati da se predmet vodi prioriteto u smislu donošenja odluke, a ne samo zakazivanja sudskih pretresa i kroz sudske pretrese odužiti konačan cilj, što predstavlja konačnu odluku u vezi sa optužbom.

Sa druge strane, pre podizanja optužnice, pritvor može trajati u zavisnosti od činjenice za koje krivično delo je istaknuta osnovana sumnja, u zavisnosti od toga za koje krivično delo je predviđena kazna. Ako je za krivično delo predviđena kazna zatvora manja od 5 godina, pritvor može trajati najduže 4 meseca pre podizanja optužnice, dok kada je okrivljeni osumnjičen za krivično delo za koje je zaprećena kazna zatvora veća od 5 godina, može trajati najviše 8 meseci. Pojavile su se nedoumice u praksi da, ako je za krivično delo zaprećena maksimalna kazna od 5 godina, da li mera pritvora može trajati duže od 4 meseca ili ne, u smislu sistematskog tumačenja člana 190, stav 2, tačke 1.2 i 2.2. imajući u vidu da u svakom predmetu u kome je za krivično delo zaprećena kazna zatvora do 5 godina, mera pritvora ne može da se produži na više od 4 meseca, upravo zato što se u stavu 2.1 koristi izraz „kada je za to zaprećena kazna zatvora veća od 5 godina“ onda se po sistematskoj povezanosti iz ove odredbe može zaključiti da se mera pritvora produžava do 4 meseca, za krivična dela za koja je zaprećena kazna do 5 godina, dok se za kaznu od više od 5 godina, mera pritvora produžava najduže do 8 meseci.

Uprkos ovim uslovima, kada je za krivično delo predviđena kazna zatvora do 5 godina i kada je delo složeno ili se kašnjenje u procesuiranju predmeta po prirodi predmeta ne može pripisati tužiocu, rok pritvora može trajati najviše 12 meseci. Sa druge strane, kada postoji osnovani razlog da pritvorenik može da upotrebi nasilje i zbog opšte opasnosti, produženje pritvora može trajati najviše 18 meseci. Ovo su maksimalni dopušteni zakonski rokovi u kojima okrivljeni može podlagati meri pritvora pre podizanja optužnice, a sud je u svakom slučaju dužan da te rokove uzme u obzir kako ih ne bi prekoračio, u protivnom će se sudske odluke smatrati pravno neodrživim, što bi imalo za posledicu poništavanje istih u žalbenom postupku, pa shodno tome, ako tužilac ne podigne optužnicu i prekorači rokove utvrđene trajanjem pritvora, sud je dužan da pusti okrivljenog iz pritvora⁵⁴⁷.

Uslovi za određivanje pritvora : Zakonik je kod mere pritvora takođe definisao opšti uslov a to je osnovana sumnja, što znači da se sumnja odnosi na krivično delo koje je navodno izvršeno, a koje se zasniva na dokazima tužilaštva, dok se takvi dokazi odnose samo na okrivljenog za

⁵⁴⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 190. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

to krivično delo. U ovom kontekstu, osnovana sumnja je uslov koji sud ni na koji način ne može prekoračiti, pa u odsustvu osnovane sumnje ne može biti mere pritvora niti bilo koje druge mere. Sa druge strane, posebni uslovi za određivanje pritvora su: a) kada se osumnjičeni krije, kada se njegov identitet ne može utvrditi ili kada postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva, ove druge okolnosti treba uzeti u obzir u zavisnosti od konkretnog slučaja koji će sud oceniti i proceniti da li zaista ta okolnost predstavlja opasnost od bekstva okrivljenog; b). Drugi poseban uslov je kada postoji razlog da se veruje da može uništiti, prikriti, prepraviti ili falsifikovati dokaze ili kada posebne okolnosti ukazuju na to da će uticati na svedoke, oštećene ili saokrivljene i da će posledično uticati na tok krivičnog postupka. Moramo imati na umu da su ovde potrebne posebne okolnosti i da se ne može u svakom slučaju argumentovati takav uslov da okrivljeni može uticati na svedoke, ali mora postojati posebno specifična okolnost koja dokazuje mogućnost da je okrivljeni mogao da utiče na svedoke, u vezi sa oštećenjem dokaza, izmenom i falsifikovanjem dokaza kada se uz okolnost mogućnosti, mora dokazati da je okrivljeni imao priliku da ošteti dokaze neodređivanjem mere pritvora. Stoga bi sud trebalo posebno da obrati pažnju na razloge prilikom odlučivanja o tome šta su verodostojni razlozi i koje su to posebne okolnosti koje pod ovim posebnim uslovima argumentuju određivanje mere pritvora. c). Drugi poseban uslov je postojanje rizika da se krivično delo ponovi ili da se dovrši krivično delo koje je ostalo na pokušaju, ali se ova opasnost mora povezati sa okolnostima kao što su težina krivičnog dela, način ili okolnosti pod kojima je izvršeno ovo krivično delo, karakteristike i lično ponašanje okrivljenog, koji stvaraju takav rizik. Ovde moramo imati na umu da svaka težina krivičnog dela ili svaki način izvršenja krivičnog dela ne opravdava takav rizik od ponavljanja ili izvršenja krivičnog dela⁵⁴⁸.

Takođe se mora imati u vidu da meru pritvora treba maksimalno smanjiti i istovremeno prema principu povoljnije pretpostavke okrivljenog da bude slobodan nego da mu mera pritvora ograničava slobodu, sud u svakom slučaju ima obavezu da argumentuje zašto se izbegavanje rizika ne može postići blažim merama.

Kada se mera pritvora izriče zbog neproveravanja identiteta, treba imati na umu da se ta mera mora ukinuti čim se potvrdi identitet okrivljenog. Dok kada se postavlja pitanje pritvora jer je okrivljeni prekršio najblažu meru, moramo uzeti u obzir činjenicu da sud nije dužan da u svakom predmetu zameni datu meru, već se mora potvrditi činjenica da li je povreda mere učinjena u nameri da se povredi stepen postojanja opasnosti, shodno kojoj sud procenjuje da li se blažom merom može izbeći opasnost.

Sadržina rešenja o određivanju mere pritvora: Rešenje o određivanju mere pritvora mora takođe sadržati uvodni deo, dispozitiv i obrazloženje, uvodni deo uvek treba da sadrži naziv suda i odeljenja sudije i službenog lica koje je učestvovalo na pretresu, kao i krivični predmet odnosno krivično delo za koje je osumnjičeno, zahtev tužilaštva, podatke okrivljenog i njegovog branioca, kao i datum donošenja rešenja. U delu izreke, konstatuju se podaci o okrivljenom, činjenica da mu je određena mera pritvora i treba odrediti trajanje, datum određivanja mere i datum do koje će mera važiti. U delu obrazloženja, trebalo bi navesti opis

⁵⁴⁸ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 187. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

saslušanja, navode stranaka iznete na saslušanju, koji sudija ih je saslušao, ocene osnovane sumnje u odnosu na krivično delo koje je navodno počinjeno kao i dokaze koji se odnose na okrivljenog u vezi sa datim krivičnim delom. Takođe moraju biti obrazloženi i svi oni uslovi koji su prema oceni suda opravdani za određivanje mere pritvora, obrazlaganjem konkretnih okolnosti o opasnosti koja postoji i zbog te opasnosti mora odrediti i pritvor, opasnost može podrazumevati bekstvo, oštećivanje dokaza ili ponavljanje ili dovršavanje pokušanog krivičnog dela. Sud mora, međutim, obrazložiti razlog zašto se data opasnost ne može izbeći blažim merama. Iako rešenje treba da sadrži pouku o pravnom leku, koja će jasno navoditi kom sudu treba izjaviti žalbu i preko kog suda se žalba podnosi, rok u kojem se žalba mora uložiti je 24 sata od trenutka prijema od strane okrivljenog, međutim rešenje nosi ime i prezime i potpis sudije, kao i službeni pečat⁵⁴⁹ .

Primer iz sudske praskeske dispozitiva rešenja o određivanju mere pritvora:

R E Š E N J E

Protiv okrivljenog:

S G, od oca M, i majke S, S pola, rođen 12.02.1967. godine, u Mitrovici, gde i trenutno živi, ul. „XN“, drugi blok, br. 16-T, Albanac, državljanin Republike Kosovo, sa brojem lične karte, oženjen, otac troje dece, nezaposlen, završio srednju školu elektronike, nalazi se na policijskom pritvoru od 26.06.2021. godine, u 17.00 časova.

ODREĐUJE SE PRITVOR

- U trajanju od jednog (1) meseca.
- Pritvor se, prema ovom rešenju, okrivljenom S.G, računa od: 26.06.2021 i trajaće do 26.07.2021. godine.
- Okrivljeni je izveden pred sudijom 27.06.2015. u 13 časova i 45 minuta.
- Okrivljeni je osumnjičen za izvršenje krivičnog dela: Napad, prema članu 187. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Kosovo.
- Mera pritvora je okrivljenom S.G. određena u skladu sa članom 187. stav 1. tačka 1.1 i 1.2 i podtačka 1.2.2 i 1.2.3 ZKP-a.

Postupak za određivanje mere pritvora: Da bi se odredila mera pritvora, mora se nužno pratiti sprovođenje postupka, u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku. U tom smislu, kada tužilac podnese zahtev za određivanje pritvora, mora to učiniti pred nadležnim sudom. Takav zahtev mora da sadrži podatke tužilaštva, podatke suda kome se upućuje, podatke okrivljenog, podatke o sumnji na krivično delo, dokaze koji potkrepljuju takvu sumnju i kako se ti dokazi odnose na okrivljenog za dato krivično delo. Takođe, mora argumentovati osnovanost posebne osnove za izricanje mere pritvora, bilo da postoji opasnost od bekstva ili

⁵⁴⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 189. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

sakrivanja, oštećenja dokaza ili čak opasnost od ponavljanja dela, odnosno opasnost od dovršavanja krivičnog dela koje je ostalo na pokušaju.

Sud određuje meru pritvora samo po dobijanju pismenog zahteva tužioca, a takvu meru određuje sudija za prethodni postupak koji je nadležan da odlučuje u vezi sa zahtevom tužioca, kao i tek nakon održavanja saslušanja, na kojem sudija saslušava navode stranaka, a tužilac predočava dati zahtev, kao i branilac okrivljenog u vezi sa zahtevom tužioca, kao i izjavu okrivljenog datu u vezi sa zahtevom tužioca.

Kada se okrivljeni izvede pred sudiju za prethodni postupak, mora biti obavešten o svojim pravima, a to su: razlozi za njegovo hapšenje, koji mu se moraju saopštiti na jeziku koji razume, njegova mogućnost da ćuti i da se ne izjašnjava uopšte, osim o svom identitetu, mogućnost da obavesti bilo kog člana porodice o svom hapšenju, da može po potrebi obaviti lekarski i psihijatrijski pregled, da ima pravo na prevodioca za jezik koji govori i razume, i da ima pravo da sam izabere branioca, a u slučaju da ga ne izabere sam, da će mu branilac biti dodeljen po službenoj dužnosti. Treba imati na umu da su sva ova prava konstatovana zapisnikom kako bi se izjasnio da ih je razumeo, a konstatuje se i izjava okrivljenog u vezi sa razumevanjem prava. Takođe u zapisniku se konstatuje tačno vreme kada je izveden na sud i tačno vreme kada je okrivljeni uhapšen. Ovo se radi kako bi sud nadgledao i ocenio da li je tužilac ispoštovao procedure u slučaju hapšenja i pritvora, kao i prilikom procesuiranja zahteva, imajući u vidu da zakonik o krivičnom postupku propisuje striktne rokove za sve ove radnje. Prvobitno se na pretresu daje reč tužiocu da iznese razloge za zahtev za određivanje pritvora, nakon što je tužilac izneo razloge, zatim odbrana odgovara na zahtev tužioca podnošenjem argumenata odbrane u vezi sa zahtevom tužioca, a zatim okrivljeni odgovara na zahtev tužioca u vezi sa iznetim argumentima odbrane. Ovde treba imati u vidu da okrivljeni uvek ima pravo da ćuti⁵⁵⁰

Zapisnici u postupku - U krivičnom postupku, svaka radnja koju preduzmu svi organi, bilo da se radi o policiji, tužiocu ili sudu, moraju biti formalizovane, a takođe se formalizuju vođenjem zapisnika. Zapisnik je u suštini konstatacija o radnji i načinu sprovođenja procesne radnje. U zavisnosti od toga da li se radnje preduzimaju na sudu ili u tužilaštvu, tačno vreme preduzimanja radnje i radnja koja se preduzima mora biti konstatovan u zapisniku, a kada to nije moguće, onda se to čini odmah kada se za to ukaže prilika. Kada radnju preduzme sud, zapisnik vodi sudski službenik, a kada ovu radnju preduzme tužilac, zapisnik vodi tužιοčev službenik. Službenik koji preduzima radnju može voditi zapisnik samo ako se procesna radnja vrši van javnog organa, odnosno izvan suda i tužilaštva. Kada se izvrši ispitivanje, osoba koja odgovara daje ih lično u zapisnik, što znači da se odgovori konstatuju kako osoba koja se ispituje daje odgovore. Ako se procesne radnje sprovode snimanjem audio ili video zapisa, onda se dati snimci mogu priložiti zapisniku, ali to se odnosi u slučaju ispitivanja, ili u slučaju uzimanja izjave ili u slučaju posebne istražne mogućnosti⁵⁵¹.

⁵⁵⁰ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 188. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁵¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 204. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Šta zapisnik sadrži : prvo se u zapisniku određuje naziv tela koje sprovodi radnju i koje je nadležno za radnju, zatim mesto gde se ta radnja vrši, datum i vreme kada je radnja počela, zatim vreme kada je sprovođenje takve procesne radnje završeno, u zapisnik se takođe konstatuju imena i prezimena lica koja prisustvuju obavljanju procesnih radnji, kao i svojstvo u kome učestvuju u toj preduzetoj radnji, kao i broj predmeta za krivični predmet u kome su procesne radnje preduzete. Kada je reč o pravu koje pripada stranci po zakonu, takvo pravo mora joj se saopštiti, a takođe se mora konstatovati takva komunikacija, kao i činjenica da je isti iskoristio svoje zakonsko pravo. Potpisivanjem zapisnika potvrđuje činjenicu da je obavešten, ali i da li ga je upotrebio ili ne, u zavisnosti od konstatacije koja je načinjena. Moramo imati na umu da u zapisniku nije potrebno opisati svako pitanje koje se neće smatrati važnim za procesnu radnju, već treba istaći bitna pitanja za sprovođenje određene procesne radnje. Kada postoje predmeti koji su privremeno oduzeti ili spisi, u zapisniku se mora tačno konstatovati da su privremeno oduzeti i opisati ih u spisima, a takođe se u zapisniku konstatuje da su preduzete radnje, poput skica ili snimaka i drugih radnji, bilo prilikom pretresa stanova i kuća, tako što se konstatuje identitet predmeta koji podlažu pretresu, opisom dovoljnih podataka za identifikovanje stana kao i opisom tragova i oznaka koji se nalaze na objektima koji podlažu pretresu. Spise ili predmete u vreme saslušanja u zapisniku treba navesti prema broju po kome su evidentirani kao dokazi, u trenutku kada su privremeno oduzeti.

Dokazi okrivljenog u postupku - Okrivljeni se smatra ravnopravnom strankom u krivičnom postupku. U ovom smislu okrivljeni ima pravo da predloži dokaze za koje procenjuje da obaraju sumnju koja postoji nad njim, u vezi izvršenja datog krivičnog dela. Okrivljeni u fazi istrage može predložiti dokaze tužiocu, može od tužioca zatražiti pribavljanje određenih dokaza za koje procenjuje da će tim dokazom ili dokazima otkloniti sumnju u vezi sa time da bude osumnjičeni, međutim okrivljeni osim što ima pravo da traži od tužioca da izvede određene dokaze ili da pribavi određene dokaze, on ima pravo da tužiocu iznese dokaze kojima raspolaže, a koji imaju za cilj da otklone ili obore sumnju koja je podignuta protiv njega kao osumnjičenog.

Moramo imati na umu da je obaveza tužioca da prikupi i oslobađajuće dokaze protiv okrivljenog, stoga iz ovog razloga, budući da zakonske odredbe tužiocu nalažu obavezu prikupljanja oslobađajućih dokaza, zakonik posebno definiše kada tužilac mora pribaviti dokaze čije je pribavljanje predložio okrivljeni. Tužilac mora pribaviti takve dokaze kada: a). postoji opasnost od gubitka dokaza ili iskaza ili kada je malo verovatno da će takvi dokazi biti pribavljeni za suđenje; b). takvi dokazi opravdavaju puštanje okrivljenog iz pritvora; c). razumno je verovatno da su dokazi ili iskazi čije se pribavljanje traži oslobađajući; ili c). postoje drugi opravdani razlozi za pribavljanje takvih dokaza ili iskaza. U svim ovim situacijama u slučaju postojanja bilo kojih od ovih razloga, tužilac mora pribaviti dokaze koje je predložio okrivljeni, i u slučajevima kada tužilac smatra da takvi dokazi ne spadaju u kategoriju takvih okolnosti, mora doneti obrazloženo rešenje u pisanoj formi kojim odbija predlog okrivljenog za pribavljanje takvih dokaza. Na rešenje kojim se odbija predlog okrivljenog za pribavljanje dokaza, može se izjaviti žalba sudiji za prethodni postupak. Sudija za prethodni postupak, ako oceni žalbu kao osnovanu, donosi rešenje kojim obavezuje na pribavljanje takvih dokaza,

uprkos činjenici da zakonik ne propisuje dejstvo rešenja sudije doneto nakon žalbe okrivljenog ili njegovog branioca, kojim se odbija pribavljanje dokaza, što samo po sebi proizlazi iz zakonske odredbe koja propisuje da sudija u prethodnom postupku može narediti pribavljanje predloženih dokaza, u suprotnom bi žalba okrivljenog bila nedelotvorna, kada je reč o legitimnoj svrsi žalbe⁵⁵².

Okrivljeni uvek, ali i njegov branilac mogu predložiti tužiocu pribavljanje dokaza koji opovrgavaju sumnju koja se stavlja na teret okrivljenom, čak i ako su ti dokazi van nadležnosti zemlje. U tim slučajevima tužilac može obezbediti dokaze u postupku međunarodne pravne saradnje sa dotičnom državom da se takvi dokazi moraju obezbediti, što se vrši preko ministarstva pravde - odeljenja za međunarodnu pravnu saradnju. Ako tužilac odbije da pribavi takve dokaze u stranoj državi, okrivljeni i dalje može pobiti odluku tužioca pred sudijom za prethodni postupak, a ako sudija oceni žalbu kao osnovanu, može narediti pribavljanje dokaza, odlukom koja obavezuje tužioca da preduzme radnje pribavljanja dokaza.

Dokazi oštećenog u postupku i izjava o šteti - Oštećeni kao stranka u krivičnom postupku prema zakoniku o krivičnom postupku, mora ispuniti jedan uslov da bi se smatrao stankom u krivičnom postupku. Da bi se oštećeni smatrao stankom u krivičnom postupku, uslov je podnošenje izjave o šteti, u protivnom ako se oštećeni odrekne izjave o šteti, odnosno ako takvu izjavu ne dostavi prema članu 218, stav 6, oštećeni se ne smatra stankom u postupku (smatramo da takav pravni uslov da se oštećeni smatra stankom samo pri podnošenju izjave o šteti, maksimalno umanjuje ulogu oštećenog u celokupnom krivičnom postupku, imajući u vidu da u suštini podriva zadovoljstvo oštećenog u odnosu na krivicu okrivljenog, koji uprkos činjenici da možda nema razloga da podnese izjavu o šteti može imati interes da se zadovolji krivicom okrivljenog).

Iako se odredbe Zakonika o krivičnom postupku odnose na uslov podnošenja izjave o štete radi sticanja svojstva stranke u krivičnom postupku, oštećeni u načelu ima pravo da podnese predlog tužiocu za pribavljanje dokaza, koji oštećena stranka smatra važnim bilo kada je reč o činjeničnim okolnostima, ili čak i za zahtev za naknadu štete, ako je podnet zahtev za naknadu štete, odnosno imovinskopravni zahtev. Državni tužilac mora pribaviti dokaze koje je predložila oštećena strana, a u tim okolnostima tužilac naređuje pribavljanje dokaza, a takve okolnosti su: a). postoji opasnost od gubitka dokaza ili iskaza ili kada postoji verovatnoća da pribavljanje datog dokaza neće biti moguće za glavni pretres; b). državni tužilac date dokaze može pribaviti zajedno sa drugim dokazima - to znači kada su takvi dokazi relevantni u odnosu na druge dokaze koje je obezbedio tužilac; c). Kada su predloženi dokazi od direktnog značaja za zahtev koji je podneo oštećeni u krivičnom postupku - to uključuje i dokaze u vezi sa činjeničnim okolnostima, ali i dokaze koji mogu uticati na imovinskopravni zahtev, bilo po osnovu ili visini zahteva ali i u vezi sa drugim dokazima koje oštećeni može imati u smislu posebnih zahteva vezanih za krivični postupak u toku. Oštećeni takođe može predložiti tužiocu pribavljanje dokaza u nadležnosti strane zemlje, a tužilac može pribaviti takve dokaze kada smatra da su relevantni za krivični postupak u celini ili za posebne zahteve koje može podneti

⁵⁵² Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 216. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

oštećeni u postupku, a tužilac u ovom slučaju može obezbediti date dokaze u međunarodnoj pravnoj saradnji preko Ministarstva pravde. Kada tužilac odbije da pribavi dokaze koje je oštećeni predložio, tužilac to mora odbiti rešenjem koje mora sadržati obrazloženje razloga koje je predočio oštećeni. Protiv rešenja tužioca kojim se odbija predlog oštećenog, oštećeni može izjaviti žalbu sudiji za prethodni postupak, a kada sudija za prethodni postupak oceni da je žalba osnovana, tada sudija može narediti pribavljanje dokaza koje je oštećeni predložio. Karakteristično je da rok za žalbu nije određen, ali pošto ne postoji konkretan rok, onda bi trebalo primeniti opšti rok protiv rešenja, a to je trodnevni rok za podnošenje žalbe koji počinje od trenutka kada oštećeni primi rešenje tužioca kojim je odbijen predlog za pribavljanje dokaza⁵⁵³.

Izjava o šteti - je u suštini sam zahtev za naknadu štete koja je pričinjena oštećenom krivičnim delom⁵⁵⁴. Ova izjava može se podneti u fazi istrage ili u roku od 60 dana od podizanja optužnice. Izjavu može podneti oštećena stranka ili njen zastupnik ili zastupnik žrtve. Izjava o šteti prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku je karakteristika koja se može izneti anonimno, pod dva uslova, bilo kada sud dozvoli podnošenje izjave o šteti, i kada je sud upoznat sa podnosiocem zahteva. Ovo podrazumeva da ostalim strankama nije poznato ko podnosi izjavu o šteti, niti široj javnosti, već samo sudu. Smatramo da bi, uprkos činjenici da je to dozvoljeno prema zakoniku o krivičnom postupku, bilo problema sa izvršenjem štete kada je izjava anonimna.

Izjava o šteti sadrži podatke o licu koje je pričinilo štetu, ime, prezime, podatke o tome kako je šteta nastala, kako je šteta pričinjena krivičnim delom, da li je bilo troškova i koji su troškovi nastali nakon izvršenja krivičnog dela za saniranje štete pričinjene krivičnim delom, koji su gubici nastali usled štete.

Ako se zahtev za naknadu štete ne podnese tačno i jasno, sud ne može naložiti naknadu štete. Ovo je potpuno opravdano jer sud ne može naložiti naknadu štete za zahteve koji ne propisuju osnov naknade i ne podržavaju visinu štete koja se mora nadoknaditi, imajući u vidu da sud ne bi prihvatio takav zahtev, usled njegove nepreciznosti.

⁵⁵³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 217. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁵⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 218. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

POD-GLAVA III

OPTUŽNICA I IZJAŠNJAVANJE

OPTUŽNICA

je formalni akt kojim državni tužilac, nakon sprovedene istrage ili za krivična dela za koja je dozvoljeno podizanje optužnice bez sprovođenja istrage, dolazi do zaključka da pravni dokazi koje je obezbedio, izazivaju dobro osnovanu sumnju da je krivično delo počinjeno, a učinilac tog dela je samo okrivljeni. Optužnica ima objektivno i subjektivno svojstvo – kada je reč o objektivnom svojstvu, optužnica podrazumeva krivično delo, odnosno činjenične okolnosti za koje se tvrdi da su se dogodile a koje podležu pravnoj normi, što zapravo predstavlja pravnu kvalifikaciju, dok u smislu subjektivnog svojstva podrazumeva da izvršeno krivično delo ima veze samo sa konkretnim okrivljenim i da svi prikupljeni pravni dokazi ukazuju samo na jedan zaključak da je okrivljeni osumnjičen za krivično delo, a ne neko drugo lice. Optužnicom tužilac traži od suda da zakaže glavni pretres i da razmotri optužnicu radi utvrđivanja krivice za počinjeno krivično delo.

Šta sadrži optužnica: Optužnica sadrži uvodni deo koji opisuje tužilaštvo koje je podiglo i odeljenje tog tužilaštva, zatim pominje sud kome je upućena i odeljenje kome se data optužnica upućuje. Optužnica opisuje opšte podatke okrivljenog, tačnije treba opisati: ime, ime roditelja, prezime, datum rođenja i mesto rođenja, mesto stanovanja sa tačnom adresom okrivljenog, a ostali podaci, obuhvataju, obrazovanje okrivljenog, zaposlenje okrivljenog, ostvarivanje prihoda i njihovu visinu od strane okrivljenog, imovno stanje okrivljenog. Optužnica sadrži i dodatne podatke ako je okrivljenom izrečene mera pritvora, mora se odrediti vreme kada mu je određen i kada je istekla mera pritvora ili činjenica da je isti još uvek u pritvoru. Takvi podaci se upisuju u optužnicu čak i kada se radi o bilo kojoj drugoj meri za obezbeđenje prisustva okrivljenog u postupku.

Optužnica takođe opisuje podatke koji se odnose na krivično delo: a) vreme izvršenja krivičnog dela, b). objekat u kome je izvršeno krivično delo, c). Sredstvo kojim je krivično delo izvršeno, d). kao i druge okolnosti od značaja za tačno utvrđivanje krivičnog dela. Problem iz prakse je što je optužnica normalizovana do te mere da često izaziva nemogućnost dokazivanja svakog takvog detalja u sudskim postupcima, pa neretko i krivični predmeti ne uspevaju da budu dokazani. Ovaj problem je uglavnom povezan sa „drugim okolnostima od značaja za precizno utvrđivanje krivičnog dela” te je praksa ovde smatrala neophodnim da se svaki detalj opiše u optužnici. Smatramo da druge okolnosti koje su neophodne za precizno utvrđivanje izvršenja krivičnog dela treba sagledati upravo kroz one okolnosti koje predstavljaju relevantne činjenice u odnosu na elemente krivičnog dela za koje se smatra da je učinjeno, što bi pojednostavilo dokazni postupak, ne ugrožavajući suštinski sadržaj, budući da je u krivičnom postupku važno da je u optužnici opisana činjenica koja je od značaja i povezana sa elementom krivičnog dela, ali takođe relevantna činjenica nije uvek tačna, ali može predstavljati i posredni faktor od značaja i u sprezi sa elementom krivičnog dela.

Optužnica opisuje pravni naziv krivičnog dela pozivajući se na odredbe krivičnog zakonika. Pod pravnim nazivom podrazumevamo činjenično koje podleže datoj pravnoj normi, ovde moramo imati na umu da možemo imati kvalifikaciju pravnih potkategorija, koje su povezane sa pravnim stavovima i tačkama koji vode ka jednoj pravnoj tački. U tom smislu moramo imati u vidu da se može desiti da je izvršena osnova datog krivičnog dela, što znači da se ne radi o kvalifikovanom obliku, imajući u vidu da obično posebni elementi bića krivičnog dela čine posebnu kvalifikaciju, ali možemo takođe imati privilegovane oblike dela, pa u zavisnosti od činjeničnog stanja to stanje mora podlagati konkretnoj pravnoj normi krivičnog dela koja čini biće tog krivičnog dela i koja se smatra pravnom kvalifikacijom krivičnog dela.

Preporuka kada je reč o dokazima koje treba izvesti na glavnom pretresu - ovaj deo optužnice je deo u kojem tužilac stavlja sudu na znanje dokaze koji prema njegovim navodima dokazuju krivicu okrivljenog na glavnom pretresu. Posledično, ovaj deo uključuje podatke o svedocima koje treba pozvati na glavni pretres, veštacima koje treba pozvati na glavni pretres, kao i materijalne dokaze koje treba pročitati kao dokaze i druge predmete ili dokaze koji se moraju uzeti kao dokazi na glavnom pretresu.

Objašnjenje razloga koji su doveli do podizanja optužnice, kao i dokaza za koje se smatra da dokazuju glavne činjenice. Objašnjenje razloga podrazumeva obrazloženje toka radnji koje su sprovedene duž istrage i dokaza koji su preduzeti, kao i činjenica koje su otkrivene tokom faze istrage, kao i onih dokaza koji prema navodima idu u prilog i dokazuju glavne činjenice. U tom smislu, razlozi podignute optužnice čine održivim uzrok podizanja optužnice, u suprotnom bi se optužnica smatrala manjkavom bez razloga koji su doveli do njenog podizanja.

U slučajevima u kojima su primenjene posebne istražne mogućnosti, optužnica mora navoditi i imena sudija koji su činili veće za posebne istražne mogućnosti. To je razumno imajući u vidu da zakonske odredbe zahtevaju da u slučaju posebnih istražnih mogućnosti, jedan od članova sudskog veća mora biti deo sudskog veća prilikom podizanja optužnice, pa je takav nalaz u optužnici tu kako bi sprečio eventualne propuste u toku suđenja, u slučaju javljanja nezakonitog sastava sudskog veća, prilikom sudskog razmatranja optužnice.

Optužnica takođe sadrži tačnu imovinu koju je sud predložio za trajno oduzimanje. U tom smislu, zakonske odredbe zahtevaju da se, osim navođenja imovine koja podleže trajnom oduzimanju, istovremeno mora argumentovati i na osnovu kojih dokaza se vrši trajno oduzimanje, jer kada imamo u vidu da se ta imovina može trajno oduzeti po tri glavne pravne osnove, a to su: a) imovina ili stvar koja je služila u izvršenju krivičnog dela, b) imovina ili stvar je proizvod krivičnog dela, v) imovina ili stvar predstavlja korist pribavljenu krivičnim delom, ovo bez ikakve sumnje određuje dokaze koji mogu biti različiti i koji podržavaju jedan od ovih osnova za trajno oduzimanje, stoga je potrebno dokazima potkrepiti pravnu osnovu za trajno oduzimanje imovine, predloženu u optužnici. Dosadašnja praksa je ukazala na brojne nedostatke kada je reč o razlozima za trajno oduzimanje imovine ili predmeta, štaviše ni praksa ne precizira predlog na osnovu kojeg se traži trajno oduzimanje imovine ili stvari, već se samo u optužnici predlaže da se predmet trajno oduzme, stoga bi ovu praksu trebalo izmeniti tako da optužnica ima puni pravni sadržaj i da protivnoj stranci i ali i sudu da održivu osnovu za

razmatranje imovine koja podleže trajnom oduzimanju u sudskim postupcima, pri razmatranju optužnice, i samim tim i imovine predložene u optužnici.

Optužnica, pored gore navedenih podataka, može sadržati i predlog tužioca da se protiv okrivljenog izda nalog za određivanje mere pritvora dok je na slobodi ili puštanje iz pritvora kada je okrivljeni u pritvoru. Uprkos takvom predlogu⁵⁵⁵.

Postupak podizanja optužnice - Optužnicu prema zakonskim odredbama treba poslati sudu koji je nadležan da sudi u krivičnom predmetu. To znači da se u optužnici mora tačno opisati kom sudu i kom odeljenju se optužnica upućuje, budući da se optužnica kao takva, upisuje u konkretan referat suda i ulazi u postupak pred sudijom. Takođe, optužnica se šalje u dovoljnom broju primeraka shodno broju lica uključenih u optužnicu, ali i u onoliko primeraka koliko ima branilaca okrivljenih, što znači da tužilaštvo ima obavezu da uvek pošalje sudu primerke i za okrivljene ali i za njihove braniocce, dok je sud dužan, pored optužnice, da mu dostavi sav materijal krivičnog predmeta, što znači da se moraju poslati spisi predmeta istražnog postupka datog krivičnog predmeta u čijoj konačnici je podignuta optužnica.

Šta učiniti dalje sa optužnicom: Dalje, da bi optužnica podnela dalje, prema zakonskim odredbama, sud imenuje sudiju pojedinca ili sudsko veće sa njegovim predsednikom, a to treba učiniti kroz transparentan postupak za dodeljivanje predmeta. S tim u vezi moramo imati u vidu dve situacije: a) prvobitno da sudska veća postavlja predsednik suda, (to je učinjeno zbog izraza „sud“ koji u tumačenju čini predsednik suda, i b) predmeti se dele prema žrebu koji izvlači svaki sudija, a ovo pitanje je uređeno poslovníkom o radu sudova, a već je krenuo i sistem ISUP za dodelu predmeta. Moramo imati na umu dve činjenice kada je reč o sastavu sudskih veća kada je postojala posebna istražna mogućnost, a to su: a) kada krivični predmet vodi sudsko veće, jedan od sudija veća koji je učestvovao u posebnoj istražnoj mogućnosti mora se imenovati u sastav veća, a ako će optužnicu razmatrati sudija pojedinac, shodno njegovoj nadležnosti, tada sudija pojedinac za preispitivanje optužnice mora biti jedan od sudija koji je učestvovao u pretresnom veću.

Postupanje sa optužnicom: Sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća dužan je da preispita nadležnost po prijemu optužnice. Zakonska odredba obavezuje sudiju ili predsednika da preispita nadležnost i ovde moramo imati na umu da se uglavnom ispituje stvarna i funkcionalna nadležnost, ali i mesna, jer se mesna nadležnost mora preispitati sve dok optužnica ne postane pravosnažna a smatra se da je optužnica postala pravosnažna kada predmet može da se uputi na glavni pretres, odnosno kada optužnica prođe fazu provere zakonitosti podizanja, sadržaja shodno odredbama, osnovanosti sumnje i zakonitosti dokaza.

Koji su rokovi za preduzimanje procesnih radnji: Zakonske odredbe predviđaju da sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća, nakon provere nadležnosti, mora zakazati prvo saslušanje u roku od 30 dana. Sa druge strane, kada je okrivljenom izrečena mera pritvora, tada

⁵⁵⁵ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 241. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

se prvo saslušanje mora zakazati u roku od 15 dana. Prvo saslušanje se zakazuje i obaveštavaju se o održavanju saslušanja, tužilac, jedan ili više okrivljenih i branilac ili branioci okrivljenog.

Kada je reč o činjenici da li oštećenog treba obavestiti na prvom saslušanju, iz prakse se postupalo tako, dok je stranka u sudskom postupku, stoga postoje mišljenja da oštećenog takođe treba pozvati. Imajući u vidu bitne razloge zbog kojih se održava prvo saslušanje, a koji se odnose na izjavu okrivljenog o krivici, te činjenicu da oštećena stranka ima smanjenu ulogu u krivičnom postupku, budući da tužilac i okrivljeni imaju aktivnu ulogu kao stranke u postupku, znajući da se izjava o šteti za ostvarivanje imovinskopravnog zahteva može dati u fazi istrage, sem što zakonske odredbe ne zahtevaju da oštećeni bude pozvan na prvo saslušanje, i činjenica da se podnosi izjava o šteti i da se nakon priznanja krivice može suditi i o šteti na prvom saslušanju, onda smatramo da nije povređeno nijedno pravo oštećenog⁵⁵⁶.

Materijal koji se dostavlja okrivljenom - Da bi se postigla ravnopravnost stranaka i omogućila efikasna odbrana u odnosu na dobro osnovanu sumnju prilikom podizanja optužnice, tužilac ima obavezu da pri podizanju optužnice preda braniocu okrivljenog ili samom okrivljenom istražne spise pod kontrolom ili u posedu tužioca.

Koji materijali se moraju nužno dostaviti odbrani: zakonske odredbe, konkretno obavezuju okrivljenog ili branioca da dostavi: a). zapisnik o izjavama ili tvrdnjama, potpisan ili nepotpisan od strane okrivljenog; b). imena svedoka koje državni tužilac namerava da pozove radi svedočenja i sve prethodne izjave tih svedoka; c). podatke o identifikaciji lica za koja državni tužilac zna da poseduju prihvatljive i oslobađajuće dokaze ili informacije u vezi sa predmetom i zapisnike sa izjavama koje su ta lica potpisala ili nisu potpisala u vezi sa datim predmetom; c). rezultate fizičkog i mentalnog pregleda, naučna ispitivanja ili eksperimente sprovedene u vezi sa datim pitanjem; d). krivične prijave i policijske izveštaje; i e). rezime ili pozivanje na materijalne dokaze prikupljene tokom istrage⁵⁵⁷.

Koji su uslovi za podnošenje ovih materijala: Izjave svedoka dostavljaju se okrivljenom na jeziku koji on razume. Međutim, i nakon podnošenja ovih materijala nakon podizanja optužnice, tužilac je dužan da dostavi odbrani svaki novi materijal u vezi sa gore navedenim materijalima koje je dužan da dostavi odbrani. Materijali koji su dostavljeni odbrani zaštićeni su u odnosu na zakonska ograničenja za zaštitu oštećenih i svedoka, ali i u smislu obaveza poštovanja poverljivosti koje materijali mogu nositi sa sobom, što znači da se odbrani, čak i kada primi takve materijale, mogu dostaviti sa ograničenjima u smislu poverljivosti i zaštite svedoka i žrtava.

PRVO SASLUŠANJE

Postupak pred sudom se po pravilu može voditi samo na osnovu optužnice koju je podigao državni tužilac. U trenutku podizanja optužnice, tužilaštvo je dužno da optužnicu u pisanom

⁵⁵⁶ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 241. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁵⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 244. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

obliku dostavi stvarno i mesno nadležnom sudu. Optužnica se dostavlja sudu u dovoljnom broju primeraka za stranke, okrivljene i njihove branioce, uz jedan dodatni primerak za sud. Osim optužnice, šalje se i kompletan istražni predmet koji vodi državni tužilac.

- **Određivanje predmetnog sudije.**

Po pristizanju optužnice na sud, predmet se dodeljuje sudiji - predsedniku sudskog veća ili sudiji pojedincu, u zavisnosti od stvarne nadležnosti koja se odnosi na predmet optužnice. Dodeljivanje i raspodela predmeta sudijama, po pravilu, vrši se putem elektronskog sistema za upravljanje predmetima (ISUP) nasumično, po redu i u zavisnosti od opterećenosti predmetima.

- **Provera optužnice**

Predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac, po prijemu predmeta (optužnice) vrši prethodnu proveru podignute optužnice, *kako bi utvrdio da li:*

- ima stvarnu i mesnu nadležnost za pitanje pokrenuto u optužnici
- je optužnica podignuta u skladu sa zakonom, odnosno članom 241 ZKP-a
- optužnica sadrži sve potrebne elemente za postupanje po njoj.
- postoji predlog za određivanje, produžetak ili prestanak bilo koje od mera obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku.

Ako sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća utvrdi da nema stvarnu ili mesnu nadležnost, on donosi rešenje kojim ga proglašava nenadležnim za taj predmet i čim rešenje postane pravosnažno, predmet se predaje na dalje postupanje nadležnom sudu. U drugom slučaju, kada optužnica ne sadrži ono što je potrebno da bi se moglo postupiti po njoj, ispraviti ili dopuniti optužnicu, a ako to ne učini u propisanom roku, sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća odbacuje optužnicu. U pozivu na ispravku ili dopunu optužnice, državni tužilac se upozorava na posledice nečinjenja.

- **Zakazivanje i održavanje prvog saslušanja**

Nakon prve provere optužnice, i nakon što se konstatuje da je optužnica podignuta u skladu sa zakonom, da sadrži sve dovoljne elemente za postupanje po njoj, i da je sud nadležan da postupi, predsednik sudskog veća dužan je da u rokovima propisanim Zakonikom o krivičnom postupku zakaže prvo saslušanje. Vreme zakazivanja prvog saslušanja zavisi od toga da li je okrivljeni u pritvoru ili ne. Ako je okrivljeni u pritvoru, prvo saslušanje se mora održati najkasnije u roku od pedeset dana, od podizanja optužnice.⁵⁵⁸ Ako okrivljeni nije u pritvoru, prvo saslušanje se mora održati najkasnije u roku od trideset dana, od podizanja optužnice.⁵⁵⁹

- **Lica pozvana na prvo saslušanje**

⁵⁵⁸ Član 242 stav 5 ZKP-a

⁵⁵⁹ Član 242 stav 4 ZKP-a

Državnog tužioca, okrivljenog i njegovog branioca treba pozvati na prvo saslušanje. Poziv se šalje državnom tužiocu preko tužilaštva. Dok se okrivljenom poziv na prvo saslušanje dostavlja najmanje (8) dana pre održavanja prvog saslušanja. Primerak optužnice podignute protiv njega dostavlja se okrivljenom zajedno sa pozivom na prvo saslušanje. Poziv okrivljenom mora sadržati najmanje ove podatke; njegovo ime i prezime, adresu stanovanja, datum, mesto i vreme prvog saslušanja, krivično delo za koje se tereti. U pozivu se upozorava na posledice neopravdanog izostanka sa prvog saslušanja, obaveštava se o pravu da angažuje branioca u slučaju da do tada nije angažovao branioca.

Ako okrivljeni nije primio primerak optužnice, predsednik sudskog veća sudija ili sudija pojedinac će dostaviti okrivljenom primerak optužnice tokom prvog saslušanja.

- Održavanje prvog saslušanja

Prvo saslušanje se održava u prisustvu državnog tužioca, okrivljenog i njegovog branioca.

Na prvom saslušanju se dokazi ne izvode, svedoci se ne saslušavaju, veštaci ne ispituju materijalne dokaze. Na prvom saslušanju za pitanja koja nisu uređena ovim zakonikom, važe pravila koja se odnose na glavni pretres. Tokom prvog saslušanja, okrivljenom se dostavlja optužnica i svi dokazi sadržani u krivičnom predmetu. Dokaze i sve spise predmeta okrivljeni dostavlja državnom tužiocu, po završetku istrage, a najkasnije do podizanja optužnice. Okrivljeni se zatim obaveštava i poučava o sledećim pravima: njegovom pravu da se ne izjasni o svom predmetu ili da ne odgovori na pitanje, a ako se izjasni o predmetu, da nije dužan da optuži sebe ili svog srodnika, niti da prizna krivicu; pravo da ga zastupa branilac po njegovom izboru ili putem pravne pomoći; pravo na osporavanje optužnice i prihvatljivosti dokaza predloženih u optužnici.

- Čitanje optužnice od strane državnog tužioca

Državni tužilac je na prvom saslušanju u svakom predmetu dužan da pročita optužnicu. Optužnica se ne može smatrati pročitano, jer se radi o prvom saslušanju i okrivljeni se po prvi put direktno upoznaje sa optužnicom koja je podignuta protiv njega. Stoga, u svakom slučaju, tužilac mora pročitati optužnicu u prisustvu svih stranaka. Nakon što se sudija pojedinac ili predsednik veća uveri da okrivljeni razume optužnicu, okrivljenom se nudi mogućnost da se izjasni o krivici ili da se izjasni da nije kriv. Ako okrivljeni nije razumeo optužnicu, sudija pojedinac ili predsednik veća poziva državnog tužioca da okrivljenom objasni optužnicu kako bi je on ili ona razumeo bez poteškoća. Ako okrivljeni ne želi da se izjasni o svojoj krivici, smatra se da ne priznaje krivicu.

- Priznanje krivice od strane okrivljenog

Kada se okrivljeni izjasni krivim po svim tačkama optužnice, sud poziva branioca okrivljenog i državnog tužioca da se izjasne u vezi sa priznanjem krivice okrivljenog. Isti mogu predložiti sudu da prizna ili odbije priznanje krivice. Na prvom saslušanju, sud ispituje priznanje krivice okrivljenog i ocenjuje predloge državnog tužioca i branioca okrivljenog. S tim u vezi, sudija

pojedinaac ili predsednik sudskog veća, pre donošenja odluke o priznanju ili odbijanju priznanja krivice, utvrđuje da li:

- okrivljeni razume prirodu i posledice priznanja krivice;
- okrivljeni dobrovoljno priznaje krivicu, nakon dovoljne konsultacije sa braniocem, ako okrivljeni ima branioca;
- se priznanje krivice zasniva na činjenicama predmeta sadržanim u optužnici
- optužnica ne sadrži jasne pravne povrede ili činjenične greške.

Kada se sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća uveri da su činjenice iz stava 1, člana 248 utvrđene, donosi rešenje kojim prihvata priznanje krivice okrivljenog i nastavlja sa izricanjem kazne, zakazuje pretres za utvrđivanje stvari od značaja za izricanje kazne ili odlaganje izricanja kazne u očekivanju završetka saradnje okrivljenog sa državnim tužiocem.⁵⁶⁰

Kada se potvrdi priznanje krivice, sud pristupa izricanju kazne okrivljenom. Ako se bude smatralo nužnim, može se zakazati saslušanje za preispitivanje okolnosti za odmeravanje kazne, gde stranke mogu izneti podatke i dokaze samo o toj okolnosti. Sud nakon toga objavljuje odluku i presudom zaključuje krivični predmet u celosti.

Ako sudija pojedinac ili predsednik veća smatra da nisu ispunjeni uslovi iz stava 1, člana 248, donosi rešenje kojim odbija priznanje krivice i nastavlja postupak potvrđivanja optužnice kao da nije priznata krivica.⁵⁶¹

Primer sudske prakse zapisnika o prvom saslušanju uz priznanje krivice:

P.br.///////

ZAPISNIK O PRVOM SASLUŠANJU

Održano dana //////////////, u Osnovnom sudu u Mitrovici, Odeljenje za teška krivična dela (u zgradi suda u Mitrovici – Sever), predsednik Sudskog veća, A.M, zapisničar E.K, u krivičnom predmetu protiv okrivljenog E.M, zbog krivičnih dela: Neovlašćeno vlasništvo, kontrola ili posedovanje oružja iz člana 366. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Kosovo, II. Upotreba oružja ili opasnog oruđa, iz člana 367. stav 1. KZRK-a, prema optužnici Osnovnog tužilaštva u Mitrovici PP.I.br ////////////// od //////////////.

P r i s u t n i

Državni tužilac u OT – Mitrovica: F.B.

Okrivljeni: E.M

⁵⁶⁰ Član 248. stav 4. ZKP-a

⁵⁶¹ Član 248. stav 3. ZKP-a

Prvo saslušanje je počelo u 00:00 časova.

Predsednik Sudskog veća otvara prvo saslušanje i utvrđuje da su prisutni: Državni tužilac u OT u Mitrovici F.B i okrivljeni E.M.

Sud utvrđuje da su ispunjeni zakonski uslovi za održavanje prvog saslušanja.

Iz ovih razloga sud donosi ovo:

R E Š E N J E

ODRŽAVA SE prvo saslušanje u krivičnom predmetu protiv okrivljenog E.M zbog krivičnog dela: Neovlašćeno vlasništvo, kontrola ili posedovanje oružja iz člana 366. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Kosovo, II. Upotreba oružja ili opasnog oruđa, iz člana 367. stav 1. KZRK-a, prema optužnici Osnovnog tužilaštva u Mitrovici PP.I.br /////////////// od ///////////////.

Krivični predmet protiv gore navedenog okrivljenog, vodiće predsednik Sudskog veća A.M, sa zapisničarom E.K, Tužilac koji zastupa optužbu F.B.

Stranke se pitaju da li imaju primedbe na sudiju ili zapisničara.

Stranke nemaju primedbe.

Na početku, sud utvrđuje i obaveštava stranke da će tok prvog saslušanja biće zapisan u zapisniku, saslušanje se snima tonski ili video snimkom, jer ne postoje tehnički uslovi za taktu vrstu snimanja.

Prvo saslušanje se održava na albanskom jeziku.

Prvo saslušanje je zatvoreno za javnost, jer prema odluci Sudskog saveta Kosova, u cilju zaštite javnog zdravlja stranaka i javnosti uopšte, i zaštite od pandemije Covid-19, izuzev medija koji su prisutni.

Sud utvrđuje još jednom podatke o okrivljenom:

E.M, lični podaci su identični sa podacima kako je navedeno u optužnici.

Sud obaveštava okrivljenog o njegovim pravima u ovoj fazi krivičnog postupka u postupku i to:

Okrivljeni u ovom svojstvu obavešteni ste: da imate pravo da se ne izjasnite u vezi sa slučajem i da ne odgovorite na nijedno pitanje, i ako se izjasnite u vezi sa slučajem, onda niste u obavezi

da inkriminišete sebe ili svoje bližnje, ni da priznate krivicu, da imate pravo da se branite sami, ili uz pomoć – advokata.

Okrivljeni izjavljuje da je razumeo prava koja mu saopštio sud. Okrivljeni izjavljuje da želi da se izjasni kada mu se ukaže prilika od strane suda, dok za branioca nije angažovao nikoga, odbranu će izneti sam.

Sud poziva Državnog tužioca u OT u Mitrovici F.B da se izjasni o svojoj obavezi za iznošenje dokaza iz člana 244. ZKP-a.

Poziva se Državni tužilac u OT u Mitrovici F.B da pročita optužnicu PP.I. br. ///////////////, od ///////////////.

Čita se optužnica.

Poziva se okrivljeni da se izjasni da li je razumeo optužnicu i krivično delo za koje se tereti.

Okrivljeni izjavljuje da je razumeo Optužnicu.

Sud prvo obaveštava okrivljenog o prednostima i posledicama priznanja krivice. Obaveštavajući okrivljenog da ako priznaje krivicu ovaj sud neće ispitati dokaze u ovom krivičnom predmetu, jer ako priznate krivicu nemate pravo na žalbu u drugom stepenu zbog pogrešnog utvrđivanja činjeničnog stanja, ali žalbu možete podneti samo ako se slažete sa vrstom i visinom kazne, jer za krivična dela za koja ste optuženi predviđena je novčana kazna od sedam hiljada i petsto (7.500) evra ili kazna zatvorom do 5 godina, doka za tačku II kazna zatvora od jedne (1) godine do osam (8) godina. Da je priznanje krivice olakšavajuća okolnost u skladu sa Krivičnim zakonikom Republike Kosovo, sud će prilikom odmeravanja kazne, može odlučiti za minimalnu kaznu koja je predviđena zakonom.

Poziva se okrivljeni E.M da se izjasni u vezi sa njegovom krivicom ili nevinošću.

U vezi sa njegovom krivicom ili nevinošću **E.M** izjavljuje: Priznajem krivicu za krivična dela za koje sam optužen.

Poziva se državni tužilac u OT u Mitrovici F.B da se izjasni u vezi sa priznanjem krivice od strane okrivljenog E.M.

Tužilac F.B:

U skladu sa članom 248. stav 4. ZKP-a, Sud donosi ovo:

REŠENJE

PRIHVATA SE priznanje krivice za koje se izjasnio okrivljeni **E.M**, zbog krivičnih dela: Neovlašćeno vlasništvo, kontrola ili posedovanje oružja iz člana 366. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Kosovo, II. Upotreba oružja ili opasnog oruđa, iz člana 367. stav 1. KZRK-a, prema optužnici Osnovnog tužilaštva u Mitrovici PP.I.br // from //.

Sud utvrđuje da su ispunjeni zakonski uslovi da se prihvati priznanje krivice, jer je okrivljeni razumeo prirodu i posledice priznavanja krivice. Priznanje krivice se oslanja na dokaze koje ima ovaj krivični predmet, priznanje krivice je izvršio dobrovoljno, bez pritiska, bez ikakvog prethodnog obećanja, te da optužba ne sadrži nikakvo činjenično kršenje ili grešku, i da nema mesta za odbacivanje optužbe.

Poziva se tužilac da iznese podatke o prošlosti okrivljenog.

Tužilac: Nemamo nikakve podatke o prošlosti.

Pozivaju se stranke da se izjasne da li imaju nešto da dodaju u vezi sa okolnostima odmeravanja kazne.

Tužilac: Nemamo šta da dodamo.

Okrivljeni: Nemamo šta da dodamo.

Sud utvrđuje da je ovim završeno prvo saslušanje i krivični predmet u celosti.

Obaveštavamo stranke da će javno objavljivanje presude biti izvršena dana // from // od 00:00 časova, na istom mestu.

Prisutnim strankama ovo obaveštenje služi kao redovno obaveštenje, ne pozivaju se posebnim pozivima.

S obzirom da stranke nemaju druge predloge, sud proglašava završenim ovo prvo saslušanje i krivični predmetu celosti.

Završena u // from // časova.

Zapisnik je pročitao naglas, i stranke su ga potpisale bez primedbi.

ZAPISNIK SU POTPISALI:

Državni tužilac u OT u Mitrovici:

Okrivljeni:

P O T V R D I L I:

Predsednik Sudskog veća:

Zapisničar:

- Zakazivanje drugog saslušanja ako okrivljeni ne prizna krivicu

Ako okrivljeni ne prizna krivicu ili ako sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća odbije priznanje krivice, tokom prvog saslušanja sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća imaju sledeće dve mogućnosti:

da zakažu drugo saslušanje, najkasnije trideset dana od prvog saslušanja

a najkasnije četrdeset dana nakon prvog saslušanja ili da zahtevaju samo podnošenje predloga do određenog datuma koji ne može biti kasnije od trideset dana od prvog saslušanja.

Sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća moraju obavestiti okrivljenog i branioca da pre drugog saslušanja mogu uložiti svoje prigovore:

- u pogledu dokaza navedenih (predloženih) u optužnici;
- podneti zahteve za odbacivanje optužnice, ako je zakonski zabranjena i
- podneti zahteve za odbacivanje optužnice zbog nepropisivanja krivičnog dela prema zakonu.

- Podnošenje prigovora na dokaze predložene u optužnici

Ako okrivljeni podnese prigovor na dokaze predložene u optužnici, u ovim slučajevima državnom tužiocu treba dati priliku da usmeno ili pismeno odgovori na navedeni prigovor.⁵⁶² Državni tužilac ima pravo da podnese usmeni odgovor u roku od 1 (jedne) nedelje, ako se održi drugo saslušanje, ili pisani odgovor ako odluči da se drugo saslušanje ne održi, već samo da se podnesu pisani prigovori.

- Odluke suda u vezi sa podnošenjem prigovora na dokaze predložene u optužnici

Po dobijanju prigovora i odgovora na prigovore, predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac odlučuje o prihvatanju ili odbijanju prigovora.

⁵⁶² Član 249. stav 2. ZKP-a.

Za sve dokaze na koje je uložena prigovor, predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac donosi obrazloženo rešenje o dopuštanju ili isključenju dokaza.⁵⁶³ Dopuštenim dokazima smatraju se svi oni dokazi koji su pribavljeni ili pruženi u potpunoj saglasnosti sa pravilima o dokazima koje predviđa ZKP. Dok su neprihvatljivi dokazi koji su pribavljeni protivno odredbama Zakonika o krivičnom postupku. Dokazi koji se proglašavaju neprihvatljivim moraju se odvojiti i izdvojiti iz spisa predmeta. Sud ni u kom slučaju i ni pod kojim okolnostima ne može zasnovati svoju odluku na neprihvatljivim dokazima.

- **Podnošenje prigovora na zahtev za odbacivanje optužnice**

Okrivljeni može podneti prigovor zahtevom za odbacivanje optužnice. Čak i u pogledu ovog prigovora, tužiocu se mora dati prilika da u roku od jedne nedelje podnese odgovor na prigovor.

- **Odluke suda u vezi sa prigovorom/zahtevom za odbacivanje optužnice**

Predsednik sudskog veća u svim slučajevima rešenjem odlučuje o prigovoru, kojim može odbiti prigovor ili prihvatiti prigovor da se optužnica odbaci i prekine krivični postupak protiv okrivljenog. Sudija pojedinac ili predsednik veća odbija prigovor / zahtev za odbacivanje optužnice, ako smatra da nema pravnih razloga za odbacivanje optužnice i obustavljanje krivičnog postupka.

U svim slučajevima, sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća odbacuje rešenjem optužnicu i obustavlja krivični postupak, kada oceni da;

- krivično delo za koje se okrivljeni tereti nije krivično delo;
- postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost;
- je nastupio rok zastarelosti krivičnog dela, delo je obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem ili postoje druge okolnosti koje ometaju gonjenje ili
- nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju dobro osnovanu sumnju da je okrivljeni počinio krivično delo za koje se tereti u optužnici.⁵⁶⁴

Primer iz sudske prakse u vezi sa prigovorima, za proglašenje dokaza neprihvatljivim i odbacivanje optužnice.

P.br. xx/xxxx

OSNOVNI SUD U MITROVICI – Odeljenje za teška krivična dela (u zgradi suda u Vučitrnu),
Predsednik Sudskog veća X.X, sa zapisničarom X.X, u krivičnom predmetu protiv okrivljenih X.X i
B.B, okrivljeni X.X pod osnovanom sumnjom za tačke I, II, IV, V optužbe – za krivična dela: Uzimanje
mita iz člana 343. stav 1. ZKP-a, za krivično delo Davanje mita, iz člana 344. stav 1. KZK-a, tačka III

⁵⁶³ Član 249. stav 3. ZKP-a.

⁵⁶⁴ Član 253. stav 1. ZKP-a

optužnice. Okrivljeni B.B za krivično delo Uzimanje mita, iz člana 343. stav 1. KZK-a, prema optužnici Opštinskog tužilaštva u Mitrovici PP. br. xx/xxxx od xx.xx.xxxx. Odlučujući u vezi sa prigovorima koje je podneo advokat Z za okrivljenog B.B, i advokat V za okrivljenog X.X prigovore podnete dana xx.xx.xxxx. Sud je vanparnično, u skladu sa članom 249. stav 3. članom 250. stav 1. i 3. članom 253. stav 1. tačka 1.3 Zakonika o krivičnom postupku, dana xx.xx.xxxx, donosi ovo:

R E Š E N J E

- I. Usvajaju se delimično prigovori podneti dana xx.xx.xxxx od strane branioca okrivljenog X.X, advokata V, o dokazima i zahtevima za odbacivanje presude tako da se:
Proglašavaju neprihvatljivim dokazima:
 - Svi transkripti i CD sa snimanjem glasa obezbeđenog skrivenim tehničkim merama istrage od presretanja telefonskih razgovora putem mobilnog telefona sa br. 04X-xxx-xxx, za okrivljenog X.X, izdate za vremenski period od xx.xx.xxxx do xx.xx.xxxx.
- II. ODBACUJE SE optužba Opštinskog tužilaštva u Mitrovici PP. br. xx/xxxx od xx.xx.xxxx i okončava se krivični postupak protiv okrivljenog X.X, od oca R. I majke xx, rođen xx.xx.xxxx, u selu xxx, opština Mitrovica, sa prebivalištem u xxxx, ulica „xxxxxxx“, za tačku III optužnice za krivično delo Davanje mita iz člana 344. stav 1. Krivičnog zakonika Kosova.
- III. Za ovaj deo nije bilo imovinskopravnih zahteva.
- IV. Troškove krivičnog postupka za ovaj deo odluke pokrivaju se budžetskim sredstvima ovog suda.
- V. Dok se odbija kao neosnovan prigovor podnet od strane advokata V u vezi sa:
 - a) Drugim dokazima u optužnici.
 - b) Zahtevom za odbacivanje optužnice.
- I. Usvaja se delimično prigovor na dokaze, koji je dana xx.xx.xxxx podneo branilac okrivljenog B.B, advokat Z, tako da se:
Proglašavaju neprihvatljivim dokazi:
 - Svi transkripti i CD sa snimanjem glasa obezbeđenog skrivenim tehničkim merama istrage od presretanja telefonskih razgovora putem mobilnog telefona sa br. 04X-xxx-xxx, za okrivljenog B.B, izdate za vremenski period xx.xx.xxxx.
- VII. Dok se odbija kao neosnovan prigovor podnet od strane advokata Z u vezi sa:
 - a) Drugim dokazima u optužnici.
 - b) Zahtevom za odbacivanje optužnice.

O b r a z l o ž e n j e

Opštinsko osnovno tužilaštvo u Mitrovici, podiglo je optužnicu PP. br. xx/xxxx od xx.xx.xxxx protiv okrivljenih X.X i B.B. Okrivljeni X.X sa osnovanom sumnjom za tačku I, II, IV i V optužbe – za krivična dela: Uzimanje mita iz člana 343. stav 1. ZKP-a, za krivično delo Davanje mita, iz člana 344. stav 1. KZK-a, tačka III optužnice. Okrivljeni B.B za krivično delo Uzimanje mita, iz člana 343. stav 1. KZK-a.

Dana 11. novembra 2016. godine, predsednik Sudskog veća pred ovim sudom u ovom krivičnom predmetu održao je prvo saslušanje. Saslušanje je održano uz prisustvo Državnog tužioca u OT u Mitrovici X.X, okrivljenog B.B i njegovog branioca advokata Z, okrivljenog X.X, i njegovog branioca advokata V.

Na prvom saslušanju, okrivljeni su upoznati sa optužnicom, sud je potvrdio da su okrivljeni i njihovi branioci dobili dokaze koji se nalaze u spisima predmeta, kao deo ovog krivičnog predmeta.

Tokom prvog saslušanja, okrivljeni X.X i B.B, su se izjasnili o krivici i u potpunosti negirali krivicu za krivična dela za koje se tereti prema optužnice tužilaštva.

Sud je u ovom predmetu održao drugo saslušanje, međutim strankama je „pružena mogućnost da podnose svoje prigovore u zakonskom roku od 30 dana od dana kada je održano prvo saslušanje.

Branilac okrivljenog B.B, advokat Z je u zakonskom roku, dana xx.xx.xxxx podneo prigovor na optužbu, dokaza u optužnici i na zahtev za odbacivanje optužbe u nedostatku dokaza.

Branilac okrivljenog X.X, advokat V je u zakonskom roku, dana xx.xx.xxxx podneo prigovor na: optužbu – dokaze u optužnici sa zahtevom za proglašenje dokaza neprihvatljivim, zahtevom za odbacivanje optužnice, prema članu 250. stav 1. tačka 1.3 ZKP-a, zahtevom za odbacivanje optužnice, u skladu sa članom 250. stav 1. tačka 1.4 ZKP-a, u nedostatku dokaza.

Sud je dana xx.xx.xxxx dostavio po jednu kopiju Osnovnom tužilaštvu u Mitrovici u cilju vraćanja odgovora na podnete prigovore. Osnovno tužilaštvo u Mitrovici, i uprkos redovnog obaveštenja, nije odgovorilo na prigovor.

Branilac okrivljenog B.B, advokat Z je u podnesenom prigovoru naglasio da „prigovor optužnice se vrši zbog suštinskih kršenja člana 241. stav 1. tačka 1.4 ZKP-a, naglašavajući da u konkretnom slučaju nema dovoljnih dokaza koji potkrepljuju osnovanu sumnju za podignutu optužnicu. Takođe, u obrazloženju prigovora, branilac je naglasio da se „istraga u ovom slučaju pokrenuta 2009. godine i trajala do početka 2010. godine, dok je rešenje o pokretanju istrage nije doneto za to vreme. Prema braniocu, član 104. ZKP-a propisuje da „istraga počinje rešenjem Državnog tužioca“, i prema njemu u konkretnom slučaju radnje koje su preduzete od strane tužioca su bez pokrića i kao takve se smatraju neprihvatljivim dokazima. Prema braniocu, tužilaštvo nije poštovalo rokove za pokretanje istrage, kao što je utvrđeno članom 221. i 225. ZKP-a.

Branilac, advokat Z je dalje naglasio da „tužilaštvo u ovom slučaju podiglo optužnicu protiv okrivljenog B.B samo na osnovu iskaza L.L, izjava za koju nije pružena mogućnost strankama da podnesu prigovore. Branilac je predložio sudu da sve dokaze, izjave i materijalne dokaze, koji su obezbeđeni bez rešenja o pokretanju istrage, da se proglase neprihvatljivim dokazima i da se odvoje u spisima predmeta. Dok, u skladu sa članom 250. stav 1. tačka 1.4 ZKP-a odbaciti optužnicu u nedostatku dokaza protiv okrivljenog B.B, i takođe obustaviti krivični postupak za krivično delo za koje se tereti.

Branilac okrivljenog X.X, advokat V, je u podnetom prigovoru zatražio da se svi dokazi, izjave i materijalni dokazi, koji su obezbeđeni rešenjem o pokretanju istrage, proglase neprihvatljivim dokazima i da se odvoje od spisa predmeta pod obrazloženjem da su svi dokazi obezbeđeni u suprotnosti sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku, jer je tužilaštvo obezbedila ove dokaze pre nego što je

počela istraga protiv okrivljenog X.X, u odsustvu rešenja o pokretanju istrage. Prema rečima branioca, istraga u ovom slučaju pripada periodu 2009-2010, dok za to vreme nije doneseno rešenje i nije poštovan član 104. ZKP-a jer ova zakonska odredba propisuje „istraga počinje rešenjem državnog tužioca“, u konkretnom slučaju istražne radnje su preduzete od strane tužilaštva, i ne pokrivajući je rešenjem o istrazi.

Branilac okrivljenog X.X, advokat V, predložio je da se odbaci tačka III optužbe, u skladu sa članom 106. KZRK-a, i u skladu sa članom 250. stav 1. tačka 1.3 ZKP-a, pod obrazloženjem da je nastupila zastarelost krivičnog gonjenja, u skladu sa članom 106. KZRK-a.

Branilac okrivljenog X.X, advokat V, predložio je da se odbaci optužba, u skladu sa članom 250. stav 1. tačka 1.4 ZKP-a, i da se obustavi postupak protiv X.X u pogledu krivičnih dela za koje se optužuje, u nedostatku dokaza, pod obrazloženjem da je podignuta optužnica od strane tužilaštva za tačku I protiv okrivljenog X.X ne zasniva na verodostojne dokaze. Prema rečima branioca, ova optužnica je podignuta samo na osnovu iskaza N.N, iskaz za koji nije pružena mogućnost braniocu i okrivljenom da ga ospore, i takođe se osporio kredibilitnost ovog iskaza.

Branilac okrivljenog X.X, advokat V osporio je tačku II optužnice, ocenjujući da se ni ova tačka ne zasniva na verodostojne dokaze, i prema njemu ova tačka optužnice se zasniva samo na izjavu M.N data policiji, izjavu koju osporava izjava ispitivača Z.Z, koji je oslobođen optužbe u vezi sa ovim slučajem. Prema rečima branioca, takođe i X.X negira takvu izjavu svedoka. Branilac je takođe osporio i dokaze u optužnici za tačku IV i V optužnice, ocenjujući da se i ove tačke optužnice protiv X.X, ne zasnivaju na verodostojnim dokazima, već samo na jednu izjavu.

Sud je 9. februara 2016. godine, prosledio jedan primerak sa prigovorima Osnovnom tužilaštvu u Mitrovici, međutim do sada, tužilaštvo nije dostavio nikakav odgovor u vezi sa podnesenim prigovorima u optužnici od strane branilaca advokata Z i advokata V.

Ocena suda u vezi sa neprihvaćenim dokazima.

Razmatrajući prigovore, branioca advokata Z i advokata V, u vezi sa dokazima, nakon što je razmotrio sve spise krivičnog predmeta, nalazi da je u konkretnom slučaju Javno opštinsko tužilaštvo u Mitrovici, obezbedila materijalne dokaze . tajnim tehničkim skrivenim merama istrage i nadzora – transkripta i snimljenim CD-om sa presretanja telefonskih razgovora, prema skrivenoj meri, presretanje telefonskih razgovora okrivljenih X.X i B.B.

Sud nalazi da je u konkretnom slučaju tužilaštvo preduzelo istražne radnje protiv X.X i B.B koje su se sastojale od obezbeđivanja i prikupljanja dokaza tajnim merama istrage i nadzora, odnosno uz pomoć dve posebnih mera: presretanje telefonskih razgovora i simuliranje krivičnog dela korupcije. Ove istražne radnje je Opštinsko tužilaštvo u Mitrovici preduzelo tokom vremenskog perioda, počev od 3. januara 2009. godine do 18. januara 2010. godine. Tokom ovog perioda, prema zahtevu tužilaštva, sud je izdao naredbu GJPP. br .xx/xx, od xx.xx.xxxx, za tajnu meru – presretanje telefonskih razgovora protiv osumnjičenog X.X.

Sud nalazi da su sve istražne radnje, kao i svi dokazi, obezbeđeni preko tajnih tehničkih mera istrage i nadzora protiv okrivljenih X.X i B.B, tokom vremenskog perioda od 3. januara 2009. do 18. januara

2010. godine, koje su preduzete i obezbeđene bez pokretanja zvaničnog krivičnog postupka od strane tužilaštva, odnosno bez pokretanja istrage i u odsustvu rešenja o pokretanju istrage. Sud je potvrdio da u konkretnom slučaju, tužilaštvo je prvo obezbedilo sve dokaze tajnim merama istrage, kao što su – presretanje telefonskih razgovora i druge gore navedene mere, i samo je nakon 28. januara 2020. godine počela krivičnu istragu protiv okrivljenih X.X i B.B, i drugih lica, što znači da su dokazi koji su obezbeđeni presretanjem telefonskih razgovora – transkriptima i razgovorima i snimljenim CD-om od presretanja telefonskih razgovora, obezbeđeni u odsustvu rešenja o pokretanju istrage (bez zvaničnog početka krivične istrage protiv okrivljenih).

Prema oceni ovog suda, dokazi koji su obezbeđeni tajnim tehničkim merama istrage, presretanja telefonskih razgovora okrivljenih B.B i X.X, prikupljeni su u potpunoj suprotnosti sa duhom i zakonskim zahtevima za određivanje ovih mera. Sud podseća na pravne standarde koji su propisani članom 86. stav 2. ZKP-a, koji propisuje „nakon pokretanja istražne faze ili u suglasnosti sa rešenjem državnog tužioca da se pokrene predistraga, državni tužilac može da zatraži od sudije za prethodni postupak da ovlasti tajne ili istražne radnje u skladu sa članovima 86-100 ovog zakonika“. Prema ovoj zakonskoj definiciji proističe da tajne tehničke mere istrage mogu se odobriti tek nakon pokretanja krivičnog postupka – nakon što počinje zvanično istraga rešenjem državnog tužioca. prema našoj proceni, od ovog pravila postoji samo jedan izuzetak, koji je propisan članom 84. ZKP-a, koji dozvoljava određivanje tajnih tehničkih mera istrage čak i bez pokretanja krivičnog postupka, ali samo sa jednim izuzećem u odsustvu identiteta okrivljenog. Dok, član 84. stav 4. ZKP-a, propisuje „Krivični postupak ne mora da bude pokrenut da bi državni tužilac ili sudija za prethodni postupak ovlastili tajne ili tehničke istražne radnje u skladu sa stavom 1. (objašnjenje suda se poziva na član 84. stav 1. ZKP-a), međutim krivični postupak će se pokrenuti čim državni tužilac ima razumnu sumnju u identitet osumnjičenog ili osumnjičenih lica koja su počinila krivično delo“.

Sud nalazi da su tajne tehničke mere istrage – simuliranje dela korupcije, koje su određene protiv okrivljenog X.X prema nalogu GJPP. br. xx/xxxx, od xx.xx.xxxx, i ova mera je određena bez pokrenutog krivičnog postupka protiv okrivljenog. S tim u vezi, obezbeđeni dokazi pomoću ove mere za ovaj sud su neprihvatljivi.

Ocena suda u vezi da dokazima – transkriptima i snimljenim CD-om, obezbeđeni uz pomoć tajnih mera od presretanja telefonskih razgovora okrivljenog B.B, ovi dokazi koji su obezbeđeni ovim merama su u potpunosti neprihvatljivi, jer su obezbeđeni u potpunosti u suprotnosti sa članom 86. stav 2. ZKP-a, jer su obezbeđeni u odsustvu rešenja o pokretanju istrage. Takođe, takvi dokazi koji su obezbeđeni ovim merama su u suprotnosti sa članom 92. ZKP-a, jer su kao takvi obezbeđeni u odsustvu sudske naredbe. U spisima predmeta nismo pronašli nikakvu sudsku naredbu za tajne mere protiv okrivljenog B.B, osim u transkriptima iz presretanja telefonskih razgovora.

Naišli smo na materijal iz ovog presretanja. U transkriptima presretanja telefonskih razgovora stoji presretanja „B“ koje se odnose na okrivljenog B.B. Za nas ostaje nejasna i neshvatljiva činjenica kako su obezbeđene tajnim merama – presretanje telefonskih razgovora okrivljenog B.B, u odsustvu sudske naredbe.

Sud, u skladu sa članom 97. stav 1, 2. i 3. ZKP-a, i na osnovu člana 249. i člana 257. stav 1, 2. i 3. ZKP-a, smatra da su dokazi koji su obezbeđeni presretanjem telefonskih razgovora i simuliranjem krivičnog dela korupcije protiv okrivljenih X.X i B.B, obezbeđeni su u suprotnosti sa odredbama ovog zakonika, stoga kao takve proglasio je neprihvatljivim dokazima i iste je odvojio od spisa predmeta. Sud je ocenio obezbeđivanje dokaza u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku Kosova (novog zakonika od 1. januara 2013), jer se na osnovu završnih odredbi ZKP-a, član 593. nalaže sudu da se u svakom krivičnom postupku primenjuju odredbe ovog Zakonika.

Razlozi koji se odnose na tačku III optužnice.

Sud je usvojio predlog branioca okrivljenog X.X, advokata V za odbacivanje tačke III optužnice protiv okrivljenog X.X zbog zastarelosti.

Sud podseća da se okrivljeni X.X u tački III optužnice Opštinskog tužilaštva u Mitrovici, PP. xx/xxx, od xx.xx.xxxx optužuje sa krivično delo Davanje mita, iz člana 344. stav 1. ZKP-a, za koje delo je predviđena kazna zatvorom do tri /3/ godine. U skladu sa članom 90. stav 1. tačka 5. ZKP-a, propisano „ne može se preduzeti krivično gonjenje ako je prošlo tri (3) godine, od izvršenja krivičnog dela za koje je predviđena kazna zatvora do tri (3) godine. Dok, u tački 91. stav 6. ZKP-a, propisano je „krivično gonjenje je zabranjeno u svakom slučaju kada je prošlo duplo više vremena od roka zastarelosti“. U konkretnom slučaju vreme kada se sumnja da je izvršeno krivično delo, 18. januara 2010. godine, do sada je prošlo više od /6/ šest (šest godina) kao vreme za koje zakon propisuje nastupanje apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja. U spisima predmeta potvrđuje se apsolutna zastarelost krivičnog gonjenja, koja j u ovom krivičnom predmetu nastupila 18. januara 2016. godine. Sud podseća da nastupanje roka apsolutne zastarelosti je okolnost koja sprečava krivično gonjenje u svakom slučaju i sud čim se utvrdi nastupanje apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja prema članu 91. stav 6. ZKP-a, dužan je da odbaci optužnicu i u svakom slučaju da obustavi krivični postupak.

Što se tiče odluke o odbacivanju prigovora u vezi sa drugim dokazima.

Sud je doneo odluku da odbija kao neosnovane prigovora za proglašenje neprihvatljivim drugih dokaza u ovom krivičnom predmetu, koje su podneli advokati, advokat Z i advokat V. Sud je odlučio da odbija ove prigovore pod obrazloženjem da su obezbeđeni dokazi, odnosno uzimanje izjava od strane svedoka, ukupno dvanaest svedoka, xx, xx, xx, xx, xx, xx, xx, xx, xx, xx, xx, obavljeno u potpunosti u skladu sa zakonom. Sud smatra da je obezbeđivanje ovih dokaza obavljeno u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku Kosova. Sud podseća da član 68. ZKP-a, propisuje da krivični postupak može prethoditi početnim policijskim radnjama prema članu 70, 71, 73. ZKP-a. sud smatra da je policija postupala ispravno prilikom uzimanja izjava od strane svedoka i obezbeđivanjem – uzimanjem pismenih testova u konkretnom slučaju. Ova mogućnost je dozvoljena članom 73. stav 2. ZKP-a, koji propisuje da „policija ima pravo da razgovara sa licima koja mogu biti svedoci krivičnog dela i da sačine policijski izveštaj razgovora. Izveštaj sadrži tačna pitanja i odgovore tokom razgovora kao i policijske službenike koji su razgovarali sa svedokom, vreme i mesto razgovora i ime svedoka“. Takođe da obezbeđuje (prikuplja) moguće dokaze koji mogu potvrditi elemente krivičnog dela. Takva policijska ovlašćenja u ovoj fazi se sastoje od policijskih dužnosti i ovlašćenja i u trenutku obezbeđivanje osnovane sumnje za krivično delo može podneti – policijsku prijavu pred državnim tužiocem. Sud smatra da saslušanje gore

navedenih svedoka od strane policije, obavljeno se u skladu sa članom 73. stav 2. ZKP-a. Prema oceni ovog suda, nakon što su razmotreni spisi ovog krivičnog predmeta, potvrđuje se da je saslušanje ovih svedoka obavljeno u potpunosti u skladu sa duhom zakona. Potvrđuje se da ovi svedoci, pre saslušanja, bili obavešteni o obavezi za svedočenje, i „upozoreni su na to da lažno svedočenje predstavlja krivično delo prema ZKPK-a“, i oni su dobrovoljno i bez ikakve primedbe potpisali izjave. Iz tih razloga, sud smatra da nema pravnog osnova da se takve izjave proglašene neprihvatljivim dokazima, jer iste nisu uzete u suprotnosti sa odredbama ZKP-a. Dok i drugi dokazi pismeni testovi uzeti su u okviru policijskih ovlašćenja u prekrivičnom postupku. Sud podseća na dokazne vrednosti, dokazanost, poverljivost ovih izjava obaviće se nakon što sud sasluša ove svedoka na glavnom pretresu i na kraju krivičnog postupka daje konačno mišljenje u presudi za svaki dokaz zasebno. Razumljivo je da u ovoj fazi postupka, prema zakonu, ne upravlja se dokazima, već upravljanje dokazima se vrši na glavnom pretresu.

Ocena suda što se tiče zahteva za odbacivanje optužbe:

Sud, ne želeći da prejudicira konačnu odluku o predmetu, ocenjuje da je podignuta optužnica od strane Osnovnog tužilaštva u Mitrovici, protiv okrivljenih X.X i B.B, zasnivala se dovoljne dokaze, koji dokazuju u velikoj meri dobro osnovanu sumnju da su okrivljeni počinili krivično delo za koje se i terete.

Dobro osnovana sumnja, potvrđuje se iz dokaza koje je iznelo tužilaštvo pred ovim sudom, sledeće dokaze . Izjave svedoka: x.x, x.x, x.x, x.x, x.x, iz pismenih testova u originalu za vozačke dozvole za x.x, x.x, x.x, x.x kao svi policijski izveštaji u vezi sa konkretnim krivičnim predmetom. Sud smatra da su ovi dokazi dovoljni za prelazak u drugoj fazi krivičnog postupka . na glavnom pretresu gde je okrivljeni i njegov branilac, direktno će imati priliku da negira ili potvrđuje dokaze koje je iznelo tužilaštvo. Dok će na osnovu njih sud će doneti konačnu odluku.

Predsednik Sudskog veća je uveren da ova optužba ispunjava sve uslove iz pravnog aspekta da se prosledi dalje u fazi glavnog pretresa, kao mogućnost koju predviđa zakona da direktno iznese sve dokaze u ovom krivičnom predmetu, i na osnovu njih donosi konačnu odluku u ovom krivičnom predmetu.

Od gore rečenog, odlučeno je kao u dispozitivu ovog rešenja, u skladu sa članom 249. stav 3. članom 250. stav 1. i 3. članom 253. stav 1. tačka 1.3 Zakonika o krivičnom postupku.

OSNOVNI SUD U MITROVICI

Odeljenje za teška krivična dela

P.br .xx/xxxx, dana xx.xx.xxxx

Predsednik Sudskog veća - Sudija:

PRAVNA POUKA: Protiv ovog rešenja je dozvoljeno pravo na žalbu u roku od 5 dana. Žalba se podnosi Apelacionom sudu u Prištini, preko ovog suda. Žalbu treba podneti u dovoljnim primercima za stranke.

POD-GLAVA IV

GLAVNI PRETRES I PRESUDA

GLAVNI PRETRES

Uvod:

Glavni pretres se smatra jednom od najvažnijih faza krivičnog postupka, imajući u vidu da predstavlja centralnu fazu, u kojoj sud u potpunosti izvodi sve dokaze, materijalne ili lične, i na osnovu njih donosi konačnu presudu.

Glava XIX Zakonika o krivičnom postupku uređuje celinu procesnih radnji tokom glavnog pretresa.

Glavni pretres uključuje opšte pravne odredbe koje se odnose na pripremu glavnog pretresa, vođenje glavnog pretresa, uslove za održavanje glavnog pretresa, zapisnik sa glavnog pretresa i procesne radnje do donošenja pravosnažne presude.

Glavni pretres se može podeliti u nekoliko faza

- Pripreme za glavni pretres
- Početak glavnog pretresa
- Uvodna reč
- Podnošenje dokaza
- Završna reč stranaka

Pripreme za glavni pretres

Priprema glavnog pretresa uključuje: određivanje dana, vremena i mesta održavanja glavnog pretresa. Sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća će, u roku od jednog (1) meseca od drugog saslušanja ili od donete odluke o prigovoru na dokaze iz optužnice, zakazati glavni pretres. Glavni pretres se zakazuje po nalogu predsednika sudskog veća ili sudije pojedinca, kojim se određuje vreme, mesto, stranke koje će biti pozvane na glavni pretres.

Ako predsednik sudskog veća ne može da zakaže glavni pretres u roku od (1) meseca, kako je predviđeno članom 285, stav 2 ZKP -a, sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća može doneti rešenje o odlaganju glavnog pretresa do prvog mogućeg datuma. U slučaju da okrivljeni

izostane sa glavnog pretresa, predsednik sudskog veća izdaje nalog za hapšenje okrivljenog i donosi rešenje o obustavi glavnog pretresa.

a) Mesto održavanja glavnog pretresa.

U načelu, glavni pretres se održava u zgradi suda. Izuzetno, pretresi se mogu održati izvan objekta suda, na drugoj lokaciji. Razlozi za održavanje pretresa izvan zgrade suda mogu biti to što su prostorije zgrade suda neprikladne za održavanje glavnog pretresa, zbog velikog broja svedoka i nedostatka prostora, ako se prostorije zgrade u kojoj sud radi renoviraju ili se izvode bilo kakvi radovi koji ometaju normalno i neometano odvijanje glavnog pretresa. Predsednik suda odlučuje da se iz određenih razloga glavni pretres može održati van objekta suda.

b) Lica koja se pozivaju na glavni pretres

U kontekstu pripreme glavnog pretresa, važna radnja je pozivanje stranaka na glavni pretres. Prisustvo stranaka u krivičnom postupku je obavezno prema članu 57 ZKP-a. Na glavni pretres treba pozvati državnog tužioca, okrivljenog, njegovog branioca, oštećenog, svedoke, veštake, prevodioce po potrebi. Poziv se šalje državnom tužiocu preko tužilaštva. Dok je okrivljeni pozvan na glavni pretres najmanje (8) dana pre održavanja glavnog pretresa. U pozivu se upozorava na posledice neopravdanog izostanka sa glavnog pretresa, obaveštava se o pravu da angažuje branioca u slučaju da do tada nije angažovao branioca. Oštećeni se na glavni pretres poziva blagovremeno i uredno, upozorava se i na pravo podnošenja imovinskopravnog zahteva, kao i na činjenicu da se glavni pretres može održati i bez njegovog prisustva. U slučaju da oštećeni ne podnese imovinskopravni zahtev, gubi svojstvo stranke u postupku.

c) Podnošenje poziva za glavni pretres

U principu, poziv za učešće na glavnom pretresu mora se lično uručiti osobi kojoj je upućen. Zatim, primalac i uručilac moraju potpisati i naznačiti datum prijema, odnosno podnošenja poziva za glavni pretres. U slučaju da primalac odbije da primi poziv ili potpiše povratnicu, u tim slučajevima se uručenje smatra valjanim, što znači da je poziv uredno uručen i ako je lice neopravdano izostalo sa glavnog pretresa, može se suočiti sa pravnim posledicama. U slučaju da se osoba kojoj se spis dostavlja ne nalazi na mestu na kome treba da joj se uruči poziv a dostavljač sazna gde se ta osoba nalazi, on je obaveštava pismeno, preko njegove porodice ili rodbine o vremenu i mestu gde i kada mu se poziv može lično dostaviti. U slučaju da pokušaj ličnog dostavljanja poziva ne uspe jer adresa osobe nije poznata ili se ne nalazi na adresi koju je ranije naveo, poziv se može dostaviti preko članova njegove porodice, komšija, staratelja ili radnog mesta.

Poziv okrivljenog na glavni pretres mora sadržati; ime, prezime okrivljenog, svojstvo u kojem je pozvan, krivično delo za koje je optužen, mesto, datum i vreme u koje se mora pojaviti, kao i upozorenje na posledice odsustva. U pozivu dostavljenom okrivljenom, mora se naznačiti pismena opomena da u slučaju neopravdanog izostanka sa glavnog pretresa sud može izdati nalog za hapšenje ili prisilno privođenje.

Javnost glavnog pretresa

U načeli, glavni pretresi su javni i otvoreni. Izuzetno, glavni pretres se može održati iza zatvorenih vrata (isključujući javnost). Javnost u krivičnom postupku znači mogućnost da zainteresovani građani predstave i proprate glavni pretres. Javni karakter glavnog pretresa takođe je propisan članom 14, stav 1 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i članom 6 EKLjP-a.

a) Isključivanje javnosti

Od početka do kraja glavnog pretresa, sudija pojedinac ili predsednik veća može, na predlog stranaka ili po službenoj dužnosti, isključiti javnost iz celog glavnog pretresa ili dela glavnog pretresa. Javnost je isključena kada je to potrebno za:⁵⁶⁵

- čuvanje službene tajne,
- čuvanje poverljivih informacija koje bi bile ugrožene otvorenim pretresom
- očuvanje reda i poštovanje zakona
- zaštitu ličnog ili porodičnog života okrivljenog
- zaštitu interesa oštećenih, svedoka saradnika ili zaštićenih svedoka.

Sud rešenjem odlučuje o održavanju zatvorenog pretresa, a rešenje se mora obrazložiti i javno objaviti. Rešenje o održavanju zatvorenog pretresa može se pobiti samo žalbom na presudu.⁵⁶⁶

b) Osobe koje nisu isključene iz suđenja

Odluka o isključenju javnosti ne odnosi se na stranke i neke učesnike u krivičnom postupku. To znači da se u slučaju isključenja javnosti ova odluka ne primenjuje na stranke, oštećenog, njihove zastupnike i braniocce, osim ako ne važe uslovi za zaštitu oštećenih i svedoka saradnika.

Na pretresima sa kojih je isključena javnost, odlukom predsednika sudskog veća, nekim osobama se može dozvoliti da prisustvuju, kao što su lica koja se bave naučnim i akademskim pitanjima, javne ličnosti, a na zahtev okrivljenog, čak i rodbina njegovog supružnika ili srodnici. U slučajevima kada sud odluči da isključi javnost, uvek upozorava prisutne na glavnom pretresu na čuvanje i neotkrivanje podataka i informacija koje su čuli na glavnom pretresu. Sud upozorava prisutna lica da otkrivanje takvih podataka predstavlja krivično delo. Kada sud dozvoli određenim licima da učestvuju na zatvorenom pretresu za javnost, to treba zabeležiti u zapisnik sa glavnog pretresa, kao i upozorenje takvim licima o posledicama koje mogu nastupiti u slučaju da otkriju bilo koju informaciju do koje su došli tokom takvog suđenja.

⁵⁶⁵ Član 241. ZKP-a

⁵⁶⁶ Član 296. ZKP-a

Sud / predsjednik sudskog veća mora se stalno starati da garantuje javnost glavnog pretresa. Ako je pretres zatvoren, a javnost isključena bez ispunjavanja zakonskih uslova, onda se to smatra bitnom povredom odredaba krivičnog postupka iz člana 384, stav 1, tačka 1.1 ZKP-a.

Održavanje glavnog pretresa

Predsednik sudskog veća - članovi sudskog veća, zapisničarka, sudija zamenik, moraju sve vreme prisustvovati glavnom pretresu.⁵⁶⁷ U slučaju da je predsednik sudskog veća ili bilo koji od članova sudskog veća bio odsutan sa glavnog pretresa ili je privremeno izostao sa glavnog pretresa, u ovim slučajevima se to smatra bitnom povredom odredaba krivičnog postupka iz člana 384, stav 1, tačka 1.1 ZKP-a.

a) Dužnosti predsednika sudskog veća

Pre svega, dužnost je predsednika sudskog veća da utvrdi da li je sudsko veće konstituisano u skladu sa zakonom, predsednik sudskog veća se mora postarati o tome da li postoji razlog za isključenje člana sudskog veća ili zapisničarke, kao i da utvrdi da li postoje razlozi za isključenje bilo kog člana sudskog veća.

b) Ostale dužnosti predsednika sudskog veća / tokom glavnog pretresa

- Sprovodi glavni pretres
- Konstatuje identitet svih stranaka, može postaviti pitanje bilo kom svedoku ili veštaku, ili okrivljenom, kada iznese svoju odbranu na glavnom pretresu.
- Dužan je da se stara o sveobuhvatnom i pravičnom preispitivanju predmeta, u skladu sa prikupljanjem dokaza, shodno ZKP-u.
- Odlučuje o predlogu stranaka u konsultaciji sa članovima sudskog veća
- Stara se o održavanju discipline i reda u sudskoj službi
- Obezbeđuje pribavljanje dokaza u skladu sa odredbama ZKP-a⁵⁶⁸

Predsedavanje i vođenje glavnog pretresa takođe podrazumeva niz ovlašćenja sudije pojedinca ili predsednika sudskog veća, kao što su: održavanje reda na glavnom pretresu, donošenje odluka u vezi sa predlogom stranaka - ovo zajedno sa članovima sudskog veća, održavanje procesne discipline, određivanje redosleda izvođenja dokaza, stara se o zapisniku sa glavnog pretresa, da zabrani davanje odgovora na nedopuštena pitanja, proglašenje izvođenja dokaza, davanje reči strankama u završnoj reči, i njeno skraćivanje, ako je potrebno, kao i upućivanje obaveštenja da je glavni pretres završen.⁵⁶⁹

c) Održavanje reda u sudnici

U skladu sa članom 301 ZKP -a, sudija pojedinac ili predsednik pretresnog veća je dužan da obezbedi održavanje reda u sudnici i dostojanstvo suda.

⁵⁶⁷ Član 298. ZKP-a

⁵⁶⁸ Član 299. ZKP-a

⁵⁶⁹ Petriq 2, str. 50

Nakon otvaranja pretresa, predsednik sudskog veća upozorava stranke da se pravilno ponašaju u sudnici i da ne ometaju rad suda, u suprotnom ih upozorava na pravne posledice. Radi bezbednosti, reda i mira, predsednik sudskog veća može narediti pretres lica koja učestvuju u glavnom pretresu. Ova vrsta kontrole ima karakter bezbednosne kontrole učesnika na glavnom pretresu kojoj učesnici ne mogu prigovoriti.

Prema članu 301 ZKP -a fotografisanje, snimanje filmskom kamerom, televizijsko snimanje i druga snimanja osim službenog snimanja glavnog pretresa je dozvoljeno izuzev kada sudija pojedinac ili predsednik pretresnog veća ne ograniči fotografisanje, snimanje kamerom ili televizijsko snimanje i druga snimanja u obrazloženoj pisanoj odluci. U slučaju da televizijski snimci ili snimanje sudskih pretresa nisu dozvoljeni, predsednik sudskog veća o tome odlučuje posebnom pismenom odlukom na koju se može uložiti žalba u skladu sa žalbom na presudu.

d) Remećenje reda u sudnici

Kada okrivljeni, branilac, oštećena strana, zakonski zastupnik ili ovlašćeni zastupnik, svedok, veštak, prevodilac ili druga lica koja učestvuju u glavnom pretresu narušavaju red i ne poštuju naredbe sudije pojedinca ili predsednika sudskog veća, mogu se preduzeti mere propisane odredbama ZKP-a.

Skretanje pažnje - predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac skreće pažnju strankama i učesnicima koji krše red u sudnici i upozorava ih na mere koje sud može da preduzme po zakonu. Ako, čak i nakon skretanja pažnje, prisutni na pretresu, nastave da narušavaju red ili se ne povinuju zakonitim naredbama predsednika suda, mogu uslediti kaznene mere kao što su; novčana kazna, udaljenje iz sudnice ili obaveštenje nadzorniku. Mere koje se mogu preduzeti zavise od stepena remećenja ili čak svojstva učesnika na suđenju.

Udaljavanje iz sudnice - predsednik sudskog veća može naložiti udaljavanje stranaka iz sudnice pored državnog tužioca. Okrivljeni se može udaljiti iz sudnice privremeno ili tokom celog glavnog pretresa, ako uprkos pažnji koju mu je skrenuo predsednik sudskog veća, nastavi da remeti mir, ili vređa sud ili nastavi da ponavlja isto ponašanje, a može biti udaljen sa pretresa tokom celog krivičnog postupka ako je ispitan tokom glavnog pretresa.

Izricanje novčane kazne - ako branilac, oštećeni, zakonski zastupnik, punomoćnik, svedoci, veštaci ne poštuju red ili mir u sudnici, sud im nakon opomene može naložiti da napuste sudnicu ali i da im izrekne novčanu kaznu do (1000) hiljadu evra. Sud obaveštava Advokatsku komoru o udaljenju branioca iz sudnice ili izricanju novčane kazne. Što se tiče ponašanja tužioca na pretresu, predsednik sudskog veća obaveštava glavnog državnog tužioca.

Državnom tužiocu se ne mogu izreći mere i disciplinska kazna, dok se okrivljenom ne može izreći novčana kazna.⁵⁷⁰

⁵⁷⁰ Sahiti, str. 766 Komentar ZKP-a.

Primer iz sudske praske dispozitiva kažnjavanja branioca

R E Š E N J E

Advokat B.B, sa adresom ul. „F.A“, br. 23/7, Priština, KAŽNJAVA SE NOVČANOM KAZNOM u iznosu od: 500 € (petsto evra), iznos koji je dužan da plati nakon pravosnažnosti ove odluke.

Advokatu B.B je izrečena novčana kazna, u skladu sa članom 302. stav 1. Zakonika o krivičnom postupku [ZKP], zbog narušavanja reda u sudu, nepoštovanja sudskih naredbi i napuštanja sudnice, bez razloga i bez dozvole suda.

O ovoj odluci biće odmah obaveštena Advokatska komora Kosova u Prištini.

Preduslovi za održavanje glavnog pretresa

a) Otvaranje glavnog pretresa

Predsednik sudskog veća otvara glavni pretres, najavljuje predmet za suđenje, saopštava sastav sudskog veća ako se pretres održava pred sudskim većem. Zatim konstatuje da li su sve pozvane osobe stigle, a kada nisu stigle, potvrđuje da li su im uručeni pozivi i da li su opravdali svoj izostanak.⁵⁷¹

Da bi se održao glavni pretres, nužno je prisustvo stranaka na sudskom pretresu, kako bi se ispunili uslovi za uspešno održavanje glavnog pretresa. U tom smeru, potrebno je da sud stalno tokom pripreme glavnog pretresa obezbedi da se strankama pravovremeno i uredno uruče pozivi na glavni pretres, pre glavnog pretresa. Dok u pozivu uvek treba upozoriti stranke na posledice izostanka sa glavnog pretresa. Zakonik o krivičnom postupku propisao je pravne posledice neopravdanog izostanka stranaka u krivičnom postupku, odnosno na glavnom pretresu. Izostanak stranaka na glavnom pretresu sam po sebi proizvodi efekte i posledice po sudski proces. U slučaju da su stranke odsutne, glavni pretres se ne može održati jer se održavanje pretresa bez prisustva stranaka smatra bitnom povredom odredaba krivičnog postupka iz člana 384 ZKP-a.

a) Izostanak okrivljenog sa glavnog pretresa

Okrivljeni ima svojstvo stranke u postupku. Njegovo prisustvo na glavnom pretresu je nužno prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku. Održavanje glavnog pretresa bez prisustva

⁵⁷¹ Član 305. ZKP-a

okrivljenog nije dozvoljeno prema izboru i zakonskim propisima. Eventualno održavanje glavnog pretresa, bez prisustva okrivljenog, ima procesne posledice jer predstavlja osnov za poništavanje presude, kao rezultat apsolutne povrede odredaba krivičnog postupka.

U slučaju da okrivljeni izostane sa glavnog pretresa, uprkos redovnom pozivu, predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac može preduzeti neke mere kako bi obezbedio njegovo prisustvo na glavnom pretresu, koje slede:

- da izda nalog za hapšenje
- odredi pritvor

Predsednik sudskog veća u slučaju neopravdanog izostanka može izdati nalog za hapšenje iz člana 175 ZKP-a. Takva mera se takođe može izreći u slučajevima kada okrivljeni, uprkos redovnom pozivu, izbegava da se pojavi na glavnom pretresu, u kojim slučajevima predsednik sudskog veća može odrediti i pritvor, koji ne može trajati duže od jednog (1) meseca. Ovo nalaže da predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac ulože sve napore da glavni pretres završi u ovom roku, u suprotnom je dužan da oslobodi okrivljenog iz pritvora.

b) Izostanak branioca sa glavnog pretresa

Kada se uredno pozvani branilac ne pojavi na glavnom pretresu i ne obavesti sud o izostanku, čim za to sazna ili ako branilac napusti glavni pretres bez dozvole predsednika sudskog veća, sud odmah traži od okrivljenog da angažuje drugog branioca. Ako okrivljeni ne angažuje branioca ili kada branilac ne može postaviti a da se ne nanese šteta odbrani, glavni pretres se odlaže.⁵⁷²

Ako se utvrdi da se branilac namerno nije pojavio na pretresu radi odugovlačenja postupka, može se kazniti novčanom kaznom. Takođe se može obavestiti Advokatska komora, o postupcima branioca. Predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac mora voditi računa da ne povredi pravo okrivljenog da ga zastupa branilac po njegovom izboru, jer je to pravo zagarantovano zakonom i Međunarodnom konvencijom.

U skladu sa članom 64 ZKP-a, sud u toku postupka može izreći novčanu kaznu do dvesta pedeset (250) evra braniocu, ovlašćenom zastupniku ili zakonskom zastupniku, oštećenom ili zastupniku žrtve, kada su njegove radnje jasno usmerene ka odugovlačenju krivičnog postupka. Za svaku radnju koja ima za cilj odlaganje postupka prema ovom stavu može se izreći novčana kazna.

c) Izostanak svedoka ili veštaka

Kada uredno pozvani svedok ili veštak neopravdano izostane na glavnom pretresu, predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac može odmah narediti njihovo prisilno dovođenje.⁵⁷³ Osim što će svedok biti prinudno doveden na glavni pretres, od svedoka se takođe može zahtevati da pokrije sve troškove koji su nastali zbog njegovog izvođenja na sud.

⁵⁷² Član 308. ZKP-a

⁵⁷³ Član 309. ZKP-a

Glavni pretres se može održati čak i bez prisustva svedoka ili veštaka, što zavisi od odluke predsednika sudskog veća ili sudije pojedinca ako odluči da se suđenje nastavi ili odloži u odsustvu svedoka.

Glavni pretres se može održati čak i bez prisustva svedoka ili veštaka u onim slučajevima kada sud ima materijal za nastavak glavnog pretresa, kao što su prisutni svedoci ili drugi veštaci koji se mogu saslušati, ili se mogu izvesti drugi materijalni dokazi tokom pretresa, zbog čega je odluka o odlaganju pretresa izlišna.

d) Izostanak državnog tužioca sa glavnog pretresa

Ako na glavni pretres, koji je zakazan na osnovu optužnice državnog tužioca, ne dođe državni tužilac, glavni pretres se odlaže, a sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća će o tome obavestiti glavnog tužioca državnog tužilaštva.⁵⁷⁴

Prisustvo državnog tužioca na zakazanom glavnom pretresu na osnovu njegove optužbe je preduslov za održavanje glavnog pretresa. U slučaju da se državni tužilac ne pojavi na pretresu, glavni pretres mora biti odložen.

Okončanje, odlaganje i obustava glavnog pretresa

U načelu, glavni pretres mora biti okončan u zakonskim rokovima predviđenim članom 314, stav 1 ZKP-a. Pravovremeni završetak glavnog pretresa važan je iz činjenice da je efikasnost krivičnog postupka jedan od najvažnijih principa glavnog pretresa. Glavni pretres se ne okončava uvek u zakonskim rokovima. Razlog za to je činjenica da se tokom glavnog pretresa mogu pojaviti neke okolnosti ili uzroci ili okolnosti koji nalažu odlaganje ili prekid glavnog pretresa.

a) Prekid glavnog pretresa

Prema članu 312, stav 1 KZK-a, glavni pretres se može prekinuti u sledećim slučajevima:

- zbog isteka radnog vremena
- da se omogući braniocima da se pripreme u vezi sa novom optužnicom ili
- za obezbeđivanje bilo kakvih posebnih dokaza

Kada glavni pretres ne može da se nastavi pred istim sudskim većem, ili kada je prekid glavnog pretresa trajao više od (8) dana, glavni pretres počinje iz početka.

b) Odlaganje glavnog pretresa

Glavni pretres može biti odložen iz određenih razloga koji slede

- kada bi trebalo prikupiti nove dokaze
- kada se tokom glavnog pretresa utvrdi da okrivljeni ima mentalni poremećaj ili kada postoje druge prepreke koje sprečavaju nastavak glavnog pretresa.

⁵⁷⁴ Član 306. ZKP-a

Ako okrivljeni ima mentalni poremećaj ili nesposobnost, potrebno je mišljenje veštaka forenzičke psihijatrije. Druge prepreke koje mogu dovesti do odlaganja glavnog pretresa mogu biti različite, npr.

svedok je bolestan i ne može se pojaviti na glavnom pretresu kada postoji zahtev za izuzeće sudije dok se ne donese odluka o zahtevu i drugim okolnostima.

Vreme za zaključivanje glavnog pretresa

Glavni pretres mora biti okončan u rokovima definisanim članom 314, stav 1 ZKP -a, glavni pretres mora biti završen u roku od;

- a) 90 dana kada se glavni pretres održava pred sudijom pojedincem
- b) 120 dana kada se glavni pretres održava pred predsednikom sudskog veća

Glavni pretres se može produžiti odlukom predsednika sudskog veća, kada se ne može završiti u gore navedenim rokovima, uključujući i sledeće slučajeve;

- a) kada postoji veliki broj svedoka
- b) kada je iskaz jednog ili više svedoka predug
- c) broj dokaza koje treba ispitati je izuzetno veliki

Vremenskim rokom za okončanje sudskog postupka, zakonodavac je imao za cilj da glavni pretres završi u određeno vreme, kako bi poštovao načelo krivičnog postupka - načelo suđenja u razumnom roku.

Početak glavnog pretresa

Glavni pretres u načelu podrazumeva čitanje optužnice od strane državnog tužioca i završava se završnom rečju stranaka u postupku. Glavni pretres otvara predsednik sudskog veća, utvrđuje se sastav sudskog veća, konstatuje se prisustvo stranaka i njihovo prisustvo na glavnom pretresu.

Predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac, nakon što konstatuje da su ispunjeni uslovi za održavanje glavnog pretresa u slučajevima kada su prisutne sve stranke i nema prepreka za održavanje glavnog pretresa, odlučuje da održi glavni pretres.

a) Radnje predsednika sudskog veća, nakon otvaranja glavnog pretresa

- Saopštava sastav sudskog veća
- Konstatuje učešće stranaka na sudskom pretresu
- Obaveštava stranke u predmetu o predmetu suđenja
- Odlučuje o jeziku postupka i njenom vođenju
- o javnosti ili nejavnosti glavnog pretresa.
- Odlučuje o načinu snimanja glavnog pretresa
- Konstatuje identitet okrivljenog u postupku

- Usmerava okrivljenog o njegovim pravima u krivičnom postupku, prema članu 323. ZKP

- Usmerava okrivljenog o njegovim pravima na glavnom pretresu, prema članu 62 i 63 ZKP-a

-

b) Uputstva za okrivljenog

Okrivljeni je osnovni subjekat krivičnog postupka, a istovremeno je i procesna stranka sa ulogom aktivne stranke.⁵⁷⁵

Okrivljeni na glavnom pretresu raspolaže nekim osnovnim pravima, koja mu garantuje Zakonik o krivičnom postupku Kosova, jer uputstvo o mogućnosti ostvarivanja ovih prava mora dati sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća.

Sud obaveštava okrivljenog o njegovim pravima u krivičnom postupku iz člana 323 ZKP-a, o pravu da pomno prati vođenje glavnog pretresa i upućuje ga da može predočiti činjenice, saslušati saokrivljene, svedoke i veštake, dati primedbe, dati objašnjenja u vezi sa njihovim iskazima.⁵⁷⁶

Predsednik sudskog veća upućuje okrivljenog da:

- ima pravo da se ne izjasni u vezi sa svojim predmetom ili da ne odgovori ni na jedno pitanje.
- ako se izjasni u vezi sa pitanjem, nije dužan da inkriminiše sebe ili svoje srodnike, niti da prizna krivicu, i
- može se braniti lično ili putem pravnog pomoćnika branioca po svom izboru.

c) Čitanje optužnice

Čitanjem optužnice počinje glavni pretres. Predsednik sudskog veća poziva državnog tužioca koji zastupa optužbu na glavnom pretresu, da pročita optužnicu koju je podigao.

Okrivljeni ima mogućnost da se odrekne mogućnosti čitanja optužnice protiv sebe.

Mogućnost da okrivljeni odustane od čitanja optužnice je novina u krivičnom postupku u odnosu na odredbe prethodnog Zakonika o krivičnom postupku. Moramo imati na umu da glavnom pretresu prisustvuju sve stranke, a u slučajevima kada je pretres javan, može prisustvovati i javnost različitog nivoa, pa čak i predstavnici medija.

Polazeći od ovih razloga, u svakom slučaju bilo bi razumnije pročitati optužnicu kako bi svi učesnici glavnog pretresa shvatili predmet krivičnog predmeta koji se razmatra.

d) Izjava okrivljenog u vezi sa optužnicom

⁵⁷⁵ Sahiti, str. 790 Komentar i ZKP-a

⁵⁷⁶ Član 323. ZKP-a.

Predsednik sudskog veća ili sudija pojedinac dužan je da se uveri da je okrivljeni razumeo optužbu i daje okrivljenom priliku da prizna ili ne prizna krivicu. Kada okrivljeni ne razume optužbu, predsednik sudskog veća traži od tužioca da je objasni, kako bi je okrivljeni mogao razumeti bez poteškoća. Kada okrivljeni ne želi da se izjasni o krivici, smatra se da se nije izjasnio krivim.

e) Priznanje krivice od strane okrivljenog na glavnom pretresu

Kada se okrivljeni izjasni krivim po svim tačkama optužnice na glavnom pretresu, sudsko veće odlučuje da li su ispunjeni uslovi iz člana 248, stav 1 KZRK -a.⁵⁷⁷

Predsednik sudskog veća u ovoj situaciji utvrđuje da li:

- okrivljeni razume prirodu i posledice priznanja krivice
- okrivljeni dobrovoljno priznaje krivicu, nakon dovoljne konsultacije sa braniocem, ako okrivljeni ima branioca.
- se priznanje krivice zasniva na činjenicama predmeta sadržanim u optužnici, dokazima koje je tužilac izneo u optužnici.
- optužnica ne sadrži jasne pravne povrede ili činjenične greške.

Kada se okrivljeni izjasni krivim po svim tačkama optužnice, predsednik sudskog veća, nakon što se uverio da su ispunjeni gore navedeni pravni uslovi, može zatražiti mišljenje tužioca i oštećene stranke u vezi sa priznanjem krivice okrivljenog. Predsednik sudskog veća zatim može odlučiti da se izjasni o krivici, ako su ispunjeni uslovi iz člana 248, stav 1 ZKP-a, ili da odbije da se izjasni o krivici ako smatra da nisu ispunjeni zahtevi ove zakonske odredbe. Kada se okrivljeni izjasni krivim tokom glavnog pretresa, a sud prihvati priznanje krivice, glavni pretres se ne nastavlja dalje, dokazi se ne izvode i okrivljeni se ne ispituje. Međutim, tok glavnog pretresa nastavlja se izlaganjem završne reči stranaka i izricanjem kazne. Prema članu 248 ZKP -a, u ovim slučajevima sud može zakazati posebno ročište za utvrđivanje činjenica u vezi sa izricanjem i odmeravanjem kazne. Ovo ročište se može zakazati u svim slučajevima u kojima stranke traže njegovo zakazivanje, ili kada je potrebno utvrditi bilo koju relevantnu činjenicu koja bi imala uticaja na odmeravanje ili izricanje kazne. Na primer, prihvatanje bilo kog posebnog izveštaja od strane probacione službe, u vezi sa imovnim stanjem okrivljenog, opštim porodičnim stanjem, njegovim sastavom i ulogom u porodici, ili bilo kojim drugim okolnostima u vezi sa prošlošću okrivljenog. Sve stranke mogu podneti svoje podatke ili navode na ročištu za utvrđivanje činjenica u vezi sa odmeravanjem kazne. Ako se okrivljeni ne izjasni krivim na glavnom pretresu, tok suđenja nastavlja se normalno, izvođenjem svih dokaza koje su predložile stranke ili dokaza koje sud može izvesti po službenoj dužnosti u skladu sa članom 329, stav 4 ZKP-a.

Redosled izvođenja dokaza na glavnom pretresu

a) Uvodna reč:

Uvodna reč je na neki način vodič u dokaznom postupku na glavnom pretresu. Uvodna reč predstavlja novinu u krivičnom postupku stupanjem na snagu ZKP.

⁵⁷⁷ Član 325. ZKP-a

Ako okrivljeni ne prizna krivicu na početku glavnog pretresa, sud poziva stranke u postupku da predstave svoju uvodnu reč. Stranke koje izlažu uvodnu reč mogu se pozvati na prihvatljive dokaze, rezime i uporedbu dokaza, mogu ih ilustrovati ili se pozvati na važeći zakon. U načelu, uvodna reč nije vremenski ograničena, ali predsednik sudskog veća, u slučajevima kada postoji veliki broj stranaka, može vremenski ograničiti uvodnu reč svake stranke.

Stranke u uvodnoj reči ne bi trebalo da se izjašnjavaju o dokazima protivne stranke.⁵⁷⁸

Redosled predavljanja dokaza

Tokom glavnog pretresa, predsednik sudskog veća obezbeđuje da se glavni pretres odvija u skladu sa propisima utvrđenim ZKP -om.

b) Na glavnom pretresu dokazi se izvode redom.

- Dokazi koje predavlja državni tužilac
- Dokazi koje predavlja oštećeni, ako postoji oštećeni - ili zakonski zastupnik ili punomoćnik.
- Dokazi koje predavlja odbrana i okrivljeni.

c) Ispitivanje svedoka

Predsednik sudskog veća nalaže ispitivanje svedoka redom, shodno redosledu izvođenja dokaza.

Prema članu 331 ZKP -a, prvo se saslušavaju svedoci koje je predložio državni tužilac, zatim svedoci koje je predložilo oštećeni ili zastupnik žrtava a na kraju se saslušavaju svedoci koje je predložila odbrana i okrivljeni. Svedoka prvo ispituje predlagač (postavljanjem direktnih pitanja). Dok protivna stranka može ispitati svedoka posredno. Predsednik sudskog veća prilikom ispitivanja svedoka, prvobitno;

- konstatuje identitet svedoka
- obezbeđuje da svedok nije oslobođen svedočenja ili da nije povlašćeni svedok, u suprotnom mogu nastupiti zakonske proceduralne posledice.
- obaveštava svedoka o pravima i obavezama u svojstvu svedoka, može zatražiti i zakletvu svedoka.

Predsednik sudskog veća ispituje svedoke po redu. Drugi svedoci ne mogu biti prisutni u sudnici tokom ispitivanja svedoka.

Postoje određena pravila kada je reč o ispitivanju svedoka: - zabrana sugestivnog pitanja, - ograničenje mogućnosti „osvežavanja“ pamćenja svedoka i zabrana indirektnog ispitivanja njegovog svedoka radi njegove diskreditacije.⁵⁷⁹

⁵⁷⁸ Pavišić 1, str. 866.

⁵⁷⁹ Krapac, op. cit, str. 82,83.

d) Dokazi koji se izvode na glavnom pretresu

Osim svedoka, na glavnom pretresu se mogu izvesti i drugi dokazi koje su stranke predložile, kao što je npr.

- saslušanje veštaka
- izvođenje materijalnih dokaza (različita dokumenta)
- rekonstrukcija mesta događaja

Tokom izvođenja dokaza, stranke imaju pravo da ospore izvedene dokaze, da daju prigovore tokom izjava svedoka ili veštaka, a takođe mogu postavljati pitanja svedocima, tokom trajanja njihovog ispitivanja.

e) Ispitivanje okrivljenog

Po završetku izvođenja dokaza, ako stranke ne predlože nove dokaze ili ako je sud odbio da pruži dodatne dokaze, predsednik sudskog veća odlučuje da pređe na sledeću fazu postupka - ispitivanje okrivljenog.

Pred ispitivanje, predsednik sudskog veća podseća okrivljenog na prava zagarantovana zakonom iz člana 323 ZKP-a. Okrivljeni može iskoristiti svoje pravo da se brani ćutanjem - da ne iznese svoju odbranu. U ovoj situaciji, predsednik sudskog veća podseća okrivljenog na izjave date ranije pred organima gonjenja.

Ako se okrivljeni izjasni da je kriv, njegovo ispitivanje mora biti obavljeno u skladu sa članom 346 ZKP-a.

c) Završna reč stranaka

Prema članovima 353, 354, 355 i 356 ZKP-a, određuju se stranke koje imaju pravo da iznesu završnu reč;

- Završna reč državnog tužioca

Državni tužilac u svojoj završnoj reči predstavlja svoju ocenu dokaza razmotrenih na glavnom pretresu, objašnjava svoje zaključke, činjenice važne za donošenje odluke, predstavlja i obrazlaže svoju ocenu kada je reč o krivičnoj odgovornosti okrivljenog, odredbe Krivičnog zakonika koje treba primeniti kao i olakšavajuće i otežavajuće okolnosti koje treba imati u vidu prilikom odmeravanja kazne.⁵⁸⁰

U završnoj reči, državni tužilac analizira i ocenjuje dokaze prema svom stanovištu o izvedenim dokazima, o verodostojnosti dokaza, dokaznoj snazi dokaza za važne činjenice.

U zavisnosti od rezultata dokaznog postupka, državni tužilac može odustati od optužbe, proširiti ili preinačiti optužbu u smislu pravne kvalifikacije krivičnog dela ili u odnosu na drugi opis činjeničnog stanja.

⁵⁸⁰ Član 353. ZKP-a.

- **Završna reč oštećene strane ili njenog zastupnika.**

Oštećeni ili njegov zastupnik mogu podneti završnu reč, obrazložiti imovinskopравни zahtev, argumentovati ga, i naglasiti dokaze u vezi sa krivičnom odgovornošću okrivljenog.

- **Završna reč branioca**

Branilac okrivljenog iznosi završnu reč iznoseći argumente u korist odbrane i može komentarisati navode tužioca ili oštećenog. Iz sudske prakse u većini slučajeva branilac koristi završnu reč kako bi dao opštu ocenu dokaza, način izvođenja dokaza, verodostojnost svedoka i dokaznu moć dokaza. Uvek, ukazujući na dokaze koji prema uverenju branioca idu u korist okrivljenog, pokušavajući pritom umanjiti dokaznu vrednost dokaza koje je tužilac predložio za dokazivanje krivičnog predmeta.

Branilac ima pravo da čuti o činjenicama koje idu na štetu okrivljenog.⁵⁸¹

Za razliku od državnog tužioca, branilac u završnoj reči može predložiti dve ili više alternativa za kvalifikaciju krivičnog dela, ostavljajući konačnu reč sudu. On uvek može da predloži alternative vrsti presude, kao i vrstu i visinu kazne.⁵⁸²

- **Završna reč okrivljenog**

Okrivljeni uvek poslednji iznosi svoju završnu reč. Okrivljeni u završnoj reči izjavljuje da li se slaže sa završnom rečju koju je izneo njegov branilac.

Okrivljeni u završnoj reči, kao i druge stranke, mogu dati svoju ocenu o izvedenim dokazima, mogu istaći konkretnu važnost bilo kog dokaza za koji smatraju da ide u njihovu korist, da daju opštu ocenu u procesu dokazivanja krivičnog predmeta.

Okončanje glavnog pretresa

Primer iz sudske prakse zapisnika o glavnom pretresu:

P. br.////////

ZAPISNIK O GLAVNOM PRETRESU

⁵⁸¹ Sahiti, cit. str. 385 Komentar ZKP-a.

⁵⁸² Marina, op, cit. str.305

Održano je dana // u Osnovnom sudu u Mitrovici, Odeljenje za teške krivična dela (u zgradi suda u Mitrovici – Sever), predsednik Sudskog veća A.M, članovi sudskog veća – sudije: A.A i M.H, zapisničar E.K, u krivičnom predmetu protiv okrivljenog S.GJ, optužen za krivično delo Neovlašćeno vlasništvo, kontrola ili posedovanje oružja, iz člana 374. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Kosovu [u daljem tekstu KZRK], prema optužnici Osnovnog tužilaštva u Mitrovici PP. II. br. // od //.

P r i s u t n i

DRŽAVNI TUŽILAC U OT – MITROVICA: F.B.

Okrivljeni: S.GJ

Svedoci: Sh.S; S.H

Glavni pretres počeo u 13:40 časova.

Predsednik Sudskog veća je otvorio ročište, proglasio predmet za suđenje na glavnom pretresu u krivičnom predmetu protiv okrivljenog: S.K.

Utvrđuje da su prisutni na ročištu: Državni tužilac u OT u Mitrovici F.B, okrivljeni S.GJ, svedoci SH.S i S.H.

Uz gore navedenih razloga sud utvrđuje da su ispunjeni zakonski uslovi da se održi glavni pretres protiv okrivljenog S.GJ.

Iz tih razloga sud je doneo sledeće:

R E Š E N J E

ODRŽAN JE GLAVNI PRETRES u ovom krivičnom predmetu protiv okrivljenog S.GJ, optužen za krivično delo Neovlašćeno vlasništvo, kontrola ili posedovanje oružja, iz člana 374. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Kosovu [u daljem tekstu KZRK], prema optužnici Osnovnog tužilaštva u Mitrovici PP.II. br. // od //.

Stranke se obaveštavaju da glavni pretres i predmet vodi predsednik Sudskog veća – sudija Avni Mehmeti, sa članovima Sudskog veća – sudijama: A.A i M.H, sa zapisničarom E.K.

STRANKE NE OSPORAVAJU SASTAV SUDSKOG VEĆA, NI ZAPISNIČARA.

Predsednik Sudskog veća potvrđuje da je sud u punom sastavu i u skladu sa zakonom, i da nem razloga za izuzetke.

Sud utvrđuje da tok glavnog pretresa, suština/sadržaj biće zapisan u zapisniku, dok se ne može snimati u audio ili video formi, jer nije moguće snimiti ovu vrstu snimka jer nedostaje oprema za ovaj način snimanja.

Glavni pretres je zatvoren za javnost, prema odluci Sudskog saveta Kosova, u cilju zaštite javnog zdravlja stranaka i javnosti uopšte, i zaštite od pandemije Covid-19, izuzev medija koji su prisutni.

Pretres se održava na albanskom jeziku.

Predsednik Sudskog veća upozorava prisutna lica na glavnom pretresu da se pravilno ponašaju i da ne ometaju rad suda.

Lični podaci okrivljenog:

Poziva se okrivljeni S.GJ. da mu se uzimaju podaci o njegovom identitetu sa podacima kao u optužnici.

Obaveštavaju se okrivljeni o njihovoj obavezi da obaveste sud o bilo kakvoj promeni adrese ili o bilo kakvoj nameri da promene mesto prebivališta.

- Uputstvo za okrivljenog, član 323. ZKPK-a.

Predsednik Sudskog veća poziva okrivljene da pomno prate tok glavnog pretresa i takođe ih upućuje kako mogu izneti činjenice, postavljaju pitanja saokrivljenima, svedocima, i veštacima, daju primedbe i objašnjenja o njihovim izjavama, ako su u pravu:

Da se ne izjasne o njihovim predmetom ili da ne odgovaraju na nijedno pitanje,

Ako se izjasne o njihovom predmetu, nisu u obavezi da inkriminišu sebe ili svoje bližnje, ni da priznaju krivicu, i

Mogu se braniti lično ili putem pravne pomoći branilaca po njihovom izboru.

Okrivljeni S.GJ navodi da je razumeo uputstva suda, da želi da se izjasni u vezi sa predmetom, dok za branioca nije angažovao nikoga, odbranu će izlagati sam.

Čitanje optužnice, član 324. ZKPK-a:

Poziva se državni tužilac u OT u Mitrovici, F.B. da pročita optužnicu.

Optužnica je pročitana javno u prisustvu svih stranaka.

Izjašnjenje okrivljenog, član 325. ZKPK-a:

Nakon što se predsednik Sudskog veća uveri da okrivljeni razume optužnicu, sud obaveštava okrivljenog o posledicama priznanja krivice.

Poziva se okrivljeni S.GJ. da se izjasni o krivici ili nevinošću u ovom krivičnom predmetu.

Okrivljeni S.GJ. izjavljuje: Ne osećam se krivim za krivično delo za koje se teretim.

S obzirom da okrivljeni nije priznao krivicu, onda prema pravilu, postupak se nastavlja se iznošenjem uvodne reči.

Uvodna reč: Državni tužilac u Osnovnom tužilaštvu u Mitrovici, F.B. u svojoj uvodnoj reči navodi:

Druge stranke redom iznose uvodne reči.

Po pravilu, sud prelazi na sledeću fazu postupka:

I. Izvođenje dokaza:

a) Ispitivanje svedoka SH.S.

Svedoku se uzimaju lični podaci: SH.S, od oca, i majke, rođen

Upozorenje za svedoka:

Ovo je krivični predmet. Vi ste u obavezi da svedočite. Vi ste u obavezi da kažete istinu. Ako ne kažete istinu, možete biti krivično gonjeni za krivično delo Lažno prijavljivanje ili prijava, iz člana 390. i krivično delo Davanje lažnog iskaza iz člana 371.KZK-a, za koje je predviđeno novčana kazna ili kazna zatvorom do 5 godina. Ako verujete da možete okriviti sebe kao rezultat odgovora na pitanje, vi možete odbijati da odgovorite. Ako verujete da vam je potrebna pomoć advokata kao rezultat odgovora na pitanje, vi možete angažovati ili da se posavetujete sa advokatom. Ovaj krivični predmet nastoji da se pronađe istina i najtačnije sećanje činjenica koje možete da pružite. Ako ne razumete pitanje koje vam je postavljeno, vi treba da tražite da vam se pitanje postavlja drugačije. Ako verujete da postoji bilo koji dokument ili dokazi koji vam mogu pomoći da odgovorite na pitanja što je moguće tačnije ili da se jasnije podsetite činjenica, vi ste dužno da nam to kažete. Ako vam je potreban prevod ili kratak i opravdan odmor na ročištu, vi treba da tražite to.

Da li razumete ova prava:

Svedok odgovara: da, razumem ih.

Poziva se državni tužilac u OT u Mitrovici da lično ispita svedoka.

OT:

Odgovor svedoka:

b) Ispitivanje svedoka S.H.

Svedoku se uzimaju lični podaci: S.H, od oca, i majke, rođen

Upozorenje za svedoka:

Ovo je krivični predmet. Vi ste u obavezi da svedočite. Vi ste u obavezi da kažete istinu. Ako ne kažete istinu, možete biti krivično gonjeni za krivično delo Lažno prijavljivanje ili prijava, iz člana 390. i krivično delo Davanje lažnog iskaza iz člana 371.KZK-a, za koje je predviđeno novčana kazna ili kazna zatvorom do 5 godina. Ako verujete da možete okriviti sebe kao rezultat odgovora na pitanje, vi možete odbijati da odgovorite. Ako verujete da vam je potrebna pomoć advokata kao rezultat odgovora na pitanje, vi možete angažovati ili da se posavetujete sa advokatom. Ovaj krivični predmet nastoji da se pronađe istina i najtačnije sećanje činjenica koje možete da pružite. Ako ne razumete pitanje koje vam je postavljeno, vi treba da tražite da vam se pitanje postavlja drugačije. Ako verujete da postoji bilo koji dokument ili dokazi koji vam mogu pomoći da odgovorite na pitanja što je moguće tačnije ili da se jasnije podsetite činjenica, vi ste dužno da nam to kažete. Ako vam je potreban prevod ili kratak i opravdan odmor na ročištu, vi treba da tražite to.

Da li razumete ova prava:

Svedok odgovara: da, razumem ih.

Poziva se državni tužilac u OT u Mitrovici F.B da lično postavlja pitanja svedoku.

OT:

Svedok odgovara:

Postupak razmatranja materijalnih dokaza:

-Razmatra se i čita krivična prijava sa br. 000-BF-0000 od 00.00.0000.

Bez primedbi i bez prigovora od stranaka.

- Gleda se foto dokumentacija i drugi spisi predmeta.

Bez primedbi i bez prigovora od stranaka.

- Razmatra se i čita balističko mišljenje Forenzičke agencije u Prištini, od 00.00.0000 kao i drugi spisi predmeta.

Bez primedbi i bez prigovora od stranaka.

Stranke nemaju druge predloge u vezi sa dokazima, i onda, po pravilu sud nastavlja postupak sa ispitivanjem okrivljenog S.GJ.

Ispitivanje okrivljenog: S.GJ

Okrivljeni S.GJ. sa ličnim podacima kao u spisima predmeta bez nikakvih promena.

Neni -323, uputstva sa okrivljenog pre ispitivanja na glavnom pretresu.

Poziva se okrivljeni da pomno prati sprovođenje glavnog pretresa, i upućuje se da može izneti činjenice, da postavlja pitanja saokrivljenima, svedocima, veštacima, da daje primedbe i da daje objašnjenja.

- Okrivljeni ima pravo da se ne izjasni o krivičnom predmetu protiv njega, ili da ne odgovara na nijedno pitanje,
- Ako se izjasni o predmetu, on nije u obavezi da inkriminiše sebe ili svoje bližnje niti da priznaje krivicu, i
- On se može braniti sam ili putem pravne pomoći branioca po njegovom izboru.

Okrivljeni navodi da je razumeo sva uputstva i prava u ovoj fazi krivičnog postupka.

Okrivljeni bira da se izjasni o krivičnoj stvari za koje se tereti.

Za branioca nije angažovao nikoga.

Poziva se tužilac u Osnovnom tužilaštvu u Mitrovici F.B da postavlja indirektna pitanja okrivljenom S.GJ.

OT:

Okrivljeni odgovara:

Predlozi za dopunjavanje dokaznog postupka.

Predsednik Sudskog veća pita stranke da li imaju predloge za dopunjavanje krivičnog postupka.

Ako niko nema predloge za dopunjavanje dokaznog postupka i sud smatra da je pitanje razjašnjeno, predsednik proglašava dokazni postupak okončanim.

Čitaju se krivični podaci okrivljenog.

Završna reč stranaka:

Državni tužilac u OT u Mitrovici F.B u završnoj reči navodi:

Okrivljeni S.GJ u završnoj reči navodi:

Zapisnik je pročitan naglas i stranke su ga potpisale bez primedbi.

Glavni pretres je završen u 00.00 časova.

P o t v r đ u j u:

Predsednik Sudskog veća:

Državni tužilac u OT u Mitrovici:

Članovi Sudskog veća:

Okrivljeni:

1.

2.

Zapisničar:

Kada se sud uveri da je krivični predmet dovoljno razjašnjen i kada stranke nemaju drugih predloga za izvođenje dodatnih dokaza, ili kada sud odbije da pruži dodatne dokaze, predsednik sudskog veća odlučuje da odloži glavni pretres.

Kada se glavni pretres završi, u zapisniku sa glavnog pretresa, predsednik sudskog veća obaveštava stranke o vremenu i mestu javnog objavljivanja presude.

Sudske odluke po završetku glavnog pretresa

Po završetku glavnog pretresa, sud može doneti sledeće odluke u vezi sa krivičnim predmetom;

- odbijajuću presudu;
- oslobađajuću presudu
- osuđujuću presudu

Donošenje presude - Sud donosi presudu nakon završetka glavnog pretresa i kada smatra da je sud dovoljno razmotrio predmet i da su navodi stranaka dovoljno razjašnjeni, nakon čega se može preći na fazu odlučivanja o razmotrenoj podignutoj optužnici. Donošenje presude od strane suda prolazi kroz nekoliko faza procesnih radnji. Prvobitno, sud, zaključivši da je glavni pretres završen, prelazi na većanje i glasanje u predmetu za odlučivanje⁵⁸³. Tokom većanja i glasanja, sud prvo procenjuje okolnost ocenjujući: Da li postoji potreba za ponovnim otvaranjem glavnog pretresa, a ponovno otvaranje može se izvršiti u dve svrhe: a). Za dopunu postupka - ovo uglavnom podrazumeva svaku procesnu radnju koja je nužna da se razjasni svaka okolnost koja se smatra preprekom za meritornu odluku, b). Pojašnjenje bilo kojeg konkretnog pitanja - ovo se može shvatiti kao pojašnjenje bilo kojeg pitanja u vezi sa strankama u postupku ili pojašnjenje bilo kojeg pitanja koje se odnosi na činjenice ili dokaze, međutim to ne isključuje pribavljanje bilo kakvih konkretnih dokaza koji mogu uticati na pojašnjenje pitanja, koji po mišljenju suda nisu dovoljno pojašnjeni.

⁵⁸³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 359, Službeni list br. 37/2012, od dana 28.12.2012.

Kada sud smatra da nema potrebe za ponovnim otvaranjem glavnog pretresa, pristupa se donošenju presude.

Zapisnik o donošenju presude: Pri odlučivanju suda u vezi sa optužnicom koja je razmotrena, prilikom pristupanja donošenju presude mora se voditi zapisnik

o većanju i glasanju. Ovaj zapisnik daje prikaz postupaka sudskog veća prilikom donošenja presude, dok sudsko veće mora glasati o svakom pitanju. Većanje suda o pitanjima koja se stavljaju na glasanje prilikom donošenja presude vrši se usmeno, a glasa se o pitanjima koja su razmotrena. Takvi nalazi se beleže u zapisnik.

Pitanja za većanje i glasanje: da bi doneo presudu u vezi sa optužnicom koju je sud razmotrio na glavnom pretresu, kako je navedeno nakon završetka glavnog pretresa i nakon što se konstatuje da nema potrebe za ponovnim otvaranjem pretresa, predsednik sudskog veća postavlja pitanja za većanje, gde se za svako pitanje pokrenuto za većanje istovremeno i glasa od strane članova sudskog veća⁵⁸⁴. Pitanja koja su pokrenuta za većanje i glasanje su: a) prvo se razmatra nadležnost suda da odlučuje o optužnici - nadležnosti i sagledava se uglavnom aspekt funkcionalne i stvarne nadležnosti, nakon donošenja pravosnažne optužnice, koja se ne može ponovo razmatrati na strani suda b) Razmatra se i pitanje potrebe za ponovnim otvaranjem pretresa- može doći do situacije koja nije dovoljno razjašnjena pa takve okolnosti mogu dovesti do dovoljnih razloga za ponovno otvaranje glavnog pretresa, kao i drugih preliminarnih pitanja - razmatranje prethodnih predmeta sastoji se u većanju i glasanju u vezi sa ovim okolnostima koje ne utiču na većanje i glasanje o meritumu konkretnog predmeta, ali koji su uglavnom proceduralne ili druge prirode u vezi sa bilo kojim pitanjem na koje se pozivaju stranke, ali ne i sa pitanjem odgovornosti i kazne. Nakon konsultacija sa sudskim većem o ovim pitanjima i nakon što je sudsko veće glasalo o ovim pitanjima. Sudsko veće nakon većanja i glasanja o gore navedenim pitanjima, veća i odlučuje o sledećem:

a). Prvo se izglasava da li je okrivljeni počinio krivično delo - pitanja koja se ovde postavljaju jesu dokazi koji okrivljenog povezuju sa krivičnim delom, dakle koji konstatuju činjenicu da li je okrivljeni učinilac krivičnog dela, što znači

da se konstatovanjem da je okrivljeni počinio krivično delo isključuje svaka mogućnost da je neko drugi počinilac krivičnog dela, što znači da sud mimo svake sumnje utvrđuje da je okrivljeni učinilac krivičnog dela za koje se tereti, a takođe se glasa i u vezi sa krivičnom odgovornošću, odnosno da li je okrivljeni krivično odgovoran za krivično delo koje je počinio,

b). Nakon toga se izglasava kazna koja se razmatra da bude izrečena i koja ima veze sa većanjem o okolnostima koje mogu uticati na vrstu i visinu kazne,

c) zatim se glasa o drugim krivičnim sankcijama koje mogu podrazumevati bilo izricanje dopunskih sankcija ili izricanje mere lečenja, kada se proceni da se pored kazne mora izreći i mera lečenja,

⁵⁸⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 472. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

d). Zatim se glasa o troškovima krivičnog postupka, čiju visinu određuje sud uz specifikaciju onih troškova koje okrivljeni mora platiti, odnosno da li mu se troškovi stavljaju na teret ili je oslobođen troškova krivičnog postupka, d). zatim se izglasava imovinskopravni zahtev - ovde se postavlja pitanje da li je imovinskopravni zahtev odobren a zatim se postavlja pitanje u kojoj visini, da li je zahtev odobren u celini ili delimično i kada imamo delimično odobrenje imovinskopravnog zahteva, za preostali deo sud mora odlučiti da uputi oštećenu stranku na parnični postupak.

Kako glasa sudsko veće: Sudsko veće uvek glasa o svakom pitanju koji se pokrene nakon dovoljnog većanja i diskusija o predmetu koji je pokrenut za diskusiju, a pitanja na glasanje uvek stavlja predsednik sudskog veća, prema zakonskom redosledu⁵⁸⁵. Prvo glasa sudija koji je najmlađi u sudskom veću, zatim glasa drugi član sudskog veća, a zatim glasa predsednik veća. Odluka se smatra donetom kada postoji većina glasova članova sudskog veća za svako pitanje stavljeno na glasanje. Ako nema većine glasova, onda se pitanja stavljaju na glasanje dok se ne postigne većina glasova, a ako se većina ne postigne ni pod kojim okolnostima, najnepovoljniji glasovi članova dodaju se glasovima koji u manjoj meri idu u korist okrivljenog. Članovi sudskog veća dužni su da glasaju o pitanjima koja je predsednik sudskog veća pokrenuo na glasanje, ali postoji izuzetak kada član sudskog veća nije obavezan da glasa, a to je slučaj kada je član sudskog veća glasao za oslobađanje okrivljenog ili kada je glasao za ukidanje odluke, kada član sudskog veća nije obavezan da glasa u pogledu kazne, a takođe se može staviti na glasanje i bilo koja mera koja se odnosi na obezbeđivanje prisustva okrivljenog, koja se uglavnom odnosi na meru pritvora nakon donošenja presude.

Ko učestvuje na ročištima za većanje i glasanje: Ročište za većanje i glasanje je zatvoreno ročište, što znači da na njemu učestvuju samo članovi sudskog veća i zapisničar.⁵⁸⁶ Glasanje se smatra poverljivim, stoga nije dozvoljeno ni na koji način komunicirati niti bilo kome obelodanjivati bilo kakve okolnosti kako je izglasano i kako je konkretan član glasao u bilo kom pitanju koje je podneto na glasanje.

Šta se radi dalje: Nakon što je sudsko veće sprovelo većanje i glasanje i odlučilo o pitanju u optužnici, trebalo bi sastaviti zapisnik o javnom objavljivanju presude⁵⁸⁷. Ovaj zapisnik treba da sadrži podatke o tome koji je sud izrekao presudu, ko je prisutan od stranaka prilikom izricanja, u koje vreme počinje proglašenje presude, a u zapisniku se takođe opisuju pitanja glavne odluke, činjenica da je sud konstatovao da je okrivljeni počinio krivično delo, činjenica da je krivično odgovoran za krivično delo, konstataciju da je oglašen krivim za dato krivično delo, kaznu izrečenu okrivljenom, nastale troškove postupka, imovinskopravni zahtev protiv okrivljenog. Zapisnik treba da sadrži i neke bitne razloge koji su doveli sud do takve odluke, pri čemu su stranke obaveštene o tim razlozima prilikom objavljivanja presude, kao i o činjenici da su stranke obaveštene o pravu na žalbu protiv donete presude.

⁵⁸⁵ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 472, stav 2. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁸⁶ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 473. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁸⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 366. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

Radnje nakon javnog objavljivanja presude: Nakon javnog objavljivanja presude, sud je dužan da sastavi pismenu presudu, u pisanoj presudi sud se mora pridržavati zakonskih rokova koji određuju obavezu sastavljanja presude. Zakonski rok za sastavljanje presude kada okrivljeni nije pod merom pritvora traje 30 dana, ovaj rok počinje da teče od dana objavljivanja presude, dok kada je okrivljeni u pritvoru takav rok je 15 dana koji takođe počinje da teče od trenutka proglašenja presude. Uprkos ovim rokovima, kada je slučaj složen, sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća mogu zatražiti produženje roka do 60 dana, moramo imati na umu da je maksimalni rok produžetka u celosti 60 dana, a ne produženje roka za još 60 dana, budući da se u zakonskim odredbama koristi izraz „produžiti rok za izradu pisane presude **do** 60 dana“, stoga to znači da je maksimalno ukupno produženje presude rok od 60 dana od dana izricanja presude, ali uz uslov da je predsednik suda dozvolio produženje roka mimo početnih rokova.

Vrste presuda - Zakonik o krivičnom postupku poznaje tri vrste presuda, kao takve poznate kao: odbijajuću presudu, oslobađajuću presudu i osuđujuću presudu⁵⁸⁸.

Odbijajuća presuda - podrazumeva odbijanje optužnice da je sud iz pravnih razloga dužan da odbaci optužnicu koju je podigao državni tužilac. Pravni osnovi za odbijajuću presudu su: a). Kada se državni tužilac povuče iz optužnice od otvaranja glavnog pretresa do kraja glavnog pretresa; b). Kada je okrivljenom za isto krivično delo suđeno pravosnažnom presudom ili je krivični postupak protiv njega okončan pravosnažnom presudom; c). Kada je nastupio rok zastarelosti ili je krivično delo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem; ili kada postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje.

Pravni osnov za povlačenje državnog tužioca iz optužnice - takav pravni osnov je okolnost daljeg odsustva optužnice koja će se razmatrati na glavnom pretresu, u tom smislu zakonske odredbe ne ograničavaju tužioca u bilo kojoj fazi krivičnog postupka da se povuče od optužnice, a budući da je tužilac državni organ koji goni i podiže optužnicu i istu zastupa pred sudom, logična je posledica da se čak može povući iz krivičnog gonjenja. Karakteristika ovog pravnog osnova je da sud nikada ne donosi presudu da odbije optužnicu, ne može se upuštati u razmatranje okolnosti materijalnog aspekta razloga koji su naveli tužioca da odustane od optužnice, posledično sud procenjuje samo pravne aspekte odustajanja od optužnice, dakle konstatovanjem pravne osnove kojom je tužilac izjavio da odustaje od optužnice⁵⁸⁹.

Pravni osnov kada je okrivljenom za isto krivično delo presuđeno pravosnažnom presudom ili je krivični postupak obustavljen pravosnažnom presudom - sam ovaj pravni osnov sadrži dva aspekta očuvanja načela krivičnog postupka, na ovom pravnom osnovu. Očuvani su princip *Ne bis in idem* (zabrana preispitivanja pravosnažnih odluka), kao i načelo *Res Judicata* (načelo presuđene stvari). Ovaj pravni osnov se u stvarnosti bavi obavezom suda da u okolnostima u

⁵⁸⁸ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 362. stav 1. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁸⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 363. stav 1. tačka 1.1, Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

kojima postoji optužnica i kada je ranije presuđeno za isto krivično delo pravosnažnom presudom, ta optužnica bude nužno odbijena, pošto u svim okolnostima

ako je pravosnažno odlučeno za isto krivično delo, ne može se ponovo podneti optužnica za krivično delo za koje je već suđeno. Posledično se ovde radi o istim činjenicama i istom vremenu suđenja. Ako su u optužnici navedene relevantne činjenice koje su već ranije podnete sudu za razmatranje, i ako je u vezi njih već doneta pravosnažna presuda, onda ta optužnica mora biti odbijena. Takođe, kada se krivični postupak obustavi pravosnažnim rešenjem, proizilazi da je krivični predmet preispitan i da se optužnica mora odbiti. Ovde se dilema pojavljuje u rešenju, imajući u vidu da rešenje često ne ispituje osnovanost predmeta. Posledično, kad god se o krivičnom predmetu odlučuje rešenjem i kada, kao rezultat pravosnažne presude, tužilac ponovo podigne optužnicu za isto krivično delo, sud mora nužno odbiti takvu optužnicu. Ali u nekim okolnostima o kojima je odlučeno rešenjem i kada je došlo do obustavljanja krivičnog postupka, tužilac ima priliku da zatraži reviziju krivičnog postupka okončanog pravosnažnim rešenjem. Ova zakonska mogućnost za odbacivanje optužnice stvara pravnu sigurnost okrivljenom, dok uprkos činjenici da se o takvom predmetu odlučuje samo rešenjem, istovremeno mu zakonske odredbe dozvoljavaju da podnese zahtev za reviziju krivičnog postupka kada smatra razumnim, ali uvek uzimajući u obzir zakonske uslove⁵⁹⁰.

Pravni osnov kada je nastupio rok zastarelosti, ili kada je krivično delo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem - Kada zastarelost krivičnog gonjenja proizilazi za krivično delo za koje je podignuta optužnica, što se konstatuje ocenom toka zastarelosti krivičnog gonjenja, a u okolnostima u kojima postoji zastarelost, optužnica se mora odbiti donošenjem odbijajuće presude, jer zastarelost podrazumeva gubitak zakonskih ovlašćenja za krivično gonjenje okrivljenog, kada su za to nastupili zakonski rokovi od strane organa gonjenja. Takođe, kada zakon o amnestiji uključuje određena krivična dela koja se amnestiraju, radi se o amnestiji krivičnog gonjenja i posledično se ispostavlja da se prema ovom pravnom osnovu mora doneti odbijajuća presuda, imajući u vidu da je zabranjeno dalje krivično gonjenje krivičnog dela s obzirom na činjenicu da je krivično delo obuhvaćeno zakonom o amnestiji. Takođe, kada je krivično delo uključeno u zakon o pomilovanju prema važećem zakonu, sud mora doneti odbijajuću presudu, uprkos činjenici da trenutno zakon o pomilovanju priznaje samo pomilovanje osuđenih, a ne i pomilovanje za krivična dela za koja krivica nije utvrđena, te stoga u praksi pomilovanje nije korišćeno za donošenje odbijajuće presude po ovom pravnom osnovu⁵⁹¹.

Primer iz sudske prakse odbijajuće presude

⁵⁹⁰ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 363. stav 1. tačka 1.2, Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁹¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 363. stav 1. tačka 1.3, Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

U IME NARODA

P. br. xxx/xxxx

OSNOVNI SUD U MITROVICI – Odeljenje za teška krivična dela (u zgradi suda – ogranak u Vučitrnu), predsednik Sudskog veća X.x da stručnim saradnikom X.x, u krivičnom predmetu protiv okrivljenog/e X.x, pod sumnjom za krivično delo Zloupotreba prava na glasanje, iz člana 216. stav 1. tačka 1.2 KZK-a, prema optužnici Osnovnog tužilaštva u Mitrovici, PP.I. br. xxx/xxx, od xx.xx.xxxx. Nakon održavanja glavnog pretresa, u prisustvu Državnog tužioca u OT u Mitrovici X.X, okrivljenog X.X, Glavni pretres je bio javan, vođen je usmeno, gde je tok pretresa zapisan na zapisniku, nakon završetka glavnog pretresa istog datuma dana xx.xx.xxxx presuda je javno objavljena, dok je dana xx.xx.xxxx, sastavio u usmenom obliku ovo:

R E Š E N J E

Okrivljeni/a:

X.X, od oca X i majke H, M pola, rođen xx.xx.xxxx, u selu xxx, opština xxxx, gde i živi, sa ličnim brojem: 100000000, neoženjen, slabog materijalnog stanja, završio master na Fakultetu xxxxxx, Albanac, državljanin Republike Kosova, ranije neosuđen, u ovom predmetu se brani sa slobode.

Sud, u skladu sa članom 363. stav 1. tačka 1.1 Zakonika o krivičnom postupku (ZKP) protiv okrivljenog X.x.

ODBIJA SE OPTUŽBA

S OBZIROM DA:

Dana 8. juna 2014. godine, u selu K, u osnovnoj školi „xxxxx“, u opštini xxxxxxxx, na biračkom mestu br. 0020/0x0, glasao je kao birač pod uslovom iako je ranije glasao kao redovan birač.

-Ovim je izvršio krivično delo: Zloupotreba prava na glasanje, iz člana 216. stav 1. tačka 1.2 ZKPK-a.

- Troškovi krivičnog postupka padaju na teret budžeta ovog suda.

- Nije bilo imovinskopravnih zahteva.

O b r a z l o ž e n j e

Tok postupka:

Osnovno tužilaštvo u Mitrovici – Odeljenje za teška krivična dela, podiglo je optužnicu protiv okrivljenog X.x zbog sumnje za krivično delo Zloupotreba prava na glasanje, iz člana 216. stav 1. tačka 1.2 ZKPK-a.

Dana 10. septembra 2016. godine, Osnovno tužilaštvo u Mitrovici, optužnicu PP-I. br. xxx/xxx od xx.xx.xxxx, protiv okrivljenog/e X.x, podnelo je ovom sudu.

Nadležnost suda: Sud je nakon prijema predmeta, potvrdio da je u ovom krivičnom predmetu ima predmetnu i mesnu nadležnost za razmatranje i odlučivanje u vezi sa ovim predmetom. Sud podseća da predmetna nadležnost u ovom krivičnom predmetu proizilazi iz činjenice da krivično delo za koje se tereti okrivljeni/a X.x – Zloupotreba prava na glasanje, iz člana 216. stav 1. tačka 1.2 ZKPK-a, propisano je da spada u predmetnu nadležnost Odeljenja za teška krivična dela, prema Zakonu o sudovima i člana 22. Zakonika o krivičnom postupku Kosova. Dok, mesna nadležnost za ovaj sud, proističe iz činjenice da je krivično delo za koje se tereti okrivljeni/a X.x sumnja se da je izvršena na teritoriji opštine xxxxxxxx koju pokriva Osnovni sud u Mitrovici.

Sud je na osnovu dokaza potvrdio da je u vezi sa ovim krivičnim predmetom protiv okrivljenog/e X.x od strane Centralne izborne komisije je podneta krivična prijava od xx.xx.xxxx.

Osnovni sud u Mitrovici je u ovom krivičnom predmetu održao ukupno dve sednice glavnog pretresa. Sednice su održane dana xx.xx.xxxx i xx.xx.xxxx. Sednice su bile javne, zapisane su u zapisniku, i održane u prisustvu stranaka: državnog tužioca u OT u Mitrovici, X.X, okrivljenog/e X.x.

Dana 15. septembra 2016. godine, sud je javno objavio presudu u ovom krivičnom predmetu. Presuda je javno objavljena u prisustvu okrivljenog/e X.x, u odsustvu Državnog tužioca u OT u Mitrovici X.X.

Na glavnom pretresu od xx.xx.xxxx, državni tužilac u Osnovnom tužilaštvu u Mitrovici X.X odrekao se krivičnog gonjenja iz optužnice PP-I. br. xxx/xxx od xx.xx.xxxx protiv okrivljenog/e X.x za krivično delo: Zloupotreba prava na glasanje iz člana 216. stav 1. tačka 1.2 ZKPK-a, pod obrazloženjem da je na osnovu izveštaja Kosovske forenzičke agencije, od xx.xx.xxxx, sa referentnim brojem AKF/xxxx-xxxx/xxxx-xxxx, utvrđeno da je potpis iz spiska redovnih birača ne pripada okrivljenom X.x.

Nakon što je prihvatio povlačenje optužbe PP-I. br. xxx/xxx od xx.xx.xxxx od strane Osnovnog tužilaštva u Mitrovici – tužilac u predmetu X.X protiv okrivljenog X.x, sud ocenjuje da tužilaštvo ima zakonsko pravo da se u svakom trenutku povuče iz krivičnog gonjenja, do završetka glavnog pretresa, stoga iz tih razloga, predsednik Sudskog veća smatra da su u potpunosti ispunjeni zakonski uslovi za odbacivanje optužbe i donošenje odbijajuće presude, u skladu sa članom 363. stav 1. tačka 1.1 Zakona o krivičnom postupku Republike Kosovo.

Sud donosi odluku o troškovima krivičnog postupka, u skladu sa članom 454. stav 1. ZKP-a.

Iz gore navedenog, na osnovu člana 363. stav 1. tačka 1.1 ZKPK-a, odlučeno je kao u dispozitivu ove presude.

OSNOVNI SUD U MITROVICI

Odeljenje za teška krivična dela

P. br. xxx/xxxx, od xx.xx.xxxx

Zapisničar

Predsednik Sudskog veća - sudija:

PRAVNA POUKA: Protiv ove presude je dozvoljena žalba u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema ove presude, preko ovog suda, Apelacionom sudu u Prištini.

Oslobađajuća presuda - oslobađajuća presuda je presuda kojom sud oslobađa okrivljenog po optužnici po osnovama predviđanim zakonskom odredbom koja uređuje oslobađajuću presudu. Smatramo da sa jezičkog stanovišta, zakonska odredba koja predviđa donošenje oslobađajuće presude nije ispravna jer je nelogično konstatovati da „donosi presudu kojom se okrivljeni oslobađa optužbe“, kako je moguće doneti presudu o oslobađanju okrivljenog od optužbe, stoga smatramo da formulacija ove odredbe nije pravilno upotrebljena na albanskom jeziku u pravnom smislu, pa bi bilo mnogo poštenije da glasi: „Sud oslobađajućom presudom konstatuje da je okrivljeni nevin za podignutu optužnicu” i imao bi ispravno jezičko značenje u pravnom smislu. U svakom slučaju, zakonska odredba iz člana 364 definisala je tri pravne osnove kada je okrivljeni oslobađajućom presudom oslobođen optužbi i to: a) kada krivično delo za koje se okrivljeni tereti ne predstavlja krivično delo; b). kada postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost; c). Kada nije dokazano da je okrivljeni počinio krivično delo za koje se tereti.

Pravni osnov za oslobađajuću presudu kada krivično delo ne predstavlja krivično delo - oslobađajuća presuda po ovom pravnom osnovu proizilazi iz činjenice da navodi navedeni u optužnici ne ispunjavaju elemente krivičnog dela, bilo da se radi o opštim elementima ili posebnim elementima koji čine biće krivičnog dela. U okolnostima kada sud potvrdi da radnje koje je okrivljeni preduzeo ne zadovoljavaju ni opšte elemente krivičnog dela ni posebne elemente, on donosi oslobađajuću presudu u kojoj nalazi da okrivljenog treba osloboditi jer takva radnja ne predstavlja krivično delo, u tom smislu se mora imati na umu da je u odnosu na posebne elemente, krivično delo ostalo na pokušaju. Dakle, uvek treba biti oprezan u odnosu na elemente krivičnog dela, prilikom donošenja oslobađajuće presude po ovom pravnom osnovu⁵⁹².

Pravni osnov za oslobađajuću presudu kada postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost - okolnosti koje određuju isključenje krivične odgovornosti, određuju osnov kada sud mora doneti oslobađajuću presudu, imajući u vidu da nedostatak krivične odgovornosti uzrokuje nemogućnost donošenja osuđujuće presude. U ovom u kontekstu kada sud u svakom

⁵⁹² Zakonik o krivičnom postupku Kosova, br. 04/L-123, član 364. stav 1. tačka 1.1, Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

slučaju konstatuje da postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost, on mora doneti oslobađajuću presudu za optužnicu i krivično delo za koje se okrivljeni tereti. Okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost mogu rezultirati mentalnom nesposobnošću okrivljenog da shvati njegovo ponašanje i postupke. U ovom kontekstu, sve dok sud nesposobnu osobu ne može smatrati krivično odgovornom da okrivljenog proglasi krivim, mora ga osloboditi optužbi. Okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost mogu takođe podrazumevati i uzrast u kojem se prema krivičnom zakonu jedne zemlje lice smatra krivično odgovornim, a to su samo osobe koje su navršile 14 godina, pa bi se smatralo da je svako lice mlađe od ovog uzrasta bilo oslobođeno krivične odgovornosti⁵⁹³.

Pravni osnov za oslobađajuću presudu jer nije dokazano da je okrivljeni počinio krivično delo - ovaj pravni osnov propisuje da kada sud konstatuje da nije dokazano da je okrivljeni učinilac krivičnog dela, da bi došao do ovog zaključka, sud mora pristupiti procesu pravične i savesne ocene dokaza, jedan po jedan i njihove povezanosti. Shodno tome, važno je shvatiti, da se kada je reč o ovoj pravnoj osnovi, ne osporava da je izvršeno krivično delo i da se činjenica da je krivično delo izvršeno može dokazati dokazima koje je sud izveo i ocenio tokom donošenja presude, ali ovde sud ne dokazuje na osnovu dokaza da je krivično delo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem okrivljenog, pa stoga oslobađajuća presuda upućuje na zaključak da nije dokazano da je okrivljeni počinio dato krivično delo⁵⁹⁴.

Primer iz sudske prakse oslobađajuće presude:

P.br. xx/xxx

U IME NARODA

OSNOVNI SUD U MITROVICI, Odeljenje za teška krivična dela – Krivični odsek (u zgradi sudskog ogranka u Vučitru), sudija pojedinac x.x., sa zapisničarom x.x, u krivičnom predmetu protiv okrivljenog B.B, zbog krivičnog dela Ometanje dokaznog postupka, prema članu 309. stav 2. KZK-a, prema optužnice Javnog opštinskog tužilaštva u Mitrovici, PP. br. xxx/xxx, nakon održanja glavnog pretresa i javne rasprave dana xx.xx.xxx, u prisustvu tužioca iz OT u Mitrovici x.x, okrivljenog B.B, oštećenog L.L i istog dana je objavio presudu, dok je dana 22.04.2014 godine sastavio sledeću:

P R E S U D U

Okrivljeni:

⁵⁹³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, br. 04/L-123, član 364. stav 1. tačka 1.2, Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁹⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, br. 04/L-123, član 364. stav 1. tačka 1.3, Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

B.B od oca xxx, i majke xxx, xxx pola, rođen xx.xx.xxxx, u selu xxxx, sada sa prebivalištem u selu xxxx, opština Mitrovica, penzioner xxxx, sa ličnim brojem: 1000000000, završio srednju školu, oženjen, otac x dece, nezaposlen, protiv njega se vode i drugi krivični postupci, u ovom predmetu se brani sa slobode.

U skladu sa članom 364. stav 1. tačka 1.3 Zakonika o krivičnom postupku, sud istog

OSLOBAĐA OD OPTUŽBE

Jer:

Dana 08.05.2008. godine, okrivljeni je u cilju sprečavanja i otežavanja prikupljanja dokaza u sudskom postupku sakrio – uništio ili ošteti u potpunosti ili delimično imovinu drugog lica koja se može koristiti kao dokaz u sudskom postupku, tako da je traktor marke „xxxxxx“ XXXX. Crvene boje, bez prikolice i bez kabine, vlasništvo oštećenog L.L, istog je i uprkos naredbe tužioca i policije da se traktor ne prodaje, uništi ili ošteti, on je uništio traktor kao predmet krivičnog predmeta i prouzrokovao tako poteškoće i prepreke u pogledu obezbeđivanja dokaza za krivični postupak koji se vodi pred javnim tužiocem.

- Ovim je izvršio krivično delo Ometanje dokaznog postupka, iz člana 309. stav 2. Krivičnog zakonika Kosova.

- Troškovi krivičnog postupka u ovom predmetu biće pokriveni iz budžetskih sredstava ovog suda.

- Oštećeni L.L iz sela xxx, opština xxxxxx, upućuje se da imovinskopravni zahtev ostvari u građanskom postupku.

O b r a z l o ž e n j e

Opštinsko javno tužilaštvo u Mitrovici, podiglo je optužnicu PP. br. xxx/xxxx, od xx.xx.xxxx, protiv okrivljenog B.B zbog krivičnog dela Ometanje dokaznog postupka, prema članu 309. stav 2. Krivičnog zakonika Kosova.

Sud smatra da u ovom predmetu ima predmetnu i mesnu nadležnost za odlučivanje u ovom krivičnom predmetu, dok predmetna nadležnost suda proizilazi iz činjenice da je okrivljeni optužen za krivično delo Ometanje dokaznog postupka, prema članu 309. stav 2. KZK-a, krivično delo koja prema zakonu spada u predmetnu nadležnost Opšteg odeljenja - Krivični odsek, jer je propisana kazna zatvorom do tri /3/ godine. Dok, mesna nadležnost proizilazi iz činjenice da je krivično delo izvršeno na teritoriji ovog suda.

Sud je u ovom krivičnom predmetu, dana xx.xx.xxxx, održao glavni pretres, u prisustvu tužioca OT u Mitrovici xx, okrivljenog B.B, oštećenog L.L.

Sud je u ovom krivičnom predmetu razmotrio lične i materijalne dokaze. saslušani su u svojstvu svedoka I.I i G.H, dok uz saglasnost stranaka pročitane su izjave F.I i H.M, koje su date u ranijim . prethodnim postupcima. Dok, u svojstvu materijalnih dokaza su izvedeni: naredba Opštinskog javnog tužilaštva, od xx.xx.xxxx, službena beleška Policije Kosova. Policijska stanica Jug – istražna jedinica, od xx.xx.xxxx, izveštaj Policije Kosova, od xx.xx.xxxx, jedinica jug – tim 1, poseban izveštaj Policije Kosova, Istražna jedinica, Policijska stanica Jug, od xx.xx.xxxx, službena beleška Policije Kosova, od xx.xx.xxxx, podaci o registraciji traktora, od ranijih registracija sa br. xxx, potvrda Policije Kosova – Policijska stanica u Mitrovici od xx.xx.xxxx, pogledane u i izvedene /4/ četiri fotografije traktora, službena beleška od xx.xx.xxxx, Policije Kosova – Policijska stanica – Jug u Mitrovici, službena beleška Policije Kosova od xx.xx.xxxx, Policijska stanica Jug, Istražna jedinica – predmet obaveštenje za tužioca.

Državni tužilac u OT u Mitrovici u završnoj reči je podržao u potpunosti podignutu optužnicu protiv okrivljenog B.B za krivično delo Ometanje dokaznog postupka, iz člana 309. stav 2. Krivičnog zakonika Kosovo, smatrajući da iz spisa predmeta, izjave svedoka, iskaza oštećenog i delimično izjave okrivljenog, dokazuje se optužba. Sudu je predlagao da se okrivljeni proglašeni krivim i da mu izrekne kaznu prema zakonu, i prilikom odmeravanja vrste i visine kazne da uzima u obzir olakšavajuće i otežavajuće okolnosti prema okrivljenom.

Oštećeni L.L je u završnoj reči zatražio od suda kazni okrivljenog smatrajući da su ispunjeni svi uslovi da se okrivljeni proglašeni krivim.

Okrivljeni B.B je u završnoj reči negirao krivicu u potpunosti za krivično delo, zahtevajući od sud da ga oslobodi u potpunosti od optužbe.

Sud je razmatrajući sve dokaze jedan po jedan, i sve zajedno, u skladu sa članom 361. ZKPK-a, potvrdio ovo činjenično stanje, da je okrivljeni B.B, dana xx.xx.xxxx, prema usmenog dogovoru kupio je traktor xxxxx, po ceni od x,000 € od H.M. Okrivljeni B.B ovaj traktor nije platio u gotovini, već je istog uzeo od H.M, kao naknada za dug koji je H.M imao okrivljenom B.B.

Sud je ovo činjenično stanje potvrdio iz izjave H.M date u Policiji Kosova, dana xx.xx.xxxx, izjava koja je pročitana na glavnom pretresu uz saglasnost stranaka, jer je isti preminuo. H.M je priznao da traktor koji je uzeo od L.L prodao okrivljenom B.B. Takođe, iz izjave svedoka G.H, potvrđeno je da okrivljeni B.B, dana xx.xx.xxxx, pozvao telefonom sa ciljem da proveru u tehničkom aspektu traktor xxx/xxxx koji je želeo da kupi. Svedok priznaje činjenicu da je okrivljeni B.B kupio – uzeo gore navedeni traktor od H.M kao naknadu, i takođe da je bio prisutan kada je B.B uzeo traktor. Dalje, svedok je izjavio da na zahtev B.B proverio traktor u tehničkom aspektu i obavestio ga je da traktor ne vredi više od x.000€. Okrivljeni B.B u svojoj odbrani negirao krivično delo za koje se tereti, dok je izjavio da je traktor kupio dana xx.xx.xxxx od H.M, odnosno uzeo ga je za dug za vrednost od x.000€. Svim ovim dokazima, dokazuje se da je okrivljeni B.B uzeo traktor xxx-xxxx kao naknadu od H.M, za iznos od x.000€.

Sud, na osnovu podneska – potvrde Policije Kosova, od xx.xx.xxxx, potvrdio da tužilaštvo/tužilac u predmetu davao uputstva policiji da locira (pronađe) traktor, i da trenutnom vlasniku kaže da ne prodaje traktora, dok se ne završi krivični postupak u ovom predmetu. Međutim, sud nije uspeo da dokazuje ovu činjenicu, jer nema nikakvog pismenog obaveštenja osim usmenog obaveštenja, koje nije dokazano da je objavljeno, dok je okrivljeni u glavnom pretresu negirao kategorički da ikada obavešten o tome od strane policije. Prema potvrdi Policije Kosova, od xx.xx.xxxx, potvrđeno je da policija, prema uputstvima tužilaštva uzela sve podatke u vezi sa ovim traktorom, i s tim u vezi, policija je identifikovala i utvrdila da se traktor nalazi kod okrivljenog B.B, napravljene su četiri fotografije traktora iz svih uglova, i ova činjenica se dokazuje na osnovu fotografija koje se nalaze u spisima ovog krivičnog predmeta.

Sud je na osnovu izveštaja Policije Kosova, izveštaj od xx.xx.xxxx i izveštaja istražne jedinice Policijske stanice Jug u Mitrovici, od xx.xx.xxxx, potvrdio da je oštećeni L.L žalio u policiji da je prevaren od strane H.M, u vezi sa traktorom,. Sud je na osnovu izjave oštećenog L.L, potvrdio da je osumnjičeni H.M bio tast od sina okrivljenog L.L. Sud je potvrdio da je tužilaštvo pokrenulo istragu u jednom predmetu protiv okrivljenog H.M, policija je ispitivala njega u svojstvu osumnjičenog, za krivično delo prevara. Međutim, postupak protiv njega nije završen jer je isti preminuo. Sud je na osnovu službene beleške Policije Kosova – Policijska stanica Jug – Istražna jedinica, od xx.xx.xxxx, potvrdio da je tužilaštvo uputilo policiju Kosova – istražnu jedinicu, da u vezi sa gore navedenim traktorom, uputstvo za policiju da vozilo – traktor ostane kod lice koje se trenutno nalazi, odnosno kod okrivljenog B.B, jer je u to vreme ovo vozilo bilo u vlasništvu okrivljenog.

Sud je na osnovu službene beleške Policije Kosova, istražna jedinica u Mitrovici, od xx.xx.xxxx, i na osnovu izjave okrivljenog B.B data Policiji Kosova, dana xx.xx.xxxx, potvrdio da je okrivljeni B.B prodao traktor xxx-xxx. Prema rečima okrivljenog, traktor je prodao u Mxxxxxx, tri meseca nakon što je prodao/uzeo kao naknadu, i nije poznavao osobu kojoj je prodao ovo vozilo.

Sud je na osnovu naredbe tužioca, PP. br. xxx/xxxx, od xx.xx.xxxx, potvrdio da je tužilaštvo naložilo istražnoj jedinici da zapleni traktor xxx-xxx okrivljenom B.B, uz naredbu da traktor vrati oštećenom L.L. Međutim vozilo nije zaplenjeno i nije uspelo vraćanje oštećenom, jer je pre izdavanja naredbe od strane tužilaštva, okrivljeni je već prodao traktor.

Sudija pojedinac pred ovim sudom, od izvedenih dokaza na glavnom pretresu, nikako nije mogao da potvrdi da je okrivljeni B.B, počinio krivično delo Ometanje dokaznog postupka iz člana 309. stav 2. Krivičnog zakonika Kosova, kao što je optužen u optužnici Opštinskog javnog tužilaštva u Mitrovici, PP. br. xxxx/xx.

Sud podseća da je tužilaštvo optužilo okrivljenog B.B za krivično delo Ometanje dokaznog postupka, iz člana 309. stav 2. KZK-a. Dok, ako se pozivamo na pravnu kvalifikaciju ovog krivičnog dela iz stava 2. proizilazi da radnja izvršenja ovog krivičnog dela je kada izvršilac krivičnog dela u cilju sprečavanja ili otežavanja prikupljanja dokaza u krivičnom postupku ili u drugim krivičnim postupcima, sakrije,

poništi ili učini potpuno ili delimično beskorisnim predmete, imovinu drugog lica, ili dokumente koji služe kao dokazi u krivičnom postupku.

Sud ocenjuje da u konkretnom slučaju vozilo/traktor xxx-xxx, ne može se tretirati kao predmet koji dokazuje bilo koju činjenicu u krivičnom postupku. To je zbog činjenice da je Policija Kosova. Policijska stanica u Mitrovici, prema uputstvima tužilaštva u Mitrovici, dana xx.xx.xxxx, obezbedila dokaze u vezi sa ovim vozilom/traktorom. Prema potvrdi policije od xx.xx.xxxx, potvrđuje se da je Policija Kosova locirala traktor, napravila istom /4/ četiri fotografije, i takođe je evidentirala sve podatke o karakteristikama vozila koje se od fotografija vozila vide i uočene ranije registarske tablice ovog vozila – traktora koje su bile: xxxx-xx: xxxx. Gore navedeni podaci se potvrđuju i od dokumenta o ranijoj registraciji traktora. Za sud su upravo ovi podaci i fotografije vozila – traktora služe i mogu biti dokazi koji mogu dokazivati bilo koju činjenicu o ovom vozilu – traktoru u krivičnom postupku., beleške/dokazi koje je iznela policija i tužilaštvo, koji su blagovremeno obezbeđeni, pre nego što je okrivljeni B.B prodao traktor, a okrivljeni nikako nije ometao policiju da obezbedi ove dokaze, koji su bili na raspolaganju organa gonjenja od xx.xx.xxxx. Kao i što je gore navedeno, poseban element ovog krivičnog dela, prema Krivičnom zakoniku je predmet koji se krije ili uništava treba da pripada drugom licu, da ne bude predmet ili imovina okrivljenog, dok u konkretnom slučaju, sud je na osnovu dokaza potvrdio da je okrivljeni B.B, vozilo-traktor xxx-xxx kupio (uzeo kao naknadu za dug) uz poverenje od strane H.M. U optužnici tužilaštva, odnosno njenim fizičkim opisom kaže se da je okrivljeni, uprkos naredbi tužilaštva i policije da traktor ne prodaje, uništi ili ošteti, on je uništio traktor kao predmet krivičnog predmeta.

Sud ocenjuje da ne stoji ovaj nalaz tužilaštva u optužnici, jer do xx.xx.xxxx, ne postoji nikakav dokaz koji dokazuje da je tužilaštvo ili sud izdao neku naredbu za zaplenu predmetnog vozila/traktora. Sud podseća da prema uputstvu tužilaštva, Policija Kosova je upućena da vozilo ostaje kod trenutnog vlasnika (reč je o okrivljenom B.B) do okončanja krivičnog postupka. Ova činjenica se potvrđuje službenom beleškom Policije Kosova – Policijska stanicva Jug u Mitrovici, istražna jedinica, od xx.xx.xxxx. Dok, prema službenoj beleški Policije Kosova, od xx.xx.xxxx, proizilazi a je tužilaštvo dala uputstvo policiji da locira traktor, i da obavesti trenutnog vlasnika da vozilo-traktor ne prodaje dok s okonča krivični postupak. Tužilaštvo nije uspeo da na glavnom pretresu dokazuje da je izdata bilo koja pismena naredba, koja zabranjuje B.B prodaju, otuđenje ili zaduženje predmetnog vozila. Dok, tek nakon što je okrivljeni prodao vozilo – traktor, otprilike deset meseci nakon što je tužilaštvo izdalo pismenu naredbu za zaplenu vozila – traktora, naredba je imala datum xx.xx.xxxx. Prema ovoj naredbi tužilaštvo je naložilo zaplenu vozila – traktora, uz naredbu da se vozilo/traktor vraća oštećenom L.L. Sud je iz ove naredbe potvrdio da naredba tužilaštva za zaplenu nije izdata sa ciljem da traktor služi kao dokaz u krivičnom postupku, kao što tvrdi tužilaštvo u optužnici, već naredba je imala cilj da se vozilo/traktor vrati oštećenom. Jer je tužilaštvo tvrdilo da je oštećeni prevaren od strane H.M, i traktor su tretirali kao predmet krivičnog dela. Upravo ova naredba tužilaštva u velikoj meri izbledi tvrdnju tužilaštva u optužnici „gde se kaže da je okrivljeni otuđio vozilo/traktor, i na taj način je otežavao

prikupljanje dokaza u krivičnom postupku“. Međutim nije precizirano koju činjenicu nije uspeo da dokazuje, kao rezultat prodaje vozila/traktora. Jer je ova činjenica suštinska za krivično delo. Takođe, od strane tužilaštva nisu ocenjene oslobađajuće činjenice za okrivljenog, jer se prilikom podizanja optužnice nisu razmotreni i procenjeni dokazi koje je tužilaštvo obezbedilo u vezi sa ovim vozilom/traktorom (fotografije i svi podaci u vezi sa njim).

Za sud su važne neke činjenice u vezi sa okrivljenim B.B kako bi apsolutno oslobađaju istog od ovog krivičnog dela, činjenica da je od xx.xx.xxxx do xx.xx.xxxx nije dokazano da je okrivljeni primio neku naredbu suda ili tužilaštva za zaplenu traktora, nije primio neku naredbu koja bi mu zabranila prodaju ili otuđenje traktora. Okrivljeni je za to vreme prodao vozilo/traktor jer je on bio legitiman vlasnik, kupio je vozilo u poverenju. Dok, posmatrajući njegovo pravo na ovo vozilo u građanskom aspektu imao je sva prava: pravo svojine, korišćenja kao i pravo na otuđenje. Dok, u vreme kada je tužilaštvo izdalo naredbu za zaplenu traktora, vozilo/traktor nije bio u vlasništvu okrivljenog B.B.

Sud ocenjuje da u konkretnom slučaju, tužilaštvo nije postupalo u skladu sa važećim zakonskim odredbama, jer je tužilaštvo posedovalo dokaze da je oštećenog L.L prevario H.M, u vezi sa ovim traktorom, onda je ovo tužilaštvo bilo u obavezi da u skladu sa članom 247. stav 3. i članom 251. Zakonika o krivičnom postupku (koji je u to vreme bio na snazi), da traži od sudije za prethodni postupak da izdaje naredbu za zaplenu, naredbu za bezbednosnu meri uli vraćanje predmeta kod oštećenog, bilo koju od ovih mera. Međutim, tužilaštvo u ovom slučaju nije uspeo da postupa u skladu sa gore navedenim odredbama. Iz toga proizilazi da je samo sud imao nadležnosti da izdaje takvu naredbu, a tužilaštvo nikada nije zatražilo zakonitu sudsku naredbu. Štaviše, usmena naredba koju je dala policija okrivljenom da ne prodaje traktor, naredba koja se ne može dokazati da je postojala, i kao takva ne proizvodi nikakvo pravno dejstvo u odnosu na okrivljenog B.B, jer se u takvim slučajevima, u skladu sa zakonom (ZKPK) zahteva sudska naredba.

Sud ocenjuje da i naredba Tužilaštva, od xx.xx.xxxx, nije imala pravni osnov, jer kako je gore navedeno, u skladu sa članovima 247. i 251. samo sud može da izdaje takve naredbe. Takođe, tužilaštvo je tretirala H.M kao osumnjičenog za krivično delo prevare u odnosu na oštećenog Ibrahim Ibrahimi, u vezi sa vozilom koje je predmet ovog krivičnog dela. Međutim, sud podseća da krivični postupak protiv H.M, nije okončan i nije doneta nikakva konačna presuda. Iz ovoga apriori može se reći da vozilo-traktor koji je bio predmet krivičnog dela, što je tužilaštvo zaključilo gore navedenom naredbom i na osnovu toga je naložilo vraćanje vozilo oštećenom.

Sud je razmotrio i iskaze oštećenog L.L koje je dao na glavnom pretresu i njegove ranije iskaze, kao i iskaz svedoka x.x i od njihovih izjava, ovaj sud nije uspeo da dokazuje nijednu činjenicu u vezi sa okrivljenim B.B, i krivičnim delom Ometanje dokaznog postupka. Njihovi iskazi su uglavnom bili orijentisani u pravcu krivičnog dela prevare protiv osumnjičenog H.M, čiji krivični postupak protiv njega nije nikada okončan. Sud podseća da je pred ovim sudom podnet slučaj okrivljenog B.B, za

krivično delo Ometanje dokaznog postupka, u skladu sa članom 309. stav 2. KZK-a, za krivično delo koje nije dokazano.

Stoga, na osnovu razloga i dokaza, sud nije uspeo da potvrđuje elemente krivičnog dela Ometanje dokaznog postupka kod okrivljenog B.B, nije dokazano da je on imao za cilj da otežava ili da učini nemogućim prikupljanje bilo kakvih dokaza za krivični postupak, jer kako smo i gore naveli, policija je išla u dvorištu njegove kuće, u selu xxxx, opština Mitrovica, napravile je fotografije traktora, uzela je sve podatke u vezi sa ovim vozilom, i niko od njegove porodice, ni okrivljeni nisu ometali obezbeđenje ovih dokaza. Upravo, dokazi koje je obezbedila policija u vezi sa ovim vozilom mogu služiti kao dokazi u bilo kakvom postupku za potvrđivanje bilo koje činjenice u vezi sa ovim traktorom. Okrivljeni je dugo vremena držao ovo vozilo, i s obzirom da nije imao zakonsku naredbu zabrane odlučio je da prodaje njegov traktor, i ni na koji način tuže vozilo.

Sud podseća da u skladu sa članom 48. ZKP-a, državni tužilac je dužan da tokom istrage krivičnih dela analizira dokaze i druge kaznene i oslobađajuće činjenice i da obezbedi da se takva istraga sprovodi, u potpunosti poštujući prava okrivljenog, i da se prikupljanje dokaza ne vrši u suprotnosti sa Glavom XVI ovog zakonika. Takođe na osnovu člana 242. ZKP-a, propisano je da u optužbi treba dati razumna objašnjenja za podizanje optužnice, na osnovu rezultata istraga i dokaza koji potvrđuju glavne činjenice, dok u konkretnom slučaju, tužilaštvo nije obezbedilo dokaze, gotovo da ne postoji nijedan dokaz koji direktno ili indirektno može dokazati da je okrivljeni B.B izvršio krivično delo Ometanje dokaznog postupka, u skladu sa članom 309. stav 2. ZKP-a.

Sud podseća da je jedan od glavnih principa krivičnog postupka „In dubio pro reo“, propisan članom 3. Zakonika o krivičnom postupku Republike Kosovo, koji propisuje da „sumnje u pogledu postojanja činjenica koje su od značaja za slučaj ili o kojima zavisi primena neke odredbe krivičnog zakona tumači se na način koji je povoljniji za okrivljenog i njegova prava“. Sud, na osnovu gore navedenih razloga i činjenica, odlučio je da okrivljenog oslobodi od optužbe – PP. br. xxx/xxxx, od xx.xx.xxxx, jer nije dokazano da je okrivljeni izvršio krivično delo Ometanje dokaznog postupka, prema članu 309. stav 2. ZKP-a.

Iz gore navedenih razloga, na osnovu člana 364. ZKP-a, sud je odlučio kao i dispozitivu ove presude.

U vezi sa troškovima ovog postupka, sud je doneo odluku na osnovu člana 454. ZKP-a. Iz gore navedenog odlučeno je kao u dispozitivu ove presude.

OSNOVNI SUD U MITROVICI

Opšte odeljenje – Krivični odsek

P. br. xxx/xxxx, od xx.xx.xxxx

Zapisničar

Sudija pojedinac:

PRAVNA POUKA: Protiv ove presude je dozvoljeno pravo na žalbu u roku od 15 dana, od dana prijema presude. Žalba se podnosi Apelacionom sudu u Prištini, preko ovog suda, u dovoljnim primercima za sud.

Osuđujuća presuda - Osuđujuća presuda je sudska odluka koja konačno poništava pretpostavku nevinosti okrivljenog, što znači da kada sud utvrdi krivicu u krivičnom postupku, proglašava okrivljenog krivim i presuđuje mu osuđujućom presudom kojom se obara i zakonska pretpostavka nevinosti. U osuđujućoj presudi sud konstatuje krivično delo za koje je okrivljeni oglašen krivim, kao i činjenice i okolnosti koje čine biće krivičnog dela, i činjenice i okolnosti od kojih zavisi sprovođenje konkretne odredbe krivičnog zakonika. U presudi se takođe konstatuje i pravni naziv krivičnog dela i zakonske odredbe koje su primenjene prilikom donošenja presude. Istovremeno se konstatuje izrečena kazna, ili naredba o obaveznom lečenju od zavisnosti od droge ili alkohola za zavisne počinioce, ili o oduzimanju imovinske koristi, odluka o računanju pritvora ili prethodna kazna pri određivanju visine kazne, odluka o troškovima postupka za imovinskopravni zahtev ili objavljivanju presude u štampi. Sa druge strane, kada je u osuđujućoj presudi izrečena novčana kazna određuje se vreme kada novčanu kaznu treba platiti, kao i način zamene novčane kazne kada se ona ne može naplatiti silom.

Moramo imati na umu da činjenice i okolnosti koje čine krivično delo podležu konkretnoj krivičnopravnoj normi koja predstavlja pravnu kvalifikaciju samog krivičnog dela. U tom smislu, pitanje osuđujuće presude, u sudskoj praksi, najčešće postavlja dileme kada sud smatra da je tokom glavnog pretresa ustanovljeno drugačije stanje činjeničnih okolnosti od onih koje se navode u optužnici, što bi trebalo opisati u presudi shodno članu 365. Dok zakonska odredba iz člana 361 predviđa da sud nije ograničen na pravnu kvalifikaciju krivičnog dela koju je podneo tužilac, logično se postavlja pitanje: Ako sud konstatuje drugačije činjenično stanje i okolnosti od onih navedenih u optužnici, u kojoj meri se sud može upuštati u donošenje osuđujuće presude protiv okrivljenog, za one okolnosti i činjenice koje je utvrdio a koje se razlikuju od onih u optužnici. Sudska praksa je pokušala da reši ovaj slučaj, zaključujući da sud ne može da promeni činjenično stanje zbog odlučujućih činjenica koje bi mogle preći u drugu pravnu kvalifikaciju, koja bi otežala položaj okrivljenog, a samim tim i činjenice koje bi bile relevantne i dovele do drugačije kvalifikacije krivičnog dela, za koje bi se lako moglo zaključiti da predstavljaju prekoračenje optužnice koju je podigao tužilac, što bi za posledicu imalo kršenje člana 384, stav 1, tačka 1. 10 Zakonika o krivičnom postupku. Stoga uvek treba imati na umu da sud prilikom konstatovanja okolnosti i činjenica u osuđujućoj presudi ne bi trebalo da prekorači optužnicu.⁵⁹⁵

Primer iz sudske prakse dispozitiva osuđujuće presude:

⁵⁹⁵ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 365. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

P R E S U D A

Protiv okrivljenog: A.S, od oca R, i majke A, devojačko prezime R, rođen, u Mitrovici, sa prebivalištem u ul „...“, sa ličnim brojem: ..., Albanac, državljanin Republike Kosovo, fizički radnik u građevinarstvu, neoženjen, završio osnovnu školu, srednjeg materijalnog stanja, protiv njega se ne vodi drugi krivični postupak, isti se:

PROGLAŠAVA KRIVIM

JER JE: Dana 26.03.2012. godine oko 12:45 minuta u Mitrovici, ul „Marin Barleti“ u parku gradskog muzeja, neovlašćeno prodao opojne supstance, koje su proglašene opasnim, tako da je okrivljeni A.S, u kazinu „P“ sastao sa B. i M.M, i dogovorili se da A donosi kesu za opojnim supstancama vrste marihuana kod parka muzeja, tako što će mu platiti cenu od 4.5 evra, i nakon kratkog vremena A je doneo opojnu supstancu – marihuanu, i izvadivši da im daje opaža policiju i tom prilikom baca plastičnu kesu u zemlju, a tu su bile pet kesice sa opojnom supstancom vrste marihuana ukupne težine 10.66 grama.

- Ovim je izvršio krivično delo: Neovlašćena kupovina, posedovanje, stavljanje u promet i prodaja opojnih droga i psihotropnih i analognih supstanci, iz člana 229. stav 2. Krivičnog zakonika Kosova [KZK]. Stoga, na osnovu člana 1, 3, 6, 11, 15, 32, 36, 38, 39, 54, 64, 66, 73. kao i člana 229. stav 2. KZK-a, sud okrivljenog A.S:

O S U Đ U J E

I. KAZNOM ZATVORA u trajanju od 172 dana (sto sedamdeset i dva dana), u izrečenu kaznu uračunava se mu i vreme koje je proveo pod merom pritvora i kućnog pritvora za ovaj predmet od 26.03.2012 do 13.09.2012. godine, i

II. NOVČANOM KAZNOM u iznosu od 500 € (petsto evra) koju je okrivljenu u obavezi da plati u roku od tri (3) meseca od pravosnažnosti ove presude. U slučaju neplaćanja ove novčane kazne, sud će odmah preinačiti novčanu kaznu u zatvorsku kaznu, za preostali neplaćeni iznos novčane kazne.

III. OBAVEZUJE SE okrivljeni A.S da plati sudski paušal u iznosu od 20 evra, kao i iznos od 50 evra u ime Fonda za obeštećenje žrtvama kriminala, u ukupnom iznosu od 70 € (sedamdeset evra), sve to da plati u roku od 15 dana od pravosnažnosti presude.

DODATNA KAZNA – Oduzimanje predmeta.

Sud, u skladu sa članom 60. KZK-a, i člana 282. stav 2. ZKP-a, okrivljenom A.S se izriče dodatna kazna, tako da sud izdaje ovu: NAREDBU.

NALOŽENO JE trajno oduzimanje.

Opojne supstance kanabis (marihuana) koja sadrži tetrahidrokarabinol (THC), ukupne neto težine 10.66 grama, zaplenjena od okrivljenog dana 26.03.2012. godine.

V. Nakon pravosnažnosti ove presude, ova količina droge kao u tački IV ove presude treba uništiti Policija Kosova, u saradnji sa Osnovnim tužilaštvom u Mitrovici.

VI. Imovinskopravnih zahteva nije bilo.

Sadržaj presude i dostavljanje strankama - Prvobitno pisana presuda mora biti u potpunosti u skladu sa proglašenom presudom. Ovo je važno jer kada javno objavljena presuda nije u skladu sa pisanom presudom, može dovesti do kršenja krivičnog postupka, stoga zakonske

odredbe utvrđuju usklađenost kako bi se izbeglo kršenje odredaba krivičnog postupka. Presuda sastavljena u pisanoj formi sastoji se od tri dela što su *uvod, dispozitiv i obrazloženje*.

Šta sadrži uvod presude: Napomenu da se presuda donosi u ime naroda, naziv suda, ime sudije pojedinca / predsednika i članova sudskog veća i zapisničara, ime i prezime okrivljenog, krivično delo za koje se tereti okrivljeni, datum održavanja glavnog pretresa, činjenicu da je glavni pretres bio otvoren ili zatvoren, ime i prezime tužioca, branioca okrivljenog, zakonskih zastupnika ili punomoćnika koji su prisustvovali glavnom pretresu, datum objavljivanja presude i datum sastavljanja presude.

Šta sadrži dispozitiv ili izreka: Izreka u opštem smislu sadrži lične podatke okrivljenog, kao i odluku donetu u vezi sa optužnicom, dok u zavisnosti od toga koja je presuda doneta, kada je protiv okrivljenog izrečena osuđujuća presuda, izreka presude mora sadržati sve što se zahteva članom 365 Zakonika o krivičnom postupku koji je gore pojašnjen, dok kada se donese presuda za neka krivična dela, dispozitiv mora sadržati i izrečene kazne i izricanje jedinstvene kazne. Dok kad je donesena oslobađajuća ili odbijajuća presuda, dispozitiv mora sadržati opis krivičnog dela za koje se tereti, kao i odluku o troškovima krivičnog postupka i imovinskopravnom zahtevu, ako je podnet imovinskopravni zahtev.

Šta sadrži obrazloženje: Razlozi presude moraju se dati za svaki deo odluke kao dispozitiv presude, što znači da ona mora sadržati razloge za okolnosti i činjenice a kada se radi o osuđujućoj presudi moraju biti obrazloženi i kazna, trajno oduzimanje, troškovi postupka, imovinskopravni zahtev, što znači da razlozi presude moraju biti konkretni i dovoljni za svaki deo odlučivanja. *Kad god se radi o osuđujućoj presudi*, sud je u obrazloženju dužan da jasno i potpuno iznese koje činjenice i iz kojih razloga smatra da su dokazane ili nisu dokazane, i mora jasno oceniti tačnost oprečnih dokaza (ovo podrazumeva procenu nedoslednosti dokaza u odnosu na konstatovane činjenice kojima je poklonio poverenje i iz kojih razloga i kako je ocenio ostale dokaze koji su bili nedosledni i koji nisu ukazali na verodostojnost takvih dokaza i iz kojih razloga), uvek se moraju navesti razlozi u vezi sa predlogom stranaka koje je sud odbio (to znači da razlozi kao što su predlozi koje je sud strankama odbio moraju biti jasno dati jer nedavanje razloga dovodi do proizvoljnosti procesa od strane suda, te bi stoga trebalo navesti i razloge u obrazloženju zašto nije odobren konkretan predlog stranaka na glavnom pretresu), dok u obrazloženju presude treba precizirati kako se sud bazirao na tim dokazima za rešavanje pravnih pitanja, posebno kada je reč o postojanju krivičnog dela i krivične odgovornosti, i primeni određenih odredaba protiv okrivljenog (ovo uključuje razloge koje sud mora navesti, čak i procesni razlozi ili pravni materijal koji su stranke iznele na glavnom pretresu, kada se radi o različitim tumačenjima koja se mogu odnositi na pitanja činjenica ili dokaza bilo u vezi sa procesnim ili materijalnim odredbama). Presuda takođe mora da sadrži i okolnosti koje su uzete u obzir prilikom odmeravanja kazne, otežavajuće okolnosti su uvek iscrpne (što znači da su otežavajuće okolnosti one okolnosti definisane krivičnim zakonom), dok se olakšavajuće okolnosti ne smatraju iscrpnim (što znači da mogu postojati okolnosti koje se u konkretnom slučaju mogu uzeti u obzir čak i kada nisu navedene u zakonskim odredbama krivičnog zakonika).

Moramo imati na umu da sud može izreći težu kaznu od kazne predviđene za krivično delo, a takva veća kazna može se izreći kada sud nađe da se odnosi na posebno teške slučajeve kao što je npr. (višestruki recidivizam), stoga sud mora obrazložiti zašto je smatrao posebno teškim slučajevima, ali istovremeno sud mora posebno obrazložiti kada smatra da okrivljenom treba sniziti kaznu ispod minimuma ili osloboditi okrivljenog kazne, ili mu izreći alternativnu kaznu ili meru obaveznog rehabilitacionog lečenja ili oduzimanja imovine (u svim ovim okolnostima sud mora navesti posebne razloge šta znači da se takvi razlozi ne mogu smatrati opštim razlozima u sudskoj presudi, ali mora opravdati zašto smatra da postoje posebni razlozi za izricanje takve kazne.

Razlozi za trajno oduzimanje imovine: Sud je u presudi dužan da navede obrazloženje za svaku imovinu koju je trajno oduzeo presudom, razloge oduzimanja argumentujući ih konkretnim dokazima i okolnostima koje su dovele do trajnog oduzimanja imovine. Međutim, sud je dužan da navede razloge za bilo koju imovinu čije trajno oduzimanje nije naloženo, što znači da sud mora obrazložiti kada se predlaže da se imovina u optužnici oduzme u slučajevima kada nije naložio oduzimanje te imovine mora navesti razloge iz kojih nije naredio oduzimanje imovine.

Obrazloženje presude kojom je okrivljeni oslobođen optužbe: Razlozi za takvu presudu moraju se posebno dati u sprezi sa pravnim osnovom na kome je okrivljeni oslobođen od optužbe, odnosno razlozi se odnose na to da li je okrivljeni oslobođen, jer krivično delo ne predstavlja krivično delo (i ovde posebno treba argumentovati na kojim činjenicama i okolnostima je sud zaključio da delo ne predstavlja krivično delo, ako se oslobađajuća presuda donese na osnovu toga što postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost, sud posebno obrazlaže na koje činjenice i okolnosti se pozvao kada je utvrdio da postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost, a ako je donesena oslobađajuća presuda jer nije dokazano da je okrivljeni počinio krivično delo, onda sud u obrazloženju presude iznosi na koje činjenice i okolnosti se pozvao, u prilog konstataciji da isti ne dokazuju da je okrivljeni počinio krivično delo.

Obrazloženje presude kojom se odbija optužnica: Odbijajuća presuda ne bi trebalo da sadrži bilo koju okolnost obrazloženja koja bi podrazumevala ocenu glavnog pitanja, što znači da se odbijajuća presuda ne upušta i meritum predmeta u smislu činjenica i okolnosti navedenih u krivičnom delu, već se razlozi odbijajuće presude ograničavaju samo na razloge za odbacivanje optužnice, što znači da ako se tužilac povukao od optužnice, razloge za odbacivanje optužnice treba navesti samo zbog činjenice odustajanja, koja se može odnositi na podnesak koji obaveštava sud o povlačenju optužnice ili zapisnika koji se konstatuje izjavom tužioca o povlačenju optužbe, ili u slučajevima kada se radi o predmetu u kome je doneta pravosnažna osuđujuća presuda za krivično delo, odnosno kada se radi o o pravosnažnom rešenju kojim je obustavljena optužnica. Tada se sud ograničava samo činjeničnim razlozima koji se odnose na isto delo koje je presuđeno pravosnažnom presudom obrazlažući vreme donošenja presude činjenicom da se radi o istim okolnostima kao za krivično delo i činjenicom da je presuda pravosnažna odnosno da se rešenje o obustavljanju krivičnog postupka odnosi na činjenične okolnosti za isto krivično delo i da je rešenje pravosnažno. Takođe, kada je odbijajuća presuda doneta zbog zastarelosti krivičnog gonjenja ili zato što je delo obuhvaćeno amnestijom ili

pomilovanjem, sud u obrazloženju navodi samo zastaru koja opravdava zakonski rok predviđen za zastarelost krivičnih dela i konstatuje da je nastupio rok zastarelosti, odnosno činjenicu da je delo amnestirano ili pomilovano ili okolnosti koje isključuju krivično gonjenje, obrazlaganjem uzroka datih okolnosti.

Dostavljanje strankama: Presuda koja se javno objavi, kako je gore navedeno, mora biti sastavljena u zakonskim rokovima. Kad se presuda sastavi, moraju je potpisati sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća i zapisničar. Potpisana presuda se ne dostavlja strankama, već im se dostavlja overena kopija presude u kojoj se nalazi i pouka o pravnom leku dostupnom strankama. Presuda se takođe mora dostaviti oštećenom, i licu kome je predmet trajno oduzet. Pored stranaka sa pravom žalbe i oštećenog i lica kome je trajno oduzeta imovina, sud se prilikom izricanja jedinstvene kazne poziva na presude izrečene posebnim presudama za određena krivična dela protiv okrivljenog, u slučaju presude kojom je izrečena jedinstvena kazna, mora dostaviti iste sudovima u datim pojedinačnim presudama⁵⁹⁶.

⁵⁹⁶ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 370. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

POD - GLAVA V

PRAVNI LEKOVI

Pravni lekovi predstavljaju mogućnost stranke da podnesu zahtev za proveru sudskog procesa na sudskim instancama, ali ne nužno samo ceo proces, već i određenu radnju koja je rezultirala odlukom vezanom za određeni proces, nakon što je ona doneta. Pitanja pravnih lekova standardno podrazumevaju mogućnost njihovog podnošenja u dva oblika, prvi oblik postoji kada zakonske odredbe dopuštaju posebnu žalbu, što znači da kada zakonske odredbe u vezi sa odlukom dopuštaju podnošenje pravnog leka, tada odluka može biti napadnuta u kontinuiranom procesu koji se vodi u vezi sa datom pravnom stvari, dok je drugi oblik u kome se može podneti pravni lek podrazumeva podnošenje pravnog leka protiv rešenja kojim je krivični predmet u određenom stepenu okončan na sudu, što znači kada se donese odluka kojom se krivični predmet zaključuje na prvostepenom sudu, stranke pravnim lekom mogu osporiti svaku odluku koja je doneta u fazi postupka na koje nije dozvoljena posebna žalba.

Pravni lekovi takođe izazivaju neke efekte, suspenzivni efekat, remonstrativni efekat i devolutivni efekat: Suspenzivni efekat znači da se može odložiti početak primene odluke koja je pobijena određenim pravnim lekom, dok se ovaj efekat produžava samo kada je zakonskom odredbom izričito utvrđeno da žalba ne odlaže sprovođenje odluke. Dakle, suspenzivni efekat u biti znači sprovođenje odluke uprkos činjenici da je takva odluka napadnuta i uprkos činjenici da takva odluka još nije postala pravosnažna, jer u principu samo pravosnažne odluke postaju izvršne, pa u krivičnom postupku postoje izuzeci da se jedna odluka počne primenjivati uprkos činjenici da nije pravosnažna i uprkos činjenici da je na tu odluku uložena žalba. Remonstrativni efekat podrazumeva situacija kada o pravnom leku koji su izjavile stranke, odlučuje telo istog stepena kao i ono koje je donelo prvobitnu odluku, npr. protiv odluke sudije za prethodni postupak može se izjaviti prigovor pred istim sudom, ali pred pretresnim većem. Dok devolutivni efekat pravnog leka podrazumeva da kada se o pravnom leku koji podnesu stranke mora odlučiti na drugom nivou organa, a ne u okviru organa koji je doneo odluku, to znači da se takve odluke preispituju u krivičnom postupku, pred sudom drugog stepena kao nadležnim sudom, stoga pravni lek stvara takav devolutivni efekat.

Vrste pravnih lekova - Vrste pravnih lekova koji su dopušteni prema odredbama zakonika o krivičnom postupku su: Prigovor koji se može uložiti protiv naloga sudije za prethodni postupak, Žalba koja se u smislu vrsta odluka može izjaviti protiv rešenja i protiv presude, vanredni pravni lekovi, a to su - a). Zahtev za reviziju krivičnog postupka, b). Zahtev za vanredno ublažavanje kazne, c).; Zahtev za zaštitu zakonitosti.

Sadržaj pravnih lekova – da bi se smatrali redovnim, pravni lekovi moraju sadržati nekolicinu obaveznih elemenata. Oni moraju sadržati podatke stranke koja ih podnosi ili zastupnika, ako pravni lek podnosi bilo branilac okrivljenog ili zastupnik oštećenog. Takođe, mora se evidentirati akt, konkretno odluka protiv koje se podnosi pravni lek - ovo se obično radi stavljanjem oznake akta na koji se podnosi pravni lek, takođe mora sadržati pravnu osnovu za

koju se podnosi pravni lek, takođe deo sa obrazloženjem ili narativ činjenica koje navodno argumentuju da je pravni lek pravno neodrživ, takođe pravni lek mora sadržati deo predloga, koji stranka traži od organa koji razmatra pravni lek, svakako pravni lek mora sadržati i tehničke elemente, što su potpis i datum podnošenja pravnog leka. Nedostatak ovih elemenata pravnog leka bi podrazumevao da podnet pravni lek nije redovan i od stranke se može tražiti da dopuni pravni lek u sudskom roku koji sud zatraži od stranke.

Prigovor kao pravni lek: Prigovor je pravni lek kojim se pobija odluka u krivičnom postupku mora sadržati broj predmeta, ime okrivljenog, opis pravnog statusa predmeta (što podrazumeva da se mora navesti opis statusa na osnovu kojeg je doneto rešenje koje se pobija prigovorom), opis važnih činjenica uključenih u zapisnik (moramo imati u vidu da važne činjenice nisu uvek navedene u zapisniku, tako da moramo imati u vidu da se ovaj deo odnosi na važne činjenice u krivičnoj stvari, u odnosu na pobijenu odluku, a koje stranka smatra činjenicama od značaja, se razlikuju ili važne činjenice nisu samo one koje su obrazložene u odluci koja se pobija, već ovde ulaze i druge činjenične okolnosti koje ukazuju da je prigovor uložen u zakonom propisanom roku), opis pravne osnove (ovde se podrazumeva pravna osnova shodno kojoj je navodno odluka povredila bilo materijalno ili procesno pravno koje su međusobno povezane sa postupkom koji je sproveden i činjeničnim okolnostima), opis tražene odluke (ovo je povezano sa predlogom koji stranka podnosi a koji traži da organ koji razmatra pravni lek donese predloženu odluku, shodno navodima iz prigovora). Prigovor koji je potpun se u potpunosti mora podneti osnovnom sudu, koji mora protivnoj stranci dostaviti dati prigovor⁵⁹⁷.

Žalba protiv rešenja – žalba protiv rešenja mora sadržati broj predmeta, podatke stranke koja izjavljuje žalbu, rešenje koje se pobija, pravnu osnovu kada je reč o navodima o tome koja zakonska odredba je povređena, bilo da se radi o materijalnom ili proceduralnom aspektu, u sprezi sa predmetnim okolnostima i dokazima u vezi sa datim okolnostima. Obrazloženje razloga usled kojih je, prema navodima, odluka pravno neodrživa, a što počiva na objašnjenjima za koje stranka smatra da ocena suda koji je doneo rešenje nije potkrepljena dokazima krivičnog predmeta u smislu okolnosti koje navodno postoje, predlogu koji stranka podnosi sa stanovišta odluke koju treba doneti, u kontekstu žalbe.

O žalbi protiv rešenja u načelu uvek odlučuje drugostepeni sud, odnosno apelacioni sud, osim kada zakonik o krivičnom postupku propisuje da je pretresno veće istog suda nadležno za odlučivanje o rešenju.

Rokovi za žalbu na rešenje: Opšti rok za žalbu na rešenje je 3 dana, što se takođe smatra opštim rokom za žalbu na rešenje, dok su posebni rokovi protiv rešenja različiti, a to su: a), rok za žalbu protiv rešenja o izricanju mere obezbeđenja okrivljenog u postupku je 24 sata, b). Rok za žalbu na rešenje kojim je sud odlučio u vezi sa prigovorima na optužnicu ili dokaze je 5 dana, c) rok za žalbu na rešenje sudije za prethodni postupak i rešenje pretresnog veća, kada je dozvoljeno da se podnesu u roku od 5 dana. Moramo imati na umu da posebni rokovi za podnošenje žalbe uvek uređuju specifičnu situaciju podnošenja žalbe na pobijenu odluku, a u

⁵⁹⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 376. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

svakom slučaju kada nije propisan poseban rok za izjavljivanje žalbe na jedno rešenje, uvek treba uzeti u obzir da li je žalba podneta u dopuštenom roku, shodno opštem roku⁵⁹⁸.

Postupak izjavljivanja žalbe: Žalba ovlašćenog lica uložena protiv rešenja mora se podneti osnovnom sudu u kome je doneto rešenje. Nakon što je sud primi, ova žalba mora biti zavedena i jedan primerak iste mora biti dostavljen protivnoj strani, a po prijemu odgovora protivne stranke, sud dostavlja žalbu i sve spise predmeta na odlučivanje, bilo u okviru pretresnog veća, kada je nadležno za odlučivanje u veću ili drugostepenom / apelacionom sudu na odlučivanje nadležnog suda u vezi sa žalbom⁵⁹⁹.

Žalba na presudu - žalba na presudu u početku uvek izaziva suspenzivan efekat pobijene presude. Žalba je redovan pravni lek kojim stranka koja ima pravo na žalbu ostvaruje to pravo jer se ne slaže sa donetom presudom a njena usklađenost počiva na navodima prema kojima stranka smatra da su prilikom donošenja presude zabeleženi pravni nedostaci, koje je sud propustio.

Rok za žalbu je 15 dana, a rok počinje da teče od dana kada stranka primi presudu, što je predviđeno članom 380 ZKP-a⁶⁰⁰, dok su ovlašćene stranke koje mogu uložiti žalbu na presudu: a). Državni tužilac – koji može izjaviti žalbu na štetu i u korist okrivljenog, b). Okrivljeni, odnosno njegov zakonski zastupnik i njegov branilac - niko od njih nema eksplicitno ograničenje prava na žalbu, c). Oštećeni - postoje izričita ograničenja u smislu okolnosti u kojima mogu izjaviti žalbu, kada je reč o krivičnim sankcijama i to samo za tri kategorije krivičnih dela - 1, krivična dela protiv života i tela, 2, krivična dela protiv seksualnog integriteta i 3, krivična dela protiv bezbednosti u javnom saobraćaju. Sa druge strane, pravo žalbe ima kako fizičko tako i pravno lice čija je imovina oduzeta, pravo ovih lica dolazi do izražaja samo u odnosu na odluku o oduzimanju imovine, što podrazumeva i procesne aspekte za oduzimanje, dok se pravo žalbe ne može ostvariti kada je reč o drugim aspektima presude.

Žalba na presudu mora da sadrži, detalje presude protiv koje je izjavljena žalba, razloge za pobijanje presude - to podrazumeva aspekte pravnog osnova koje stranka navodi kao osnov za žalbu na presudu, predlog u vezi sa pobijenom presudom što podrazumeva bilo predlog za poništavanje presude ili za preinačenje žalbom pobijene presude, kao i potpis stranke koja podnosi žalbu. Žalbi treba priložiti i nove dokaze i nove činjenice koje se mogu smatrati relevantnim za okolnosti krivičnog predmeta. U tom smislu prilaganje novih dokaza i iznošenje novih činjenica u žalbi nosi obavezu da se u žalbi obelodane razlozi zbog kojih takvi dokazi i nove činjenice nisu predloženi ranije - razlog za omogućavanje iznošenja novih činjenica u žalbi odgovara obavezi suda da pravilno i potpuno utvrdi činjenično stanje, ali podnosilac žalbe koji predoči takve nove činjenice mora takođe izneti dokaze za koje smatra da takve činjenice dokazuju, dok prilikom izvođenja novih dokaza ima obavezu da obrazloži te činjenice novim dokazima, u smislu da kada se predoče dodatne činjenice i novi dokazi, žalba mora sadržati u

⁵⁹⁸ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 409. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁵⁹⁹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR .04/L-123, član 411. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁶⁰⁰ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 380. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

obrazloženju aspekte koji se osvrću na nove činjenice i dokaze koji treba da dokažu te činjenice kao i prikaz novih dokaza, koji potkrepljuju konkretnu činjenicu.

Svakako, žalba ima ograničenje u smislu osnova po kojem se može uložiti žalba podnosioca žalbe, a to je povezano sa činjenicom da li je podnosilac žalbe prethodno istakao date navode (bilo na prvom saslušanju, drugom saslušanju ili glavnom pretresu), a ako ova obrazloženja nisu predočena ranije, mogu se predočiti samo ako se argumentuje da iz vanrednih razloga nisu mogla biti predočena ili su nastupile nove činjenice i dokazi, koji nužno opravdavaju podnošenje navoda, koji prethodno nisu bili predočeni.

Sud bi trebalo da uzme u obzir da kada žalbu podnosi okrivljeni ili oštećena strana koju ne zastupa branilac i kada žalba ima takve nedostatke da se presuda ne može identifikovati ili nedostaju podaci u vezi sa krivičnim predmetom ili podaci koji se odnose na stranku ili se navodi iz žalbe ne mogu identifikovati, onda sud ima obavezu da pozove podnosioca žalbe da dopuni žalbu podacima koji nedostaju. U slučaju da žalba nije potpuna, sud odbacuje žalbu ako iz žalbe ne može da izvede podatke u vezi sa presudom u povezanosti sa osnovama izjavljivanja žalbe u vezi sa navodima stranke. U ovom slučaju, zakonske odredbe ne određuju da li je odbacivanje izvršeno na osnovu neurednosti pravnog leka, ili po bilo kom drugom osnovu, međutim smatramo da ga treba odbaciti kao neuredan jer u smislu sistematskog tumačenja odredaba žalbe u slučajevima u kojima nije ispunjen pravni osnov za odbacivanje žalbe prema zahtevu suda, može se zaključiti da se odbacuje upravo zbog toga što je kao takva neuredna.

Osnovi za žalbu na presudu - Osnovi za žalbu na presudu ili drugim rečima razlozi za žalbu na presudu utvrđeni su zakonskim odredbama ZKP-a. Član 383 predviđa četiri osnova ili razloga za presudu a to su: a). bitne povrede odredaba krivičnog postupka, b) povrede krivičnog prava, c) pogrešno ili nepotpuno utvrđivanje činjenične situacije, d). odluke o krivičnim sankcijama, sekvestriranju materijalne dobiti pribavljene izvršenjem krivičnog dela, troškova krivičnog postupka, imovinskopravnog zahteva kao i na osnovu naredbe za objavljivanje presude⁶⁰¹.

Povrede odredaba krivičnog postupka: Povrede odredaba krivičnog postupka podrazumevaju kršenje odredaba po kojima se krivični postupak treba voditi, pa shodno tome zbog kršenja tih odredaba odluka ne može stajati pravno. U tom smislu, povrede odredaba krivičnog postupka, u suštini, mogu se podeliti u dve glavne kategorije, a). Povrede odredaba krivičnog postupka apsolutnog karaktera i b). Povrede odredaba krivičnog postupka relativnog karaktera.

Povrede odredaba krivičnog postupka apsolutnog karaktera - kršenje takvih odredaba znači da pobijena presuda ne može biti pravno održiva činjenicom da se zakonske odredbe koje nabrajaju prirodu povreda apsolutnog karaktera zasnivaju na neoborivoj pravnoj pretpostavci, koja znači da kada je povređena zakonska odredba koja je apsolutne prirode, dovoljno je da je stranka navede u žalbi izjavljenoj na presudu, a ako takva povreda postoji, zakonska je pretpostavka da takva povreda sama po sebi ne dopušta da pobijena presuda bude održiva,

⁶⁰¹ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 383. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

usled činjenice da zbog te povrede odluka ima negativan uticaj na postupak u smislu procesnih garancija stvorenih Zakonikom o krivičnom postupku, čak i zbog važnosti zakonskih odredaba koje propisuju da postupanje u suprotnosti sa datim odredbama ima apsolutan karakter, a zbog procesnih garancija, zakonik je propisao da je za neke od ovih povreda sud drugog stepena dužan da ih oceni prilikom preispitivanja žalbe izjavljene na presudu. Povrede odredaba krivičnog postupka apsolutnog karaktera taksativno su navedene članom 384, stav 1 Zakonika o krivičnom postupku, dok su povrede koje drugostepeni sud mora po službenoj dužnosti da razmotri prilikom preispitivanja žalbe na presudu predviđene su članom 394, stav 1, tačka 1.1 Zakonika o krivičnom postupku.

Povreda odredaba krivičnog postupka relativnog karaktera - povreda takvih odredaba nema karakter pravne pretpostavke da će u slučaju povrede proizaći pravno neodrživa presuda, što znači da u slučaju podnošenja žalbe na osnovu povrede odredaba krivičnog postupka kada se sastoji od povreda relativnog karaktera, stranka mora argumentovati da se data povreda sastoji od donošenja pravno neodržive presude. U smislu kršenja odredaba Zakonika o krivičnom postupku relativnog karaktera, u svakom slučaju navodi o povredi moraju biti potvrđeni, a teret argumentacije takve povrede pada na stranku koja je u žalbi iznela takve navode, posledično povrede odredaba krivičnog postupka, mogu se smatrati povredama odredaba koje su nastupile usled mere i prirode povrede, iz kojih se može zaključiti da su uticali ili su mogli uticati na donetu presudu.

Konkretno, odredbe člana 384, stav 1 propisuju značenje kategorija procesnih povreda koje imaju relativno dejstvo kao takve, dok se s obzirom na to da se povrede relativnog karaktera ne smatraju pravno pretpostavljenim da bi se zaključilo da presuda za te povrede ne može biti održiva, povrede relativne prirode uvek moraju da budu predmet žalbe i sud nije dužan da formalno preispita povrede relativne prirode.

Povreda krivičnog prava: označava povredu odredaba materijalnog karaktera, bilo da se radi o odredbama krivičnog zakona ili odredbama koje su posebnim zakonima inkriminisale činjenje ili nečinjenje, koje čine krivično delo. Povreda krivičnog zakona sastoji se u neprimenjivanju materijalnih odredaba ili pogrešnoj primeni materijalnih odredaba u konkretnom krivičnom predmetu koji razmatra sud. Kršenje krivičnog zakona ne bi trebalo da znači da ono postoji samo kada je konkretno povređena pravna norma koja inkriminiše određeno krivično delo, već da povreda krivičnog zakona u najširem smislu nastupa kada sud pogrešno primenjuje odredbe opšteg dela krivičnog zakona ili ih uopšte ne primenjuje u konkretnom slučaju. Kada je reč o onome što se smatra kršenjem krivičnog zakona, odredbom člana 385 predviđeno je šest okolnosti koje mogu rezultirati kršenjem krivičnog zakona, a to su:

- a) delo za koje se optuženo lice goni nije krivično delo;
- b) postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost;
- c) kada postoje okolnosti koje isključuju krivično gonjenje kao što su zastarelost, amnestija ili pomilovanje ili prethodna pravosnažna osuda;
- d) za krivično delo koje je predmet optužbe primenjen je zakon koji ne važi;

- e) kada je odlukom o kazni, alternativnoj kazni ili sudskoj opomeni, odnosno odlukom o meri obaveznog rehabilitacionog lečenja ili o sekvestriranju materijalne dobiti stečene izvršenjem krivičnog dela, sud prekoračio ovlašćenje koje ima po zakonu,
- f) povređene odredbe koje se odnose na uračunavanje sudskog pritvora i ranije izdržane kazne u visinu kazne. Moramo imati na umu da je povreda krivičnog zakona, u smislu preispitivanja žalbe pred drugostepenim sudom, zapravo revizija po službenoj dužnosti kada je izvršenje na štetu okrivljenog, dok se izbegavanje ove povrede, kada ide u korist okrivljenog, može izvršiti samo na osnovu žalbenih navoda. U suprotnom, ako nema takvih žalbenih navoda i ako se ispostavi da povreda krivičnog zakona za drugostepeni sud u korist okrivljenog, onda sud samo konstatuje i ne može da preinači odluku na štetu okrivljenog u odsustvu žalbe, ali i vrhovni sud prema pravnim lekovima u kojima utvrdi primenu krivičnog zakona na štetu okrivljenog, samo konstatuje i ne stvara negativan efekat sa posledicama po okrivljenog.

Pogrešno ili nepotpuno utvrđivanje činjeničnog stanja: da bismo tačno razumeli ovu žalbenu osnovu, moramo u suštini shvatiti činjenicu da svaki događaj znači svaku okolnost za koju se tvrdi da se dogodila, dok u pravnom smislu razlikujemo relevantne činjenice i posredne činjenice. U tom smislu, kada je reč o pitanju žalbe po ovom pravnom osnovu, moramo imati u vidu da su predmetne činjenice na osnovu kojih se konstituišu elementi krivičnog dela koje se kao takve smatraju relevantnim činjenicama, odnosno direktnim činjenicama, veoma važne, dok posredne činjenice mogu biti važne bilo za utvrđivanje aspekata koji se mogu odnositi na pitanje neposredno relevantnih činjenica u smislu potpunog formiranja elemenata krivičnog dela ili u odnosu na krivični predmet koji može imati uticaja na pravičnu odluku suda.

U tom smislu, pogrešno utvrđivanje činjeničnog stanja podrazumeva situacije u kojima sud nije dokazao nijednu važnu činjenicu, (treba shvatiti da se ne mora za svaku činjenicu smatrati da je nastupilo pogrešno utvrđivanje činjeničnog stanja, već samo za važne činjenice koje su navedene kao relevantne, a koje mogu biti i posredne činjenice), ali se smatra da je nastupilo pogrešno utvrđivanje kada i u smislu sadržaja dokumenta ili zapisnika i pribavljeni i razmotreni dokazi mogu dovesti u pitanje tačnost ili osnovanost dokazivanja određene činjenice (sumnja u tačnosti činjeničnog dokaza uvek se sastoji od dokumenta koji se ne može smatrati potpunim u smislu u tačnosti tog dokumenta, dok se osnovanost može odnositi na sumnju u tačnost ali se može smatrati i jedinom okolnošću u smislu da dokument ili zapisnik o preispitivanju dokaza ne potkrepljuje važnu činjenicu na osnovan način.

Dok pogrešno utvrđivanje kao što je istaknuto, nastupa kada je sud pogrešno utvrdio relevantnu ili indirektnu činjenicu, potpuno je suprotna okolnost kada sud nije utvrdio nijednu važnu činjenicu, u ovom smislu neuspeh da se utvrdi važna činjenica najveći je stepen činjeničnog nedostatka, imajući u vidu da propust suda u ovom slučaju dovodi do neproveravanja date činjenice uopšte a ne do greške u utvrđivanju date činjenice. U tom smislu neuspeh dokazivanja bilo koje važne činjenice nastupa kada ona kao takva postoji ali je sud nije uzeo u obzir ili je zanemario uprkos činjenici da je od značaja za konkretan krivični predmet. Međutim, pogrešno ili nepotpuno utvrđivanje činjeničnog stanja ne dovodi uvek do nedostatka ili propusta suda jer

sud često može biti potpuno nesvestan da su takve činjenice postojale ili su dokazi u vezi s tim činjenicama koje treba utvrditi postojali, te je posledično zakonik predvideo poznati institut „beneficium novorum“ u smislu iznošenja novih dokaza i činjenica u žalbi, koji omogućava stepenom sudu da prilikom odlučivanja o predmetu po žalbi uzme u obzir činjenice ili dokaze o čijem postojanju prvostepeni sud možda uopšte nije bio upoznat.

Osnovi za žalbu na rešenje - Na rešenje se takođe može izjaviti žalba, bez obzira na to da li rešenje donosi sudija za prethodni postupak ili pretresno veće, kada zakonske odredbe predviđaju da se na rešenje može uložiti žalba, kao i na rešenja sudije pojedinca ili pretresnog veća, a o ovim rešenjima odlučuje apelacioni sud. Može se reći da su osnovi za izjavljivanje žalbe na rešenje u pravnom smislu širi od osnova za žalbu na samu presudu. Tačnije, odredbama člana 415 Zakonika o krivičnom postupku utvrđeno je da su pravni osnovi za žalbu:

a). povreda prava stranke u skladu sa Ustavom Republike Kosovo, (ovaj pravni osnov je veoma širok jer ustavne odredbe propisuju niz prava koja utiču na značenje prava stranke u krivičnom postupku, ali ne samo, imajući u vidu da ustav ima niz konvencija koje su direktno primenjive i da se norme tih konvencija odnose na ljudska prava koja uključuju pravo stranaka u krivičnom postupku, i koje se mogu pozvati na povredu takvih prava, međutim kada razmatra bilo koje ustavno pravo stranke, sud se ne upušta u tumačenje te ustavne odredbe, jer nema nadležnost da preduzme takvu radnju, već samo procenjuje da li je takvo pravo povređeno u odnosu na ustavnu normu koja ga priznaje kao takvo),

b). Povreda prava stranke predviđena Zakonikom o krivičnom postupku (ovde treba imati u vidu da je pravni osnov za pobijanje rešenja u procesnom smislu veoma širok, i podrazumeva konkretne osnove koji su predviđeni samo za donošenje presude, ali i povredu bilo kog prava koje je stranci priznato prema zakoniku o krivičnom postupku, što znači da je osnova sa aspekta zakonika o krivičnom postupku mnogo šira),

c). Bitnu povredu stranke koja je predviđena bilo kojim zakonom na snazi (ovaj pravni osnov takođe uključuje zakonodavstvo u celom pravnom sistemu zemlje i koji je u pravnom smislu veoma širok, a takvi zakoni mogu biti materijalni / proceduralni, stoga neki posebni zakoni imaju materijalne i proceduralne propise),

d). Povreda procesnog prava koje ima za cilj da garantuje pravo iz navedenih osnova, (uglavnom ovaj pravni osnov ima veze sa povredom bilo kog prava koje je proceduralno zagwarantovano i koje je kao takvo pravo zagwarantovano u postupku, ali posledično dovodi do ostvarivanja prava koje je priznato Ustavom, prava priznatog Zakonikom o krivičnom postupku i prava priznatog bilo kojim zakonom na snazi u slučajevima koji se mogu smatrati npr. Predlog okrivljenog za pribavljanje dokaza u inostranstvu, kada tužilac odbije takav zahtev okrivljenom, onda je time potencijalno povredio ovaj pravni osnov kao procesno pravo stranke da ostvari svoje zakonsko pravo na pribavljanje dokaza).

Kada je žalba podnesena po bilo kom takvom pravnom osnovu, ali i kada je podnesena po svim pravnim osnovama, stranka koja podnosi žalbu ima obavezu da u žalbi argumentuje da će povreda njenog prava izazvati nepopravljivu štetu.⁶⁰²

Pretrres veća - Pretrres veća se održava samo u drugostepenom sudu i sudu trećeg stepena, kada je žalba dopuštena kao redovan pravni lek, pa se stoga i rasprava veća u vezi sa žalbom na rešenje, u načelu održava bez prisustva stranaka, dok se rasprava veća uvek ne održava u prisustvu stranaka, a ova rasprava ima za cilj da sudsko veće direktno sasluša žalbene navode stranaka od pretrresnog veća. Rasprava veća uz prisustvo stranaka održava se kada se radi o kazni zatvora prema odredbi člana 390 ZKP-a, dok se prema ustavnom standardu utvrđenom presudom Ustavnog suda KI104 / 16 od 04. avgusta 2017. godine, stranke takođe moraju upoznati o održavanju rasprave veća u svakom slučaju u kojem se u žalbi navode okolnosti po pitanju krivice, što znači da je presuda ustavnog suda proširila pravo stranaka da prisustvuju raspravi veća ne samo kada se na njoj izriče kazna zatvora, već i u svakom slučaju gde se žalba upućuje na pitanje krivice, pa shodno tome sud u svakom takvom slučaju mora obavestiti stranke o raspravi veća.

Uprkos činjenici da su stranke obavestene, i tužilac, okrivljeni, branilac okrivljenog, oštećeni ili njegov zastupnik, uprkos činjenici da su stranke obavestene, izostanak svih stranaka ili izostanak bilo koje od njih nije prepreka da sud održi raspravu veća, ali je uslov za održavanje rasprave redovno obavještenje o održavanju iste. Rasprava veća se održava konstatovanjem prisustva stranaka, obelodanjivanjem pitanja koje se razmatra (a predmet preispitivanja je uvek odluka na koju je uložena žalba), konstatovanjem sastava veća i obavještanjem veća pred strankama, konstatujući da li stranke imaju primedbe ili zahteve za izuzeće. Rasprava počinje pozivanjem na krivični predmet od strane sudije izvestioca, koji se poziva na predmetne činjenice i od njega se takođe može zahtevati da u vezi s tim činjenicama pročita bilo koji spis predmeta koji se odnosi na te činjenice kako bi pružio potrebna objašnjenja u vezi sa datim činjenicama.

Po završetku izveštaja o predmetu od strane sudije, stranke mogu predočiti navode, ali se od stranaka takođe može tražiti da razjasne pojedine žalbene navode. Vodi se zapisnik celokupne rasprave, u kome se konstatuju sve ove procesne radnje na raspravi veća. Veće može na svojoj raspravi doneti odluku o otvaranju glavnog pretrresa, a ako takvu odluku ne donese nakon podnošenja navoda i obrazloženja stranaka, veće nalazi da je rasprava završena i zatim se povlači radi odlučivanja, a prilikom donošenja odluke u vezi sa žalbom predmet se šalje prvostepenom sudu koji ostvaruje pismenu komunikaciju sa strankama, dostavljajući odluku suda strankama⁶⁰³.

Pretrres - U svakom slučaju u kome veće oceni da je pobijena presuda dovela do pogrešnog ili nepotpunog utvrđivanja činjeničnog stanja, te da na osnovu dokaza koji postoje u spisima

⁶⁰² Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 415. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

⁶⁰³ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 414. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

predmeta ili na osnovu pribavljanja bilo kakvih dokaza smatra nužnim ili raspolaže dokazima koji su priloženi uz žalbu, sudsko veće može otvoriti pretres.

Na pretresu, sudija izvestilac se poziva na činjenične okolnosti, ne dajući svoje mišljenje o verodostojnosti žalbe. Međutim, na pretresu se može pročitati cela presuda protiv koje je uložena žalba i zapisnik sa glavnog pretresa, a to se radi ili po službenoj dužnosti ili na predlog stranaka, u nameri da se odgovori na svaki aspekt pravne osnove koju su stranke navele u žalbi. Nakon pozivanja na iste, stranke obrazlažu žalbene navode pred većem - ovo podrazumeva argumente navedene u izjavljenoj žalbi, u sprezi sa predmetnim okolnostima i izvedenim dokazima, dok stranke mogu izvesti nove dokaze na otvorenom pretresu, koje treba izvesti, omogućavajući protivnim strankama da iznesu svoj stav o pribavljenim dokazima, što ne sprečava sud da pozove svedoke koje će da sasluša, a u takvim slučajevima važe zakonske odredbe za ispitivanje svedoka ako se ukaže potreba da se na pretresu saslušaju i svedoci. Karakteristično je da tužilac, nakon što oceni rezultate na pretresu, može u potpunosti da odustane od optužnice, ili da je preinači u korist okrivljenog. U takvoj situaciji u kojoj se tužilac povuče iz optužnice, sud mora odbiti takvu optužnicu, preinačujući pobijenu presudu.

Pitanje odustajanja od optužnice rezultira time da tužilac ima mogućnost da povuče optužnicu tek nakon što se otvori pretres, imajući u vidu da odredba člana 52 predviđa da se na sudu najvišeg stepena, tužilac može povući od krivičnog gonjenja samo kada je zakonik o krivičnom postupku to izričito predvideo, a članom 393, stav 5, utvrđeno je da tužilac može povući optužnicu tek nakon ocene koja dovede do održavanja pretresa, dok su u sudskoj praksi poznati i slučajevi u kojima apelacioni sud nije otvorio pretres uopšte, a tužilac je podneskom odustao od optužnice, kao radnju za koju smatramo da nije zasnovana na zakonskim odredbama⁶⁰⁴.

Odluku koju može doneti drugostepeni sud u vezi sa žalbom na rešenje - kao što je ranije istaknuto, o žalbi na rešenje odlučuje drugostepeni sud na sednici veća, gde u principu stranke ne dobijaju obaveštenje o održavanju pretresa veća. Dakle, sud odlučuje samo primenom pisanog načela, ocenjujući i analizirajući odluku koja je predmet žalbe kao i žalbene navode i odgovore na žalbu. Sud u odlučivanju o žalbi, u zavisnosti od predmetnih okolnosti, može doneti:

Rešenje kojim se žalba odbacuje kao neblagovremena - ovde je glavni fokus pitanja da li je stranka prekršila odredbe time što nije podnela žalbu u propisanom zakonskom roku, a da bismo pravilno procenili ovu okolnost moramo uzeti u obzir činjenicu izračunavanja rokova koji je uređen zakonskim odredbama, a na osnovu spisa - povratnica, moramo dokazati da je žalba izjavljena van zakonskog roka, a sud se, kada odbaci žalbu kao neblagovremenu, ni u jednoj drugoj okolnosti ne upušta u njeno razmatranje, sem što mora da obrazloži činjenicu da je stranka koja je izjavila žalbu učinila to mimo zakonom propisanog roka.

Rešenje kojim se žalba odbacuje kao neprihvatljiva - zakonska odredba iz člana 416 koja propisuje da sud rešenjem može odbaciti žalbu kao neprihvatljivu, pa stoga neprihvatljivost

⁶⁰⁴ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, BR. 04/L-123, član 393. Službeni list br. 37/2012, od 28.12.2012.

kao osnov nema pravnu definiciju, šta može proizaći kao neprihvatljiva okolnost zavisi od konkretnog slučaja koji se razmatra u žalbenom postupku, ali bi se neprihvatljivim mogle smatrati okolnosti kada odluka za koju se očekuje da će biti donesena još nije doneta shodno predlogu stranke, pa bi neprihvatljivost nastupila svaki put kada okolnosti učine žalbu neprihvatljivom.

Rešenje kojim se žalba odbija kao neosnovana - u rešenju kojim sud odlučuje po osnovu žalbe, sud ima obavezu da se upusti i oceni osnovanost svake žalbe stranke, te posledično sud mora da obrazloži svaki navod stranke i zašto nalazi da su žalbeni navodi neosnovani, i posledično i odbija žalbu po ovom osnovu. U slučajevima neobrazlaganja svakog navoda stranke, rešenje se može smatrati pravno neodrživim, da se ne smatra proizvoljnim za odlučivanje suda, u slučaju kada nedostaju razlozi u vezi sa svim navodima stranaka u žalbi. Kada je reč o ovoj osnovi odlučivanja, suština predmeta je da sud ocenjuje meritorne navode.

Rešenje kojim se usvaja žalba i preinačuje i poništava pobijeno rešenje – prilikom odlučivanja o žalbi moramo imati na umu da sud prvo konstatuje činjenicu da je žalba osnovana jer stoje navodi koje su stranke iznele u žalbi u vezi sa povredama, i sud ih prvobitno konstatuje i nalazi da se žalba usvaja kao osnovana, i u takvim okolnostima sud ima dve mogućnosti kada utvrdi da je žalba osnovana,

- a). Može da preinači rešenje i donese meritornu odluku o pitanju koje je istaknuto u žalbi, i
- b). Može da poništi rešenje i vrati predmet na ponovno odlučivanje. Kada sud poništi rešenje i vrati predmet na ponovno odlučivanje, on je dužan da uputi prvostepeni sud da prilikom ponovnog odlučivanja, izbegne povrede koje su konstatovane žalbom.

Rešenje o poništavanju rešenja - kao što je gore navedeno kada se odluka poništi, sud na svom raspolaganju ima dva rešenja,

- a). U slučaju poništenja, sud može u potpunosti odbiti zahtev ili predlog stranke, što će učiniti kada nađe da pobijeno rešenje nema valjanu pravnu osnovu i da se zahtev ili predlog stranke koji je rezultirao donošenjem pobijenog rešenja mora odbiti u celosti, a kada poništi rešenje, može istovremeno odbiti žalbu u celosti.
- b). Kada sud poništi rešenje, takođe ima mogućnost da predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje, pa se, nakon što je vraćen na ponovno odlučivanje usled poništavanja pobijenog rešenja smatra da dato rešenje nije proizvelo nikakav pravni efekat, te zahtev odnosno predlog dostavljen za donošenje datog rešenja treba ponovo da se razmotri i o njemu treba da odluči prvostepeni sud, shodno nalazima suda i smernicama drugostepenog suda, kako se konstatovani prekršaji ne bi ponovili. U slučaju vraćanja na ponovno odlučivanje, stranke imaju pravo žalbe na doneto rešenje, a to je potpuno razumno jer poništeno rešenje ne uzrokuje nikakvo pravno dejstvo.

Odlučivanje presudom, nakon pobijanja rešenja - odredbe Zakonika o krivičnom postupku predviđaju okolnost da sud i prilikom razmatranja žalbe na rešenje, s obzirom na to da se o

mnogim predmetima u postupku odlučuje presudom, a ponekad i zbog toga što je krivični predmet konačno rešen rešenjem, u takvim okolnostima zakonik u članu 416, stav 3, predviđa da sud može odlučiti presudom po žalbi protiv rešenja, kada utvrdi da postoje osnovi za takvu odluku. Shodno tome, takvi praktični slučajevi su retki, ali to ima efekta na stranku imajući u vidu da predmet presudom dobija konačnicu u smislu osnovanosti predmeta, takav slučaj može biti npr. kada je optužnica tužioca na glavnom pretresu pogrešno odbačena jer je krivično delo zastarelo, u takvim okolnostima kada postoji žalba po različitim žalbenim osnovima, drugostepeni sud prilikom odlučivanja o žalbi protiv rešenja, kada konstatuje da je odluka donesena pogrešno i da postoje razlozi za donošenje presude, sud donosi presudu, takođe konstatujući činjenicu zastarelosti krivičnog gonjenja, ali s druge strane utvrđujući da su prekršene odredbe krivičnog postupka, imajući u vidu da se optužnica ne može odbaciti nakon što je glavni pretres počeo, čak i kada istekne rok zastarelosti, već se optužnica mora odbiti imajući u vidu da je istekao rok zastarelosti, pa se presuda mora doneti na osnovu člana 363, stav 11, tačka 1.3 ZKP-a.

Odluke koje može doneti drugostepeni sud u pogledu žalbe na presudu - Zakonik o krivičnom postupku poznaje četiri oblika odlučivanja u vezi sa žalbom na presudu, a ove odluke može doneti drugostepeni sud ili sud trećeg stepena kada se žalba može izjaviti kao redovan pravni lek. Zakonik o krivičnom postupku u članu 398, stav 1 predviđa da u slučaju žalbe na presudu, sud može:

- a) odbaciti žalbu kao neblagovremenu ili kao nedozvoljenu;
- b) odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi presudu osnovnog suda,
- c) poništiti presudu i vratiti predmet osnovnom sudu na ponovno suđenje i odlučivanje; ili
- d) preinačiti presudu osnovnog suda.

Odbacivanje žalbe kao neblagovremene ili neprihvatljive - takve odluke su procesne u smislu da se samo u procesnom aspektu ocenjuje da li su ispunjeni formalni procesni uslovi, a u nedostatku ispunjenja takvih zakonskih uslova sud ih može odbaciti kao neblagovremene ili nedopuštene. Odbacivanje žalbe kao neblagovremene, prema zakoniku o krivičnom postupku, vrši se kada je isteklo pravo stranke, prema zakonskom roku za podnošenje žalbe, što znači da je stranka uložila žalbu nakon isteka roka, a zakonski rok za podnošenje žalbe na presudu je 15 dana, koji se računaju od dana dostavljanja presude stranci. Odbacivanje žalbe kao nedopuštene, prema Zakoniku o krivičnom postupku, nastupa kada je žalbu uložilo lice koje nema pravo na žalbu a ko ima pravo na žalbu gore je navedeno, među strankama sa pravom žalbe na presudu, imajući u vidu da sve stranke nemaju jednaka prava na žalbu po pravnim osnovama, a sud takođe odbacuje žalbu kao nedopuštenu čak i kada je žalbu povukla stranka koja je prvobitno podnela ili kada je stranka odustala od svog prava na žalbu.

Sud odbacuje žalbu kao nedopuštenu kada se žalba koja je povučena ponovo podnese - takva odluka o njenom odbacivanju sastoji se u eliminisanju stranaka koje su zloupotrebile svoja prava i stoga je ova pravna osnova predviđena kao takva. Takođe, kada žalba nije dopuštena zakonom, čak i u ovim slučajevima sud mora odbaciti žalbu - to se uglavnom odnosi na

slučajevе osnova prava stranaka na podnošenje žalbe, što se sastoji u činjenici da nemaju sve stranke isti pravni osnov za podnošenje žalbe, pa se ovaj pravni osnov odnosi na specifičnosti pravnih razloga zbog kojih stranke imaju pravo da izjave žalbu. O ovim pravnim osnovama uvek se odlučuje rešenjem o žalbi na presudu.

Odbijanje žalbe kao neosnovane - sud donosi presudu u slučaju odluke suda po žalbi kojom nalazi da je žalba neosnovana. Sud donosi ovu presudu kada konstatuje da su žalbeni navodi stranke neosnovani iz razloga navedenih u žalbi. Posledično, sud prilikom odlučivanja može pronaći i razloge da je u nekim okolnostima žalba osnovana, posebno u slučajevima delimičnog odbacivanja žalbe, ali ove situacije rezultiraju presudom suda koja razmatra žalbu kojom se preinačuje presuda prvostepenog suda. Važno je da presuda kojom se odbija žalba stranke kao neosnovana, mora sadržati pored uvodnog dela i dispozitiva, vrlo važno obrazloženje u odnosu na žalbene navode, ovde sud mora dati razloge u vezi sa svakom navodnom okolnošću i u vezi sa bilo kojim dokazom koji se navodi ili čak navodima u vezi sa procesnim i materijalnim odredbama. U tom smislu, presuda mora posebno da se pozabavi razlozima zbog kojih je jedan argument u žalbi neosnovan prema sudu koji razmatra žalbu.

Usvajanje žalbe i poništenje presude, kao i vraćanje na ponovno suđenje i odlučivanje - kada je reč o donošenju presude u skladu sa ovom pravnom osnovom, kada se utvrdi da je žalba osnovana, pobijena presuda se poništava a predmet se mora vratiti na ponovno suđenje i odlučivanje. U slučaju poništavanja, sud mora da se postara da se poništenje presude može izvršiti samo kada se ne može postupiti prema članu 403, što znači da kada ne može pristupiti otvaranju pretresa i oceni dokaza ili pribavljanju novih dokaza, samo kada postoji takva situacija, da se konstatovane povrede ne mogu otkloniti ni na otvaranju pretresa, po tom osnovu se presuda može poništiti i predmet vratiti na ponovno suđenje. Ovo je razumljivo imajući u vidu da sam sudski proces ima značajan efekat po stranke i treba da dovede do završetka suđenja, a ne da se predmet vraća iz konstatovanih zakonskih povreda koje bi mogle otkloniti te zakonske povrede, uprkos ovoj zakonskoj odredbi, sudska praksa je pokazala da se često ovaj pravni standard iz člana 403 ne poštuje u dovoljnoj meri. Dilema koja ovde postoji jeste da li se može smatrati da bi se otvaranjem glavnog pretresa mogle otkloniti povrede odredaba pravnog postupka apsolutnog karaktera, a smatramo da neke od datih povreda ne bi mogle da se otklone ni sa otvaranjem glavnog pretresa, te je u tim slučajevima poništavanje jedina nužna zakonom zasnovana odluka. Npr. povreda odredaba krivičnog postupka apsolutnog karaktera kada je u odlučivanju učestvovao sudija koga je trebalo isključiti, dakle kada je reč o povredi odredaba krivičnog postupka apsolutnog karaktera čak i drugostepeni sud uprkos mogućnosti otvaranja pretresa, može konstatovati da je takve povrede nemoguće otkloniti. Uprkos svim ovim okolnostima, kada sud poništava presudu, mora tačno da konstatuje nedostatke presude koje je našao i na osnovu kojih je zaključio da presuda ne može biti pravno održiva, u kom slučaju sud odlučuje da poništi presudu i mora tačno da navede koje radnje prvostepeni sud mora da preduzme kako bi otklonio utvrđene povrede, u tom smislu uputstva ne treba da se generalizuju, već treba da budu konkretna jer bi u suprotnom uopštena uputstva mogla dovesti do ponavljanja prekršaja. Sudska praksa često prepoznaje razloge za poništavanje presude iz navedenih razloga, smatramo da se razlozi navedeni samo kada su potpuno proizvoljni mogu

činiti razloge za poništavanje presude; međutim kada razlozi suda koji je doneo pobijenu presudu rezultiraju osnovom za ocenu dokaza, obrazloženje prvostepenog suda možda neće biti prihvatljivo za prvostepeni sud koji razmatra žalbu, ali ne bi trebalo da predstavljaju razlog za poništavanje, jer bi to značilo da bi prvostepeni sud trebalo da podleže obrazloženju drugostepenog suda, tako da kad god razlozi nisu dati proizvoljno, već su proizašli iz ocene činjenica i dokaza, drugostepeni sud, ako smatra da oni nisu održivi, ne treba da ih prihvati i treba da obrazloži zašto nisu prihvatljivi i da ukaže na razloge koje je sud našao u vezi sa činjenicama i dokazima, pri odlučivanju o pobijenoj presudi.

Poništavanje pobijene presude uvek se vrši rešenjem drugostepenog suda ili vrhovnog suda kada se odlučuje o žalbi kao redovnom pravnom leku, ali sud mora rešenjem poništiti presudu čak i kad nađe pravni osnov iz člana 358, dakle kada se optužnica odbaci po ovom pravnom osnovu, imajući u vidu da zakonska odredba iz člana 402, stav 3 daje mogućnost proširenja pravne osnove, da se rešenjem odbaci optužnica kada postoji pravni osnov za odbacivanje optužnice. Svaki put kada sud poništi pobijenu presudu, može je samo delimično poništiti, ali se mora postarati da poništeni deo ne ugrožava celovitost presude.

U slučaju poništenja, sud mora uzeti u obzir činjenicu da li je okrivljeni u pritvoru, a u ovoj situaciji sud ima obavezu da preispita pravne uslove i da li postoji dovoljna osnova za produženje ili ukidanje pritvora, u ovoj situaciji mora odlučiti rešenjem odvojeno od suda koji je odlučio da poništi presudu, usled činjenice da rešenje o produženju pritvora stvara pravno dejstvo i nastavlja da se primenjuje.

Usvajanje žalbe i preinačavanje presude - sud prilikom razmatranja žalbe po ovom pravnom osnovu može usvojiti žalbu delimično ili u celosti, a žalba se može odobriti bilo za krivično delo ili odluku o izricanju kazne, ili za sva pitanja rešena pobijenom presudom, dakle odobrenje može biti dato u celosti i delimično, a kada se žalba usvoji u celini ili delimično, sud može da preinači presudu.

U tom smislu, u praksi se pojavljuju dileme u pogledu toga da li je sud nadležan da preinači pobijenu presudu kada utvrdi da pobijena presuda sadrži pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i da li može preinačiti presudu bez otvaranja pretresa ili da bi preinačio presudu mora nužno da otvori pretres. Član 403, stav 1 daje dva pravna osnova za preinačenje presude, „1.1. na zahtev stranaka ili postupajući po službenoj dužnosti, može održati ročište za uzimanje novih dokaza ili ponovno izvođenje dokaza kako bi na propisan način utvrdio i ocenio materijalne činjenice; ili 1.2. može propisno utvrditi i oceniti materijalne činjenice bez ročišta ukoliko nema

potrebe da se uzmu novi dokazi ili da se ponovi izvođenje novih dokaza”. Praktična dilema nastaje argumentom da drugostepeni sud tipično nije činjenični sud koji omogućava preinačenje presude,

U slučaju da se pažljivo pogleda stav 1.2, daje pravnu osnovu sudu da prilikom odlučivanja o žalbi dokaže i oceni dokaze bez pretresa, u slučaju ocenjivanja dokaza i utvrđivanja bez

održavanja pretresa, na kome sud razmatra žalbu, može se zaključiti da su određene činjenice ili određene činjenične okolnosti pogrešno utvrđene, uprkos tome, sud mora paziti da ne prekorači optužnicu u objektivnom smislu, bilo kada je reč o činjenicama ili kada je reč o pravnoj kvalifikaciji. Stoga smatramo da po ovom pravnom osnovu ništa ne sprečava apelacioni sud da preinači presudu zbog pogrešnog ili nepotpunog utvrđivanja činjeničnog stanja i bez otvaranja pretresa. Smatramo da su zakonske odredbe Zakonika o krivičnom postupku proširile diskreciono pravo suda da odlučuje o preinačenju presude, imajući u vidu da prethodni zakoni nisu dozvoljavali i takva sudska praksa je više manifestacija zakonskih propisa iz prošlosti nego sadašnjih zakonskih propisa. Sud bi uvek trebalo da vodi računa o tome da li je okrivljeni u pritvoru, zatim bi trebalo da donese odluku o takvoj meri i proceni da li postoje razlozi za izricanje ili ukidanje mere pritvora u okolnostima preinačenja presude, koja je nastupila kao posledica žalbe. Ovde moramo sagledati aspekt preinačenja presude u odnosu na uslove za određivanje mere pritvora, bilo da bi se procenilo da li ti uslovi postoje ili da bi se procenilo da li uslovi koji su postojali, sada usled promene presude, više ne postoje i treba ukinuti meru pritvora. O takvoj meri mora se odlučiti posebnim rešenjem.

Načelo reformatio in peius - odredbe Zakonika o krivičnom postupku uključile su načelo Reformatio in Peius u član 395, načelo koje u svojoj osnovi ima zaštitu okrivljenog u krivičnom postupku. Ovo načelo važi u slučajevima podnošenja žalbe u korist okrivljenog, što znači da se takav princip može primeniti u dve situacije, bilo kada okrivljeni ili branilac podnese žalbu, ali i kada tužilac podnese žalbu u korist okrivljenog. Načelo reformatio in peius štiti okrivljenog od dve okolnosti:

a). u odnosu na pravnu kvalifikaciju krivičnog dela protiv okrivljenog, kada postoji žalba u njegovu korist, tada se presuda ne može preinačiti na štetu okrivljenog, i

b). u odnosu na krivičnu sankciju, presuda u korist okrivljenog ne može se preinačiti na štetu okrivljenog kada je žalba izjavljena u korist okrivljenog. Ovo načelo daje okrivljenom priliku da podnese žalbu bez straha da će iskoristiti svoje procesno pravo, budući da je zaštićen ovim načelom, okrivljeni neće imati razloga da se izloži bilo kakvoj opasnosti, i da bude dodatno oštećen u krivičnom postupku, bilo da je reč o pravnoj kvalifikaciji ili o sankciji. Međutim, autori vode brojne diskusije o tome da načelo reformatio in peius izbegava obavezu sprovođenja pravde u suštinskom smislu, iako zakonske odredbe imaju za cilj da omoguće okrivljenom pravo na žalbu lakše i bez pretnje bilo kojom štetnom odlukom u krivičnom postupku, izjavljivanjem žalbe u korist žalbe.

Beneficium koheziones - načelo beneficium kohezije je uključeno u odredbe Zakonika o krivičnom postupku u članu 397, pa se ovo načelo odnosi isključivo na saokrivljene. Ovo načelo stvara mogućnost saokrivljenom da ostvari korist uprkos tome da uopšte nije podneo žalbu ili uprkos tome da nije podneo žalbu u tom pravcu, ali drugi okrivljeni koji je podneo takvu žalbu i sud takvu žalbu usvaja, čak i kada takve okolnosti nisu povezane sa ličnim prilikama okrivljenog čija je žalba usvojena. U takvim situacijama, sud ima službenu dužnost da se pozabavi takvim okolnostima okrivljenog koji nije uložio žalbu ili nije uložio žalbu u tom pravcu koji je sud našao kao osnov za preinačenje pobijene presude, i da preinači presudu

u odnosu na okrivljenog koji nije izjavio žalbu na račun takvih okolnosti, međutim uslov je da žalba nije povezana sa aspektom ličnih prilika, npr.

Prilikom preinačenja odluke u vezi sa krivičnom sankcijom, sud neće moći da primeni princip beneficium kohezionis kada nađe lične okolnosti koje utiču na kaznu okrivljenog koji je izjavio žalbu i da primeni preinačenu presudu na kaznu i za okrivljenog koji nije izjavio žalbu ili nije uložio žalbu u tom pogledu, jer lične okolnosti ne mogu poslužiti da sud na osnovu ovog načela primeni promenu i na ovog okrivljenog, ali u okolnostima pogrešnog ili nepotpunog utvrđivanja činjeničnog stanja ili pravne kvalifikacije, pa čak i okolnosti koje utiču na vrstu i visinu kazne, sud može primeniti ovo načelo izuzev ako okolnost nije lična da se odnosi samo na konkretnog okrivljenog, pa se ovo načelo ne može primeniti ni na koji način, na štetu okrivljenog koji nije izjavio žalbu ili koji nije uložio žalbu u tom pravcu, već tek kada sud donese presudu u korist okrivljenog koji je uložio žalbu, onda takve okolnosti koje su uticale na povoljniju odluku i koje nisu lične, treba zvanično oceniti i odlučiti da se odluka preinači u korist okrivljenog koji nije uložio žalbu.

Dodatni efekat žalbe protiv ostalih okrivljenih - odredbe Zakonika o krivičnom postupku u članu 396 uključuju ovaj procesni institut. Suština ovog instituta, odnosno dodatni efekat žalbe, je da sud, kada postoje zakonski uslovi prema članu 396, na neki način utvrdi dejstvo žalbe i o njoj odluči čak i kada stranka nema žalbene navode koji se pozivaju na datu pravnu osnovu. Prvobitno se ovaj institut primenjuje samo kada postoji žalba u korist okrivljenog i to po dva osnova:

a). Pogrešnog ili nepotpunog utvrđivanja činjeničnog stanja i

b). povrede krivičnog prava. Kada je žalba u korist okrivljenog podnesena po ova dva osnova ili po jednom od ova dva osnova, i kada se žalba ne podnosi po bilo kom osnovu koji se odnosi na krivičnu sankciju ili meru obaveznog lečenja ili trajnog oduzimanja, sud bi zbog ova dva osnova pod a) i b), trebalo službeno da razmotri pravnu stvar u smislu drugih pravnih osnova u vezi s odmeravanjem kazne, merom obaveznog lečenja ili trajnog oduzimanja. Ovaj institut u suštini olakšava položaj okrivljenog u postupku ne obavezujući ga da argumentuje osnove koje nije izneo u žalbi, ali kada sud nađe da je osnov pogrešnog ili nepotpunog utvrđivanja činjeničnog stanja ili povrede Krivičnog zakona održiv, iako nema posebnih žalbi po drugim osnovama, ovo shodno ovom institutu primorava sud da sve druge osnove preispita shodno ovom institutu i da odluči i o pitanju odmeravanja kazne, mere obaveznog lečenja ili trajnog oduzimanja.

Posebni slučajevi žalbe na rešenje drugostepenog suda - Zakonik o krivičnom postupku propisao je neke posebne okolnosti u kojima se krivični predmet može shodno žalbi kao pravnom leku, preneti na Vrhovni sud, uprkos činjenici da u načelu Vrhovni sud odlučuje samo po vanrednom pravnom leku u skladu sa odredbom člana 407 Zakonika o krivičnom postupku koji je propisao dve pravne okolnosti u kojima se može uložiti žalba Vrhovnom sudu Kosova. Okolnosti u kojima je dopušteno izjavljivanje žalbe Vrhovnom sudu su:

a). ako je prilikom proglašavanja presude, oslobađajuća presuda na koju je izjavljena žalba preinačena u osuđujuću presudu, koju je doneo drugostepeni sud, kao i

b). kada je prvostepeni ili drugostepeni sud izrekao kaznu doživotnog zatvora. Dok je presuda prvostepenog suda kojom je okrivljeni oslobođen i kao rezultat žalbe drugostepeni sud je našao da bi presuda trebalo da bude osuđujuća, i u tom slučaju i drugostepeni sud poništi presudu iz oslobađajuće presude u osuđujuću i u tom slučaju drugostepeni sud mora dati pravo žalbe na presudu koja je rezultirala kaznom, moramo imati u vidu da se žalbeni osnov, u slučajevima kada se presuda prvostepenog suda bavila nekim krivičnim delima i kada je doneta osuđujuća presuda i oslobađajuća presuda, uvek odnosi na deo koji ima veze sa oslobađanjem za krivično delo od strane prvostepenog suda, a drugostepeni sud preinačuje presudu i osuđuje okrivljenog. Dakle, suština ovog pitanja je u tome da presudu ne treba shvatiti kao celinu da bi se procenilo da li treba odobriti pravo na žalbu u presudi, već treba sagledati da li su delovi presude preinačeni za neko krivično delo, učinivši da presuda žalbom bude preinačena iz oslobađajuće u osuđujuću.

Još jedna okolnost u kojoj se može ostvariti pravo na žalbu je kada je izrečena kazna doživotnog zatvora. Ova okolnost prava na žalbu isključivo se odnosi na kaznu jer je kazna doživotnog zatvora najteži oblik u krivičnom zakoniku Kosova, stoga, kako bi sudski proces imao najbolju moguću kontrolu i što je moguće više eliminisao pravne nedostatke, predviđeno je da se pravo na žalbu ostvaruje pred Vrhovnim sudom, kao redovan pravni lek, što podrazumeva trostepenost odlučivanja, imajući u vidu da odluka koju donese vrhovni sud može biti pobijena vanrednim pravnim lekom, ako vrhovni sud potvrdi presude prvostepenog i drugostepenog suda.

Iako zakonske odredbe nisu predvidele mogućnost izjavljivanja žalbe vrhovnom sudu, protiv rešenja, u sudskoj praksi vrhovni sud je već izgradio istinsku praksu, koja je jednim delom zasnovana na ustavnoj osnovi prava na žalbu, delimično na procesnoj analogiji (kada je žalba dozvoljena protiv presude), a jednim delom ova praksa nalazi podršku u principu *in dubio pro reo* - tumačenje u korist okrivljenog, takva situacija koja je proizašla iz prakse, ima veze sa okolnošću određivanja mere obezbeđenja prisustva okrivljenog u postupku i to; Kada je prvostepeni sud odbio zahtev tužioca za određivanje mere pritvora, a u tom slučaju sud je odbije u potpunosti ili je izrekao drugu blažu meru, a kao rezultat žalbe tužioca, drugostepeni sud preinačuje presudu i određuje meru pritvora, u kom slučaju bi protiv odluke drugostepenog suda trebalo da postoji pravo žalbe, jer se osumnjičenom ili okrivljenom može odrediti mera pritvora, ako mu nije dozvoljeno pravo na žalbu bila bi mu povređena ustavna prava, pa je takva praksa koju je uspostavio vrhovni sud potpuno pravno održiva i razumna u smislu pravne sigurnosti okrivljenog.

GLAVA III

SPROVOĐENJE POSTUPKA

Sprovođenje postupka je složenije pitanje koje ne uključuje samo sudiju nadležnog za razmatranje predmeta, već se sprovođenje postupka sastoji od uključivanja niza drugih faktora koji imaju istinski i pravičan efekat u smislu pravovremenog preduzimanja procesnih radnji. Sprovođenje postupka u stvarnosti predstavlja celinu jednog pravnog sistema, unutar suda, počevši od sudske administracije, sudije nadležnog za predmet ili sudskog veća, pravnih službenika suda, stručnih saradnika, sudskih kurira ali i vansudskih institucija. Uprkos činjenici da na sprovođenje postupka utiču i spoljni faktori suda, istovremeno je važno da upravljanje postupkom funkcioniše u okviru skupa unutrašnjih činilaca suda, kako procesne radnje ne bi propale, kao rezultat nefunkcionisanja tog unutrašnjeg kruga suda. Razlog što su u sprovođenje postupka uključeni brojni faktori, ima veze sa činjenicom da se u sprovođenju postupka primenjuje isključivo princip pisane komunikacije između suda i stranaka, a to ima veze sa prijemom i slanjem podnesaka, njihovim zahtevom, dostavljanjem strankama bez obzira na to da li su podnesci primljeni ili odluke proistekle iz tih podnesaka, ili slanje poziva i uticaj na vođenje postupka u onim slučajevima u kojima podnošenje nije uredno. Efekat nepravilnog funkcionisanja sprovođenja postupka takođe ima veze sa strankama kada se ispostavi da sudu nisu predočeni tačni podaci u komunikaciji sa strankama putem spisa.

Sve ovo u suštini ozbiljno utiče na sprovođenje procesnih radnji, što zauzvrat može dovesti do propusta ili kršenja određenih odredaba Zakonika o krivičnom postupku i koje kao takvo može dovesti do konstatovanja prekršaja suda, prilikom razmatranja žalbi stranaka i konstatacije da je došlo do povrede odredaba krivičnog postupka pa posledično krivični predmet može rezultirati poništavanjem sudske odluke i vraćanjem krivičnog predmeta na početak. Moramo imati na umu da glavna obaveza vođenja postupka pripada sudiji, međutim istaknuti faktori su od velikog značaja za pravično i zakonito i delotvorno sprovođenje postupka, pa je vođenje postupka od velikog značaja za sve unutrašnje faktore na sudu ali i za spoljne pravosudne faktore.

Podnesci - u proceduralnom smislu, podnesci podrazumevaju da podnesak ima određenu specifičnu formu, dok u opštem smislu podnesak znači svaki zahtev, molbu, predlog, saopštenje i drugo. Odredbe Zakonika o krivičnom postupku u članu 442 predviđaju da se neki podnesci u opštem smislu mogu podneti samo u određenoj pravnoj formi, pa je ovom odredbom propisano da se: optužnica, predlog za krivično gonjenje, rešenja tužioca, pravni lekovi, i druge izjave i saopštenja dostavljaju, *pismeno ili usmeno, u zapisnik*. Na osnovu zakonskih odredaba koje su posebne prirode, kao što je član 241 Zakonika o krivičnom postupku koji tačno predviđa da se optužnica podnosi u pisanoj formi, kada se uzme u obzir član 442, zaključuje se da rezultira nejasnoćama u pogledu načina na koji se optužnica može predstaviti u zapisniku, međutim, ova odredba je supsidijarna odredba u smislu načina podnošenja podneska, odnosno optužnice, budući da odredbe Zakonika o krivičnom postupku u članu 350 daju nadležnost tužiocu da usmeno iznese izmenu optužnice, i u tom smislu odredbe člana 442 uređuju samo

način i oblik podnošenja podnesaka, bilo pismeno ili usmeno u zapisniku, stoga odredbe uvek treba sagledati u smislu međusobnog dopunjavanja, kada postoje posebne odredbe koje uređuju podnošenje konkretnog podneska i uopšteno uređivanje jednog pitanja shodno članu 442. Prilikom podnošenja podneska, važna su dva osnovna kriterijuma podneska:

a). podnesak mora biti razumljiv,

b) podnesak mora sadržati sve što je potrebno za omogućavanje delovanja po tom podnesku. U nedostatku ispunjenja ova dva kriterijuma, sud može pozvati stranku koja je podnela podnesak da dopuni svoj podnesak, bilo u okolnostima nerazumljivosti podneska ili u okolnostima u kojima podnesak ne sadrži dovoljno podataka da se po njemu može postupati. Propust da se postupi po zahtevu suda i kompletira podnesak rezultira odbacivanjem takvog podneska od strane suda, a odbacivanje se vrši rešenjem. Važno je da se ovde odredi sudski rok u kome stranka treba da postupi u podnošenju podneska, a da bi podnesak bio odbaćen, sud mora sačekati istek roka određenog za dopunu podneska. Takođe treba uzeti u obzir važnu činjenicu kada se postupa u odnosu na podneske stranaka, kada je stranka pozvana da dopuni nerazumljiv podnesak ili ne sadrži podatke koji su neophodni da bi se moglo postupiti po zahtevu za dopunu, stranka se upozorava na posledice nečinjenja, što se tačno stavlja na znanje stranci u slučajevima nepostupanja u skladu sa rokom za dopunu podneska, nakon čega se dati podnesak odbacuje kao nedopušten.

U smislu kriterijuma da podnesak ne sadrži dovoljno podataka prema kojima bi trebalo postupiti, smatramo da bi takav podnesak, u zavisnosti od svoje prirode i dejstva koji stvara u krivičnom postupku, trebalo da sadrži one podatke koji delotvorno sudu omogućavaju da takvim podacima efikasno omogući sudu da preduzme da preduzme procesne radnje po podnesku, što znači da podnesak mora sadržati potrebne podatke bez takvih nedostataka koji utiču na podnesak po kojima treba preduzeti procesne radnje.

Dostavljanje podnesaka - procesne odredbe uređuju pismenu komunikaciju između stranaka i suda, pa čak i komunikaciju između stranaka u smislu slanja podnesaka između njih. Dakle, odredbe Zakonika o krivičnom postupku u članu 443 ne dozvoljavaju direktnu komunikaciju i dostavljanje podnesaka između stranaka u krivičnom postupku. Kada podnesci podrazumevaju određene procesne radnje, koje sud treba da primeni u zavisnosti od podneska koji je podnet, kada se podnesak podnosi sudu mora se dostaviti u dovoljnom broju primeraka za sve stranke i sud, u u slučaju da nije dostavljen u dovoljnom broju primeraka, može pozvati stranku da donese dovoljno primeraka, a u slučaju da nije dostavljeno dovoljno primeraka, onda se podnesci mogu kopirati i podnosiocu žalbe se naplaćuju dati troškovi, oni mogu ostati u kategorija troškova krivičnog postupka za stranke.

Uvredljiv sadržaj podnesaka - u krivičnom postupku stranke imaju obavezu da se pobrinu i da se ne izražavaju na neprimeren način koji bi se mogao smatrati uvredom bilo ako je uperen na račun suda ili u odnosu na drugu stranku. Stoga je u slučaju prijema pisanih podnesaka, čak i kada se podnesak usmeno podnese u zapisniku, sud taj koji mora uvek biti oprezan kada je reč o jeziku koji koriste stranke i ne sme dozvoliti da uvredljivi jezik naveden u podnesku prođe

prećutno. Prema članu 444 Zakonika o krivičnom postupku, kada se sud uvredi podneskom ili lice koje učestvuje u postupku, stranka koja je podnela podnesak može biti kažnjena novčanom kaznom do 250 evra, međutim, treba imati u vidu da samo kada branilac ili oštećeni podnese podnesak sa uvredljivim sadržajem, može se kazniti novčanom kaznom jer je odredbom izričito definisana kazna samo za branioca i oštećenog, ali ne i za druge stranke u postupku, , u slučaju da tužiočevi podnesci sadrže uvredljiv jezik, može se podneti predlog za pokretanje disciplinskog postupka, dok kada je reč o okrivljenom, zakonska odredba ne dozvoljava bilo kakvu kaznu.

Kada sud donese rešenje kojim se braniocu izriče novčana kazna, dužan je da o takvoj kazni obavesti Advokatsku komoru, imajući u vidu da Komora takođe može pokrenuti disciplinski postupak zbog etičkih povreda od strane advokata. Rešenje o novčanoj kazni donosi sudija ili veće kome je podnesena žalba, dok kada je u žalbi korišćen uvredljiv jezik, odluku o kazni donosi sud koji odlučuje o žalbi, a kada je u vezi sa jezikom koji se koristi u drugim podnescima, sud donosi drugo rešenje u kome odlučuje o takvom podnesku. Stranka ima pravo žalbe na rešenje kojim se izriče novčana kazna.

U praktičnom smislu, pitanje uvredljivog jezika često je aspekt procene da li takav aspekt zaista znači uvredu ili ne spada u takvu kategoriju, budući da se ovoj odredbi pripisuju moralna pravila, te u tom smislu, aspekt tumačenja, da li je jezik u podnesku uvredljiv ili ne, nema ničeg konkretnog, međutim može se smatrati da svaka uvreda u određenoj meri dovodi do pogrđnih kvaliteta, dok se za neka značenja rečenica kada su klasifikovane kao uvrede, lako mogu smatrati uvredljivim. Međutim ovo pitanje se u svakom konkretnom slučaju mora proceniti, kako bi se utvrdilo da li takav način izražavanja u podnesku predstavlja takav prekršaj ili ne.

Značenje i važnost rokova - Rokovi u krivičnom postupku označavaju vremenski period u kojem stranke mogu ostvariti svoja prava i obaveze u krivičnom predmetu, ali i sud podleže rokovima, iako ne podrazumevaju nikakve posledice u smislu rokova koji uslovljavaju radnje suda. Kada je reč o strankama, propuštanje roka znači gubitak mogućnosti da po zakonu traže pravo. Rokovi su važni jer se u zavisnosti od postavljenih rokova omogućava ostvarivanje prava u krivičnom postupku i upravo iz postavljenih rokova proizilazi procesna efikasnost ali i efikasnost ostvarivanja prava, a u slučajevima propuštanja, posledice dovode do gubitka pravne mogućnosti za ostvarivanje prava.

Rokovi se prema članu 445 Zakonika o krivičnom postupku računaju na četiri načina: - u satima, - u danima, - u mesecima, - u godinama. Osnovno pravilo računanja rokova je da dan događaja ne bi trebalo da se uzme kao osnova za računanje roka, već se uzima naredni dan kada rok počinje da teče, npr. ako imamo odluku protiv koje je dozvoljeno pravo na žalbu u roku u satima, onda se izračunavanje vrši, ne od sata podnošenja, već od narednog sata, takođe ako imamo rok za pravo na žalbu u danima, tada se proračun ne vrši na dan podnošenja, već se protok vremena računa od narednog dana. Takođe ako uzmemo u obzir da imamo radnju stranke u roku, obračun se vrši poslednjeg sata ili dana kada je rok istekao, npr. ako imamo rok za ostvarivanje prava na žalbu u danima, smatra se da je poslednjeg dana rok istekao, ali u

slučajevima kada je poslednji dan vikend ili praznik, računa se da rok nije istekao do prvog radnog dana nakon vikenda. Proračun roka za mesečne rokove, mora se računati prema kalendaru. Sve ovo je važno jer, procenjujući da li je pravo potraživano u roku, stranka može pretrpeti štetu i posledično može izgubiti svoje zakonsko pravo zbog isteka roka, ako se radnje stranke ne preduzmu u propisanom roku.

U teorijskom smislu, rokovi se dele na:

- a) materijalne rokove, vezane za aspekte instituta materijalnog prava, b). procesne rokove, što su rokovi koji određuju preduzimanje procesnih radnji i imaju procesne efekte.
- b) prekluzivne rokove, koji su pravne kategorije i koji ni na koji način ne dopuštaju odlaganje i imaju efekte i posledice kada se ne poštuju, međutim institut vraćanja u pređašnje stanje iz opravdanih razloga omogućava vraćanje roka vraćanjem pređašnjeg stanja iz osnovanih i objektivnih razloga b). Neprekluzivni rokovi koji ne dovode do gubitka prava stranaka i koji se takođe mogu produžiti kao takvi su sudski rokovi.
- c) objektivni rokovi koji u suštini uređuju početak isteka rokova, shodno objektivnim rokovima koji počinju da teku od vremena kada se događaj desio, i b). subjektivni rokovi koji počinju da teku kada stranka postane svesna događaja.

Zahtevi za vraćanje u pređašnje stanje i rešenje o zahtevu - takav procesni institut daje okrivljenom mogućnost da zatraži vraćanje u prethodno stanje, ovaj institut je važan u postupku jer omogućava okrivljenom da kada izgubi pravo kao posledica propuštanja bilo kog roka, zatraži vraćanje u prethodno stanje. Da bi se omogućilo ovo pravo, okrivljeni mora da ispuni određene uslove: Prvobitno, okrivljeni mora da je propustio dati rok i da nije delovao u zakonskom / prekluzivnom roku, a takođe je i gubitak takvog prava na rok morao biti učinjen iz opravdanih razloga, da podnese zahtev za vraćanje u pređašnje stanje, te da gubitak prava zbog isteka roka ima veze sa pravom na žalbu protiv presude, rešenja ili trajnog oduzimanja imovinske koristi.

Kada se podnese zahtev za vraćanje u pređašnje stanje, okrivljeni takođe mora da podnese takav zahtev u roku od 8 dana, a ovaj rok teče od dana kada su takvi opravdani razlozi prestali. Ono što se smatra opravdanim razlogom je aspekt činjenice da sud mora proceniti da li je razlog iznesen u zahtevu za vraćanje u pređašnje stanje istinski razlog zbog koga je okrivljeni propustio rok ili ta okolnost ne predstavlja opravdan razlog za vraćanje u pređašnje stanje. Uz zahtev za vraćanje u pređašnje stanje, okrivljeni može priložiti žalbu ili upozorenje da će uložiti žalbu ako se njegov / njen zahtev ne odobri i vrati u pređašnje stanje.

Ako sud odobri zahtev za vraćanje u pređašnje stanje, rešenjem konstatuje da odobrava zahtev i vraća proces u pređašnje stanje. Zakonska odredba iz člana 447 takođe je predvidela zakonsko ograničenje roka za zahtev za vraćanje u pređašnje stanje i prema ovoj odredbi nije dozvoljeno podnošenje zahteva za vraćanje u pređašnje stanje, po isteku 3 meseca od dana isteka roka u kojem ga je okrivljeni propustio nečinjenjem. Budući da efekat vraćanja u pređašnje stanje ili restitutio in integrum ima efekat vraćanja roka koji je okrivljeni propustio radi ostvarivanja prava na žalbu, u ovom smislu smatramo da je takav zahtev neka vrsta posrednog leka koji ima

dejstvo samo za procesno pravo stranke i u slučaju da se takav zahtev odobri, stranka može iskoristiti procesno pravo da zatraži sudsku zaštitu na nivou sudskih stepena za donošenje presude i rešenja, ali i za trajno oduzimanje imovine radi pobijanja takve odluke žalbom.

Rešenje o zahtevu za vraćanje u pređašnje stanje može doneti sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća, a rešenjem može odobriti takav zahtev ili odbiti zahtev za vraćanje u pređašnje stanje. Postoje dva momenta kada se može delovati protiv ovog rešenja, u zavisnosti od odluke koja se može osporiti pravnim lekom: a) na rešenje kojim je odobren zahtev za vraćanje u pređašnje stanje ne može se uložiti žalba jer pravo na žalbu protiv takvog rešenja nije dozvoljeno, i b). rešenje kojim se odbija zahtev za vraćanje u pređašnje stanje, može se osporiti pravnim putem budući da je protiv tog rešenja dozvoljeno pravo žalbe. Karakteristično je da je ovo rešenje takve prirode, da pravo na žalbu zavisi od načina na koji odlučuje sud. Kada je dozvoljeno pravo na žalbu, apelacioni sud mora odlučiti o žalbi, po dobijanju svih spisa predmeta za odlučivanje o žalbi.

Kada se podnese zahtev za vraćanje u pređašnje stanje, taj zahtev ne odlaže izvršenje rešenja ili presude, ali sud može odlučiti da do donošenja odluke o takvom zahtevu ne pristupi izvršenju rešenja ili presude, što je dodatni efekat koji takav zahtev može proizvesti kod okrivljenog, kako ne bi stvorio pravnu nesigurnost u žalbenom postupku ako se pristupi izvršenju rešenja ili presude.

Troškovi postupka i odluke koje se odnose na troškove postupka - troškovi krivičnog postupka su oni troškovi koji nastaju u krivičnom postupku i u vezi sa krivičnim postupkom, što znači da su u troškove postupka uključeni ne samo direktni troškovi nastali u krivičnom postupku, već i oni indirektni troškovi koji mogu nastati radi sprovođenja krivičnog postupka. Član 450 utvrđuje pravila za utvrđivanje troškova krivičnog postupka. Kao poznata kategorija troškova postupka su:

- a) sudski paušal – ovi troškovi se određuju nalogima sudskog saveta i moraju uzeti u obzir dužinu trajanja postupka kao i složenost postupka i imovno stanje okrivljenog,
- b) troškove za svedoke, veštace, prevodioce i tumače – takođe ovi troškovi variraju u zavisnosti od naloga sudskog saveta imajući u vidu da sudski savet uređuje visinu troškova krivičnog postupka, za svedoke i veštace,
- c) troškove prevoza okrivljenog lica i njegove pratnje ili pritvorenika,
- d) troškove lečenja tokom pritvora ili lečenja van pritvorskog centra prema sudskom nalogu kada to treba učiniti za okrivljenog, kao i troškovi porođaja, kada bi pritvorenica tokom pritvora trebalo da se porodi,
- e) naknada i izdaci za branioca,
- f) neophodni troškovi oštećenog i zastupnika oštećenog.

U sudskoj praksi nije poznat slučaj da su organi koji čine takve troškove koji su zakonski klasifikovani, podneli listu troškova sudu, tako da se takvi troškovi mogu podmiriti na kraju krivičnog postupka. Po pravilu, svako telo koje preduzme takve radnje koje se mogu klasifikovati kao troškovi mora da dostavi spisak koji je napravljen u vezi sa tim predmetom.

Tokom faze istrage, tužilaštvo mora čuvati račune koji su nastali kao trošak krivičnog postupka i dostaviti sudu spisak visine troškova, kako bi sud u sudskom postupku odlučio, u praksi takvu radnju tužilaštvo nikada ne sprovodi, uprkos činjenici da odredba iz člana 450, stav 4, obavezuje na takvu procesnu radnju.

Takođe, vaspitno-popravne ustanove i policija moraju dostaviti listu troškova pratnje okrivljenog na sud, sa nastalim troškovima, tako da sud ima pravnu osnovu da odredi visinu i donese odluku o takvim troškovima postupka. Dakle, svaka ustanova mora dostaviti sudu spisak troškova kada je postupila vezi sa okrivljenima u krivičnom postupku, koji bi trebalo da navede visinu troškova a sud nakon toga mora odlučiti o takvim troškovima. Dosadašnja praksa je uglavnom da odlučuje o sudskim paušalnim troškovima, a o ostalim troškovima veoma retko, samo ako se mora angažovati veštak.

Moramo imati na umu da se okrivljeni ni na koji način ne može teretiti za troškove krivičnog postupka za odbranu kada je odbrana pružena kao obavezna odbrana ili o javnom trošku. imajući u vidu da nije dopušteno da se okrivljenom ti troškovi stave na teret, ali ni troškovi prevođenja, budući da proceduralni standardi obuhvataju obaveznu odbranu zbog opasnosti od kazne za okrivljenog, pa čak i protiv volje okrivljenog, stoga se troškovi obavezne odbrane ne mogu naplatiti, niti troškovi koji se plaćaju o javnom trošku, istovremeno, okrivljenom se ne mogu staviti na teret troškovi u postupku za prevodioce, jer proceduralni standard garantuje da okrivljeni ima pravo na prevod, ako ne razume jezik na kome se vodi krivični postupak.

Zakonska je obaveza da se po okončanju krivičnog postupka, bilo rešenjem ili presudom, odluči o troškovima krivičnog postupka, ali ako na kraju postupka nedostaju podaci, sud može odlučiti posebnim rešenjem o visini troškova, ali je karakteristično da ovo rešenje donosi zapisničar/ pravni službenik i sudija ga samo odobrava. Zahtev za troškove krivičnog postupka mora se podneti u roku od tri meseca, a sud mora odlučiti o takvim troškovima postupka, jer je za odlučivanje o žalbi protiv ovog rešenja nadležno pretresno veće.

Prilikom odlučivanja o troškovima krivičnog postupka odlučuje se na principu krivice koja je prouzrokovana, pa u slučajevima kada je oštećeni zbog svojih postupaka svojom krivicom prouzrokovao troškove onda se troškovi stavljaju na teret oštećenom, kao i braniocu i svakom licu koje je svojom krivicom prouzrokovalo troškove krivičnog postupka, (to znači da bi zbog odsustva branioca trebalo odložiti sudski pretres i ako su na tom pretresu nastali troškovi, svi ti troškovi biće naplaćeni braniocu ako je uredno pozvan i nije se pojavio na sudu, a saslušanje ne može da se nastavi u odsustvu branioca), takvi troškovi zasnovani na principu pričinjene krivice stavljaju se na teret bilo kojoj osobi, bez obzira na to kako je krivični postupak okončan.

Sa druge strane, okrivljenima se stavljaju na teret troškovi krivičnog postupka, samo kada se proglase krivim za krivično delo za koje su okrivljeni, u suprotnom kada ga sud oslobodi optužbe ili kada optužba bude odbijena ili kada se donese rešenje kojim se optužnica odbacuje, troškovi postupka ostaju teret sudskog budžeta, uprkos tome troškovi nastali krivicom bilo koje osobe svakako se stavljaju na teret datom licu, imajući u vidu da su nastali njegovom krivicom.

Kada se troškovi postupka zbog osuđujuće presude u koju je uključeno nekoliko okrivljenih ne mogu podeliti za svakog od okrivljenih, tada se okrivljenima solidarno stavljaju na teret svi troškovi postupka.

Međutim, kada sud utvrdi da bi stavljanje na teret troškova postupka okrivljenom koji je proglašen krivim moglo ugroziti materijalno stanje okrivljenog ili lica koja su dužna da ga materijalno izdržavaju, sud može osloboditi okrivljenog od obaveze plaćanja troškova.

U dve situacije kada se krivična prijava podnese svesno i kada predlagač krivičnog gonjenja povuče predlog, sud ovim licima naplaćuje troškove krivičnog postupka, uprkos činjenici da se optužnica može obustaviti, ili može dovesti do oslobađajuće presude ili rezultirati odbijanjem optužnice.

Moramo imati na umu da troškovi krivičnog postupka variraju u zavisnosti od faze u kojoj su nastali, a o troškovima postupka u prvom stepenu odlučuje sudija pojedinac ili sudsko veće, u apelacionom sudu odlučuje predsednik sudskog veća, a u vrhovnom sudu, odlučuje predsednik veća, tako da se o nastalim troškovima odlučuje u zavisnosti od suda koji ispituje krivični predmet.

Imovinskopravni zahtevi i stranke koje polažu pravo da ih podnesu - sud uvek treba da odluči, prilikom odlučivanja u krivičnom predmetu, što znači da se o takvom zahtevu može odlučiti samo presudom. Da bi odlučio o takvom zahtevu, sud mora uzeti u obzir da ne odugovlači krivični postupak u vezi sa krivičnim predmetom, a kriterijum neodugovlačenja podrazumeva da ne nastupi značajno odugovlačenje. Prema članu 458, postoje tri osnova imovinskopravna zahteva: a) naknada štete oštećenom, b) povraćaj stvari, v) poništaj određenog pravnog posla.

Odluka u pogledu pravnog osnova za naknadu štete oštećenom vezana je za izjavu o šteti koju je oštećeni izneo u krivičnom postupku, samo kada takvu izjavu dostavi oštećeni i kada se konstatuje krivica okrivljenog, sud može da naredi okrivljenom da nadoknadi štetu oštećenom, šteta mora podrazumevati bilo materijalnu ili nematerijalnu štetu ali i izgublenu dobit, kao posledica krivičnog dela koje je pričinjeno oštećenom.

O imovinskopravnom zahtevu odlučuje se prema pravnom osnovu za povraćaj stvari, kada sud u krivičnom postupku konstatuje da stvar koja se nalazi kod okrivljenog pripada oštećenom i naloži vraćanje te stvari oštećenom. U slučaju da je osuđeni dao stvar na čuvanje okrivljenom, što može biti slučaj sa krivičnim delom zloupotrebe poverenja, čak i u tom slučaju sud nalaže povraćaj stvari.

Odluka o imovinskopravnom zahtevu prema pravnom osnovu za poništaj pravne radnje ima veze sa pravom oštećenog da podnese takav zahtev, kada smatra da određena pravna radnja nastala kao posledica krivičnog dela može biti štetna po okrivljenog. U takvim situacijama, sud može narediti određeno poništenje pravne radnje, suprotno činjenici da u zakoniku nema definicije šta je pravna radnja, ona se može shvatiti u širem kontekstu prava bilo iz građanskog prava ili zakona u oblasti upravnog prava ili drugih grana prava.

Lica koja imaju pravo da podnesu imovinskopravni zahtev su ona lica koja su ovlašćena da podnesu takav zahtev u parničnom postupku. Iz toga sledi da imovinskopravni zahtev može podneti naslednik ili prethodnik koji je u suštini sam oštećen krivičnim delom, ali ga može podneti i zastupnik ili staratelj. Pored podnošenja zahteva, lice koje ga je podnelo može odustati od imovinskopravnog zahteva, a stranka ga uopšte ne mora podneti, što znači da je to diskreciono pravo stranke, odnosno podnosioca zahteva.

Za potrebe ostvarivanja imovinskopravnog zahteva, na osnovu člana 467, mogu se naložiti privremene mere radi obezbeđenja imovinskopravnog zahteva, iako ova odredba ne navodi vrste mera, to ostaje u predlozima stranaka i u sudskoj odluci u smislu mera koje bi bile adekvatne za obezbeđenje imovinskopravnog zahteva. Takvu odluku o određivanju privremene mere donosi sudija za prethodni postupak u vreme podizanja optužnice, dok nakon što podigne optužnicu sudija pojedinac ili sudsko veće, i ako se predlog za privremenu meru podnese na glavnom pretresu, ovu odluku donosi celo sudsko veće. Nije dozvoljeno pravo na žalbu protiv rešenja o određivanju privremene mere.

Dostava dokumenata i načini dostavljanja - sud ostvaruje komunikaciju sa strankama u krivičnom postupku, kao i sa drugim organima, samo spisima, što znači da ako spise podnosi jedna stranka, kad god moraju da se dostave drugoj stranci ili ako odluku mora da donese sud i kada se dostave strankama, ova komunikacija se može odvijati u nekoliko oblika, i to: a) poštom, b) preko nadležnog opštinskog organa, c) preko službenika suda ili tužilaštva i d) slanjem direktno javnom telu.

Neki od podnesaka, poput poziva za učešće na glavnom pretresu, kada je stranka na sudu, mogu se dostaviti direktnim pozivom. Sud takođe može narediti policiji da dostavi spise kada nema dovoljno podataka o adresi za slanje, što znači da policija ima više informacija o tome kako pronaći osobu kojoj treba dostaviti poziv. Neki od podnesaka, poput poziva na ispitivanje i učešće na glavnom pretresu, treba lično dostaviti okrivljenom, dok optužnicu, rešenja i presude za koje teče rok za žalbu treba dostaviti lično okrivljenom, kada nema branioca, a ako njegova adresa nije poznata ili se promenila i dostava se ne može obaviti lično okrivljenom, sud mu mora dodeliti branioca, kako bi branilac ostvario pravo za koje mu ističe rok: U situacijama kada okrivljeni ima branioca i ima više od jednog branioca, dovoljno je da se podnesak dostavi jednom od branilaca.

Spis koji se dostavlja lično treba poslati samo osobi kojoj se upućuje, a kada se ne nađe na takvoj adresi, pisano obaveštenje se ostavlja njegovom punoletnom srodniku, kako bi došao kod njega lično da primi pismo koje mu je upućeno. Kada ono ne stigne da mu se dostavi, podnesak se uručuje na adresu punoletnog člana porodice, a kada ne može da se dostavi članovima porodice, dozvoljava se rok koji se navodi u obaveštenju i do koga može primiti podnesak, uz naznaku mesta na kome se podnesak može primiti. Samo na ovaj način se podnesak može smatrati uredno uručenim.

GLAVA IV

POSEBNI POSTUPCI

PRVI DEO

POSTUPAK ZA IZDAVANJA KAZNENOG NALOGA KAO POSEBAN POSTUPAK.

Izdavanje kaznenog naloga - Kazneni nalog u suštini podrazumeva suđenje optuženog, odnosno utvrđivanje krivice i kažnjavanje optuženog bez održavanja glavnog pretresa. Ovaj krivični postupak je u suštini poseban postupak i odstupa od mnogobrojnih principa koji su priznati u krivičnom postupku, ali sa druge strane ovaj je postupak razuman iz dva razloga, a) jer kazneni nalog kao jedinu sankciju može imati novčanu kaznu, što podrazumeva da je kazna u aspektu imovinskog karaktera iako se izriče u krivičnom postupku, i b) izbegavaju se troškovi postupka i efikasnost postupka.

Da bi se sproveo ovaj postupak izdavanja kaznenog naloga prema članu 493. ZKP-a, moraju biti ispunjeni određeni uslovi, a) uz optužnicu tužioca treba da bude priložen i zahtev za izdavanje kaznenog naloga - koji treba da bude zasnovan na uverljivim dokazima koji podržavaju krivičnu prijavu, b) da su za krivična dela predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Pojavile su se nedoumice u sudskoj praksi da li se kazneni nalog može izreći kada su za krivično delo predviđene kumulativne novčane kazne i kazna zatvora do tri godine, ove nedoumice su razjašnjene sudskom praksom Vrhovnog suda, pri čemu je ovaj sud odlučio da u slučajevima kada su predviđene kumulativne kazne ne može izreći kazneni nalog i to je razumljivo jer ako bi se i za kumulativne kazne dopustilo izricanje kaznenog naloga u suštini bi se takvim presudama izbeglo kažnjavanje zatvorom, što bi za posledicu imalo povredu krivičnog zakona, ali u svakom slučaju za krivična dela koja predviđaju alternativnu kaznu novčane kazne ili zatvora do tri godine se može izreći kazneni nalog.

U predlogu tužioca za izricanje kaznenog naloga, tužilac može predložiti novčanu kaznu ili dodatne kazne poput zabrane upravljanja vozilom, nalaganje objavljivanja presude ili oduzimanje predmeta, ali takođe može predložiti i razmatranje sudske opomene ili oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim delom.

Ako sud prihvati zahtev tužioca, sud donosi presudu za kazneni nalog. Presuda treba da sadrži uvodni deo, deo izreke i obrazloženje. U uvodnom delu se navode podaci suda - odeljenja, ime sudije pojedinca i zapisničara, ime okrivljenog i krivično delo za koje je optužen, optužnicu i zahtev tužioca za izricanje kaznenog naloga, ime tužioca i datum prijema kaznenog naloga. U izreci treba konstatovati da je zahtev tužioca usvojen, dok preostali deo presude u izreci sadrži iste podatke kao i osuđujuća presuda. U obrazloženju moraju biti navedeni dokazi koji dovoljno argumentuju da su osnovani i na osnovu njih je razumno izreći kazneni nalog i presuda takođe

mora sadržavati pravni lek o pravu na prigovor koji je u roku od osam dana, kao i činjenicu da ako se ne isključi prigovor, takav kazneni nalog postaje pravosnažan i počinje izvršenje izrečene kazne.

Presuda za izdavanje kaznenog naloga se šalje okrivljenom i tužiocu, ali i braniocu ako je angažovan branilac. Praksa je pokazala da su optuženi često namirili izrečenu novčanu kaznu prema kaznenom nalogu, a zatim su u roku uložili prigovor na kazneni nalog.

Veće za razmatranje mora da razmotri takav prigovor jer se ne smatra da se okrivljeni odrekao prava na prigovor čak i ako je namirio novčanu kaznu prema kaznenom nalogu.

Kada tužilac podnese zahtev za razmatranje kaznenog naloga, sudija pojedinac može odbaciti takav zahtev rešenjem iz dva razloga: a) tužilac ne može da podnese takav zahtev zbog krivičnog dela u optužnicu i b) kada je tužilac predložio razmatranje određene kazne koja nije dozvoljena za kazneni nalog.

Kada sudija odbije zahtev tužioca, tužilac ima pravo da uloži žalbu na rešenje o odbacivanju zahteva, a veće za razmatranje je nadležno da odlučuje po žalbi tužioca, koje mora da odluči u roku od četrdeset osam sati.

U situaciji kada sudija smatra da podaci u predlogu tužioca za razmatranje kaznenog naloga nemaju dovoljnu osnovu, što podrazumeva da ne postoje dovoljno pouzdani dokazi za izricanje kazne ili iz okolnosti činjenica i dokaza koji podržavaju predlog tužioca se može očekivati teža kazna, onda sudija nakon primanja optužnice određuje glavni pretres. Dilema se ovde javlja u činjenici da li treba zakazati glavni pretres ili zakazati početni pretres, dok član 494. stav 2 predviđa određivanje glavnog pretresa, ova radnja bi podrazumevala potvrđivanje određenih procesnih prava optuženog da ospori optužnicu i dokaze, međutim sud ima obavezu da obezbedi prihvatljivost dokaza tokom cele faze postupka i sledstveno ova briga suda po službenoj dužnosti umanjuje povredu prava optuženog.

DRUGI DEO

POSTUPAK PROTIV LICA SA MENTALNIM POREMEĆAJIMA

- *Krivična odgovornost fizičkog lica;*

Lice se smatra krivično odgovornim ako je u vreme izvršenja krivičnog dela bilo uračunljivo i krivo. Prema ovoj definiciji, sledi da je se kako bi se lice smatralo odgovornom za krivično delo potrebno je da se ispune dva osnovna uslova, da je lice *uračunljivo* i da krivično delo izvrši *u obliku umišljaja ili ih nehata*.

Krivični zakonik Kosova daje definiciju pojma krivične odgovornosti, koji prema članu 17. predviđa da *“Izvršilac krivičnog dela je krivično odgovoran ako je uračunljiv i krivično delo je izvršio iz umišljaja ili iz nehata”*.⁶⁰⁵

Lice se smatra uračunljivim ako u vreme izvršenja krivičnog dela nije bolovalo od neke duševne bolesti, poremećaja ili zastoja u mentalnom razvoju, pa je kao rezultat toga moglo da razume ponašanje, postupke i eventualne posledice svog ponašanja.

Ako se pozovemo na pitanje krivične odgovornosti, vidimo da imamo tri nivoa klasifikacije stepena krivične odgovornosti, i to:

- Potpuna odgovornost
- Suštinski smanjena odgovornost i
- Neodgovornost.

- *Potpuna krivična odgovornost*

Nivo potpune krivične odgovornosti se smatra najvišim stepenom odgovornosti fizičkog lica. Krivična odgovornost - sastoji se od ova dva elementa: odgovornosti i krivice. Osoba se smatra odgovornom ako poseduje one psihičke osobine koje joj omogućavaju da shvati značaj dela i kontroliše svoje ponašanje. A krivim se smatra lice kada je prema izvršenom delu imalo takav stav ili odnos koji omogućava da joj se to delo stavi na breme, odnosno kada to delo smatra svojim, odnosno, izvršilac mora biti uračunljiv i kriv. Ovo dvoje je međusobno usko povezano. Ako lice nije uračunljivo, nije u stanju da razume značaj dela i kontroliše svoje ponašanje, onda se ne može smatrati krivim. S druge strane, lice može biti uračunljivo, ali ne bude krivo za izvršeno delo.

Krivična odgovornost, u zavisnosti od intenziteta, može stepenovati. Ovo je od velikog značaja jer u kr. pravu od stepena krivične odgovornosti ne zavisi samo vrsta i visina kazne, već u nekim slučajevima zavisi da li se izvršilac može kazniti ili da li postoji krivično delo. Lice se

⁶⁰⁵ Član 17. Krivičnog zakonika Republike Kosovo

smatra uračunljivim kada je mentalno sposobno da razume, svesno je važnosti i posledica radnje koju izvrši i kad je u stanju da kontroliše svoje ponašanje.

Dakle, uračunljivost se sastoji od dva elementa: intelektualnog elementa ili intelektualne (mentalne) sposobnosti i volitivnog elementa ili želje-volje. Uračunljivost je osnova, temelj krivice, jer se lice ne može smatrati krivim ako nije uračunljivo. Kao i mnogi krivični zakoni drugih država, ni naš krivični zakon ne definiše pojam uračunljivosti već definiše neuračunljivost, odnosno govori o tome kada se izvršilac krivičnog dela smatra neuračunljivim.

Stoga se u krivičnom postupku izvode dokazi da li je neko lice bilo uračunljivo ili nije samo u slučajevima kada postoji osnovana sumnja da je izvršilac bio neuračunljiv.

- *Neuračunljivost*

Izvršilac koji nema sposobnost da shvati značaj krivičnog dela i sposobnost da kontroliše svoje ponašanje se neuračunljivim, odnosno duševno nesposobnim.

Krivični zakonik predviđa tri vrste ili grupe mentalnih bolesti ili poremećaja koji mogu učiniti lice neuračunljivim.⁶⁰⁶

Neuračunljivost, uzroci;

- trajna duševna bolest
- privremena duševna bolest
- privremeni duševni poremećaj
- zaostalost u duševnom razvoju (duševna zaostalost)

a) Stalne hronične psihičke bolesti su one koje traju dugo vremena i u principu su neizlečive. Takve bolesti se klasifikuju sa ozbiljnim intenzitetom u smislu načina pojavljivanja, trajanja i ispoljavanja simptoma u stvarnom životu. Sledeće bolesti su poznate kao takve: epilepsija, progresivna paraliza, šizofrenija, paranoja, encefalna psihoza itd.

b) Privremene duševne bolesti su one koje čine osobu potpuno neuračunljivom. Kao takve, imaju privremeni karakter, izlečive su i njihovi simptomi i pojava je s vremena na vreme.

c) Privremeni poremećaj je vrsta trenutnog poremećaja koji je uzrokovan različitim faktorima, bilo unutrašnjim i spoljnim, kao što su: bipolarni i slični poremećaji, depresivni poremećaji, anksiozni poremećaji, opsesivno-kompulzivni poremećaji i slično, traumatski poremećaji i stresni poremećaji.

d) Zastoj u duševnom razvoju, retardacija ili demencija je zastoj u duševnom razvoju uzrokovan atrofijom centralnog nervnog sistema i u tim slučajevima lice nije svesno svog ponašanja i postupaka. Kod duševnog zastoja, fizički razvoj se ne podudara sa duševnim razvojem, pri čemu se duševno stanje lica ne poklapa sa godinama i fizičkim razvojem kao posledica psihičkog zastoja.

⁶⁰⁶ Član 18. stav 1 Krivičnog zakonika Republike Kosovo.

- ***Umanjena uračunljivost u suštinskom stepenu;***

Smatra se da je izvršilac krivičnog dela smanjeno uračunljiv ako je u vreme izvršenja krivičnog dela njegova sposobnost da shvati prirodu i značaj ili posledice svojih činjenja ili nečinjenja bila bitno umanjena zbog nekog od razloga nabrojanih iznad. *Takav izvršilac smatra se krivično odgovornim, ali će sud imati u vidu ove okolnosti prilikom odlučivanja o trajanju i vrsti kazne ili mere obaveznog lečenja.*

Bitno smanjena uračunljivost je takvo stanje osobe u vreme izvršenja krivičnog dela ako zbog hronične ili privremene duševne bolesti, mentalnog poremećaja ili zastoja u mentalnom razvoju, sposobnost izvršioca da razume značaj dela ili sposobnost da kontroliše sopstveno ponašanje značajno ili bitno umanjena.

Prema KZK-u, duševni poremećaj znači: *“bilo koju onesposobljenost ili poremećenost uma ili mozga, bilo trajno ili privremeno, koje dovodi do umanjena ili poremećaja duševnog funkcionisanja”*.⁶⁰⁷

Ovaj stepen krivične odgovornosti može biti uzrokovan privremenim i trajnim hroničnim duševnim oboljenjima, duševnim poremećajima i mentalnog zastoja.

Takođe može uključivati različite organske poremećaje poput trudnoće, porođaja, raznih trovanja, zaraznih bolesti itd.

Prema zakonu, lica koja u ovoj situaciji počine krivično delo se mogu kazniti lakše. Dakle, bitno smanjena uračunljivost je fakultativna okolnost za ublažavanje kazne.

- ***Mere koje se mogu izreći optuženima sa duševnim poremećajima***

Krivični zakonik Kosova je predvideo tri vrste mera obaveznog lečenja koje se mogu izreći izvršiocu koji nije krivično odgovoran, koji ima bitno smanjenu uračunljivost ili je zavisnik od droge ili alkohola (član 84):⁶⁰⁸

- obavezno psihijatrijsko lečenje i zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi;
- obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi; i
- obavezan program rehabilitacije za lica koja su zavisnici od droge ili alkohola

- ***Psihijatrijski pregled izvršilaca sa duševnim poremećajima***

Psihijatrijski pregled okrivljenog se može narediti u bilo koje vreme tokom krivičnog postupka. Psihijatrijski pregled se može naručiti po službenoj dužnosti ili na predlog stranaka; okrivljenog, njegovog branioca ili državnog tužioca.

U bilo kojoj fazi krivičnog postupka ili do kraja glavnog pretresa, stranke mogu predložiti psihijatrijski pregled okrivljenog. Sud može narediti takav pregled ako postoji sumnja da je

⁶⁰⁷ Član 506. stav 1 Zakonika o krivičnom postupku, 2013.

⁶⁰⁸ Član 84. Krivičnog zakonika Republike Kosovo

okrivljeno lice bilo u stanju *neuračunljivosti ili smanjene uračunljivosti u vreme izvršenja krivičnog dela ili da je on ili ona duševno bolestan/a*.

Zakonik o krivičnom postupku predviđa mogućnost da se psihijatrijski pregled može narediti u bilo kojoj fazi krivičnog postupka.⁶⁰⁹ Međutim, bilo bi dobro da se pregled naredi u početnim fazama ili tokom prekrivičnog postupka u slučajevima kada postoje sumnje na osnovu dokaza koji ukazuju da je okrivljeni u vreme izvršenja krivičnog dela postupio u stanju neuračunljivosti ili smanjene uračunljivosti kao rezultat bilo koje trajne ili privremene duševne bolesti, duševnog poremećaja ili mentalne zaostalosti. Psihijatrijski pregled može naložiti sudija za prethodni postupak, dok tokom glavnog pretresa predsedavajući sudija ili sudija pojedinac.

U svakom slučaju, pre izdavanja naloga za psihijatrijski pregled ili veštačenje ili određivanja psihijatrijskog veštaka, dužnost je sudije da razmotri i proceni potrebu za takvim veštačenjem. Ova procena se može napraviti na osnovu dokaza kojima raspolaže u vezi sa slučajem.

Svrha psihijatrijskog pregleda od strane veštaka u krivičnom postupku

Psihijatrijski pregled se sprovodi radi pregleda okrivljenog kako bi se utvrdilo da li:

- a) je u vreme izvršenja krivičnog dela okrivljeni bio u stanju neuračunljivosti ili smanjene uračunljivosti;
- b) kao i da li je okrivljeni nesposoban da se suoči sa suđenjem koje će se protiv njega voditi u vezi sa posledicama koje je prouzrokovalo krivično delo.

Potreba za psihijatrijskim pregledom ili imenovanjem veštaka se javlja u svim slučajevima kada okrivljeni:

- manifestuje ili pokazuje otvorene duševne probleme, tokom saslušanja, početnog ili glavnog pretresa.
- dokazana je istorija privremene ili trajne duševne bolesti koja se može dokazati odgovarajućom medicinskom dokumentacijom.
- trenutno se nalazi na određenom psihijatrijskom medicinskom tretmanu u zdravstvenoj ili kliničkoj ustanovi zbog problema sa duševnim zdravljem.
- je pokazao znake duševne bolesti, dok je primao određenu uslugu u drugoj ustanovi.
- sumnja se da je krivično delo izvršio u stanju neuračunljivosti ili smanjene uračunljivosti, a u toku krivičnog postupka postoji predlog stranaka za psihijatrijski pregled.
- Zakonik o krivičnom postupku predviđa dve mogućnosti za nalažanje psihijatrijskog pregleda tokom krivičnog postupka⁶¹⁰. U svim slučajevima kada je potreban ambulantni pregled (uz svakodnevno prijavljivanje) sud može da naimenuje veštaka shodno članu 146. ovog zakonika koji sprovodi psihijatrijski pregled okrivljenog. Prilikom imenovanja veštaka, on je dužan da se pridržava zakonskih odredbi Zakonika

⁶⁰⁹ Član 507. Zakonika o krivičnom postupku

⁶¹⁰ Član 508. Zakonika o krivičnom postupku Kosova

o krivičnom postupku i svaki pregled ili analiza podleže pravilima veštačenja i izjavi veštaka u postupku.

U principu, veštačenja se poverava veštacima koji rade u javnim institucijama. Ovo sledi kao zakonski uslov, odnosno prema članu 137. stav 4 i 5 Zakonika o krivičnom postupku, koji propisuje da *“Ako je moguće i bez stvaranja sukoba interesa, veštak se poziva iz stručne ustanove ili državnog organa da na poziv pruži veštačenje”*.

- *Posmatranje u zdravstvenoj ustanovi:*

Ako veštak utvrdi da je za psihijatrijski pregled okrivljenog potrebno posmatranje u zdravstvenoj ustanovi, ili ako okrivljeni odbije psihijatrijski pregled, veštak podnosi sudu obrazložen zahtev za donošenje odluke o zadržavanju u zdravstvenoj ustanovi.

Nakon saslušanja državnog tužioca i branioca, sud može doneti rešenje o zadržavanju okrivljenog u zdravstvenoj ustanovi do dve (2) nedelje. Žalba protiv ovog rešenja ne sprečava njegovo izvršenje.

U nalogu koji izdaje sud se navodi vreme kada treba obaviti psihijatrijski pregled, koji treba obaviti u roku od dve (2) nedelje od izdavanja naloga. Ako okrivljeni nije angažovao branioca, sud izdaje nalog o imenovanju branioca o državnom trošku. Branilac može učestvovati u psihijatrijskom pregledu kako bi se utvrdila sposobnost okrivljenog da se suoči sa suđenjem, osim ako veštak utvrdi da bi njegovo ili njeno prisustvo ometalo pravičnu procenu okrivljenog.

Nalog o pregledu mora da sadrži:

- podatke o zdravstvenoj ustanovi kojoj je povereno psihijatrijsko posmatranje
- vrstu naloženog psihijatrijskog pregleda; ambulantni ili dubinski pregled na osnovu smeštaja u zdravstvenu ustanovu.
- lične podatke okrivljenog i krivično delo za koje se sumnjiči prema spisima predmeta

Pitanja koja se postavljaju veštaku/cima, kao što su:

- u pogledu psihičkog stanja okrivljenog u vreme izvršenja krivičnog dela.
- stepen krivične odgovornosti, koliko je uračunljiv, neuračunljiv ili u stanju smanjene uračunljivosti.
- da li okrivljeni pati od bilo koje duševne bolesti, privremenog ili trajnog duševnog poremećaja ili mentalne zaostalosti.
- ako se utvrdi bolest, o prirodi, vrsti i trajanju duševne bolesti, poremećajima ili zastoju u mentalnom razvoju, vrsti i uticaju koji je to duševno stanje imalo na okrivljenog, stepen razumevanja njegovih postupaka i posledica.
- da li je okrivljeni sposoban da bude podvrgnut suđenju [da učestvuje u suđenju].
- da takvo psihičko stanje kod okrivljenog predstavlja bilo kakvu opasnost po njega samog ili po druge.

- trajanje pregleda prema nalogu.
- zakonsko upozorenje za veštaka/e.
- zatražiti preporuku veštaka za eventualnu meru lečenja okrivljenog.

Ako je posmatranje u zdravstvenoj ustanovi određeno za lice koje se nalazi u pritvoru, vreme provedeno u zdravstvenoj ustanovi se računa u vreme pritvora.

U slučaju psihijatrijskog pregleda koji je sud naložio u odnosu na vreme izvršenja krivičnog dela, okrivljeni je bio u stanju duševne neuračunljivosti ili smanjene uračunljiv, veštak u svom nalazu konstatuje sledeće elemente:

Veštak u svom nalazu konstatuje sledeće elemente duševnog poremećaja:

- prirodu,
- vrstu,
- obim i trajanje duševne bolesti okrivljenog;
- vrstu uticaja koje je ovo duševno stanje imalo i ima;

U slučaju psihijatrijskog pregleda koji je sud naložio kako bi se utvrdilo da li je okrivljeni nesposoban da se suoči sa suđenjem koje će se protiv njega voditi u vezi sa posledicama koje je prouzrokovalo krivično delo, veštak u svom nalazu treba da konstatuje sledeće elemente:

- *prirodu, vrstu, obim i trajanje duševne bolesti okrivljenog i vrstu uticaja koje ovo stanje neuračunljivosti ima na razumevanje i postupke okrivljenog, posebno na njegovu sposobnost da se brani, na njegovu sposobnost da se konsultuje sa drugim licima, uključujući branioca i sposobnost razumevanja optužnice.*

- ***Nadležna ustanova za psihijatrijski pregled***

Institut za sudsku psihijatriju u Prištini (ISPP), je institut koji radi u okviru službi za duševno zdravlje. Ova ustanova je na osnovu zakona pozvana i nadležna za psihijatrijski pregled ili posmatranje.

Institut za sudsku psihijatriju, ISPP, je podeljen na tri odeljenja: A, B i C. Smeštaj okrivljenih u ovu ustanovu vrši se samo po nalogu sudova.

“Odeljenje 'A' se drugačije naziva i prijemno odeljenje. Lica na ovom odeljenju se prijavljuju prema nalogima sudova. U okviru ovog odeljenja obavljaju se i svakodnevni ili ambulantni psihijatrijski pregledi.

Odeljenje 'B' vrši procenu, odnosno obavezno lečenje u zatvorenom prostoru. Dok se odeljenje 'C' bavi lečenjem, procenom, psihijatrijsko-forenzičkom ekspertizom. Ova veštačenja se sprovode prema sudskim nalogima, boravak lica koja se pregledaju može biti do četiri nedelje.

Ustanova radi sa multidisciplinarnim timom - psihijatrom, psihologom, socijalnim radnikom i medicinskim sestrama koje učestvuju u pregledu i lečenju okrivljenih.

Sva veštačenja moraju biti izdata u pisanoj formi, a veštak/ci će odgovarati na sva pitanja koja postavi sud. Izveštaj o veštačenju potpisuje grupa relevantnih veštaka koja je radila na veštačenju. Predsedavajući ekipe može predstavljati takvo veštačenje pred sudom. U principu, kada se veštačenje poveri zdravstvenoj ustanovi, na istom radi grupa veštaka i drugih zdravstvenih radnika. U takvim slučajevima, po pravilu, nije dozvoljeno ili preporučeno drugo veštačenje iste prirode, čak i ako stranke to zahtevaju. Izuzetno, drugo ili super-veštačenje se može obezbediti samo ako se jasno vidi da prvo veštačenje nije obavljeno prema zahtevanom standardu pa posledično postoje nedostaci i slabosti.

Primer iz sudske prakse naloga za psihijatrijski pregled:

P. br. 00/2016

OSNOVNI SUD U MITROVICI – Odeljenja za teška krivična dela, predsednik Sudskog veća A.M, sa zapisničarom L.M, u krivičnom predmetu protiv okrivljenog S.I, optužen pod sumnjom za krivično delo: Teško ubistvo iz člana 179. stav 1. tačka 1.3 i 1.5 ZKPK-a, kao i pod sumnjom za krivično delo: Neovlašćeno držanje, kontrola ili posedovanje oružja, iz člana 374. stav 1. ZKPK-a, odlučujući po predlogu branioca okrivljenog S.I, advokat K.O, od 08.07.2016. godine, u skladu a članom 508. stav 1. ZKP-a, od 08.07.2016. godine, izdaje ovaj:

NALOG ZA PSIHIJATRIJSKI PREGLED

NALAŽE SE – Psihijatrijski pregled za okrivljenog S.I, rođen 20.10.1949. godine, od oca L. I majke H. H pola, iz sela K, opština S, optužen za krivično delo Teško ubistvo iz člana 179. stav 1. tačka 1.3 i 1.5 ZKPK-a, kao i pod sumnjom za krivično delo: Neovlašćeno držanje, kontrola ili posedovanje oružja, iz člana 374. stav 1. ZKPK-a,

Nalaže se – Institutu za sudsku psihijatriju u Prištini da vrši psihijatrijski pregled okrivljenog S.I. Institut (ISPK) da imenuje lekarsku komisiju koja treba da vrši direktan pregled okrivljenog i na osnovu medicinske dokumentacije i na osnovu toga da daje mišljenje i utvrđivanje psihičkog stanja okrivljenog.

Nakon psihijatrijskog pregleda okrivljenog, komisija stručnjaka iz ove oblasti u ISPK-u treba da utvrdi: psihičko stanje okrivljenog S.I. za vreme izvršenja krivičnog dela, i s tim u vezi se utvrđuje: U kakvom psihičkom stanju je delovao okrivljeni S.I. kritičnog dana (da li je imao punu poslovnu sposobnost – potpuna sposobnost, smanjenje sposobnosti ili je patio od neke mentalne bolesti, mentalnog ili trajnog poremećaja, ili ometanje u mentalnom razvoju).

Ako okrivljeni S.I. pati od mentalne bolesti, mentalnog poremećaja ili nekog ometanja u mentalnom razvoju, stručnjaci će utvrditi: prirodu, vrstu i trajanje mentalne bolesti, poremećaja ili mentalnih smetnji, vrstu i uticaj koju je to mentalno stanje imalo kod okrivljenog, stepen razumevanja njegovih postupaka i posledica, i takođe utvrditi da je okrivljeni sposoban da podleže suđenju, i da li predstavlja opasnost po sebe ili nekog drugog.

Institut za sudsku psihijatriju Kosova treba da preuzima bezbednosne mere u cilju obezbeđivanja prisustva okrivljenog, i nikako ne treba dozvoliti da on napusti ISPK tokom ispitivanja, jer se isti nalazi u pritvoru i nakon ispitivanja on mora biti vraćen u pritvoru.

Okrivljeni S.I. nalazi se u pritvoru u pritvorskom centru u Lipljanu, prema Rešenju Osnovnog suda u Mitrovici PPR. br. 344/2015, od 13.05.2015. godine.

NALAZE SE – Pritvorskom centru u Lipljanu i Jedinici za transport pritvorenika u Lipljanu da okrivljenog/pritvorenika S.I. da šalju u Institut za sudsku psihijatriju Kosova u Prištini, da podleže psihijatrijskom pregledu. Okrivljeni treba biti zadržan u instituciji za pregled, i vreme koje provodi u ovoj instituciji računa mu se u vreme pritvora. Nakon ispitivanja, pritvorenik S.I treba da bude vraćen u Pritvorski centar u Lipljanu da podleže meri pritvora. Konsultovati Institut (ISPK) za vreme da treba okrivljenog poslati u ovu instituciju.

Institut za sudsku psihijatriju Kosova je u obavezi da u roku od dve (2) nedelje od prijema okrivljenog u ISPK, da završi ispitivanje, u suprotnom je u obavezi da traži od suda još jedan dodatan rok od dve nedelje da završi ispitivanje.

Stručnjaci upozoravaju da ako se ispitivanje ne završi u predviđanom roku može doći do pravnih posledica.

Izveštaj nakon ispitivanja treba sastaviti u pismenom obliku i dostaviti ovom sudu.

Slučaj treba hitno razmotriti iz činjenice da se okrivljeni nalazi pod merom pritvora.

O b r a z l o ž e n j e

Osnovno tužilaštvo u Mitrovici je podiglo optužnicu PP.I. br. 344/2015, protiv okrivljenog S.I. za krivično delo: Teško ubistvo iz člana 179. stav 1. tačka 1.3 i 1.5 ZKPK-a, kao i pod sumnjom za krivično delo: Neovlašćeno držanje, kontrola ili posedovanje oružja, iz člana 374. stav 1. ZKPK-a,.

Sud je 8. jula 2016. godine održao glavni pretres u ovom krivičnom pitanju. Sud je usvojio predlog branioca okrivljenog S.I. advokata K.O. za psihijatrijsko ispitivanje okrivljenog S.I. Druge stranke u postupku nisu imale prigovore u vezi sa ovim predlogom.

Na prvom ročištu, na zahtev stranaka u ovom krivičnom postupku, i u skladu sa članom 329. stav 4. i člana 508. ZKP-a, sud je našao za potrebno i neophodno da obezbedi psihijatrijsko ispitivanje okrivljenog S.I., kako bi obezbedio podatke o eventualnim mentalnim bolestima i poremećajima okrivljenog za vreme izvršenja krivičnog dela, i da na kraju ovog procesa, sud, na osnovu dokaza, donosi pravičnu odluku zasnovanu na zakonu.

Iz gore navedenog, odlučeno je kao u dispozitivu ovog naloga, i u skladu sa članom 329. stav 4. i članom 508. ZKP-a.

OSNOVNI SUD U MITROVICI

Odeljenje za teška krivična dela

P.br.00/2016, od 08.07.2021. godine

Predsednik Sudskog veća - sudija:

PRAVNA POUKA: Protiv ovog naloga nije dozvoljena posebna žalba.

- ***Pritvor za počinioce sa duševnim poremećajima***

Pritvor je jedna od najefikasnijih i najoštrijih mera u krivičnom postupku kako bi se osiguralo prisustvo okrivljenog u krivičnom postupku.

Pitanje pritvora regulisano je Zakonikom o krivičnom postupku Kosova [ZKP], koji postavlja opšte i posebne uslove i kriterijume za pritvor. Što se tiče mere pritvora kao jedne od najstrožih mera koja ograničava određena prava i slobodu kretanja, u svakom slučaju moramo imati u vidu lokalne i međunarodne akte koji garantuju standarde koji se moraju primeniti u svakom slučaju kada je naređena mera pritvora.

Na Kosovu se pored lokalnih akata primenjuju i međunarodni standardi ljudskih prava koji se primenjuju po Ustavu Kosova.⁶¹¹

Član 22. Ustava Republike Kosovo, izričito određuje “Ljudska prava i slobode, koja su utvrđena sledećim međunarodnim sporazumima i instrumentima garantovana su ovim Ustavom, i direktno se primenjuju na teritoriji Republike Kosovo”. Prema ovoj odredbi, postoji ukupno sedam međunarodnih konvencija i jedna deklaracija koje su direktno primenljive na Kosovu i imaju prioritet u primeni u odnosu na domaće zakonodavstvo, u svakom slučaju kada postoji neslaganje između ovih akata.

Evropska konvencija o ljudskim pravima u članu 5. 3 je propisala “*Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1.c ovog člana mora bez odlaganja biti izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije.*”

Ustav Republike Kosovo, prema članu 29 (1), propisuje da “svakome se garantuje pravo na slobodu i sigurnost. Niko ne može biti lišen slobode izuzev zakonom predviđenih slučajeva i na osnovu odluke nadležnog suda. Svako ko je uhapšen u trenutku hapšenja mora biti obavešten o razlozima hapšenja“.

Odredbom člana 29. stav 2 Ustava je propisano [...] “Svako lice koje je lišeno slobode bez sudske odluke se u roku od četrdeset osam (48) sati mora izvesti pred sudiju, koji odlučuje o

⁶¹¹ Član 22. Ustava Republike Kosovo.

njegovom/njenom pritvoru ili oslobađanju, a najkasnije 48 sati od trenutka kada je lišeno lice izvedeno pred sud”.

- ***Pravni uslovi i zahtevi za meru pritvora.***

Član 187. [ZKP] postavlja pravne uslove i zahteve koji moraju biti ispunjeni u vezi sa merom pritvora. Prema ovoj odredbi su taksativno nabrojani uslovi za meru pritvora ili kako je drugačije poznato, opšti i posebni uslovi koji se odnose na ovu meru bezbednosti.

Jedan od osnovnih uslova koji mora biti ispunjen u svakom slučaju je osnovana sumnja da je okrivljeni izvršio krivično delo. Istovremeno, ovaj uslov se naziva i opšti ili osnovni uslov koji mora postojati u svakom slučaju prilikom izricanja mere pritvora.

Dok su kao drugi posebni uslovi za pritvor, prema članu 187. stav 1 tačka 1.2 ZKP-a, uslovi definisani na sledeći način:

- u slučajevima kada se lice krije, njegov odnosno njen identitet ne može da bude utvrđen, ili ako druge okolnosti ukazuju da postoji opasnost da ono pobegne,
- u slučajevima kada postoje razlozi za verovanje da će ono da uništi, sakrije, promeni ili falsifikuje dokaze krivičnog dela ili ako posebne okolnosti ukazuju da će da ometa tok krivičnog postupka uticanjem na svedoke, na oštećene ili na saučesnike.
- u slučajevima kada ozbiljnost krivičnog dela, ili način ili okolnosti pod kojima je ono izvršeno, njegove odnosno njene lične prilike, ponašanje u prošlosti, okruženje i uslovi u kojima živi, ili neke druge lične okolnosti ukazuju na opasnost da ono ponovi krivično delo, dovrši pokušano krivično delo ili učini krivično delo kojim je pretio da će da ga izvrši.

- ***Posebni uslovi za određivanje pritvora izvršiocima sa duševnim poremećajima***

Sud može odrediti pritvor licu sa duševnim poremećajem (član 509), ako:

- postoji osnovana sumnja da je to lice izvršilo krivično delo;
- prema psihijatrijskom pregledu naređenom od strane suda lice bilo u stanju neuračunljivosti ili smanjene uračunljivosti u vreme izvršenja krivičnog dela;
- ako je lice trenutno duševno obolelo, zbog čega postoji osnov za verovanje da će on/ona da ugrozi život ili zdravlje drugog lica.

- ***Pritvor u ovim slučajevima se može odrediti samo ako državni tužilac:***

Podnese predlog za primenu mere obaveznog psihijatrijskog lečenja, kao što je predviđeno članom 512. ZKP-a. Predlog se može podneti zajedno sa zahtevom za određivanje pritvora tokom ili nakon završetka krivičnog postupka, kao i tokom glavnog pretresa, ako se utvrdi da su ispunjeni zakonski uslovi iz članova 85. i 86. KZRK-a.

Pritvor za izvršioce sa duševnim poremećajima se sprovodi u zdravstvenoj ustanovi i može trajati sve dok je okrivljeni opasan, ali ne prelazi rokove predviđene za pritvor. Ako se okrivljeni nalazi u pritvoru i kasnije se utvrdi da je bio u stanju neuračunljivosti u vreme izvršenja krivičnog dela, sud će narediti da okrivljeni bude smešten u pritvoru u zdravstvenoj ustanovi ako se trenutno nalazi u stanju neuračunljivosti.

Sud donosi rešenje tek nakon održavanja pretresa i saslušanja državnog tužioca, branioca i okrivljenog, ako njegovo stanje to dozvoljava, i nakon razmatranja mišljenja veštaka. Takvo rešenje se šalje državnom tužiocu, okrivljenom i njegovom braniocu, zdravstvenoj ustanovi i pritvorskom centru. Žalba ne odlaže izvršenje naloga.

Zdravstvena ustanova odlučuje o merama za osiguranje javne bezbednosti i bezbednosti okrivljenog nakon konsultacija sa nadležnim organom za pritvor, uzimajući u obzir bezbednost i terapijske potrebe. Odredbe ovog zakonika o sudskom pritvoru se primenjuju na odgovarajući način na pritvor u zdravstvenoj ustanovi.

Takav pritvor se sprovodi u zdravstvenoj ustanovi i može trajati sve dok je okrivljeni opasan. Zdravstvena ustanova odlučuje o merama za osiguranje javne bezbednosti i bezbednosti okrivljenog nakon konsultacija sa nadležnim organom za pritvor, uzimajući u obzir bezbednost i terapijske potrebe.

- Izricanje mera obaveznog psihijatrijskog lečenja

Postupak za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja počinje i vodi se na pisani predlog državnog tužioca.

Državni tužilac predlaže izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja, pre otvaranja glavnog pretresa, ako se ustanovi da;⁶¹²

- je okrivljeni izvršio krivično delo u **stanju neuračunljivosti**.
- postoji osnov za izricanje ovakve mere, kako je predviđeno u Krivičnom zakoniku, odnosno iz razloga navedenih u članovima 88. i 89. KZRK-a.

Ako je tužilac podigao optužnicu, a dokazi izvedeni na glavnom pretresu dokazuju da je okrivljeni izvršio krivično delo *u stanju neuračunljivosti*, državni tužilac tokom glavnog pretresa menja optužnicu i podnosi predlog za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja ako postoje razlozi za izricanje takve mere predviđene članovima 85. i 86. KZRK-a.

Prema članu 512. ZKP-a sledi da predlog za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja može podneti državni tužilac:

- pre početka glavnog pretresa i

⁶¹² Član 512. Zakonika o krivičnom postupku Kosova

- u toku glavnog pretresa, ako je krivični postupak pokrenut optužnicom, ista se može promeniti i može se podneti samo predlog za izricanje odgovarajuće mere obaveznog lečenja, ako su za to ispunjeni uslovi.

Prema članu 512. ZKP-a, protiv lica koja su izvršila krivično delo u stanju neuračunljivosti, postupak za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja počinje i odvija se na pisani predlog državnog tužioca.

Dok se u drugim slučajevima, kada se ustanovi da je osoba stanju smanjene uračunljivosti ili bitno smanjene uračunljivosti, krivični postupak se pokreće i vodi prema optužnici. U tim slučajevima, državni tužilac u okviru optužnice može takođe podneti i predlog za izricanje obaveznog psihijatrijskog lečenja.

Primer iz sudske prakse rešenja o izricanju mere obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja:

P. br. XX/XXXX

OSNOVNI SUD U MITROVICI – Opšte odeljenje – Krivični odsek (u zgradi ogranka suda u Vučitrnu), sudija pojedinac X.X, sa zapisničarom X.X, u krivičnom predmetu protiv okrivljenog H ..., zbog krivičnih dela: Pretnja, iz člana 185. stav 4. KZRK-a, zbog dva krivična dela: Teška telesna povreda, član 189. stav 1. tačka 1.3 u vezi sa stavom 5. KZRK; Kršenje naloga za zaštitu iz člana 125. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, uz realno spajanje dela u tački I, II i III. Odlučujući prema predlogu za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u ustanovi zdravstvene zaštite, predloženog od državnog tužioca u OT u Mitrovici PP. br. XXX/2013, od XX.XX.XXXX. Nakon održavanja glavnog pretresa u zatvorenoj sednici, uz prisustvo oštećenih: SH.S i H.S, okrivljenog H.S, njegovog branioca, advokata B.M, branioca žrtava E.P. pedagoga iz Centra za socijalni rad u Mitrovici S.Q, državnog tužioca u OT u Mitrovici X.X, psihijatrijskog veštaka, i u skladu sa članom 513. ZKP-a, i članom 88. stav 1. tačka 1.1, i članom 89. KZRK-a, dana 10.01.2014. doneo je odluku, dok dana 15.01.2014. godine sastavlja ovo:

REŠENJE

Protiv okrivljenog:

H....., od oca B, majke H, M pola, rođen xx.xx.xxxx, u selu x, opština Mitrovica, gde i sada živi, državljanin Republike Kosovo, Albanac, otac x dece, završio osnovnu školu, slabog materijalnog stanja, bio je u pritvoru od 13.10.2013, do 10.01.2014. godine.

Utvrđuje se da je izvršio ova krivična dela;

I.

JER JE:

Dana 13.10.2013. godine oko 18.00h u svojoj kući koja se nalazi u selu x, opština Mitrovica, ozbiljno je pretio da će lišavati života oštećenu – svoju suprugu S... i svoju ćerku H, tako da je okrivljeni pozvao oštećenu S, koja je bila u dvorištu dok prostre veš i rekao joj: „ajde ulazi unutra da te ne vide komšije“ i kada je oštećena ušla unutra vidi okrivljenog sa sekirom u ruci, rekavši ćerci „sa sekirom ću vas iseći sve, reci mi ko je bio juče u kući, jer ću uzeti benzin i sve ću vas zapaliti“.

- Ovim je izvršio krivično delo: Pretnja. Iz člana 185. član 4. KZRK-a.

II

JER JE:

Istog dana, u isto vreme i na istom mestu kao u tački I dispozitiva, kao i iz istih motiva naneo je teške telesne povrede oštećenoj – njegovoj supruzi S... tako što je dok je bio sa sekirom u ruci, kao i u depresivnom stanju udario rukama a zatim i drškom sekire, tako što je gurao i tresnuo o zid, i tom prilikom naneo joj teške telesne povrede i to: Krvni ugrušak podlaktice desne ruke, koje predstavljaju privremene povrede zdravlja drugog lica – povrede teške telesne prirode.

- Ovim je izvršio krivično delo: Teška telesna povreda, iz člana 189. stav 1. tačka 1.3 u vezi sa članom 5. KZRK-a.

III

JER JE:

Istog dana, u isto vreme i na istom mestu kao u tački I dispozitiva rešenja i predloga, kao i iz istih motiva naneo je teške telesne povrede oštećenoj – njegovoj ćerci H... tako što je dok je bio sa sekirom u ruci, kao i u depresivnom stanju udario rukama i sekirom u različitim delovima tela, i tom prilikom naneo joj lakše telesne povrede i to: Kontuzija glave, koja predstavlja privremenu povredu zdravlja drugog lica.

- Ovim je izvršio krivično delo: Teška telesna povreda, iz člana 189. stav 1. tačka 1.3 u vezi sa članom 5. KZRK-a.

IV

JER JE:

Istog dana, u isto vreme i na istom mestu kao u tački I dispozitiva rešenja i optužnice prekršio je nalog – nije poštovao nalog za hitnu zaštitu, koji je izdao Osnovni sud u Mitrovici, sa br. C. br. xxx/xxx, od xx.xx. xxxx, koji je sud izdao Nalog za zaštitu oštećene i njene dece, u trajanju od 10 meseci.

- Ovim je izvršio krivično delo Kršenje naloga za zaštitu, iz člana 25. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

- Sud utvrđuje da je okrivljeni H.S, gore navedena krivična dela izvršio u stanju potpune neuračunljivosti.

- U skladu sa članom 88. stav 1. tačka 1.1 i 89. KZRK-a, u vezi za članom 513. ZKP-a, okrivljenom H.S, ovaj sud

IZRIČE

N: OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LEČENJE I ČUVANJE U USTANOVI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

1. Mera obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja, izrečena okrivljenom H..., izvršiće se u Institutu za sudsku psihijatriju Kosova u Prištini.
1. Mera obaveznog psihijatrijskog lečenja će trajati sve dok je okrivljenom potrebno medicinsko – psihijatrijsko lečenje. Trajanje mere će se zasnivati na izveštaje i preporuke veštaka psihijatrije u Institutu za sudsku psihijatriju Kosova u Prištini.
1. Institut za sudsku psihijatriju Kosova u Prištini je u obavezi da primi H.S. na blagovremeno medicinsko – psihijatrijsko lečenje, kao što je propisano u dispozitivu ovog rešenja.
7. Institut za sudsku psihijatriju Kosova u Prištini je u obavezi da ovom sudu u roku od tri meseca podnosi izveštaje o zdravstvenom stanju i uspešnosti lečenja, od trenutka izricanja mere lečenja i da nastavlja sa izveštavanjem sve dok je H... na lečenju u ovoj ustanovi.
7. Sud može ukinuti ili izmeniti meru obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja, kada smatra da je to potrebno i nakon prijema izveštaja i preporuka veštaka psihijatrije za izmene ili ukidanje mere, na osnovu uspešnosti medicinskog tretmana.
1. Troškovi postupka spadaju pod budžetskim sredstvima ovog suda.
1. Oštećene S i H, odrekle su se imovinskopravnih zahteva.
1. O ovoj odluci je obavešten Centar za socijalni rad u Mitrovici.

O b r a z l o ž e n j e

Osnovno tužilaštvo u Mitrovici, Opšte odeljenje, podnelo je predlog za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja, u ustanovi zdravstvene zaštite PP. br. II. br. xxx/2013, od xx.xx.xxxx, protiv okrivljenog I S, iz sela x, opština Mitrovica, zbog sumnje za krivično delo: Pretnja, iz člana 185. stav 4. KZRK-a, zbog dva krivična dela: Teška telesna povreda, član 189. stav 1. tačka 1.3 u vezi sa stavom 5. KZRK; Kršenje naloga za zaštitu iz člana 125. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, uz realno spajanje dela u tački I, II i III.

Nakon što je primio krivični predmet, sud je potvrdio da ima predmetnu i mesnu nadležnost, jer su krivična dela izvršena na teritoriji Osnovnog suda u Mitrovici, i krivična dela za koje je utvrđeno da je izvršio okrivljeni H.S, ispostavilo se da su u predmetnoj nadležnosti opšteg odeljenja ovog suda.

Sud je u ovom krivičnom predmetu održao glavni pretres dana 09.01.2014 i 10.01.2014. godine, na ročištu su bili prisutni oštećene S.S i H.S, okrivljeni H.S, njegov branilac advokat B.M, branilac žrtava E.P, Pedagog iz Centra za socijalni rad u Mitrovici S.Q, državni tužilac u OT u Mitrovici, X.X.

Sud je na glavnom pretresu ispitao dokaze i saslušao u svojstvu svedoka oštećene S.M i H.S, svedoka N.S, kao i veštaka Dr V.B, materijalne dokaze, medicinske izveštaje za oštećene, sudsko-medicinska veštačenja, veštačenje psihijatrije iz UKCK – Klinike za psihijatriju u Prištini, foto dokumentacija predmeta, fotografije oštećenih S.H i S.S, kao i izveštaj Policije Kosova, od xx.xx.xxxx. Sud, je na osnovu mišljenja veštaka i izveštaja o veštačenju psihijatrije, utvrdio da je okrivljeni H.S sposoban da podleže suđenju, da razume sudski proces i da može da se konsultuje sa svojim braniocem.

Tužilac u Osnovnom tužilaštvu u Mitrovici X.X u završnoj reči je izjavio da na osnovu iskaza svedoka na ovom glavnom pretresu, delimično i od izjave okrivljenog H.S, mišljenja veštaka psihijatrije Dr V.B, utvrđeno je da je okrivljeni H.S izvršio krivična dela za koje se tereti, međutim tokom vremena izvršenja ovih dela, isti je bio neuračunljiv, i to je potvrđeno iz veštačenja psihijatrije. Predlažući sudu da uzme u obzir i zdravstveno stanje okrivljenog, i na osnovu toga, da mu odredi meru obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u ustanovi zdravstvene zaštite.

Branilac žrtava – u Mitrovici E.P – kao zastupnik oštećene strane u završnoj reči je izjavio da dokazi koji su izneti na glavnom pretresu dokazuju da okrivljeni ima zdravstvene probleme, i kao posledica toga izvršio je i krivična dela za koje se tereti. Na osnovu izveštaja veštaka psihijatrije vidimo kao neophodno da ga pošaljemo na obavezno medicinsko lečenje. Predlažući sudu da nakon iznošenja dokaza protiv okrivljenog da mu se izriče mera obaveznog psihijatrijskog lečenja, jer vidimo kao neophodno da će takvo lečenje imati efekat na zaštitu zdravlja, bezbednosti i razumevanja zaštićene strane, okrivljenog i porodice u celini.

Oštećena S..., u završnoj reči složila se sa rečju svog zastupnika odbrane žrtava i molila je sudiju da okrivljenog pošalje na lečenje i da je spremna ponovo da živi sa svojim suprugom. U međuvremenu se odrekla imovinskopravnih zahteva.

Branilac okrivljenog H.S, advokat B.M u završnoj reči je izjavio da na osnovu izvedenih dokaza na glavnom pretresu a posebno na osnovu mišljenja i datog objašnjenja od svedoka – veštaka Dr V.B, u vezi sa zdravstvenim stanjem, i zasnivajući se na relevantnu medicinsku dokumentaciju koja postoji u spisima predmeta, predlažem sudu da protiv mog klijenta izriče jednu od mera obaveznog lečenja, u skladu sa članom 88. Krivičnog zakonika Kosova. Takođe je predložio sudu da okrivljenom prekine meru pritvora.

Okrivljeni H.S je u završnoj reči u potpunosti podržavao reči svog branioca.

*Sud je na glavnom pretresu saslušao veštaka sudske psihijatrije Kosova u ISPK-u, Dr V.B, u vezi sa psihičkim stanjem okrivljenog H.S. Veštak psihijatrije je izjavio na glavnom pretresu da je tokom psihijatrijskog ispitivanja, koja je realizovana ambulantno u ISPK-u, od strane veštaka je zaključeno da je H.S u vreme izvršenja dela imao (patio je) mentalni poremećaj koji se zove sumanuti poremećaj. Ovaj poremećaj karakterišu pogrešna fiksna, nepokolebljiva i nepromenljiva uverenja i uprkos činjenicama koje pružaju drugi. U aspektu opšteg funkcionisanja ova lica funkcioniraju dovoljno dobro, dakle ne predstavljaju problem, osim u oblasti u kojoj su nadovezane sumanute ideje. Za ova krivična dela u vreme izvršenja sposobnost rasuđivanja je bila isključena, što znači da H.S nije razumeo njegove postupke i njihove posledice, *krivična dela je izvršio u stanju potpune neuračunljivosti*. Takođe, okrivljeni je sposoban da učestvuje u suđenju, sposoban je da razume branioca i druge strane u postupku, međutim njegova zalaganja u vezi da krivičnim delima (tamo gde su uključene one sumanute ideje) mogu biti nevažne u postupku. Na osnovu iskustva iz takvih slučajeva i konsultacije sa literaturom za takve i slične slučajeve najveći rizik postoji za druge nego za sebe. Mera obaveznog lečenja i čuvanja, vidi se trenutno kao neophodna iz razloga jer ovaj čovek ne koristi potrebnu i neophodnu terapiju. Bolest spada u druge psihotične poremećaje, gde se prema međunarodno kvalifikaciji kodira kao: F-22. Prema praksi, ako se ova bolest leči redovno i u saradnji sa dotičnom osobom, ali i sa njegovim članovima porodice, može doći do ublažavanja i umanjenja gore navedenih simptoma, i dobrog funkcionisanja osobe. iako je to jedan od najviše otpornih poremećaja u terapiji.*

Oštećena S..., koja je ispitivana kao svedok na glavnom pretresu, izjavila da je već (20) dvadeset godina u braku sa okrivljenim H. Iz ovog braka imaju i x dece, izjavivši da ranije nisu imali problema sa okrivljenim. Svedok navodi da su problem počeli pre oko godinu dana. U vezi sa ovim problemima mi smo prijavili slučajeve u policiji, bili smo i na prihvatištu u Mitrovici. Nakon što smo se pratili iz prihvatišta jedno vreme, oko 2 nedelje, nismo imali problema. Dana xx.xx.xxxx kada smo se probudili H je počeo da kaže deci „ko je bio juče u kući“. Zatim je okrivljeni otišao u grad, i kada se vratio iz grada nakon sat vremena, ponovo je pitao decu ko je bio u kući, i mene i ćerku je zaključio u drugu sobu, pitao nas je ko je bio u kući i vikao, počeo je da tuče ćerku, u tom trenutku je imao i sekiru u ruke i govorio nam je da kažemo ako želite da vas ne tučem. Svedok navodi da je tog dana H je nju tukao manje, dok ćerku više. Svedok navodi da je nju napao rukama i sekirom, u delovima lica i vukao me za kosu, dok je ćerku tukao više udarajući je pesnicama po licu i drugim delovima tela, pesnicama i drškom sekire, i od tih udaraca ćerka nije mogla jedno vreme da ustane iz kreveta. Ističući da je H potrebno lečenje jer nema drugih razloga zašto radi ove probleme, one je ljubomorana na mene i ćerku. H je ranije bio u bolnici dve nedelje i tamo ga je poslala policija, jedno vreme je koristio terapiju, međutim prekinuo je terapiju. Svedok navodi da je postojao nalog suda kao zaštitna mera u građanskom postupku.

Oštećena H..., koja je ispitivana kao svedok na glavnom pretresu u prisustvu pedagoga, izjavila da je tog dana kada se dogodio slučaj bilo smo prisutni moja porodica, xx, xx, xx i xx, koliko se ja sećam tog dana je tukao mene i mog xx. Koliko se je sećam tog dana je napao i majku i udario je šamarima i drškom sekire, i nisam videle da li je imao nešto u rukama. Ne seća se šta mu je okrivljeni rekao rečima. Svedok navodi da je

bila uplašena onoga šta se dogodilo. svedok izjavljuje da je videla sekiru u svojoj kući u spavaćoj sobi. Tog dana je videla H sa sekirom u ruke ističući da se osećala uplašenom od ove situacije.

Svedok N..., koji je ispitan kao svedok na glavnom pretresu, izjavio da je bio upoznat i ranije da je bilo problema sa H, međutim tog konkretnog dana pozvao ga je telefonom komšija koji mu je rekao doći jer se čuje buka iz kuće H, koji tuče decu. Ja sam otišao do kuće H, sam ušao video sam ženu H koja je bila na terasi koja se onesvestila, dok je H privela policija. Svedok je izjavio da kada je otišao do kuće H, policija je njemu uzela sekiru, dok je decu zatekao kako viču. Dok, u drugim slučajevima u mom prisustvu sam čuo H kako kaže svojoj deci i ženi da će ih sve ubiti. Svedoka je izjavio da kada je otišao kod kuće, video sam S suprugu H koja je bila bes svesti, i primetio da je S i njena ćerka imale povrede. Koliko ja znam oni imaju međusobne probleme već godinu dana. Prema svedoku, u vezi sa ovim događajima, meni se čini da je H ušla u glavi ljubomora kako neko dolazi u kući, i šta po mom mišljenju nije istina i ove stvari ne stoje.

Razmatrajući sve dokaze jedan po jedan i sve zajedno, u skladu sa članom 361. ZKPRK-a, sud je utvrdio ovo činjenično stanje:

Da je okrivljeni H.. sa oštećenima u porodičnim odnosima. Sa oštećenom S.. je u bračnom odnosu, dok je oštećena H.. njegova ćerka. Okrivljeni je do dana xx.xx.xxxx živeo u svojoj kući, u selu x, opština Mitrovica, zajedno sa suprugom i x svoje dece. Sud je potvrdio da do pre godinu dana, ova porodica imala dobre porodične odnose, dok su se pre izvesnog vremena porodični odnosi pogoršali. Sud je ovo činjenično stanje potvrdio iz iskaza oštećene i ali i od same odbrane okrivljenog H....

Sud je dalje utvrdio da kao rezultat porodičnih problema u porodici, u građanskom postupku, Osnovni sud u Mitrovici je izdao nalog za zaštitu, gde se izvršiocu nasilja u porodici H... iz sela X. Izricana mera, zabranjujući izvršiocu nasilja u porodici da ne izvrši ili da ne preti da će izvršiti neko delo nasilja u porodici protiv zaštićene strane S.. i njene dece. Nalog je izdat xx.xx.xxxx, na određeno vreme od (10) deset meseci. Ovu činjenicu sud je utvrdio iz iskaza oštećene S... i naloga za zaštitu koji je izdao Osnovni sud u Mitrovici, od xx.xx.xxxx. Ovaj sud je utvrdio da je H... dana xx.xx.xxxx, u svojoj kući u selu x, opština Mitrovica, ozbiljno pretio ćivotom oštećenoj S... i H... (supruzi i ćerci). Okrivljeni je prvo zaključao u sobi oštećene i sekirom u ruke je pretio rečima „ako mi ne kažete ko je bio danas u kući, sve ću vas iseći“. Sud je utvrdio da pretnje okrivljenog upućene oštećenim licima bile veoma ozbiljne i ujedno su kod oštećenih izazvale veliki strah i zabrinutost, jer se oštećene plašile da im se može desiti nešto loše. To je i zbog činjenice jer je okrivljeni H... stalno držao sekiru u spavaćoj sobi. Sud je ovo činjenično stanje utvrdio iz iskaza oštećene strane – svedoka S... i H... koje su dale na glavnom pretresu i u skladu sa izjavama koje su dale u policiji Kosova.

Sud je utvrdio da je dana xx.xx.xxxx, okrivljeni u svojoj kući u selu X, opština Mitrovica, nakon svađe koju je imao, on je fizički napao svoju suprugu i ćerku S i H... Oštećenu S... je nekoliko puta udario rukama – pesnicama i sekirom u različitim delovima tela, dok je oštećenu H... udario rukama – pesnicama i drškom sekire uglavnom u glavi ali i u drugim delovima tela. Sud je utvrdio da su od udaraca koje su dobile od

okrivljenog, oštećene zadobile teške telesne povrede, oštećenja zdravlja da privremenim posledicama za njihovo zdravlje. Oštećena S... je zadobila telesne povrede – krvni ugrušak i fraktura na podlaktici desne ruke, zadobijene ostrim predmetom, povreda koja je kvalifikovana kao teška telesna povreda. Dok je oštećena H... zadobila telesnu povredu – kontuziju glave izazvane ostrim predmetom, telesna povreda koja je kvalifikovana kao lakša telesna povreda. Sud je ovo činjenično stanje utvrdio iz iskaza svedoka S... i H... i N... koji su dali na glavnom pretresu, činjenično stanje koje nije negirao ni okrivljeni, međutim sud je razmatrao sa rezervom njegov iskaz, za razmatranje njegovog psihičkog stanja. Sud je vrstu i prirodu povreda koje su zadobile oštećene, utvrdio iz medicinskih izveštaja, kao i od sudsko-medicinskog veštačenja, koju je izdao veštak sudske medicine Dr N.H.

Sudija pojedinac je utvrdio da za oštećenu S.. i njenu decu, Osnovni sud u Mitrovici, u građanskom postupku, izdao nalog za zaštitu, gde je izvršiocu nasilja u porodici H..., iz sela X, izrečena mere, koja je zabranila izvršiocu da ne izvrši ili da ne preti da će izvršiti bilo koje delo nasilja u porodici protiv zaštićene S.. i njene dece. Nalog je izdat dana xx.xx.xxxx, na određeno vreme od (10) deset meseci. Ovaj sud je utvrdio da uprkos činjenice da je okrivljenom H. sud zabranio da ne preti, ne napada oštećenu i njenu decu, on je u ovom vremenskom periodu dok je bio na snazi nalog za zaštitu oštećene S..., izvršio krivična dela pretnje i telesne povrede zaštićenoj prema nalogu S... i H... Sud je ovo činjenično stanje utvrdio od iskaza oštećenih S i H, kao i u skladu sa odlukom Osnovnog suda u Mitrovici C. br. xxx/xxx, od xx.xx.xxxx, za izdavanje naloga za zaštitu.

Sud je u potpunosti verovao iskazima svedoka S... i H..., jer su oba iskaza gotovo identična i nemaju nikakve razlike od ranijih izjava koje su dale Policiji Kosova. Sud je iz nekoliko razloga verovao iskazima oštećenih – saslušanih kao svedoke na glavnom pretresu, zbog činjenice da su iste pored toga što su bili direktni svedoci, direktno su doživele i posledice krivičnih dela pretnje i telesnih povreda. Takođe, njihovi iskazi su u potpunosti u skladu i sa drugim dokazima, kao što su medicinski izveštaji, dva sudsko-medicinska veštačenja u ime oštećenih, iskaz svedoka N, kao i izveštaj Policije Kosova, od xx.xx.xxxx.

Sud je utvrdio da je okrivljeni H. gore navedena krivična dela izvršio u *stanju potpune neuračunljivosti*, jer je u vreme izvršenja krivičnih dela on je imao (patio) od mentalnog poremećaja koji se zove sumanutu poremećaj. U klasifikaciji mentalnih bolesti kodira se kao F22.0 (ICD-10). za ova krivična dela okrivljeni H je u vreme njihovog izvršenja, nije imao sposobnost rasuđivanja, što znači da on nije razumeo svoje postupke i njihove posledice, što znači da je isti bio u stanju potpune neuračunljivosti. Sud je gore navedene činjenice utvrdio iz izjave veštaka Dr V.B, koju je izneo na glavnom pretresu, kao i od izveštaja sudske psihijatrije koji je izradio Institut za sudsku psihijatriju Kosova u Prištini.

Sud je izrekao okrivljenom meru obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u ustanovi zdravstvene zaštite jer je utvrdio da su ispunjeni zakonski uslovi prema članu 88. i 89. Krivičnog zakonika Republike Kosovo, i člana 513. Zakonika o krivičnom postupku Kosova. Sud je potvrdio i utvrdio da je okrivljeni H. izvršio gore navedena krivična dela, da je krivična dela izvršio u *stanju potpune neuračunljivosti*, da postoji rizik da okrivljeni H, može da izvrši i druga krivična dela, sve ovo zasnivajući se na činjenicu da on pati od mentalnog

poremećaja – sumanute ideje. Takođe, na osnovu mišljenja veštaka psihijatrije Dr V.B, sud je utvrdio da okrivljeni H, uzimajući u obzir njegovo zdravstveno stanje, njegovo ponašanje u prošlosti, on može da predstavlja ozbiljan rizik za sebe i druge osobe. Rizik da okrivljeni može da izvrši druga krivična dela čini još uverljivim činjenica da je isti živeo u porodičnoj zajednici sa svojom suprugom i decom, prema kojima je izvršio krivična dela, a motiv koji je imao okrivljeni bio je ljubomora, i to, prema mišljenju veštaka psihijatrije, zasniva se na mentalnu bolest od koje pati okrivljeni H. Sud, na osnovu izveštaja o psihijatrijskom veštačenju, kao i na osnovu mišljenja veštaka, utvrdio da okrivljeni treba da se leči u medicinskom – psihijatrijskom aspektu, jer pati od mentalne bolesti koja je gore navedena, dok je medicinski tretman (lečenje) potreban iz ovih razloga na osnovu preporuka veštaka psihijatrije i drugih medicinskih izveštaja, stoga je okrivljenom izrekao meru obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u Ustanovi zdravstvene zaštite, ocenjujući da će ova mera biti korisna i u interesu samog okrivljenog, ova mera je takođe neophodna kako bi se izbegle prilike da okrivljeni izvrši i druga krivična dela.

- Sud je doneo odluku o troškovima postupka u skladu sa članom 450 u vezi sa članom 453. ZKP-a.

- Sud je okrivljenom H, dana xx.xx.xxxx, prekinuo meru pritvora i istog je odmah poslao u Institut sudske psihijatrije Kosova u Prištini, sa ciljem da on podleže obaveznom psihijatrijskom lečenju i čuvanju u ustanovi zdravstvene zaštite.

- Iz gore navedenog, u skladu sa članom 88. 89. KZRK-a, i članovima 513. ZKP-a, sud je odlučio kao u dispozitivu ovog rešenja.

OSNOVNI SUD U MITROVICI

Opšte odeljenje – Krivični odsek

P. br. xxx/xxxx, od xx.xx.xxxx

Zapisničar:

Sudija pojedinac:

PRAVNA POUKA: Protiv ovog rešenja je dozvoljeno pravo na žalbu, u roku od 8 dana od dana kada stranke primaju rešenje u pismenom obliku. Žalba se podnese Apelacionom sudu u Prištini, preko ovog suda, u dovoljnim primercima za stranku i sud. Žalba, ne odlaže izvršenje ovog rešenja, u skladu sa članom 174. i 175. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija.

- Posebne karakteristike postupka za izricanje mere:

Mera obaveznog psihijatrijskog lečenja se može izreći nakon održavanja glavnog pretresa na sudu koji je nadležan da presuđuje o predmetu u prvom stepenu.⁶¹³ U postupku prema predlogu

⁶¹³ Član 513. Zakonika o krivičnom postupku Kosova

za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja se primenjuju neka posebna pravila koja moramo stalno imati na umu;

- ne održavaju se ni početni pretres ni drugi pretres.
- postupak se odvija direktno na glavnom pretresu.
- okrivljenog mora zastupati branilac, dakle, odbrana je obavezna prema članu 57. ZKP-a.
- glavni pretres mora biti zatvoren za javnost.
- uvek se mora razmotriti da li je okrivljeni sposoban da bude podvrgnut suđenju.
- okrivljeni se ne poziva da se izjasni o krivici ili o priznavanju krivice jer se u ovim slučajevima ne radi o krivici, imamo posla sa neuračunljivim licem ili okrivljenim.
- pored ovih pravila, primenjuju se i opšta pravila o izvođenju dokaza na glavnom pretresu.

- ***Lica koja se pozivaju na glavni pretres:***

Pored lica koje treba pozvati na glavni pretres, poput svedoka, veštaka, oštećenog, njihovih predstavnika, treba pozvati i veštaka i psihijatra iz zdravstvene ustanove kojima je povereno sprovođenje psihijatrijskog pregleda o uračunljivosti okrivljenog, supružnik okrivljenog i njegovi roditelji ili usvojitelji se obaveštavaju o glavnom pretresu.

- ***Sudske odluke***

Ako sud utvrdi da ne postoje razlozi za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja, obaveznog psihijatrijskog lečenja sa zadržavanjem u zdravstvenoj ustanovi ili obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi, sud obustavlja postupak za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja.

Sud donosi oslobađajuću presudu za okrivljenog ako je okrivljeni bio u stanju neuračunljivosti kada je izvršio krivično delo i ako državni tužilac nije podneo predlog za izricanje obaveznog psihijatrijskog lečenja u skladu sa članom 512. ovog Zakonika.⁶¹⁴

Sud donosi odluku o izricanju mere obaveznog psihijatrijskog lečenja kada postoje razlozi za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja ako je tužilac podneo predlog za izricanje jedne od mera.

U rešenju kojim sud izriče jednu od mera navodeći:

- krivično delo za koje je dokazano da je okrivljeni izvršio, pravna kvalifikacija dela i primenjive odredbe krivičnog zakona;
- odluku da je okrivljeni izvršio krivično delo u stanju mentalne neuračunljivosti;
- meru obaveznog psihijatrijskog lečenja izrečenu okrivljenom;
- činjenične i pravne razloge za izricanje mere lečenja;

⁶¹⁴ Član 514. stav 2 ZKPRK.

- zdravstvenu ustanovu u kojoj se planira sprovođenje mere obaveznog lečenja;
- obavezu zdravstvene ustanove da izveštava o sprovođenju i efektima mere obaveznog psihijatrijskog lečenja

Sva lica koja imaju pravo da se žale na presudu osim oštećenog lica imaju pravo da podnesu žalbu na odluku suda u roku od osam (8) dana od prijema odluke.

U slučajevima kada je sud odlučio da obustavi postupak shodno stavu 1 ovog člana, jer je zaključio da je okrivljeni bio mentalno neuravnljiv u vreme izvršenja krivičnog dela, državni tužilac može da se odrekne prava da se žali na ovo rešenje i može odmah da podigne optužnicu.

Optužnica mora da bude podignuta u roku od osam (8) dana od odricanja od prava na žalbu. U slučajevima iz stava 5. ovog člana glavni pretres biva ponovo pokrenut pred istim sudskim većem, a postupak biva nastavljen na osnovu nove optužnice pod sledećim uslovima:

- sud može da prekine glavni pretres zbog pripreme odbrane; i
- dokazi izneti ranije ne iznose se ponovo, osim u slučajevima kada se promeni sastav sudskog veća ili ako veće nađe da ne neophodno da pojedine dokazne stavke budu ponovo izvedene.

Izricanje i računanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja

Kada sud donosi presudu licu koje je izvršilo krivično delo u stanju umanjene uračunljivosti, u toj presudi mora da izrekne i meru obaveznog psihijatrijskog lečenja ukoliko postoji osnov za izricanje takve mere shodno članovima 88. i 89. Krivičnog zakonika.

Mere iz stava 1 ovog člana mogu da budu izrečene bez obzira da li je okrivljeno lice na slobodi ili mu je izrečena kazna zatvora. Vreme provedeno u zdravstvenoj ustanovi prema članu 508. zbog sudskog pritvora naređenog shodno članu 509. ovog zakonika ili zbog mere obaveznog psihijatrijskog lečenja pod nadzorom, biva uračunato u vreme trajanja izrečene kazne.

Vrste mera obaveznog psihijatrijskog lečenja

Mere obaveznog lečenja koje se mogu izreći izvršiocu koji nije krivično odgovoran, koji ima bitno smanjenu uračunljivost ili je zavisnik od droge ili alkohola su:

- obavezno psihijatrijsko lečenje i zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi;
- obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi; i
- obavezan program rehabilitacije za lica koja su zavisnici od droge ili alkohola.

U skladu sa ovim zakonikom, krivična sankcija se može izreći i izvršiocu koji je izvršio krivično delo u stanju smanjene uračunljivosti, ako postoje razlozi za izricanje takve sankcije.

Obavezno psihijatrijsko lečenje i zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi

Sud može da izrekne meru obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi izvršiocu koji je izvršio krivično delo dok je bio u stanju neuračunljivosti ili smanjene uračunljivosti, ako utvrdi:

- da je izvršilac izvršio krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od (3) godine zatvora;
- da postoji ozbiljna opasnost da izvršilac izvrši novo krivično delo;
- da je obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje neophodno da bi se izbeglo izvršenje novog krivičnog dela;
- izvršilac nije u mogućnosti da se suoči sa suđenjem i
- da je obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje neophodno da bi se izbegla ozbiljna opasnost.

Sud će da obustavi predviđenu meru obaveznog psihijatrijskog lečenja kad utvrdi da je prestala potreba za lečenjem u zdravstvenoj ustanovi.

Vreme provedeno u zdravstvenoj ustanovi uračunaće se u vreme trajanja kazne obaveznog psihijatrijskog lečenja izrečene izvršiocu koji je krivično delo izvršio u stanju bitno smanjene uračunljivosti, i koji je kažnjen kaznom zatvora. Ako je vreme provedeno na čuvanju radi obaveznog psihijatrijskog lečenja u zdravstvenoj ustanovi kraće od kazne zatvora, sud može da uputi izvršioca u zatvor na izdržavanje ostatka kazne, ili da odluči da ga pusti na uslovni otpust.

Pri odlučivanju o puštanju na uslovni otpust sud će, pored uslova propisanih odlukom posebno uzeti u obzir uspeh obaveznog lečenja izvršioca, njegovo zdravstveno stanje, vreme provedeno u zdravstvenoj ustanovi i trajanje kazne koju osuđeni još nije izdržao. Sud koji je izrekao meru prati izvršioca dok se mera ne završi.

Obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi

Sud može izreći meru obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi izvršiocu koji je izvršio krivično delo dok je bio u stanju neuračunljivosti ili bitno umanjene uračunljivosti, ako utvrdi:

- da postoji ozbiljna opasnost da će izvršilac izvršiti krivično delo;
- da je obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi neophodno da bi se izbeglo izvršenje drugog krivičnog dela; i
- da je obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi dovoljno da se izbegne ozbiljna opasnost.

Mere obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi mogu se izreći izvršiocu kojem je izrečena mera obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, kad sud utvrdi da zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi više nije potrebno i da je mera obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi dovoljna. Sud može da izrekne meru obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi izvršiocu sa bitno smanjenim stepenom uračunljivosti koji je na uslovnom otpustu.

Obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi ne može da traje duže od tri (3) godine ako je izrečeno izvršiocu sa bitno smanjenom uračunljivošću. Sud može da izrekne obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi:

- kad se izvršilac ne podvrgne obaveznom psihijatrijskom tretmanu na slobodi kao što je predviđeno u stavovima 1 do 3 ovog člana;
- kad izvršilac napusti obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi; i kad, uprkos obaveznom psihijatrijskom lečenju i čuvanju u zdravstvenoj ustanovi, postoji ozbiljna opasnost da će izvršilac ponovo izvršiti krivično delo.

- *Izvršenje mera obaveznog psihijatrijskog lečenja*

Nakon okončanja postupka za izricanje mere prinudnog psihijatrijskog lečenja, izvršenje je regulisano Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija.

Postupak izvršenja mere obaveznog psihijatrijskog lečenja za neuračunljive izvršioce regulisano je Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija.

Mere obaveznog psihijatrijskog lečenja zadržavanjem se izvršavaju u zdravstvenoj instituciji ili drugoj posebnoj instituciji koja se nalazi u mestu stalnog boravka ili stanovanja optuženog ili, ako nema takve institucije u tom mestu, u instituciji najbližoj mestu gde optuženi ima stalno mesto boravka ili stanovanja ili u mestu gde je izvršen krivični postupak, o čemu odlučuje Sud, pri čemu se uvek uzima u obzir opasnost koju okrivljeni predstavlja po okolinu.

Kada sud odredi meru obaveznog psihijatrijskog lečenja uz zadržavanje, odmah dostavlja presudu sa svim raspoloživim podacima nadležnoj kazneno popravnoj službi i zdravstvenoj instituciji, kazneno popravnoj instituciji ili nadležnoj instituciji za izvršenje ove mere. Ako je izrečena mera određena zajedno sa zatvorskom kaznom, izvršilac krivičnog dela prvo se šalje u zdravstvenu instituciju na lečenje.

Ako se lice nalazi na slobodi, sud naređuje njegov transfer u zdravstvenu instituciju ili naređuje izdavanje poternice, ali ako se nalazi u pritvoru, osoblje Kazneno popravne službe Kosova upućuje lice u zdravstvenu instituciju. Lice kome je izrečena ova mera prebacuje se u zdravstvenu instituciju u pratnji zdravstvenih radnika.

Zdravstvena institucija dostavlja sudu koji je naložio prvostepenu meru izveštaj o zdravstvenom stanju i uspehu tretmana lica prema kome se vrši ta mera, najmanje jednom u šest meseci, ali i češće na zahtev suda. Kad zdravstvena institucija ili nadležni lekar za mentalno zdravlje konstatuje da više nema potrebe za tretmanom ili za zadržavanjem izvršioca krivičnog dela u zdravstvenoj instituciji, odmah o tome obaveštava sud.

Sud, koji je izrekao meru u prvostepenom postupku, ukida istu po službenoj dužnosti ili na predlog optuženog, branioca, zdravstvene institucije ili organa starateljstva ako se konstatuje da nije više potrebno da izvršilac bude lečen ili zadržan u toj instituciji. Kad se mera ukine, sud može da naloži meru obaveznog lečenja na slobodi, ako postoje razlozi za izricanje takve mere.

Nakon što se lice otpusti iz zdravstvene institucije, nadležni organ starateljstva je odgovoran za lice prema kome je izvršena mera za pružanje pomoći posle izlaska iz zdravstvene institucije.

Mera obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi se izvršava u zdravstvenoj instituciji koju odredi sud koji je izrekao meru prvostepenom presudom. Lice kome je izrečena ta mera je obavezno da se javi zdravstvenoj instituciji na tretman na vreme koje sud odredi.

Postupak brisanja kazne u evidenciji

Kada je lice protiv kojeg je pokrenut krivični postupak osuđeno, ne samo da je pogođeno krivičnom sankcijom, već su prema zakonodavstvu na snazi osuđenim licima zakonom ograničena određena prava (poput npr. lice osuđeno na kaznu zatvora dužu od šest meseci gubi pravo na rad) ili kada zakonodavstvo izričito predviđa da sticanje određenog zakonskog prava zavisi od činjenice da li je lice osuđivano ili ne.

Brisanje kazne iz evidencije osuđenih znači potpunu rehabilitaciju osuđenog lica i treba je razumeti kao povraćaj svih prava koja su okrivljenom zakonski ograničena zbog izrečene kazne. Sledstveno, brisanjem kazne iz evidencije osuđeni osim što više nije registrovan u evidenciji osuđenih u pogledu njegove kriminalne prošlosti, njemu se vraćaju i izgubljena prava.

Rehabilitacija znači obnavljanje prava prema dve mogućnosti i to: kada je zakonom određen istek roka i zbog isteka roka se osuđeniku vraćaju prava kao i vraćanje prava prema sudskoj odluci.

Brisanje kazne iz evidencije prema pravnoj rehabilitaciji ima dva uslova koji su: a) da istekne zakonom propisani rok, tačnije rokovi su definisani u članu 93. KZRK-a i b) osuđeni ne izvrši drugo krivično delo u zakonskom roku.

Sudska rehabilitacija predviđa pravne uslove i okolnosti koje sud mora da proceni. Zakonski uslovi za sudsku rehabilitaciju ili brisanje iz evidencije osuđenih prema sudskoj odluci su: a). ako je protekla polovina odnosnog roka propisanog u članu 96. i b). ako osuđeno lice za to vreme nije izvršilo novo krivično delo, dok su uslovi koje sud mora da proceni da bi doneo odluku o sudskoj rehabilitaciji: a). držanje osuđenog posle izdržavanja kazne, b). priroda krivičnog dela za koje je osuđen, c). druge okolnosti koje mogu biti od značaja za ocenu celishodnosti brisanja osude.

Moramo imati na umu kako bi osuđeni stekao zakonsku ili sudsku rehabilitaciju, čak i ako su ispunjeni svi drugi uslovi, osuda se ne može izbrisati iz evidencije osuđenih ako su na snazi dopunske kazne i mere obaveznog lečenja za osuđenog pa se stoga ne može izvršiti brisanje prema glavnoj kazni.

Za određene kategorije kazni zakonski nije moguće brisanje iz evidencije osuđenih, a to su: a). kazna zatvora u trajanju dužem od petnaest godina, kao i, b) kazna doživotnog zatvora i za njih nije dozvoljeno brisanje iz evidencije osuđenika ni prema zakonskoj rehabilitaciji ni prema rehabilitaciji po odluci suda.

Dok se rehabilitacija za alternativne kazne može izvršiti ako alternativna kazna nije ukinuta sudskom odlukom i ako je od kraja perioda provere prošlo godinu dana.

Brisanje kazne iz evidencije u pravnoj rehabilitaciji se može izvršiti na dva načina. Po službenoj dužnosti sam sud briše iz evidencije rešenjem, ovde sud samo konstatuje istek zakonskog roka i proverava činjenicu da tokom tog roka okrivljeni nije izvršeno drugo delo.

Drugi način brisanja kazne iz evidencije po pravnoj rehabilitaciji je na zahtev osuđenog čiji se zahtev podnosi radi utvrđivanja činjenice da do brisanja kazne ostvarenog po zakonu, u slučaju da sud u roku od trideset dana rešenjem ne konstatuje brisanje iz evidencije koja je ostvarena prema zakonu, osuđeni može zatražiti od suda koji mu je izrekao kaznu da donese odluku o brisanju iz evidencije osuđenika (zakonske odredbe kada se govori o prvom zahtev koji podnosi osuđenik daju smisao donošenja odluke da se konstatuje brisanje iz evidencije osuđenih da takvu odluku treba da donese sudska služba, ovo je razumljivo jer sudska služba mora biti kvalifikovano za sprovođenje zakona u okviru svojih nadležnosti, dakle, kada nema odluke sudske službe - administracije, tada u vezi sa zahtevom koji je podneo osuđeni odlučuje sudsko veće). Kako bi veće odlučilo, prvo tužilac mora da donese odluku, kada je krivični postupak pokrenut na zahtev tužioca.

Uprkos činjenici da odredba člana 521. ZKP-a koristi izraz sud, u sudskoj praksi prevladava mišljenje da pravni izraz u kojem se spominje sud treba da znači nadležnost sudskog veća.

Što se tiče brisanja iz evidencije osuđenih lica uz sudsku rehabilitaciju ili na osnovu sudske odluke, ovde se postupak uvek pokreće na zahtev osuđenog. Takav zahtev u početku razmatra sudija koji ispituje-proverava okolnosti.

Da bi se zahtev proverio, pre svega se proverava zakonski rok, što je uslov prema članu 97. KZRK-a, zatim se proveravaju podaci ako je u ovom roku izvršeno drugo krivično delo, zatim se prikupljaju podaci od policije ili ustanove gde je osuđeno lice izdržavalo kaznu zatvora, ti podaci se prikupljaju od institucija i služe sudiji za procenu okolnosti koje sud ima obavezu da proceni, i to u odnosu na ponašanje osuđenog i prirodu krivičnog dela ili bilo koju drugu okolnost koja može biti od značaja za brisanje iz evidencije osuđenika.

Kada sudija utvrdi sve okolnosti, on ima obavezu da podnese obrazložen predlog u kome se može predložiti da se odbije ili odobri zahtev, a po čijem predlogu odlučuje veće za razmatranje sastavljeno od tri sudije.

U odnosu na odluku koju donosi veće za razmatranje, dozvoljeno je pravo na žalbu i apelacioni sud odlučuje o žalbi na takvu odluku.

Praktične dileme u vezi sa ovim postupkom često se pojavljuju kada se osuđeniku odbije zahtev za brisanje iz evidencije i to kada se prema članu 523. stav 7 njemu uskraćuje pravo da ponovo podnese takav zahtev u roku od dve godine (u sudskoj praksi je bilo slučajeva da je zahtev za sudsku rehabilitaciju podneo osuđeni koji je osuđen na godinu dana zatvora, a rok za koji mora da istekne za sudsku rehabilitaciju je polovina roka predviđenog za pravnu rehabilitaciju, koja je tri godine, što znači da je pravna rehabilitacija u takvim okolnostima godinu i po dana, a osuđeni podnese zahtev nakon što prođe šesnaest meseci i u takvim okolnostima se odbije jer nije istekao rok za sudsku rehabilitaciju, pa shodno članu 523. stav 7 osuđeni nema pravo da

podnese zahtev u roku od dve godine nakon što je zahtev odbijen), iz ovog sledi da procesna odredba u suštini uskraćuje da se osuđenom sada konstatuje brisanje jer je rok za pravnu rehabilitaciju istekao i u ovim okolnostima imamo koliziju procesnih odredbi u odnosu na materijalne odredbe.

U takvim okolnostima, sud ne bi trebalo da uskrati osuđeniku brisanje iz evidencije prema članu 523. stav 7, ograničavajući pravo na podnošenje zahteva usled činjenice da je pravni uslov ispunjenja roka materijalni aspekt, pa shodno tome u situaciji kao u primeru, uprkos činjenici da je došlo do sprovođenja postupka za sudsku rehabilitaciju u kojem je zahtev osuđenog odbijen, kada sud utvrdi da je istekao zakonski rok za pravnu rehabilitaciju i nema podataka da je u ovom periodu toka roka osuđeni izvršio krivično delo, treba izvršiti brisanje iz evidencije u skladu sa zakonskom rehabilitacijom.

ČETVRTI DEO – POSTUPAK BRISANJA KAZNI SA EVIDENCIJE KAO POSEBAN POSTUPAK

Postupak za izdavanje poternice i javnih objava

Izdavanje poternice ili javnih objava u krivičnom postupku se vrši radi pronalaska i hapšenja osumnjičenog ili u vezi sa javnim objavama potrage radi istrage ili pronalaska osumnjičenog. Ovo je značenje poternice za ciljeve hapšenja osumnjičenog za sprovođenje krivičnog postupka u zemlji.

Prvo, da bi se omogućilo izdavanje poternice, moraju se ispuniti dva opšta uslova i to:

- a). da se ne zna prebivalište ili boravište okrivljenog lica,
- b). da sud zatraži od policije da obavesti sud o adresi okrivljenog,

Nakon ispunjenja ova dva opšta uslova, moraju biti ispunjena tri posebna uslova:

- a). da je okrivljeni u bekstvu,
- b). da krivični postupak protiv njega predviđa kaznu koja se može izreći od najmanje dve godine zatvora i,
- c). da je protiv njega izdata poternica ili je određen pritvor.

Ko je nadležan za izdavanje poternice zavisi od faze krivičnog postupka, ako je krivični postupak u fazi istrage, poternicu izdaje sudija za prethodni postupak nakon što to predloži tužilac, kada je predmet u fazi nakon podizanja optužnice ili nakon faze glavnog pretresa, nalog za poternicu izdaje sudija pojedinac ili predsednik veća.

Situacija je potpuno drugačija nakon što je postupak završen i okrivljeni osuđen, kada okrivljeni služi kaznu ili je na obaveznom lečenju - lečenju koje podrazumeva lišavanje slobode i okrivljeni pobegne, bez obzira na trajanje kazne ili mere, nalog za poternicu mora da izda direktor ustanove u kojoj je okrivljeni izdržavao kaznu ili meru.

Nalog za poternicu koji je izdao sud ili ustanova u kojoj je okrivljeni služio kaznu ili meru se mora poslati policiji na izvršenje, a takav nalog policija distribuirá širom zemlje radi izvršenja.

Policija vodi evidenciju o aktivnim poternicama, dok kada organ ukine poternicu koja je doneta po rešenju o ukidanju, policija je dužna da ih izbriše iz evidencije.

Poternica se izdaje radi izvršenja iste na nivou zemlje, a može se zatražiti izdavanje međunarodne poternice. Zahtevi za međunarodne poternice se mogu podneti za ciljeve krivičnog postupka u cilju sprovođenja istog od strane tužioca ili suda, ali u tim slučajevima treba da postoji tačna informacija da traženo lice nije na Kosovu ili da postoje dokazi da okrivljeni boravi van Kosova. Takav zahtev se upućuje Ministarstvu pravde da putem međunarodno-pravne saradnje taj zahtev prosledi nadležnim organima bilo u okviru

međunarodnih organizacija, bilo vlastima nadležne države. Poternica nema rok zastarelosti za njeno dejstvo, međutim telo koje je naložilo poternicu ili međunarodnu poternicu istu povlači ako je ispunjen bilo koji od sledećih zakonskih uslova:

- a). traženo lice je pronađeno,
- b). nastupila je zastarelost za krivično gonjenje,
- c). nastupila je zastarelost za izvršenja kazne,
- d). pojavili su se drugi razlozi zbog kojih je poternica nepotrebna, a za uzrok rezultuje konstatacija smrti traženog lica.

Primer iz sudske praskes dispozitiva domaće poternice:

DOMAĆA POTERNICA

- I. NALAŽE SE Policiji Kosova da UHAPSI okrivljenog: N/N, od oca N/N, majke N/N, devojačko prezime N/N, rođen -----, u selu T/T, gde i živi – opština Glogovac, oženjen, završio srednju školu, Albanac, državljanin Republike Kosovo, sa ličnim brojem 0000000000.
- II. Nalaže se Policiji Kosova da nakon hapšenja okrivljenog, da obavesti sud koji je raspisao ovu poternicu i okrivljenog privede pred Osnovnim sudom u Mitrovici – Sever – Odeljenje za krivična dela.
- III. Ova poternica važi za celu teritoriju Republike Kosovo bez ikakvih ograničenja, uključujući granične prelaze, regionalne i lokalne stanice Policije Kosova.
- IV. Ova poternica ima važi do hapšenja okrivljenog N/N, ili do njenog opoziva od strane ovog suda.

Objavljivanje javnih oglasa - u krivičnom postupku se radi pribavljanja informacija o predmetima vezanim za krivično delo ili kada se ti predmeti nađu i kada je potrebno da se identifikuju, bilo zbog činjenice kome pripadaju, bilo zbog činjenice u kom području su ti predmeti viđeni poslednji put, bilo zbog činjenice da su ti predmeti promenili vlasništvo, bilo zbog činjenice da su ti predmeti, bilo zbog činjenice da ti predmeti služe za izvršenje krivičnog dela ili mogu poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku, bilo zbog činjenice da se ti predmeti odnose na identifikovanje leša može naložiti javni oglas radi dobijanja informacija.

Organ koji sprovodi nalog za javni oglas je organ koji sprovodi radnju u postupku, što podrazumeva da nalog za javni oglas mogu izdati policija, tužilac, ali u određenim okolnostima i sud, odnosno sudija prethodnog postupka.

Nalog za javni oglas mora sadržavati tačan opis predmeta i konkretnu specifikaciju koja se informacija traži, to ne sprečava da se javni oglas objavi i putem medija u kojima se mogu predstaviti i predmeti za koje se traže informacije.

Javni oglas i objavljivanje fotografija može se obaviti i za leševe ili nestala lica. Uslov koji mora biti zakonski ispunjen prema članu 536. je da postoji razlog za sumnju da je smrt ili nestanak takvih lica za koja se objavljuje fotografija posledica prouzrokovana krivičnim delom.

Izdavanje poternice ili zahteva za javni oglas radi obezbeđivanja informacija od javnosti - kada se izda poternica ili javni oglas, obe se mogu učiniti dostupnim široj javnosti i tražiti informacije od bilo kog građanina, takvu objavu daje policija, odnosno Ministarstvo unutrašnjih poslova, ali se može objaviti i putem medija. Ovakva objava se može izvršiti iz bilo kojeg razloga i na međunarodnom nivou kroz međunarodnu pravnu saradnju ako se veruje da bi mogla rezultovati korisnim informacijama o krivičnim postupcima.

Kosovo svakako odgovara na međunarodne zahteve putem međunarodne pravne saradnje kada takve objave izdaju vlasti druge zemlje, a kako bi se javno objavila poternica ili javni oglas koji su izdali organi druge zemlje na Kosovu se treba ispuniti samo jedan zakonski uslov, da u takvom oglasu, a kada je u pitanju traženo lice, država koja je naložila javni oglas ili poternicu i u zahtevu stranog organa za koji se zahteva da se objavi za rad obezbeđivanja informacija javnosti u našoj zemlji, odnosno u takvom zahtevu mora postojati zahtev za izručenje traženog lica.

BIBLIOGRAFIJA

I. KNJIGE I DRUGE PUBLIKACIJE

- BAČIĆ, FRANJO: *Kazнено pravo*, Opći dio, Peto, prerađeno
i prošireno izdanje, Zagreb, 1998.
- BAJGORA, ALI: *Krimet kundër lirive dhe të drejtave të njeriut në Kosovë*, Pjesa e parë,
Prishtinë, 1998.
- Veprat penale kundër lirisë së personit në planin krahasues*, Prishtinë,
1999.
- BIANKU, LEDI;
- KUMBARO, ODETA: *Jurisprudenca e Gjykatës së Strasburgut*, Botimi i katërt,
Strasburg, 2017.
- BOHLANDER, MICHAEL: *Principles of German Criminal Law*, Oxford and Portland,
Oregon, 2009.
- DEMOLLI, HAKI: *Terrorizmi*, Prishtinë, 2002.
- ELEZI, ISMET;
- KAÇUPI, SKËNDER;
- HAXHIA, MAKSIM: *Komentari i Kodit Penal të Republikës së Shqipërisë*, Pjesa e
Përgjithshme, Tiranë, 2004.
- ELLIOT, CATHERINE;
- QUIN, FRANCES: *Criminal Law*, Third Edition, "Pearson Education", Harlow,
2000.
- FLETCHER, GEORGE: *Basic Concepts of Criminal Law*, Oxford University Press,
New York-Oxford, 1998.
- GARAČIĆ, ANA: *Kazneni zakon u sudskoj praksi*, Zagreb, 2001.
- HAJDARI, AZEM: *Procedura penale, Komentari*, Prishtinë, 2009.
- HALL, JEROME: *General principles of criminal law*, Second Edition, Indianapolis,
1990.

HERRING, JONATHAN: *Criminal law*, Third Edition, “Palgrave Maxmillan“, Bristol, 2002.

KAMBOVSKI, VLLADO: *E drejta penale*, Pjesa e përgjithshme (botim në gjuhën shqipe), Shkup, 2007.

KAPLAN, JOHN: *Criminal Law*, Third Edition, Boston, 1996.

LUARASI, ALEKS: *Kodi penal me praktikë gjyqësore*, Tiranë, 2003.

MEKSI, SOKRAT;

ÇIPI, BARDHYL: *Mjekësia ligjore*, Tiranë, 2003.

MOLAN, MIKE: *Cases and materials on criminal law*, Fourth Edition, London and New York, 2008.

MUÇI, SHEFQET: *E drejta penale*, Pjesa e përgjithshme, Tiranë, 2006.

PERKINS, ROLLIN;

BOYCE, ROLAND: *Criminal law*, Third Edition, Mineola, 1982.

PETROVIQ, BORISLLAV: *E drejta penale*, Sarajevë/Prishtinë, 2006.

JEAN, PRADEL;

CORSTENS, GEERT;

VERMEULEN, GERT: *E drejta penale evropiane*, Tiranë, 2009.

ROXIN, CLAUS: *Strafprozessordnung mit Einführungsgesetz Gerichtsverfassungsgesetz, EGGVG Jugenderichtsgesetz Straßenverkehrsgesetz*, München, 2006.

SAHITI, EJUP;

MURATI, REXHEP: *E drejta e procedurës penale*, Prishtinë, 2016.

SALIHU, ISMET: *E drejta penale për të mitur*, Prishtinë, 2005.

E drejta penale, Pjesa e përgjithshme, Prishtinë, 2015.

E drejta penale, Pjesa e posaçme, Prishtinë, 2014.

Kodi Penal i Republikës së Kosovës, Prishtinë, 2016.

SALIHU, ISMET;

ZHITIJA, HILMI;

HASANI, FEJZULLAH: *Kodi Penal i Republikës së Kosovës*, Komentar, Botimi I, 2014, Prishtinë.

SAMAHA, JOEL: *Criminal Law*, Tenth Edition, Wadsworth, Cengage Learning, 2011.

SHALA, AFRIM: *Kompetencat e gjyqtarit të procedurës paraprake sipas Kodit të Procedurës Penale të Kosovës*, Revista “Justicia”, Instituti Gjyqësor i Kosovës, Prishtinë, 2009.

Ankesa kundër aktgjyqimit në procedurën penale të Republikës së Kosovës, Prishtinë, 2010.

Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, Gjilan, 2010.

Përmbledhje e ligjëratave nga “E drejta penale I”, Gjilan, 2011.

Sistemet kryesore të caktimit të dënimit me gjobë në të drejtën penale bashkëkohore, Revista “E drejta”, Nr.2-2011, Fakulteti Juridik i Universitetit të Prishtinës, Prishtinë, 2011, faqe 129-136.

Roli i shërbimit sprovues në shqiptimin dhe mbikëqyrjen e ekzekutimit të dënimeve alternative, Gjilan, 2011.

Veprat penale kundër mjedisit, kafshëve, bimëve dhe objekteve kulturore sipas Kodit Penal të Republikës së Kosovës, Revista “Avokatura”, nr.14, Oda e Avokatëve të Kosovës, Prishtinë, 2012, faqe 15-31.

Organizimi i sistemit gjyqësor në Republikën e Kosovës sipas Ligjit për gjykatat, Revista shkencore “Norma”, Gjilan, 2012.

Kodi i Drejtësisë për të Mitur, Moduli Trajnues, Instituti

Gjyqësor i Kosovës, Prishtinë, 2012 (bashkëautor).

Veprat penale kundër të drejtave të votimit, "Opinio Juris",
Revistë shkencore juridike, Akademia e Drejtësisë, Viti I, nr.1,
Prishtinë, 2015.

Disa aspekte praktike të seancës për vërtetimin e fakteve
relevante lidhur me dënimin, Revista shkencore juridike
"Opinio Juris", Akademia e Drejtësisë, Viti II, nr.2, Prishtinë,
2016.

Hyrje në të drejtën penale, Botimi i tretë, Prishtinë, 2019.

Doracaku për procedurë penale, Prishtinë, 2015, (koautor).

WEIGEND, THOMAS: *Strafgesetzbuch, Betäubungsmittelg und weitere Vorschriften,*
München, 2006.

II. PRAVNI AKTI

Krivični zakonik Republike Kosovo.

Ustav Republike Kosovo.

Krivični zakonik Republike Albanije, koji je usvojila Skupština Republike Albanije,
zakonom br. 7895, od dana 27.01.1995.

Zakonik maloletničkog pravosuđa.

Zakonik o krivičnom postupku Republike Kosovo.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima.

Drugi zakoni navedeni u fusnotama.

Akademia e Drejtësisë
<https://ad.rks-gov.net>
infoad@rks-gov.net
Rr."Muharrem Fejza"-Prishtinë
Tel:+383 38 200 18 660

